

શ્રી વિનયવિજય ઉપાધ્યાય વિરચિત

લોકપ્રકાશ

કાળલોક ઉત્તરાર્ધ અને ભાવલોક
સર્ગ - ૩૨ થી ૩૭.

❁ સંપાદક ❁

પૂ. પં. શ્રી વજ્રસેનવિજય ગણિવર

❁ પ્રકાશક ❁

શ્રી નમસ્કાર આરાધક ટ્રસ્ટ

મુંબઈ-૬.

શ્રી પરમાત્મને નમઃ
શ્રીમદાત્મ-કમલ-વીર-દાન-પ્રેમ-રામચંદ્રસૂરિ સદ્ગુરુભ્યો નમઃ
શિવમસ્તુ સર્વ જગતઃ

મહોપાધ્યાય શ્રી કીર્તિવિજયજી ગણિવચશ્રીના શિષ્યરત્ન
ઉપાધ્યાય શ્રી વિનયવિજય ગણિ વિરચિત

શ્રી લોક પ્રકાશ

પંચમ ભાગ
કાળલોક (ઉત્તરાર્ધ)
સર્ગ ૩૨ થી ૩૭ સુધી
ભાગ-૫

: મૂળ ભાષાંતર કર્તા :
શ્રીયુત કુંવરજીભાઈ આણંદજી શાહ

: સંપાદક :
પરમ પૂજ્ય પંચ્યાસ પ્રવર શ્રી વજ્રસેનવિજયજી મ.

: પ્રકાશક :
શ્રી નમસ્કાર આરાધક ટ્રસ્ટ, મુંબઈ-૬

: સંપાદક :

પરમ પૂજ્ય, કલિકાલકલ્પતરુ, ગચ્છાધિપતિ, આચાર્યદેવ,
શ્રીમદ્ વિજયરામચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજના
શિષ્યરત્ન પરમ પૂજ્ય અધ્યાત્મયોગી, પંન્યાસપ્રવર શ્રી
ભદ્રંકરવિજયજી ગણિવર્યશ્રીના શિષ્યરત્ન પરમ પૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રીમદ્
વિજય કુંદકુંદસૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્યરત્ન પરમ પૂજ્ય પંન્યાસપ્રવર
શ્રી વજસેનવિજયજી ગણિવર્ય

પ્રા...તિ...સ્થા...ન

સરસ્વતી પુસ્તક ભંડાર
રતનપોળ (હાથીખાના) અમદાવાદ-૧

મૂલ્ય : રૂ. ૧૬૦/૦૦

: મુદ્રક :

હસમુખ સી. શાહ
તેજસ પ્રિન્ટર્સ
બી/૨/૨૦૨, આનંદવ્યુ એપાર્ટમેન્ટ, રેલ્વે કોર્સીંગ પાસે,
શાહીબાગ, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૪

વંદનાવલી

પરમ કૃપાળુ, તરણતારણહાર, શત્રુંજયાધિપતિ,

દાદા આદિનાથ ભગવાન.....૧

પરમ શાંતિના દાતાર, કરુણા સાગર,

શાંતિનાથ ભગવાન.....૨

પરબ્રહ્મના મહાઉપાસક, દયાનિધિ,

નેમનાથ ભગવાન.....૩

પરમ તારક, પુરુષાદાનીય,

શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ ભગવાન.....૪

પરમ ધીર વીર ગંભીર, ચરમ તીર્થપતિ,

મહાવીરસ્વામી ભગવાન.....૫

અનંતલબ્ધિઓના નિધાન, વિનયના ભંડાર,

ગૌતમસ્વામિ ભગવાન.....૧

સર્વ ગણોના ધારક, પ્રથમ પદ્મધર,

સુધર્મસ્વામિ ભગવાન.....૨

શ્રી જૈન સંઘને શાસનને અણમોલ રત્નની ભેટ ધરનાર

ઉપાધ્યાય શ્રી કીર્તિવિજયજી ગણિવર્ય.....૩

અનેક આગમોના પાઠક, સાહિત્ય સર્જક, સુવિશુદ્ધ સંયમશીલ,

આત્માનંદમાં મગ્ન, ઉપાધ્યાય શ્રી વિનયવિજયજી ગણિવર્ય.....૪

આ પૂજ્યોની અનહદ કૃપાદૃષ્ટિથી,

આ “લોકપ્રકાશ” મહાગ્રન્થનું સંપાદન કરી શક્યો છું.

તે મહાપુરુષોને કોડો...કોડો...વંદના...! વંદના...! ! વંદના... !!!

ઉપકાર સ્મૃતિ * ઋણ સ્વીકાર

- જેમણે બાલ્યકાળથી જ અખંડ વાત્સલ્યના ધોધમાં સ્નાન કરાવ્યું, તે પુણ્યનામધેય, સિદ્ધાંતમહોદધિ, પૂજ્યપાદ, આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય

પ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજ.

- વર્તમાનમાં અમારા સંપૂર્ણ યોગ-ક્ષેમકારક, સમ્યક્દર્શન પ્રદાનૈકનિષ્ઠ, કલિકાલ-કલ્પતરુ, ગચ્છાધિપતિ, આચાર્યદેવ, શ્રીમદ્

વિજય રામચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ.

- સંસાર સમુદ્રમાંથી ઉગારીને સંયમી બનાવનાર, ભવોદધિત્રાતા, અધ્યાત્મયોગી, અજાતશત્રુ અણગાર, કરુણાસાગર, પૂજ્ય પંન્યાસ પ્રવરશ્રી

ભદ્રંકરવિજયજી ગણિવર્ધ.

- ગચ્છના અગ્રણી, વયોવૃદ્ધ આ ગ્રંથના સંપાદનમાં આશીર્વાદ અર્પતા પરમપૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય

સુદર્શનસૂરીશ્વરજી મહારાજ

- વર્તમાન જૈન સંઘના અજોડ, મહાન તપસ્વી ૧૦૦ + ૧૦૦ + ૮૬ મી વર્ધમાન-તપની ઓળીના આરાધક, જેમની કૃપાદષ્ટિ વરસી રહી છે એવા... પરમપૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય

રાજતિલક સૂરીશ્વરજી મહારાજ

- વર્તમાનમાં અમારા સંપૂર્ણ યોગ-ક્ષેમ-કારક, વાત્સલ્ય વારિધિ, સંયમારાધના માટે કૃપાપૂર્ણ આશિષ વર્ષાવતાં પ્રશાંતમૂર્તિ... આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય

મહોદય સૂરીશ્વરજી મહારાજ

- લોકપ્રકાશ મહાગ્રન્થનું સંપાદન તથા ૨૧ થી ૨૭ સર્ગનું ભાષાંતર કરવા સર્વ પ્રથમ પ્રેરણા કરનાર, પરમ પૂજ્ય, આગમપ્રજ્ઞ, વિદ્વદ્વર્ધ, સ્વર્ગસ્થ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય

માનતુંગસૂરીશ્વરજી મહારાજ.

- પંદર-પંદર વર્ષ સુધી સતત સંયમની તાલીમ આપી અને મારી ૧૬ વર્ષની નાનકડી ઉંમરમાં આ લોકપ્રકાશ જેવા અર્થસભર મહાન ગ્રન્થનું વાચન કરાવનાર, તપસ્વી-રત્ન, દ્રવ્યાનુયોગના સમર્થ જ્ઞાતા, પૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી

મહાભદ્રવિજયજી મહારાજ.

- વર્તમાનમાં ગુરુવત્ સર્વ પ્રકારે યોગ-ક્ષેમ કરનાર, નિઃસ્પૃહશિરોમણિ, સરળ સ્વભાવી સદા પ્રસન્ન, આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય

પ્રદ્યોતનસૂરીશ્વરજી મહારાજ.

- જન્મથી જ સંયમના પ્રેરક બનનાર, પૂજ્ય ગુરુદેવ, પ્રશાન્તમૂર્તિ તત્ત્વચિંતક, પ્રતિભાસંપન્ન, પરમ પૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય

કુંદકુંડસૂરીશ્વરજી મહારાજ.

- ધર્મના સંસ્કારો આપી, ધર્મમાર્ગે જોડનાર, ક્ષમા, નમ્રતા, તિતીક્ષ્ણ આદિ મનોહર ગુણોથી અલંકૃત, પૂજ્ય ઉપકારી પિતા મુનિરાજશ્રી

મહાસેનવિજયજી મહારાજ.

- સંપૂર્ણ પૂજ્યભાવે મારી સાથે રહીને દરેક કાર્યમાં ઉત્સાહપૂર્વક સહાય કરનાર, આ ગ્રન્થના સંપાદન કાર્યમાં સંપૂર્ણ રીતે સહાયક, સેવાભાવી એવા મારા લઘુ ગુરુભ્રાતા

મુનિશ્રી હેમપ્રભવિજયજી મહારાજ.

- આગમ-પાઠોની યાદી, અનુક્રમણિકા, શુદ્ધિપત્રક, ચિત્રો, શાસ્ત્રપાઠોનો અકારા-દિક્રમ, યંત્રો આદિ કરાવી આપનાર પૂ. આચાર્યદેવ શ્રી વિજય **કલાપૂર્ણસૂરીશ્વરજી મ.ના** આજ્ઞાવર્તી માતૃહૃદયા, સુવિશુદ્ધસંયમી વયોવૃદ્ધ

સાધ્વીજી કુમુદશ્રીજી મહારાજ.

- જન્મદાત્રી, કારુણ્ય, માધ્યસ્થ, વૈરાગ્ય અને ઔદાસીન્ય સ્વસ્તિકોની સુરચનાથી મોહક, નિર્મલ શીલવતી, બાળવયથી સંસ્કારોનું સિંચન કરાવનાર

માતુશ્રી જીવીબેન

આ બધા પૂજ્યોની કૃપાથી તથા મહાત્માઓના સહકારથી ભાષાંતર તથા સંપાદનનું કાર્ય શક્ય બન્યું છે. તેથી હું તો નિમિત્તમાત્ર છું, યશના ભાગીદાર તો આપ સર્વ પૂજ્યો જ છો.

પં. વજસેનવિજય ગણિ.

: - સંપાદકના શબ્દો :-

પરમકૃપાળુ, શ્રુત કેવળી, ભદ્રબાહુ સ્વામી મહારાજ આવશ્યક નિર્યુક્તિ નામના ગ્રંથમાં ફરમાવે છે કે, કેવળજ્ઞાનથી સર્વ અર્થોને જાણીને તેમાં જે પ્રજ્ઞાપનીય અર્થો છે, તેને તીર્થંકર ભગવંતો કહે છે.

જગતમાં પદાર્થો બે પ્રકારના છે. ૧. અનભિલાષ્ય ૨. અભિલાષ્ય. અનભિલાષ્ય એટલે ન કહી શકાય તેવા અને અભિલાષ્ય એટલે કહી શકાય તેવા.

કહી શકાય તેવા પદાર્થોના પણ બે વિભાગ છે. ૧. અપ્રજ્ઞાપનીય એટલે ન જાણાવી શકાય તેવા અને બીજા પ્રજ્ઞાપનીય કે જે જાણાવી શકાય તેવા. અભિલાષ્ય પદાર્થોથી અનભિલાષ્ય પદાર્થો અનંત છે અને અભિલાષ્ય પદાર્થો ઓછા છે. તેનાથી પ્રજ્ઞાપનીય પદાર્થો અલ્પ છે. છતાં એ અલ્પતા પણ ખૂબ વિશાળ છે.

આવા અભિલાષ્ય-પ્રજ્ઞાપનીય પદાર્થોનો સંગ્રહ એટલે આગમગ્રંથો. આગમ-એટલે સમુદ્ર-કે-જેનું અવગાહન અતિ કઠીન છે. અને પ્રકરણ ગ્રંથ એટલે નદી કે જેનું અવગાહન સરળ છે.

આપણા જેવા અલ્પ બુદ્ધિવાળા માટે અગાધ આગમરૂપી સમુદ્રમાં પ્રવેશ કરવો કઠીન છે. ત્યારે નદી જેવા પ્રકરણ ગ્રંથો દ્વારા શક્ય છે. આ કાર્યની સિદ્ધિ કરાવનારા અનેક મહાપુરુષો થઈ ગયા છે. આ લોકપ્રકાશ ગ્રંથને હાથમાં લેતાં જ જેમનો ઉપકાર યાદ આવ્યા વિના ન રહે તેવા વિદ્વાન શિરોમણિ પરમ ગુરુભક્ત ઉપાધ્યાયજી **વિનય વિજયજી મહારાજને** માટે વિશેષ શું લખવું, કારણ કે આ કૃતિ પોતે જ એ મહાપુરુષની ઓળખાણ આપી રહી છે.

આખા જગતના તત્ત્વો-પદાર્થોને એક ગ્રંથમાં સમાવીને ગાગરમાં સાગરની યુક્તિ સત્ય કરી આપનારા આ મહાપુરુષે દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ અને ભાવરૂપ ચાર ભેદ પાડીને ગ્રંથની મહાનતાને પ્રદર્શિત કરી છે.

પૂજ્ય ઉપકારીઓની સહાય અને કૃપા-આશીર્વાદથી દ્રવ્યાનુયોગને સ્પર્શતો પ્રથમ ભાગ તથા સમસ્ત ઉર્ધ્વ-અધો-તીર્ણ લોકના સર્વ પદાર્થો આદિને સ્પર્શતા દ્વિતીય અને તૃતીય ભાગ પ્રગટ કર્યા બાદ-

કાળચક્ર દ્વારા પરાવર્તન પામતા અવસર્પિણી અને ઉત્સર્પિણી કાળના દરેક આરામાં શું નવીનતા હોય છે, તેના વિવરણ સ્વરૂપ કાળલોકનો આ પાંચમો ભાગ પ્રગટ થઈ રહ્યો છે. આ ભાગના પૂર્વાર્ધમાં સર્ગ ૨૮ થી ૩૧ છે ત્યારબાદ આ પાંચમા ભાગમાં સર્ગ ૩૨ થી ૩૫ માં કાળલોકનું બાકીનું સ્વરૂપ તથા સર્ગ ૩૬ માં ભાવલોક અને સર્ગ ૩૭ માં દરેક સર્ગની પૂજ્ય

ઉપાધ્યાયજી વિનયવિજયજી મ.ની કરેલી એકદમ ટુંક નામ-નિર્દેશન રૂપ અનુક્રમણિકા તથા પ્રશસ્તિ છે.

આનું ભાષાંતર સુશ્રાવક **કુંવરજીભાઈ આણંદજી શાહે** કરેલું છે. મૂળ હિન્દી લીપી અને વિશાળકદ હોવાથી વાંચનમાં સગવડતા રહે તેથી ગુજરાતી લીપી-છૂટા શ્લોકો કર્યા અને વિશેષ યંત્રો પણ ઉમેર્યા હતા; તે આ આવૃત્તિમાં તે જ રીતે લીધા છે.

આ ગ્રંથમાં કયા વિષયો છે ? તેનું ટુંક વિવરણ મારા લઘુ ગુરૂબંધુ મુનિશ્રી **દેખાભવિજયજીએ** લખેલ તે આ સાથે જ આપેલું છે.

જ્યારે પ્રથમ આવૃત્તિ પૂર્ણ થઈ ગઈ અને મહાત્માઓ પાસેથી માંગ આવતી જ રહી ત્યારે આ ગ્રંથની ઉપયોગીતા સમજીને ફરી પ્રિન્ટ કરાવવાનું વિચારાયું અને તેમાં પૂર્વમાં રહી ગયેલી ત્રુટીઓને દૂર કરવા માટે ફરીથી તપાસવામાં આવ્યું, યોગ્ય સુધારા-વધારા કરાયા... મૂળ શ્લોકો માટે...

પંડિત શ્રી જીતુભાઈએ ફલોપી મેળવી આપી જેથી શ્લોક શુદ્ધિમાં પણ અનુકૂળતા થઈ...

ઘણા ચિત્રો આચાર્ય શ્રીમદ્ વિજય **ચશોદેવસૂરીશ્વરજી મહારાજ** તરફથી પ્રકાશિત બૃહત્ સંગ્રહણી ગ્રંથમાંથી લીધા છે. તેથી તેમનો આ તકે આભાર માનું છું.....

૨૧૦૦૦ શ્લોક તથા હજારથી ઉપર નાના-મોટા આગમપાઠોથી યુક્ત આ પાંચ ભાગ--

આજે ઉપકારી પૂજ્યપાદ્ ગચ્છાધિપતિ, આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય **રામચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ**.

પરમ પૂજ્ય ઉપકારી પરમ ગુરૂદેવ પંન્યાસ પ્રવર શ્રી **ભદ્રંકરવિજયજી ગણિવર્ય**.

પરમ પૂજ્ય, ઉપકારી, મારી સંયમ યાત્રામાં પ્રાણપૂરનાર, તપસ્વી, મુનિરાજ શ્રી **મહાભદ્રવિજયજી મહારાજ**.

પરમ પૂજ્ય, ઉપકારી, નિઃસ્પૃહી આચાર્યદેવ શ્રી **પ્રદ્યોતનસૂરીશ્વરજી મહારાજ** તથા, પરમ પૂજ્ય ઉપકારી ગુરૂ મહારાજ આચાર્યદેવ શ્રી **કુંદકુંદસૂરીશ્વરજી મહારાજના** કર-કમલોમાં સમર્પિત કરતાં આનંદ અનુભવું છું.

આ ગ્રંથના અધ્યયન દ્વારા કર્મનિર્જરા કરી દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર રૂપ આત્મગુણને પ્રકટ કરીને આપણે સૌ જલ્દી મુક્તિગામી બનીએ એજ એક શુભાભિલાષા.

વિ. સં. ૨૦૪૬

કારતક સુદ-૧ માંડવી (કચ્છ)

બીજી આવૃત્તિ

વિ. સં. ૨૦૫૩ અમદાવાદ

પં. વજસેન વિજય ગણિ.

પરમ પૂજ્ય, પરમ શાસનપ્રભાવક, કલિકાલકલ્પતરુ, ગચ્છાધિપતિ, આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય રામચન્દ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજના અંતરના આશીર્વાદથી પ્રારંભાયેલ આ જૈનદર્શનના અભૂતપૂર્વ ગ્રન્થ, લોક પ્રકાશનો પંચમ ભાગ, કાળલોક પ્રકાશ (ઉત્તરાધી)નું પ્રકાશન કરવાનો અમને લાભ મળ્યો, તે માટે અમો ખૂબ આનંદિત છીએ.

પરમ પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી શ્રી વિનયવિજયજી મહારાજ [પૂજ્યશ્રીનું જીવન ચરિત્ર પ્રથમ ભાગમાં આપેલ છે.] એ રચેલ આ ગ્રન્થ માટે પરમપૂજ્ય ગચ્છાધિપતિશ્રી તથા તેમના શિષ્યરત્ન પરમ પૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય માનતુંગસૂરીશ્વરજી મહારાજની પ્રેરણા મળતાં, પરમ પૂજ્ય, ગચ્છાધિપતિશ્રીના શિષ્યરત્ન, પરમ પૂજ્ય અધ્યાત્મયોગી પંચાસપ્રવર, શ્રી ભદ્રંકરવિજયજી મહારાજ સાહેબના કૃપાપાત્ર તથા તેમનાં શિષ્યરત્ન, પરમ પૂજ્ય, આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય કુંદકુંડસૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્યરત્ન પરમ પૂજ્ય પંચાસપ્રવર શ્રી વજ્રસેનવિજયજી મહારાજે સંપાદન કર્યું અને તે ગ્રન્થ પ્રકાશિત થતાં ટૂંક સમયમાં આવૃત્તિ પૂર્ણ થતા નવી આવૃત્તિનું પ્રકાશન થઈ રહ્યું છે.

દ્રવ્યલોક અને ક્ષેત્રલોક સર્ગ-૨૦ સુધીનું ભાષાંતર સુશ્રાવક મોતીચંદ ઓધવજી શાહે કર્યું છે જ્યારે કાળલોકનું ભાષાંતર સુશ્રાવક કુંવરજીભાઈ આણંદજી શાહે ૫૫ વર્ષ પહેલાં કરેલ પરંતુ તે સર્ગો છપાયેલું હતું તથા ભાષાંતર પણ હિન્દી ટાઈપમાં કંપોઝ થયેલું હતું જેથી વાંચનમાં તકલીફ પડતી, તેથી છુટું-છુટું છપાવેલ, વળી આ કાળલોક ઘણો વિશાળ ગ્રંથ હોવાથી ક્ષેત્રલોકની જેમ બે ભાગ કરેલ એટલે સર્ગ ૨૮ થી ૩૧ પૂર્વાધી તથા ૩૨ થી ૩૭ સર્ગ સુધી ઉત્તરાધી તરીકે પ્રકાશિત કરેલ; તે રીતે જ આ બીજી આવૃત્તિ પણ કરેલ છે.

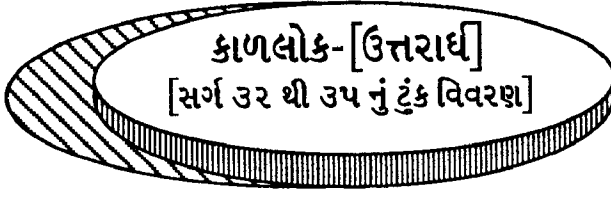
અમારું ટ્રસ્ટ ઉપકારી પૂજ્યોની જ્ઞાનપિપાસાને જાગૃત રાખવા અને આવા ઉપયોગી પ્રકાશનમાં સહાયક થવા હરહંમેશ તૈયાર રહે છે.

તેથી પૂજ્ય ગુરુદેવોને ફરી ફરી વિનંતિ કરીએ છીએ કે- આવા ઉપકારક ગ્રન્થો જે જીર્ણ થયેલ હોય કે અપ્રાપ્ય હોય, તેવા ભાષાંતર ગ્રન્થ કે નવા સંશોધન કરેલા ગ્રન્થો આદિનું સંપાદન કરી જ્ઞાન ભક્તિ કરે અને તેમાં અમારું ટ્રસ્ટ પૂજ્યશ્રીઓની જ્ઞાનભક્તિમાં ભાગીદાર થાય, તેવી ભાવના ભાવીએ છીએ.

આ ગ્રન્થનું ટૂંક સમયમાં પ્રકાશન કરી આપવા બદલ તેજસ પ્રિન્ટર્સવાળા હસમુખ સી. શાહનો અમે આ તકે આભાર માનીએ છીએ.

આ ગ્રન્થના અધ્યયન દ્વારા આપણે સર્વ શાશ્વત સુખના ભોક્તા બનીએ એ જ એકની એક શુભ ભાવના સાથે-

શ્રી નમસ્કાર આરાધક ટ્રસ્ટ
મુંબઈ-૬

-મુનિ હેમપ્રભ વિજયજી

પરમ પૂજ્ય, પરમ કૃપાળુ, દેવાધિદેવ, ચરમ તીર્થપતિ, મહાવીર સ્વામી ભગવાને કેવળજ્ઞાન પામ્યા પછી સતત પરોપકારમાં મગ્ન રહી ધર્મદેશનારૂપી અમૃતનું દાન જગતના જીવોને કર્યું હતું. ગણધર ભગવંતોએ તે અમૃતવાણીને ઝીલીને સૂત્રરૂપે ગુંથેલી છે અને તે સૂત્રરૂપે રચેલા પદાર્થો એટલે શ્રુતજ્ઞાન.

સામાયિકથી બિંદુસાર (૧૪ મા પૂર્વ) સુધી શ્રુતજ્ઞાન છે. શ્રુતજ્ઞાનનો સાર ચારિત્ર છે. ચારિત્રનો સાર મોક્ષ સુખ (મુક્તિ) છે. આવા શુદ્ધ આશયથી પ્રરૂપાયેલા પદાર્થો આપણા જેવા બાળજીવો પણ પામે-સમજે તે હેતુથી જ અનેક મહાપુરૂષોએ અનેક પ્રકરણ ગ્રંથોની રચના કરી છે. તેમાં જીવવિચાર-કર્મગ્રન્થ-સંગ્રહણી-ક્ષેત્રસમાસ આદિ દ્રવ્યાનુયોગ-ગણિતાનુયોગથી ભરપૂર ગ્રંથો રચ્યા છે તેવી જ રીતે આપણા ઉપકારી ઉપાધ્યાયજી મહારાજે આ સર્વને એક લોકપ્રકાશરૂપ વિશાળ ગ્રંથમાં સમાવેશ કરીને આપણા ઉપર પરમ ઉપકાર કરેલ છે.

કાળલોકના પૂર્વાર્ધ ભાગમાં સર્ગ-૨૮ થી ૩૧ નું પ્રકાશન થયા પછી આ ભાગમાં સર્ગ ૩૨ થી સંપૂર્ણ ગ્રંથનો સમાવેશ કરેલ છે.

સર્ગ-૩૨ માં ત્રીજા આરાના અંતે પલ્યોપમનો આઠમો ભાગ બાકી રહ્યો ત્યારે કુલકરોની ઉત્પત્તિ થઈ. એ રીતે વર્ણન શરૂ કર્યું છે તેમાં સાથે કુલકરો, તેમની પત્ની, શરીરમાન, આયુષ્ય, વર્ણ, સંસ્થાન, સંઘયણ આદિ સર્વનું સામાન્યથી વર્ણન કરીને પછી પ્રથમ કુલકર વિમલવાહનના પૂર્વભવનું વર્ણન કરેલ છે. તે સમયે કલ્પવૃક્ષ સાત હતા તે કયા કયા તેના નામ સ્થાનાંગ સૂત્ર પ્રમાણે બતાવેલ છે. ક્રમશઃ પડતા કાળને કારણે કલ્પવૃક્ષો ઘટતા જવાથી લોભને કારણે આપસમાં ઝઘડા થવાથી પ્રથમ કુલકરે 'હકકાર' નામની દંડનીતિ શરૂ કરી. અને તે હકકાર શબ્દમાત્રથી ત્યારે લોકોને કેવા દુઃખનો અનુભવ થતો તેનું વર્ણન છે. આ રીતે આ નીતિ બે કુલકર સુધી ચાલી હતી.

ત્યારપછી ત્રીજા-ચોથા કુલકરના સમયમાં બીજી 'મકાર' નામની નીતિ શરૂ કરી. તેવા સમયે તે દંડના ભાગીદાર બનતા યુગલિકોને કેવા દુઃખની અનુભૂતિ થતી હતી તેનું વર્ણન છે.

ત્યાર પછી પાંચમ-છઠ્ઠા અને સાતમા કુલકરના સમયમાં ત્રીજી 'ધિકકાર' નામની નીતિ શરૂ કરી અને તે ત્રણે નીતિનો કેવી રીતે ઉપયોગ થતો હતો તેનું વર્ણન છે.

આ કુલકરોના હાથી તથા સ્ત્રીઓની ગતિનું પણ વર્ણન છે આવશ્યકના આધારે પંદર કુલકર કહ્યા છે. તે કયા તેનું તથા અન્યમતોનું ટુંકથી પ્રતિપાદન કરેલ છે.

છેલ્લા નામિકુલકરના પત્ની મરૂદેવા માતાની કુક્ષીથી આપણા પરમોપકારી આ

અવસર્પિણીના તીર્થની આદિ કરનારા આદિનાથ પુત્ર ઉત્પન્ન થયા. એ રીતે એમના નામનો નિર્દેશન કરીને તેમના પૂર્વભવો તથા આ ભવની સંપૂર્ણ વિગતોનું વર્ણન છે. સર્વ પ્રથમ લગ્ન મહોત્સવ-રાજ્યાભિષેક-વિનીતાનગરીની સ્થાપના-તેના કોટ-જગતી વગેરે તથા નગરીની અંદર મોટા અને વિશાળ-મહેલો-પ્રાસાદોની ગોઠવણ વગેરે કેવી રીતે હોય તે બતાવેલ છે.

રાજ્યપાલન-ન્યાયનીતિ-વિદ્યા-કળાઓનું વર્ણન કરેલ છે. આ રીતે ૮૩ લાખ પૂર્વ સુધી સંસારમાં રહ્યા પછી સંયમ માટે તૈયાર થયેલા પ્રભુની પાસે લોકાંતિક દેવોનું આવવું; ૪૦૦૦ મુનિઓ સાથે દીક્ષા અંગીકાર; સુપાત્રદાનથી અનભિજ્ઞ લોકો દ્વારા ફળ-ફૂલ-અલંકાર આદિ ભેટણા મૂકાય છે. પણ પરમાત્મા તેને ગ્રહણ કરતા નથી. એ રીતે અન્ય મુનિવરોનું શું થાય છે તેનું સુંદર આલેખન કર્યું છે. હસ્તિનાપુરમાં આવવું-શ્રેયાંસના હસ્તે સૌ પ્રથમ ઈશ્વરસની ભિક્ષાનું ગ્રહણ-પંચદિવ્યનું પ્રગટ થવું તે વર્ણન છે.

પરમાત્માને કેવળજ્ઞાન તેમની ઋદ્ધિના દર્શને આવેલા મરૂદેવા માતા-અંતકૃત કેવલી થઈને આ અવસર્પિણીના પ્રથમ સિદ્ધ થયા તેનું વર્ણન કરીને બાકીના જિનેશ્વરોના માતા-પિતાની ગતિનું વર્ણન કરેલ છે તે અંગે મતાંતરોનો પણ ઉલ્લેખ કરેલ છે.

અગ્નિ સંસ્કારની વિધિ કેવી રીતે શરૂ થઈ તેનું ટુંકથી નિર્દેશન છે.

ત્યારપછી ભરત મહારાજાના પુત્રો તથા પૌત્રોએ સંયમ ગ્રહણ કર્યું તથા ભરત મહારાજાએ ૫૦૦ ગાડા ભરીને ભક્તિ કરવા ગયા ત્યારે પ્રભુએ રાજપિંડ તથા અભ્યાહતઆધાકર્મી પિંડ ન ખપે તેમ જણાવતા ભરતને ખૂબ દુઃખ થયું ત્યારે ઈન્દ્ર મહારાજાએ અવગ્રહના પ્રશ્ન દ્વારા ભરત મહારાજાને સંતોષ આપ્યો. ઈન્દ્ર મહોત્સવ કેવી રીતે શરૂ થયો તે અંગનો ખુલાસો કરેલ છે.

શ્રાવકોની ભક્તિ માટે ભરત મહારાજાના પ્રયત્નો, તેમાં પડેલી મુશ્કેલી, તે મુશ્કેલીના નિવારણરૂપે રેખાઓ તથા તેનું વિસ્તારથી વર્ણન કરેલ છે. ત્યારપછી આદિનાથ ભગવાનના શિષ્ય આદિ પરિવાર-યક્ષ-યક્ષિણીનું વર્ણન કરેલ છે. અંતે પ્રભુનું અષ્ટાપદ ઉપર પધારવું અને ત્યાં સિદ્ધિગમન થયું તેનું વર્ણન છે.

અષ્ટાપદ ઉપર ભરત મહારાજાએ જે ભવ્ય જિનગૃહ-સ્તૂપ આદિ બનાવ્યા તેનું વર્ણન છે.

આ વર્ણન થયા પછી પરમાત્માની સંસારી પાટપરંપરામાં અસંખ્યાત રાજાઓ સિદ્ધ થયા હોવાથી તેનું સિદ્ધદંડિકારૂપે વર્ણન છે. તેમાં સૌ પ્રથમ ૧. અનુલોમ સિદ્ધદંડિકા ૨. પ્રતિલોમ ૩. સમસંખ્યા ૪. એકોત્તરા ૫. દ્વિઉત્તરા ૬. ત્રિઉત્તરા ૭. વિચિત્રા-વિષમોત્તરા સિદ્ધદંડિકાનું વર્ણન કરેલ છે. એટલે એ રીતે અસંખ્ય રાજાઓ સિદ્ધ તથા સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરમાં ગયા છે તેનું ખૂબ જ વિસ્તારથી વર્ણન કરતાં અજિતનાથ ભગવાન સુધી જણાવેલ છે.

આ રીતે પ્રથમ રાજા-પ્રથમ સાધુ-પ્રથમ તીર્થંકર પરમાત્મા આદિનાથ ભગવાનનું વિસ્તારથી વર્ણન કરીને હવે બાકીના ૨૩ તીર્થંકર પરમાત્માનું વર્ણન છે. તેમાં બધાની વિગતનું વર્ણન નીચે પ્રમાણે છે.

૧. પૂર્વભવમાં
 - i ખંડ-ક્ષેત્ર અને વિજયનું નામ
 - ii નગરીનું નામ.
 - iii પોતાનું નામ.
 - iv ગુરુનું નામ.
૨. કયા સ્વર્ગમાં ગતિ અને ત્યાંનું આયુષ્ય.
૩. દેશનું નામ.
વર્તમાન ભવ સંબંધી.
૪. નગરીનું નામ.
૫. પિતાનું નામ.
૬. માતાનું નામ.
૭. પ્રભુનું (પોતાનું) નામ.
૮. પાંચ કલ્યાણકની તિથિ અને નક્ષત્ર.
૯. ગર્ભ સ્થિતિ.
૧૦. પ્રભુની રાશિ.
૧૧. પૂર્વના તીર્થંકર ભગવાનના નિર્વાણ પછી ક્યારે જન્મ ?
૧૨. જન્મ પછી પાછળ ચોથો આરો કેટલો બાકી ?
૧૩. નામ માટે સાર્થક ગુણો કે કારણ શું ?
૧૪. દેહમાન
૧૫. આયુષ્ય
 - i કુમાર અવસ્થા
 - ii રાજ્ય અવસ્થા
 - iii ચારિત્ર અવસ્થા

૧૬. છન્દસ્થ કાળ
૧૭. દીક્ષા સમયની શિબિકાનું નામ
૧૮. પ્રથમ પારણું કયા ગામમાં અને કોણે કરાવ્યું.
૧૯. જ્ઞાનવૃક્ષ.
૨૦. લાંછન કયું ?
૨૧. મુખ્ય ગણધર ભગવંત
૨૨. મુખ્ય સાધ્વીજી
૨૩. મુખ્ય શ્રાવક-શ્રાવિકા
૨૪. પરિવારની સંખ્યા
 - i ગણધર.
 - ii સાધુ
 - iii સાધ્વી.
 - iv શ્રાવક
 - v શ્રાવિકા
 - vi કેવળજ્ઞાની.
 - vii મનઃપર્યવજ્ઞાની
 - viii અવધિજ્ઞાની.
 - ix ચૌદપૂર્વી
 - x વૈકિય લબ્ધિવાળા
 - xi વાદી.
૨૫. યક્ષનું વર્ણન
૨૬. યક્ષિણીનું વર્ણન.

ઉપર પ્રમાણેના વર્ણનની સાથે-સાથે શ્રી શાન્તિનાથ ભગવાનના વર્ણનમાં તેમના ૯ ભવનું નામથી વર્ણન કરીને ૧૦ માં મેઘરથ રાજાના ભવમાં ઈન્દ્ર મહારાજાએ એમની જીવદયા સંબંધી પ્રશંસા કરતા મિથ્યામતિ દેવે કરેલી પરીક્ષા અને તેમાં મેઘરથ રાજાના અડગપણાનું વર્ણન કરેલ છે અને એના કારણે સર્વત્ર એમનો જય-જયકાર થયેલ છે. તેનું ખૂબ જ સુંદર વર્ણન છે. અને તે જ મેઘરથ રાજાનો જીવ શાન્તિનાથ ભગવાન તરીકે થયેલ છે.

ત્યારપછી શ્રી કુંથુનાથ ભગવાનથી શ્રી નમિનાથ ભગવાન સુધી ઉપર પ્રમાણેની વિગતનું વર્ણન કરતાં શ્રી નેમિનાથ ભગવાનનું વર્ણન આવે છે તેમાં પ્રથમ નેમિનાથ અને રાજમતીના આઠભવોનું વર્ણન છે. અને પછી નેમિકુમારે આયુધશાળામાં જઈને પંચજન્ય શંખ વગાડતાં રાજ્યમાં ખળભળાટ મચી ગયો. આ જાણીને કૃષ્ણ મહારાજાને શંકા થતાં વિવાહ માટે પ્રયત્નો કરે છે. નેમિકુમાર મૌન રહે છે. તેથી “ ન નિસિદ્ધં અનુમતં ” માનીને લગ્નની તૈયારી કરી. અને છેવટ પશુઓના આર્તનાદથી દુઃખી થયેલા કુમાર પાછા વળ્યા તેનું વર્ણન કરીને પરિવાર આદિનું વર્ણન કરેલ છે.

ત્યાર પછી શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનનું વર્ણન છે. તેમાં કમઠ અને મરૂભૂતિથી દશ ભવનો બત્રેનો

સંબંધ તેમાં કેવી વિડંબનાઓ સમભાવે સહન કરી તે વર્ણન કરીને દશમા ભવમાં પાર્શ્વપ્રભુ રાજકુમાર બન્યા છે ત્યારે એ જ કમઠનો મેળાપ થયો. બળતા સર્પને બચાવીને નવકાર સંભળાવવાનું વર્ણન કરીને છેવટ પ્રભુ દીક્ષા અંગીકાર કરે છે. તે વર્ણન સાથે બાકીની સંપૂર્ણ વિગતો ઉપર આપેલા દ્વારો મુજબ આપેલ છે.

૨૩ ભગવાનના વર્ણન પછી ચોવીસમા શ્રી મહાવીર સ્વામી ભગવાનના વર્ણન સાથે અન્ય પરમાત્માઓની પણ અમુક વિગતો છે. તે તથા પરમાત્મા મહાવીર સ્વામી ભગવાનની વિશિષ્ટ વિગતોનું આલેખન છે. તે આ પ્રમાણે વર્ણવાયેલ છે.

૧. સમક્ષિત પામ્યા પછીના ૨૪ તીર્થંકર ભગવંતોના ભવો.
૨. ચોવીશ પ્રભુના વર્ણ.
૩. આર્ય-અનાર્ય દેશમાં વિહાર.
૪. ઉત્કૃષ્ટ તપ કોના કાળમાં કેટલો ?
૫. પ્રમાદ કાળ.
૬. ઉપસર્ગો કયા પ્રભુને થયા અને કોને ન થયા.
૭. દેવદૂષ્ય કેટલા સમય સુધી રહ્યું.
૮. પ્રથમ દાન દેનાર ભાવિક અહીંથી કઈ ગતિ પામ્યો.
૯. રાજ્યપાલન કર્યું કે નહીં.
૧૦. લગ્ન કર્યા કે બ્રહ્મચારી રહીને વ્રત ગ્રહણ કર્યું.
૧૧. પાછળના ત્રીજા ભવમાં જ્યાં તીર્થંકર નામકર્મ નિકાચીત કર્યું તે ભવમાં રાજા હતા કે ચક્રી.
૧૨. દીક્ષા દિવસે તપ.
૧૩. દીક્ષા કેટલા સાથે.
૧૪. દીક્ષા નગરી.
૧૫. દીક્ષા વન.
૧૬. દીક્ષા વખતે કેટલી મુષ્ટિએ લોચ.
૧૭. દીક્ષા સમય.
૧૮. પ્રથમ પારણું શાનાથી.
૧૯. બાલ્ય-મધ્ય અને વ્રત કાળમાં આહાર શેનો કરતા.
૨૦. કેવળજ્ઞાનનું સ્થાન.
૨૧. કેવળજ્ઞાન સમયે તપ.
૨૨. કેવળજ્ઞાન સમય.
૨૩. સંઘ સ્થાપના ક્યારે ?
૨૪. તીર્થનું વ્યવચ્છિન્ન-અવ્યવચ્છિન્નપણું.
૨૫. વીર પ્રભુનું શાસન-ઋષભ પ્રભુના શાસન પછી કેટલા કાળે પ્રવર્ત્યું અને કેટલો કાળ પ્રવર્તશે ?
૨૬. દશ અચ્છેરા કયા-કયા પ્રભુના તીર્થમાં.
૨૭. સિદ્ધ થયાના સ્થાન.
૨૮. મુક્તિગમન વખતે આસન.
૨૯. મુક્તિગમન વખતે તપ.
૩૦. મુક્તિગમન વખતે સાથે કેટલા.
૩૧. મુક્તિગમન વખતનો કાળ.

આ રીતે ૩૧ મુદ્દાઓનું વિશેષ વર્ણન કર્યા પછી પરમ પૂજ્ય પરમ કૃપાળુ, પરમ તીર્થપતિ, દેવાધિદેવ મહાવીરસ્વામી ભગવાનના અગ્યાર ગણધરોનું વર્ણન છે. જેમાં.

A. ગણધર ભગવંતનું નામ	F. આયુષ્ય- ગૃહસ્થાવસ્થા.
B. નગર નામ.	છત્રસ્થાવસ્થા.
C. પિતા.	કેવલી અવસ્થા
D. માતા.	G. શિષ્ય પરિવાર
E. જન્મ નક્ષત્ર	H. ગોત્ર

આ વર્ણન પછી ચરમ કેવલી જંબૂસ્વામીનું ટુંકથી જીવન વર્ણન કરેલ છે. આ વિગત પછી ચોવીસે તીર્થંકર પરમાત્માના સાધુ-સાધ્વી-શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ-કેવળજ્ઞાની-મનઃપર્યવજ્ઞાની-અવધિ-જ્ઞાની-ચૌદપૂર્વી-વૈક્રિય લબ્ધિવંત-વાદી-ગણધર-એમ સર્વનો સરવાળો સંખ્યાથી બતાવેલ છે.

ત્યાર પછી સર્વ જિનેશ્વરોના શાસનમાં

- અનુત્તરોપપાતિક સંખ્યા.
- પ્રકીર્ણ અને પ્રકીર્ણિક બનાવનાર મહાત્માઓની વિગત.
- કેટલી પાટ સુધી મોક્ષગમન ચાલુ રહ્યું.
- પૂર્વશ્રુત અને અપરશ્રુતનો કાળ.
- આદેશ અંગે.
- મુખ્ય શ્રાવક-શ્રાવિકાઓના પ્રાપ્ય નામો અંગે વર્ણન કરીને ૨૪ તીર્થંકર પરમાત્મા અંગે શક્ય વિસ્તાર અને ટુંકથી વર્ણન કરી આ રીતે સર્ગ પૂર્ણ કરેલ છે.

: સર્ગ-૩૩ :

પરમ કરૂણાસાગર, તીર્થંકર પરમાત્માના જીવંત અંગે જણાવીને હવે અતુલબલી નરેન્દ્ર એવા બાર ચક્રવર્તીઓનું વર્ણન છે. ક્રમસર ભરત-સગર-મધવા-સનત્કુમારનું ટુંકમાં પણ સુંદર વર્ણન કરેલ છે. ત્યારબાદ શ્રી શાંતિનાથ, શ્રી કુંથુનાથ અને શ્રી અરનાથ ચક્રીનું વર્ણન પૂર્વે તીર્થંકર ભગવંતોના વર્ણનમાં આવી ગયેલ હોવાથી અહીં ફક્ત નામ નિદર્શન કરેલ છે.

ત્યાર પછી આઠમા સુભૂમ ચક્રવર્તીનું ખૂબ જ વિસ્તારથી સંપૂર્ણ વર્ણન કરીને એ નરકમાં કેમ ગયા તે સર્વ હકીકત છે.

ત્યાર પછી નવમા ચક્રી પદ્મનું વર્ણન પણ વિસ્તારથી છે. ત્યાર પછી હરિષેણ, જય ચક્રીનું સામાન્યથી વર્ણન કરેલ છે. પછી છેલ્લા બ્રહ્મદત્ત ચક્રીનું વિસ્તારથી વર્ણન કરેલ છે.

એ બારે ચક્રીઓની પટ્ટરાણીઓના નામ તથા તેમની ગતિ તથા પરિવારનું વર્ણન કરીને તેઓ કયા તીર્થંકર પરમાત્મા સમયમાં થયા તેનું વર્ણન છે.

ચક્રવર્તીના વર્ણન પછી નવ વાસુદેવનું વર્ણન આવે છે. તેમાં પ્રથમ એક સાથે વાસુદેવ, બળદેવ તથા પ્રતિવાસુદેવના નામ આપીને પછી મહાવીર સ્વામીના જીવ પ્રથમ વાસુદેવ ત્રિપૃષ્ઠનું વર્ણન છે. આ વર્ણન દરેક વાસુદેવનું નીચે પ્રમાણે વિગત છે.

અ. વાસુદેવનું નામ.	વાસુદેવના ભવમાં-
બ. પૂર્વભવનું વર્ણન	માતા
ક. પૂર્વ ભવમાં કોની પાસે દીક્ષિત	પિતા

ક. નિયાણાનું કારણ

દેહમાન.

ઙ. ત્યાંથી ગતિ

આયુષ્ય

બળદેવનું નામ.

નવે નવ વાસુદેવ-બળદેવ અને પ્રતિવાસુદેવના સંબંધપૂર્વકનું ઉપરની વિગત પ્રમાણે વર્ણન છે. તેમાં આઠમા રામ-લક્ષ્મણ અને રાવણ તથા નવમા શ્રી કૃષ્ણ-રામ (બળદેવ) તથા જરાસંઘનું વિશેષથી વર્ણન કરેલ છે.

ત્યાર પછી બળદેવના આયુષ્ય, ક્યાંથી આવ્યા અને કઈ ગતિમાં ગયા, સિદ્ધ ક્યારે થશે તે સર્વ વિગત છે.

ચકવર્તી વાસુદેવની ઉત્પત્તિ ક્યા ક્રમથી થાય તે બતાવેલ છે. આ રીતે ૬૩ શલાકા પુરુષોનું વર્ણન કરીને પછી અગ્યાર રુદ્રોનું ટુંકથી વર્ણન છે. આ પ્રમાણે સર્ગ ૩૩ પૂર્ણ થયેલ છે.

: સર્ગ-૩૪ :

આ સર્ગના પ્રારંભમાં, અવસર્પિણીમાં થયેલા મહાપુરુષો ઉત્સર્પિણીમાં પણ થાય છે પણ તેમાં આરાના ક્રમમાં જે ફેરફાર હોય છે તે બતાવેલ છે. એ રીતે ચોથા આરાની વિગત પૂર્ણ થતાં પાંચમા આરાનું વર્ણન કરેલ છે. આ આરામાં સંઘયણ, સંસ્થાન તથા એ જીવોનું આયુષ્ય, દેહમાન, નિર્વાણ પ્રાપ્તિ અંગેનું વર્ણન છે.

આ પાંચમા આરામાં દશ વસ્તુનો જે વિચ્છેદ થયો તથા જે નથી હોતું તે બતાવેલ છે.

આ કાળમાં રાજા-અધિકારી પ્રજા વિગેરે કેવા હીન હીન થશે તથા ઉપદ્રવો દુષ્કાળ સજ્જનોને હેરાનગતિ, નિર્ધનોની વાચાળતા, ધનવાનોનું નિઃસંતાનપણું વગેરે ઘણાં અનિષ્ટો તથા સાધુઓ પણ બકુશ-કુશીલ થશે. તેમના આચારો વગેરે કેવા હશે તથા આવા ભયાનક કાળમાં સારા મહાત્માઓ પણ થશે તે અંગે જણાવેલ છે.

હવે આવા પડતા કાળમાં પણ વચ્ચે-વચ્ચે ધર્મનો ઉદ્યોત થશે અને તે ઉદયના નામથી ઓળખાશે તેવા ઉદયમાં યુગપ્રધાનો થશે તે દરેક ઉદયમાં કેટલા-કેટલા થશે તેનું સંખ્યાથી નિરૂપણ કરીને પછી તે ત્રેવીશે ઉદયમાંના પ્રથમ તથા અંતિમ યુગ પ્રધાન આચાર્યોના નામ આપીને પહેલા તથા બીજા ઉદયના સર્વ આચાર્યોના નામ છે.

આ યુગપ્રધાનો એકાવતારી તથા અતિશયવાળા તથા મહાસત્ત્વશીલ હોય છે. તે સર્વ વિગત બતાવેલ છે.

ત્યાર પછી આ આરામાં ઉત્તમ ગુણવાળા તથા મધ્યમ ગુણવાળા આચાર્યોની સંખ્યા તથા અમુક વિશિષ્ટ આચાર્યોના નામ આપેલ છે.

પાંચમા આરાના અંતે દુઃસ્પસહ નામના આચાર્ય થશે. તેમના નિશ્રાવર્તી સાધુ-સાધ્વી-શ્રાવક-શ્રાવિકાનું ટુંકથી નામ નિદર્શન-પૂર્વક વર્ણન છે. અને તે વખતે શત્રુંજયના છેલ્લા ઉદ્ધારકનું નામ જણાવેલ છે.

પાંચમા આરાના અંતે પૂજ્ય આચાર્ય ભગવંતના કાળધર્મ પછી જે એકદમ ઉતરતો કાળ આવશે તેનું વર્ણન કરીને છઠ્ઠા આરાનો પ્રવેશ તથા તેમાં થનારી ભયંકર વૃષ્ટિઓ કે જેનાથી અહીં રહેલા શુભ પદાર્થો નાશ પામશે તે વર્ણન કરીને તે વૃષ્ટિ અંગે જુદા-જુદા મતાંતરો તથા અભિપ્રાયો આપેલ છે.

આ વર્ષ પછી કેવી ભયંકરતા હશે તેનું વિસ્તારથી વર્ણન કરેલ છે.

એ દરમ્યાન શત્રુંજય પર્વત ઘટીને ૭ હાથનો થશે. પણ તેમાં પહેલાં આરાથી છ આરા સુધીનું સર્વ પ્રમાણ આપેલ છે. તથા સિદ્ધક્ષેત્રનો પ્રભાવ તથા અહીં કરતા દાન પૂજા વિગેરેના ફળનું ટુંકથી વર્ણન છે, તથા એના ૨૧ નામોનો પણ ઉલ્લેખ કરેલ છે. એ તીર્થ પ્રાયઃ શાશ્વત કેવી રીતે છે, તેની વિગત પણ જણાવી છે.

છઠ્ઠા આરામાં જમીન-માણસો વગેરેના સ્વભાવ અને સ્વરૂપે કેવા ભયંકર બીહામણા હોય છે. તથા તેમનો ખોરાક વગેરેનું વિસ્તારથી વર્ણન કરેલ છે.

એ માણસોના રહેવાના સ્થાન માછલા આદિને કેવી રીતે પકાવે તથા તે વખતની સ્ત્રીઓનું ગર્ભ ધારણ કેટલા વર્ષે, બાળકોના પ્રમાણ, સંખ્યા વગેરેનું વર્ણન છે. આ રીતે અતિ ભયંકરતા ભર્યા છઠ્ઠા આરાનું વર્ણન કર્યા પછી ઉત્સર્પિણીનું ટુંકથી વર્ણન કરેલ છે. તેમાં ઉત્સર્પિણીનો પ્રથમ આરો તે અવસર્પિણીના છઠ્ઠા આરા જેવો છે. પણ તેમાં કમશઃ શુદ્ધ-શુદ્ધતર પરિણામ વગેરે હોય છે.

ત્યાર પછી બીજો આરો પાંચમા આરા જેવો હોય છે. આ આરામાં પુષ્કરાવર્ત મેઘ વરસે છે. અને તેથી પૃથ્વી ધીરે-ધીરે કસવાળી બને છે. કમશઃ શુભ પરિણામોની વૃદ્ધિ ચાલુ જ હોય છે. તે વરસાદ કેવો તથા કેવી રીતે વરસે છે તે સર્વ હકીક્ત વિસ્તારથી જણાવેલ છે.

એ બીલવાસીઓ બીલમાંથી નીકળીને ધીરે-ધીરે ફળ વગેરેનો પણ ઉપયોગ કરે છે. પછી કમશઃ કુલકરોની ઉત્પત્તિ તથા તેમના નામોનો ઉલ્લેખ છે. ત્રીજો આરો શરૂ થતાં નેવ્યાશી પખવાડીયા વ્યતીત થયા બાદ પ્રથમ જિનેશ્વરોનો જન્મ થશે તે અંગેનું વર્ણન છે. તે આરામાં બાકીના ત્રેવીશ તીર્થકરો-૧૧ ચક્રી તથા વાસુદેવ-પ્રતિવાસુદેવ-બળદેવ થશે. તેની સામાન્યથી વાત કરીને થનારા પદ્મનાભ આદિ તીર્થકરોનું ટુંકથી વર્ણન છે. તેમાં પૂર્વભવની હકીક્ત સામાન્યથી લીધી છે.

આ ૨૪ તીર્થકરોના પૂર્વભવ સંબંધી જે મતાંતરો છે તે પણ બતાવેલ છે. એવી જ રીતે ચક્રવર્તી-વાસુદેવ-પ્રતિવાસુદેવ અને બળદેવના નામ માત્રથી નિદર્શન છે તેમાં પણ જે મતાંતર છે તે જણાવેલ છે. આ રીતે આવતી ઉત્સર્પિણીના ૬૩ શ્લોકા પુરૂષોનું ટુંક વર્ણન કરીને પછી ચઢતા કાળને પરિણામે કુલકરોની ઉત્પત્તિ-દંડનીતિનો ક્રમ તેમના નામો તથા સંખ્યામાં જે વિસંવાદ છે. તે હકીક્ત જણાવી છે. ત્યાર પછી કલ્પવૃક્ષોની હકીક્ત તથા તે સમયના યુગલિકોનું આયુષ્ય વગેરે બતાવેલ છે. એ રીતે ૬ આરાનું વર્ણન કરીને ચોત્રીસમો સર્ગ પૂર્ણ કરેલ છે.

: સર્ગ-૩૫ :

અવસર્પિણીનું અને ઉત્સર્પિણીનું કાળમાન બતાવીને જે રીતે કાળચક્રનું પણ માન બતાવ્યું તે રીતે હવે આ ચોત્રીસમા સર્ગમાં અનંતા કાળચક્રોથી એક પુદ્ગલપરાવર્તન કાળ થાય છે. એ પુદ્ગલપરાવર્તન કાલ-મુખ્યતાએ દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર-કાળ અને ભાવથી ચાર પ્રકારે હોય છે. તે બતાવીને તેના બે-બે પ્રકાર સૂક્ષ્મ અને બાદર-એ રીતે આઠ પ્રકારે થાય છે તે આઠ પ્રકારનું ખૂબ જ વિસ્તારથી વર્ણન કરેલ છે.

પુદ્ગલ પરાવર્તન વિષય ખૂબ જ સૂક્ષ્મ છે. વર્ગજ્ઞા અને પરમાણુઓ દ્વારા એનું જે નિરૂપણ કરવામાં આવ્યું છે. તે તો ગુરૂગમથી સમજાય તેમ છે.

ત્યાર પછી દ્રવ્યથી સૂક્ષ્મ પુદ્ગલ પરાવર્તનની સમજ આપીને પછી ક્ષેત્રકાળ તથા ભાવ પુદ્ગલપરાવર્તનનું વર્ણન છે. આ રીતે આ આખું પ્રકરણ ખૂબ જ સૂક્ષ્મતા ભર્યું છે.

સાથે-સાથે આ વિષયને સ્પર્શતું અનુભાગ બંધના સ્થાનનું સ્વરૂપ, વર્ગજ્ઞા, સ્પર્ધકો વિષે પણ જણાવીને અવાંતર કર્મ દ્રવ્યોની વહેંચણી, સ્થિતિબંધ અધ્યવસાયસ્થાન બતાવીને આ પ્રકરણ ૩૫મા સર્ગ તરીકે પૂર્ણ કરતાં કાળલોક પ્રકાશ પૂર્ણ કરેલ છે.

* ભાવ લોકપ્રકાશ *

: સર્ગ-૩૬ :

પરમ કૃપાળુ, કરૂણાનિધિ, સર્વજ્ઞ ભગવંતોની અમૃત વર્ષાથી પવિત્ર થયેલા પૂજ્યપાદ, ગણધર ભગવંતો તથા આચાર્ય ભગવંતો દ્વારા પરંપરાએ આપણને અનુપમ જ્ઞાન મળે છે. તેમાં દ્રવ્ય-ક્ષેત્ર અને કાળના નિરૂપણ દ્વારા પૂ. ઉપકારી વિનય વિજયજી મહારાજે ખૂબ જ સુંદર અને હૃદયસ્પર્શી-રસ ઝરતી વાણી દ્વારા આપણને સમજાવ્યું. હવે આ ૩૬ માં સર્ગમાં ભાવનું વર્ણન કરીને આ જીવ કેવી રીતે ક્યા ભાવોને પામે છે તે બતાવી રહ્યા છે.

પ્રથમ તો ભાવનું સ્વરૂપ શું ? અને તે કેટલા છે ? તે બતાવેલ છે. એમાં જે ક્રમ બતાવ્યો છે તે રીતે જ કેમ ? અન્ય ફેરફારથી કેમ નહિં તે જણાવીને સમાધાન આપેલ છે.

પાંચ ભાવોના ઉત્તર ભેદ તથા તેનું સ્વરૂપ.

સાન્નિપાતિક ભાવોના સંયોગી ભાંગા તેમાં ઉપયોગી તથા બિન ઉપયોગી ભાંગાનું નામ તથા કારણ જણાવીને સમજણ આપી છે. અજીવને સંભવાતા બે ભાંગાઓનું વર્ણન છે.

એવી જ રીતે આઠ કર્મોને આશ્રયીને ભાવોનું નિરૂપણ કરેલ છે. ત્યારપછી ચૌદ ગુણસ્થાનકમાં મૂળ ભાવોનું તથા તેના ઉત્તરભેદોનું વર્ણન વિસ્તાર પૂર્વક બતાવેલ છે.

છેલ્લે ઔદયિકાદિ ભાવોના સાદિ-સાંત આદિ ચાર ભંગનું સ્વરૂપ બતાવીને આ ભાવલોક પૂર્ણ કરેલ છે.

: સર્ગ-૩૭ :

સર્ગ ૧ થી સર્ગ ૩૬ સુધી ક્યા વિષયો આવે છે તેની સામાન્યથી અનુક્રમણિકા શ્લોકરૂપે આ ૩૭ માં સર્ગમાં આપી છે. અને ત્યાર પછી સુધર્મા સ્વામીથી પોતાના ઉપકારી ગુરુમહારાજ સુધીની પરંપરા આપીને પ્રશસ્તિ બનાવી છે. આ રીતે મહાસાગર જેવી કાયા ધરાવતો આ લોકપ્રકાશ ગ્રંથ પૂર્ણ થયેલ છે.

વંદન છે તે ઉપકારી તીર્થંકર પરમાત્માને કે જેઓની અસીમ કૃપા અને કરૂણા દૃષ્ટિથી આ શાસન મળ્યું.

વંદન છે એ ગણધર ભગવંતોને કે જેઓએ પરમ કૃપાળુ, તીર્થંકર પરમાત્માની અર્થ સભર વાણીને સૂત્ર રૂપે ગુંથી.

વંદન છે એ મહામના-દયાના દરિયા પૂર્વાચાર્યોને કે જેઓએ ભયંકર દુષ્કાળ તથા વિષમ પરિસ્થિતિઓમાં પણ આગમને ટકાવી રાખ્યા.

વંદન છે એ પરમોપકારી, કરૂણાનિધિ, આચાર્ય ભગવંતોને કે જેઓએ આપણા જેવા બાલ જીવો માટે આગમના ભાવોને સરળ રીતે પ્રકરણ ગ્રંથોમાં નિબદ્ધ કર્યા.

વંદન છે એ પૂજ્યવર ! ઉપાધ્યાયજી શ્રી કીર્તિવિજયજી મહારાજને કે આવા આગમ ગ્રંથોનું અધ્યયન પોતાના વિનયી શિષ્યરત્નને કરાવ્યું.

વંદન છે એ વાચકવર ! પુન્ય નામધેય શ્રી વિનય વિજયજી મહારાજને કે જેઓએ આ ગ્રંથની રચના દ્વારા આગમ ગ્રંથોના મહાન પદાર્થોને સરળ પ્રકરણો તથા દ્વારોમાં સંકલિત કરીને અભ્યાસ-સ્વાધ્યાય કરવામાં સહાયક થયા.

આવા ઉપકારીઓના અંતરના આશીષપૂર્વક આપણે સૌ જૈન શાસનના અદ્ભુત રહસ્યોને સમજીને જાણીને-જીવનને ઉર્ધ્વગતિ ગામી બનાવી શિવસુખને પામીએ... એ જ શુભ અભ્યર્થના.....

ગ્રંથકર્તાની ગુરૂપરંપરા

૧ શ્રી સુધમસ્વામી	૩૪ શ્રી વિમલચંદ્રસૂરિ
૨ શ્રી જંબૂસ્વામી	૩૫ શ્રી ઉદ્યોતનસૂરિ
૩ શ્રી પ્રભવસ્વામી	૩૬ શ્રી સર્વદેવસૂરિ
૪ શ્રી શયંભવસૂરિ	૩૭ શ્રી દેવસૂરિ
૫ શ્રી યશોભદ્રસૂરિ	૩૮ શ્રી સર્વદેવસૂરિ (બીજા)
૬ શ્રી સંભૂતવિજયસૂરિ તથા શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામી	૩૯ શ્રી યશોભદ્રસૂરિ અને શ્રી નેમિચંદ્રસૂરિ
૭ શ્રી સ્થૂલભદ્રસૂરિ	૪૦ શ્રી મુનિચંદ્રસૂરિ
૮ શ્રી આર્યમહાગિરિ અને આર્ય સુહસ્તીસૂરિ	૪૧ શ્રી અજીતદેવસૂરિ અને શ્રી વાદિદેવસૂરિ
૯ શ્રી આર્યસુસ્થિતસૂરિ તથા આર્યસુપ્રતિભદ્રસૂરિ	૪૨ શ્રી વિજયસિંહસૂરિ
૧૦ શ્રી ઈન્દ્રદિનસૂરિ	૪૩ શ્રી સોમપ્રભસૂરિ તથા મણિરત્નસૂરિ
૧૧ શ્રી દિનસૂરિ	૪૪ શ્રી જગચંદ્રસૂરિ
૧૨ શ્રી સિંહગિરિ	૪૫ શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિ અને શ્રી વિજયચંદ્રસૂરિ
૧૩ શ્રી વજ્રસ્વામીસૂરિ	૪૬ શ્રી વિદ્યાનંદસૂરિ અને શ્રી ધર્મઘોષસૂરિ
૧૪ શ્રી વજ્રસેનસૂરિ	૪૭ શ્રી સોમપ્રભસૂરિ
૧૫ શ્રી ચંદ્રસૂરિ	૪૮ શ્રી વિમલપ્રભ, પરમાનંદ પદ્મતિલક, સોમતિલકસૂરિ
૧૬ શ્રી સામંતભદ્રસૂરિ	૪૯ શ્રી ચંદ્રશેખર, શ્રી જયાનંદ અને શ્રી દેવસુંદરસૂરિ
૧૭ શ્રી દેવસૂરિ	૫૦ શ્રી જ્ઞાનસાગરસૂરી, શ્રી કુલમંડનસૂરિ
૧૮ શ્રી પ્રધોતનસૂરિ	શ્રી ગુણરત્નસૂરિ શ્રી સોમસુંદરસૂરિ અને શ્રી સાધુરત્નસૂરિ
૧૯ શ્રી માનદેવસૂરી	૫૧ શ્રી મુનિસુંદર, શ્રી જયચંદ્ર શ્રી ભુવન-સુંદર, શ્રી જિનસુંદર અને શ્રી જિન કીર્તિસૂરિ
૨૦ શ્રી માનતુંગસૂરિ	૫૨ શ્રી રત્નશેખરસૂરિ
૨૧ શ્રી વીરસૂરિ	૫૩ શ્રી લક્ષ્મીસાગરસૂરિ
૨૨ શ્રી જયદેવસૂરિ	૫૪ શ્રી ન્યુમતિસૂરિ
૨૩ શ્રી દેવાનંદસૂરિ	૫૫ શ્રી હેમવિમલસૂરિ
૨૪ શ્રી વિક્રમસૂરિ	૫૬ શ્રી આનંદવિમલસૂરિ
૨૫ શ્રી નરસિંહસૂરિ	૫૭ શ્રી વિજયદાનસૂરિ
૨૬ શ્રી સમુદ્રસૂરિ	૫૮ શ્રી હિરવિજયસૂરિ
૨૭ શ્રી માનદેવસૂરિ	૫૯ શ્રી વિજયસેનસૂરિ
૨૮ શ્રી વિબુધપ્રભસૂરિ	૬૦ શ્રી વિજયદેવસૂરિ
૨૯ શ્રી જયાનંદસૂરિ	૬૧ શ્રી વિજયસિંહસૂરિ
૩૦ શ્રી રવિપ્રભસૂરિ	૬૨ શ્રી વિજયપ્રભસૂરિ
૩૧ શ્રી યશોદેવસૂરિ	
૩૨ શ્રી પ્રદ્યુમ્નસૂરિ	
૩૩ શ્રી માનદેવસૂરિ	

આ ગ્રંથકર્તાની સંસ્કૃત કૃતિઓ

- (નયકર્ષિકા ભાષાંતરની પ્રસ્તાવના તથા જૈન ગુર્જર કવિઓ ભાગ બીજા ઉપરથી)
- ૧ શ્રી કલ્પસૂત્ર પર સુબોધિકા ટીકા, સંવત ૧૬૮૬ જેઠ સુદ ૨ ગુરુ, શ્લોક ૬૦૦૦
 - ૨ લોકપ્રકાશ, સંવત ૧૭૦૮ જેઠ (વૈશાખ) સુદ ૫. જુનાગઢ, શ્લોક ૧૭૬૧૧
 - ૩ હૈમલઘુપ્રક્રિયા. સંવત ૧૭૧૦ મૂલ ૨૫૦૦ શ્લોક
 - ૪ હૈમલઘુપ્રક્રિયા વ્યાકરણની સ્વોપજ્ઞ ટીકા, શ્લોક ૩૫,૦૦૦. સ્થળ-રાધનપુર.
 - ૫ નયકર્ષિકા. શ્લોક ૨૩. દિગંબર (અનુવાદ સાથે)
 - ૬ શાંતસુધારસભાવના. શ્લોક ૩૪૭ જેના ઉપર પંચાસજી શ્રી ગંભીરવિજયજીએ ટીકા કરેલી છે.

ગુજરાતી કૃતિઓ

- ૭ શ્રી ધર્મનાથજીનું સ્તવન-લઘુઉપમિતિભવપ્રપંચ. સં. ૧૭૧૬ સુરતના ચોમાસા વખતે
- ૮ પાંચ કારણનું સ્તવન સં. ૧૭૨૩
- ૯ પુણ્ય પ્રકાશ (દશ પ્રકારની આરાધના) નું સ્તવન. સં. ૧૭૨૯ વિજ્યાદશમી-રાંદેર
- ૧૦ શ્રીપાલરાસ (અપૂર્ણ) સં. ૧૭૩૮ રાંદેર ચોમાસુ પૂર્ણ કરનાર શ્રીમદશોવિજયજી
- ૧૧ શ્રી ભગવતીસૂત્રની સજ્જાય. સં. ૧૭૩૮ રાંદેર ચોમાસું.
- ૧૨ શ્રી ષડ્ઞાવશ્યકનું સ્તવન.
- ૧૩ જિનપૂજાનું ચૈત્યવંદન.
- ૧૪ શ્રી આદિજિન વિનતિ. ગાથા ૬૭ (શત્રુંજય તીર્થ)
- ૧૫ આયંબિલની સજ્જાય.
- ૧૬ વિનયવિલાસ (૩૭ પદોનો સંગ્રહ)
- ૧૭ અધ્યાત્મગીતા. ગાથા સંખ્યા ૨૪૨. શ્લોક ૩૩૦
- ૧૮ વર્તમાનજિન ચોવીસી (૨૪ સ્તવનો)
- ૧૯ વિહરમાનજિન વીશી (૨૦ સ્તવનો)
- ૨૦ સૂર્યપુર ચૈત્ય પરિપાટી સં. ૧૬૮૯ (સુરતના મંદિરોનું વર્ણન)
- ૨૧ શ્રી નેમિનાથ ભ્રમરગીતા સ્તવન. સં. ૧૭૦૬
- ૨૨ પટ્ટાવળી સજ્જાય. સં. ૧૭૧૦ પછી
- ૨૩ ઉપધાન સ્તવન (ઉપધાન વર્ણન)
- ૨૪ શ્રી નેમિનાથ બાર માસ સ્તવન.
- ૨૫ ચૌદગુણસ્થાનગર્ભિત શ્રી મહાવીર સ્તવન.
- ૨૬ પચ્ચક્ષુખાણની સજ્જાય. બે ઢાળની.

આ ગ્રંથમાં આવતા આગમપાઠોની યાદી

આગમપાઠ	સર્ગનંબર	શ્લોક નં.	આગમપાઠ	સર્ગનંબર	શ્લોક નં.
અંતકૃત સૂત્ર.	૩૪	૪૧૧	કલ્પસૂત્ર.	૩૨	૮૮૮.
અનુયોગ દ્વાર સૂત્ર.	૩૬	૨૪	કાળસમતિ પ્રકરણ.	૩૪	૧૬૫-A
આવશ્યક સૂત્રાવયૂર્ણિ.			કાળસમતિ પ્રકરણ.	૩૪	૨૮૪.
(જ્ઞાનસાગર સૂરિ)	૩૨	૩૦	કાળસમતિ પ્રકરણ.	૩૪	૪૧૪.
આવશ્યક ચૂર્ણિ.	૩૨	૧૬૮	કાળસમતિ પ્રકરણ.	૩૪	૪૧૬.
આવશ્યક નિર્યુક્તિ.	૩૨	૧૭૨-A	કાળસમતિ પ્રકરણ.	૩૪	૪૨૮.
આચારંગ સૂત્ર.	૩૨	૧૮૦	કર્મ પ્રકૃતિ.	૩૫	૪૪.
આવશ્યક વૃત્તિ. (હારિભદ્રી)	૩૨	૨૩૩.	કર્મગ્રન્થ સૂત્ર વૃત્તિ.	૩૫	૭૬.
આવશ્યક સૂત્ર.	૩૨	૨૫૧	કર્મગ્રન્થ.	૩૫	૧૮૬.
આવશ્યક સૂત્ર.	૩૨	૩૭૧	ગચ્છાચારની વૃત્તિ.	૩૨	૮૭૮
આવશ્યક સૂત્ર.	૩૨	૪૭૫	ગચ્છાચારની વૃત્તિ.	૩૨	૧૦૮૦
આવશ્યક સૂત્ર.	૩૨	૬૦૧	જંબૂદ્વીપ પ્રજાપ્તિ સૂત્ર.	૩૨	૩૧.
આવશ્યક સૂત્ર.	૩૨	૬૨૫	જંબૂદ્વીપ પ્રજાપ્તિ સૂત્ર.	૩૨	૮૮૮.
આવશ્યક સૂત્ર.	૩૨	૭૦૧	જંબૂદ્વીપ પ્રજાપ્તિ સૂત્ર.	૩૪	૧૬૫.
આવશ્યક સૂત્ર.	૩૨	૭૦૨	જંબૂદ્વીપ પ્રજાપ્તિ વૃત્તિ.	૩૪	૧૬૫.
આવશ્યક સૂત્ર.	૩૨	૮૦૨	જંબૂદ્વીપ પ્રજાપ્તિ.	૩૪	૨૧૦.
આવશ્યક સૂત્ર.	૩૨	૮૫૫	જંબૂદ્વીપ પ્રજાપ્તિ.	૩૪	૨૧૬.
આવશ્યક નિર્યુક્તિ. (શાન્તિ સૂરિ			જંબૂદ્વીપ પ્રજાપ્તિ વૃત્તિ.	૩૪	૨૧૬.
કૃત.)	૩૩	૮૪-A	જંબૂદ્વીપ પ્રજાપ્તિ સૂત્ર.	૩૪	૨૩૮.
આવશ્યક નિર્યુક્તિ.	૩૪	૩૭૧	જંબૂદ્વીપ પ્રજાપ્તિ વૃત્તિ.	૩૪	૨૪૫.
આવશ્યક સૂત્ર.	૩૫	૨૮	જંબૂદ્વીપ પ્રજાપ્તિ વૃત્તિ.	૩૪	૨૮૪.
ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર દીપિકા..	૩૨	૧૮૦	જંબૂદ્વીપ પ્રજાપ્તિ સૂત્ર.	૩૪	૪૨૮.
ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર. લઘુવૃત્તિ.	૩૨	૬૮૭	જંબૂદ્વીપ પ્રજાપ્તિ વૃત્તિ.	૩૪	૪૨૮.
ઉત્તરાધ્યયન બૃહદ્વૃત્તિ.	૩૨	૮૦૨	તત્ત્વાર્થ વૃત્તિ.	૩૨	૮૭૮.
ઉત્તરાધ્યયન વૃત્તિ.	૩૩	૨૬	તુંદુલ વૈચારિક પ્રકીર્ણક.	૩૪	૬૮.
ઉત્તરાધ્યયન દીપિકા.	૩૩	૨૬ B.	દુષ્પ્રમારક સંઘ સ્તોત્ર.	૩૪	૧૨૮.
ઉત્તરાધ્યયન ૧૮ મા અધ્યયનની			દિવાળી કલ્પ.	૩૪	૧૨૮.
વૃત્તિ.	૩૩	૮૪ A.	દિવાળી કલ્પ.	૩૪	૧૩૭.
ઉપદેશમાલા કષ્ટિકા.	૩૩	૧૧૫.	દિવાળી કલ્પ.	૩૪	૧૪૮.
ઉત્તરાધ્યયન વૃત્તિ.	૩૩	૧૧૫.	દિવાળી કલ્પ, (વીર ચરિત્રમાંથી		
ઋષભચરિત્ર.	૩૨	૧૬૮.	ઉદ્ધરેલ.)	૩૪	૪૧૧.
ઋષિમંડલ.	૩૩	૨૬ A.	દિવાળી કલ્પ. (જિનપ્રભસૂરિ કૃત		
ઔપપાતિક સૂત્ર.	૩૪	૩૩૩.	ગદ્ય પ્રાકૃત.)	૩૪	૪૧૧.
ઔપપાતિક સૂત્ર.	૩૪	૪૦૧.	દિવાળી કલ્પ પદ્ય.	૩૪	૪૧૧.
કરુણાવજ્રાયુધ નાટક.	૩૨	૬૮૭.	દિવાળી કલ્પ.	૩૪	૪૧૪.
કલ્પસૂત્ર.	૩૨	૮૦૨.	દિવાળી કલ્પ પદ્ય	૩૪	૪૧૬.
કલ્પસૂત્ર.	૩૨	૮૦૨.	દિવાળી કલ્પ પ્રાકૃત.	૩૪	૪૧૬.
કલ્પસૂત્ર.	૩૨	૮૮૫.	દિવાળી કલ્પ પ્રાકૃત.	૩૪	૪૧૭.

આગમપાઠ	સર્ગનંબર	શ્લોક નં.	આગમપાઠ	સર્ગનંબર	શ્લોક નં.
દિવાળી કલ્પ.	૩૪	૪૨૮.	પ્રવચન સારોદ્ધાર વૃત્તિ.	૩૫	૭૬.
ધનપાલ કવિ.	૩૨	૮૬.	પંચ સંગ્રહ.	૩૫	૭૬.
નંદી સૂત્ર.	૩૨	૨૪૭.	પંચ સંગ્રહ.	૩૫	૭૬-A.
નંદી સૂત્ર વૃત્તિ.	૩૨	૧૦૨૬	પંચસંગ્રહ.	૩૫	૧૦૪.
નવમાં પૂર્વમાં	૩૩	૪૦૪.	પ્રાચીન ગાથા.	૩૫	૧૦૭.
નંદી સૂત્ર વૃત્તિ.	૩૪	૩૦૮.	પ્રાચીન ગાથા.	૩૫	૧૫૧.
નેમિ ચરિત્ર. (હેમચન્દ્રાચાર્ય કૃત)	૩૪	૩૭૨.	પંચસંગ્રહ.	૩૫	૧૭૪.
પદ્મચરિત્ર.	૩૨	૩૪.	પંચસંગ્રહ.	૩૫	૧૮૬.
પદ્માનંદ કાવ્ય.	૩૨	૧૬૮.	પ્રવચન સારોદ્ધાર વૃત્તિ.	૩૫	૧૮૬.
પ્રાચીન ગાથા.	૩૨	૧૭૧.	પ્રાચીન ગાથા.	૩૫	૨૧૩.
પ્રવચન સારોદ્ધાર.	૩૨	૧૮૦.	પ્રાચીન ગાથા.	૩૫	૨૧૬.
પ્રાચીન ગાથા.	૩૨	૨૬૧.	ભક્તામર સ્તોત્ર ટીકા.	૩૨	૧૬૮.
પ્રાચીન ગાથા.	૩૨	૨૬૮.	ભગવતી સૂત્ર. શતક-૮, ઉદ્દેશ-૮.	૩૪	૧૩૬.
પ્રાચીન ગાથા.	૩૨	૨૭૧.	ભગવતી સૂત્ર.	૩૪	૨૧૦.
પ્રાચીન ગાથા.	૩૨	૨૭૨.	ભગવતી સૂત્ર વૃત્તિ.	૩૪	૨૪૫.
પ્રાચીન ગાથા.	૩૨	૨૮૧.	ભગવતી સૂત્ર.	૩૪	૩૪૮.
પ્રાચીન ગાથા.	૩૨	૩૦૪થી	ભગવતી સૂત્ર.શતક -૧૨,		
		૩૦૭.	ઉદ્દેશ-૪ વૃત્તિ	૩૫	૧૮૬.
પાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.	૩૨	૮૮૩.	ભગવતી સૂત્ર.	૩૫	૨૧૨
પાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.	૩૨	૮૦૨.	ભગવતી સૂત્ર. શતક-૨૫,		
પદ્મ ચરિત્ર. (ત્રિષષ્ઠિ પર્વ.)	૩૩	૧૧૫.	ઉદ્દેશ-૫.	૩૫	૨૧૬.
પ્રાચીન ગાથા.	૩૩	૩૮૭.	મરણસમાધિ પ્રકીર્ણક.	૩૩	૨૬ A.
પ્રાચીન ગાથા.	૩૩	૩૮૮.	યોગશાસ્ત્ર વૃત્તિ.	૩૨	૧૮૦.
પ્રાચીન ગાથા.	૩૪	૭૦.	યોગશાસ્ત્ર.	૩૨	૮૭૮.
પ્રાચીન ગાથા.	૩૪	૭૧.	યોગશાસ્ત્ર વૃત્તિ.	૩૩	૨૬.
પ્રાચીન ગાથા.	૩૪	૭૨	વિદ્યા પ્રાભુત.	૩૪	૧૮૧.
પંચ નિર્ગથી પ્રકરણ.	૩૪	૭૮.	વીર ચરિત્ર.	૩૪	૨૧૬.
પ્રાચીન ગાથા.	૩૪	૭૮.	વસુદેવ હીંડી	૩૪	૩૭૦.
પ્રાચીન ગાથા	૩૪	૮૦	શત્રુંજય માહાત્મ્ય.	૩૨	૧૭૨ B
પ્રાચીન ગાથા.	૩૪	૩૬૮.	શત્રુંજય કલ્પ.	૩૪	૧૮૬.
પ્રવચન સારોદ્ધાર	૩૪	૪૧૧ A	શતક બૃહદ્વૃત્તિ.	૩૫	૪૪.
		થી H.	સ્થાનાંગ સૂત્ર. સ્થાનક : ૭ મું.	૩૨	૧૮.
પ્રવચન સારોદ્ધાર.	૩૪	૪૨૨-A	સિદ્ધ દંડિકા.	૩૨	૨૪૮.
પંચસંગ્રહ વૃત્તિ.	૩૫	૪૪.	સ્થાનાંગ સૂત્ર.	૩૨	૨૫૦.
પ્રજ્ઞાપિ સૂત્ર.	૩૫	૪૪	સ્થાનાંગ સૂત્ર વૃત્તિ.	૩૨	૨૫૧ A.

આગમપાઠ	સર્ગનંબર	શ્લોક નં.	આગમપાઠ	સર્ગનંબર	શ્લોક નં.
સિદ્ધદિકાવચૂર્ણિ.	૩૨	૩૧૦.	સ્થાનાંગ સૂત્ર વૃત્તિ.	૩૪	૩૫૦.
સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર. (૫માનંદ)	૩૨	૪૫૫.	સ્થાનાંગ સૂત્ર વૃત્તિ.	૩૪	૪૦૦.
સમવાયાંગ સૂત્ર.	૩૨	૫૦૧.	સ્થાનાંગ સૂત્ર વૃત્તિ.	૩૪	૪૧૦.
સમવાયાંગ સૂત્ર.	૩૨	૫૨૫.	સ્થાનાંગ સૂત્ર.	૩૪	૪૧૧.
સમતિ શત સ્થાનક.	૩૨	૭૦૧.	સમવાયાંગ સૂત્ર.	૩૪	૪૧૧
સમવાયાંગ સૂત્ર.	૩૨	૭૦૨.			A થી H.
સમતિ શત સ્થાન.	૩૨	૭૬૧.	સમવાયાંગ સૂત્ર.	૩૪	૪૧૪ -
સમિતિશત સ્થાન.	૩૨	૭૮૪.			A, B.
સમવાયાંગ.	૩૨	૭૮૪.	સમવાયાંગ સૂત્ર.	૩૪	૪૧૬A
સમતિ શતસ્થાન.	૩૨	૮૦૨.	સમવાયાંગ સૂત્ર.	૩૪	૪૧૮.
સમવાયાંગ સૂત્ર.	૩૨	૮૫૫.	સમવાયાંગ સૂત્ર.	૩૪	૪૧૮.
સમવાયાંગ વૃત્તિ.	૩૨	૮૫૫.	સ્થાનાંગ સૂત્ર. સ્થાનક : ૭.	૩૪	૪૨૮.
સમવાયાંગ સૂત્ર.	૩૨	૮૬૪.	સ્થાનાંગ સૂત્ર. સ્થાનક : ૮.	૩૪	૪૨૮.
સમવાયાંગ વૃત્તિ.	૩૨	૮૬૪.	સમવાયાંગ સૂત્ર.	૩૪	૪૨૮.
સમવાયાંગ સૂત્ર.	૩૩	૧૮૫.	હૈમવીર ચરિત્ર.	૩૪	૩૫૩.
સિદ્ધાંત.	૩૪	૧૩૬.	જ્ઞાતા ધર્મકથા.	૩૨	૭૬૧.
સ્થાનાંગ સૂત્ર.	૩૪	૨૮૪B	જ્ઞાતા ધર્મકથા.	૩૨	૭૮૪.

: ભાવાલોક : સર્ગ : ૩૬

આગમપાઠ	સર્ગનંબર	શ્લોક નં.	આગમપાઠ	સર્ગનંબર	શ્લોક નં.
અનુયોગ દ્વાર સૂત્ર.	૩૬	૨૪.	તત્ત્વાર્થ વૃત્તિ.	૩૬	૭૪.
અનુયોગદ્વાર વૃત્તિ	૩૬.	૮૪.	તત્ત્વાર્થ વૃત્તિ.	૩૬	૮૪.
આગમ.	૩૬	૧૫.	પ્રાચીન ગાથા.	૩૬	૧૪.
કર્મગ્રન્થ સૂત્ર વૃત્તિ.	૩૬.	૨૪.	પ્રાચીન ગાથા.	૩૬	૫૨.
કર્મગ્રન્થ વૃત્તિ.	૩૬.	૫૬.	પ્રશમરતિ.	૩૬	૮૪.
કર્મગ્રન્થ વૃત્તિ.	૩૬	૬૮.	પ્રાચીન ગાથા.	૩૬	૨૪૮.
કર્મગ્રન્થ વૃત્તિ.	૩૬	૧૩૧.	ભાવ પ્રકરણ.	૩૬	૨૪.
કર્મગ્રન્થ વૃત્તિ.	૩૬	૧૫૪.	મહાભાષ્ય વૃત્તિ.	૩૬	૨૪.
તત્ત્વાર્થ ભાષ્ય.	૩૬	૨૪.	મહાભાષ્ય.	૩૬	૨૩૨A.
તત્ત્વાર્થ વૃત્તિ.	૩૬	૫૬.	વિશેષાવશ્યક સૂત્ર.	૩૬	૨૪૬.
તત્ત્વાર્થ વૃત્તિ.	૩૬	૬૮.	વિશેષાવશ્યક વૃત્તિ.	૩૬	૨૪૬.
તત્ત્વાર્થ ભાષ્ય.	૩૬	૭૪.	વિશેષાવશ્યક વૃત્તિ.	૩૬	૨૫૩.

અ નુ ક મ ણિ કા : સર્ગ-ભગીશમો :

નં.	વિષય	શ્લોક નં.	નં.	વિષય	શ્લોક નં.
૧.	ઋષભદેવ ચરિત્ર પ્રારંભ.		૩૩.	શ્રેયાંસકુમારને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન.	૧૬૫
૨.	સાત કુલકરનું વર્ણન.	૧	૩૪.	શ્રેયાંસકુમારે કરાવેલું પ્રથમ પારણું.	૧૭૦
૩.	દેહનો વર્ણ-આયુષ્ય વગેરે.	૫	૩૫.	સુપાત્રદાનની પ્રવૃત્તિ ક્યારથી થઈ ?	૧૭૨
૪.	પ્રથમ કુલકર વિમલ વાહનની ઉત્પત્તિ.	૧૪	૩૬.	પ્રભુનો પ્રમાદકાળ.	૧૭૩
૫.	સાત કલ્પવૃક્ષોના નામ. [સ્થાનાંગ સૂત્ર પ્રમાણે]	૧૮	૩૭.	કેવલજ્ઞાનની ઉત્પત્તિ.	૧૭૪
૬.	કલાકારોની દંડનીતિ	૧૮	૩૮.	મરૂદેવા માતાનું મોક્ષ ગમન.	૧૭૬
૭.	સાતે કુલકરોનું દેહમાન-વાહન-સ્ત્રી વગેરે.	૨૫	૩૯.	૨૪ તીર્થકરના માતા-પિતાનું મોક્ષ-સ્વર્ગગમન	૧૭૮
૮.	છઠ્ઠા ઉપાંગ પ્રમાણે પંદર કુલકરોના નામ તથા આયુષ્ય.	૩૧	૪૦.	પાંચ પ્રકારનો અવગ્રહ	૧૮૩
૯.	પ્રભુનું ગર્ભમાં આવવું.	૪૦	૪૧.	ભરત ચક્રીએ કરેલી શ્રાવકોની ભક્તિની શરૂઆત.	૧૮૦
૧૦.	પહેલા ભવમાં મુનિને આપેલ ઘૃતનું દાન	૪૩	૪૨.	શ્રાવકની ઓળખાણ માટે ભરત ચક્રીએ કરેલી ત્રણ રેખાઓ.	૨૦૧
૧૧.	સમક્ષિત પામ્યા પછીના તેર ભવો.	૪૪	૪૩.	પ્રભુનો પરિવાર.	૨૧૩
૧૨.	નવમા ભવમાં કરેલ મુનિના વ્યાધિનું નિવારણ	૪૭	૪૪.	પ્રભુના યક્ષ-યક્ષિણી.	૨૨૫
૧૩.	૧૧ મા ભવમાં તીર્થકર નામકર્મની નિકાચના	૫૪	૪૫.	નિર્વાણ-નિર્વાણ મહોત્સવ.	૨૩૧
૧૪.	પ્રભુનો જન્મ.	૫૮	૪૬.	અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર ચક્રીએ કરાવેલ જિનગૃહ	૨૩૭
૧૫.	નામ સ્થાપન.	૬૧	૪૭.	ઋષભદેવથી પુત્ર-પૌત્રાદિ તથા શિષ્ય પ્રશિષ્યાદિની પરંપરા.	૨૪૫
૧૬.	ઈક્ષ્વાકુ વંશની સ્થાપના.	૬૪	૪૮.	આદર્શ ભુવનમાં ભરત ચક્રીને કેવળજ્ઞાન.	૨૪૮
૧૭.	યુવાવસ્થા-પાણિગ્રહણ.	૭૧	૪૯.	પ્રભુની પાટે આઠ રાજાઓનું અનુક્રમે મોક્ષગમન.	૨૫૦
૧૮.	પ્રભુના પુત્રો તથા પુત્રી.	૭૪	૫૦. સિદ્ધ દંડિકા વિષે...		
૧૯.	યુગલિકોની નાભિરાજાને રાજા માટે વિજયિ.	૮૧	૫૧.	અનુલોમ સિદ્ધ દંડિકા.	૨૫૪
૨૦.	ઈન્દ્રે કરેલો પ્રભુનો રાજ્યાભિષેક.	૮૨	૫૨.	પ્રતિલોમ સિદ્ધ દંડિકા.	૨૬૪
૨૧.	વિનીતા નગરીનું વસાવવું.	૮૮	૫૩.	સમસંખ્યા સિદ્ધ દંડિકા.	૨૬૮
૨૨.	નાભિરાજાના પ્રાસાદનું વર્ણન.	૮૪	૫૪.	ચિત્રાંતરા સિદ્ધ દંડિકા તેના ચાર પ્રકાર.	૨૭૩
૨૩.	પ્રભુના પ્રાસાદનું વર્ણન.	૮૭	૫૫.	વિચિત્ર વિષમોત્તર દંડિકા.	૨૮૨
૨૪.	વિનીતા નગરીમાં સુવર્ણાદિની વૃષ્ટિ.	૧૧૩	૫૬.	બીજી વિષમોત્તર દંડિકા.	૨૮૨
૨૫.	નગરીના લોકોની કુશળતાનું વર્ણન	૧૨૦	૫૭.	ત્રીજી વિષમોત્તર દંડિકા.	૩૦૨
૨૬.	પ્રભુએ બ્રાહ્મી-સુંદરીને બતાવેલી લિપિઓ	૧૨૮	૫૮.	ઋષભદેવના નિર્વાણ અને અજિતનાથના જન્મ વચ્ચે અંતર.	૩૧૩
૨૭.	પ્રભુએ બતાવેલ પાંચ પ્રકારે વ્યવહાર.	૧૩૧	૫૯. અજિતનાથ પ્રભુનું ચરિત્ર		૩૧૬
૨૮.	પ્રભુનું અનુકરણ કરતા નગરજનો.	૧૪૨	૬૦.	પંચ કલ્યાણકની તિથિઓ તથા નક્ષત્ર	૩૨૦
૨૯.	પ્રભુનું વાર્ષિક દાન.	૧૫૧	૬૧.	પ્રભુનો જન્મ.	૩૨૩
૩૦.	ચાર મુષ્ટિ લોચ-દીક્ષા ગ્રહણ.	૧૫૭			
૩૧.	વ્રત ગ્રહણ અને અભિગ્રહ ક્યારે લીધો.	૧૬૦			
૩૨.	કચ્છ વિગેરે મુનિઓ દ્વારા તાપસપણાનો સ્વીકાર.	૧૬૨			

નં.	વિષય	શ્લોક નં.	નં.	વિષય	શ્લોક નં.
૬૨.	નામ શાથી પડ્યું.	૩૨૫	૧૦૨.	પંચ કલ્યાણકના તિથિ-નક્ષત્ર.	૪૭૬
૬૩.	કુમારાવસ્થા-છઠ્ઠાસ્થપણું-કેવળજ્ઞાન	૩૨૬	૧૦૩.	નિર્વાણ-જન્મ વચ્ચે અંતર.	૪૭૮
૬૪.	પ્રભુનો પરિવાર.	૩૩૦	૧૦૪.	નામ શાથી પડ્યું.	૪૮૧
૬૫.	પ્રભુના યક્ષ-યક્ષિણી.	૩૩૮	૧૦૫.	પ્રથમ પારણું-જ્ઞાનવૃક્ષ.	૪૮૫
૬૬.	સંભવનાથ પ્રભુનું ચરિત્ર.	૩૪૩	૧૦૬.	પ્રભુનો પરિવાર.	૪૮૬
૬૭.	પંચ કલ્યાણકની તિથિઓ તથા નક્ષત્ર.	૩૪૬	૧૦૭.	પ્રભુના યક્ષ-યક્ષિણી.	૪૮૯
૬૮.	નિર્વાણથી જન્મ વચ્ચે અંતર.	૩૪૮	૧૦૮.	સુવિધિનાથ પ્રભુનું ચરિત્ર.	૪૮૪
૬૯.	નામ શાથી પડ્યું ?	૩૫૨	૧૦૯.	પંચ કલ્યાણકના તિથિ-નક્ષત્ર.	૪૮૭
૭૦.	પ્રથમ પારણું-કેવળજ્ઞાન.	૩૫૫	૧૧૦.	નિર્વાણ-જન્મ વચ્ચે અંતર.	૫૦૦
૭૧.	પ્રભુનો પરિવાર.	૩૫૭	૧૧૧.	પ્રથમ પારણું-જ્ઞાનવૃક્ષ.	૫૦૫
૭૨.	પ્રભુના યક્ષ-યક્ષિણી.	૩૬૩	૧૧૨.	પ્રભુનો પરિવાર.	૫૦૭
૭૩.	અભિનંદન સ્વામી ચરિત્ર.	૩૬૭	૧૧૩.	પ્રભુના યક્ષ-યક્ષિણી.	૫૧૨
૭૪.	પંચ કલ્યાણકની તિથિ-નક્ષત્ર.	૩૭૦	૧૧૪.	શીતલનાથ પ્રભુનું ચરિત્ર.	૫૧૬
૭૫.	નિર્વાણ-જન્મ વચ્ચે અંતર.	૩૭૩	૧૧૫.	પંચ કલ્યાણકના તિથિ નક્ષત્ર.	૫૧૮
૭૬.	નામ શાથી પડ્યું.	૩૭૫	૧૧૬.	નિર્વાણ-જન્મ વચ્ચે અંતર.	૫૨૨
૭૭.	પ્રથમ પારણું-જ્ઞાનવૃક્ષ.	૩૭૮	૧૧૭.	નામ શાથી પડ્યું.	૫૨૭
૭૮.	પ્રભુનો પરિવાર.	૩૮૧	૧૧૮.	પ્રથમ પારણું-જ્ઞાનવૃક્ષ.	૫૩૧
૭૯.	પ્રભુના યક્ષ-યક્ષિણી.	૩૮૭	૧૧૯.	પ્રભુનો પરિવાર.	૫૩૨
૮૦.	સુમતિનાથ પ્રભુનું ચરિત્ર.	૩૯૧	૧૨૦.	પ્રભુના યક્ષ-યક્ષિણી.	૫૩૮
૮૧.	પંચ કલ્યાણકની તિથિ-નક્ષત્ર.	૩૯૬	૧૨૧.	શ્રેયાંસનાથ પ્રભુનું ચરિત્ર	૫૪૩
૮૨.	નિર્વાણ-જન્મ વચ્ચે અંતર.	૩૯૮	૧૨૨.	પંચ કલ્યાણકના તિથિ-નક્ષત્ર.	૫૪૬
૮૩.	નામ શાથી પડ્યું.	૪૦૧	૧૨૩.	નિર્વાણ-જન્મ વચ્ચે અંતર	૫૪૮
૮૪.	પ્રભુનું આયુષ્ય-પ્રથમ પારણું	૪૦૮	૧૨૪.	નામ શાથી પડ્યું.	૫૫૧
૮૫.	પ્રભુનો પરિવાર.	૪૧૧	૧૨૫.	પ્રથમ પારણું-જ્ઞાનવૃક્ષ.	૫૫૪
૮૬.	પ્રભુના યક્ષ-યક્ષિણી.	૪૧૮	૧૨૬.	પ્રભુનો પરિવાર.	૫૫૬
૮૭.	પદ્મપ્રભ સ્વામીનું ચરિત્ર.	૪૨૨	૧૨૭.	પ્રભુના યક્ષ-યક્ષિણી.	૫૬૧
૮૮.	પંચ કલ્યાણકના તિથિ-નક્ષત્ર.	૪૨૫	૧૨૮.	વાસુપૂજ્ય સ્વામી ચરિત્ર.	૫૬૬
૮૯.	નિર્વાણ જન્મ વચ્ચે અંતર.	૪૨૮	૧૨૯.	પંચ કલ્યાણકના તિથિ-નક્ષત્ર.	૫૬૮
૯૦.	નામ શાથી પડ્યું?	૪૩૦	૧૩૦.	નામ સ્થાપન.	૫૭૨
૯૧.	પ્રથમ પારણું-જ્ઞાનવૃક્ષ.	૪૩૪	૧૩૧.	નિર્વાણ-જન્મ વચ્ચે અંતર.	૫૭૪
૯૨.	પ્રભુનો પરિવાર	૪૩૫	૧૩૨.	પ્રથમ પારણું-જ્ઞાનવૃક્ષ.	૫૭૭
૯૩.	પ્રભુના યક્ષ-યક્ષિણી	૪૪૨	૧૩૩.	પ્રભુનો પરિવાર.	૫૭૮
૯૪.	સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર.	૪૪૫	૧૩૪.	પ્રભુના યક્ષ-યક્ષિણી.	૫૮૪
૯૫.	પંચ કલ્યાણકની તિથિ-નક્ષત્ર.	૪૪૮	૧૩૫.	વિમલનાથ પ્રભુનું ચરિત્ર.	૫૮૮
૯૬.	નિર્વાણ-જન્મ વચ્ચે અંતર.	૪૫૧	૧૩૬.	પંચ કલ્યાણકના તિથિ-નક્ષત્ર.	૫૮૯
૯૭.	પ્રભુને ફણા કરવાનું કારણ.	૪૫૪	૧૩૭.	નામ શાથી પડ્યું.	૫૮૪
૯૮.	પ્રથમ પારણું-જ્ઞાનવૃક્ષ.	૪૬૦	૧૩૮.	નિર્વાણ-જન્મ વચ્ચે અંતર.	૫૮૬
૯૯.	પ્રભુનો પરિવાર.	૪૬૧	૧૩૯.	પ્રથમ પારણું-જ્ઞાનવૃક્ષ.	૬૦૦
૧૦૦.	યક્ષ-યક્ષિણી.	૪૬૭	૧૪૦.	પ્રભુનો પરિવાર.	૬૦૨
૧૦૧.	ચન્દ્રપ્રભ સ્વામી ચરિત્ર	૪૭૧	૧૪૧.	પ્રભુના યક્ષ-યક્ષિણી.	૬૦૮

નં.	વિષય	શ્લોક નં.
૧૪૨.	અનંતનાથ પ્રભુનું ચરિત્ર.	૬૧૩
૧૪૩.	પંચ કલ્યાણકના તિથિ નક્ષત્ર.	૬૧૬
૧૪૪.	નામ સ્થાપન.	૬૧૮
૧૪૫.	નિર્વાણ-જન્મ વચ્ચે અંતર.	૬૨૦
૧૪૬.	પ્રથમ પારણું-જ્ઞાનવૃક્ષ.	૬૨૪
૧૪૭.	પ્રભુનો પરિવાર.	૬૨૬
૧૪૮.	પ્રભુના યક્ષ-યક્ષિણી.	૬૩૨
૧૪૯.	ધર્મનાથ પ્રભુનું ચરિત્ર.	૬૩૬
૧૫૦.	પંચ કલ્યાણકના તિથિ-નક્ષત્ર.	૬૩૮
૧૫૧.	નિર્વાણ-જન્મ વચ્ચે અંતર.	૬૪૧
૧૫૨.	નામ સ્થાપન.	૬૪૩
૧૫૩.	પ્રથમ પારણું-જ્ઞાનવૃક્ષ.	૬૪૬
૧૫૪.	પ્રભુનો પરિવાર.	૬૪૭
૧૫૫.	પ્રભુના યક્ષ-યક્ષિણી.	૬૫૪
૧૫૬.	શાંતિનાથ પ્રભુનું ચરિત્ર.	૬૫૮
૧૫૭.	પૂર્વના નવભવોના નામ.	૬૫૮
૧૫૮.	ઈન્દ્રે કરેલી મેઘરથ રાજાની પ્રશંસા.	૬૬૬
૧૫૯.	મિથ્યાત્વી દેવે કરેલી મેઘરથ રાજાની પરીક્ષા.	૬૬૮
૧૬૦.	મિથ્યાત્વી દેવે રાજાની કરેલી પ્રશંસા	૬૮૪
૧૬૧.	પ્રભુનો જન્મ.	૬૮૦
૧૬૨.	નામાભિધાન.	૬૮૧
૧૬૩.	પંચ કલ્યાણકના તિથિ-નક્ષત્ર.	૬૮૩
૧૬૪.	નિર્વાણ-જન્મ વચ્ચે અંતર.	૬૮૬
૧૬૫.	પ્રથમ પારણું-છઘ્નચંચકાળ વિષે શંકા	૭૦૧
૧૬૬.	પ્રભુનો પરિવાર.	૭૦૩
૧૬૭.	પ્રભુના યક્ષ-યક્ષિણી.	૭૧૦
૧૬૮.	શ્રી કુંથુનાથ પ્રભુનું ચરિત્ર.	૭૧૪
૧૬૯.	પંચ કલ્યાણકના તિથિ-નક્ષત્ર.	૭૧૭
૧૭૦.	નામ સ્થાપન.	૭૨૧
૧૭૧.	નિર્વાણ-જન્મ વચ્ચે અંતર.	૭૨૧
૧૭૨.	પ્રથમ પારણું-જ્ઞાનવૃક્ષ.	૭૨૫
૧૭૩.	પ્રભુનો પરિવાર.	૭૨૬
૧૭૪.	પ્રભુના યક્ષ-યક્ષિણી.	૭૩૨
૧૭૫.	શ્રી અરનાથ પ્રભુનું ચરિત્ર.	૭૩૬
૧૭૬.	પંચ કલ્યાણકના તિથિ-નક્ષત્ર.	૭૩૮
૧૭૭.	નામ સ્થાપન.	૭૪૩
૧૭૮.	નિર્વાણ-જન્મ વચ્ચે અંતર.	૭૪૪
૧૭૯.	પ્રથમ પારણું-જ્ઞાનવૃક્ષ.	૭૪૮
૧૮૦.	પ્રભુનો પરિવાર.	૭૪૮

નં.	વિષય	શ્લોક નં.
૧૮૧.	પ્રભુના યક્ષ-યક્ષિણી.	૭૫૫
૧૮૨.	શ્રી મલ્લિનાથ પ્રભુનું ચરિત્ર.	૭૬૦
૧૮૩.	પૂર્વ ભવમાં કરેલી માયાના કારણે સ્ત્રીવેદ.	૭૬૭
૧૮૪.	પ્રભુનો જન્મ-નામ સ્થાપન.	૭૬૭
૧૮૫.	પંચ કલ્યાણકના તિથિ-નક્ષત્ર.	૭૬૮
૧૮૬.	નિર્વાણ-જન્મ વચ્ચે અંતર.	૭૭૨
૧૮૭.	પૂર્વ જન્મના મિત્રોને પ્રતિબોધ.	૭૭૬
૧૮૮.	પ્રથમ પારણું-જ્ઞાનવૃક્ષ.	૭૭૮
૧૮૯.	પ્રભુનો પરિવાર.	૭૮૦
૧૯૦.	પ્રભુના યક્ષ-યક્ષિણી.	૭૮૭
૧૯૧.	શ્રી મુનિસુવત સ્વામિ ચરિત્ર	૭૮૨
૧૯૨.	પંચ કલ્યાણકના તિથિ-નક્ષત્ર.	૭૮૬
૧૯૩.	નામ સ્થાપન.	૭૮૮
૧૯૪.	નિર્વાણ-જન્મ વચ્ચે અંતર.	૮૦૦
૧૯૫.	પ્રથમ પારણું-જ્ઞાનવૃક્ષ.	૮૦૪
૧૯૬.	પ્રભુનો પરિવાર.	૮૦૫
૧૯૭.	પ્રભુના યક્ષ-યક્ષિણી.	૮૧૦
૧૯૮.	શ્રી નમિનાથ પ્રભુનું ચરિત્ર.	૮૧૨
૧૯૯.	પંચ કલ્યાણકના તિથિ-નક્ષત્ર.	૮૧૮
૨૦૦.	નામ સ્થાપન.	૮૨૧
૨૦૧.	નિર્વાણ-જન્મ વચ્ચે અંતર.	૮૨૨
૨૦૨.	પ્રથમ પારણું-જ્ઞાનવૃક્ષ.	૮૨૬
૨૦૩.	પ્રભુનો પરિવાર.	૮૨૮
૨૦૪.	પ્રભુના યક્ષ-યક્ષિણી.	૮૩૩
૨૦૫.	શ્રી નેમનાથ પ્રભુનું ચરિત્ર.	૮૩૮
૨૦૬.	પૂર્વના આઠ ભવોનું વર્ણન.	૮૩૮
૨૦૭.	પ્રભુનો જન્મ.	૮૪૬
૨૦૮.	પંચ કલ્યાણકના તિથિ-નક્ષત્ર.	૮૪૮
૨૦૯.	નામ સ્થાપન.	૮૫૧
૨૧૦.	નિર્વાણ-જન્મ વચ્ચે અંતર.	૮૫૩
૨૧૧.	વિવાહ માટે પ્રાર્થના	૮૫૮
૨૧૨.	પ્રથમ પારણું-જ્ઞાનવૃક્ષ.	૮૬૪
૨૧૩.	પ્રભુનો પરિવાર.	૮૬૬
૨૧૪.	પ્રભુના યક્ષ-યક્ષિણી.	૮૭૨
૨૧૫.	શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું ચરિત્ર.	૮૭૬
૨૧૬.	મરૂભૂતિ આદિ ભવોનું વર્ણન.	૮૭૭
૨૧૭.	પ્રભુનો જન્મ.	૮૮૭
૨૧૮.	પંચ કલ્યાણકના તિથિ-નક્ષત્ર.	૮૮૮
૨૧૯.	નામ સ્થાપન.	૮૮૨
૨૨૦.	નિર્વાણ-જન્મ વચ્ચે અંતર.	૮૮૩

નં.	વિષય	શ્લોક નં.	નં.	વિષય	શ્લોક નં.
૨૨૧.	પ્રથમ પારણું-ત્રણ અવસ્થા.	૮૮૫	૨૪૪.	ચોવીશ તીર્થકરોની દીક્ષા તપ તથા	
૨૨૨.	મેઘમાલીનો ઉપસર્ગ.	૮૮૭		દીક્ષા સમયે સંખ્યા.	૧૦૦૬
૨૨૩.	ઉપસર્ગનું નિવારણ.	૮૮૮	૨૪૫.	ચોવીશ તીર્થકરોની દીક્ષા વખતે વન	
૨૨૪.	પ્રભુનો પરિવાર.	૮૦૩		ક્યું તે.	૧૦૦૮
૨૨૫.	પ્રભુના યક્ષ-યક્ષિણી.	૮૧૦	૨૪૬.	ચોવીશ તીર્થકરોનો કેવળજ્ઞાન સમયે	
૨૨૬.	શ્રી મહાવીર પ્રભુનું ચરિત્ર.	૮૧૫		તપ.	૧૦૧૭
૨૨૭.	સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ.	૮૧૭	૨૪૭.	અવસર્પિણીના દશ આશ્ચર્ય.	૧૦૩૧
૨૨૮.	મરિચીના ભવમાં કરેલ કુળનું અભિમાન.	૮૩૦	૨૪૮.	ચોવીશ તીર્થકરોનું મુક્તિ સ્થાન.	૧૦૩૫
૨૨૯.	મરિચીએ કરેલ ઉત્સૂત્ર વચન.	૮૩૬	૨૪૯.	ચોવીશ તીર્થકરો કેટલા મુનિઓ	
૨૩૦.	વિશ્વભૂતિના ભવમાં કરેલું નિયાણું.	૮૪૮		સાથે સિદ્ધિ પદ પામ્યા.	૧૦૩૮
૨૩૧.	નંદન મુનિના ભવમાં તીર્થકર		૨૫૦.	અગ્યાર ગણધરોના નામ.	૧૦૪૫
	નામકર્મની નિકાયના.	૮૫૬	૨૫૧.	ગણધરોના માતા-પિતાનું નામ,	
૨૩૨.	દેવાનંદાની કુક્ષીમાં અવતરણ.	૮૫૮		શિષ્યાદિ પરિવાર	૧૦૪૮
૨૩૩.	૨૪ તીર્થકરોના સમકિત પછીના		૨૫૨.	ગણધરોના જન્મ નક્ષત્ર.	૧૦૫૮
	કેટલા ભવો.	૮૬૪	૨૫૩.	ગણધરોના આયુષ્ય અંગે.	૧૦૬૦
૨૩૪.	પંચ કલ્યાણકના તિથિ-નક્ષત્ર.	૮૬૫	૨૫૪.	ગણધરોના સિદ્ધિપદ ક્યાં તથા ક્યારે.	૧૦૭૧
૨૩૫.	નિર્વાણ-જન્મ વચ્ચે અંતર.	૮૬૮	૨૫૫.	ચરમ કેવળી જંબૂસ્વામી અંગે.	૧૦૭૪
૨૩૬.	નામ સ્થાપન.	૮૭૨	૨૫૬.	પ્રભુનો પરિવાર.	૧૦૮૦
૨૩૭.	દેવે કરેલી વર્ધમાન કુમારની પરીક્ષા	૮૭૬	૨૫૭.	સર્વ તીર્થકરોના સમગ્ર પરિવારની	
૨૩૮.	૨૪ તીર્થકરોનું વર્ણન	૮૮૦		સંખ્યા.	૧૦૮૪
૨૩૯.	પ્રભુનો તપ.	૮૮૪	૨૫૮.	સર્વ તીર્થકરોની પાટપરંપરાની મુક્તિ-	
૨૪૦.	પાંચ અભિગ્રહ.	૮૮૧		ગતિ.	૧૧૦૫
૨૪૧.	ચોવીશ તીર્થકરોના તીર્થમાં ઉત્કૃષ્ટ તપ	૮૮૬	૨૫૯.	શ્રાવક-શ્રાવિકાદિ પરિવાર.	૧૧૧૬
૨૪૨.	ચોવીશ તીર્થકરોનો પ્રમાદકાળ-ઉપસર્ગ	૮૮૭	૨૬૦.	પ્રભુના યક્ષ-યક્ષિણી.	૧૧૧૮
૨૪૩.	પ્રથમ પારણું-જ્ઞાનવૃક્ષ	૧૦૦૦	૨૬૧.	સર્ગ સમાપ્તિ.	૧૧૨૫

: સર્ગ-તેત્રીશમો :

નં.	વિષય	શ્લોક નં.	નં.	વિષય	શ્લોક નં.
૧		૧૧	પાણિગ્રહણ કરવા તૈયાર થયેલા જમદગ્નિ	
૨	પ્રથમ ચક્રી ભરતનું વર્ણન.	૧		તાપસ.	૪૩
૩	સગર ચક્રીનું વર્ણન.	૬	૧૨	પરશુરામનો જન્મ.	૫૪
૪	મઘવા ચક્રીનું વર્ણન.	૧૦	૧૩.	અનંતવીર્ય-જમદગ્નિ-કૃતવીર્યના મરણ	
૫	સનત્ ચક્રીનું વર્ણન.	૧૩		કેવી રીતે થયા.	૫૮
૬	સનત્ ચક્રીના રૂપની સૌધર્મેન્દ્રે કરેલી		૧૪	સુભૂમ ચક્રીનો જન્મ.	૬૩
	પ્રશંસા.	૨૦	૧૫	પરશુરામે પોતાને મારનારનો નિર્ણય	
૭	ચક્રીના વ્યાધિ વિષે મતાંતરો.	૨૫		કરવા માટે કરેલી ગોઠવણ.	૬૮
૮	૫-૬-૭ તીર્થકર-ચક્રીનું વર્ણન.	૨૮	૧૬	પરશુરામનું મરણ.	૭૫
૯	જમદગ્નિ તાપસ વિષે...	૨૮	૧૭	સુભૂમની ધાતકીખંડના ભરતને સાધવાની	
૧૦	દેવોએ કરેલી જમદગ્નિ તાપસની પરીક્ષા.	૩૬		ઉત્સુક્તા.	૭૮

નં.	વિષય	શ્લોક નં.	નં.	વિષય	શ્લોક નં.
૧૮	ચક્રીનું નરકગમન.	૮૨	૫૦	દત્ત વાસુદેવનું ચરિત્ર	૨૩૭
૧૯	મહાપદ્મચક્રીનું વર્ણન.	૮૪	૫૧	લક્ષ્મણ-વાસુદેવનું વર્ણન.	૨૪૨
૨૦	બાર ચક્રીઓના જન્મ તથા નગરીના નામ.	૮૪A	૫૨	લક્ષ્મણ-રાવણ તથા સીતાના પૂર્વ ભવોના ચરિત્ર.	૨૪૩
૨૧.	મહાપદ્મ ચક્રીએ ક્યા કારણે દેશાંતર ગમન કર્યું.	૮૭	૫૩	રામચન્દ્રજી તથા સુગ્રીવના પૂર્વભવો.	૨૪૮
૨૨	છ ખંડની સાધના.	૧૦૦	૫૪	સીતાએ વેગવતીના ભવમાં મુનિને આપેલું કલંક	૨૭૦
૨૩	ચક્રીનું સ્ત્રી રત્ન.	૧૦૧	૫૫	રાવણે શંભુરાજના ભવમાં કરેલું અકાર્ય	૨૭૭
૨૪	ચક્રીએ પૂર્ણ કરેલો માતાનો મનોરથ	૧૦૫	૫૬	રાવણે પૂર્વભવમાં કરેલું નિયાણું.	૨૮૩
૨૫	વિષ્ણુકુમાર મુનિએ નમુચિને બતાવેલો ચમત્કાર.	૧૧૫	૫૭	રાવણનો જન્મ તથા દશમુખ નામ કેવી રીતે પડ્યું ?	૨૮૫
૨૬	ચક્રીનું સંયમ ગ્રહણ-મોક્ષગમન.	૧૧૮	૫૮	વાલિમુનિ સાથેનો રાવણનો પ્રસંગ.	૨૮૦
૨૭	હરિષેણ ચક્રીનું વર્ણન.	૧૨૦	૫૯	રાવણના ભાઈ-બહેન વગેરે.	૨૮૮
૨૮	જય ચક્રીનું વર્ણન.	૧૨૫	૬૦	લક્ષ્મણે પુનર્વસુના ભવમાં ક્યુ નિયાણું	૩૦૩
૨૯	બ્રહ્મદત્ત ચક્રીનું વર્ણન.	૧૨૮		કર્યું ? શા માટે ?	૩૦૩
૩૦	ચક્રીના પિતાના મરણ પછી શું બન્યું ?	૧૩૧	૬૧	દશરથ રાજાના વધનો પ્રસંગ.	૩૧૩
૩૧	માતાની કુચેષ્ટા સમજાવવા ચક્રીએ શું કર્યું.	૧૩૮	૬૨	દશરથ રાજા કેકેયીને પરણ્યા તે પ્રસંગ	૩૧૮
૩૨	બ્રહ્મદત્તનો વધ કરવા તૈયાર થયેલી માતા.	૧૪૪	૬૩	રામચન્દ્રજીનો જન્મ.	૩૨૪
૩૩	ચક્રીએ સુરંગવાટે કરેલો નગર ત્યાગ.	૧૫૬	૬૪	લક્ષ્મણ-ભરતાદિનો જન્મ.	૩૨૬
૩૪	બ્રહ્મદત્ત અને દીર્ઘરાજાનું યુદ્ધ.	૧૬૧	૬૫	વિશલ્યાનો જન્મ તથા તેના પૂર્વભવમાં કરેલા તપનો પ્રભાવ	૩૨૮
૩૫	વિપ્રનું દષ્ટાંત.	૧૬૬	૬૬	સીતાનું હરણ.	૩૩૨
૩૬	ચક્રીના નેત્રોનો નાશ.	૧૭૬	૬૭	સીતાને પાછી આપવાનું વિભીષણે દશમુખને કરેલું સૂચન.	૩૩૫
૩૭	નેત્રના નાશથી ક્રોધ પામેલા ચક્રીએ શું કર્યું.	૧૮૧	૬૮	યુદ્ધમાં લક્ષ્મણજી શક્તિથી હણાયા.	૩૪૩
૩૮	ચક્રીનું નરકગમન.	૧૮૪	૬૯	પ્રતિચન્દ્ર વિદ્યાધરે લક્ષ્મણ માટે બતાવેલ ઔષધ.	૩૪૭
૩૯	બાર ચક્રવર્તીઓની સામાન્ય હકીકતો.	૧૮૫	૭૦	વિશલ્યાએ લક્ષ્મણજીને શક્તિથી મુક્ત કર્યા	૩૫૩
૪૦	ક્યા ચક્રી ક્યા તીર્થકરના સમયમાં થયા તે.	૧૮૮	૭૧	લક્ષ્મણ-વિશલ્યાનું પાણિગ્રહણ.	૩૫૭
૪૧	નવ વાસુદેવ-બળદેવ-પ્રતિવાસુદેવના નામો.	૧૮૩	૭૨	રાવણનું મરણ.	૩૬૦
૪૨	ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવનું ચરિત્ર	૧૮૮	૭૩	રામચન્દ્રજી-લક્ષ્મણજીનો અભિષેક.	૩૬૩
૪૩	વિશ્વભૂતિ મુનિએ કરેલું નિયાણું.	૨૧૦	૭૪	કૃષ્ણ વાસુદેવનો પૂર્વભવ.	૩૬૫
૪૪	દ્વિપૃષ્ઠ વાસુદેવનું ચરિત્ર.	૨૧૭	૭૫	કૃષ્ણ વાસુદેવનાં પિતા આદિ દશ દશાઈ	૩૭૪
૪૫	સ્વયંભૂ વાસુદેવનું ચરિત્ર.	૨૨૦	૭૬	કૃષ્ણ વાસુદેવનો જન્મ.	૩૭૭
૪૬	પૂર્વભવમાં કરેલું નિયાણું.	૨૨૨	૭૭	કૃષ્ણ મહારાજાનું આયુષ્ય-દેહમાન.	૩૮૧
૪૭	પુરૂષોત્તમ વાસુદેવનું ચરિત્ર.	૨૨૫	૭૮	નવ બળદેવોના આયુષ્ય.	૩૮૨
૪૮	પુરૂષસિંહ વાસુદેવનું ચરિત્ર.	૨૨૮	૭૯	નવ બળદેવો ક્યા દેવલોકથી અવીને થયા તે.	૩૮૭
૪૯	પુરૂષ પુંડરીક વાસુદેવનું ચરિત્ર	૨૩૩			

નં.	વિષય	શ્લોક નં.	નં.	વિષય	શ્લોક નં.
૮૦	બળદેવોની ગતિ.	૩૮૦	૮૪	૧૧ રુદ્રોના નામો.	૪૦૧
૮૧	વાસુદેવોની ગતિ.	૩૮૨	૮૫	રુદ્રોની ગતિ.	૪૦૩
૮૨	બળદેવ-વાસુદેવ કયા તીર્થંકર-ચક્રીના સમયમાં થયા તે.	૩૮૪	૮૬	રુદ્રો કયા તીર્થંકરના સમયમાં થયા.	૪૦૫
૮૩	ચકવર્તી-વાસુદેવોનો ક્રમ.	૩૮૮	૮૭	સર્ગ સમાપ્તિ.	૪૦૮

: સર્ગ-ચોત્રીશમો :

નં.	વિષય	શ્લોક નં.	નં.	વિષય	શ્લોક નં.
૧.	ઉત્સર્પિણી-અવસર્પિણીનો તફાવત.	૨	૩૦	બીજા ઉદયના ૨૩ યુગપ્રધાન આચાર્યોના નામો.	૧૨૦.
૨	પાંચમા આરાનું વર્ણન	૬	૩૧	યુગપ્રધાનોના ભવ તેમજ સત્ત્વ વિષે.	૧૨૫
૩	આયુષ્ય-દેહમાન વિષે.	૧૦	૩૨	પાંચમા આરાનાં ઉત્તમ-મધ્યમ આચાર્યોની સંખ્યા.	૧૨૮
૪	શું શું ન હોય ?	૧૫	૩૩	દુઃખસહસૂરિ વિષે.	૧૩૮
૫	મનુષ્યો-રાજાઓ કેવા હોય ?	૨૦	૩૪	પાંચમા આરાના અંતે શ્રુત તથા સંઘ	૧૪૦
૬	પાખંડી આદિ અન્ય લોકો વિષે	૩૪	૩૫	પાંચમાં આરામાં રાજાઓ તથા આચાર્યો કેટલા ?	૧૪૬
૭	ગુરુ-શિષ્યો વિષે.	૩૮	૩૬	પાંચમા આરાનાં અંતે શ્રુત, ધર્મ આદિનો નાશ.	૧૫૧
૮	પિતા પુત્રો વિષે.	૪૦	૩૭	છઠ્ઠા આરાની શરૂઆત.	૧૫૬
૯	વેપારીઓ વિષે.	૪૩	૩૮	છઠ્ઠા આરામાં સૂર્ય-ચંદ્ર-અંધકારની વિષમતા વિષે.	૧૫૮
૧૦	પુત્ર-પુત્રવધૂ વિષે	૪૫	૩૯	તે સમયના વરસાદ વિષે.	૧૬૨
૧૧	વૃદ્ધ પુરુષોની વિષય વાસના વિષે	૫૦	૪૦	તે વરસાદથી થતો નાશ.	૧૬૭
૧૨	આજીવિકા વિષે	૫૭	૪૧	છએ આરામાં શત્રુંજયનું પ્રમાણ કેટલું ?	૧૭૫
૧૩	લોકોના આદર વિષે.	૬૦	૪૨	ઋષભદેવ પ્રભુના સમયે શત્રુંજય પર્વત કેટલાં પ્રમાણવાળો હતો ?	૧૭૮
૧૪	કાળની હાનિ	૬૩	૪૩	શત્રુંજય તીર્થની શાશ્વતતા અને પવિત્રતા વિષે.	૧૭૮
૧૫	ફળો, પ્રાણી, તોલ-માપ વિષે	૬૬	૪૪	સિદ્ધાચલ પર્વતે ઉપવાસ કરવાથી કેટલુંનુંભય ?	૧૮૬
૧૬	સાધુઓના બે પ્રકાર	૭૩	૪૫	સિદ્ધાચલ પર્વતે ચૈત્ય-જિનબિંબ પધરાવવાથી થતું પુન્ય	૧૮૮
૧૭	બકુશ શ્રમણના બે પ્રકાર	૭૫	૪૬	વિદ્યાપ્રાપ્ત પ્રમાણે સિદ્ધાચલના ૨૧ નામો.	૧૮૧
૧૮	બકુશના બે પ્રકાર પંચ નિર્ગ્રંથી પ્રકરણ આધારે	૮૦	૪૭	શત્રુંજય પ્રાયઃશાશ્વત છે એમ શા માટે ?	૧૮૫
૧૯	કુશીલ શ્રમણ કોને કહેવાય ?	૮૧	૪૮	છઠ્ઠા આરાનું વર્ણન.	
૨૦	કુશીલના ભેદ-પ્રભેદ.	૮૨	૪૯	તે સમયે ભૂમિ કેવી ?	૧૮૬
૨૧	પુલાક નિર્ગ્રંથ વિષે.	૮૮	૫૦	મનુષ્યો વિષે.	૧૮૭
૨૨	પ્રતિસેવના પુલાકના પાંચ ભેદ વિષે.	૯૧	૫૧	તે કાળે વિરતિનો અભાવ.	૨૧૦
૨૩	નિર્ગ્રંથ કોને કહેવાય ?	૯૪			
૨૪	સ્નાતક વિષે.	૯૫			
૨૫	૨૩ ઉદય વિષે.	૧૦૨			
૨૬	૨૩ ઉદયમાં કેટલા-કેટલા આચાર્યો થશે તે.	૧૦૩			
૨૭	ત્રેવીશે ઉદયમાં પહેલાં આચાર્યોના નામો.	૧૦૮			
૨૮	ત્રેવીશે ઉદયમાં છેલ્લા આચાર્યોના નામો.	૧૧૨			
૨૯	પહેલા ઉદયના વીશ યુગપ્રધાન આચાર્યોના નામો.	૧૧૬			

નં.	વિષય	શ્લોક નં.	નં.	વિષય	શ્લોક નં.
૫૨	આહાર વિષે.	૨૧૧	૮૩	આયુષ્ય તથા દેહમાન વિષે.	૨૮૭
૫૩	તેઓની ગતિ-આગતિ.	૨૧૨	૮૪	ચોથા આરાની શરૂઆત તથા ૨૪ મા	
૫૪	પ્રાણીઓ વિષે.	૨૧૩		જિનની ઉત્પત્તિ.	૩૦૦
૫૫	મનુષ્યોની ઊંચાઈ તથા આયુષ્ય વિષે.	૨૧૫	૮૫	અનાગત ઉત્સર્પિણીના પ્રથમ જિન વિષે.	૩૦૪
૫૬	૭૨ બિલો વિષે.	૨૧૭	૮૬	શ્રેણિક રાજાના આગામી જન્મ સ્થાન	
૫૭	ગંગા-સિંધુ નદી વિષે.	૨૨૧		વિષે.	૩૦૬
૫૮	ગંગાદિ નદીઓની હાનિ વિષે શંકા- સમાધાન	૨૨૩	૮૭	વીરપ્રભુ તથા પદ્મનાભનું અંતર	૩૦૮
૫૯	બિલમાંથી મનુષ્યોના નિર્ગમન વિષે.	૨૨૯	૮૮	ચૌદ સ્વપ્ન જન્માદિ વિષે.	૩૧૦
૬૦	મત્સ્યાદિનો આહાર કેવી રીતે કરે ?	૨૩૪	૮૯	પ્રભુનું નામ સ્થાપન.	૩૧૨
૬૧	ગર્ભધારણ વિષે.	૨૪૦	૯૦	રાજ્ય પર સ્થાપન.	૩૧૩
૬૨	ઉત્સર્પિણીનો પ્રારંભ		૯૧	'દેવસેન' બીજા નામ વિષે.	૩૧૭
૬૩	કાળના પંદર પ્રકાર.	૨૪૫	૯૨	હસ્તિરત્નની ઉત્પત્તિ.	૩૨૦
૬૪	ઉત્સર્પિણીના પ્રારંભના તિથિ તથા નક્ષત્ર	૨૪૬	૯૩	'વિમળ વાહન' ત્રીજા નામ વિષે.	૩૨૧
૬૫	પહેલા આરાના મનુષ્યોનું આયુષ્ય કેટલું ?	૨૫૧	૯૪	ચારિત્ર તથા કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ.	૩૨૪
૬૬	મનુષ્યોનું દેહમાન	૨૫૨	૯૫	ધર્મ સ્થાપના.	૩૨૬
	બીજા આરાનું વર્ણન.		૯૬	પ્રભુના ગણધર તેમજ વણાદિ વિષે	૩૨૮
૬૭	પુષ્કરાવર્ત મેઘ વિષે.	૨૫૫	૯૭	છન્નસ્થ તથા કેવળ પચાસ કેટલો ?	૩૩૦
૬૮	ક્ષીરમેઘ, ધૂતમેઘ, તથા અમૃતમેઘાદિ વિષે.	૨૬૨	૯૮	૨ જા-૩ જા ૪ થા ૫ મા જિનના તથા જીવનાં નામો.	૩૩૨
૬૯	પાંચ પ્રકારના મેઘના પ્રયોજન.	૨૭૦	૯૯	૬ઠ્ઠા જિનના જીવનો પૂર્વભવ.	૩૩૫
૭૦	મેઘથી થયેલ ભૂમિનું સ્વરૂપ.	૨૭૨	૧૦૦	૭મા-૮મા-૯મા-૧૦મા જિનના નામો.	૩૫૧
૭૧	બિલમાંથી મનુષ્યોનું નીકળવું.	૨૭૬	૧૦૧	૧૧ મા જિનના જીવનો પૂર્વભવ.	૩૫૪
૭૨	તે મનુષ્યોના આહારાદિ વિષે	૨૭૮	૧૦૨	૧૨ મા જિન કૃષ્ણ મહારાજા વિષે.	૩૬૬
૭૩	તે મનુષ્યો નગર, ગ્રામ, નીતિ આદિની વ્યવસ્થા કરે તે વિષે.	૨૮૨	૧૦૩	૧૩ મા જિન બળદેવના જીવ વિષે.	૩૭૧
૭૪	સાત કુલકરોના નામો.	૨૮૪A	૧૦૪	૧૪ મા જિન વિષે.	૩૭૭
૭૫	આગામી સાત કુલકરોના નામો [સ્થાનાંગ સૂત્ર પ્રમાણે]	૨૮૪B	૧૦૫	૧૫ મા જિન સુલસાના જીવ વિષે.	૩૭૮
૭૬	મનુષ્યોના સંઘયણ સંસ્થાન તથા ગતિ વિષે.	૨૮૫	૧૦૬	૧૬ મા જિન રેવતીના જીવ વિષે	૩૮૬
૭૭	આયુષ્ય વિષે.	૨૮૬	૧૦૭	૧૭ મા ૧૮ મા ૧૯ મા ૨૦ મા જિનના નામો	૩૮૬
૭૮	દેહમાન વિષે.	૨૮૭	૧૦૮	સુલસાનું ચરિત્ર.	૩૮૮
૭૯	ત્રીજા આરાની શરૂઆત.	૨૮૮	૧૦૯	અંબડનું ચરિત્ર	૪૦૦
૮૦	પ્રથમ જિનની ઉત્પત્તિ ક્યારે ?	૨૯૦	૧૧૦	સ્વાતિના જીવ ભદ્રકૃત તીર્થંકરનું ચરિત્ર	૪૧૧
૮૧	અવસર્પિણીના ચોવીશમા તીર્થંકર સમાન	૨૯૨	૧૧૧	ભાવિ જિનોના નામ જિનપ્રભસૂરિકૃત દિવાળી કલ્પ આધારે.	૪૧૧
૮૨	ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણીની બાકીની સમાનતાઓ.	૨૯૪	૧૧૨	ભાવિ જિનોના સમવાયાંગના આધારે તીર્થંકર નામ	૪૧૧A
			૧૧૩	ભાવિ જિનોના સમવાયાંગના આધારે પૂર્વભવના નામ	૪૧૧E
			૧૧૪	વાસુદેવના જીવ અંગે મતાંતર	૫૪૬

નં.	વિષય	શ્લોક નં.	નં.	વિષય	શ્લોક નં.
૧૧૫	ભાવિ ચક્રવર્તીઓના નામ	૪૧૩	૧૧૮	સમવાયોગ પ્રમાણે વાસુદેવના નામ	૪૧૬A
૧૧૫	સમવાયોગ પ્રમાણે ભાવિ ચક્રવર્તીઓના નામ	૪૧૪A	૧૧૯	નવ બળદેવના નામ.	૪૧૭
૧૧૭	કાલ સમતિકાના આધારે વાસુદેવના નામ	૪૧૫	૧૨૦	સમવાયોગ પ્રમાણે નવ બળદેવના નામ	૪૧૮

: સર્ગ-પાંત્રીશમો :

નં.	વિષય	શ્લોક નં.	નં.	વિષય	શ્લોક નં.
૧	પુદ્ગલ પરાવર્તનના ચાર પ્રકાર.	૧	૨૨	પહેલી વર્ગણાનું સ્વરૂપ.	૧૧૮
૨	વર્ગણા કોને કહેવાય.	૪	૨૩	બીજી વર્ગણાનું સ્વરૂપ.	૧૨૧
૩	અગ્રાહ્ય વર્ગણાઓ વિષે.	૭	૨૪	ક્રમશઃ વધતી વર્ગણાનું સ્વરૂપ.	૧૨૨
૪	ઔદારિક શરીરને ગ્રાહ્ય વર્ગણા કેવી રીતે થાય.	૧૩	૨૫	સ્પર્ધક કોને કહેવાય.	૧૨૬
૫	મધ્યમ-ઉત્કૃષ્ટ વર્ગણા કેવી રીતે થાય.	૧૫	૨૬	પ્રથમ સ્પર્ધક વિષે.	૧૨૭
૬	ઔદારિક શરીરને અગ્રહણ વર્ગણાઓ વિષે.	૧૬	૨૭	સ્પર્ધક-વર્ગણાનો સંબંધ.	૧૩૦
૭	વૈકિયને યોગ્ય વર્ગણાઓ વિષે.	૨૨	૨૮	અસદ્ભાવ સ્થાપનાથી દષ્ટાંત.	૧૩૮
૮	આહારક યોગ્ય વર્ગણાઓ વિષે.	૨૫	૨૯	વર્ગણામાં પરમાણું અને રસાંશની સ્થાપના.	૧૪૪
૯	કયા ક્રમે ગ્રાહ્યાગ્રાહ્ય વર્ગણાઓ વિષે.	૨૬	૩૦	અનુભાગના બંધસ્થાનો વિષે.	૧૪૫
૧૦	ઔદારિક વૈકિયને અયોગ્ય વર્ગણાઓનું પ્રમાણ.	૩૪	૩૧	પ્રકૃતિભેદો તથા યોગસ્થાનોનું અલ્પ બહુત્વ	૧૫૧
૧૧	ઔદારિકાદિ વર્ગણાઓના વણાદિ વિષે.	૪૧	૩૨	સ્થિતિસ્થાનો વિષે.	૧૫૨
૧૨	દ્રવ્ય સૂક્ષ્મ-બાદર પુદ્ગલ પરાવર્તનની સમજ.	૪૫	૩૩	અધ્યવસાયો અને અનુભાગના બંધસ્થાન	૧૫૭
૧૩	ક્ષેત્રસૂક્ષ્મ બાદર પુદ્ગલ પરાવર્તનનું સ્વરૂપ.	૫૧	૩૪	શુભાશુભ અધ્યવસાયો.	૧૬૩
૧૪	કાળ સૂક્ષ્મ-બાદર પુદ્ગલ પરાવર્તનની વિગત.	૫૮	૩૫	રસચ્છેદોનું અલ્પબહુત્વ (કેટલા છે)	૧૭૧
૧૫	ભાવ પુદ્ગલ પરાવર્તનનું સ્વરૂપ.	૬૩	૩૬	ભાવથી બાદર પુદ્ગલ પરાવર્તના કાળ વિષે	૧૭૬
૧૬	અનુભાગ બંધના સ્થાનનું સ્વરૂપ.	૭૭	૩૭	ભાવથી સૂક્ષ્મ પુદ્ગલ પરાવર્તના કાળ વિષે.	૧૭૮
૧૭	કર્મદ્રવ્યોની ભાગપ્રાપ્તિ વિષે.	૮૭	૩૮	ક્ષેત્રાદિ ભેદોમાં પુદ્ગલ પરાવર્ત શબ્દની જરૂરીયાત વિષે.	૧૮૦
૧૮	વેદનીય-મોહનીયના ભાગપ્રાપ્તિમાં તફાવત વિષે.	૯૩	૩૯	ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવર્તન વિષે.	૧૮૭
૧૯	એક અધ્યવસાયમાં કર્મદલિક વિષે શંકા સમાધાન.	૧૦૧A	૪૦	કાર્મણાદિ પુદ્ગલોના કાળનું અલ્પબહુત્વ.	૨૦૫
૨૦	મૂળ પ્રકૃતિનો પ્રદેશબંધ સાથે સંબંધ.	૧૦૫	૪૧	અતીતાદિ કાળના સાંતાદિ ભંગ	૨૧૩
૨૧	અવિભાગ પરિચ્છેદ કોને કહેવાય.	૧૧૭	૪૨	ત્રણે કાળની સર્વકાળ સાથે પ્રમાણતા	૨૧૫
			૪૩	અનાગત કાળનું પ્રમાણ	૨૧૬
			૪૪	સર્ગ સમાપ્તિ.	૨૧૭

ચંત્રોની અનુક્રમણિકા

ક્રમ	વિષય	સર્ગનં.	પૃષ્ઠનં.
૧	૨૪ ભગવાનનું ચોપનદ્વારનું કોષ્ટક	૩૨	૩૨૯-૩૩૬
૨	ગણધરો સંબંધી યંત્ર	૩૨	૩૩૭
૩	ચક્રવર્તી અંગે યંત્ર	૩૩	૩૩૮
૪	વાસુદેવ અંગે યંત્ર	૩૩	૩૩૯
૫	બળદેવ અંગે યંત્ર	૩૩	૩૪૦
૬	રૂદ્ર અંગે યંત્ર	૩૩	૩૪૦

: ભાવલોકપ્રકાશ :

: સર્ગ-છત્રીશમો :

નંબર	વિષય	શ્લોક નં.	નંબર	વિષય	શ્લોક નં.
૧	શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ પ્રભુની સ્તુતિ	૧	૨૬	દ્વિક સંયોગી ૧૦ ભાંગા કયા	૭૫
૨	ભાવ કોને કહેવાય	૩	૨૭	ત્રિક સંયોગી ૧૦ ભાંગા કયા ?	૮૧
૩	છ ભાવોના નામ	૫	૨૮	ચતુઃ સંયોગી ૫ ભાંગા કયા ?	૮૧
૪	ઔપશમિકાદિ ભાવોની વ્યાખ્યા	૭	૨૯	પંચ સંયોગી ૧ ભાંગો કયો ?	૮૨
૫	ઔપશમિક-ક્ષાપોપશમિક ભાવનો તફાવત	૧૩	૩૦	જીવને વિશે સંભવતા છ ભાંગા	૮૩
૬	ઔદયિક ભાવની વ્યાખ્યા	૧૬	૩૧	સિદ્ધને વિશે દ્વિક સંયોગી સાતમો ભાંગો.	૮૫
૭	પરિણામિક ભાવની વ્યાખ્યા	૧૭	૩૨	સર્વજ્ઞને વિશે ત્રિક સંયોગી નવમો ભાંગો.	૮૭
૮	પાંચે ભાવો કેવી રીતે ઉત્પન્ન થાય ?	૧૮	૩૩	ત્રિક સંયોગી દશમા ભંગના ચાર પ્રકાર	૮૮
૯	કયા ભાવો કોને હોય.	૨૩	૩૪	ચતુઃ સંયોગી ચોથા ભંગના ચાર પ્રકાર	૧૦૨
૧૦	સાન્નિપાતિક ભાવની વ્યાખ્યા.	૨૪	૩૫	ચતુઃ સંયોગી પાંચમા ભંગના ચાર પ્રકાર	૧૦૫
૧૧	ભાવોના નામમાં જે ક્રમ છે તેનું કારણ	૨૫	૩૬	ઉપશમ શ્રેણીમાં પંચ સંયોગી એક ભાંગો	૧૦૭
૧૨	પ્રત્યેક ભાવોના ઉત્તર ભેદોની સંખ્યા	૩૨	૩૭	અજીવને વિષે બે ભાવ	૧૧૧
૧૩	ઔપશમિકના બે ભેદ કયા.	૩૪	૩૮	કાલ પદાર્થમાં પારિણામિક ભાવ.	૧૧૪
૧૪	ક્ષાયિકના નવ ભેદ કયા	૩૬	૩૯	કાળના બે પ્રકાર	૧૧૫
૧૫	ક્ષાયોપશમિકના ૧૮ ભેદ કયા	૩૮	૪૦	વર્તનાની વ્યાખ્યા	૧૧૬
૧૬	ક્ષાયોપશમિક ભાવ કેવી રીતે સિદ્ધ થાય ?	૪૧	૪૧	વર્તના કાળ કયાં વ્યાપીને રહેલો છે	૧૧૭
૧૭	ઔદયિક ભાવના ૨૧ ભેદોના નામો	૪૮	૪૨	સમય આવલિકાદિ કાળ કયાં છે.	૧૧૮
૧૮	અજ્ઞાન ભેદ કઈ રીતે ?	૫૧	૪૩	પુદ્ગલાસ્તિકાયમાં ઔદયિક, પારિણામિક ભાવ	૧૨૦
૧૯	લેશ્યા ભેદ કઈ રીતે ?	૫૪	૪૪	પરમાણુ વિષે પારિણામિક ભાવ	૧૨૨
૨૦	કષાય ભેદ કઈ રીતે ?	૫૭	૪૫	જીવને ગ્રહણ કરવા યોગ્ય સ્કંધોને વિષે ઔદયિક ભાવ	૧૨૩
૨૧	ગતિ ભેદ કઈ રીતે ?	૫૮			
૨૨	વેદ કઈ રીતે ?	૫૯			
૨૩	ઔદયિકના ૨૧ જ ભેદ કેમ ? તે વિષે શંકા સમાધાન.	૬૧			
૨૪	પારિણામિકના ૩ ભેદ કયા ?	૭૦			
૨૫	સાન્નિપાતિક ભાવ...				

નંબર	વિષય	શ્લોક નં.	નંબર	વિષય	શ્લોક નં.
૪૬	કર્મસ્કંધોને વિષે ઔદયિક ભાવ	૧૨૬	૭૦	એકથી ચાર ગુણસ્થાનકને વિષે ભેદનું વર્ણન	૧૮૩
૪૭	અજીવને વિષે ઔપશમિકાદિ ભાવો વિષે શંકા-સમાધાન	૧૨૮	૭૧	પાંચમા ગુણસ્થાનકને વિષે ૧૭ ભેદ	૧૮૬
૪૮	આઠ કર્મને આશ્રયી ભાવોનું નિરૂપણ	૧૩૨	૭૨	છઠ્ઠા ગુણસ્થાનકને વિષે ૧૫ ભેદ	૧૮૮
૪૯	જ્ઞાન, દર્શના. અંતરાયને વિષે ચાર ભાવ	૧૩૪	૭૩	સાતમા ગુણસ્થાનકને વિષે ૧૨ ભેદ	૧૮૯
૫૦	અઘાતી કર્મને વિષે ત્રણ ભાવ	૧૩૬	૭૪	આઠમા, નવમા ગુણસ્થાનકને વિષે ૧૦ ભેદ	૧૯૦
૫૧	ક્ષાયિક, ઔદયિક, પારિણામિક ભાવની વ્યાખ્યા.	૧૩૭	૭૫	દશમા ગુણસ્થાનકને વિષે ચાર ભેદ	૧૯૧
૫૨	ઉપશમ ભાવની વ્યાખ્યા તે કયા કર્મને વિષે હોય ?	૧૩૯	૭૬	અગિયારમા, બારમા, તેરમા ગુણસ્થાનકને વિષે ૧૩ ભેદ	૧૯૩
૫૩	ચાર ગતિ આશ્રયી ભાવોનું વર્ણન	૧૪૨	૭૭	ચૌદમા ગુણસ્થાનકને વિષે બે ભેદ	૧૯૪
૫૪	માર્ગણાદ્વારને વિષે ત્રણ ભાવ.	૧૪૫	૭૮	ગુણસ્થાનકને વિષે ઔપશમિક ભાવના ભેદનું વર્ણન	૧૯૫
૫૫	ગુણસ્થાનકને વિષે ભાવોનું નિરૂપણ	૧૪૭	૭૯	ચારથી અગિયાર ગુણસ્થાનકને વિષે ભેદ	૧૯૬
૫૬	ચોથા, પાંચમા, છઠ્ઠા ગુણસ્થાનકને વિષે ચાર ભાવ	૧૪૯	૮૦	નવથી અગિયાર ગુણસ્થાનકને વિષે ઔપશમિક ચારિત્રનો મતાંતર	૧૯૭
૫૭	નવમા, દશમા ગુણસ્થાનકને વિષે ભાવ	૧૫૨	૮૧	ચૌદ ગુણસ્થાનકને વિષે ક્ષાયિક ભાવના ભેદોનું વર્ણન	૨૦૦
૫૮	અગિયારમા ગુણસ્થાનકને વિષે ભાવ	૧૫૫	૮૨	ચૌદ ગુણસ્થાનકને વિષે પારિણામિક ભાવના ભેદનું વર્ણન	૨૦૩
૫૯	આઠમા, બારમા ગુણસ્થાનકને વિષે ચાર ભાવ	૧૫૬	૮૩	મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનકને વિષે ત્રણ ભેદ	૨૦૪
૬૦	પ્રથમના ત્રણ, તેરમા, ચૌદમા ગુણસ્થાનકને વિષે ત્રણ ભાવ	૧૫૮	૮૪	બીજાથી બારમા ગુણસ્થાનકને વિષે બે ભેદ	૨૦૫
૬૧	ચૌદ ગુણસ્થાનકને વિષે સામાન્ય મૂળ ભાવ	૧૬૧	૮૫	તેરમા, ચૌદમા ગુણસ્થાનકને વિષે એક ભેદ	૨૦૬
૬૨	ચૌદ ગુણસ્થાનકને વિષે ક્ષાયોપશમિક ભાવના ઉત્તર ભેદનું વર્ણન	૧૬૭	૮૬	છેલ્લા બે ગુણસ્થાનકને ભવ્યત્વ વિષે શંકા-સમાધાન.	૨૦૭
૬૩	મિશ્ર ગુણસ્થાનકને વિષે ૧૨ ભેદ	૧૭૦	૮૭	ગુણસ્થાનકને વિષે સાત્રિપાતિક ભાવના ઉત્તરભેદનું વર્ણન	૨૧૦
૬૪	ચોથા ગુણસ્થાનકને વિષે ૧૨ ભેદ	૧૭૪	૮૮	મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનકને વિષે ૩૪ ભેદ	૨૧૩
૬૫	પાંચમા ગુણસ્થાનકને વિષે ૧૩ ભેદ	૧૭૫	૮૯	બીજાથી ચૌદ ગુણસ્થાનકને વિષે ભેદનું વર્ણન	૨૧૫
૬૬	છઠ્ઠા, સાતમા ગુણસ્થાનકને વિષે ૧૪ ભેદ	૧૭૬	૯૦	ઔદયિકભાવને વિષે ચતુર્ભંગી	૨૨૨
૬૭	આઠમા, નવમા, દશમા ગુણસ્થાનકને વિષે ૧૩ ભેદ	૧૭૮	૯૧	ગત્યાદિને વિષે સાદિ સાંત ભાંગો	૨૨૩
૬૮	અગિયારમા, બારમા ગુણસ્થાનકને વિષે ૧૨ ભેદ	૧૭૯	૯૨	મિથ્યાત્વ આદિને વિષે બે ભાંગા	૨૨૫
૬૯	ગુણસ્થાનકને વિષે ઔદયિક ભાવના ઉત્તરભેદનું વર્ણન.	૧૮૨			

નંબર	વિષય	શ્લોક નં.	નંબર	વિષય	શ્લોક નં.
૯૩	ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ, ઔપશમિક ચારિત્રને વિષે એક ભાંગો	૨૨૯	૧૦૧	ભવ્યત્વને વિષે એક ભાંગો	૨૪૯
૯૪	ક્ષાયિક ભાવને વિષે એક ભાંગો	૨૩૨	૧૦૨	અભવ્યત્વ અને જીવત્વ વિષે એક ભાંગો	૨૫૦
૯૫	સિદ્ધોને ચારિત્ર વિષે શંકા-સમાધાન	૨૩૩	૧૦૩	ઔદયિકાદિ ભાવો વિષે ચતુર્ભંગીની વિચારણા	૨૫૨
૯૬	ક્ષાયિક ભાવને વિષે અસંભવિત બે ભાંગા	૨૩૬	૧૦૪	સર્ગ સમાપ્તિ	૨૫૪
૯૭	ક્ષાયોપશમિક ભાવ વિષે ભંગ વ્યવસ્થા	૨૪૦	૧૦૫	સર્ગ ૩૭ મો લોકપ્રકાશ ગ્રંથની અનુક્રમણિકા-બીજક ભાવલોકનાં	પેજ નં. ૪૨ થી ૫૧
૯૮	મતિ-શ્રુત અજ્ઞાન અને અચક્ષુદર્શન વિષે બે ભાંગા	૨૪૩	૧૦૬	પ્રશસ્તિ ભાવલોકનાં	પેજ નં. ૫૨ થી ૬૦
૯૯	વિભંગજ્ઞાનાદિ અગીયાર પ્રકારને વિષે એક ભાંગો	૨૪૫			
૧૦૦	પારિણામિક ભાવને વિષે એક ભાંગો	૨૪૭			

શ્રુતભક્તિનાં સહયોગી

૧. શ્રી જૈન શ્વે. મૂર્તિપૂજક સંઘ શિવ.
૧૮૭, જૈન સોસાયટી, સાયન વેસ્ટ મુંબઈ-૨૨.
૨. શ્રી હીરસૂરીશ્વરજી જગદ્ગુરુ શ્વે. મૂ. તપગચ્છ જૈન સંઘ ટ્રસ્ટ
દફતરી રોડ મલાડ (ઈસ્ટ) મુંબઈ-૮૭
૩. શ્રી કેલાસ-કંચન ભાવ સાગર શ્રમણ સંઘ સેવા ટ્રસ્ટ
C/o, બિપીનભાઈ કે. પારેખ
પ. પાર્શ્વદર્શન, જીના નાગરદાસ કોસ રોડ, અંધેરી (પૂર્વ) મુંબઈ-૬૯
૪. હાલાર તીર્થ
મુ. વડાલીયા સીંહણ વાયા:જામખંભાલીયા જી. જામનગર

૧. શ્રી દાનસૂરીશ્વરજી જ્ઞાનમંદિર અને પૌષ્ઠશાળા ટ્રસ્ટ
અમદાવાદ-૧
૨. શ્રી ઘાટકોપર જૈન શ્વે. મૂ. તપગચ્છ સંઘ
ઘાટકોપર, મુંબઈ
૩. શ્રી જૈન શ્વે. મૂ. તપગચ્છ સંઘ
નવજીવન સોસાયટી, મુંબઈ.
૪. શ્રી સુબાજી રવચંદ જૈચંદ જૈન વિદ્યાશાળા ટ્રસ્ટ
દોશીવાડાની પોળ, અમદાવાદ-૧
૫. શ્રી ભવાનીપુર જૈન શ્વે. મૂ. તપગચ્છ સંઘ, કલકત્તા

શ્રી આદિનાથાય નમઃ

શ્રીમદ્-વિનય-વિજયોપાધ્યાય-વિરચિતઃ

શ્રી લોકપ્રકાશઃ

ગુર્જર-ભાષાનુવાદ-સમેતઃ

કાલલોકપ્રકાશઃ (ઉત્તરાર્ધ)

અથ દ્વાત્રિંશત્તમઃ સર્ગઃ

અથાસ્યામવસર્પિણ્યાં ક્ષેત્રેઽત્રારે તૃતીયકે ।
અંતિમસ્યૈવ પત્ન્યસ્યા-ષ્ટમે ભાગે કિલાંતિમે ॥ ૧ ॥
સપ્તાભૂવન્ કુલકરા આદ્યો વિમલવાહનઃ ।
ચક્ષુષ્માંશ્ચ યશસ્વી ચા-ભિચંદ્રશ્ચ પ્રસેનજિત્ ॥ ૨ ॥
મરુદેવશ્ચ નાભિશ્ચ ક્રમાદેષામિમાઃ પ્રિયાઃ ।
ચંદ્રયશાશ્ચંદ્રકાંતા સુરુપા પ્રતિરુપિકા ॥ ૩ ॥
ચક્ષુઃકાંતા ચ શ્રીકાંતા મરુદેવા સ્વભર્તૃવત્ ।
એતાસામાયુરુદ્ધત્વા-દિકં તદિહં વક્ષ્યતે ॥ ૪ ॥

કાલલોક (ઉત્તરાર્ધ)

સર્ગ બત્રીશમો

આ અવસર્પિણીમાં આ ભરતક્ષેત્રમાં ત્રીજા આરાના છેલ્લા પત્ન્યોપમનો છેલ્લો આક્રમો ભાગ બાકી રહ્યો ત્યારે, સાત કુલકરો થયા. તેના નામ - ૧ વિમલવાહન, ૨ ચક્ષુષ્માન, ૩ યશસ્વી, ૪ અભિચંદ્ર, ૫ પ્રસેનજિત્, ૬ મરુદેવ અને ૭ નાભિ. તેમની પ્રિયાના નામ અનુક્રમે આ પ્રમાણે-૧ ચંદ્રયશા, ૨ ચંદ્રકાંતા, ૩ સુરુપા, ૪ પ્રતિરુપા, ૫ ચક્ષુઃકાંતા, ૬ શ્રીકાંતા અને ૭ મરુદેવા. એમનું આયુષ્ય અને શરીરની ઊંચાઈ એમના પતિ પ્રમાણે જ હતું તે અહીં આગળ કહેવાશે. ૧-૪

સાતે સ્ત્રીઓ અને ચક્ષુષ્માન, યશસ્વી અને પ્રસેનજિત્ એ ત્રણ કુલકર, નીલ વર્ણવાળા,

સ્ત્રિયઃ સપ્તાપિ ચક્ષુષ્માન્ યશસ્વી ચ પ્રસેનજિત્ ।

પ્રિયંગુવર્ણા ગૌરોઽભિ-ચંદ્રોઽન્યે કાંચનત્વિષઃ ॥ ૫ ॥

આઘસંહનનાઃ સર્વે આઘસંસ્થાનશાલિનઃ ।

યામ્યસ્ય ભરતાર્દ્રસ્ય મધ્યે ઘંડેઽભવન્નમી ॥ ૬ ॥

પત્યસ્ય દશમો ભાગ આયુરાઘસ્ય કીર્તિતં ।

તતઃ પૂર્વાણ્યસંખ્યાંનિ ન્યૂનન્યૂનાન્યનુક્રમાત્ ॥ ૭ ॥

આયુર્ભવતિ પંચાનાં સ્યાન્નાભેઃ સપ્તમસ્ય તત્ ।

સંખ્યેયાન્યેવ પૂર્વાણિ તત્પત્યા અપિ તાદૃશં ॥ ૮ ॥

અસંખ્યપૂર્વાયુષ્કલ્પે ત્વસ્ય પત્યાઃ કથં ભવેત્ ।

નિર્વૃત્તિર્મરુદેવાયા નિજભર્તૃસમાયુષઃ ॥ ૯ ॥

અયં ભાવઃ-પત્યોપમસ્ય કલ્પ્યંતે ચત્વારિંશલ્લવા યદિ ।

તદા તદષ્ટમોઽશઃ સ્યા-દ્વાવાન્ પંચલવાત્મકઃ ॥ ૧૦ ॥

તાવાનભૂલ્કુલકર-કાલઃ સર્વાત્મનાઽપિ હિ ।

તત્ર પત્યસ્ય દશમો ભાગ આઘસ્ય જીવિતમ્ ॥ ૧૧ ॥

પત્યસ્ય દશમાંશેન ચત્વારિંશદ્વિભાજિતાઃ ।

પૂર્વોદિતાઃ સ્યુશ્ચત્વારો ભાગાઃ કુલકૃદાયુષિ ॥ ૧૨ ॥

અભિચંદ્ર ગૌર વર્ણવાળા અને બીજા ત્રણ કુલકર (વિમળવાહન, મરુદેવ, અને નાભિ) કંચન સમાન વર્ણવાળા હતા. તે સર્વનું સંઘયણ તથા સંસ્થાન પ્રથમ હતું. અને તેઓ દક્ષિણ ભરતાર્દ્રના મધ્યખંડમાં ઉત્પન્ન થયા હતા. ૫-૬

પહેલા કુલકરનું આયુષ્ય પત્યોપમના દશમા ભાગનું અને ત્યારપછીના પાંચ કુલકરોનું અસંખ્યાતા પૂર્વનું પણ અનુક્રમે એક બીજાથી ઓછું ઓછું અને સાતમા નાભિકુલકરનું સંખ્યાતા પૂર્વનું જાણવું અને તેની પ્રિયાનું પણ તેટલું જ આયુષ્ય સમજવું. ૭-૮

જો સાતમા કુલકરનું આયુષ્ય અસંખ્યાતા પૂર્વનું હોય, તો તેના સમાન આયુવાળા મરુદેવા મોક્ષે કેમ જાય ? (કારણ કે ઉત્કૃષ્ટ કોડપૂર્વકના આયુવાળા મનુષ્યો જ મોક્ષે જાય છે.) ૯.

આયુષ્ય સંબંધી હકીકતનું રહસ્ય આ પ્રમાણે છે. - પત્યોપમના જો ૪૦ ભાગ કલ્પીએ, તો તેનો આઠમો અંશ પાંચ ભાગવાળો આવે. બધા કુલકરનો મળીને એટલો કાળ છે. (કારણ કે પત્યોપમનો આઠમો ભાગ ત્રીજા આરાનો શેષ રહે, ત્યારે કુલકરોની ઉત્પત્તિ થાય છે-એમ ઉપર કહ્યું છે.) તેમાં પહેલાં કુલકરનું આયુષ્ય પત્યોપમના દશમા ભાગનું છે. ૧૦-૧૧.

એટલે પત્યોપમના દશમા ભાગે, પૂર્વે કહેલા ચાલીશને ભાગતા ચાર ભાગ આવે. તેટલું આઘ કુલકરનું આયુષ્ય, પૂર્વોક્ત પાંચ ભાગથી બાદ કરીએ ત્યારે બાકી ચાલીશીઓ એક ભાગ રહે, તેમાં

આદ્યે કુલકરે પૂર્ણ-યુષિ પલ્યોપમસ્ય તત્ ।
 અંશશ્ચત્વારિંશ એકઃ શિષ્યતેઽસ્મિન્ પરેઽખિલાઃ ॥ ૧૩ ॥
 વિદેહે પશ્ચિમેઽભૂતાં સુહૃદૌ વણિજાવુભૌ ।
 એકોઽભૂતત્ર માયાવી દ્વિતીયઃ સરલાશયઃ ॥ ૧૪ ॥
 તયોર્મૃત્વાઽથ માયાવી ક્ષેત્રેઽસ્મિન્ કુંજરોઽભવત્ ।
 ઉજ્જવલો ભદ્રજાતીયો યુગ્મી કુલકરઃ પરઃ ॥ ૧૫ ॥
 ગજોઽસૌ પ્રાગ્ભવસ્નેહાદ્ દૃષ્ટ્વા તં યુગ્મિપુંગવં ।
 સ્કંધમારોપયામાસ સુરેંદ્રં હસ્તિમલ્લવત્ ॥ ૧૬ ॥
 તતશ્ચૈતસ્ય વિમલ-વાહનેત્યભિધાઽભવત્ ।
 પરેષુ યુગ્મિષુ પ્રાપ ગૌરવં તેન સોઽધિકમ્ ॥ ૧૭ ॥
 પ્રાગ્ભૂવન્ દશવિધાઃ કલ્પવૃક્ષાસ્તતઃ પુનઃ ।
 તેઽવાશિષ્યંત વિમલ-વાહને સતિ સપ્તધાઃ ॥ ૧૮ ॥
 તથોક્તં સ્થાનાંગે સપ્તમે સ્થાને-વિમલવાહણે ણં કુલગરે સત્તવિહા રુક્ષા
 ઉવભોગત્તાણ હ્રવ્મમાગચ્છિસુ, તં-
 મત્તંગયા ય ૧ ભિંગા ૨ ચિંતંગા ૩ ચેવ હોતિ ચિત્તરસા ૪ ।
 મણિયંગા ૫ ય અણિયંગા ૬ સત્તમગા કપ્પરુક્ષા ૭ ય ॥ ૧૮ A ॥

બાકીના બધા કુલકરોના આયુષ્યનો સમાવેશ ગણવો. ૧૨-૧૩.

પશ્ચિમ મહાવિદેહમાં બે વણિક મિત્રો હતા. તેમાં એક માયાવી હતો અને એક સરલ હતો. - ૧૪.

તેમાંથી માયાવી મરણ પામીને આ ક્ષેત્રમાં ઉજ્જવલ ને ભદ્ર જાતિનો હાથી થયો. બીજો સરલ હતો તે મરણ પામીને પ્રથમ કુલકર વિમળવાહન યુગલિક થયો. ૧૫.

આ હાથીએ તે શ્રેષ્ઠ યુગલિકને જોઈને, પૂર્વભવના સ્નેહથી સુરેંદ્રને જેમ ઐરાવણ હાથી પોતાની ઉપર બેસાડે, તેમ સૂંઢવડે ઉપાડીને પોતાના સ્કંધ ઉપરે બેસાડ્યા. ૧૬.

તેથી એ યુગલિકનું નામ વિમળવાહન કહેવાયું અને તેથી તે બીજા યુગલિકોમાં .અધિક ગૌરવને પામ્યા. ૧૭.

પૂર્વે દશ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષો હતા તે વિમળવાહનના વખતમાં સાત પ્રકારના રહ્યા. ૧૮.

તે વિષે શ્રીસ્થાનાંગસૂત્રના સાતમા સ્થાનમાં કહ્યું છે કે - “વિમળવાહન કુલકરના વખતમાં સાત પ્રકારના કલ્પવૃક્ષો ઉપભોગને માટે પ્રાપ્ત થયા તે આ પ્રમાણે - ૧ મત્તાંગ, ૨ ભુંગાંગ, ૩ ચિત્રાંગ, ૪ ચિત્રરસાંગ, ૫ મણ્યંગ, ૬ અનગ્નાંગ, અને ૭ કંલ્પવૃક્ષ. ૧૮ A.

‘કપ્પરુક્ષતિ’ ઉક્તવ્યતિરિક્તસામાન્યકલ્પિતફલદાયિત્વેન કલ્પના
કલ્પસ્તત્પ્રધાના વૃક્ષાઃ કલ્પવૃક્ષાઃ.

કાલેન હીયમાનેન કલ્પદ્રુપરિહાણિતઃ ।

યુગ્મિનાં કલહે લોભા-દન્યોઽન્યં નીતિવિપ્લવે ॥ ૧૯ ॥

હાકારાઘ્યાં દંડનીતિં ચક્રે વિમલવાહનઃ ।

કશયેવ તુતોદાશ્વં તયા નીત્યાપમાર્ગં ॥ ૨૦ ॥ યુગ્મમ્ ॥

સલજ્જાસ્તેઽપિ તેનૈવ દંડેન હ્રીવશંવદાઃ ।

કદાપિ ન પુનર્નીતિ-મતિક્રામંતિ ભદ્રકાઃ ॥ ૨૧ ॥

દ્વયોઃ કુલકૃતોરેષા કાલેનાસ્યા વ્યતિક્રમે ।

માકારાઘ્યાં બભૂવાન્યા સા તૃતીયચતુર્થયોઃ ॥ ૨૨ ॥

આઘા સ્વલ્પાપરાધાનાં દ્વિતીયા પ્રચુરાગસાં ।

પન્નમાદિત્રયે ત્વન્યા ધિક્કારાહ્વાં બભૂવ સા ॥ ૨૩ ॥

અલ્પાગસાં ભવત્યાઘા દ્વિતીયા મધ્યમાગસાં ।

અત્યુત્કૃષ્ટાપરાધાનાં દંડનીતિસ્તૃતીયિકા ॥ ૨૪ ॥

અહીં કલ્પવૃક્ષ શબ્દથી-પ્રથમ કહેલા છ પ્રકારથી અન્ય સામાન્ય કલ્પિત (વાંચિત) ફળ આપનાર હોવાથી કલ્પના કરીને વૃક્ષ તે કલ્પવૃક્ષ (અર્થાત્ સામાન્ય રીતે વાંચિત આપનાર વૃક્ષ કહેવાય છે.)

ઘટતા કાળના પ્રભાવે, કલ્પવૃક્ષની પરિહાનિથી લોભને કારણે, અન્યોન્ય નીતિનો નાશ કરનાર કલહ ઉત્પન્ન થવાથી, હાકાર નામની દંડનીતિ વિમળવાહને શરૂ કરી, તે નીતિથી અશ્વને ચાબુકવડે તાડન કરવાથી પીડા થાય, તેવી ઉન્માર્ગે જનાર યુગલિકને પીડા થવા લાગી. ૧૯-૨૦

લજ્જાલુ એવા તેઓ પણ તે દંડનીતિથી લજ્જાને પામીને, ભદ્રક હોવાથી ફરી કદાપિ તે નીતિનું ઉલ્લંઘન કરતા ન હતા. ૨૧.

બે કુલકરોના વખતમાં એ નીતિ ચાલી, પછી તેનો અતિક્રમ થવા લાગ્યો એટલે ત્રીજાચોથા કુલકરના વખતમાં બીજી માકાર નામની નીતિ શરૂ થઈ. ૨૨.

સ્વલ્પ અપરાધવાળા માટે પહેલી અને પ્રચુર અપરાધવાળા માટે બીજી નીતિ વપરાવા લાગી. પાંચમા વિગેરે ત્રણ કુલકરના વખતમાં ત્રીજી ધિક્કાર એવા નામની નીતિ શરૂ થઈ. ૨૩.

તેમાં અલ્પ અપરાધવાળા માટે પહેલી, મધ્યમ અપરાધવાળા માટે બીજી અને અત્યુત્કૃષ્ટ અપરાધવાળા માટે ત્રીજી નીતિનો ઉપયોગ થવા માંડ્યો. ૨૪.

નવા ૧ ટૌ ૨ સપ્ત ૩ સાર્દ્ધાઃ ષટ્ ૪ ષટ્ ૫ સાર્દ્ધાઃ પંચ ૬ પંચ ચ ।

પંચવિંશાઃ ૭ ક્રમાદેષાં દેહમાને ધનુઃશતાઃ ॥ ૨૫ ॥

દશભાગીકૃતસ્યૈપામાયુષઃ પ્રથમોઽશંકઃ ।

કુમારત્વેઽતિમશ્ચાંશો વાર્ધ્વકે પરિકીર્તિતઃ ॥ ૨૬ ॥

અઘાસુ મધ્યમાંશેષુ કુલકૃત્પદગૌરવઃ ।

સપ્તાનામપ્યમીષાં સ્યુ-રેકૈકો વાહનં ગજઃ ॥ ૨૭ ॥

હસ્તિનાં ચ ભવત્યાયુ-ર્નિજૈઃ કુલકરૈઃ સમં ।

દ્વૌ સુવર્ણકુમારેષૂ-ત્પત્રૌ કુલકરૌ ક્રમાત્ ॥ ૨૮ ॥

અથોદધિદ્વીપકુમા-રેષુ દ્વૌ દ્વૌ યથાક્રમં ।

નાભિર્નાગકુમારેષુ તથા ષણ્ણાં પ્રિયા અપિ ॥ ૨૯ ॥

નિર્વૃતા મરુદેવા તુ સપ્તાપિ કરિણોઽભવન્ ।

નાગદેવા મતેઽન્યેષાં કેષાંચિત્ત્વાઘ એવ સઃ ॥ ૩૦ ॥

તથોક્તં શ્રીજ્ઞાનસાગરસૂરિકૃતાવશ્યકાવચૂર્ણો-હસ્તિનઃ સપ્તાપિ ષટ્ ચ સ્ત્રિયો નાગકુમારેષુ ભવંત્યુત્પન્નાઃ, અન્યે વ્યાચક્ષતે હસ્તી એક એવ, ષટ્ સ્ત્રિયો નાગેષુ શેષૈર્નાધિકાર ઇતિ.

સાતે કુલકરોનું દેહમાન અનુક્રમે-નવ સો ૧, આઠ સો ૨, સાત સો ૩, સાડાછસો ૪, છસો ૫, સાડાપાંચસો ૬ તથા પાંચ સો ને પચ્ચીશ ૭ ધનુષ્ય પ્રમાણ હતું. ૨૫.

એમના આયુષ્યના દશ ભાગ કરવા. તેમાં પહેલો ભાગ કુમારપણામાં અને છેલ્લો ભાગ વૃદ્ધપણામાં કહ્યો છે, તથા મધ્યના આઠ ભાગ કુલકરપણાના ગૌરવને સૂચવનારા જાણવા. તે સાતે કુલકરને એક એક હાથીનું વાહન હતું. ૨૬-૨૭.

તે હાથીઓનું આયુ પોતપોતાના કુલકર સમાન સમજવું. સાત કુલકરોમાંથી પ્રથમના બે સુવર્ણકુમારમાં, બે ઉદધિકુમારમાં, બે દ્વીપકુમારમાં અને છેલ્લા નાભિકુલકર નાગકુમારમાં (ભવનપતિમાં) ઉત્પન્ન થયા છે તેમાંનાં પ્રથમના છ કુલકરની સ્ત્રીઓ પતિપ્રમાણે જ દેવપણે ઉત્પન્ન થયેલ છે અને સાતમા કુલકરની સ્ત્રી મરુદેવી મોક્ષે ગયેલ છે. સાતે કુલકરના હાથી કોઈના મતે નાગકુમારમાં ઉત્પન્ન થયેલ છે અને અન્ય મતે પહેલા કુલકરનો હાથી જ નાગકુમારમાં ગયેલ છે. ૨૮-૩૦.

શ્રી જ્ઞાનસાગરસૂરિકૃત શ્રી આવશ્યકની અવચૂર્ણિમાં કહ્યું છે કે - સાતે હાથીઓ અને પ્રથમના છ કુલકરની સ્ત્રીઓ, નાગકુમારમાં ઉત્પન્ન થઈ છે, અન્ય કહે છે કે- હસ્તી એક જ અને છ સ્ત્રીઓ નાગકુમારમાં ગયેલ છે, બાકીના હાથી ક્યાં ગયા તેનો અધિકાર બતાવેલો નથી.'

આવશ્યકાભિપ્રાયોઽયં ષષ્ઠોપાંગે તુ તાત્ત્વિકૈઃ ।

ઉક્તાઃ કુલકરાઃ પંચ-દશ તેઽમી યથાક્રમં ॥ ૩૧ ॥

સુમતિશ્ચ ૧ પ્રતિશ્રુતિ ૨-ર્ભવેત્સીમંકરઃ પરઃ ૩ ।

સીમંધરઃ ૪ ક્ષેમંકરઃ ૫ ક્ષેમંધરઃ ૬ સ્તતઃ પરં ॥ ૩૨ ॥

વિમલવાહન ૭, શ્ચક્ષુષ્માન્ ૮ યશસ્વ્ય ૯ ભિચંદ્રકઃ ૧૦ ।

ચંદ્રાભઃ ૧૧ પ્રસેનજિદ્ધ ૧૨ મરુદેવ ૧૩ સ્તથાઽપરઃ ॥ ૩૩ ॥

નાભિઃ ૧૪ શ્રીઋષભસ્વામી ૧૫ પ્રભોસ્તત્ત્વાવિવક્ષયા ।

ઉક્તાઃ કુલકરાઃ પદ્મ-ચરિત્રે તુ ચતુર્દશ ॥ ૩૪ ॥

પલ્લોપમાષ્ટમાંશસ્ય પંચભાગીકૃતસ્ય યે ।

ચત્વારોંશાસ્તાવદાયુર્મતેઽસ્મિન્ સુમતેઃ સ્મૃતં ॥ ૩૫ ॥

સર્વેઽયયે પંચમેંશે દ્વાદશાનાં ચ જીવિતં ।

અસંખ્યેયાનિ પૂર્વાણિ નાભેઃ સંખ્યેયકાનિ ચ ॥ ૩૬ ॥

પંચાનાં પ્રથમા નીતિઃ પ્રથમાનાં પ્રકીર્તિતા ।

દ્વિતીયાનાં દ્વિતીયા સ્યા-ત્તૃતીયાનાં તૃતીયિકા ॥ ૩૭ ॥

આ આવશ્યકનો અભિપ્રાય છે. છઠ્ઠા ઉપાંગમાં તો તાત્ત્વિકોએ પંદર કુલકરો થયાનું કહ્યું છે. તેના નામનો અનુક્રમ આ પ્રમાણે છે. ૩૧.

૧ સુમતિ, ૨ પ્રતિશ્રુતિ, ૩ સીમંકર, ૪ સીમંધર, ૫ ક્ષેમંકર, ૬ ક્ષેમંધર, ૭ વિમળવાહન, ૮ ચક્ષુષ્માન, ૯ યશસ્વી, ૧૦ અભિચંદ્ર, ૧૧ ચંદ્રાભ, ૧૨ પ્રસેનજિત, ૧૩ મરુદેવ, ૧૪ નાભિ અને ૧૫ મા શ્રીઋષભસ્વામી તત્ત્વથી શ્રીઋષભસ્વામીની વિવક્ષા નહીં કરવાથી શ્રીપદ્મચરિત્રમાં ચૌદ કુલકરો કહ્યા છે.^૧ ૩૨-૩૪.

આ મતમાં પલ્લોપમના આઠમા અંશના પાંચ ભાગ કરીએ એવા, ચાર ભાગનું આયુષ્ય પહેલા સુમતિ કુલકરનું કહ્યું છે, ૩૫.

અને બીજા સર્વે પાંચમા અંશમાં કહ્યા છે. તેમાં બાર કુલકરોનું આયુષ્ય અસંખ્યાતા પૂર્વોનું અને નાભિકુલકરનું સંખ્યાતા પૂર્વનું કહ્યું છે. ૩૬.

પ્રથમના પાંચમા પહેલી એક નીતિ, બીજા પાંચમા બીજી નીતિ અને ત્રીજા પાંચમાં ત્રીજી નીતિ કહી છે. ૩૭.

૧. આમાં પ્રથમના છ ને ૧૧ મા ચંદ્રાભ વધારે છે. બાકીના ૭ પ્રથમ પ્રમાણે જ છે.

નાભેઃ કુલકરસ્યાથ મરુદેવામૃગીદૃશઃ ।
 ભૂમૌ ભાવિવિનીતાયાં પુત્રત્વેનાદિમો જિનઃ ॥ ૩૮ ॥
 વર્તમાનાવસર્પિણ્યાઃ સંબંધિનિ તૃતીયકે ।
 અરે નવાશીતિપક્ષ-ત્રુટિતાંગાવશેષકે ॥ ૩૯ ॥
 શુચિશ્યામલતુર્યાયા-માગાત્સર્વાર્થસિદ્ધિતઃ ।
 સ્થિતિં સમાપ્ય તત્રત્યાં ત્રયસ્ત્રિંશત્પયોધિકાં ॥ ૪૦ ॥
 ત્રયોદશે ભવે સોઽસ્મા-ત્સાર્થવાહો ધનાભિધઃ ।
 આસીત્સસાર્થઃ સોઽચાલી-દ્વસંતપુરમન્યદા ॥ ૪૧ ॥
 વર્ષાકાલે પથિ પ્રાપ્તે કાંતારે તસ્થિવાનસૌ ।
 સહાગતાન્મુનીંસ્તત્ર સસ્માર શરદાગમે ॥ ૪૨ ॥
 અન્યે જીવંતિ કંદાદૈર્મુનયસ્તુ કથં હહા ! ।
 તતઃ પ્રગે તાનાકાર્ય સ ઘૃતૈઃ પ્રત્યલંભયત્ ॥ ૪૩ ॥

નાભિકુલકરની મરુદેવાનામની સ્ત્રીથી વિનીતા નગરી જ્યાં વસવાની હતી તે ભૂમિમાં પુત્રપણે પ્રથમ જિનેશ્વર થયા છે. ૩૮.

તે વર્તમાન અવસર્પિણીનાં ત્રીજા આરાના નેવ્યાંશી પક્ષ અને એક ત્રુટિતાંગ (૮૪ લાખ પૂર્વ) બાકી રહ્યા ત્યારે થયા છે. ૩૯.

તેઓ અષાઢ માસના કૃષ્ણપક્ષની ચતુર્થાએ સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનથી તેત્રીશ સાગરોપમની સ્થિતિ પૂર્ણ કરીને મરુદેવા માતાની કુક્ષિમાં આવેલા છે. ૪૦.

તેઓ આ ભવથી પ્રથમના તેરમે ભવે ધન નામના સાર્થવાહ હતા. તે એક વખત સાર્થસહિત વસંતપુર તરફ પ્રયાણ કર્યું. ૪૧.

માર્ગમાં વર્ષાકાળ આવી જવાથી એક અટવીમાં રહ્યાં. ત્યાં સ્નાયે આવેલા મુનિ તેને શરદઋતુ આવતાં યાદ આવ્યા. ૪૨.

તેણે વિચાર્યું કે - બીજા મનુષ્યોએ તો કંદાદિકથી નિર્વાહ કર્યો હશે, પરંતુ એ મુનિઓનું શું થયું હશે ? (કારણ કે તેઓ તો કંદાદિ વાપરતા નથી.) પછી તે મુનિઓને સવારે બોલાવી ધીવડે પ્રતિલાભ્યા. ૪૩.

૧. આષાઢશુક્લષષ્ટ્યાં સ ઇતિ પાઠોઽપિ શ્રેષ્ઠિ-દેવ-ભાલ-જૈનપુ- પ્રતી લિખિતસ્તન્મૂલં મૃગ્યં, કલ્પસૂત્રેઽપિ અષાઢકૃષ્ણચતુર્થ્યેવ લિખિતા ।

તત્ર ચ પ્રાપ સમ્યક્ત્વં મૃત્વા કાલાંતરેઽથ સઃ ।
 બભૂવોત્તરકુરુષુ યુગ્મી મૃત્વા તતોઽપિ ચ ॥ ૪૪ ॥
 સૌધર્મે ત્રિદશોઽથાભૂ-દ્વિદેહેષુ મહાબલઃ ।
 ઈશાને લલિતાંગોઽથ વજ્રજંઘો મહીપતિઃ ॥ ૪૫ ॥
 વિદેહેષ્વભવત્સોઽથ યુગ્મ્યુત્તરકુરુષ્વથ ।
 સૌધર્મે ત્રિદશોઽથાભૂ-દ્વિદેહેષુ ચિકિત્સકઃ ॥ ૪૬ ॥
 શ્રેષ્ઠિભૂપામાત્યસાર્થ-વાહપુત્રૈઃ સુહૃદ્વૈઃ ।
 સંયુક્તઃ સ પદૂચક્રે કૃમિકુઠાર્દિતં મુનિં ॥ ૪૭ ॥
 લક્ષપાકં દદૌ તત્ર તૈલં વૈદ્યસુતઃ સ્વયં ।
 ગોશીર્ષચંદનં લક્ષ-મૂલ્યં ચ રત્નકંબલં ॥ ૪૮ ॥
 વણિગ્ દદૌ વિના મૂલ્યં સાધુભક્ત્યા મહાશયઃ ।
 પ્રતિપદ્ય સ ચારિત્રં સંવિગ્નઃ પ્રયયૌ શિવં ॥ ૪૯ ॥
 ચતુર્ભિસ્સહ મિત્રૈઃ સ યતીભૂય ચિકિત્સકઃ ।
 દેવોઽભૂદચ્યુતે તસ્માદ્ચ્યુત્વા પંચાપિ તે સુરાઃ ॥ ૫૦ ॥

ત્યાં તે ધનસાર્થવાહ સમક્તિ પામ્યા. ત્યાંથી અવસરે કાળ કરીને ઉત્તરકુરુમાં યુગલિક થયા, ત્યાંથી પણ મરીને ત્રીજે ભવે સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવ થયા. ચોથે ભવે મહાવિદેહમાં મહાબલ નામે રાજા થયા. પાંચમે ભવે ઈશાન દેવલોકમાં લલિતાંગ નામે દેવ થયા. છઠ્ઠે ભવે મહાવિદેહમાં વજ્રજંઘ રાજા થયા, સાતમે ભવે ઉત્તરકુરુમાં યુગલિક થયા. આઠમે ભવે સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવ થયા. નવમે ભવે મહાવિદેહમાં વૈદ્ય થયા. ૪૪-૪૬.

તે ભવમાં રાજા, શ્રેષ્ઠી, અમાત્ય અને સાર્થવાહ-એમ ચારેના પુત્રો તેના મિત્રો હતા, તે ભવમાં કૃમિકુઠના વ્યાધિથી પીડાતા મુનિને તેણે ચારે મિત્રોની સહાયથી નિરોગી કર્યા. ૪૭.

તે કાર્યમાં વૈદ્યપુત્રે લક્ષપાક તેલ પોતાનું વાપર્યું અને ગૌશીર્ષચંદન તથા લક્ષમૂલ્યનું રત્નકંબલ એક વણિક મહાશયે વગર મૂલ્યે માત્ર મુનિરાજપરની ભક્તિથી આપ્યું. તે સંવિગ્ન વણિક તો ચારિત્ર અંગીકાર કરીને તે ભવમાં જ મોકલે ગયો. ૪૮-૪૯.

ચારે મિત્રો સાથે વૈદ્યપુત્રે પણ દીક્ષા લીધી અને તે પાંચે જણા બારમા દેવલોકમાં દેવ થયા. પાંચે દેવો સ્વર્ગમાંથી અવીને પુષ્કલાવતી વિજયની પુંડરીકિણીનગરીમાં વજ્રસેન નામના તીર્થકરના પુત્રો થયા. ૫૦-૫૧.

વિજયે પુષ્કલાવત્યાં પુરી યા પુંડરીકિણી ।
 તત્રાર્હદ્વજસેનસ્ય સમજાયંત નંદનાઃ ॥ ૫૧ ॥
 તત્ર વૈદ્યસ્ય જીવોઽભૂ-દ્વજનામાભિધોઽગ્રજઃ ।
 બાહુઃ સુબાહુઃ પીઠશ્ચ મહાપીઠ ઇતીતરે ॥ ૫૨ ॥
 ઉત્સૃજ્ય સાર્વભૌમર્દ્ધિ વજ્રનાભોઽનુજૈઃ સહ ।
 ઉપાદત્ત પરિવ્રજ્યા-મર્હતઃ પિતુરંતિકે ॥ ૫૩ ॥
 અધ્યગીષ્ઠ સ પૂર્વાણિ ચતુર્દશ પરે પુનઃ ।
 અંગાન્યેકાદશાઘોઽત્ર તીર્થકૃત્કર્મભાગભૂત્ ॥ ૫૪ ॥
 દ્વિતીયશ્ચાન્નપાનાઘૈ-ર્ભક્તિ કુર્વન્મહાત્મનાં ।
 ચક્રિભોગફલં કર્મા-ર્જયદાર્જવપાવનઃ ॥ ૫૫ ॥
 તાર્તીયીકશ્ચ સાધૂના-મંગસંવાહનાદિભિઃ ।
 લોકોત્તરં બાહુબલ-ફલં કર્મ કિલાર્જયત્ ॥ ૫૬ ॥
 જ્યેષ્ઠપ્રશંસામાત્સર્યો-દયાદ્યારિત્રિણાવપિ ।
 વેદમર્જયતઃ પીઠ-મહાપીઠૌ ચ યોષિતાં ॥ ૫૭ ॥

તેમાં વૈદ્યનો જીવ વજ્રનાભ નામનો મોટો પુત્ર થયો; બીજા ચાર બાહુ, સુબાહુ, પીઠ અને મહાપીઠ નામના પુત્રો થયા. ૫૨.

વજ્રનાભે ચક્રવર્તીપણાની ઋદ્ધિ (ભોગવીને) તજી દઈને ચારે ભાઈઓની સાથે પોતાના પિતા વજ્રસેન તીર્થંકરની પાસે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. ૫૩.

વજ્રનાભે ચૌદ પૂર્વનો અભ્યાસ કર્યો અને બીજા ચાર મુનિઓ અગ્યાર અંગના અભ્યાસી થયા. પહેલા વજ્રનાભે તીર્થંકરનામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું. ૫૪.

બીજા પુત્ર બાહુએ, મહાત્માઓની અન્નપાનાદિવડે ભક્તિ કરીને, આર્જવતાવડે પવિત્ર થઈ ચક્રવર્તીપણાના સુખભોગની પ્રાપ્તિ કરાવનાર ભોગફલવાલું કર્મ ઉપાર્જન કર્યું. ૫૫.

ત્રીજા સુબાહુમારે, સાધુઓના અંગસંવાહનાદિ વૈયાવચ્ચવડે લોકોત્તર એવું બાહુનું બલ પ્રાપ્ત કરાવનાર કર્મ ઉપાર્જન કર્યું. ૫૬.

ચોથા ને પાંચમા પીઠ ને મહાપીઠ મુનિએ ચારિત્ર પાલતા છતાં પણ પોતાના વડીલ મુનિઓની થતી પ્રશંસા સહન ન થવાથી માત્સર્યને કારણે સ્ત્રીવેદ ઉપાર્જન કર્યો. ૫૭.

તતઃ પંચાપિ સર્વાર્થ-સિદ્ધેઽભુવન્ સુધાભુજઃ ।
 ચ્યુત્વાદૌ ચ તતો વજ્ર-નાભજીવોઽભવજ્જિનઃ ॥ ૫૮ ॥
 માસાન્ ગર્ભે નવ સ્થિત્વા ચતુર્ભિરધિકાન્ દિનૈઃ ।
 ચૈત્રસ્ય શ્યામલાષ્ટમ્યા-મજનિષ્ટ જિનેશ્વરઃ ॥ ૫૯ ॥
 ગર્ભે જન્મનિ રાજ્યાસૌ દીક્ષાયાં કેવલોદ્ભવે ।
 મં પ્રભોરુત્તરાષાઢાં રાશિઃ સ્યાદ્ધનુરાહ્યઃ ॥ ૬૦ ॥
 વ્રતોદ્વહનધુર્યત્વા-દાદૌ વૃષભવીક્ષણાત્ ।
 સ્વપ્નેષુ માત્રા વૃષભાં-કત્વાદ્ય વૃષભાભિધાઃ ॥ ૬૧ ॥
 વૃષભઃ પ્રથમો રાજા-દિમો ભિક્ષાચરોઽપિ ચ ।
 આઘોઽર્હન્ કેવલી ચેત્ય-ભુવન્ પંચાભિધાઃ પ્રભોઃ ॥ ૬૨ ॥
 દેશોનવર્ષવયસિ પ્રભૌ હરિરુપાગમત્ ।
 જીતમાઘાર્હતો વંશ-સ્થાપનં જ્ઞાનતો વિદન્ ॥ ૬૩ ॥
 ઇક્ષું શક્રકરે વીક્ષ્ય પ્રસારિતકરે પ્રભૌ ।
 વંશમિક્ષ્વાકુનામાનં સ્થાપયમાસ વાસવઃ ॥ ૬૪ ॥

ત્યાંથી કાલ કરીને પાંચે મુનિઓ સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. ત્યાંથી વજ્રનાભનો જીવ પ્રથમ ચ્યવીને પ્રથમ જિન તરીકે મરુદેવાની કુક્ષિમાં ઉત્પન્ન થયો. ૫૮.

નવ માસ ને ચાર દિવસ ગર્ભમાં રહીને ચૈત્ર વદિ ૮ ની રાત્રિએ પ્રથમ જિનેશ્વરનો જન્મ થયો. ૫૯.

પ્રભુ ગર્ભમાં આવ્યા ત્યારે, જન્મ વખતે, રાજ્યપ્રાપ્તિ અવસરે, દીક્ષાસમયે અને કેવલજ્ઞાનની ઉત્પત્તિ વખતે ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્ર હતું (મોક્ષકલ્યાણકે નક્ષત્ર અભિજિત) અને રાશિ ધન હતી. ૬૦.

વ્રતોનું વહન કરવામાં ધોરી સમાન હોવાથી તેમજ માતાએ સ્વપ્નમાં પ્રથમ વૃષભ જોયેલ હોવાથી અને વૃષભનું લાંછન (ચિહ્ન) હોવાથી ઋષભ (વૃષભ) એવું નામ સ્થાપન કરવામાં આવ્યું. ૬૧.

ઋષભદેવ, પ્રથમ રાજા, પ્રથમ ભિક્ષાચર (સાધુ), પ્રથમ અરિહંત અને પ્રથમ કેવલી-એવા પાંચ નામ તેમના થયા. ૬૨.

પ્રભુ કાંઈક ઊંચ એક વર્ષની વયના થયા ત્યારે, પ્રભુના વંશનું સ્થાપન કરવું - એ મારો આચાર છે-એમ જ્ઞાનવડે જાણીને ઈંદ્ર, પ્રભુ પાસે આવ્યા. ૬૩.

ઈંદ્રના હાથમાં ઈક્ષુ જોઈને તે લેવા માટે પ્રભુએ હાથ લાંબો કર્યો તેથી ઈંદ્રે પ્રભુના વંશનું ઈક્ષ્વાકુ નામ સ્થાપન કર્યું. ૬૪.

આકુશબ્દો ભક્ષણાર્થે ઇક્ષોસ્તદ્ભક્ષણેચ્છયા ।

ઈક્ષ્વાકુર્ભગવાનેત-દ્વંશ્યાશ્ચૈક્ષ્વાકવઃ સ્મૃતાઃ ॥ ૬૫ ॥

एवं च - ઇક્ષ્વાકુવંશજા જ્ઞેયા જિના દ્વાવિંશતિર્બુદ્ધૈઃ ।

हरिवंशसमुद्भूतौ श्रीनेमिमुनिसुव्रतौ ॥ ६६ ॥

तदा च दंपती कौचि-द्विमुच्य सुतनंदने ।

तालस्याधः प्राविशतां क्रीडायै कदलीगृहं ॥ ६७ ॥

तालतः पतता पक्व-फलेन तनयो मृतः ।

अकालमृत्युराद्योऽत्रा-वसर्पिण्यामभूदयं ॥ ६८ ॥

अवशिष्टां ततः पुत्रीं प्रतिपाल्य दिवं गतौ ।

युग्मिनौ दंपती स्वल्प-कषायौ तौ शुभाशयौ ॥ ६९ ॥

अथात्यंतोत्કૃષ્ટરૂપાં કન્યામેકાકિનીમિમાં ।

દૃષ્ટ્વા ન્યવેદયન્ યુગ્મિ-મનુજા નાભયેઽન્યદા ॥ ૭૦ ॥

भविष्यति सुनंदेयं ऋषभस्य परिग्रहः ।

इति प्रज्ञाप्य तान् सर्वान् नाभिरादृतवानिमां ॥ ७१ ॥

આકુ શબ્દ ભક્ષણાર્થમાં છે. ઈક્ષુ જે શેરડી-તે બાવાની ઈચ્છા હોવાથી ભગવાન ઈક્ષ્વાકુ અને તેમના વંશજો ઈક્ષ્વાકુ એટલે ઈક્ષ્વાકુવંશમાં ઉત્પન્ન થયેલા કહેવાયા. ૬૫.

એ પ્રમાણે બાવીશ તીર્થંકર ઈક્ષ્વાકુ વંશમાં થયા અને નેમિનાથ અને મુનિસુવ્રસ્વામી એ બે હરિવંશમાં થયા છે. એમ બુદ્ધજનોએ જાણવું. ૬૬.

હવે અન્યદા કોઈ યુગલિક દંપતી પોતાના પુત્ર તથા પુત્રીને એક તાડવૃક્ષની નીચે મૂકીને કદલીગૃહમાં ક્રીડા કરવા ગયા. ૬૭.

તેવામાં તાડવૃક્ષ ઉપરથી પડેલા એક પાકા ફળ વડે પુત્રનું મૃત્યું થયું. આ અવસર્પિણીમાં આ પહેલું અકાળ મૃત્યુ થયું. ૬૮.

ત્યારપછી બચેલી પુત્રીનું અમુક વખત પ્રતિપાલન કરીને, તે સ્વલ્પકષાયવાળા અને શુભાશયવાળા યુગલિક દંપતી સ્વર્ગે ગયા. ૬૯.

હવે એકદા અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ રૂપવાળી તે કન્યાને એકલી ફરતી જોઈને કોઈ યુગલિકોએ તે હકીકત નાભિરાજને નિવેદન કરી. ૭૦.

એટલે 'એ સુનંદા નામની ઋષભની પત્ની થશે' એમ તે સર્વને કહીને, તે કન્યાને નાભિરાજએ

અથ ભોગસમર્થ તં વિજ્ઞાય જગદીશ્વરં ।
 અકાર્ષીદ્ધિરિરાગત્ય તત્પાણિગ્રહણોત્સવં ॥ ૭૨ ॥
 વિધિં વરોચિતં સર્વ-મકાર્ષીત્તત્ર વાસવઃ ।
 કન્યોચિતં દ્વયોઃ કન્યોઃ શચ્યોઽકાર્ષુઃ પ્રમોદતઃ ॥ ૭૩ ॥
 તાભ્યાં ચ સહ ભુંજાને વિવિધાન્ વિષયાન્ વિભૌ ।
 ષટ્સ્વતીતેષુ લક્ષેષુ પૂર્વાણાં જન્મકાલતઃ ॥ ૭૪ ॥
 પંચમાનુત્તરાચ્ચુત્વા પીઠો બાહુશ્ચ યુગ્મજૌ ।
 જાતૌ સુમંગલાદેવ્યાં બ્રાહ્મીભરતસંજ્ઞકૌ ॥ ૭૫ ॥
 મહાપીઠઃ સુબાહુશ્ચ સુનંદાકુક્ષિસંભવૌ ।
 સુંદરીબાહુબલ્યાહ્યા-વભૂતાં ચ સુતાસુતૌ ॥ ૭૬ ॥
 તતઃ સુમંગલૈકોન-પંચાશતમસૂતં ચ ।
 પુનર્યુગ્માનિ પુત્રાણાં ફલાનીવ દ્યુસલ્લતા ॥ ૭૭ ॥
 શતમેવં ચ પુત્રાણા-મભૂત્પુત્રીદ્વયં પ્રભોઃ ।
 નમિશ્ચ વિનમિશ્ચેતિ પરૌ ક્રોડીકૃતૌ સુતૌ ॥ ૭૮ ॥

ગ્રહણ કરી. ૭૧.

હવે પ્રભુને ભોગસમર્થ જાણીને ઈંદ્રે આવીને તેમનો પાણિગ્રહણ મહોત્સવ કર્યો. ૭૨.

તેમાં વરોચિત સર્વ વિધિ ઈંદ્રે કર્યો અને કન્યા ઉચિત સર્વ વિધિ બંને કન્યા સંબંધી ઈંદ્રાણીઓએ પ્રમોદપૂર્વક કર્યો. ૭૩.

તે બંને સ્ત્રીઓની સંગાતે વિવિધ પ્રકારના ભોગ ભોગવતાં જન્મથી છ લાખ પૂર્વ ગયા ત્યારે, પાંચમા અનુત્તર વિમાનમાંથી ચ્યવીને પીઠ અને બાહુના જીવ સુમંગલાદેવીની કુક્ષિમાં પુત્ર-પુત્રીપણે ઉત્પન્ન થયા. તેમનો પ્રસવ થતાં તેમનાં ભરત અને બ્રાહ્મી નામ સ્થાપના કર્યા. ૭૪-૭૫.

મહાપીઠ અને સુબાહુના જીવ ત્યાંથી જ ચ્યવીને સુનંદાની કુક્ષિમાં ઉત્પન્ન થયા. તેમનો પ્રસવ થતાં તેમના બાહુબલી અને સુંદરી નામ સ્થાપન કર્યા. ૭૬.

ત્યારપછી કલ્પવૃક્ષની લતા, ફળોને આપે તેની જેમ સુમંગલાએ ૪૮ પુત્રનાં યુગલને અનુક્રમે જન્મ આપ્યો. ૭૭.

એ રીતે ઋષભદેવને ૧૦૦ પુત્ર ને બે પુત્રી થયાં. નમિ અને વિનમિ એ બે તો પ્રભુના ખોળે લીધેલા (ઉછેરેલા) પુત્રો હતા. ૭૮.

યુગ્મિનાં કલહે જાતુ રીત્યા પૂર્વોક્તયોત્થિતે ।
 નિવેદયંતિ તત્સર્વે જ્ઞાત્વા જ્ઞાનાધિકં પ્રભું ॥ ૭૯ ॥
 પ્રભુરપ્યાહ રાજૈવ નિવારયતિ દુર્નયાત્ ।
 સ ચાભિષિક્તઃ સર્વેષામૈશ્વર્યાદુરતિક્રમઃ ॥ ૮૦ ॥
 સ રાજાસ્માકમપ્યસ્તુ તૈરિત્યુક્તેઽવદત્પ્રભુઃ ।
 નત્વા નાભિં કુલકરં યાચધ્વં ભૂપમીપ્સિતં ॥ ૮૧ ॥
 તૈર્વિજ્ઞાનોઽવદન્નાભિર્ભૂયાદ્વૃષભ એવ વઃ ।
 રાજેતિ તેઽભિષેકાર્થં યાવદ્ગચ્છંતિ વારિણે ॥ ૮૨ ॥
 તાવત્કંપ્રાસનઃ શક્રોઽભ્યર્ષિચદ્ દ્રુતમાગતઃ ।
 રાજ્યેઽર્હન્તં ધૃતચ્છત્રં રત્નસિંહાસનસ્થિતં ॥ ૮૩ ॥ યુગ્મમ્ ॥
 અથાંભઃ પૂર્ણનલિની-પત્રભાજનપાણયઃ ।
 આગસ્તાસ્તે પ્રભું દૃષ્ટ્વા સર્વાલંકારભાસુરં ॥ ૮૪ ॥
 વિસ્મિતા મુદિતાશ્ચાંત-રુત્કંઠાસંભૃતા અપિ ।
 ઉદ્યદ્વિવેકાસ્તૈર્નીરૈઃ પ્રભોરસ્નપયન્ પદૌ ॥ ૮૫ ॥

હવે કદાચિત્ અંદર પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે કલહ ઉત્પન્ન થવાથી તેઓએ આવીને ઋષભ પ્રભુને વધારે જ્ઞાનવાલા જાણી તે હકીકત નિવેદન કરી. ૭૯.

પ્રભુએ કહ્યું કે -‘એવા અન્યાયનું તો રાજા જ નિવારણ કરી શકે. તે રાજા અભિષેક કરાયેલ જોઈને અને પૂન્યથી સર્વને માન્ય હોય. ૮૦.

યુગલિકોએ કહ્યું કે-‘અમારે પણ તેવો રાજા હો’ ત્યારે પ્રભુએ કહ્યું કે - ‘તમે નાભિરાજાને પ્રણામ કરીને તમારા ઈચ્છિત રાજાની માગણી કરો.’ ૮૧.

તેઓએ નાભિરાજા પાસે જઈને વિજ્ઞાપિ કરી. ત્યારે નાભિરાજાએ કહ્યું કે - ‘ઋષભ જ તમારા રાજા હો’ ત્યારે તેઓ રાજ્યાભિષેક કરવા માટે પાણી લેવા ગયા, તેવામાં જેનો આસનકંપ થયો છે એવા સૌધર્મેન્દ્રે ઉતાવળે પ્રભુ પાસે આવીને પ્રભુને રાજ્યાભિષેક કર્યો અને રાજાને યોગ્ય છત્ર માથે ધારણ કર્યું તેમજ રત્નસિંહાસનપર પ્રભુને બેસાડ્યા. ૮૨-૮૩.

હવે કમળપત્રના ભાજન (પડીયા) કરીને તેમાં પાણી ભરી, યુગલિકો તે લઈને પ્રભુ પાસે આવ્યા ત્યાં પ્રભુને તો સર્વાલંકાર સંયુક્ત જોઈને વિસ્મય પામ્યા-હર્ષિત થયા, અને અંતઃકરણમાં ઉત્કંઠા હોવા છતાં પણ વિવેકપૂર્વક તેઓએ લાવેલા જળવડે પ્રભુના પગોનું પ્રક્ષાલન કર્યું. ૮૪-૮૫.

તથાહ ધનપાલઃ પરમાર્હતઃ-

ધત્રા સવિમ્હયં જેહિં જ્ઞાતિ કયરજ્ઞમજ્ઞણો હરિણા ।

ચિરધરિયનલિણિપત્તા-ભિસેઅસલિલેહિં દિટ્ઠો સિ ॥ ૮૬ ॥

વિનયેન તતસ્તેષાં સંતુષ્ટો વાસવો ભૃશં ।

વિનીતાં નગરીમેષાં નિવાસાર્થમરીરચત્ ॥ ૮૭ ॥

અસ્યાઃ સ્વરૂપં ચૈવમાહુઃ-

શ્રીર્વિંભો રાજ્યસમયે શક્રાદેશાન્નવાં પુરીં ।

ધનદઃ સ્થાપયામાસ રત્નચામીકરોત્કરૈઃ ॥ ૮૮ ॥

દ્વાદશયોજનાયામા નવયોજનવિસ્તૃતા ।

અષ્ટદ્વારા મહાશાલા સાભવત્તોરણોજ્જ્વલા ॥ ૮૯ ॥

ધનુષાં દ્વાદશ શતા-ન્યુઘૈસ્ત્વેઽષ્ટશતં તલે ।

વ્યાયામે શતમેકં સ વ્યધાદ્વપ્રં સખાતિકં ॥ ૯૦ ॥

સૌવર્ણસ્ય ચ તસ્યોર્ધ્વં કપિશીર્ષાવલિર્બભૌ ।

મણિજામરશૈલસ્થ-નક્ષત્રાલિરિવોદગતા ॥ ૯૧ ॥

ધનપાળ 'પરમાર્હત્' આ સંબંધમાં કહે છે કે-તે વખતે ઈંદ્ર ઉતાવળે આવીને જેનો રાજ્યાભિષેક કર્યો છે એવા પ્રભુને જોઈને નિવિનીના પત્રમાં અભિષેક જળ લાવી, ચિરકાલ સુધી હાથમાં ધારણ કરીને, જે યુગલિઆઓએ વિસ્મય સહિત ભગવાનનાં દર્શન કર્યા તેઓને ધન્ય છે.' ૮૬.

ત્યારપછી યુગલિકોના વિનયથી અતિ સંતુષ્ટ થયેલા ઈંદ્રે એમના નિવાસ માટે વિનીતા નામની નગરી બનાવી દીધી. ૮૭.

તે નગરીનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે. - શ્રી વિભુના રાજ્યસમયે શકેન્દ્રના આદેશથી રત્ન-સુવર્ણના સમૂહથી પૂર્ણ એવી નગરીનું ધનદે સ્થાપન કર્યું. ૮૮.

તે નગરી બાર યોજન લાંબી, નવ યોજન પહોળી, આઠ દરવાજા, મોટી શાળાઓ અને તોરણાદિથી ભવ્ય બનાવી. ૮૯.

તે નગરીનો ગઢ ૧૨૦૦ ધનુષ્ય ઉંચો, જમીનપર આઠ સો ધનુષ પહોળો અને ઉપર એક સો ધનુષ્ય પહોળો ફરતી ખાઈવાળો બનાવ્યો. ૯૦.

તે સોનાના ગઢ ઉપર મેરૂપર્વત ઉપર રહેલ નક્ષત્રની શ્રેણિ જેવી મણિમય કાંગરાની શ્રેણિ શોભતી હતી. ૯૧.

ચતુરસ્રાશ્ચ ત્ર્યસ્રશ્ચ વૃત્તાશ્ચ સ્વસ્તિકાસ્તથા ।
 મંદારાઃ સર્વતોભદ્રા એકભૂમા દ્વિભૂમકાઃ ॥ ૧૨ ॥
 ત્રિભૂમાઘાઃ સપ્તભૂમં યાવત્સામાન્યભૂખુજાં ।
 પ્રાસાદાઃ કોટિશસ્ત્રા-ભૂવન્ રત્નસુવર્ણજાઃ ॥ ૧૩ ॥ યુગ્મં ॥
 દિશ્યૈશાન્યાં સપ્તભૂમં ચતુરસ્રં હિરણ્મયં ।
 સવપ્રજ્વાલિકં ચક્રે પ્રાસાદં નાભિભૂપતેઃ ॥ ૧૪ ॥
 દિશ્યૈઘ્રાં સર્વતોભદ્રં સપ્તભૂમં મહોત્તરં ।
 વર્તુલં ભરતેશસ્ય પ્રાસાદં ધનદોઽકરોત્ ॥ ૧૫ ॥
 આગ્નેય્યાં ભરતસ્યેવ સૌધં બાહુબલેરભૂત્ ।
 શેષાણાં ચ કુમારાણા-મંતરા હ્યભવંસ્તયોઃ ॥ ૧૬ ॥
 તસ્યાંતરાદિદેવસ્ય ચૈકવિંશતિભૂમિકં ।
 ત્રૈલોક્યવિભ્રમાહ્વાનં પ્રાસાદં રત્નરાજિભિઃ ॥ ૧૭ ॥
 સવપ્રજ્વાલિકં રમ્યં સુવર્ણકલશાવૃતં ।
 ચંચદ્ધ્વજપટવ્યાજા-નૃત્યંતં નિર્મમે હરિઃ ॥ ૧૮ ॥ યુગ્મં ॥

તે નગરીમાં ચોખંડા, ત્રિકોણ, ગોળ, સ્વસ્તિકાકૃતિવાળા, મંદાર, સર્વતોભદ્ર, એક માળવાળા, બે માળવાળા, ત્રણ માળવાળા યાવત્ સાત માળવાળા, રત્ન અને સુવર્ણના બનાવેલા કોડોની સંખ્યામાં પ્રાસાદો સામાન્ય રાજાઓ માટે બનાવવામાં આવ્યા. ૮૨-૮૩.

ઈશાન ખૂણામાં સાત માળવાળો, ચોખંડો, સુવર્ણમય અને ગઢ તથા ખાઈવાળો પ્રાસાદ નાભિરાજ માટે બનાવવામાં આવ્યો. ૮૪.

ધનદે, ભરતેશ માટે પૂર્વદિશામાં સર્વતોભદ્ર નામનો, સાત માળનો ઘણો ઉંચો અને ગોળ પ્રાસાદ બનાવ્યો. ૮૫.

અગ્નિખૂણામાં ભરતના જેવો જ પ્રાસાદ બાહુબલી માટે બનાવવામાં આવ્યો. બાકીના કુમારો માટે, તે બેના આંતરામાં જુદા જુદા પ્રાસાદો બનાવવામાં આવ્યા. ૮૬.

તે બઘાની મધ્યમાં આદિદેવ માટે એકવીશ માળવાળો, ત્રૈલોક્યવિભ્રમ નામનો, રત્નશ્રેણીઓવડે શોભતો, ગઢ તથા ખાઈવાળો, સુવર્ણના કળશયુક્ત, ચંચળ એવી ધ્વજાઓના બહાને જાણે નૃત્ય કરતો હોય તેવો પ્રાસાદ ઈંદ્રે બનાવ્યો. ૮૭-૮૮.

અદ્યોત્તરસહસ્રેણ મણિજાલૈરસૌ બભૌ ।
 તાવત્સંખ્યૈર્મુલૈભૂરિ બ્રુવાણ ઇવ તદ્યશઃ ॥ ૯૯ ॥
 કલ્પદ્રુમૈર્વૃતાઃ સર્વે-ઽભૂવન્ સેભહયૌકસઃ ।
 સપ્રાકારા બૃહદ્વાસઃ-પતાકામાલભારિણઃ ॥ ૧૦૦ ॥
 સુધર્મસદૃશી ચારુ-રત્નમય્યભવત્સુરઃ ।
 યુગાદિદેવપ્રાસાદાત્ સભા સર્વપ્રભાભિધા ॥ ૧૦૧ ॥
 ચતુર્દિક્ષુ વ્યરાજંત મણિતોરણમાલિકાઃ ।
 પંચવર્ણપ્રભાંકૂર-પૂરડંબરિતાંબરાઃ ॥ ૧૦૨ ॥
 અદ્યોત્તર સહસ્રેણ મણિર્બિંબૈર્વિભૂષિતં ।
 ગવ્યૂતિદ્વયમુત્તુંગં મણિરત્નહિરણ્મયં ॥ ૧૦૩ ॥
 નાનાભૂમિગવાક્ષાઢ્યં વિચિત્રમણિવેદિકં ।
 પ્રાસાદં જગદીશસ્ય વ્યધાચ્છ્રીદઃ પુરાંતરા ॥ ૧૦૪ ॥ યુગ્મં ॥
 સામંતમંડલીકાનાં નંદાવત્તાદયઃ શુભાઃ ।
 પ્રાસાદા નિર્મિતાસ્તત્ર વિચિત્રા વિશ્વકર્મણા ॥ ૧૦૫ ॥

તે પ્રાસાદ એક હજાર ને આઠ મણિમય જાળીઓવડે જાણે તેમનો યશ બોલતો હોય, તેવો શોભતો હતો. ૯૯.

આ બધા પ્રાસાદો કલ્પવૃક્ષોવડે વિંટાયેલા હતા, હાથીઓ અને અશ્વોની શાળાઓ સહિત હતા, ફરતા ગઢવાળા હતા અને મોટા વસ્ત્રની પતાકાઓના સમૂહવડે શોભાવાળા હતા. ૧૦૦.

યુગાદિદેવના મુખ્ય પ્રાસાદની આગળ સુધર્મસભા જેવી સર્વપ્રભા નામની રત્નમય સુંદર સભા બનાવી. ૧૦૧.

તે સભાની ચારે દિશામાં મણિમય તોરણોની શ્રેણી શોભતી હતી. તે પાંચ વર્ણની પ્રભાના અંકુરાઓવડે આકાશને પણ ભરી દેતી હતી. ૧૦૨.

એ નગરીના મધ્યમાં ધનદે એક હજાર ને આઠ મણિમય બિંબોથી વિભૂષિત, બે ગાઉ ઉંચો, મણિ, રત્ન અને સુવર્ણમય અનેક માળાઓ અને ગવાક્ષોવાળો તેમજ વિચિત્ર મણિમય વેદિકાવાળો એક જગદીશનો પ્રાસાદ બનાવ્યો. ૧૦૩-૧૦૪.

તે નગરીમાં સામંત અને માંડલિકોના નંદાવત્તાદિ અનેક શુભજાતિના જુદા-જુદા પ્રકારના પ્રાસાદો વિશ્વકર્માએ બનાવ્યા. ૧૦૫.

અદ્યોત્તરસહસ્રં તુ જિનાનાં ભવનાન્યભૂઃ ।
 ઉચ્ચૈર્ધ્વજાગ્રસંક્ષુબ્ધ-તીક્ષ્ણાંશુતુરગાન્યધઃ ॥ ૧૦૬ ॥
 ચતુષ્પથપ્રતિબદ્ધા-શ્ચતુરશીતિરુચ્ચકૈઃ ।
 પ્રાસાદાશ્ચાર્હતાં રમ્યા હિરણ્યકલશૈર્બભુઃ ॥ ૧૦૭ ॥
 સૌધાનિ હિરણ્યરત્ન-મયાન્યુચ્ચૈઃ સુમેરુવત્ ।
 કૌબેર્યાં સપતાકાનિ ચક્રે સ વ્યવહારિણાં ॥ ૧૦૮ ॥
 દક્ષિણસ્યાં ક્ષત્રિયાણાં સૌધાનિ વિવિધાનિ ચ ।
 અભૂવન્ શસ્ત્રાગારાણિ તેજાંસીવ નિવાસિનાં ॥ ૧૦૯ ॥
 તદ્વપ્રાંતશ્ચતુર્દિક્ષુ પૌરાણાં સૌધકોટયઃ ।
 વ્યરાજંત દ્યુસઘાન-સમાનવિશદશ્રિયઃ ॥ ૧૧૦ ॥
 સામાન્યકારુકાણાં ચ બહિઃ પ્રાકારતોઽભવન્ ।
 કોટિસંખ્યાશ્ચતુર્દિક્ષુ ગૃહાઃ સર્વધનાશ્રયાઃ ॥ ૧૧૧ ॥
 અપાચ્યાં ચ પ્રતીચ્યાં ચ કારુકાણાં બભુર્ગૃહાઃ ।
 એકભૂમમુખાસ્ત્યસ્ત્રા-સ્ત્રિભૂમિં યાવદુચ્ચિતાઃ ॥ ૧૧૨ ॥

ઉંચે રહેલી ધ્વજાના અગ્રભાગથી સૂર્યના અન્ધોને ક્ષોભ પમાડે તેવા, એક હજાર ને આઠ જિનભવનો બનાવ્યા. ૧૦૬.

ચતુષ્પથમાં બનાવેલા ઉંચા, મનોહર, અરિહંતના ચોરાશી પ્રાસાદો સુવર્ણમય કળશોવડે શોભતા હતા. ૧૦૭.

વેપારીઓના ઘરો, હિરણ્યરત્નમય મેરૂપર્વત જેવા ઉંચા, પતાકા સહિત ઉત્તરદિશામાં બનાવ્યા. ૧૦૮.

દક્ષિણ દિશામાં ક્ષત્રિયોના વિવિધ પ્રકારના મહેલો બનાવ્યા અને ત્યાં રહેનારાઓના જાણે તેજ હોય, એવા અનેક શસ્ત્રાગારો બનાવ્યા. ૧૦૯.

તે નગરીના ગઢમાં ચારે દિશાએ દેવતાઓના વિમાન જેવા ઉજ્જવલ શોભાવાળા કોડો મકાનોની શ્રેણીઓ પૌરજનો માટે બનાવવામાં આવી. ૧૧૦.

સામાન્ય કાડકો માટે ગઢની બહાર ચારે દિશામાં સર્વ પ્રકારના ધનના આશ્રયવાળા કોડો ઘરો બનાવ્યા. ૧૧૧.

દક્ષિણમાં ને પશ્ચિમમાં કાડકોના એક ભૂમિથી ત્રણ ભૂમિ સુધી ઉંચા ત્રિકોણ ગૃહો બનાવ્યા. ૧૧૨.

અહોરાત્રેણ નિર્માય તાં પુરીં ધનદોઽકિરત્ ।
 હિરણ્યરત્નધાન્યાનિ વાસાંસ્યાભરણાનિ ચ ॥ ૧૧૩ ॥
 સરાંસિ વાપિકૂપાદીન્ દીર્ઘિકાદેવતાલયાન્ ।
 અન્યઘ્ન સર્વં તત્રાહો-રાત્રેણ ધનદોઽકરોત્ ॥ ૧૧૪ ॥
 વિપિનાનિ ચતુર્દિક્ષુ સિદ્ધાર્થશ્રીનિવાસકે ।
 પુષ્પાકરં નંદનં ચા-ભવન્ ભૂયાંસિ ચાન્યતઃ ॥ ૧૧૫ ॥
 પ્રત્યેકં હેમચૈત્યાનિ જિનાનાં તત્ર રેજિરે ।
 પવનાહતપુષ્પાણિ પૂજિતાનિ દ્રુમૈરપિ ॥ ૧૧૬ ॥
 પ્રાચ્યામઘપદોઽપાચ્યાં હેમશૈલો મહોન્નતઃ ।
 પ્રતીચ્યાં સુરશૈલસ્તુ કૌબેર્યામુદયાચલઃ ॥ ૧૧૭ ॥
 તત્રૈવમભવન્ શૈલાઃ કલ્પવૃક્ષાલિમાલિતાઃ ।
 મણિરત્નાકરાઃ પ્રૌઢૈર્જિનાવાસપવિત્રિતાઃ ॥ ૧૧૮ ॥
 શક્રાજ્ઞયા રત્નમયી-મયોધ્યાં પરનામતઃ ।
 વિનીતાં સુરરાજસ્ય પુરીમિવ સ નિર્મમે ॥ ૧૧૯ ॥

આ પ્રમાણેની નગરીને એક અહોરાત્રમાં બનાવીને ધનદે તેમાં હિરણ્ય, રત્ન, ધાન્ય, વસ્ત્રો અને આભૂષણો વિગેરે વસાવ્યા. ૧૧૩.

તેમજ સરોવર, વાવો, ફૂવાઓ, દીર્ઘિકાઓ, દેવાલયો અને બીજું બધું એક અહોરાત્રમાં ધનદે બનાવી દીધું. ૧૧૪.

નગરીની ચારે દિશાએ સિદ્ધાર્થ, શ્રીનિવાસ, પુષ્પાકર અને નંદન-એ નામના ચાર વનો બનાવ્યા, તે સિવાય બીજા ઘણા ભવનો બનાવ્યા. ૧૧૫.

તે પ્રત્યેક વનમાં સુવર્ણનું એકેક જિનચૈત્ય બનાવવામાં આવ્યું કે, જે ચૈત્યોને પવનથી ઉડતાં પુષ્પોવડે વૃક્ષો પણ પૂજે છે, એમ જણાવા લાગ્યું. ૧૧૬.

એ નગરીની પૂર્વમાં અષ્ટાપદ, દક્ષિણમાં મહાઉન્નત એવો હેમશૈલ, પશ્ચિમમાં સુરશૈલ અને ઉત્તરમાં ઉદયાચળ-એમ ચાર પર્વતો આવેલા છે. ૧૧૭.

તે પર્વતો કલ્પવૃક્ષોની શ્રેણિઓથી મંડિત, મણિરત્નની ખાણોવાળા અને ઘણા ઉંચા જિનપ્રાસાદોથી પવિત્રિત હતા. ૧૧૮.

ઈંદ્રની આજ્ઞાથી રત્નમય અને જેનું બીજું નામ અયોધ્યા છે, એવી આ વિનીતા નગરી ઈંદ્રની પુરી જેવી ધનદે નિર્માણ કરી. ૧૧૯.

યદ્વાસ્તવ્યજના દેવે ગુરૌ ધર્મે ચ સાદરાઃ ।
 સ્થૈર્યાદિર્ભિર્ગુણૈર્યુક્તાઃ સત્યશૌચદયાન્વિતાઃ ॥ ૧૨૦ ॥
 કલાકલાપકુશલાઃ સત્સંગતિરતાઃ સદા ।
 વિશદાઃ શાંતસદ્ભાવા અહમિંદ્રા મહોદયાઃ ॥ ૧૨૧ ॥ યુગ્મં ॥
 તત્પુર્યામૃષભઃ સ્વામી સુરાસુરનરાર્ચિતઃ ।
 જગત્સૃષ્ટિકરો રાજ્યં પાતિ વિશ્વસ્ય રંજનાત્ ॥ ૧૨૨ ॥
 અન્વયોધ્યમિહ ક્ષેત્ર-પુરાણ્યાસન્ સમંતતઃ ।
 વિશ્વસૃષ્ટ્વાશિલ્પિવૃંદ-ઘટિતાનિ તદુક્તિભિઃ ॥ ૧૨૩ ॥
 વિંશતૌ પૂર્વલક્ષેષુ ગતેષુ જનિકાલતઃ ।
 તત્રૈવં હરિણા રાજ્યે-ઽભિષિક્તો વૃષભઃ પ્રભુઃ ॥ ૧૨૪ ॥
 કુર્વન્નશ્વગજાદીનાં સંગ્રહં સુસ્થિતાં સ્થિતિં ।
 રાજ્યસ્ય સકલાં ચક્રે ન્યાયાધ્વનિ પૂરસ્સરઃ ॥ ૧૨૫ ॥
 પ્રભુણા દર્શિતેષ્વેવં મૂલશિલ્પેષુ પંચસુ ।
 પ્રાવર્તત શિલ્પશત-કર્માણ્યપિ તતઃ પરં ॥ ૧૨૬ ॥

તદ્વ્યક્તિસ્તુ પ્રાગ્દર્શિતા.

પ્રાવર્તતાન્નપાકાદિ-રાહારવિષયો વિધિઃ ।

શિલ્પં ઘટાદિ કૃષ્યાદિ-કર્માણિ વચસા પ્રભોઃ ॥ ૧૨૭ ॥

તે નગરીમાં રહેનારા લોકો, દેવ-ગુરૂ અને ધર્મમાં આદરવાળા, સ્થૈર્ય, સત્ય શૌચ અને દયા આદિ ગુણોથી સંયુક્ત, કળાકલાપમાં કુશળ, નિરંતર સત્સંગતિમાં રક્ત, વિશદ (ડાહ્યા), શાંત સ્વભાવી, સ્વતંત્ર અને મહાન પ્રગતિ કરનારા હતા. ૧૨૦-૧૨૧.

તે નગરીમાં સુરાસુર અને લોકોથી પૂજિત એવા જગતનું સર્જન કરનારા ઋષભદેવ, વિશ્વનું રંજન કરવાવડે રાજ્યનું પ્રતિપાલન કરવા લાગ્યા. ૧૨૨.

આ અયોધ્યાનગરીની પછી તેની ચારેતરફ ક્ષેત્રો અને નગરો પણ હતા, તે વિશ્વકર્માના કહેવાથી તેના શિલ્પીઓએ બનાવ્યા હતા. ૧૨૩.

જન્મથી વીશ લાખ પૂર્વ ગયા, ત્યારે ઈંદ્રે પ્રભુને રાજ્યપર સ્થાપન કર્યા. ૧૨૪.

પછી તેમણે હાથી, ઘોડાઓ વિગેરેનો સંગ્રહ કર્યો અને ન્યાયમાર્ગનાં અગ્રેસર એવા તેમણે રાજ્યની બધી સ્થિતિ સુસ્થિત બનાવી. ૧૨૫.

પ્રભુએ બતાવેલ મૂળ પાંચ શિલ્પમાંથી સો શિલ્પ પ્રવર્ત્યા અને બીજા કર્મો પ્રવર્ત્યા. ૧૨૬.

તેની વિગત પ્રથમ બતાવવામાં આવેલ છે.

પ્રભુના કહેવા પ્રમાણે અન્નપાકાદિ આહારસંબંધી વિધિ, ઘટાદિ શિલ્પો અને કૃષ્યાદિ કર્મો પ્રવર્ત્યા. ૧૨૭.

નાનારલાઘલંકારૈઃ પ્રભોર્દેહવિભૂષણાં ।
 દૃષ્ટ્વા દેવૈઃ કૃતાં લોકે પ્રાવર્તત વિભૂષણા ॥ ૧૨૮ ॥
 બ્રાહ્મ્યા દક્ષિણહસ્તેન દર્શિતા લિપયોઽખિલાઃ ।
 એકદ્વયાદિ ચ સંખ્યાનં સુંદર્યા વામપાણિના ॥ ૧૨૯ ॥
 કાષ્ઠપુસ્તકાદિકર્મેવં ભરતસ્યોપદર્શિતં ।
 દર્શિતં બાહુબલિનૈ સ્ત્રીનરાશ્વાદિલક્ષણં ॥ ૧૩૦ ॥
 વસ્તૂનાં માનમુન્માન-મુપમાનં તથાઽપરં ।
 પ્રમાણં ગણિતં ચેતિ પંચકં વ્યવહારકૃત્ ॥ ૧૩૧ ॥
 માનં દ્વિધા ધાન્યમાનં રસમાનં તથાઽપરં ।
 ધાન્યમાનં સેતિકાદિ કર્ષાદિ ચ રસસ્ય તત્ ॥ ૧૩૨ ॥
 પૂર્ણફલાદેર્ગણ્યસ્યોન્માનં સંખ્યાનુમાનતઃ ।
 સહસ્રં નાલિકેરાણાં પુંજેઽસ્મિન્નિતિ કલ્પના ॥ ૧૩૩ ॥
 ઉપમાનં ચ તૌલ્યેન પલાદિપરિભાવનં ।
 હસ્તદંડાદિના ભૂમિ-વસ્ત્રાદેર્વા મિતિઃ સ્ફુટા ॥ ૧૩૪ ॥

વિવિધ પ્રકારના રત્નના અલંકારોવડે દેવોએ કરેલી પ્રભુના શરીરની શોભા જોઈને લોકોમાં પણ આભૂષણો કરાવવાની (પહેરવાની) પ્રવૃત્તિ ચાલી. ૧૨૮.

પ્રભુએ જમણે હાથે બ્રાહ્મીને સર્વ પ્રકારની લિપિઓ બતાવી અને સુંદરીને ડાબા હાથવડે એક બે વિગેરે સંખ્યા (અંકવિદ્યા) બતાવી. ૧૨૯.

કાષ્ઠપુસ્તકાદિકર્મ ભરતને શિખવ્યા અને બાહુબલિને સ્ત્રી, પુરૂષ અને અશ્વાદિના લક્ષણો સમજાવ્યા. ૧૩૦.

વસ્તુઓના માન, ઉન્માન, ઉપમાન, પ્રમાણ અને ગણિત-એ પાંચ પ્રકારે વ્યવહાર બતાવ્યો. ૧૩૧.

તેમાં માન બે પ્રકારે-ધાન્યમાન અને રસમાન. ધાન્યમાન સેતિકાદિ અને રસમાન કર્ષાદિ સમજવું. ૧૩૨.

સોપારી વિગેરે ગણીને વેચવા લાયકની સંખ્યા અનુમાનથી નક્કી કરવી. આ નાળીયેરના ઢગલામાં હજાર નાળીયેર છે, એમ કલ્પનાથી કહી દેવું તે ઉન્માન સમજવું. ૧૩૩.

તોલથી આટલા પલાદિ તોલમાં છે એમ કહેવું, તેમજ હાથ અને દંડાદિવડે ભૂમિ તેમજ વસ્ત્રાદિનું જે સ્પષ્ટપણે પ્રમાણ કહેવું, તે ઉપમાન સમજવું. ૧૩૪.

ઇયદ્વર્ણામિદં સ્વર્ણ-મિયત્પાનીયકં ત્વિદં ।
 રત્નમિત્યાદિ પ્રમાણં ગણિતં પ્રાગ્નિરૂપિતં ॥ ૧૩૫ ॥
 પ્રોતં દવરકે મળ્યા-દીનાં સમ્યગ્ નિવેશનં ।
 સમુદ્રાદૌ ચ બોહિત્ય-વાહનં પોતમૂચિરે ॥ ૧૩૬ ॥
 વ્યવહારો વિસંવાદે ગત્વા રાજકુલાદિષુ ।
 ન્યાયસ્ય નિશ્ચયો યદ્વા વસ્તૂનાં ક્રયવિક્રયૌ ॥ ૧૩૭ ॥
 નીતિઃ સામાદિકા યુદ્ધં બાહુયુદ્ધાઘનેકથા ।
 ઇષુશાસ્ત્રં ધનુર્વેદો રાજાદીનાં ચ સેવના ॥ ૧૩૮ ॥
 વૈદ્યશાસ્ત્રં નીતિશાસ્ત્રં બંધનં નિગડાદિભિઃ ।
 મારણં નાગપૂજાઘા યજ્ઞા ઈંદ્રાદયો મહાઃ ॥ ૧૩૯ ॥
 મેલકો ગોષ્ઠિકાદીનાં પૂર્ગામાદિપરિગ્રહઃ ।
 પ્રયોજનવિશેષેણ ગ્રામાદિજનસંગમઃ ॥ ૧૪૦ ॥
 ણ્ણુ કિંચિજ્ઞિને રાજ્યં ભુંજાનેઽજાયત ક્રમાત્ ।
 કિંચિદ્ધ ભરતે કિંચિત્ પ્રાવર્તત તદન્વપિ ॥ ૧૪૧ ॥

ષડ્ભિઃ કુલકં ॥

આવા વર્ણવાળું આ સ્વર્ણ છે અથવા આવા પાણીવાળું આ રત્ન છે, એમ કહેવું તે પ્રમાણ સમજવું. ગણિત તો પૂર્વે કહી આવેલ છીએ, તે પ્રમાણે સમજવું. ૧૩૫.

(આ રીતે પાંચ પ્રકારો સમજવા.)

દોરીમાં મણિ વિગેરે સમ્યક્ પ્રકારે ગોઠવવા તે પ્રોત અને સમુદ્રાદિમાં વહાણ વિગેરે ચલાવવા તે પોત કહેવાય છે. (આ પણ શીખવ્યું) ૧૩૬.

વિસંવાદ થવાથી રાજકુલાદિમાં જઈને ન્યાય મેળવવો તે, અથવા વસ્તુનો ક્રયવિક્રય કરવો તે વ્યવહાર કહેવાય છે. ૧૩૭.

નીતિ સામાદિ, યુદ્ધ બાહુદ્ધાદિ અનેક પ્રકારનું ઈષુશાસ્ત્ર, ધનુર્વેદ, રાજાદિની સેવના કેમ કરવી ? તે, વૈદ્યશાસ્ત્ર, નીતિશાસ્ત્ર, નિગડાદિવડે બંધન, મારણ, નાગપૂજાદિ યજ્ઞો, ઈંદ્રાદિ મહોત્સવો, ગોષ્ઠિકાદિનો મેળાપ, નગરગ્રામાદિ શ્રદ્ધા કરવા, કોઈ પ્રયોજન વિશેષે ગ્રામ્યજનનું એકત્ર મળવું - આ બધામાં કેટલુંક પ્રભુના રાજ્યકાળમાં થયું, ત્યારપછી અનુક્રમે કેટલુંક ભરતચક્રીના રાજ્ય કાળમાં પ્રવર્ત્યું અને કેટલુંક ત્યારપછી પણ થયું. ૧૩૮-૧૪૧.

સ્વયં ત્વદર્શયત્સર્વાઃ કલાઃ શિલ્પાનિ ચ પ્રભુઃ ।
 તેષામનેકભેદત્વં તતસ્તેને જનઃ ક્રમાત્ ॥ ૧૪૨ ॥
 સ્વસ્તિકાદિમંગલાનિ રક્ષાદિકૌતુકાનિ ચ ।
 પ્રભોઃ કૃતાનિ દેવૈઃ પ્રાક્ પ્રાવર્તત તતો જને ॥ ૧૪૩ ॥
 કેશવસ્ત્રાઘલંકારૈર્દૃષ્ટ્વા દેવૈરલંકૃતં ।
 જગદીશં પરેઽપ્યેવં કુર્વતિ સ્મ જના ભુવિ ॥ ૧૪૪ ॥
 ચૂલાકર્માદિ બાલાનાં તિથિધિષ્ણ્યાદિસૌષ્ઠવે ।
 લેખશાલોપનયનં પ્રાવર્તત વિભોર્ગિરા ॥ ૧૪૫ ॥
 પ્રભોરિંદ્રકૃતં દૃષ્ટ્વા વિવાહસ્ય મહોત્સવં ।
 લોકા અપિ તથા ચક્રુઃ પાણિગ્રહણમંગલં ॥ ૧૪૬ ॥
 યુગ્મિધર્મનિષેધાય ભરતાય દદૌ પ્રભુઃ ।
 સોદર્યા બાહુબલિનઃ સુંદરીં ગુણસુંદરીં ॥ ૧૪૭ ॥
 ભરતસ્ય ચ સોદર્યા દદૌ બ્રાહ્મીં જગત્રભુઃ ।
 ભૂપાય બાહુબલિને તદાદિ જનતાપ્યથ ॥ ૧૪૮ ॥

સર્વ કળા અને શિલ્પો પ્રભુએ પોતે બતાવ્યા, પછી લોકોએ તેના અનેક ભેદોનો વિસ્તાર પોતપોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે કર્યો. ૧૪૨.

સ્વસ્તિકાદિ મંગળો અને રક્ષાદિ કૌતુકો, પ્રથમ દેવોએ પ્રભુના સંબંધમાં કર્યા, પછી લોકોમાં પ્રવર્ત્યા. ૧૪૩

કેશ, વસ્ત્ર અને અલંકારાદિવડે દેવોએ પ્રભુને અલંકૃત કર્યા, તે જોઈને બીજા લોકો પણ પૃથ્વીપર તે પ્રમાણે કરવા લાગ્યા. ૧૪૪.

બાળકોનું પ્યૂલાકર્મ વિગેરે અને લેખશાળાએ બેસાડવું વિગેરે સારી તિથિ અને નક્ષત્રમાં પ્રભુએ બતાવ્યા પ્રમાણે કરવાનું શરૂ થયું. ૧૪૫.

પ્રભુનો ઈંદ્રે કરેલો વિવાહમહોત્સવ જોઈને લોકો પણ તે જ પ્રમાણે પાણિગ્રહણ મહોત્સવ કરવા લાગ્યા. ૧૪૬.

યુગ્મધર્મનો નિષેધ કરવા માટે બાહુબલિની બેન, ગુણોવડે સુંદર એવી સુંદરી પ્રભુએ ભરતને આપી. ૧૪૭.

અને ભરતની બેન, બ્રાહ્મીને પ્રભુએ બાહુબલિને આપી. ત્યારથી લોકોમાં તે પ્રમાણે પ્રવૃત્તિ

ભિન્નગોત્રાદિકાં કન્યાં દત્તાં પિત્રાદિભિર્મુદા ।
 વિધિનોપાયત પ્રાયઃ પ્રાવર્તત તથા તતઃ ॥ ૧૪૯ ॥
 એવં ચ પાલયામાસ તદ્રાજ્યં વૃષભો નૃપઃ ।
 ત્રિષષ્ટિં પૂર્વલક્ષાણિ પ્રીણિતપ્રાણિમંડલઃ ॥ ૧૫૦ ॥
 ત્ર્યશીતૌ પૂર્વલક્ષેષુ ગતેષ્વેવં ચ જન્મતઃ ।
 વ્યતરદ્વાર્ષિકં દાનં જિઘૃક્ષુઃ સંયમં પ્રભુઃ ॥ ૧૫૧ ॥
 દદતં વાર્ષિકં-દાનં દૃષ્ટ્વા ચ જગદીશ્વરં ।
 પ્રાવર્તત જનોઽપ્યેવં દાનં દાતું યથાવિધિ ॥ ૧૫૨ ॥
 એવં ચ ધનરત્નાદિ-દાનં પ્રાવર્તત ક્ષિતૈઃ ।
 અઘાપિ તત એવદ-મવિચ્છન્નં પ્રવર્તતે ॥ ૧૫૩ ॥
 વિભજ્યાદાઙ્ગિનો રાજ્ય-શતં પુત્રશતાય ચ ।
 તતઃ પિતા સ્વપુત્રેભ્યો દદાદિત્યભવત્ સ્થિતિઃ ॥ ૧૫૪ ॥
 પ્રવર્દ્ધમાનવૈરાગ્યઃ સંપ્રાપ્તઃ પશ્ચિમં વયઃ ।
 સુદર્શનાઘ્યાં શિવિકા-મારુઢઃ સસુરાસુરઃ ॥ ૧૫૫ ॥

ચાલી. ૧૪૮.

તેમજ ભિન્ન ગોત્રાદિવાળી અને તેના માતાપિતાએ દીધેલી કન્યાનું વિધિપ્રમાણે પાણિગ્રહણ કરવું-એવી પ્રવૃત્તિ પણ ત્યારથી જ ચાલી. ૧૪૮.

એ પ્રમાણે વૃષભ રાજાએ ત્રેસઠ લાખ પૂર્વ સુધી અનેક પ્રાણીવર્ગને સુખ ઉપજાવવાપૂર્વક રાજ્યની પ્રતિપાલના કરી. ૧૫૦.

એ રીતે જન્મથી ત્ર્યાશી લાખ પૂર્વ વ્યતીત થયા ત્યારે, સંયમ ગ્રહણ કરવાને ઈચ્છતા પ્રભુ વાર્ષિકદાન આપવા લાગ્યા. ૧૫૧.

જગદીશ્વરને વાર્ષિક દાન દેતા જોઈને લોકો પણ તે જ પ્રમાણે યથાવિધિ દાન દેવામાં પ્રવર્ત્યા. ૧૫૨.

એ રીતે ધન-રત્નાદિનું દાન પૃથ્વીપર પ્રવર્ત્યું કે જે આજે પણ પ્રવર્તે છે. ૧૫૩.

પ્રભુએ રાજ્યના સો ભાગ કરીને સો પુત્રોને વહેંચી દીધા ત્યારથી પિતા પોતાના પુત્રોને ભાગ વહેંચી આપે એવી પ્રવૃત્તિ શરૂ થઈ. ૧૫૪.

એ પ્રમાણે પ્રવર્ધમાન વૈરાગ્યવાળા અને પાછલી વયમાં પ્રભુ સુદર્શના નામની શિબિકામાં બેસીને સુરાસરના પરિવાર સાથે, છટ્ટ તપ કરીને, ઉગ્રભોગાદિ જાતીના ચાર હજાર રાજપુરુષોની

કૃતષષ્ટતપા ઉગ્ર-ભોગાદીનાં સહસ્રકૈઃ ।
 ચતુર્થિઃ સાર્દ્ધમાગત્ય વિનીતાયાઃ પુરો બહિઃ ॥ ૧૫૬ ॥
 સ સિદ્ધાર્થવનોદ્યાને તલેઽશોકમહાતરોઃ ।
 ચક્રે લોચં ચતુર્મુષ્ટિ-મપરાહ્ણે જગત્પ્રભુઃ ॥ ૧૫૭ ॥
 સ્વર્ણવર્ણ સ શૃંગસ્થં કેશમુષ્ટિં ચ પંચમીં ।
 રરક્ષ શક્રવિજ્ઞપ્ત્યાં દક્ષો દાક્ષિણ્યસેવધિઃ ॥ ૧૫૮ ॥
 અનુપ્રવ્રજિતાસ્તેઽપિ સ્વામિમાર્ગાનુગામિનઃ ।
 અરક્ષન્ પંચમીં કેશ-મુષ્ટિં સ્કંધોપરિ સ્થિતાં ॥ ૧૫૯ ॥
 ચૈત્રસ્ય શ્યામલાષ્ટમ્યા-મેવમાત્તવ્રતઃ પ્રભુઃ ।
 વિજહાર ક્ષિતાવંગી-કૃતમૌનાદ્યભિગ્રહઃ ॥ ૧૬૦ ॥
 તદાનીં ચ ન જાનાતિ લોકો ભિક્ષા નુ કીદૃશી ।
 કીદૃશાઃ ખલુ ભિક્ષાકા દીયતે સા કથં કદા ॥ ૧૬૧ ॥
 અનુપ્રવ્રજિતાસ્તેઽથ કચ્છાઘાઃ ક્ષુત્ત્વર્દિતાઃ ।
 પૃચ્છંતિ ભોજનોપાયં પ્રભું પ્રણતમૌલયઃ ॥ ૧૬૨ ॥

સાથે વિનીતાનગરીની બહાર ઉદ્યાનમાં આવ્યા. ૧૫૫-૧૫૬.

ત્યાં સિદ્ધાર્થવન નામના ઉદ્યાનમાં અશોક નામના મહાવૃક્ષની નીચે ત્રીજા પહોરે જગત્ પ્રભુએ ચારમુષ્ટિ લોચ કર્યો. ૧૫૭.

પછી મસ્તકરૂપ શૃંગપર રહેલા સ્વર્ણસમાન વર્ણવાળા એક મુષ્ટિપ્રમાણ કેશને ઈંદ્રની વિજ્ઞપ્તિથી દક્ષ અને દાક્ષિણ્યતાના ભંડાર એવા પ્રભુએ રહેવા દીધા. ૧૫૮.

સ્વામીના માર્ગાનુયાયી અને સ્વામીની સાથે પ્રવ્રજિત થયેલા રાજપુત્રોએ પણ સ્કંધપર રહેલ પંચમ મુષ્ટિગત કેશ રહેવા દીધા. ૧૫૯.

એ પ્રમાણે ચૈત્રવદિ અષ્ટમીએ પ્રભુએ વ્રત ગ્રહણ કર્યું અને મૌનાદિ અભિગ્રહ સ્વીકારીને પ્રભુએ પૃથ્વીપર અન્યત્ર વિહાર કર્યો. ૧૬૦.

હવે તે વખતે લોકો જાણતા નહોતા કે ભિક્ષા કેવી હોય ? ભિક્ષાચર કેવા હોય ? ભિક્ષા કેમ દેવાય ? અને ક્યારે દેવાય ? ૧૬૧.

તેથી પ્રભુની સાથે પ્રવ્રજિત થયેલા કચ્છ વિગેરે ક્ષુધા અને તૃષાથી પીડિત થવાથી પ્રભુને નમસ્કાર કરીને ભોજનનો ઉપાય પૂછવા લાગ્યા; ૧૬૨.

પરંતુ પ્રભુ તો બોલતા નહોતા - જવાબ આપતા નહોતા એટલે નિરંતર ક્ષુધાતૃષાને સહન

અજલ્પતિ પ્રભૌ નિત્યં ક્ષુદ્ધચથામસહિષ્ણવઃ ।
 ગતું ગૃહેડનુચિતમિત્યભૂવંસ્તાપસા વને ॥ ૧૬૩ ॥
 અગૃહ્ણન્નબુધૈર્લોકૈર્દીયમાનં ધનાદિકં ।
 હસ્તિનાગપુરં પ્રાપાન્દેન ક્ષ્માં વિહરન્ વિભુઃ ॥ ૧૬૪ ॥
 સ્વામી કિંચિન્ન લાતીતિ શ્રુત્વા જનમહારવં ।
 દૃષ્ટ્વા ચ પ્રભુનેપથ્યં શ્રેયાંસાખ્યો નૃપાત્મજઃ ॥ ૧૬૫ ॥
 જાતજાતિસ્મૃતિશ્ચિત્તે ચિંતયામાસિવાનિતિ ।
 અહો પ્રભુર્યતીભૂતઃ કિં કુર્વોત ધનાદિભિઃ ॥ ૧૬૬ ॥
 ભવાદહં તૃતીયેડસ્માન્સ્વામિનશ્ચક્રવર્તિનઃ ।
 સારથિઃ સાર્દ્ધમેતેનાન્ભૂવં પાલિતસંયમઃ ॥ ૧૬૭ ॥
 નવકોટિવિશુદ્ધં તન્દ્રોજ્યમસ્યોપયુજ્યતે ।
 કર્મક્ષયસહાયસ્ય સાધોર્દેહસ્ય ધારકં ॥ ૧૬૮ ॥
 ઘટમિક્ષુરસસ્યૈકં કેનચિત્પ્રાભૃતીકૃતં ।
 તદા ભગવતે સોડદાન્નિર્દોષં વિશદાશયઃ ॥ ૧૬૯ ॥

નહીં કરી શકનારા તેઓ પાછા ઘરે જવું તે પણ અનુચિત જાણીને તાપસી થયા અને વનમાં રહેલા લાગ્યા. ૧૬૩.

હવે પ્રભુ અજ્ઞાનલોકો તરફથી દેવા માટે ધરવામાં આવતા ધનાદિને ગ્રહણ નહીં કરતા અનુક્રમે વિચરતા એક વર્ષ પૂર્ણ થયા બાદ હસ્તિનાપુરમાં આવ્યા. ૧૬૪.

‘સ્વામી કાંઈ લેતા નથી’ એવા લોકોથી થતો મહાશબ્દ સાંભળતાં અને પ્રભુનો વેશ જોતાં ત્યાંના રાજા ‘ચંદ્રયશાના પુત્ર શ્રેયાંસને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું, તેથી તે ચિત્તમાં વિચારવા લાગ્યા કે - ‘અહો ! પ્રભુ તો મુનિ થયા છે. તે ધનાદિને શું કરે ? ૧૬૫-૧૬૬.

આ ભવથી ત્રીજે ભવે પ્રભુ જ્યારે મહાવિદેહમાં ચક્રવર્તી હતા. ત્યારે હું તેમનો સારથી હતો અને એમની સાથે મેં પણ ચારિત્ર લીધું હતું અને પાળ્યું હતું; ૧૬૭.

તેથી હું જાણું છું કે આ પ્રભુને તો નવકોટિવડે પરિશુદ્ધ ભોજન જ ઉપયોગી થાય. કારણ કે સાધુને કર્મક્ષયમાં સહાયક એવા દેહને તે મદદગાર થાય છે.’ ૧૬૮.

શ્રેયાંસ આ પ્રમાણે વિચારે છે. તેવામાં કોઈએ આવીને ઈક્ષુરસનો એક ઘડો તેને ભેટ કર્યો. એટલે વિશદ આશયવાળા તેણે તે નિર્દોષ વસ્તુ પ્રભુને વહોરાવી. ૧૬૯.

અત્ર ચાવશ્યકચૂર્ણવિક ઇક્ષુરસઘટ ઉક્તઃ,

પદ્માનંદકાવ્યહૈમઋષભચરિત્રયોસ્તુ (૧ભક્તામરવૃત્તાવપિ) તે બહવ ઉક્તાઃ સંતીતિ જ્ઞેયં.

પાણિભ્યાં ચ ગૃહીત્વા તં પ્રભુઃ પાણિપતદ્ગ્રહઃ ।

વાર્ષિકીં પારણાં ચક્રે બિંદુમપ્યકિરન્ ભુવિ ॥ ૧૭૦ ॥

યતઃ- માઙ્ગજઃ ઘડસહસ્સા અહવા માઙ્ગજ સાગરા સવ્વે ।

જસ્સેઆરિસલહ્વી સો પાણિપડિગ્ગહી હોઙ્ગ ॥ ૧૭૧ ॥

પંચદિવ્યાન્યજાયંત પ્રસસાર યશો ભુવિ ।

શ્રેયાંસોપક્રમં પાત્ર-દાનં પ્રાવર્તત ક્ષિતૌ ॥ ૧૭૨ ॥

તથોક્તમાવશ્યકનિર્યુક્તૌ-

સંવચ્છરેણ લહ્વા ભિક્ષ્વા ઉસહેણ લોગનાહેણ ।

સેસેહિં બીઅદિવસે લહ્વાઽ પઢમભિક્ષ્વાઽ ॥ ૧૭૨ A ॥

અત્ર યદ્યપિ- રાધશુક્લતૃતીયાયાં દાનમાસીઘદક્ષયં ।

પર્વાક્ષયતૃતીયેતિ તદદ્યાપિ પ્રવર્તતે ॥ ૧૭૨ B ॥

અહીં આવશ્યકચૂર્ણમાં ઇક્ષુરસનો એક ઘડો કહ્યો છે, પરંતુ પદ્માનંદ કાવ્યમાં અને હેમચંદ્રાચાર્યકૃત ઋષભચરિત્રમાં (તથા ૨ ભક્તામરની ટીકામાં પણ) ઘણા ઘડા કહ્યા છે એમ જાણવું.

પ્રભુ હસ્તરુપપાત્રવાળા હોવાથી તે રસ હાથમાં જ લીધો અને વર્ષોત્પન્ન પારણુ કર્યું. તે રસમાંથી એક બિંદુ પણ જમીનપર પડ્યું નહીં. ૧૭૦.

કહ્યું છે કે - હજારો ઘડા સમાઈ જાય અથવા સર્વ સમુદ્ર પણ જેના હાથમાં સમાઈ જાય એવી જેને લાભિ હોય તે જ પાણિપાત્ર (હસ્તપાત્ર) થાય. ૧૭૧.

તે વખતે ત્યાં પંચદિવ્ય પ્રગટ થયા અને શ્રેયાંસનો યશ પૃથ્વીપર વિસ્તાર પામ્યો. આ પૃથ્વીપર શ્રેયાંસથી જ સુપાત્રદાનની પ્રવૃત્તિ શરૂ થઈ. ૧૭૨.

શ્રી આવશ્યકનિર્યુક્તિમાં કહ્યું છે કે- “શ્રી ઋષભલોકનાથે એક વર્ષે ભિક્ષા મેળવી. બીજા ત્રેવીશ પ્રભુએ દીક્ષાને બીજે દિવસે જ પ્રથમ ભિક્ષા પ્રાપ્ત કરી.” ૧૭૨A

અહીં ‘વૈશાખ શુદ્ધ તૃતીયાને દિવસે અક્ષય દાન અપાણું તેથી તે દિવસ અક્ષય તૃતીયા નામના

૧. અત્રાન્તરે ચ કશ્ચિન્નવ્યેક્ષુરસેન સંમૃતાન્ કુમ્ભાન્ । યુવરાજપુરોડઢીકય-દિક્ષુવશા યદ્વિમોર્વશ્યાઃ ॥૧૮॥ (અર્કવિશ્વલોકવૃત્તી) ॥

૨. આ અવસરે યુવરાજની પાસે કોઈક પુરુષે તાજા ઇક્ષુરસના ભરેલા ઘડાઓ લાવીને મૂક્યાં, કેમકે પ્રભુનાં વંશજો ઇક્ષુના રસિક છે. ૧૮. (૨૧ માં શ્લોકની ટીકા).

इति शत्रुंजयमाहात्म्यवचनात्,
चैत्रकृष्णाष्टम्या अक्षयतृतीयायां साधिकमासाधिकं वर्षं स्यात्तथापि किंचि-
दाधिक्यस्याविवक्षया वर्षमुक्तमिति संभाव्यते,

अत एव भक्तामरवृत्तावुक्तं-

साधिकवर्षं चतुसृषु दिक्षु बहल्यादिमंडलानि विभुः ।
व्यहरद् मुक्ताहारो मुनिभिक्षामूर्खमनुजवशात् ॥ १७२ C ॥
सहस्रमेकं वर्षाणां विजहार क्षिताविति ।
प्रमादकालस्तत्राहो-रात्रं संकलितोऽभवत् ॥ १७३ ॥
शाखापुरे विनीतायाः पुरिमतालसंज्ञके ।
उद्याने शकटमुखे न्यग्रोधस्य तरोस्तले ॥ १७४ ॥
विहिताष्टमभक्तस्योत्पेदे केवलमुज्ज्वलं ।
फाल्गुने श्यामैकादश्यां पूर्वाह्ने ध्यानशुद्धितः ॥ १७५ ॥
तदा च मरुदेवांबा साकं भरतचक्रिणा ।
गजारूढा प्रभुं नंतु-मागच्छन्ती शिवं ययौ ॥ १७६ ॥

પર્વ તરીકે હજુ પણ પ્રવર્તે છે.” ૧૭૨ B.

આ પ્રમાણે શ્રીશત્રુંજયમાહાત્મ્યમાં કહ્યું છે.

ચૈત્ર^૧ વદિ ૮ થી અક્ષયતૃતીયાએ સાધિક વર્ષ (૧૩ માસ ને ૧૦ દિવસ) થાય છે, તથાપિ કાંઈક અધિકની વિવક્ષા ન કરવાથી એક વર્ષ કહેલ છે-એમ જણાય છે.

આ જ કારણથી ભક્તામરની વૃત્તિમાં કહ્યું છે કે - ‘સાધિક વર્ષ પર્યંત ચારે દિશામાં બહાવિ વિગેરે દેશમાં વિચરતા, સર્વત્ર મુનિભિક્ષાથી અજ્ઞાન મનુષ્યો હોવાથી પ્રભુ આહારરહિત રહ્યા.’ ૧૭૨C.

એ પ્રમાણે પ્રભુ એક હજાર વર્ષ સુધી પૃથ્વીપર વિચર્યા. તેમાં પ્રમાદકાળ સર્વ એકત્ર કરતાં એક અહોરાત્ર જેટલો થયો. ૧૭૩.

પ્રાંતે વિનીતાનગરીના પુરિમતાલ નામના શાખાપુરમાં, શકટમુખ નામના ઉદ્યાનમાં ન્યગ્રોધ (વડ) વૃક્ષની નીચે અષ્ટમ તપમાં પ્રભુને ફાગણ વદિ અગ્યારશે પૂર્વાહ્ને ધ્યાનશુદ્ધિથી કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું, ૧૭૪-૧૭૫.

તે વખતે ભરતચક્રી મરુદેવી માતાને હાથીપર બેસાડી, સાથે લઈને પ્રભુને વાંદવા આવતા

૧. આપણી ફાગણ વદિ ૮.

એતસ્યામવસર્પિણ્યાં સિદ્ધોઽયં પ્રથમોઽભવત્ ।

અંતર્મુહૂર્તમાત્રેણ પ્રભોઃ કેવલલાભતઃ ॥ ૧૭૭ ॥

મરુદેવાશરીરં ચ દેવૈઃ સત્કૃત્ય સંસ્કૃતં ।

પ્રાવર્તત તતો લોકે શબસત્કૃતિસંસ્ક્રિયાઃ ॥ ૧૭૮ ॥

એવં ચ- આદિતસ્તદ્ભવેઽધાનાં નિર્વૃતા માતરોઽર્હતાં ।

અષ્ટાઘૈ સ્વર્ગતાં શેષા-સ્તૃતીયતુર્યયોઃ ક્રમાત્ ॥ ૧૭૯ ॥

નાભિર્નાગકુમારેઽગા-ત્સપ્તાઘાઘૈ તતઃ ક્રમાત્ ।

દ્વિતીયાદિષુ નાકેષુ ત્રિષ્વગુઃ પિતરોઽર્હતાં ॥ ૧૮૦ ॥

इति प्रवचनसारोद्धाराद्यभिप्रायः, जितशत्रुसुमित्रविजयौ दीक्षितौ सिद्धौ इति तूत्तराध्ययनदीपिकायां. 'जितशत्रुर्ययौ मुक्तिं सुमित्रस्त्रिदिवं गतः' इति योगशास्त्रवृत्तौ, 'तुमो न पुत्रैः सगर' इति श्लोकवृत्तौ, श्रीवीरमातापित्रोस्तु श्रीआचारांगे द्वादशदेवलोकेऽपि गतिरुक्तेति ज्ञेयं.

શતાનિ પંચ પુત્રાણાં સપ્ત નપ્તુ શતાનિ ચ ।

ભરતસ્યાઘસમવ-સરણે પ્રાવ્રજન્ પ્રભોઃ ॥ ૧૮૧ ॥

હતા, ત્યાં જ માતા શિવપદને પામ્યા-મોક્ષે ગયા. ૧૭૬.

આ અવસર્પિણીમાં એ પ્રથમ સિદ્ધ થયા, કારણ કે પ્રભુને કેવળજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થયા પછી અંતર્મુહૂર્તે તેઓ સિદ્ધ થયા. ૧૭૭.

મરુદેવા માતાના શરીરનો દેવોએ સત્કાર કરવાપૂર્વક સંસ્કાર કર્યો, ત્યારથી લોકોમાં શબનો સત્કાર અને સંસ્કાર શરૂ થયો. ૧૭૮.

પ્રથમથી માંડીને આઠ પ્રભુની માતા તે જ ભવે મોક્ષે ગયા અને બીજા ને ત્રીજા આઠ આઠ પ્રભુની માતાઓ અનુક્રમે ત્રીજા ને ચોથા દેવલોકમાં ગયા. ૧૭૯.

નાભિરાજા નાગકુમારમાં દેવ થયા અને બાકીના સાત, આઠ અને આઠ પ્રભુના પિતા અનુક્રમે બીજા, ત્રીજા અને ચોથા દેવલોકમાં ગયા. ૧૮૦.

આ પ્રમાણે શ્રીપ્રવચનસારોદ્ધારનો અભિપ્રાય છે, પરંતુ શ્રીઉત્તરાધ્યયનસૂત્રની દીપિકામાં તો અજિતનાથના પિતા જિતશત્રુ અને તેમના ભાઈ સુમિત્રવિજય બંને દીક્ષા લઈને સિદ્ધિપદને પામ્યા, એમ કહ્યું છે. શ્રીયોગશાસ્ત્રનીવૃત્તિમાં 'તુમો ન પુત્રૈઃ સગરઃ' એ શ્લોકની દીકામાં 'જિતશત્રુરાજા મોક્ષે ગયા અને સુમિત્ર સ્વર્ગે ગયા' એમ કહ્યું છે. શ્રીવીરપ્રભુના માતાપિતાની ગતિ શ્રીઆચારાંગસૂત્રમાં બારમા દેવલોકની કહી છે. ઈત્યાદિ.

અષ્ટપદાદ્રૌ સમવ-સૂતે ચ શ્રીજિનેઽન્યદા ।
 ભરતોઽઢૈકયન્દ્રોજ્ય-મનસાં પંચભિઃ શતૈઃ ॥ ૧૮૨ ॥
 રાજપિંડોઽભ્યાહતશ્ચ ન યતિગ્રહણોચિતઃ ।
 ઇત્યુક્તે સ્વામિના ખિન્નો ભરતોઽથ હરિસ્તદા ॥ ૧૮૩ ॥
 પપ્રચ્છાવગ્રહં પ્રોચે ભગવાંસ્તં ચ પંચધા ।
 ઇન્દ્રસ્ય ચક્રિણો રાજ્ઞો ગૃહેશસ્ય સધર્મણઃ ॥ ૧૮૪ ॥
 બાધ્યતે પૂર્વપૂર્વોઽય-મગ્યાપ્રયેણ યથોત્તરં ।
 યથેન્દ્રાવગ્રહશ્ચક્રય-વગ્રહેણેહ બાધ્યતે ॥ ૧૮૫ ॥
 અથ શક્રો વિહરતાં શ્રમણાનામવગ્રહં ।
 અનુજ્ઞે તતસ્તુષ્ઠો ભરતોઽપિ તથાકરોત્ ॥ ૧૮૬ ॥
 પપ્રચ્છ ભરતોઽથેન્દ્રં રૂપં કીદૃગકૃત્રિમં ।
 ભવતાં વર્ણિકાયૈ ચાન્ગુલીમેષોઽપ્યદીદૃશત્ ॥ ૧૮૭ ॥
 અષ્ટાહિકોત્સવં ચક્રે મુદિતો ભરતસ્તતઃ ।
 ધ્વજોત્સવઃ પ્રવવૃતે સ એવેન્દ્રમહોત્સવઃ ॥ ૧૮૮ ॥

હવે ઋષભપ્રભુના પ્રથમ સમવસરણમાં ભરતના પાંચ સો પુત્રોએ અને સાત સો, પૌત્રોએ પ્રભુપાસે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. ૧૮૧.

અન્યદા પ્રભુ અષ્ટપદ પર્વત ઉપર સમવસર્યા, તે વખતે ભરતે મુનિદાન માટે પાંચસો ગાડાં ભરીને પક્વાત્ર પ્રભુ પાસે લાવીને વિનંતી કરી. ૧૮૨.

ત્યારે પ્રભુએ રાજપિંડ અને અભ્યાહત (સામો આવેલો) પિંડ મુનિને ગ્રહણ કરવા યોગ્ય નથી એમ કહ્યું, તેથી ભરતરાજ બહુ ખેદ પામ્યા. તે વખતે ઈન્દ્રે પ્રભુને અવગ્રહસંબંધી પૃચ્છા કરી. ભગવંતે કહ્યું કે - 'ઈન્દ્રનો, ચક્રીનો, રાજાનો, ઘરના સ્વામીનો અને સ્વધર્મી (સાધુ) નો એમ પાંચ પ્રકારનો અવગ્રહ કહ્યો છે. ૧૮૩-૧૮૪.

તેમાં આગળ આગળના અવગ્રહથી પૂર્વ પૂર્વનો અવગ્રહ અનુક્રમે બાધા પામે છે. જેમ ઈન્દ્રનો અવગ્રહ, ચક્રીના અવગ્રહથી બાધા પામે છે.. (અર્થાત્ ઈન્દ્રનો અવગ્રહ હોવા છતાં પણ ચક્રીનો અવગ્રહ ન હોય તો તે કામ ન આવે. ૧૮૫.

આ પ્રમાણે સાંભળીને ઈન્દ્રે વિચરતા એવા મુનિઓને પોતાના અવગ્રહમાં વિચરવાની આજ્ઞા આપી, ત્યારે સંતુષ્ટ થઈને ભરતે પણ તે રીતે કર્યું. ૧૮૬.

હવે ભરત ઈન્દ્રને પૂછે છે કે - 'તમારું સ્વાભાવિક રૂપ કેવું હોય છે ?' તે વખતે નમુના તરીકે ઈન્દ્રે

આહારેણોપનીતેના-મુનાથ વિદધામિ કિં ।
 અવાદીન્દ્રરતેનેતિ પૃષ્ઠઃ સ્પષ્ટં સુરેશ્વરઃ ॥ ૧૮૯ ॥
 ગુણાધિકેભ્યઃ શ્રાદ્ધેભ્યઃ શ્રદ્ધયા દીયતામિતિ ।
 ભરતઃ શ્રાવકાન્ ભક્ત્યા-હૂયેત્યુચે કૃતાંજલિઃ ॥ ૧૯૦ ॥
 અતઃ પરં ભવદ્ભિર્મે ગૃહે ભોક્તવ્યમિચ્છયા ।
 કાર્યં ન કાર્યં કૃષ્યાદિ ભોજ્યોપાર્જનહેતવે ॥ ૧૯૧ ॥
 આસિતવ્યં સદા સ્વસ્થૈઃ શાસ્ત્રસ્વાધ્યાયતત્પરૈઃ ।
 મહ્યં વાચ્યશ્ચોપદેશઃ સમક્ષં સંગતાવિતિ ॥ ૧૯૨ ॥
 જિતો ભવાન્ વર્દતે ચ ભયં મા હન તન્નૃપ ।
 તતસ્તેઽપિ તથા ચક્રુર્નિશ્ચિતાઃ સદ્વ્રતસ્પૃશઃ ॥ ૧૯૩ ॥
 સુખસાગરમગ્નત્વા-ત્ત્વમત્તો ભરતોઽપ્યથ ।
 વચાંસિ તેષામાકર્ણ્ય ચેતસ્યેવં વ્યચિંતયત્ ॥ ૧૯૪ ॥
 એતે વદંતિ કિં હંત જિતોઽહં કૈર્ભયં ચ કિં ।
 આઃ કષાયૈર્નિર્જિતોઽહ-મેભ્ય એવૈધતે ભયં ॥ ૧૯૫ ॥

પોતાની એક આંગળી બતાવી, તેના તેજ સામું પણ ચકી જોઈ શક્યા નહીં. ૧૮૭.

તે વખતે ભરતે હર્ષ પામીને તેનો અષ્ટાક્ષિકોત્સવ કર્યો. તે વખતથી ધ્વજોત્સવની પ્રવૃત્તિ શરૂ થઈ, તે જ ઈંદ્રોત્સવ સમજાવો. ૧૮૮.

હવે ભરતે ઈંદ્રને પૂછ્યું કે - 'મારે આ આવેલા આહારનું શું કરવું?' એટલે ઈંદ્રે સ્પષ્ટ રીતે કહ્યું કે ગુણાધિક એવા શ્રાવકોને શ્રદ્ધાપૂર્વક આપો.' પછી ભરત ગુણવાન શ્રાવકોને બોલાવી હાથ જોડીને કહેવા લાગ્યા કે - 'આજથી તમારે મારે ઘરે ઈચ્છાપૂર્વક જમવું. ભોજન મેળવવા માટે તમારે ખેતી વિગેરે ઉદ્યમ ન કરવો. તમારે નિરંતર સ્વસ્થ થઈને શાસ્ત્રના સ્વાધ્યાયમાં તત્પર રહેવું અને મને સર્વ સમક્ષ આ પ્રમાણે ઉપદેશ વાક્ય કહેવું કે - 'જિતો ભવાન્ વર્દતે ભયં તસ્માત્ હે નૃપ ! મા હન' - તું જીતાયેલો છે, ભય વધે છે, તેથી હે રાજા ! તું તારા આત્માને હણ નહીં.' ભરતચકીના આ પ્રમાણે કહેવાથી તેઓ પણ તે જ પ્રમાણે નિશ્ચિત થઈને તેમજ વ્રતધારી થઈને કરવા ને કહેવા લાગ્યા. ૧૮૯-૧૯૩.

સુખસાગરમાં મગ્ન થયેલ હોવાથી ભરત પ્રમત્તભાવ પામતો હતો. તે તેમના વચનો સાંભળીને ચિત્તમાં આ પ્રમાણે વિચારવા લાગ્યો કે - 'અહાહા ! આ કહે છે કે હું જિતાયેલો છું, તો કોનાથી જિતાયેલો છું ? અને ભય વધે છે એમ કહે છે તો કોનો ભય વધે છે ? હા. હા. બરાબર કહે

एवं विबोध्यमानस्तै-भरतेशोतरांतरा ।
 संवेगं याति कर्माणि श्लथानि कुरुते ततः ॥ १९६ ॥
 यथेच्छमप्रयासेन भोक्तव्यमिति भूरिशः ।
 ख्यापयंतः श्रावकं स्वमभूवन् भोजनार्थिनः ॥ १९७ ॥
 ततश्च तावता भोज्य-मुपસ્कर्तुमनीश्वराः ।
 व्यजिज्ञपन्नरेंद्राय सूदास्ते विनयानता ॥ १९८ ॥
 न विद्मो जनबाहुल्यात्કઃ શ્રાદ્ધોઽત્ર પરશ્ચ કઃ ।
 તતશ્ચેત્યાદિશદ્રાજા ભોજ્યાસ્તે પ્રશ્નપૂર્વકં ॥ ૧૯૯ ॥
 अप्राशुस्तेऽथ चेद्युयं श्रावकास्तर्हि कथ्यतां ।
 कः श्राद्धधर्मः किं तत्त्व-त्रयं रत्नत्रयं च किं ॥ २०० ॥
 अजानतो निराकृत्य जानतस्तांश्च चक्रभृत् ।
 रत्नेन काकिणीनाम्ना चक्रे रेखात्रयांकितान् ॥ २०१ ॥
 षष्ठे षष्ठे च मास्येवं तत्त्वरीक्षां नृपोऽकरोत् ।
 ततस्ते माहना जाताः पर्यंतात्तमहाव્રताः ॥ २०२ ॥

છે. હું કષાયોથી જિતાયેલો છું અને તેનાથી જ ભય વધે છે.' ૧૯૪-૧૯૫.

આ પ્રમાણે આંતરે આંતરે બોધ પામતો ભરત સંવેગને પામે છે અને કર્મોને શિથિલ કરે છે. ૧૯૬.

અહીં ભરતરાજાએ શ્રાવકોને 'યથેચ્છપણે પ્રયાસ કર્યા વિના અહીં જમવું' એમ વારંવાર કહેવું હોવાથી ભોજનાર્થી એવા ઘણા મનુષ્યો પોતાને શ્રાવક કહેવરાવીને જમવા આવવા લાગ્યા. ૧૯૭.

તેથી તેટલાઓનું ભોજન સંધવામાં અસમર્થ થવાથી વિનયથી નમ્રપણે રસોઈયાઓ ભરતચક્રી પાસે આવી વિજ્ઞપ્તિ કરવા લાગ્યા. કે-'હે સ્વામી ! ઘણા માણસો જમવા આવવાથી અમે સમજી શકતા નથી કે આમાં શ્રાવક કોણ છે અને અન્ય કોણ છે ?' ત્યારે ભરતચક્રીએ આજ્ઞા કરી કે - 'તમારે તેમને અમુક પ્રશ્નો પૂછીને પછી જમાડવા.' ૧૯૮-૧૯૯.

'એટલે તેઓ જમવા આવનારને પૂછવા લાગ્યા કે - 'જો તમે શ્રાવક હો, તો કહો શ્રાવકધર્મ શું ? તત્ત્વત્રય ને રત્નત્રય શું ?' ૨૦૦.

આ પ્રશ્નોનો જવાબ જે ન આપી શકે તેને દૂર કરીને, જે બરાબર ઉત્તર આપે તેને ચક્રવર્તી પાસે મોકલતા. ચક્રી તેને કાકિણીરત્નવડે ત્રણ રેખા કરીને અંકિત કરવા લાગ્યા. ૨૦૧.

પછી ચક્રી છ-છ મહીને આ પ્રમાણે પરીક્ષા કરવા લાગ્યા. તેમાં પાસ થનારાઓ 'માહન' થયા અને પર્યંતે તેઓમાંના કેટલાક મહાવ્રતના ધારણ કરનારા (મુનિ) થયા. ૨૦૨.

સ્વસુતાંસ્તે ચ સાધુભ્યો દત્તવંતો મહાશયાઃ ।
 અભૂવન્ શ્રાવકોત્તંસાઃ સંયમાપ્રભવિષ્ણવઃ ॥ ૨૦૩ ॥
 તીર્થંકરસ્તુતિપ્રાયાન્ શ્રાદ્ધધર્મનિરૂપકાન્ ।
 કૃત્વાર્યાન્ ભરતો વેદાન્ તેભ્યોઽદાત્પાઠહેતવે ॥ ૨૦૪ ॥
 અથૈતાંશ્ચક્રિમાન્યત્વાત્મન્યતે સ્મ જનોઽખિલઃ ।
 દાનં ચ પાત્રબુદ્ધ્યાદાદ્રવ્યવસ્ત્રગૃહાદિકં ॥ ૨૦૫ ॥
 દેવપ્રતિષ્ઠોદ્વાહાદિ યદ્ધર્મ્યં યદ્ધ લૌકિકં ।
 તત્તદેતાન્ પુરસ્કૃત્ય ગૃહિકાર્યં જનોઽકરોત્ ॥ ૨૦૬ ॥
 इत्यथૈ પુરુપાન્ યાવદાદિત્યયશઆદિકાન્ ।
 અભવન્માન્યતા તેષાં ભોજનં ચ નૃપાલયે ॥ ૨૦૭ ॥
 તત્રાદિત્યયશાઃ કુર્વન્ ષષ્ઠે માસિ પરીક્ષણં ।
 ચકાર કાકિળીરત્નાઽભાવાદ્દિહં સુવર્ણજં ॥ ૨૦૮ ॥
 મહાયશઃ પ્રભૃતયઃ કેચિદ્રૂપ્યમયં તતઃ ।
 પટ્ટસૂત્રમયં કેચિત્તતઃ સૂત્રમયં પરે ॥ ૨૦૯ ॥

વળી તે મહાશયો પોતાના પુત્રોને સાધુઓને શિષ્ય તરીકે આપવા લાગ્યા. સંયમ લેવાને અસમર્થ એવા તેઓ ઉત્તમ શ્રાવક થયા. ૨૦૩.

ભરતે, તીર્થંકરની સ્તુતિવાળા અને શ્રાવકધર્મનું નિરૂપણ કરનારા એવા આર્યવેદો રચ્યા અને તે શ્રાવકોને ભણવા આપ્યા. ૨૦૪.

એઓ ચક્રીને માન્ય થવાથી સર્વ લોકો તેને માનવા લાગ્યા અને પાત્રબુદ્ધિએ દ્રવ્ય, વસ્ત્ર અને ગૃહાદિનું દાન આપવા લાગ્યા. ૨૦૫.

દેવપ્રતિષ્ઠા અને વિવાહાદિ જે ધર્મ લૌકિક એવા ગૃહસ્થીઓના કૃત્ય હોય, તે લોકો તેમને આગળ કરીને કરવા લાગ્યા. ૨૦૬.

આ પ્રમાણે ભરતના પુત્ર આદિત્યયશાથી માંડીને આઠ પેઢીસુધી તેની માન્યતા ચાલી અને રાજભુવનમાં ભોજન કરવાનું શરૂ રહ્યું. ૨૦૭.

તેમાં આદિત્યયશાએ છ છ માસે પરીક્ષા કરીને કાકિણીરત્ન ન હોવાથી સુવર્ણના દોરાની નિશાનીઓ કરી. ૨૦૮.

મહાયશા વિગેરેમાં કેટલાકે રૂપ્યમય, કેટલાકે પટ્ટસૂત્રમય અને કેટલાકે સૂત્રમય નિશાનીઓ કરી. ૨૦૯.

યજ્ઞોપવીતમેતેષાં તદદ્યાપિ પ્રવર્તતે ।

ત્રિતંતુકં પૂર્વરૂઢ્યા તત્ત્વશૂન્યાત્મનામપિ ॥ ૨૧૦ ॥

સાધુમાર્ગવ્યવચ્છેદા-દથ કાલેન ગચ્છતા ।

દ્વિજા મિથ્યાત્વિનોઽભૂવન્ કેઽપ્યાસન્ શ્રાવકા અપિ ॥ ૨૧૧ ॥

ક્રમાત્ પર્વતસુલસ-પિપ્પલાદાદિભિઃ કૃતાઃ ।

વેદા અનાર્યાસ્તે યજ્ઞ-જીવહિંસાદિદૂષિતાઃ ॥ ૨૧૨ ॥

પ્રભોરભૂવંશ્ચતુર-શીતિર્ગણધરોત્તમાઃ ।

પુંડરીકપ્રભૃતયો ગણાસ્તાવંત એવ ચ ॥ ૨૧૩ ॥

કલ્પસૂત્રે ચ પ્રથમગણધર ઋષભસેન इत्यभिधीयते, પુંડરીકસ્યૈવ નામાંતરમિદ-
મિત્યન્યે.

સ્વદીક્ષિતાશ્ચ ચતુર-શીતિઃ સાધુસહસ્રકાઃ ।

બ્રાહ્મીસુંદર્યાદિસાધ્વી લક્ષાસ્તિસઃ પ્રકીર્તિતાઃ ॥ ૨૧૪ ॥

શ્રેયાંસાદિશ્રાદ્ધલક્ષ-ત્રયી પંચસહસ્રયુક્ ।

સુભદ્રાદિશ્રાવિકાણાં પંચ લક્ષાસ્તથોપરિ ॥ ૨૧૫ ॥

તે યજ્ઞોપવિત કહેવાણી કે જે આજે તત્ત્વશૂન્ય આત્માઓ પણ પૂર્વરૂઢિથી ત્રણ દોરીવાળી ધારણ કરે છે. ૨૧૦.

હવે કેટલોક કાળ ગયા પછી સાધુમાર્ગનો વ્યવચ્છેદ થવાથી, તે ઘણા દ્વિજો મિથ્યાત્વી થઈ ગયા; કેટલાક શ્રાવકો પણ રહ્યા. ૨૧૧.

અનુક્રમે પર્વત, સુલસ અને પિપ્પલાદ વિગેરે ઋષિઓએ યજ્ઞ અને જીવહિંસાદિવડે દૂષિત એવા અનાર્ય વેદો બનાવ્યા. ૨૧૨.

ઋષભપ્રભુને પુંડરીક વિગેરે ચોરાશી ગણધરો થયા અને ગણ પણ તેટલા જ પ્રવર્ત્યા. ૨૧૩.

શ્રીકલ્પસૂત્રમાં પ્રથમ ગણધર ઋષભસેન કહેલ છે, તે પુંડરીકનું જ નામાંતર છે, એમ અન્ય કહે છે.

પ્રભુના સ્વહસ્તદીક્ષિત ૮૪૦૦૦ સાધુઓ થયા બ્રાહ્મી-સુંદરી વિગેરે ત્રણ લાખ સાધ્વીઓ થઈ. ૨૧૪.

શ્રેયાંસાદિ ત્રણ લાખ ને પાંચ હજાર શ્રાવકો, સુભદ્રા વિગેરે પાંચ લાખ ને ચોપન હજાર શ્રાવિકાઓ, લોક અને અલોકને જાણનારા વીશ હજાર કેવળજ્ઞાની મુનિઓ થયા. ૨૧૫-૨૧૬.

ચતુષ્પંચાશત્સહસ્રાઃ કેવલજ્ઞાનિનાં પુનઃ ।
 સ્યુર્વિંશતિઃ સહસ્રાણિ લોકાલોકાવલોકિનાં ॥ ૨૧૬ ॥
 સકલાક્ષરસંયોગવિદ્યતુર્દશપૂર્વિણાં ।
 ચતુઃસહસ્રી સંયુક્તા પંચાશૈઃ સપ્તભિઃ શતૈઃ ॥ ૨૧૭ ॥
 અવધિજ્ઞાનભાજાં તુ સહસ્રાણિ નવાભવન્ ।
 શતા વૈક્રિયલબ્ધીનાં ષટ્ સહસ્રાશ્ચ વિંશતિઃ ॥ ૨૧૮ ॥
 મનઃપર્યાયભાજાં ચ સહસ્રા દ્વાદશોપરિ ।
 પંચાશાઃ ષટ્શતા જ્ઞેયાઃ પંચાશાઃ સપ્ત વા શતાઃ ॥ ૨૧૯ ॥
 વાદિનાં ચ સહસ્રા દ્વા-દશાઽધ્યર્દ્ધાશ્ચ ષટ્શતાઃ ।
 નિર્ગ્રથાનાં સહસ્રાણિ મુક્તિ પ્રાપ્તાનિ વિંશતિઃ ॥ ૨૨૦ ॥
 મુક્તિ પ્રાપ્તાશ્ચ સાધ્વીનાં ચત્વારિંશત્સહસ્રકાઃ ।
 સ્વદીક્ષિતાપેક્ષયૈષા સંખ્યા સર્વા ભવેદિહ ॥ ૨૨૧ ॥
 દ્વાવિંશતિઃ સહસ્રાણિ શતાનિ ચ નવોપરિ ।
 અનુત્તરવિમાનેષૂ-ત્પન્નાન્યંતિષદાં પ્રભોઃ ॥ ૨૨૨ ॥
 પંચાપશત્તોત્તુંગઃ સ્વર્ણરુક્ વૃષલાંછનઃ ।
 વ્યહાર્ષીત્પૂર્વલક્ષં સ સહસ્રાબ્દોનિતં ભુવિ ॥ ૨૨૩ ॥

સર્વાક્ષરસંયોગને જાણનારા ચૌદપૂર્વી મુનિ ચાર હજાર સાત સો ને પચાસ થયા. ૨૧૭.
 નવ હજાર અવધિજ્ઞાની, વીશ હજાર ને છ સો વૈક્રિયલબ્ધિવાળા થયા. ૨૧૮.
 મનઃપર્યવજ્ઞાની બાર હજાર છસો ને પચાસ અથવા સાતસો પચાસ થયા. ૨૧૯.
 વાદી બાર હજાર છસો ને પચાસ થયા. અને વીશ હજાર મુનિઓ મોકે ગયા. ૨૨૦.
 સાધ્વીઓ ચાલીશ હજાર મોકે ગઈ. આ બધી સંખ્યા સ્વદીક્ષિતની અપેક્ષાએ
 સમજવી. ૨૨૧.

બાવીશ હજાર ને નવ સો પ્રભુની પર્યાયના મુનિઓ અનુત્તરવિમાનમાં ઉત્પન્ન થયા. ૨૨૨.
 પાંચશો ધનુષ ઉંચા, સ્વર્ણસિમાન વર્ણવાળા અને વૃષભના લાંછનવાળા પ્રભુએ કેવળજ્ઞાન
 પામ્યા પછી એક હજાર વર્ષ ન્યૂન એક લાખ પૂર્વ પૃથ્વીપર વિહાર કર્યો. ૨૨૩.
 અરિહંતને લાંછન, શોભાવાળા રોમમાં તેવા આકારવાળું હોય છે. તેમાં વૃષભ, હાથી

સચ્છીરોમકૃતાકાર-મર્હતાં લાંછનં ભવેત્ ।
 વ્યક્ત્યોપલક્ષ્યાવયવં વૃષેભતુરગાદિકં ॥ ૨૨૪ ॥
 વરદં ચાક્ષમાલાં ચા-પસવ્યકરયોર્દધત્ ।
 માતુલિંગં પાશકં ચ વિભ્રદ્વામકરદ્વયે ॥ ૨૨૫ ॥
 યક્ષઃ શ્રીગોમુખઃ સ્વર્ણ-વર્ણાંગો ગજવાહનઃ ।
 ચતુર્ભુજો જયત્યાદિ-દેવસેવકવત્સલઃ ॥ ૨૨૬ ॥
 વામે ધનુર્વજ્રચક્રાં-કુશાન્ પાણિચતુષ્ટયે ।
 દક્ષિણે વરદં બાણં ચક્રં પાશં ચ વિભ્રતી ॥ ૨૨૭ ॥
 દેવી ચક્રેશ્વરી નામ્ના-પ્રતિચક્રા મતાંતરે ।
 જયત્યષ્ટભુજા તાક્ષ્ય-વાહના કનકઘૃતિઃ ॥ ૨૨૮ ॥
 પૂર્વાણાં લક્ષમિત્યેકં શ્રામણ્યં પરિપાત્ય સઃ ।
 અથાપદં મહાશૈલં જગામ વિહરન્ વિભુઃ ॥ ૨૨૯ ॥
 તત્રોત્તમાનગારાણાં સહસ્રૈર્દશભિઃ સહ ।
 વિધાયાનશનં ષડ્ભિ-રુપવાસૈરપાનકૈઃ ॥ ૨૩૦ ॥

તુરગાદિના અવયવો પ્રત્યક્ષ ઓળખી શકાય છે. ૨૨૪.

પ્રભુનો યક્ષ ગોમુખ નામનો, દક્ષિણ તરફના બે હાથમાં વરદ અને અક્ષમાળાને ધારણ કરનારો અને ડાબી બાજુના બે હાથમાં માતુલિંગ (બીજેડું) અને પાશને ધારણ કરનારો, સ્વર્ણવર્ણી શરીરવાળો, ગજના વાહનવાળો. ચાર ભુજવાળો જયવંત વર્તે છે. તે આદિનાથના ભક્તો ઉપર વાત્સલ્યવાળો છે. ૨૨૫-૨૨૬.

ચક્રેશ્વરી નામની યક્ષિણી ડાબી બાજુના ચાર હાથમાં ધનુષ્ય, વજ્ર, ચક્ર અને અંકુશને ધારણ કરનારી તથા જમણી બાજુના ચાર હાથમાં વરદ, બાણ, ચક્ર અને પાશને ધારણ કરનારી, આઠ ભુજવાળી, ગરુડના વાહનવાળી અને કનકસમાન કાંતિવાળી, જેનું બીજું નામ અપ્રતિચક્રા છે, તે જય પામે છે. ૨૨૭-૨૨૮.

એક લાખ પૂર્વનો શ્રમણપર્યાય પાળીને પૃથ્વીપર વિચરતા પ્રભુ પ્રાંતે અષ્ટાપદ પર્વતપર પધાર્યા. ૨૨૯.

ત્યાં ચૌવિહારા છ ઉપવાસવડે દશ હજાર ઉત્તમ મુનિઓની સાથે પ્રભુએ અનશન કર્યું. ૨૩૦.
 અને મહા વદ તેરસે અભિજિત નક્ષત્રમાં પૂર્વાર્ધે, પર્યાકાસને સ્થિત રહેલા પ્રભુ પરમપદને

માઘાસિતત્રયોદશ્યાં ધિષ્ણ્યે વાભિજિદાહ્વયે ।

પૂર્વાહ્ને પ્રાપ પર્યંકા-સનસ્થઃ પરમં પદં ॥ ૨૩૧ ॥

તતઃ પૂર્વોક્તવિધિના શક્રાદ્યૈઃ સમહોત્સવં ।

પ્રભોઃ કૃતેંગસંસ્કારે ગૃહીતેષુ ચ સવિથેષુ ॥ ૨૩૨ ॥

ચક્રિરે ભસ્મના તેન તિલકાનિ નૃપાદયઃ ।

તતઃ શેષા યજ્ઞાલાભં ભસ્મમિશ્રમૃદાદિભિઃ ॥ ૨૩૩ ॥

અત્ર ચિતાદિસ્વરૂપમેવમાવશ્યકવૃત્તૌ હારિભદ્રાં-પૂર્વેણ ભગવતશ્ચિતા વૃત્તા, દક્ષિણે-નેક્ષ્વાકૂળાં ચિતા ત્ર્યસ્રા, અપરેણ શેષસાધુચિતા ચતુરસ્રા, તતોઽગ્નિકુમારા વદનૈઃ ખલ્વગ્નિં પ્રક્ષિપ્તવંતસ્તતો લોકેઽગ્નિમુખા દેવા इति પ્રસિદ્ધમિત્યાદિ.

પ્રભોશ્ચિતાગ્નિમસકૃ-ઘાચિતા માહનૈઃ સુરાઃ ।

આહુસ્તાન્ યાચકાંસ્તે ચ તથૈવ પ્રથિતા ભુવિ ॥ ૨૩૪ ॥

સદાઽનિર્વાણમગ્નિં તં ધૃત્વા કુંડેષુ વેશ્મસુ । ૦

ત્રિસંધ્યં પૂજયંતસ્તે સંજાતા આહિતાગ્નયઃ ॥ ૨૩૫ ॥

અર્હદૈક્ષ્વાકાન્યસાધુ-ચિતાત્રયસમુદ્ભવઃ ।

ત્રિવિધોઽગ્નિઃ કષ્ટપાપપહરોઽભૂદગ્નિહોત્રિણાં ॥ ૨૩૬ ॥

પામ્યા. ૨૩૧.

પછી પૂર્વે કહી ગયા પ્રમાણે વિધિપૂર્વક શકાદિએ ઋષભપ્રભુનો મહોત્સવપૂર્વક અંગસંસ્કાર કર્યો અને ઈંદ્રાદિએ દાઢા વિગેરે લીધી. ૨૩૨.

પછી રાજાઓએ તેની રક્ષાવડે તિલક કર્યા અને ત્યારપછી ભસ્મમિશ્ર મૃત્તિકા વિગેરે જે મળ્યું તેનાવડે બીજાઓએ તિલક કર્યા. ૨૩૩.

અહીં ચિતા વિગેરેનું સ્વરૂપ હારિભદ્રી આવશ્યકવૃત્તિમાં આ પ્રમાણે કહેલ છે:- પૂર્વ બાજુએ ભગવંતની ચિતા ગોળ, દક્ષિણ બાજુએ ઈક્ષ્વાકુ મુનિઓની (ગણધરોની) ત્રિકોણ અને પશ્ચિમે શેષ સાધુની ચિતા ચોખૂણી કરે. પછી અગ્નિકુમારદેવો પોતાના વદનવડે અગ્નિ ક્ષેપન કરે, તેથી લોકોમાં દેવો અગ્નિમુખ હોય છે-એમ પ્રસિદ્ધ થયેલ છે. ઈત્યાદિ.

માહનોએ દેવો પાસે પ્રભુની ચિતાના અગ્નિની વારંવાર યાચના કરી, ત્યારે દેવોએ તેમને યાચક કહ્યા તેથી તેઓ યાચક તરીકે પૃથ્વીમાં પ્રસિદ્ધ થયા. ૨૩૪.

તેઓ તે અગ્નિ પોતાના ઘરમાં કુંડની અંદર સતત બળતો રાખીને ત્રિસંધ્ય તેની પૂજા કરવા લાગ્યા તેથી તેઓ આહિતાગ્નિ (અગ્નિહોત્રી) થયા. ૨૩૫.

અરિહંત, ઈક્ષ્વાકુ (ગણધરો) અને અન્ય સાધુની ત્રણ પ્રકારની ચિતાથી ઉત્પન્ન થયેલો ત્રિવિધ

અથ વાર્દ્ધકિરત્નેન ભરતસ્તત્ર પર્વતે ।
 અચીકરજ્જિનગૃહં ગવ્યુતત્રિતયોચ્ચિતં ॥ ૨૩૭ ॥
 યોજનાયામં તદર્દ્ધ-વિષ્કંભં તચ્ચતુર્મુખં ।
 ચતુર્વિંશત્યર્હદર્ચા માનવર્ણાન્ચિતા દધૌ ॥ ૨૩૮ ॥
 તસ્મિન્ સિંહનિષઘાઘ્યે પ્રાસાદે ભરતેશ્વરઃ ।
 અકારયજ્જિનાર્ચાનાં પ્રતિષ્ઠાં મુનિપુંગવૈઃ ॥ ૨૩૯ ॥
 ભ્રાતૃણાં નવનવતેઃ પ્રતિમામાત્મનોઽપિ ચ ।
 તથા સ્તૂપશતં તત્ર ચિતાસ્થાનેષ્વરીરચત્ ॥ ૨૪૦ ॥
 નવનવતિભ્રાતૃણા-મેકં સ્તૂપં જગદ્ગુરોઃ ।
 મા કાર્ષીત્કશ્ચિદાક્રામ-ન્નેતદાશાતનામિતિ ॥ ૨૪૧ ॥
 સંતક્ષ્ય દંડરત્નેન પરિતોઽષ્ટાપદં ગિરિં ।
 અઘૌ યોજનમાનાસ્ત-ન્મેખલાઃ સ વ્યરીરચત્ ॥ ૨૪૨ ॥
 ચક્રે લોહમયાન્ યંત્ર-પુરુષાન્ દ્વારપાલકાન્ ।
 તતઃ ક્રમેણ સગરાત્મજૈર્વશ્યાનુરાગતઃ ॥ ૨૪૩ ॥
 કૃતાત્ર દંડરત્નેન પરિખા દિવ્યશક્તિના ।
 ભગીરથેન સા ગંગા-જલૌઘૈઃ પૂરિતા તતઃ ॥ ૨૪૪ ॥

અગ્નિ, અગ્નિહોત્રીઓને કષ્ટ અને પાપનો હરનાર થયો. ૨૩૬.

હવે વાર્દ્ધકીરત્ન પાસે ચક્રીએ, તે પર્વત ઉપર એક મહાન્ જિનગૃહ કરાવ્યું. તે ત્રણ ગાઉ ઉંચું, એક યોજન લાંબું, અર્ધ યોજન પહોળું, ચાર દ્વારવાળું અને ચોવીશે તીર્થકરના દેહમાન તથા વર્ણવાળી ચોવીશ પ્રતિમાવડે અલંકૃત કર્યું. ૨૩૭-૨૩૮.

તે સિંહનિષઘા નામના પ્રાસાદમાં ભરતચક્રીએ શ્રેષ્ઠમુનિઓ પાસે જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. ૨૩૯.

નવાશુ ભાઈઓની તેમજ પોતાની પ્રતિમા કરાવી અને ચિતાને સ્થાને સો સ્તૂપ બનાવ્યા. ૨૪૦.

તેમાં ૯૯ સ્તૂપ ૯૯ ભાઈઓના અને એક પ્રભુનો-એમ ૧૦૦ સ્તૂપ. આ સ્થાનો ઉપર ચાલીને કોઈ આશાતના ન કરે-એમ વિચારી ચિતાસ્થાને જ કર્યા. ૨૪૧.

પછી દંડરત્નવડે ખોદાવીને અષ્ટાપદ પર્વત ફરતી યોજન-યોજનપ્રમાણ આઠ મેખળાઓ કરી. ૨૪૨.

અને દ્વારપાળ તરીકે લોહમય યંત્રપુરુષો કર્યા. અનુક્રમે સગરચક્રીના પુત્રોએ, પોતાના વંશજના અનુરાગથી દંડરત્નવડે દિવ્યશક્તિથી પર્વત ફરતી ખાઈ કરી અને ભગીરથે તે ખાઈ ગંગાના જળવડે પૂરી. ૨૪૩-૨૪૪.

અથ પ્રકૃત-પુત્રપૌત્રાદિકા શિષ્ય-પ્રશિષ્યાદ્યેતિ ચ દ્વિધા ।

નાભેયસ્ય ભગવતો-ઽભવત્પટ્ટપરંપરા ॥ ૨૪૫ ॥

તત્ર શિષ્યપ્રશિષ્યાદિ-પારંપર્યવ્યપેક્ષયા ।

પટ્ટાધિપાઃ પ્રભોઃ સંખ્યા-તીતાઃ પ્રાપુઃ પરં પદં ॥ ૨૪૬ ॥

આદિત્યયશઆદીનાં યા તુ નિર્વાણપદ્ધતિઃ ।

સર્વાર્થસિદ્ધાંતરિતા નંદિસૂત્રાદિષૂદિતા ॥ ૨૪૭ ॥

સાપેક્ષ્ય પુત્રપૌત્રાદીન્ પટ્ટેશાન્ કોશલાપતીન્ ।

પ્રતિલોમાનુલોમાદિ-સ્તત્રૈવં સિદ્ધદંડિકા ॥ ૨૪૮ ॥

પંટ્ટે વૃષભદેવસ્ય પ્રથમં ભરતેશ્વરઃ ।

આદર્શગૃહસંપ્રાપ્ત-કેવલો નિર્વૃત્તિં યયૌ ॥ ૨૪૯ ॥

તતો રાજાદિત્યયશા-સ્તતો રાજા મહાયશાઃ ।

તતશ્ચાતિબલો રાજા તતો રાજા મહાબલઃ ॥ ૨૫૦ ॥

તેજોવીર્યઃ કીર્તિવીર્યો દંડવીર્યો મહીપતિઃ ।

જલવીર્યશ્ચેતિ ભૂપાઃ ધ્યાતા વૃષભવંશજાઃ ॥ ૨૫૧ ॥

અયં સ્થાનાંગાભિપ્રાયેણ નામક્રમઃ, આવશ્યકે તુ-

રાયા આઙ્ગજસે ૧ મહાજસે ૨ અતિબલે ય ૪ બલભદ્રે ૪ ।

બલવિરિય ૫ કિત્તિવિરિય ૬ જલવિરિય ૭ દંડવિરિય ય ૮ ॥ ૨૫૧A ॥

હવે પ્રસ્તુત કહે છે-નાભિરાજાના પુત્ર ઋષભદેવની પટ્ટપરંપરા પુત્ર-પૌત્રાદિથી અને શિષ્ય-પ્રશિષ્યાદિથી-એમ બે પ્રકારે ચાલી. ૨૪૫.

તેમાં શિષ્ય-પ્રશિષ્યાદિ પરંપરાની અપેક્ષાએ પ્રભુના અંસખ્ય પટ્ટાધિપ મોક્ષે ગયા. ૨૪૬.

આદિત્યયશા વિગેરેનું મોક્ષગમન તથા સર્વાર્થસિદ્ધિ ગમનની વાત નંદીસૂત્રાદિમાં કહેલી છે. ૨૪૭.

પુત્રપૌત્રાદિની અપેક્ષાએ કોશલાપતિની પટ્ટપરંપરા પ્રતિલોમ-અનુલોમાદિવડે સિદ્ધદંડિકામાં આ પ્રમાણે બતાવેલી છે. ૨૪૮.

ઋષભદેવની પાટમાં પ્રથમ ભરતેશ્વર થયા. તે આદર્શભુવનમાં કેવળજ્ઞાન પામીને મોક્ષે ગયા. ૨૪૯.

તેની પાટે ક્રમશઃ આદિત્યયશા, મહાયશા, અતિબળ, મહાબળ તેજોવીર્ય, કીર્તિવીર્ય, દંડવીર્ય અને આઠમી પાટે જલવીર્ય-એ પ્રમાણે ઋષભપ્રભુના રાજાઓ થયા. ૨૫૦-૨૫૧.

સ્થાનાંગને અભિપ્રાયે આ ક્રમ છે. જ્યારે આવશ્યકમાં તો -‘આદિત્યયશા, મહાયશા, અતિબળ, બળભદ્ર, બળવીર્ય, કીર્તિવીર્ય, જળવીર્ય અને દંડવીર્ય-એમ આઠ પાટ કહી છે.’ ૨૫૧A.

इह चान्यथात्वमेकस्यापि नामांतरभावाद्गाथानुलोम्याच्च संभाव्यत इति स्थानांगवृत्तौ.

एभिरेवाष्टभिर्मौला-वधारि मुकुटः प्रभोः ।
 वोढुं नाशक्यतान्यैस्तु क्रमाद्धीनवपुर्बलैः ॥ २५२ ॥
 भुक्तैते भरतार्द्धस्य राज्यमादर्शसद्गनि ।
 केवलं प्राप्य प्रपन्न-मुनिवेषाः शिवं ययुः ॥ २५३ ॥
 एवं निरंतरं सिद्धिं ययुर्लक्षाश्चतुर्दश ।
 ततः सर्वार्थसिद्धेऽगा-देकः स्वाम्यन्वये नृपः ॥ २५४ ॥
 पुनर्निरंतरं जग्मुः सिद्धिं लक्षाश्चतुर्दश ।
 एकः सर्वार्थसिद्धेऽगा-त्पुनरेवमिति क्रमः ॥ २५५ ॥
 तावद्यावदसंख्याः स्यु-र्नृपाः सर्वार्थसिद्धिगाः ।
 चतुर्दशचतुर्दश-लक्षव्यवहिता अपि ॥ २५६ ॥
 ततः पुनर्ययुर्मुक्तिं नृपलक्षाश्चतुर्दश ।
 द्वौ च सर्वार्थसिद्धेऽथ मुक्तिं लक्षाश्चतुर्दश ॥ २५७ ॥
 भूयः सर्वार्थसिद्धे द्वौ मुक्तौ लक्षाश्चतुर्दश ।
 यावच्च द्विकसंख्याका असंख्येया भवन्ति ते ॥ २५८ ॥

અહીં જે જુદાપણું છે, તે નામાંતરના કારણથી અથવા ગાથાના અનુલોમપણાથી જણાય છે, એમ સ્થાનાંગની વૃત્તિમાં કહ્યું છે.

આ આઠ પાટસુધીના રાજાઓએ ઋષભપ્રભુનો મુકુટ મસ્તકે ધારણ કર્યો. ત્યાર પછીના પાટે આવેલ રાજાઓ અનુક્રમે હીનશરીર અને હીનબળવાળા હોવાથી, તે મુકુટને ધારણ કરી શક્યા નહીં. ૨૫૨.

એ આઠે પાટના રાજાઓ ભરતાર્ધના રાજ્યને ભોગવીને આરિસાભુવનમાં કેવળજ્ઞાન પામી મુનિવેષ ધારણ કરી મોક્ષે ગયા. ૨૫૩.

સિદ્ધંતિકા-એમ ચૌદ લાખ પાટસુધી બધા રાજાઓ મોક્ષે ગયા પછી તેની પાટના એક રાજા સર્વાર્થસિદ્ધે ગયા. ૨૫૪.

પાછા ચૌદ લાખ મોક્ષે ગયા પછી એક રાજા સર્વાર્થસિદ્ધે ગયા. એ પ્રમાણે ત્યાંસુધી સમજવું કે ચૌદ લાખને આંતરે-આંતરે એકેક સર્વાર્થસિદ્ધિએ ગયા તે અસંખ્ય થાય. ૨૫૫-૨૫૬.

ત્યારપછી ચૌદ લાખ મોક્ષે અને બે સર્વાર્થસિદ્ધે ગયા. ત્યારપછી ચૌદ લાખ મુક્તિએ ગયા. ફરીથી બે સર્વાર્થસિદ્ધિમાં ગયા અને ત્યારપછી ચૌદ લાખ મુક્તિમાં ગયા, તે બે-બેની સંખ્યાવાળા પણ અસંખ્ય થાય ત્યાંસુધી સમજવું. ૨૫૭-૨૫૮.

एवमंतरिता लक्षैश्चतुर्दशभिरंतरा ।

निरंतरं नृपवरै-र्गच्छद्भिः पदमव्ययं ॥ २५९ ॥

स्युः प्रत्येकमसंख्येया एवंत्रिचतुरादयः ।

पंचाशदन्ताः सर्वार्थ-सिद्धिं प्राप्ता महाशयाः ॥ २६० ॥ युग्मं ॥

उक्तं च- चउदसलकखा सिद्धा निवर्णणेक्को य होइ सव्वठ्ठे ।

एवं एकट्ठाणे, मुरिसजुगा होंतऽसंखेज्जा ॥ २६१ ॥

पुणरवि चोदसलक्खा सिद्धा निवईण दोवि सव्वट्ठे ।

दुग्गठाणेवि असंखा पुरिसजुगा होंति नायव्वा ॥ २६२ ॥

जाव य लक्खा चोदस सिद्धा पन्नास होति सब्बट्ठे ।

पन्नासट्ठाणे वि हु पुरिसजुगा होंतऽसंखेज्जा ॥ २६३ ॥

अनुलोमा भवेत्सिद्ध-दंडिकेयमितोऽन्यथा ।

रीत्यानयैव भवति विलोमा सिद्धदंडिका ॥ २६४ ॥

तथाहि- सर्वार्थसिद्धे प्रथमं ययुर्लक्षाश्चतुर्दश ।

तत एकोऽगमत्सिद्धिं पुनर्लक्षाश्चतुर्दश ॥ २६५ ॥

सर्वार्थं जग्मुरेवं च स्युरेकैकेऽप्यसंख्यकाः ।

मुक्ताश्चतुर्दश चतुर्दशलक्षकृतांतराः ॥ २६६ ॥

एवं पंचाशदंतानां विमुक्तानां निरंतरं ।

स्यात्प्रत्येकमसंख्यानां विलोमा सिद्धदंडिका ॥ २६७ ॥

પછી ચૌદ ચૌદ લાખ નિરંતર મોકે જનારા રાજાઓના ગાળામાં ત્રણ ત્રણ અને પછી ચાર ચાર સર્વાર્થસિદ્ધે જાય. તે પણ અસંખ્યાતા થાય ત્યાંસુધી સમજવું. એમ યાવત્ આંતરે આંતરે પચાસ પચાસસુધી સર્વાર્થસિદ્ધે જનારા પણ અસંખ્યાતા થાય ત્યાંસુધી સમજવું. ૨૫૯-૨૬૦.

આ ત્રણ ગાથાઓનો અર્થ ઉપર પ્રમાણે જ છે. ૨૬૧-૨૬૩.

આ અનુલોમસિદ્ધિદંડિકા જાણવી. આ રીતે જ પ્રતિલોમસિદ્ધિદંડિકા (ત્યારપછી) બીજી જાણવી. ૨૬૪.

તે આ રીતે - સર્વાર્થસિદ્ધમાં ચૌદ લાખ ગયા પછી એક સિદ્ધ થાય. વળી ચૌદ લાખ સર્વાર્થસિદ્ધમાં ગયા પછી એક સિદ્ધ થાય. એ એકેક પણ ચૌદ ચૌદ લાખના આંતરાવાળા અસંખ્યાતા થાય. (ત્યારપછી ચૌદ લાખના આંતરામાં બે સિદ્ધ થાય તે પણ આંતરાવાળા અસંખ્યાતા થયા પછી ત્રણ ત્રણ ચાર ચાર) યાવત્ પચાસ પચાસ આંતરે આંતરે સિદ્ધ થનારા અસંખ્યાતા થાય ત્યાંસુધી સમજવું. આ વિલોમસિદ્ધદંડિકા સમજવી. ૨૬૫-૨૬૭.

ઉક્તં ચ- વિવરીયં સવ્વટ્ઠે ચુદસલક્ષાઉ નિવ્વુઓ ઇગો ।
 સદ્ધેવ ય પરિવાડી પન્નાસા જાવ સિદ્ધીએ ॥ ૨૬૮ ॥
 મુક્તૌ સર્વાર્થસિદ્ધે ચ દ્વે દ્વે લક્ષે નિરંતરં ।
 યયુસ્તે સમસંખ્યાકા એયં ત્રિચતુરાદયઃ ॥ ૨૬૯ ॥
 યાવલ્લક્ષા અસંખ્યેયાઃ સ્યુસ્તુલ્યા ઉભયોરપિ ।
 સમસંખ્યા ભવેત્સિદ્ધ-દંડિકેયં તૃતીયિકા ॥ ૨૭૦ ॥
 ઉક્તં ચ- તેણ પરં દુદુલક્ષાઈ દો દો ઠાણાઈ સમગ વદ્ધંતિ ।
 સિવગઈસવ્વટ્ઠેહિં ઇણમો તેસિં વિહા હોઈ ॥ ૨૭૧ ॥
 દો લક્ષા સિદ્ધીએ દો લક્ષા નરવર્ણ સવ્વટ્ઠે ।
 એવં તિલક્ષ ચઉ પંચ જાવ લક્ષા અસંખિજ્ઞા ॥ ૨૭૨ ॥
 તતશ્ચિત્રાંતરાઃ ધ્યાતાશ્ચતસ્રઃ સિદ્ધદંડિકાઃ ।
 એકાદિરેકાભ્યધિકા તત્રાઘા સિદ્ધદંડિકા ॥ ૨૭૩ ॥
 એકાદિદ્વ્યુત્તરાન્યા સ્યાદેકાદિસ્ત્ર્યુત્તરા પરા ।
 સ્યાત્સિદ્ધદંડિકા તુર્યા દ્વિત્ર્યાદિવિષમોત્તરા ॥ ૨૭૪ ॥

કહ્યું છે કે - ‘પ્રથમથી વિપરીતપણે એટલે ચૌદ લાખ સર્વાર્થે ને એક સિદ્ધિએ. એ પરિપાટીથી યાવત્ પચાસ પચાસ સિદ્ધ થાય ત્યાંસુધી સમજવું.’ ૨૬૮.

(આ બીજી પ્રતિલોમસિદ્ધદંડિકા જાણવી.)

ત્યારપછી બે લાખ મુક્તિમાં બે લાખ સર્વાર્થ-એમ સરખી સંખ્યાએ જાય, તે અસંખ્યાતા થયા પછી, તે જ રીતે ત્રણ લાખ મુક્તિએ અને ત્રણ લાખ સર્વાર્થ - એમ અસંખ્યાતા થયા પછી, એ રીતે ત્રણ ત્રણ લાખ, ચાર ચાર લાખ અસંખ્યાતા થાય. એમ સરખી સંખ્યાવાળા અસંખ્યાતા અસંખ્યાતા મુક્તિએ ને સર્વાર્થસિદ્ધે જાય. આ ત્રીજી સમસંખ્યાસિદ્ધદંડિકા જાણવી. ૨૬૯-૨૭૦.”

કહ્યું છે કે - ‘ત્યારપછી બે બે લાખ સિદ્ધગતિમાં અને સર્વાર્થે જાય.

એ પ્રકારે તેનું વિધાન જાણવું. બે લાખ સિદ્ધિએ ને બે લાખ સર્વાર્થો, એ પ્રમાણે ત્રણ ત્રણ લાખ, ચાર ચાર લાખ, પાંચ પાંચ લાખ યાવત્ અસંખ્યાતા લાખ સિદ્ધમાં ને અસંખ્યાતા લાખ સર્વાર્થમાં જાય.’ ૨૭૧-૨૭૨.

ત્યારપછી ચોથી ચિત્રાંતરા સિદ્ધદંડિકા ચાર પ્રકારે જાણવી. એક-એક અધિક પહેલી દંડિકા, એકથી માંડીને બે અધિક બીજી દંડિકા; એકથી માંડીને ત્રણ અધિક ત્રીજી દંડિકા અને ચોથી બે ત્રણ વિગેરે વિષમોત્તર સંખ્યાવાળી દંડિકા જાણવી. ૨૭૩-૨૭૪.

આદાવેકો યયૌ મુક્તિ દ્વૌ સર્વાર્થેષુ જન્મતુઃ ।
 તતસ્ત્રયો યયુર્મુક્તિ સર્વાર્થેઽથ ચતુષ્ટયં ॥ ૨૭૫ ॥
 इत्येकोत्तरा वृद्ध्या मुक्तिसर्वार्थसिद्धयोः ।
 तावद्वाच्या असंख्येयाः स्युर्यावत्ते द्वयोरपि ॥ २७६ ॥
 इयमेकोत्तरैकादिः स्याच्चित्रांतरदंडिका ।
 द्वितीया द्व्युत्तरैકાદિઃ સાષ્ટેવં પરિભાવ્યતે ॥ ૨૭૭ ॥
 આદાવેકો યયૌ મુક્તિ સર્વાર્થે ચ તતસ્ત્રયઃ ।
 તત્તે મુક્તૌ યયુઃ પંચ સર્વાર્થે સપ્ત તે યયુઃ ॥ ૨૭૮ ॥
 एवं द्व्युत्तरया वृद्ध्या मुक्तिसर्वार्थसिद्धयोः ।
 यावद्भवन्त्यसंख्येया-स्तावद्वाच्या द्वयोरपि ॥ २७९ ॥
 एकस्ततः परं मुक्तौ सर्वार्थे च चतुष्टयं ।
 मुक्तौ जग्मुस्ततः सप्त सर्वार्थे च ततो दश ॥ २८० ॥
 एवं त्र्युत्तरया वृद्ध्या-ऽसंख्येयाः स्युर्द्वयोरपि ।
 तृतीया त્ર્યુત્તરૈકાદિઃ સ્યાદ્દ્વિત્રાંતરદંડિકા ॥ ૨૮૧ ॥
 ચતુર્થી ચ વિચિત્રા સ્યા-ત્તસ્યાઃ પૂર્વમહર્ષિભિઃ ।
 ઉપાયોઽયં વક્ષ્યમાણઃ પરિજ્ઞાનાય દર્શિતઃ ॥ ૨૮૨ ॥
 एक ऊर्ध्वमधश्चैकः पुनरूर्ध्वमधः पुनः ।
 ऊर्ध्वाधः परिपाटयैव-मेकोनत्रिंशतं त्रिकान् ॥ २८३ ॥

તેમાં પહેલી દંડિકામાં એક મુક્તિએ, બે સર્વાર્થે, ત્રણ મુક્તિએ, ચાર સર્વાર્થે આમ એકેકની વૃદ્ધિએ સિદ્ધ થનાર ને સર્વાર્થે જનારની સંખ્યા ત્યાંસુધી સમજવી કે તે બંને અસંખ્યાતા થાય. આ એકાદિએકોત્તરચિત્રાંતરદંડિકા જાણવી. ૨૭૫-૨૭૬.

ત્યારપછી બીજી એકથી આરંભીને બે-બે અધિક સંખ્યાવાળી દંડિકા આ પ્રમાણે સમજવી. એક મોક્ષમાં ત્રણ સર્વાર્થે, પાંચ મોક્ષમાં, સાત સર્વાર્થે. આ પ્રમાણે દ્વિઉત્તર વૃદ્ધિએ ત્યાંસુધી વધવું કે તે રીતે મોક્ષે જનાર અને સર્વાર્થે જનારની સંખ્યા અસંખ્યાતી થાય. આ બીજી એકાદિ દ્વિઉત્તર ચિત્રાંતરદંડિકા જાણવી. ૨૭૭-૨૭૮.

ત્યારપછી ત્રીજી દંડિકામાં એક મુક્તિએ, ચાર સર્વાર્થે, સાત મુક્તિએ, દશ સર્વાર્થે, એમ ત્રણ ત્રણ વધતાં ત્યાંસુધી વધવું કે યાવત્ મોક્ષે જનાર અને સર્વાર્થે જનારની સંખ્યા અસંખ્યાતી થાય. આ ત્રીજી એકાદિત્રિઉત્તરચિત્રાંતરદંડિકા જાણવી. ૨૮૦-૨૮૧.

ચોથી વિચિત્રદંડિકા જાણવાનો ઉપાય મહર્ષિઓએ આ પ્રમાણે કહ્યો છે-૨૮૨.

એક લાઈનમાં અથવા ઉપર નીચે ઓગણત્રીશ ત્રગડા મૂકવા. પછી તેમાં નીચે પ્રમાણે પ્રદોષ

સ્થાપયેત્પ્રથમે ચાત્ર પ્રક્ષિપેનૈવ કિંચન ।
 પ્રક્ષેપાઃ સ્યુઃ ક્રમાદેતે દ્વિતીયાદિત્રિકેષુ તુ ॥ ૨૮૪ ॥
 દુગ પળ નવગં તેરસ સત્તરસ દુવીસ છઘ્ઘ અટ્ઠેવ ।
 બારસ ચડદસ તહ અટ્ઠાવીસ છઘ્ઘીસ પળવીસા ॥ ૨૮૫ ॥
 એકારસ તેવીસા સીયાલા સત્તરિ સત્તહત્તરિયા ।
 ઇગ દુગ સત્તાસીઈ ઇગહત્તરિ મેવ બાવટ્ઠી ॥ ૨૮૬ ॥
 અડળત્તરિ ચડવીસા છયાલ સયં તહેવ છઘ્ઘીસા ।
 એકિર પક્ષ્વેવા બીઅતિગાઈસુ અણુકમસો ॥ ૨૮૭ ॥
 ક્ષેપેષ્વમીષુ ક્ષિપ્તેષુ યદ્રૂપાઃ સ્યુસ્ત્રિકા ઇમે ।
 ક્રમાત્તાવંતસ્તાવંતઃ સિદ્ધિસર્વાર્થસિદ્ધયોઃ ॥ ૨૮૮ ॥
 ત્રયો મુક્તૌ તતઃ પંચ સર્વાર્થેઽષ્ઠૌ તતઃ શિવે ।
 તતો દ્વાદશ સર્વાર્થે તતઃ ષોડશ નિર્વૃતૌ ॥ ૨૮૯ ॥
 ઇત્યેવમેકોનત્રિંશત્તમે સ્થાને યયુઃ શિવં ।
 એકોનત્રિંશદેષાઘા વિષમોત્તરદંડિકા ॥ ૨૯૦ ॥

કરવો. તેમાં પહેલાં ત્રગડાની નીચે કાંઈ પ્રક્ષેપ કરવો નહિં. બાકીના ૨૮ ત્રગડા નીચે આ પ્રમાણે પ્રક્ષેપ કરવો. ૨૮૩-૨૮૪.

બે, પાંચ, નવ, તેર, સત્તર, બાવીશ, છ, આઠ, બાર, ચૌદ, અઠાવીશ, છવીશ, પચીશ, અગ્યાર, ત્રેવીશ, સુડતાળીશ, સીતેર, સત્તીતેર, એક, બે, સત્તાશી, ઈકોતેર, બાસઠ, ઓગણીતેર, ચોવીશ, છોતાળીશ, સો અને છવીશ. આ પ્રમાણે (જુદા જુદા ૨૮) પ્રક્ષેપ બીજા વિગેરે ત્રિકમાં અનુક્રમે કરવા. ૨૮૫-૨૮૭.

એ પ્રમાણે નાખવાથી જે રૂપના અંકો થાય તે ક્રમે તેટલા તેટલા સિદ્ધમાં અને સર્વાર્થમાં ગમન કરનાર જાણવા. ૨૮૮.

તે આ રીતે - ત્રણ મુક્તિમાં, પાંચ સર્વાર્થ, આઠ મુક્તિમાં, બાર સર્વાર્થ, સોળ મુક્તિમાં. ૨૮૯

૩-૦	૩-૨	૩-૫	૩-૮	૩-૧૩
(વીશ સર્વાર્થ,	પચીશ મુક્તિએ,	નવ સર્વાર્થ,	અગ્યાર મુક્તિએ,	પંદર સર્વાર્થ
૩-૧૭	૩-૨૨	૩-૬	૩-૮	૩-૧૨,
સત્તર મુક્તિએ,	એકત્રીશ સર્વાર્થ,	ઓગણત્રીશ મુક્તિએ,	અઠાવીશ સર્વાર્થ,	ચૌદ
૩-૧૪	૩-૨૮	૩-૨૬	૩-૨૫	૩-૧૧

ઉક્તં ચ- સિવગણસવ્વટ્ઠેહિં દો દો ઠાણા વિસમુત્તરા નેયા ।

જાવ ઉળતીસઠાણે ગુણતીસં પુણ છવીસાણ ॥ ૨૯૧ ॥

અત્ર જાવેત્યાદિ યાવદેકોનત્રિંશત્તમે સ્થાને ત્રિકરૂપે ષડ્વિંશતૌ પ્રક્ષિપ્તાયામેકો-
નત્રિંશદ્ધવંતિ.

તતો ભવેદ્ દ્વિતીયેહ વિષમોત્તરદંડિકા ।

પૂર્વાચાર્યોદિતાન્નાયાત્ શ્રૂયતાં સા વિભાવ્યતે ॥ ૨૯૨ ॥

પ્રથમાયા દંડિકાયા અંકસ્થાનં યદંતિમં ।

एकोनत्रिंशतं वारान् तल्लिखित्वा यथाक्रमं ॥ ૨૯૩ ॥

પ્રાગ્વદાદ્યં પરિત્યજ્ય દ્વિતીયાદિપદેષુ ચ ।

પ્રાગુક્તક્ષેપકક્ષેપ સંખ્યા ભવતિ યાવતી ॥ ૨૯૪ ॥

તાવંતઃ સર્વાર્થસિદ્ધ-સિદ્ધ્યોર્જ્ઞેયા યથાક્રમં ।

एवं भवन्त्यसंख्येया विषमोत्तरदंडिकाः ॥ ૨૯૫ ॥

આદ્યાયામાદિમં સ્થાનં નિર્ધાણગતસૂચકં ।

द्वितीयायां दंडिकायां सर्वार्थगतसूचकं ॥ ૨૯૬ ॥

મુક્તિએ, છવીશ સર્વાર્થે, પચાસ મુક્તિએ, તોંતેર સર્વાર્થે, એંશી મુક્તિએ, ચાર સર્વાર્થે,

૩-૨૩

૩-૪૭

૩-૭૦

૩-૭૭

૩-૧

પાંચ મુક્તિએ, નેવું સર્વાર્થે, ચુમોતેર મુક્તિએ, પાંસઠ સર્વાર્થે, બોંતેર મુક્તિએ,

૩-૨

૩-૮૭

૩-૭૧

૩-૬૨

૩-૬૮

સત્તાવીશ સર્વાર્થે, ઓગણપચાસ મુક્તિએ, એક સો ત્રણ સર્વાર્થે અને ઓગણત્રીશ

૩-૨૪

૩-૪૬

૩-૧૦૦

૩-૨૬

મુક્તિએ) આ પ્રમાણે ઓગણત્રીશમે સ્થાને ઓગણત્રીશ મોક્ષે ગયા. એ પહેલી વિષમોત્તરદંડિકા જાણવી. ૨૮૦.

કહ્યું છે કે - શિવગતિએ અને સર્વાર્થે. બે બે સ્થાને અનુક્રમે એવી રીતે જાણવું કે યાવત્ ઓગણત્રીશમે સ્થાને ત્રણમાં છવીશ નાંખવાથી ઓગણત્રીશ મુક્તિએ જાય. ૨૮૧.

અહીં જાવશબ્દથી ઓગણત્રીશમા ત્રિકરૂપસ્થાનમાં ૨૬ નો પ્રક્ષેપ હોવાથી ૨૮ થાય છે.

હવે બીજી વિષમોત્તરદંડિકા પૂર્વાચાર્યકથિત આમ્નાયથી આ પ્રમાણે સમજવી. ૨૮૨.

પહેલી દંડિકાનું અંત્ય અંકનું સ્થાન જે ૨૮ આવેલ છે, તે ૨૮ નો અંક ઓગણત્રીશ વાર લખવો. પછી અનુક્રમે પૂર્વની જેમ પહેલું સ્થાન છોડી ૨૮ સ્થાનમાં પૂર્વપ્રમાણે અંકનો પ્રક્ષેપ કરવો. તે પ્રક્ષેપ સાથે મેળવતાં જે સંખ્યા આવે તે અનુક્રમે સર્વાર્થે અને મુક્તિએ જનારી સમજવી. આ પ્રમાણે અસંખ્યાતી વિષમોત્તરદંડિકા થાય. ૨૮૩-૨૮૫.

તેમાં પહેલીમાં પહેલું સ્થાન સિદ્ધિ સૂચક, બીજીમાં પહેલું સ્થાન સર્વાર્થસૂચક, ૨૮૬.

તૃતીયાયાં દંડિકાયાં પુનર્મુક્તિનિરૂપકં ।
 ચતુર્થ્યાં ત્રાદિમં સ્થાનં પુનઃ સર્વાર્થસૂચકં ॥ ૨૯૭ ॥
 દ્વિતીયાયાં યથૈકોનત્રિંશદ્રૂપેન્કકે ક્રમાત્ ।
 ઈકોનત્રિંશતં વારાન્ લિખિતે ક્ષેપકેષુ ચ ॥ ૨૯૮ ॥
 પૂર્વોક્તેષુ યોજિતેષુ સર્વાર્થસિદ્ધમોક્ષયોઃ ।
 ગતાનાં જાયતે સંખ્યા સા ચૈવં ભાવ્યતે ક્રમાત્ ॥ ૨૯૯ ॥
 ઈકોનત્રિંશદત્રાદૌ સર્વાર્થે પ્રયયુસ્તતઃ ।
 ઈકત્રિંશદ્યયુઃ સિદ્ધિં દ્વિક્ષેપકયોગતઃ ॥ ૩૦૦ ॥
 સર્વાર્થે ચ ચતુસ્ત્રિંશ-દષ્ટાત્રિંશત્તતઃ શિવે ।
 પર્યતે પંચપંચાશત્ સર્વાર્થેઽત્ર યયુર્નૃપાઃ ॥ ૩૦૧ ॥
 ઈકોનત્રિંશતં વારાન્ પંચપંચાશતં ન્યસેત્ ।
 પૂર્વોક્તક્ષેપકક્ષેપાન્દ્રાવ્યા તૃતીયદંડિકા ॥ ૩૦૨ ॥
 ક્ષેપકાસ્તુ સર્વાસ્વપિ દંડિકાસુ 'દુગપણનવગં' ઇત્યાદયઃ પૂર્વોક્તા એવ જ્ઞેયાઃ.
 ભાવ્યા એવમસંખ્યેયા વિષમોત્તરદંડિકાઃ ।
 તાવદ્યાવત્સમુત્પન્નઃ પિતા શ્રીઅજિતાર્હતઃ ॥ ૩૦૩ ॥

ત્રીજીમાં પહેલું સ્થાન સિદ્ધિસૂચક, ચોથીમાં પહેલું સ્થાન સર્વાર્થસૂચક-એ પ્રમાણે ક્રમસર જાણવું. ૨૯૭.

બીજી વિષમોત્તર દંડિકામાં ઓગણત્રીશનો અંક ૨૯ વાર લખવો અને પછી પૂર્વ પ્રમાણે ક્ષેપકની સંખ્યા જોડવી એટલે સર્વાર્થમાં અને મોક્ષમાં જનારની સંખ્યા અનુક્રમે આ પ્રમાણે આવશે. ૨૯૮-૨૯૯.

આદિમાં પ્રક્ષેપ ન હોવાથી ૨૯ સર્વાર્થ, બીજીમાં બેનો પ્રક્ષેપ હોવાથી ૩૧ મુક્તિએ, ત્રીજીમાં પાંચનો પ્રક્ષેપ હોવાથી ૩૪ સર્વાર્થ, ચોથીમાં નવનો પ્રક્ષેપ હોવાથી ૩૮ મુક્તિએ-એ પ્રમાણે છેલ્લે ૫૫ રાજ સર્વાર્થ જનારા આવશે. (કારણ કે ત્યાં ૨૯ માં ૨૬ નો પ્રક્ષેપ છે.) ૩૦૦-૩૦૧.

હવે ત્રીજી વિષમોત્તરદંડિકામાં ઉપરનો છેલ્લો અંક ૫૫ છે તે ઓગણત્રીશ વાર લખવો અને તેમાં પૂર્વપ્રમાણે પ્રથમ સ્થાનને મૂકીને ૨૮ સ્થાનમાં ૨૮ જુદા જુદા અંકનો પ્રક્ષેપ કરવો. એ પ્રમાણે બે અંક મેળવવાથી જે અંક આવે તે સિદ્ધ અને સર્વાર્થ જનાર સમજવો. આ ત્રીજી દંડિકા થઈ. ૩૦૨.

ક્ષેપક અંક બધી દંડિકામાં પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે બે, પાંચ, નવ વિગેરે સમજવા.

આ પ્રમાણે અસંખ્ય વિષમોત્તરદંડિકા સમજવી. અને તે યાવત્ અજિતનાથજીના પિતા જિતશત્રુ રાજ થયા ત્યાં સુધી સમજવી. ૩૦૩.

ઉક્તં ચ- વિસમુત્તરાં પદ્મા એવમસંખ્યા વિસમુત્તરા નેયા ।

સવ્વત્થવિ અંતિલ્લં અન્નાં આદમં ઠાણં ॥ ૩૦૪ ॥

અઉણત્તીસં વારા ઠાવેડં નત્થિ પદ્મિ ઉક્ખેવો ।

સેસે અડવીસાં સવ્વત્થ દુગાઇઓ રવે ॥ ૩૦૫ ॥

સિવગઇપદ્માદીં બીયાં તહ ય હોઇ સવ્વટ્ઠે ।

ઇય એગંતરિયાં, સિવગઇસવ્વટ્ઠઠાણાં ॥ ૩૦૬ ॥

એવમસંખિજ્ઞાઓ ચિત્તંતરંગંડિયા મુણેયવ્વા ।

જાય જિઅસત્તુરાયા અજિઅજિણપિઆ સમુપ્પત્તો ॥ ૩૦૭ ॥

એવં- સર્વાર્થસિદ્ધિનિર્વાણે વિહાયાન્યગતિષ્વિત્તિ ।

યયૌ ન પટ્ટમૃત્કોઽપિ વંશે શ્રીવૃષભપ્રભોઃ ॥ ૩૦૮ ॥

સર્વાર્થસિદ્ધશબ્દોઽત્ર રુદ્ધોઽનુત્તરપંચકે ।

અવકાશો ભવત્યત્રૈ-તાવતામન્યથા કથં ॥ ૩૦૯ ॥

ઉક્તં ચ- સર્વાર્થશબ્દેન પંચાનુત્તરવિમાનાનિ લભ્યંત ઇતિ સિદ્ધદંડિકાસ્તોત્રાવચૂર્ણો.

એવં ચ- અનુલોમા ૧ વિલોમા ૨ ચ સમસંખ્યા ૩ તતઃ પરા ।

એકદ્વિત્ર્યુત્તરા ૬ એકા-દિકાઃ સ્યુર્વિષમોત્તરાઃ ॥ ૩૧૦ ॥

કહ્યું છે કે - 'વિષમોત્તરમાં પહેલીની જેમ અસંખ્ય વિષમોત્તરદંડિકા જાણવી. તે બધીમાં પહેલીનું છેલ્લું સ્થાન તે બીજીનું આદિસ્થાન જાણવું. ૩૦૪.

તે ઓગણત્રીશ વાર સ્થાપવું ને તેમાં પહેલાં સ્થાનમાં પ્રક્ષેપ ન સમજવો. બાકીના અઠાવીશ સ્થાનમાં પ્રથમ કહ્યા પ્રમાણે બે, પાંચ વિગેરે અંકનો પ્રક્ષેપ કરવો. ૩૦૫.

તેમાં પ્રથમ દંડિકામાં પહેલું સ્થાન મુક્તિ અને પછી સર્વાર્થ, અને બીજી દંડિકામાં પહેલું સ્થાન સર્વાર્થ ને બીજું મુક્તિએ- આ પ્રમાણે એકાંતરે સર્વ સ્થાન સમજવા. ૩૦૬.

આ પ્રમાણે અસંખ્યાતી વિચિત્રદંડિકા યાવત્ અજિતનાથના પિતા જિતશત્રુ રાજા થયા ત્યાં સુધી સમજવી. ૩૦૭.

આ પ્રમાણે ઋષભદેવના વંશમાં કોઈ પણ પટ્ટધર રાજા સર્વાર્થસિદ્ધ કે સિદ્ધસ્થાન સિવાય બીજે ગયેલ નથી. ૩૦૮.

સર્વાર્થસિદ્ધ શબ્દ અહીં પાંચે અનુત્તર વિમાનવાચક સમજવો; નહીં તો એકલા સર્વાર્થસિદ્ધમાં તો સંખ્યાતા દેવો હોવાથી તેનો સમાવેશ જ થઈ શકે નહીં. ૩૦૯.

કહ્યું છે કે- 'સર્વાર્થ શબ્દથી પાંચે અનુત્તર વિમાન સમજવા.' ઇતિ સિદ્ધદંડિકાસ્તોત્રાવચૂર્ણો.

એ પ્રમાણે અનુલોમ ૧, પ્રતિલોમ ૨, સમસંખ્યા ૩, એકદ્વિત્રિઉત્તરા એકાદિકા ૪-૫-૬ અને વિષમોત્તરા ૭-આ પ્રમાણે સાત સિદ્ધદંડિકા પૂર્વે સગર નામના ચક્રીના સચિવાગ્રણી સુબુદ્ધિ પ્રધાનને

એતાશ્ચ સત્તથા સિદ્ધ-દંડિકાઃ પૂર્વમુક્તવાન્ ।
 ચક્રિણઃ સગરાખ્યસ્ય સુબુદ્ધિઃ સચિવાગ્રણીઃ ॥ ૩૧૧ ॥
 અષ્ટાપદાદ્રિયાત્રાર્થ ગતૈઃ સગરનંદનૈઃ ।
 ગતિં વૃષભવંશ્યાનાં પૃષ્ઠ એતિહ્યકોવિદઃ ॥ ૩૧૨ ॥
 એવં ચ- સ નવાશીતિપક્ષેષુ પંચાશલ્લક્ષકોટિષુ ।
 દ્વાસતતિપૂર્વલક્ષ-ન્યૂનેષુ જલધિષ્વિહ ॥ ૩૧૩ ॥
 અતિક્રાંતેષુ વૃષભ-પ્રભોર્નિર્વાણકાલતઃ ।
 અજાયત જિનઃ શ્રીમા-નજિતો જિતકલ્મષઃ ॥ ૩૧૪ ॥
 અજાયંતારકે તુર્યે નિર્વૃતે ત્વજિતપ્રભૌ ।
 પરિપૂર્ણાઃ પયોધીનાં પંચાશલ્લક્ષકોટયઃ ॥ ૩૧૫ ॥
 જંબૂદ્વીપે પુરાત્રૈવ પ્રાગ્વિદેહવિભૂષણે ।
 વત્સાખ્યે વિજયે શીતા-નદ્યા યામ્યતટસ્થિતે ॥ ૩૧૬ ॥
 સુસીમાયામભૂતપૂર્યાં રાજા વિમલવાહનઃ ।
 પ્રવવ્રજારિદમન-ગુરોઃ પાશર્વે સ શુદ્ધધીઃ ॥ ૩૧૭ ॥
 મૃત્વોત્પન્નશ્ચ વિજય-વિમાનેઽમૃતભુક્તયા ।
 ત્રયસ્ત્રિંશત્સાગરાયુ-ર્ભુક્ત્વાભૂદજિતો જિનઃ ॥ ૩૧૮ ॥

અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર યાત્રાર્થે ગયેલા સગર ચક્રીના પુત્રોએ ઋષભદેવના વંશમાં થયેલાની ગતિ પૂછી, ત્યારે પૂર્વસ્થિતિ જાણવામાં પ્રવીણ એવા તેણે કહેલી તે અહીં દાખલ કરી છે. ૩૧૦-૩૧૨. ઇતિ સિદ્ધદંડિકા.

ઋષભપ્રભુના નિર્વાણકાળથી બોતેર લાખ પૂર્વ ન્યૂન અને ૮૮ પક્ષે અધિક પચાસ લાખ કોડ સાગરોપમ વ્યતીત થયા બાદ પાપને જિતનાર એવા શ્રી અજિતનાથ પ્રભુ થયા. ૩૧૩-૩૧૪.

અજિતપ્રભુ નિર્વાણ પામ્યા ત્યારે ચોથા આરાના પરિપૂર્ણ પચાસ લાખ કોડ સાગરોપમ થયા. (કારણ કે અજિતનાથ પ્રભુનું આયુષ્ય બોતેર લાખ પૂર્વનું હતું.) ૩૧૫;

શ્રી અજિતનાથ પ્રભુનું વૃત્તાંત-પૂર્વે આ જ જંબૂદ્વીપના પૂર્વમહાવિદેહના ભૂષણરૂપ અને શીતા નદીના દક્ષિણ કિનારે રહેલા વત્સ નામના વિજયમાં સુસીમા નામે નગરી છે. તેમાં પવિત્ર બુદ્ધિવાળા, વિમળવાહન નામે રાજા થયા. તેમણે અરિદમન ગુરુની પાસે દીક્ષા લીધી. ૩૧૬-૩૧૭.

તે મરણ પામીને વિજય નામના અનુત્તર વિમાનમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. ત્યાં તેત્રીશ સાગરોપમનું આયુષ્ય ભોગવીને, કોશલ દેશમાં અયોધ્યા નગરીમાં જિતુશત્રુ રાજાની રાણી વિજયા માતાના પુત્ર, વૃષરાશિ અને હસ્તિના લાંછનવાળા અજિતનાથ થયા. ૩૧૮-૩૧૯.

ચોથી ચિત્રાંતર દંડિકા. ૪. ૧ એકોત્તરા સિદ્ધદંડિકા. (૪)

સિદ્ધ	૧	૩	૫	૭	૯	૧૧	૧૩	૧૫	૧૭	૧૯	૨૧	૨૩	યાવદ્
સર્વાર્થે	૨	૪	૬	૮	૧૦	૧૨	૧૪	૧૬	૧૮	૨૦	૨૨	૨૪	અસંખ્યા.

૨ દ્વિઉત્તરા સિદ્ધદંડિકા. (૫)

સિદ્ધ	૧	૫	૯	૧૩	૧૭	૨૧	૨૫	૨૯	૩૩	૩૭	૪૧	યાવદ્
સર્વાર્થે	૩	૭	૧૧	૧૫	૧૯	૨૩	૨૭	૩૧	૩૫	૩૯	૪૩	અસંખ્યા.

૩ ત્રિઉત્તરા સિદ્ધદંડિકા. (૬)

સિદ્ધ	૧	૭	૧૩	૧૯	૨૫	૩૧	૩૭	૪૩	૪૯	૫૫	૬૧	યાવદ્
સર્વાર્થે	૪	૧૦	૧૬	૨૨	૨૮	૩૪	૪૦	૪૬	૫૨	૫૮	૬૪	અસંખ્યા.

૪ વિચિત્રા-વિષમોત્તર સિદ્ધદંડિકા. (૭)

પહેલી					બીજી				ત્રીજી			
	મૂલ્ય સંખ્યા	ક્ષેપક અંક	બેનો સરવાળો	ગતિ	મૂલ્ય સંખ્યા	ક્ષેપક અંક	બેનો સરવાળો	ગતિ	મૂલ્ય સંખ્યા	ક્ષેપક અંક	બેનો સરવાળો	ગતિ
૧	૩	૦	૩	સિદ્ધિ	૨૯	૦	૨૯	સ.	૫૫	૦	૫૫	સિ.
૨	૩	૨	૫	સર્વાર્થ	૨૯	૨	૩૧	સિ.	૫૫	૨	૫૭	સ.
૩	૩	૫	૮	સિદ્ધિ	૨૯	૫	૩૪	સ.	૫૫	૫	૬૦	સિ.
૪	૩	૮	૧૨	સ.	૨૯	૮	૩૮	સિ.	૫૫	૮	૬૪	સ.
૫	૩	૧૩	૧૬	સિ.	૨૯	૧૩	૪૨	સ.	૫૫	૧૩	૬૮	સિ.
૬	૩	૧૭	૨૦	સ.	૨૯	૧૭	૪૬	સિ.	૫૫	૧૭	૭૨	સ.
૭	૩	૨૨	૨૫	સિ.	૨૯	૨૨	૫૧	સ.	૫૫	૨૨	૭૭	સિ.
૮	૩	૬	૯	સ.	૨૯	૬	૩૫	સિ.	૫૫	૬	૬૧	સ.
૯	૩	૮	૧૧	સિ.	૨૯	૮	૩૭	સ.	૫૫	૮	૬૩	સિ.
૧૦	૩	૧૨	૧૫	સ.	૨૯	૧૨	૪૧	સિ.	૫૫	૧૨	૬૭	સ.
૧૧	૩	૧૪	૧૭	સિ.	૨૯	૧૪	૪૩	સ.	૫૫	૧૪	૬૯	સિ.
૧૨	૩	૨૮	૩૧	સ.	૨૯	૨૮	૫૭	સિ.	૫૫	૨૮	૮૩	સ.
૧૩	૩	૨૬	૨૯	સિ.	૨૯	૨૬	૫૫	સ.	૫૫	૨૬	૮૧	સિ.
૧૪	૩	૨૫	૨૮	સ.	૨૯	૨૫	૫૪	સિ.	૫૫	૨૫	૮૦	સ.
૧૫	૩	૧૧	૧૪	સિ.	૨૯	૧૧	૪૦	સ.	૫૫	૧૧	૬૬	સિ.
૧૬	૩	૨૩	૨૬	સ.	૨૯	૨૩	૫૨	સિ.	૫૫	૨૩	૭૮	સ.
૧૭	૩	૪૭	૫૦	સિ.	૨૯	૪૭	૭૬	સ.	૫૫	૪૭	૧૦૨	સિ.
૧૮	૩	૭૦	૭૩	સ.	૨૯	૭૦	૯૯	સિ.	૫૫	૭૦	૧૨૫	સ.
૧૯	૩	૭૭	૮૦	સિ.	૨૯	૭૭	૧૦૬	સ.	૫૫	૭૭	૧૩૨	સિ.
૨૦	૩	૧	૪	સ.	૨૯	૧	૩૦	સિ.	૫૫	૧	૫૬	સ.
૨૧	૩	૨	૫	સિ.	૨૯	૨	૩૧	સ.	૫૫	૨	૫૭	સિ.
૨૨	૩	૮૭	૯૦	સ.	૨૯	૮૭	૧૧૬	સિ.	૫૫	૮૭	૧૪૨	સ.
૨૩	૩	૭૧	૭૪	સિ.	૨૯	૭૧	૧૦૦	સ.	૫૫	૭૧	૧૨૬	સિ.
૨૪	૩	૬૨	૬૫	સ.	૨૯	૬૨	૯૧	સિ.	૫૫	૬૨	૧૧૭	સ.
૨૫	૩	૬૯	૭૨	સિ.	૨૯	૬૯	૯૮	સ.	૫૫	૬૯	૧૨૪	સિ.
૨૬	૩	૨૪	૨૭	સ.	૨૯	૨૪	૫૩	સિ.	૫૫	૨૪	૭૯	સ.
૨૭	૩	૪૬	૪૯	સિ.	૨૯	૪૬	૭૫	સ.	૫૫	૪૬	૧૦૧	સિ.
૨૮	૩	૧૦૦	૧૦૩	સ.	૨૯	૧૦૦	૧૨૯	સિ.	૫૫	૧૦૦	૧૫૫	સ.
૨૯	૩	૨૬	૨૯	સિ.	૨૯	૨૬	૫૫	સ.	૫૫	૨૬	૮૧	સિ.

પૂરયોધ્યા કોશલેષુ જિતશત્રુઃ પ્રભોઃ પિતા ।
 વિજયા જનની રાશિ-વૃષો હસ્તી ચ લાંછનં ॥ ૩૧૯ ॥
 રાધશુક્લત્રયોદશ્યાં માઘેઽષ્ટમ્યાં સિતત્વિષિ ।
 માઘ નવમ્યાં પૌષે ચૈ-કાદશ્યાં વિમલદ્યુતૌ ॥ ૩૨૦ ॥
 ચૈત્રસ્ય શુક્લપંચમ્યાં પંચ કલ્યાણકાન્યથ ।
 ચતુર્ણુ રોહિણી મં સ્યા-ન્મૃગશીર્ષં ચ પંચમે ॥ ૩૨૧ ॥
 સર્વેષાં ચ્યવનં સ્વર્ગા-જ્જાયતે જન્મ ચાર્હતાં ।
 અર્ધરાત્ર એવ વેલા-નૈયત્યં ન વ્રતાદિષુ ॥ ૩૨૨ ॥
 અહોભિઃ પંચભિર્ન્યૂના માસા ગર્ભસ્થિતૌ નવ ।
 તતઃ કૃતજનાનંદં જન્માભૂદજિતપ્રભોઃ ॥ ૩૨૩ ॥
 દ્વાસપ્તત્યા પૂર્વલક્ષૈ-રધિકે તેજસાધિકઃ ।
 શેષે તુર્યારકસ્યાર્દ્ધે જાતોઽસૌ જગદીશ્વરઃ ॥ ૩૨૪ ॥
 અત્ર તુર્યારકસ્યાર્દ્ધે દ્વાચત્વારિંશદ્વર્ષસહસ્રોનપંચાશલ્લક્ષકોટિસાગરોપમાનમવસેયં.
 રાગાદૈર્નજિતો યસ્મા-દ્ગર્ભસ્થે વા પ્રભૌ પ્રસૂઃ ।
 દ્યૂતે યત્ર જિતા પત્યા તતોઽભૂદજિતાભિઘઃ ॥ ૩૨૫ ॥

વૈશાખ શુદ્ધિ ૧૩, મહા શુદ્ધિ ૮, મહા શુદ્ધિ ૮, પૌષ શુદ્ધિ ૧૧ ચૈત્ર શુદ્ધિ ૫ - આ પ્રમાણે તેમના પાંચ કલ્યાણની તિથિ સમજવી. તેમાં ચાર કલ્યાણક રોહિણી નક્ષત્રમાં અને પાંચમું મૃગશીર્ષ નક્ષત્રમાં થયેલ સમજવું. ૩૨૦-૩૨૧.

સર્વ પ્રભુનું સ્વર્ગથી ચ્યવન અને જન્મ અર્ધરાત્રે જ થાય છે. વ્રતાદિકમાં કાળનો નિયમ નથી. ૩૨૨.

પાંચ દિવસ ન્યૂન નવ માસની ગર્ભસ્થિતિ પૂર્ણ થયા બાદ લોકોને આનંદદાયક એવો અજિતપ્રભુનો જન્મ થયો. ૩૨૩.

બોતેર લાખ પૂર્વ અધિક અર્ધ ચોથો આરો શેષ રહ્યો ત્યારે તેજસ્વી એવા અજિતનાથ થયા. ૩૨૪.

અહીં ચોથા આરાનું અર્ધ ૪૨ હજાર વર્ષ ઊંચ પચાસ લાખકોડ સાગરોપમા પ્રમાણ જાણવું.

સગાદિવડે નહીં જતાવાથી તેમજ પ્રભુ ગર્ભમાં હતા ત્યારે માતા પતિ સાથે સોગઠે રમતાં પતિથી ન જતાયા તેથી અજિત એવું નામ પાડવામાં આવ્યું. ૩૨૫.

અષ્ટાદશ પૂર્વલક્ષાઃ કૌમાર્યમભવત્પ્રભોઃ ।
 ત્રિપંચાશત્પૂર્વલક્ષાઃ સપૂર્વાંગા નરેન્દ્રતા ॥ ૩૨૬ ॥
 ધનુઃશતાનિ સાન્દ્યાનિ ચત્વારિ વપુરુચ્છ્રયઃ ।
 સુપ્રભાઘ્યા ચ શિબિકા વ્રતકાલેઽભવત્પ્રભોઃ ॥ ૩૨૭ ॥
 બ્રહ્મદત્તગૃહેઽયોધ્યા-પુરે પ્રથમપારણા ।
 છાન્દસ્થ્યં દ્વાદશ્મબ્દાનિ જ્ઞાનં સપ્તચ્છદે તરૌ ॥ ૩૨૮ ॥
 સપૂર્વાંગાઃ પૂર્વલક્ષા ગૃહે સ્થિતૈકસપ્તતિં ।
 પૂર્વાંગોનં પૂર્વલક્ષ-મેકં સંયમિતાં દધૌ ॥ ૩૨૯ ॥
 દ્વાસપ્તતિં પૂર્વલક્ષા-ખ્યાયુઃ સર્વમપાલયત્ ।
 અભૂવન્ પંચનવતિઃ પ્રભોર્ગણધરોત્તમાઃ ॥ ૩૩૦ ॥
 સ્વદીક્ષિતાનાં સાધૂનાં લક્ષમેકમભૂત્પ્રભોઃ ।
 તિસ્રો લક્ષાશ્ચ સાધ્વીનાં સહસ્રૈસ્ત્રિશતાધિકાઃ ॥ ૩૩૧ ॥
 ત્રિલક્ષી દ્વિસહસ્રોના શ્રાદ્ધાનાં શ્રાવિકા પુનઃ ।
 પંચ લક્ષાઃ પંચચત્વા-રિંશત્સહસ્રકાધિકાઃ ॥ ૩૩૨ ॥
 વિંશતિશ્ચ સહસ્રાણિ કેવલજ્ઞાનિનાં પ્રભોઃ ।
 દ્વાવિંશતિઃ સહસ્રાણિ તે નિર્દિષ્ટા મતાંતરે ॥ ૩૩૩ ॥

અજિતપ્રભુના અઢાર લાખ પૂર્વ કૌમારાવસ્થામાં વ્યતીત થયા અને એક પૂર્વાંગ (૮૪ લાખ વર્ષ) યુક્ત ત્રેપન લાખ વર્ષ રાજ્યપણું પાળ્યું. ૩૨૬.

પ્રભુનું શરીર ૪૫૦ ધનુષ્ય ઊંચું હતું. દીક્ષા અવસરે તેમની શિબિકા સુપ્રભા નામની હતી. ૩૨૭.

પ્રથમ પારણું અયોધ્યામાં બ્રહ્મદત્તને ઘરે કર્યું. બાર વર્ષ છાન્દસ્થપણે રહ્યા અને સપ્તચ્છદ વૃક્ષની નીચે કેવળજ્ઞાન પામ્યા. ૩૨૮.

ગૃહવાસમાં એક પૂર્વાંગ યુક્ત એકોતેર લાખ પૂર્વ રહ્યા અને ચારિત્રપર્યાય એક પૂર્વાંગ ન્યૂન એક લાખ પૂર્વનો થયો. ૩૨૯.

એ પ્રમાણે કુલ ૭૨ લાખ પૂર્વનું આયુ પાળ્યું. અજિતપ્રભુને ૮૫ ઉત્તમ ગણધરો થયા. ૩૩૦.

પ્રભુના હાથેદીક્ષિત એક લાખ સાધુ અને ત્રણ લાખ અને ત્રીશ હજાર સાધ્વીઓ થઈ. ૩૩૧.

શ્રાવકો ૨,૯૮,૦૦૦ થયા, શ્રાવિકાઓ ૫,૪૫,૦૦૦ થઈ. ૩૩૨.

વીશ હજાર કેવળજ્ઞાની થયા. મતાંતરે બાવીશ હજાર કહ્યા છે. ૩૩૩.

મનોવિદાં સહસ્રા દ્વા-દ્વાશાઢ્યાઃ પંચભિઃ શતૈઃ ।
 સાર્દ્ધૈર્વાવધિભાજાં તુ સ્યુશ્વતુર્નવતિઃ શતાઃ ॥ ૩૩૪ ॥
 સત્તત્રિંશચ્છતા વિંશાઃ સ્યુશ્વતુર્દશપૂર્વિણાં ।
 વિંશતિર્વૈક્રિયવતાં સહસ્રાઃ સચતુઃ શતાઃ ॥ ૩૩૫ ॥
 સહસ્રાઃ દ્વાદશ ચતુઃ-શતાઢ્યા વાદિનાં મતાઃ ।
 પ્રત્યેકબુદ્ધા વિજ્ઞેયાઃ સ્વશિષ્યસમસંખ્યકાઃ ॥ ૩૩૬ ॥

एवं सर्वेषामपि ज्ञेयं.

સિંહસેનાભિધઃ શ્રીમાન્ ગણભૃત્થથમઃ પ્રભોઃ ।
 તથા પ્રવર્ત્તની ફલ્ગુઃ સગરો ભક્તભૂપતિઃ ॥ ૩૩૭ ॥
 વરદં મુદ્ગરં ચાક્ષ-સૂત્રં પાશં ચ દક્ષિણે ।
 દોષ્ણાં ચતુષ્ટયે વિભ્રદ્ વામે કરચતુષ્ટયે ॥ ૩૩૮ ॥
 બીજપૂરં ચાભયં ચાં-કુશં શક્તિ સમુદ્રહન્ ।
 મહાયક્ષાભિધો યક્ષઃ શ્યામવર્ણશ્ચતુર્મુખઃ ॥ ૩૩૯ ॥
 કરીંદ્રવાહનોઽષ્ટાભિ-ર્ભુજૈઃ પાત્યષ્ટ દિગ્ગજાન્ ।
 દ્વિતીયસ્યાઽદ્વિતીયસ્ય પ્રભોશ્ચરણસેવકાન્ ॥ ૩૪૦ ॥
 દધાના દક્ષિણે પાણિ-દ્વયે વરદપાશકૌ ।
 બીજપૂરાંકુશૌ વામે ગૌરવર્ણા ચતુર્ભુજા ॥ ૩૪૧ ॥

મનપર્યવજ્ઞાની બાર હજાર પાંચસો અથવા બારહજાર પાંચસો પચાસ થયા. અવધિજ્ઞાની ૮૪૦૦ થયા. ૩૩૪.

૩૭૨૦ ચૌદપૂર્વી થયા. ૨૦૪૦૦ વૈક્રિયલબ્ધિવાળા થયા. ૩૩૫.

૧૨,૪૦૦ વાદી થયા. સ્વશિષ્યની (મુનિઓની) સમસંખ્યાવાળા પ્રત્યેકબુદ્ધ જાણવા. ૩૩૬.

આ પ્રમાણે બધા પ્રભુ માટે જાણવું. પ્રભુના પ્રથમ ગણધર સિંહસેન નામના થયા, ફલ્ગુશ્રી મુખ્ય પ્રવર્ત્તની થઈ સગરચક્રી ભક્ત રાજા થયા. ૩૩૭.

દક્ષિણ બાજુના ચાર હાથમાં વરદ, મુદ્ગર, અક્ષસૂત્ર અને પાશને ધારણ કરનાર અને ડાબી બાજુના ચાર હાથમાં બીજપૂર, અભય, અંકુશ અને શક્તિ ધારણ કરનારો, શ્યામવર્ણવાળો ચાર મુખવાળો, મહાયક્ષ નામનો યક્ષ થયો. ૩૩૮-૩૩૯.

એ હાથીના વાહનવાળો યક્ષ, આઠ ભુજાઓવડે આઠ દિગ્ગજો કે જે અદ્વિતીય એવા દ્વિતીય પ્રભુના ચરણના સેવકો હતા તેમનું રક્ષણ કરતો હતો. ૩૪૦.

દક્ષિણ બાજુના બે હાથમાં વરદ અને પાશ તથા ડાબી બાજુના બે હાથમાં બીજપૂર અને

લોહાસનાધિરૂઢા ચ નામ્નાજિતબલા સુરી ।

અજિતપ્રભુભક્તાનાં કમ્પા દિશતિ સંપદઃ ॥ ૩૪૨ ॥

इति श्रीअजितः

જંબૂદ્વીપે પ્રાગ્વિદેહે વિજયે રમણીયકે ।

પુર્યાં શુભાયાં વિપુલ-બલોઽભૂદ્ભૂપતિઃ પુરા ॥ ૩૪૩ ॥

ગ્રૈવેયકે સપ્તમેઽભૂત્સંપ્રાંતગુરુદીક્ષિતઃ ।

સૈકોનત્રિંશદબ્ધ્યાયુ-સ્ત્રિદશોઽથ ચ્યુતસ્તતઃ ॥ ૩૪૪ ॥

કુળાલદેશે શ્રાવસ્ત્યાં જિતારિનૃપતેઃ સુતઃ ।

અભૂત્સેનાકુક્ષિરલં તૃતીયઃ સંભવો જિનઃ ॥ ૩૪૫ ॥

ફાલ્ગુનસ્યાષ્ટમી શુક્લા શુક્લા સહચતુર્દશી ।

માર્ગશીર્ષસ્ય રાકા ચ કાર્તિકાસિતપંચમી ॥ ૩૪૬ ॥

ચૈત્રસ્ય પંચમી શુક્લા કલ્યાણતિથયઃ પ્રભોઃ ।

ચતુર્થ મૃગશીર્ષ ભમાર્દ્રા ભવતિ પંચમે ॥ ૩૪૭ ॥

માસા નવદિનૈઃ ષડ્ભિ-રધિકા ગરભસ્થિતિઃ ।

તુરગો લાંછનં રાશિઃ પ્રભોર્મિથુનસંજ્ઞકઃ ॥ ૩૪૮ ॥

અંકુશને ધારણ કરનારી, ગૌરવર્ણવાળી, ચાર ભુજાવાળી, લોહાસનપર આરૂઢ થયેલી અજિતબલા નામે દેવી અજિતપ્રભુના ભક્તોને સુંદર એવી સંપદા આપનારી થઈ. ૩૪૧-૩૪૨. ઈતિ શ્રી અજિતઃ

શ્રી સંભવનાથ ભગવાનનું વર્ણન - જંબૂદ્વીપના પૂર્વમહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં રમણીય નામના વિજયમાં શુભા નામની નગરીમાં પહેલાં વિપુલબળ નામનો રાજા હતો. ૩૪૩.

તેણે સંપ્રાંત ગુરુની પાસે દીક્ષા લીધી. મરણ પામીને સાતમા ગ્રૈવેયકમાં ૨૮ સાગરોપમનાં આયુષ્યવાળો દેવ થયો. ત્યાંથી અવીને કુણાલદેશમાં શ્રાવસ્તિ નામની નગરીમાં જિતારિ રાજાની સેના નામની રાણીની કુક્ષિમાં પુત્રરત્નપણે ઉત્પન્ન થયા, તે ત્રીજા સંભવનાથ તીર્થંકર થયા. ૩૪૪-૩૪૫.

ફાગણ સુદ ૮, માગસર સુદ ૧૪, માગસર સુદ ૧૫, કારતક વદ ૫ અને ચૈત્ર સુદ-૫ આ તેમના પાંચ કલ્યાણકોની તિથિ છે. ચાર કલ્યાણક મૃગશીર્ષ નક્ષત્રમાં અને પાંચમું આર્દ્રા નક્ષત્રમાં થયેલ છે. ૩૪૬-૩૪૭.

પ્રભુની ગર્ભસ્થિતિ નવ માસ અને છ દિવસની, લાંછન તુરગનું અને રાશિ મિથુન જાણવી. ૩૪૮.

ऊनैः षष्ट्या पूर्वलक्षै-स्त्रिंशता लक्षकोटिभिः ।
 वार्द्धीनां श्रीमदजित-निर्वाणाच्छंभवोऽभवत् ॥ ३४९ ॥
 युक्ताः षष्ट्या पूर्वलक्षै-र्विंशतिर्लक्षकोटयः ।
 तुर्यारकस्याशिष्यंत वार्द्धीनां प्रभुजन्मनि ॥ ३५० ॥
 सर्वेषामर्हतां जन्म-न्युक्तस्तुर्यारकस्य वः ।
 शेषः स स्वायुषा हीनः शेषो भवति निर्वृतौ ॥ ३५१ ॥
 स्वाम्यभूत्संभवो नाम्ना सुभातिशयसंभवात् ।
 उत्पन्ने वा प्रभौ भूमौ भूरिज्ञस्यसमुद्भवात् ॥ ३५२ ॥
 पूर्वलक्षाः पंचदश कुमारत्वेऽवसत्प्रभुः ।
 राज्ये चतुश्चत्वारिंश-च्चतुःपूर्वांगसाधिकाः ॥ ३५३ ॥
 धनुःशतानि चत्वारि स्युः प्रभोर्वપुरुच्छ્રયે ।
 सिद्धार्था શિબિકાબ્દાનિ છાઞ્ચસ્થ્યેઽસ્ય ચતુર્દશ ॥ ૩૫૪ ॥
 સુરેન્દ્રદત્તઃ શ્રાવસ્ત્યાં દાતા પ્રથમપારણે ।
 તલે સાલતરોજ્ઞાનં પ્રાદુરાસાસ્ય પંચમં ॥ ૩૫૫ ॥

શ્રી અજિતનાથભગવાનના નિર્વાણથી સાઈઠ લાખ પૂર્વ ન્યૂન ત્રીશ લાખ કોડ સાગરોપમ વ્યતીત થયા ત્યારે શ્રી સંભવનાથભગવાન ગર્ભમાં આવ્યા. ૩૪૯.

તે વખતે ચોથા આરાના વીશ લાખ કોડ સાગરોપમ અને સાઈઠ લાખ પૂર્વ બાકી હતા. ૩૫૦.

સર્વ અરિહંતોના જન્મ સમયે ચોથો આરો જેટલો બાકી રહે તેમાં તેમનું આયુષ્ય બાદ કરીએ તો તેટલો તેમના નિર્વાણ પછી બાકી રહે. ૩૫૧.

શુભાતિશયના સંભવથી અથવા પ્રભુ ગર્ભમાં આવ્યા ત્યારથી ભૂમિમાં ઘણું ધાન્ય ઉત્પન્ન થવાથી, પ્રભુનું નામ સંભવનાથ પાડવામાં આવ્યું. ૩૫૨.

પંદર લાખ પૂર્વ કુમારાવસ્થામાં વ્યતીત થયા અને ચાર પૂર્વાંગ યુક્ત ૪૪ લાખ પૂર્વ રાજ્યની પ્રતિપાલના કરી. ૩૫૩.

પ્રભુનું શરીર ૪૦૦ ધનુષ્ય ઊંચું હતું. દીક્ષા અવસરે સિદ્ધાર્થા નામની શિબિકા હતી. અને પ્રભુ છન્નસ્થપણમાં ચૌદ વર્ષ રહ્યા હતા. ૩૫૪.

પ્રથમ પારણું શ્રાવસ્તીમાં જ સુરેન્દ્રદત્તને ત્યાં કર્યું હતું અને સાલ વૃક્ષની નીચે કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થયું હતું. ૩૫૫.

ચતુઃપૂર્વાગોનમેકં પૂર્વલક્ષં ચ સાધુતા ।
 ષષ્ટિશ્ચ પૂર્વલક્ષાણિ સર્વમાયુઃ પ્રકીર્તિતં ॥ ૩૫૬ ॥
 દ્વયાઢ્યં શતં ગણભૃતો દ્વે લક્ષે સાધવઃ સ્મૃતાઃ ।
 લક્ષત્રયં ચ સાધ્વીનાં સષટ્ત્રિંશત્સહસ્રકં ॥ ૩૫૭ ॥
 લક્ષદ્વયં ત્રિનવતિઃ સહસ્રાઃ શ્રાવકાઃ પ્રભોઃ ।
 ષડ્ લક્ષાણિ સહસ્રાશ્ચ ષટ્ત્રિંશત્ શ્રાવિકાઃ સ્મૃતાઃ ॥ ૩૫૮ ॥
 સહસ્રાણિ પંચદશ કેવલજ્ઞાનશાલિનાં ।
 સહસ્ર દ્વાદશ શતં સાર્દ્ધં માનસવેદિનાં ॥ ૩૫૯ ॥
 નવાવધિજ્ઞાનભાજાં સહસ્રાઃ ષટ્શતાધિકાઃ ।
 દ્વે સહસ્રે શતં સાર્દ્ધં સ્યુશ્ચતુર્દશ પૂર્વિણઃ ॥ ૩૬૦ ॥
 વાદિનાં દ્વાદશ સહસ્રાસ્તથા વૈક્રિયસ્પૃશાં ।
 એકોનવિંશતિઃ સાષ્ટ-શતાઃ સ્યુઃ સત્સહસ્રકાઃ ॥ ૩૬૧ ॥
 ચારુર્ગણભૃન્મુખ્યઃ પ્રભોઃ શ્યામા પ્રવર્તિની ।
 સદા ભક્તો મહીપાલો મિતસેનઃ પ્રકીર્તિતઃ ॥ ૩૬૨ ॥
 દક્ષિણે નકુલં દામા-ભયં વિભ્રત્કરત્રયે ।
 માતુલિંગં નાગમક્ષ-સૂત્રં વામે કરત્રયે ॥ ૩૬૩ ॥

ચાર પૂર્વાગ ન્યૂન, એક લાખ પૂર્વનો દીક્ષાપર્યાય અને સાઠ લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય કહ્યું છે. ૩૫૬.

સંભવનાથપરમાત્માનાં ૧૦૨ ગણધર, બે લાખ સાધુ, ૩,૩૬,૦૦૦ સાધ્વીઓ ૨,૮૩,૦૦૦ શ્રાવકો, ૬,૩૬,૦૦૦ શ્રાવિકાઓ કહી છે. ૩૫૭-૩૫૮.

૧૫,૦૦૦ કેવળજ્ઞાની, ૧૨,૧૫૦ મનઃપર્યવજ્ઞાની, નવ હજાર ને છસો (૯૬૦૦) અવધિજ્ઞાની, ૨૧૫૦ ચૌદપૂર્વી, ૧૨૦૦૦ વાદીઓ અને ૧૮૮૦૦ વૈક્રિયલબ્ધિવાળા થયા. ૩૫૯-૩૬૧.

ચારુ નામના મુખ્ય ગણધર, શ્યામા નામે પ્રવર્તિની અને શ્રાવક અમિતસેન નામના રાજા થયા. ૩૬૨.

દક્ષિણ બાજુના ત્રણ હાથમાં નકુલ, દામા અને અભય ને ધારણ કરનાર તથા ડાબી બાજુના ત્રણ હાથમાં બીજેરુ, નાગ અને અક્ષસૂત્રને ધારણ કરનાર, ત્રણ નેત્રવાળો, ત્રણ મુખવાળો, શ્યામ વર્ણવાળો અને મોરના વાહનવાળો, છ ભુજાવાળો, ત્રિમુખ નામનો યક્ષ જયવંત વર્તે છે. ૩૬૩-૩૬૪.

જમણા બે હાથમાં વરદ અને અક્ષસૂત્ર અને ડાબી બાજુના બે હાથમાં ફળ અને અભયને

ત્રિનેત્રસ્ત્રિમુખઃ શ્યામ-વર્ણો બર્હિણવાહનઃ ।
 ષડ્ભુજસ્ત્રિમુખો જીયા-ત્રિમુખો નામ યક્ષરાટ્ ॥ ૩૬૪ ॥
 વરદં ચાક્ષસૂત્રં ચ દક્ષિણે કરયામલે ।
 વામે ફલં ચાભયં ચ દધાનેતિ ચતુર્ભુજા ॥ ૩૬૫ ॥
 દુરિતારિર્ગૌરવર્ણા કલ્યાણં મેષવાહના ।
 સદા દદાતિ ભવ્યાનાં સંભવપ્રભુસેવિનાં ॥ ૩૬૬ ॥ ઇતિ શ્રીસંભવઃ ।
 જંબૂદ્વીપે પ્રાગ્વિદેહે વિજયો મંગલાવતી ।
 તત્ર રત્નસંચયાયાં પુર્યાં રાજા મહાબલઃ ॥ ૩૬૭ ॥
 સ ચાદાય પરિવ્રજ્યાં ગુરોર્વિમલવાહનાત્ ।
 જયંતેઽભૂત્રયસ્ત્રિંશ-ત્પયોધિસ્થિતિકઃ સુરઃ ॥ ૩૬૮ ॥
 તતોઽયોધ્યામહાપુર્યાં દેશે કોશલનામનિ ।
 સિદ્ધાર્થાસંવરક્ષમામૃત્સુતોઽભૂદભિનંદનઃ ॥ ૩૬૯ ॥
 શુક્લ ચતુર્થી વૈશાખે માઘે શુક્લા દ્વિતીયિકા ।
 શુક્લૈવ દ્વાદશી માઘે પૌષે શુક્લા ચતુર્દશી ॥ ૩૭૦ ॥
 શુક્લાષ્ટમી ચ વૈશાખે કલ્યાણતિથયઃ પ્રભોઃ ।
 ચતુર્ષુ ધિષ્ણ્યમાદિત્યં, પંચમે પુષ્યમેવ ચ ॥ ૩૭૧ ॥

ધારણ કરનારી, ચાર ભુજવાળી, ગૌરવર્ણવાળી, મેષના વાહનવાળી, દુરિતારિ નામની દેવી, સંભવ પ્રભુની સેવા કરનારાઓનું નિરંતર કલ્યાણ કરે છે. ૩૬૫-૩૬૬. ઇતિ શ્રી સંભવ !

શ્રી અભિનંદનસ્વામીનું વર્ણન - આ જંબૂદ્વીપના પૂર્વમહાવિદેહમાં મંગલાવતી વિજયમાં, રત્નસંચયા નામની નગરીમાં, મહાબળ નામે રાજા થયા હતા. ૩૬૭.

તેઓ વિમળવાહન નામના ગુરુપાસે પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરી, કાળ કરીને જયંત નામના અનુત્તર વિમાનમાં ૩૩ સાગરોપમના આયુષ્યવાળા દેવ થયા. ૩૬૮.

ત્યાંથી અવીને કોશળ દેશમાં અયોધ્યા નામની મહાનગરીમાં સંવર રાજા અને સિદ્ધાર્થ નામની રાણીના પુત્ર અભિનંદન થયા. ૩૬૯.

વૈશાખ સુદ ૪, મહા સુદ ૨, મહા સુદ ૧૨, પોષ સુદ ૧૪ અને વૈશાખ સુદ ૮ આ પાંચ તેમના કલ્યાણકની તિથિઓ છે. ચાર કલ્યાણકો અભિયિ નક્ષત્રમાં અને પાંચમું પુષ્ય નક્ષત્રમાં જાણવું. ૩૭૦-૩૭૧.

અહીં આવશ્યકસૂત્રમાં તો પોષ માસમાં વદ પક્ષની ચતુર્દશી અને અભિયિ નક્ષત્ર અભિનંદનસ્વામીનો જ્ઞાનકલ્યાણકનો દિવસ દેખાય છે. આ શુદ્ધ ચતુર્દશી જ હશે એમ ન કહેવું કેમકે

આવશ્યકે તુ-‘પોસેઽસુદ્ધચઽદ્વસિ અભીઙ્મભિનંદણજિણસ્સ તિ’ જ્ઞાનકલ્યાણકદિનં
દૃશ્યતે, ન ચેયં શુદ્ધચતુર્દશ્યેવ ભાવિનીતિ વાચ્યં, તસ્યા અભીચિયોગાસંભવાત્પૌષશુદ્ધ-
ચતુર્દશ્યાં હિ પુનર્વસ્વોરેવ પ્રાયો યોગઃ સંભવેદિતિ.

અષ્ઠૌ માસા દિનાન્યઘ્ઠા-વિંશતિર્ગરભસ્થિતિઃ ।

વાનરો લાંછનં રાશિ-ર્મિથુનાખ્યોઽભવત્પ્રભોઃ ॥ ૩૭૨ ॥

પંચાશત્પૂર્વલક્ષોનૈ-ર્દશભિર્લક્ષકોટિભિઃ ।

સાગરૈર્ભગવાંસ્તુર્યો-ઽભવત્સંભવમોક્ષતઃ ॥ ૩૭૩ ॥

સપંચાશત્પૂર્વલક્ષા દશાઽધિલક્ષકોટયઃ ।

અશિષ્યંત પ્રભોર્જન્મ-કાલે તુર્યારકસ્ય ચ ॥ ૩૭૪ ॥

યતોઽભિનંદ્યતે શક્રૈઃ સ્તૂયતે ગર્ભગોઽપ્યતઃ ।

અભિનંદનનામાભૂ-દ્યદ્વા વિશ્વપ્રમોદકૃત્ ॥ ૩૭૫ ॥

લક્ષા દ્વાદશ પૂર્વાણાં સાર્દ્ધાઃ કૌમાર્યમષ્ટ ચ ।

પૂર્વાંગાન્યથ ષટ્તિંત્રશ-લ્લક્ષાઃ સાર્દ્ધાશ્ચ રાજતા ॥ ૩૭૬ ॥

પૂર્વાંગૈરષ્ટભિન્યૂનં પૂર્વલક્ષં ચ સાધુતા ।

પંચાશત્પૂર્વલક્ષાણિ સર્વમાયુઃ પ્રકીર્તિતં ॥ ૩૭૭ ॥

તેમાં અભિચિ નક્ષત્રના યોગનો અસંભવ છે, પોષ સુદ ચૌદશે ચતુર્દશીએ તો પુનર્વસુ નક્ષત્રનો યોગ જ પ્રાયઃ સંભવે છે.”

પ્રભુની ગર્ભસ્થિતિ આઠ માસ અને અઠ્યાવીશ દિવસની, વાનરનું લાંછન અને મિથુન રાશિ જાણવી. ૩૭૨.

સંભવનાથભગવાનના મોક્ષગમનથી પચાસ લાખ પૂર્વ ન્યૂન દશ લાખ કોડ સારગોપમ ગયા ત્યારે અભિનંદન પ્રભુનો જન્મ થયો. એટલે શ્રી અભિનંદનસ્વામીના જન્મ સમયે ચોથો આરો પચાસ લાખ પૂર્વસંહિત દશ લાખ કોડપૂર્વ શેષ રહ્યો એમ જાણવું. ૩૭૩-૩૭૪.

પ્રભુ ગર્ભમાં હતા ત્યારે શકે અભિનંદિત કર્યા-સ્તવ્યા તેથી તેમજ વિશ્વને પ્રમોદ કરનાર હોવાથી તેમનું નામ અભિનંદન રાખવામાં આવ્યું. ૩૭૫.

સાડા બાર લાખ પૂર્વ કૌમારાવસ્થામાં વ્યતીત થયા અને આઠ પૂર્વાંગ યુક્ત સાડીછત્રીશ લાખ પૂર્વ રાજ્યની પ્રતિપાલના કરી. ૩૭૬.

આઠ પૂર્વાંગ ન્યૂન એક લાખ પૂર્વ સાધુપણમાં પસાર કર્યા. કુલ પચાસ લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય થયું. ૩૭૭.

અભિનંદિત કરી છે મોક્ષલક્ષ્મી જેણે એવા અભિનંદનસ્વામીનું શરીરમાન સાડાત્રણ સો

ધનુઃશતત્રયં સાર્દ્ધં પ્રજ્ઞસો વપુરુચ્છયઃ ।
 અભિનંદનદેવસ્યા-ભિનંદિતશિવશ્રિયઃ ॥ ૩૭૮ ॥
 વ્રતેઽર્થસિદ્ધા શિબિકા પ્રથમં પારણં પ્રભોઃ ।
 અયોધ્યાયામિંદ્રદત્ત-મંદિરે સમજાયત ॥ ૩૭૯ ॥
 છન્નસ્થકાલો વિજ્ઞેયો વર્ષાણ્યઘાદશ પ્રભોઃ ।
 જ્ઞાનદ્રુમઃ પ્રિયાલઃ સ્યાત્ ષોડશં ગણિનાં શતં ॥ ૩૮૦ ॥
 લક્ષાસ્તિસ્રો ભગવતઃ સંયતાનાં મહાત્મનાં ।
 ષડ્લક્ષાઃ સંયતીનાં ચ સહસ્રૈસ્ત્રિંશતાધિકાઃ ॥ ૩૮૧ ॥
 અઘાશીતિઃ સહસ્રાણિ શ્રાધ્ધ્યા લક્ષદ્વયં તથા ।
 શ્રાવિકાણાં પંચલક્ષાઃ સહસ્રાઃ સપ્તવિંશતિઃ ॥ ૩૮૨ ॥
 ચતુર્દશ સહસ્રાણિ કેવલજ્ઞાનશાલિનાં ।
 એકાદશ સહસ્રાઃ ષટ્ શતાઃ સાધ્ધ્યા મનોવિદામ્ ॥ ૩૮૩ ॥
 અવધિજ્ઞાનિનામઘા-નવતિઃ સ્યુઃ શતાનિ ચ ।
 શતાનિ પંચદશ ચ સ્યુશ્ચતુર્દશપૂર્વિણામ્ ॥ ૩૮૪ ॥
 સવૈક્રિયાણામેકોન-વિંશતિઃ સ્યુઃ સહસ્રકાઃ ।
 એકાદશ સહસ્રાણિ વાદિનામભવન્ વિભોઃ ॥ ૩૮૫ ॥
 વજ્રનાભો ગણધરઃ પ્રથમઃ પ્રથિતઃ પ્રભોઃ ।
 પ્રવર્તિન્યજિતા મિત્ર-વીર્યો ભક્તનૃપોઽભવત્ ॥ ૩૮૬ ॥

ધનુષ્યનું કહ્યું છે. ૩૭૮.

વ્રતારોપણ વખતે શિબિકા અર્થસિદ્ધા નામની હતી અને પ્રથમ પારણું પ્રભુએ અયોધ્યામાં ઈંદ્રદત્તને ઘરે કર્યું હતું. ૩૭૯.

પ્રભુનો છન્નસ્થ કાળ અઢાર વર્ષનો અને જ્ઞાનવૃક્ષ પ્રિયાલ નામનું હતું. ૧૧૬ ગણધર હતા. ૩૮૦.

પ્રભુને ત્રણ લાખ સાધુઓ, ૬,૩૦,૦૦૦ સાધ્વીઓ, ૨,૮૮,૦૦૦ શ્રાવકો, ૫,૨૭,૦૦૦ શ્રાવિકાઓ, હતી. ૩૮૧-૩૮૨.

૧૪૦૦૦ કેવળજ્ઞાની, ૧૧૬૫૦ મનઃપર્યવજ્ઞાની, ૮૮૦૦ અવધિજ્ઞાની, ૧૫૦૦ ચૌદપૂર્વી, ૧૮૦૦૦ વૈક્રિયલબ્ધિવાળા અને ૧૧૦૦૦ વાદીઓ થયા. ૩૮૨-૩૮૫.

વજ્રનાભ નામના પ્રથમ ગણધર થયા, અજિતા નામની મુખ્ય પ્રવર્તિની થઈ અને મિત્રવીર્ય નામના રાજા પરમ ભક્ત (શ્રાવક) થયા. ૩૮૬.

માતુલિંગાક્ષસૂત્રાઢ્યા-પસવ્યકરયામલઃ ।
 નકુલાંકુશયુગ્વામ-કરયુગ્મશ્ચતુર્ભુજઃ ॥ ૩૮૭ ॥
 ઈશ્વરાખ્યો યક્ષરાજઃ શ્યામાંગો ગજવાહનઃ ।
 અભિનંદનભક્તાનાં કરોતિ કુશલં સદા ॥ ૩૮૮ ॥
 વિભ્રતી વરદં પાશ-મપસવ્યે કરદ્વયે ।
 વામે નાગાંકુશૌશ્યામ-કાયકાંતિશ્ચતુર્ભુજા ॥ ૩૮૯ ॥
 પદ્માસના સુરી કાલી નામ્ના ધામ્નાતિભાસુરા ।
 વિતનોતિ શ્રિયાં નંદિ-મભિનંદસેવિનાં ॥ ૩૯૦ ॥ ઇતિ શ્રીઅભિનંદનઃ ।
 વિજયે પુષ્કલાવત્યાં ધાતકીખંડમંડને ।
 પ્રાગ્વિદેહેષુ વિદિતા નગરી પુંડરીકિણી ॥ ૩૯૧ ॥
 એવં શ્રીવાસુપૂજ્યાંતા જિના અઘૈ વિચક્ષણૈઃ ।
 ઉત્પન્નાઃ પ્રાગ્વિદેહેષુ જ્ઞેયાઃ પ્રાક્તનજન્મનિ ॥ ૩૯૨ ॥
 અમ્બૂદતિબલસ્તત્ર રાજા સ્વીકૃત્ય સ વ્રતં ।
 સીમંધરગુરોઃ પાશ્વે જયંતે નિર્જરોઽભવત્ ॥ ૩૯૩ ॥

માતુલિંગ અને અક્ષસૂત્ર જેના જમણા હાથમાં છે તથા નકુળ અને અંકુશ જેના ડાબા હાથમાં છે, એવો ચાર ભુજવાળો, ઈશ્વર નામનો, શ્યામ અંગવાળો અને ગજના વાહનવાળો યક્ષરાજ થયો કે જે શ્રી અભિનંદનસ્વામીના ભક્તોને નિરંતર કુશલ કરે છે. ૩૮૭-૩૮૮.

જમણા બે હાથમાં વરદ અને પાશ તથા ડાબા બે હાથમાં નાગ અને અંકુશને ધારણ કરનારી, ચાર ભુજવાળી, શ્યામ કાંતિવાળી, પદ્મના આસનવાળી, નામથી કાળી પરંતુ તેજવડે અતિ ચમકતી, તે અભિનંદનસ્વામીના સેવકોની લક્ષ્મીને નિરંતર વિસ્તારે છે. ૩૮૯-૩૯૦. ઇતિ અભિનંદનઃ

સુમતિનાથ વર્ણન - ધાતકીખંડના મંડનભૂત પૂર્વમહાવિદેહમાં પુષ્કળાવતી વિજયમાં પુંડરીકિણી નામની નગરી છે. ૩૯૧.

અહીં સુમતિનાથથી વાસુપૂજ્ય સુધીના આઠ તીર્થંકરો પૂર્વજન્મમાં પૂર્વમહાવિદેહમાં ઉત્પન્ન થયેલા હતા એમ વિચક્ષણોએ જાણવું. ૩૯૨.

તે નગરીમાં અતિબળ નામે રાજા હતા. તેણે સીમંધર ગુરૂની પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું, અને મૃત્યુ પામીને જયંત વિમાનમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. ૩૯૩.

ત્યાં તેત્રીશ સાગરોપમનું આયુષ્ય ભોગવીને કોશળ નામના દેશમાં, સાકેત નામના નગરમાં, મેઘ નામના રાજાની મંગળા નામની રાણીની કુક્ષિમાં પુત્રપણે, કૌંચના લાંછનવાળા પાંચમા

સ્થિતિં તત્ર ત્રયસ્ત્રિંશ-ત્સાગરામનુભૂય ચ ।
 દેશેષુ કોશલાખ્યેષુ પુરે સાકેતનામનિ ॥ ૩૯૪ ॥
 મેઘભૂપાલતનયો મંગલાકુક્ષિસંભવઃ ।
 પંચમઃ સુમતિર્નામ્ના જિનોઽભૂત્ક્રૌંચલાંછનઃ ॥ ૩૯૫ ॥
 શુક્લા દ્વિતીયા નભસો વૈશાખસ્ય સિતાષ્ટમી ।
 તસ્યૈવ નવમી શુક્લા ચૈત્રસ્યૈકાદશી સિતા ॥ ૩૯૬ ॥
 ચૈત્રસ્ય નવમી શુક્લા કલ્યાણકદિનાઃ ક્રમાત્ ।
 સ્યદ્ધતુર્ણુ મઘા ધિષ્ણ્યં પંચમે ચ પુનર્વસૂ ॥ ૩૯૭ ॥
 પ્રભોર્ગર્ભસ્થિતિર્માસા નવ ષડ્વાસરાધિકાઃ ।
 ધનુઃશતત્રયં દેહો-ચ્છ્રયો રાશિર્મૃગાધિપઃ ॥ ૩૯૮ ॥
 અભિનંદનનિર્વાણાન્નવભિઃ કોટિલક્ષકૈઃ ।
 ચત્વારિંશત્પૂર્વલક્ષ-ન્યૂનૈઃ પાથોધિભિઃ કિલ ॥ ૩૯૯ ॥
 સુમતેરભવજન્મ શેષે તુર્યારકસ્ય ચ ।
 ચત્વારિંશત્પૂર્વલક્ષા-ધિકેઽધિકોટિલક્ષકે ॥ ૪૦૦ ॥
 હેતોરેકસ્ય પુત્રસ્ય સપત્ન્યોરુભયોરભૂત્ ।
 વિવાદ એકદા ભૂયાન્ મૃતે પત્યૌ ધનાશયા ॥ ૪૦૧ ॥

સુમતિનાથ જિનેશ્વર થયા. ૩૯૪-૩૯૫.

શ્રાવણ સુદ ૨, વૈશાખ સુદ ૮, વૈશાખ સુદ ૯, ચૈત્ર સુદ ૧૧ અને ચૈત્ર સુદ ૯ એ અનુક્રમે પાંચ કલ્યાણના દિવસો થયા. તેમાંના ચાર કલ્યાણક મઘા નક્ષત્રમાં અને પાંચમું પુનર્વસુ નક્ષત્રમાં થયું. ૩૯૬-૩૯૭.

પ્રભુની ગર્ભસ્થિતિ નવ માસ અને છ દિવસની, ત્રણસો ધનુષ્યપ્રમાણ શરીર અને સિંહરાશિ હતી. ૩૯૮.

અભિનંદનસ્વામીના નિર્વાણથી ૪૦ લાખ પૂર્વ ન્યૂન નવ લાખ કોડ સાગરોપમે સુમિતાનાથનો જન્મ થયો, ત્યારે ૪૦ લાખ પૂર્વ અધિક એક લાખ કોડ સાગરોપમ પ્રમાણ ચોથો આરો બાકી રહ્યો હતો. ૩૯૯-૪૦૦.

સુમતિનાથ નામ પાડવાનું કારણ એવું બન્યું, કે એક પુત્ર માટે બે શોક્યોમાં પોતાના પતિ મરણ પામ્યા બાદ પતિના ધનની આશાથી વિવાદ ઉત્પન્ન થયો. (બંને જણી પુત્ર પોતાનો છે એમ કહેવા લાગી) ૪૦૧.

સાક્ષી ન કોઽપિ તત્રાસીત્ પુત્રોઽપિ ન વિવેદ સઃ ।
 વિમાતરં માતરં વા તામ્યાં સામ્યેન લાલિતઃ ॥ ૪૦૨ ॥
 કુંઠેષુ નિર્ણયે તસ્મિન્નરેન્દ્રસચિવાદિષુ ।
 અવાદીન્મંગલા રાજી તદાત્વોત્પન્નયા ધિયા ॥ ૪૦૩ ॥
 ગૃહસર્વસ્વવત્પુત્રો-ઽપ્યેષ દ્વેધા વિભજ્યતાં ।
 અનુમેને વિમાતા તન્માતા પ્રોચે ચ સાશ્રુદૃક્ ॥ ૪૦૪ ॥
 અસ્યા એવાસ્તુ પુત્રોઽયં ગૃહદ્રવ્યાદિભિઃ સહ ।
 અસ્મિન્શ્ચિરાયુષિ પ્રાપ્તં સર્વસ્વમખિલં મયા ॥ ૪૦૫ ॥
 અદાપયત્તતસ્તસ્યૈ સુતં નિશ્ચિત્ય મંગલા ।
 ગર્ભસ્થસ્ય પ્રભોરેવ-મનુભાવાદભૂન્મતિઃ ॥ ૪૦૬ ॥
 સ્વયં ચ શોભનમતિ-સ્તસ્માત્સુમતિસંજ્ઞકઃ ।
 કૌમારં વિભરામાસ પૂર્વલક્ષાણ્યસૌ દશ ॥ ૪૦૭ ॥
 એકોનત્રિંશતં સ્વામી પૂર્વલક્ષાણ્યપાલયત્ ।
 સાતિરેકાણિ પૂર્વાર્ગે રાજ્યં દ્વાદશભિર્ભુવિ ॥ ૪૦૮ ॥
 વ્રતં દ્વાદશપૂર્વાર્ગ-ન્યૂનં ચ પૂર્વલક્ષકં ।
 ચત્વારિંશત્પૂર્વલક્ષા-ણ્યાયુષ્છાદ્મ્યેઽબ્દવિંશતિઃ ॥ ૪૦૯ ॥

તેમાં સાક્ષી કોઈ નહોતું અને પુત્ર પોતાની સાચી માતાને કે અપરમાતાને ઓળખતો નહોતો, કેમકે તે બંને શોક્યોએ સરખી રીતે તેને ઉછેર્યો હતો. ૪૦૨.

રાજા અને મંત્રી વિગેરે તેનો નિર્ણય ન કરી શક્યા, ત્યારે મંગળા રાણી તે વખતે બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થવાથી બોલ્યા કે-‘ગૃહસર્વસ્વની જેમ આ પુત્ર પણ બે ભાગ કરીને વહેંચી આપો.’ એટલે તે વાત વિમાતાએ સ્વીકારી. ખરી માતા આંખમાં આંસુ લાવીને બોલી કે-‘અમારા ઘરના દ્રવ્યાદિ સાથે આ પુત્ર પણ ભલે એનો થાઓ. પુત્ર ચિરાયુ થશે, એટલે હું બધું પામી, એમ માનીશ.’ ૪૦૩-૪૦૫.

આ પ્રમાણે તેના કહેવાથી રાણીએ નિશ્ચય કરીને એ પુત્ર તેને જ સોંપાવ્યો. ગર્ભમાં રહેલા પુત્રના પ્રભાવથી જ તેમને આવી મતિ ઉત્પન્ન થઈ. ૪૦૬.

આ કારણથી અને તે પ્રભુ પોતે શોભનમતિવાળા હોવાથી તેમનું નામ સુમિતનાથ પાડવામાં આવ્યું. દશ લાખ પૂર્વ તેમણે કૌમારાવસ્થામાં વ્યતીત કર્યા. ૪૦૭.

બાર પૂર્વાર્ગયુક્ત ૨૯ લાખ પૂર્વ સુધી પૃથ્વીપર રાજ્યનું પાલન કર્યું. ૪૦૮.

દીક્ષાપર્યાય બાર પૂર્વાર્ગ ન્યૂન એક લાખ પૂર્વનો થયો. એ પ્રમાણે સર્વ ૪૦ લાખ પૂર્વનું

જ્ઞાનદ્રુમઃ પ્રિયંગુઃ સ્યાદ્વ્રતાર્થમભયંકરા ।
 શિબિકા પારણં ચાઘં પદ્મોડદાદ્વિજયે પુરે ॥ ૪૧૦ ॥
 પ્રભોઃ શતં ગણભૃતાં સર્વિંશતિસહસ્રકં ।
 લક્ષત્રયં સ્યુર્મુનયો ગુણમાણિક્યભૂભૃતઃ ॥ ૪૧૧ ॥
 પંચ લક્ષાઃ સંયતીનાં સહસ્રૈસ્ત્રિંશતાધિકાઃ ।
 લક્ષદ્વયં શ્રાવકાણાં સૈકાશીતિસહસ્રકં ॥ ૪૧૨ ॥
 પંચ લક્ષાઃ શ્રાવિકાણાં સષોડશસહસ્રકાઃ ।
 ત્રયોદશ સહસ્રાણિ પ્રભોઃ કેવલશાલિનાં ॥ ૪૧૩ ॥
 શતૈશ્ચતુર્ભિરદ્યુર્ધ્વૈઃ સહસ્રા દશ સાધિકાઃ ।
 મનોવિદાં સહસ્રાશ્ચૈકાદશાવધિવેદિનાં ॥ ૪૧૪ ॥
 શતાશ્ચતુર્વિંશતિશ્ચ સ્યુશ્ચતુર્દશપૂર્વિણાં ।
 અષ્ટાદશ વૈક્રિયાદ્ય-સહસ્રાઃ સચતુઃશતાઃ ॥ ૪૧૫ ॥
 સાદ્યૈઃ ષડ્ભિઃ શતૈર્યુક્તાઃ સહસ્રા દશ વાદિનાં ।
 ચમરો ગણભૃન્મુખ્યઃ કાશ્યપી ચ પ્રવર્તિની ॥ ૪૧૬ ॥
 મતાંતરે ચ નિર્દિષ્ટાઃ સહસ્રા દશ વાદિનાં ।
 શતૈશ્ચતુર્ભિરદ્યુર્ધ્વૈરધિકાઃ શ્રુતકોવિદૈઃ ॥ ૪૧૭ ॥
 સત્યવીર્યો નૃપો ભક્તો યક્ષઃ સ્યાતુંબુરુઃ સ ચ ।
 ચતુર્ભુજઃ શ્વેતવર્ણઃ શ્રીમાન્ ગરુડવાહનઃ ॥ ૪૧૮ ॥

આયુષ્ય થયું. છન્નસ્થપણામાં વીશ વર્ષ વ્યતીત થયા. ૪૦૮.

જ્ઞાનવૃક્ષ પ્રિયંગુ નામનું, દીક્ષાની શિબિકા અભયંકરા નામની અને પારણું વિજયપુરમાં પદ્મરાજને ત્યાં થયું. ૪૧૦.

સુમતિનાથપ્રભુને સો ગણધર થયા, ગુણરૂપ માણિક્યના પર્વત સમાન સાધુ ત્રણ લાખ ને વીશ હજાર થયા. ૪૧૧.

પાંચ લાખ અને ત્રીશ હજાર સાધ્વીઓ, ૨,૮૧,૦૦૦ શ્રાવકો, ૫,૧૬,૦૦૦ શ્રાવિકા, ૧૩૦૦૦ કેવળજ્ઞાની, ૧૦૪૫૦ મનઃપર્યવજ્ઞાની, ૧૧૦૦૦ અવધિજ્ઞાની, ૨૪૦૦ ચૌદપૂર્વી, ૧૮૪૦૦ વૈકિયલબ્ધિવાળા, ૧૦૬૫૦ વાદી-મતાંતરે શ્રુતકોવિદોએ ૧૦૪૫૦ કહ્યા છે. ચમર નામે મુખ્ય ગણધર, કાશ્યપી નામની પ્રવર્તિની. ૪૧૨-૪૧૭.

સત્યવીર્ય રાજા પ્રભુનો ભક્ત થયો. તુંબરૂ નામનો યક્ષ અને તે ચાર ભુજવાળો, શ્વેત વર્ણવાળો અને ગરુડના વાહનવાળો થયો. ૪૧૮.

દધાનો વરદં શક્તિ-મપસવ્યકરદ્વયે ।
 ગદાં ચ નાગપાશં ચ વામહસ્તદ્વયેઽદધત્ ॥ ૪૧૯ ॥
 દેવી ભવેન્મહાકાલી સ્વર્ણવર્ણાબુજાસના ।
 ચતુર્ભુજા સવરદ-પાશયામ્યકરદ્વયા ॥ ૪૨૦ ॥
 માતુલિંગાંકુશોપેત-વામહસ્તદ્વયાનિશં ।
 સુમતિપ્રભુભક્તાન્નાં પૂરયંતી મનોરથાન્ ॥ ૪૨૧ ॥ ઇતિ શ્રીસુમતિઃ ।
 પ્રાગભૂદ્ધાતકીચંડે વિજયે વત્સનામનિ ।
 સુસીમાયાં મહાપુર્યાં નૃપો નાન્નાપરાજિતઃ ॥ ૪૨૨ ॥
 સોઽભૂત્રપદ્ય ચારિત્રં સુગુરોઃ પિહિતાશ્રવાત્ ।
 એકત્રિંશત્સાગરાયુ-ર્દેવો ગ્રૈવેયકેતિમે ॥ ૪૨૩ ॥
 વત્સદેશેષુ કૌશામ્બ્યાં નગર્યાં ધરભૂપતેઃ ।
 અભૂત્સુતઃ સુસીમાયાં રાઙ્યાં પેદ્યપ્રભસ્તતઃ ॥ ૪૨૪ ॥
 માઘસ્ય ષષ્ઠી કૃષ્ણાથ દ્વાદશી ચ ત્રયોદશી ।
 કાર્તિકસ્યાસિતા ચૈત્ર-પૌર્ણીમાસી તતઃ પુનઃ ॥ ૪૨૫ ॥
 કૃષ્ણા માર્ગેકાદશી ચ કલ્યાણકદિનાઃ ક્રમાત્ ।
 ધિષ્ણ્યં ચ પંચસ્વપ્યેષુ ચિત્રાસંજ્ઞકમીરિતં ॥ ૪૨૬ ॥

તેના જમણા બે હાથમાં વરદ અને શક્તિ તથા ડાબા બે હાથમાં ગદા અને નાગપાશ ધારણ કરેલા હતા. ૪૧૯.

દેવી મહાકાલી નામની થઈ, તે સ્વર્ણસિમાન વર્ણવાળી, કમળના આસનવાળી, ચાર ભુજાવાળી, તેના જમણા બે હાથમાં વરદ અને પાશ અને ડાબા બે હાથમાં માતુલિંગ અને અંકુશ ધારણ કરનારી, સુમતિનાથપ્રભુના ભક્તોના મનોરથોને નિરંતર પૂરનારી થઈ. ૪૨૦-૪૨૧. ઇતિ શ્રી સુમતિ.

શ્રી પદ્યપ્રભુ વર્ણન - પૂર્વભવમાં ધાતકીખંડના પૂર્વમહાવિદેમાં વત્સ નામના વિજયમાં, સુસીમા નામની મહાપુરીમાં અપરાજિત નામે રાજા હતા. ૪૨૨.

તે પિહિતાશ્રવ નામના ગુરૂપાસે ચારિત્ર અંગીકાર કરીને, નવમા ગ્રૈવેયકમાં ૩૧ સાગરોપમના આયુષ્યવાળા દેવતરીકે ઉત્પન્ન થયા. ૪૨૩.

ત્યાંથી ચ્યવીને વત્સદેશમાં કૌશામ્બી નામની નગરીમાં ધર રાજા અને સુસીમા રાણીના પુત્રપણે, પદ્યપ્રભુ નામના છઠા જિનેશ્વર થયા. ૪૨૪.

મહા વદ ૬, કાર્તિક વદ ૧૨, કાર્તિક વદ ૧૩, ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૫ અને માગસર વદ ૧૧-આ અનુક્રમે પાંચ કલ્યાણકના દિવસો થયા અને પાંચે કલ્યાણકો ચિત્રા નક્ષત્રમાં થયા. ૪૨૫-૪૨૬.

ષડ્વાસરાધિકા માસા નવ ગર્ભસ્થિતિઃ પ્રભોઃ ।
 કન્યારાશિશ્ચ વિજ્ઞેયો લાંછનં ચ સરોરુહં ॥ ૪૨૭ ॥
 ત્રિંશત્પૂર્વલક્ષહીનૈર્નવત્યાભૂત્સહસ્રકૈઃ ।
 પદ્મપ્રભોઽબ્ધિકોટીના-મર્હત્સુમતિનિર્વૃત્તેઃ ॥ ૪૨૮ ॥
 સહસ્રા અબ્ધિકોટીનાં દશ તુર્યારકસ્ય ચ ।
 પ્રભુજન્મન્યશિષ્યંત સત્રિંશત્પૂર્વલક્ષકાઃ ॥ ૪૨૯ ॥
 પદ્મવત્રિર્મલો યસ્માન્માતુર્ગર્ભસ્થિતે પ્રભૌ ।
 પદ્મપ્રભાંકશય્યાયાં દોહદાત્તાદૃશાહ્વયઃ ॥ ૪૩૦ ॥
 ધનુઃશતદ્વયં સાર્દ્ધં સ્વામિનો વપુરુચ્છ્રયઃ ।
 સાર્દ્ધાનિ પૂર્વલક્ષાણિ સપ્ત જ્ઞેયા કુમારતા ॥ ૪૩૧ ॥
 રાજ્યૈશ્વર્યં પૂર્વલક્ષા-ગ્ન્યદ્વ્યસાર્દ્ધાન્યેકવિંશતિં ।
 સાતિરેકાણિ પૂર્વાંગૈઃ પૂર્ણેઃ ષોડશભિર્દધૌ ॥ ૪૩૨ ॥
 પૂર્વલક્ષં ચ પૂર્વાંગિ-રૂનં ષોડશભિર્વ્રતં ।
 ત્રિંશત્પૂર્વલક્ષજીવી માસાંશ્ચ ષડકેવલી ॥ ૪૩૩ ॥
 શિબિકા નિર્વૃત્તિકરા પ્રથમાં પારણાં દદૌ ।
 બ્રહ્મસ્થલે સોમદેવ-શ્છત્રૌઘો જ્ઞાનપાદપઃ ॥ ૪૩૪ ॥

નવ મહિના અને છ દિવસની ગર્ભસ્થિતિ, કન્યારાશિ અને કમળનું લાંછન હતું. ૪૨૭.

સુમતિનાથભગવાનનાં નિર્વાણ પામ્યા પછી, ત્રીશ લાખ પૂર્વ ન્યૂન, નેવું હજાર કોડ સાગરોપમબાદ પદ્મપ્રભુનો જન્મ થયો. ૪૨૮.

તે વખતે ચોથો આરો, દશ હજાર કોડ સાગરોપમ ઉપર ત્રીસ લાખ પૂર્વ બાકી હતો. ૪૨૯.

પદ્મની જેવા નિર્મળ હોવાથી તેમજ પ્રભુ ગર્ભમાં હતા ત્યારે માતાને પદ્મની શય્યામાં સુવાનો દોહદ થયો હતો તેથી એ પ્રભુનું નામ પદ્મપ્રભુ પાડવામાં આવ્યું. ૪૩૦.

તેમનું શરીર અઢી સો ધનુષ્ય ઊંચું હતું. સાડાસાત લાખ પૂર્વ કૌમારાવસ્થામાં વ્યતીત થયા અને સોળ પૂર્વાંગયુક્ત ૨૧૧ લાખ પૂર્વ રાજ્યનું પાલન કર્યું. ૪૩૧-૪૩૨.

સોળ પૂર્વાંગ ન્યૂન, એક લાખ પૂર્વનો ચારિત્રપચાંચ થયો, સર્વમળીને ત્રીશ લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય ભોગવ્યું અને છ માસ છન્નસ્થપણે રહ્યા હતા. ૪૩૩.

દીક્ષા અવસરે નિર્વૃત્તિકરા નામની શિબિકા હતી અને પ્રથમ પારણું બ્રહ્મસ્થળ નગરમાં સોમદેવને ત્યાં કર્યું અને જ્ઞાનવૃક્ષ છત્રૌઘ નામનું હતું. ૪૩૪.

સમોત્તરં ગણભૂતાં શતં સંયમિનાં પ્રભોઃ ।
 તિસ્રો લક્ષાઃ સહસ્રાશ્ચ ત્રિંશદ્વિમલચેતસાં ॥ ૪૩૫ ॥
 લક્ષાશ્ચતસ્રઃ સાધ્વીનાં સહસ્રાણિ ચ વિંશતિઃ ।
 ષટ્સપ્તતિઃ સહસ્રાણિ દ્વે લક્ષે શ્રાવકોત્તમાઃ ॥ ૪૩૬ ॥
 લક્ષાઃ પંચ સહસ્રાશ્ચ પંચ સ્યુઃ શ્રાવિકાઃ પ્રભોઃ ।
 સહસ્રા દ્વાદશાભૂવન્ કેવલજ્ઞાનશાલિનાં ॥ ૪૩૭ ॥
 સહસ્રાણિ દશ પ્રાહુસ્તથા ત્રીણિ શતાનિ ચ ।
 મનોવિદામથ દશ સહસ્રાણ્યવધિસ્પૃશાં ॥ ૪૩૮ ॥
 શતાસ્ત્રયોવિંશતિશ્ચ સ્યુશ્ચતુર્દશપૂર્વિણાં ।
 સહસ્રાશ્ચ નવ પ્રોક્તા વાદિનાં ષટ્શતાધિકાઃ ॥ ૪૩૯ ॥
 સહસ્રાઃ ષોડશ શતં ચાષ્ટાઢ્યં વૈક્રિયસ્પૃશઃ ।
 સૂર્યાખ્યો ગણભૃન્મુખ્યો રતિસંજ્ઞા પ્રવર્તિની ॥ ૪૪૦ ॥
 નૃપશ્ચાજિતસેનાખ્યઃ પ્રભુભક્તિપરાયણઃ ।
 યક્ષશ્ચ કુસુમો નીલ-વર્ણો હરિણવાહનઃ ॥ ૪૪૧ ॥
 અભયં ચ ફલં ચાય-મપસવ્યે કરદ્વયે ।
 નકુલં ચાક્ષસૂત્રં ચ ધત્તે વામે ચતુર્ભુજઃ ॥ ૪૪૨ ॥
 દેવી ભવેદચ્યુતાખ્યા શ્યામાખ્યેયં મતાંતરે ।
 ચતુર્ભુજા શ્યામવર્ણા ભાસ્વરા નરવાહના ॥ ૪૪૩ ॥

પદ્મપ્રભ પ્રભુને ૧૦૭ ગણધરો, ૩,૩૦,૦૦૦ નિર્મળ મનવાળા મુનિઓ હતા. ૪૩૫.

ચાર લાખ ને વીશ હજાર સાધ્વી, ૨,૭૬,૦૦૦ ઉત્તમ શ્રાવકો હતા. ૪૩૬.

પાંચ લાખ અને પાંચ હજાર શ્રાવિકાઓ, બાર હજાર કેવળજ્ઞાનીઓ, દશ હજાર અને ત્રણ સો મનઃપર્યવજ્ઞાની, દશ હજાર અવધિજ્ઞાની, ૨૩૦૦ ચૌદપૂર્વી, નવ હજાર અને છસો વાદી હતા. ૪૩૭-૪૩૮.

અને ૧૬૧૦૮ વૈક્રિયલબ્ધિવાળા થયા. સૂર્ય નામના મુખ્ય ગણધર, રતિ નામે પ્રવર્તિની અને અજિતસેન નામનો રાજા પ્રભુભક્તિમાં પરાયણ શ્રાવક થયો. ૪૪૦-૪૪૧.

કુસુમ નામનો યક્ષ નીલવર્ણવાળો, હરિણના વાહનવાળો અભય અને ફળ જમણા બે હાથમાં તથા નકુળ અને અક્ષસૂત્ર ડાબા બે હાથમાં ધારણ કરનારો, ચાર ભુજવાળો થયો. ૪૪૨.

અચ્યુતા નામે દેવી મતાંતરે શ્યામા નામે દેવી, ચાર ભુજવાળી, શ્યામવર્ણવાળી, તેજસ્વીશરીરવાળી, નરના વાહનવાળી, દક્ષિણબાજુના બે હાથમાં વરદ અને બાણ તથા ડાબી

યુક્તં વરદવાણાભ્યાં સ્યાદ્દક્ષિણકરદ્વયં ।
 કાર્મુકાભયયુક્તં ચ વામમસ્યાઃ કરદ્વયં ॥ ૪૪૪ ॥ ઇતિ પદ્મપ્રભઃ ।
 વિજયે રમણીયાલ્યે ધાતકીખંડમંડને ।
 પ્રાગ્વિદેહેષુ ચ શુભા-પુર્યાં નંદનરેશ્વરઃ ॥ ૪૪૫ ॥
 સંયમં પ્રતિપદ્યાભૂત સ ચારિદમનાદ્ગુરોઃ ।
 ષષ્ઠે ઐવેયકે દેવો-ઽષ્ટાવિંશત્યબ્ધિજીવિતઃ ॥ ૪૪૬ ॥
 કાશીદેશે વરાણસ્યાં પ્રતિષ્ઠનૃપતેસ્તતઃ ।
 રાઙ્યાં પૃથિવ્યાં તનયઃ શ્રીસુપાર્શ્વજિનોઽભવત્ ॥ ૪૪૭ ॥
 ભાદ્રમાસેઽષ્ટમી કૃષ્ણા જ્યેષ્ઠે ચ દ્વાદશી સિતા ।
 જ્યેષ્ઠે ત્રયોદશી શુક્લા કૃષ્ણા ષષ્ઠી ચ ફાલ્ગુને ॥ ૪૪૮ ॥
 શ્યામા ચ સપ્તમી ભાદ્રે કલ્યાણતિથયઃ ક્રમાત્ ।
 ચતુર્થુ ભં વિશાખા સ્યાદનુરાધા ચ પંચમે ॥ ૪૪૯ ॥
 સૈકોનવિંશતિદિના માસા ગર્ભસ્થિતિર્નવ ।
 તુલારાશિશ્ચ વિજ્ઞેયો લાંછનં સ્વસ્તિકં પ્રભોઃ ॥ ૪૫૦ ॥
 અભૂત્સુપાર્શ્વો નવભિ-ર્વાર્દ્ધિકોટિસહસ્રકૈઃ ।
 વિંશતિપૂર્વલક્ષોનૈઃ શ્રીપદ્મપ્રભમોક્ષતઃ ॥ ૪૫૧ ॥

બાજુના બે હાથમાં ધનુષ્ય અને અભયને ધારણ કરનારી થઈ. ૪૪૩-૪૪૪. ઇતિ પદ્મપ્રભઃ

શ્રીસુપાર્શ્વનાથવર્ણન - ધાતકીખંડના મંડનભૂત, પૂર્વ વિદેહમાં રમણીય નામના વિજયમાં શુભાપુરી નામની નગરીમાં નંદ નામના રાજા હતા. ૪૪૫.

તેમણે અરિદમન ગુરૂની પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું અને છઠ્ઠા ઐવેયકમાં ૨૮ સાગરોપમના આયુષ્યવાળા દેવરૂપે ઉત્પન્ન થયા. ૪૪૬.

ત્યાંથી ચ્યવી કાશીદેવ, વારાણસી નગરીમાં પ્રતિષ્ઠરાજાની પૃથ્વીરાણીની કુક્ષિથી શ્રીસુપાર્શ્વજિન પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયા. ૪૪૭.

ભાદરવા વદ-૮, જેઠ સુદ ૧૨, જેઠ સુદ-૧૩, ફાગણ વદ-૬ અને ભાદરવા-વદિ ૭-એ અનુક્રમે પાંચ કલ્યાણકની તિથિઓ થઈ. ચાર કલ્યાણકમાં વિશાખા નક્ષત્ર અને પાંચમામાં અનુરાધા નક્ષત્ર જાણવું. ૪૪૮-૪૪૯.

નવ માસ અને ૧૯ દિવસની ગર્ભસ્થિતિ, તુલારાશિ અને સ્વસ્તિકનું લાંછન જાણવું. ૪૫૦.

શ્રીપદ્મપ્રભુના મોક્ષથી વીશ લાખ પૂર્વ ન્યૂન, નવ હજાર કોડ સાગરોપમ વ્યતીત થયા ત્યારે સુપાર્શ્વનાથનો જન્મ થયો. ૪૫૧.

સહસ્રમઢ્ધિકોટીનાં વિંશત્યા પૂર્વલક્ષકૈઃ ।
 અશિષ્યતાધિકં તુર્યા-રકસ્ય પ્રભુજન્મનિ ॥ ૪૫૨ ॥
 શુભપાશ્વર્વઃ સુપાશ્વર્વઃ સ્યાન્માતુર્ગર્ભસ્થિતે પ્રભૌ ।
 સુપાશ્વર્વતાભવદ્દેહે તતોડયં તાદૃશાહ્વયઃ ॥ ૪૫૩ ॥
 માતુરેવં ફળશય્યા-સ્વપ્નાઢ્ઢોક્તાઃ ફળાઃ પ્રભોઃ ।
 ંકો વા પંચ નવઃ વા સંપ્રદાયવિશારદૈઃ ॥ ૪૫૪ ॥

તથોક્તં સુપાશ્વર્વચરિત્રે પદ્માનંદેન-
 ફળિન્યેકફળે પંચ-ફળે નવફળેડપિ ચ ।
 સુતં સ્વપ્ને પ્રભૌ ગર્ભ-સ્થિતે માતા સ્વમૈક્ષત ॥ ૪૫૫ ॥
 પૃથ્વ્યા સ્વપ્નેક્ષિતં તાદૃક્ સર્પં શીર્ષોપરિ સ્થિતં ।
 શક્રો વિચક્રે સમવ-સરણેષુ સદા વિભોઃ ॥ ૪૫૬ ॥
 પૂર્વાણાં પંચ લક્ષાણિ કૌમાર્યેડથે નરેંદ્રતા ।
 પૂર્વાંગવિંશતિયુતાઃ પૂર્વલક્ષાશ્ચતુર્દશ ॥ ૪૫૭ ॥
 ંકં વિંશતિપૂર્વાંગ-ન્યૂનં ચ પૂર્વલક્ષકં ।
 શ્રામણ્યં તત્ર છાદ્યસ્થ્યં માસા નવ વિભોઃ સ્મૃતાઃ ॥ ૪૫૮ ॥
 વિંશતિઃ પૂર્વલક્ષાણિ સર્વમાયુરભૂદ્વિભોઃ ।
 અભૂદ્વ વપુરૌન્નત્યં વિભોશ્ચાપશતદ્વયં ॥ ૪૫૯ ॥

તે વખતે વીશ લાખ પૂર્વઅધિક ંક હજાર કોડ સાગરોપમ ચોથો આરો બાકી હતો. ૪૫૨.

શુભ પાસા હોવાથી સુપાશ્વર્વ અથવા પ્રભુ ગર્ભમાં હતા ત્યારે માતાના દેહમાં સુપાશ્વર્વતા-સુંદર પડખા થયાં તેથી સુપાશ્વર્વ નામ પાડવામાં આવ્યું. ૪૫૩.

માતાને ફણાની શય્યાનું સ્વપ્ન આવેલું હોવાથી સંપ્રદાયના વિશારદોએ સુપાશ્વર્વનાથની પ્રતિમાને ંક, પાંચ અથવા નવ ફણા કરવાનું કહેલું છે. ૪૫૪.

શ્રીસુપાશ્વર્વચરિત્રમાં પદ્માનંદે કહ્યું છે કે-પૃથ્વીમાતાએ પ્રભુ ગર્ભમાં હતા, ત્યારે ંક ફણા, પાંચ ફણા અને નવ ફણાવાળા સર્પ સ્વપ્નમાં જોયા હતા. ૪૫૫.

પૃથ્વીદેવીએ સ્વપ્નમાં જોયેલા તેવા પ્રકારના સર્પને, શકેંદ્ર સમવસરણમાં નિરંતર પ્રભુના મસ્તકપર રહેલો રચતા હતા. ૪૫૬.

પાંચ લાખ પૂર્વ કૌમારાવસ્થામાં અને પૂર્વાંગયુક્ત ચૌદ લાખ પૂર્વ રાજ્યાવસ્થામાં, તેમ જ વીશ પૂર્વાંગે ન્યૂન ંક લાખ પૂર્વ શ્રમણાવસ્થામાં, ંટલે સર્વ વીશ લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય થયું. તેમાં છઠ્ઠસ્થપણે માત્ર નવ માસ રહ્યા. શરીરની ઊંચાઈ બસો ધનુષ્યની હતી. ૪૫૭-૪૫૮.

મનોહરા સ્યાચ્છિબિકા દદૌ પ્રથમપારાણં ।
 મહેન્દ્રઃ પાડલીખંડે શિરીષો જ્ઞાનપાદપઃ ॥ ૪૬૦ ॥
 ગર્ણેન્દ્રાઃ પંચનવતિર્લક્ષાણિ ત્રીણિ સાધવઃ ।
 લક્ષાશ્ચતસ્રઃ સાધ્વીનાં સહસ્રૈસ્ત્રિંશતાધિકાઃ ॥ ૪૬૧ ॥
 સહસ્રાઃ સપ્તપંચાશ-લ્લક્ષે દ્વે શ્રાવકોત્તમાઃ ।
 સહસ્રાણિ ત્રિનવતિઃ શ્રાદ્ધચોલક્ષચતુષ્ટયં ॥ ૪૬૨ ॥
 એકાદશ સહસ્રાણિ કેવલજ્ઞાનશાલિનાં ।
 પંચાશાનિ શતાન્યેક-નવતિશ્ચ મનોવિદાં ॥ ૪૬૩ ॥
 અવધિજ્ઞાનભાજાં ચ સહસ્રા નવ કીર્તિતાઃ ।
 સ્વગોચરાનુસારેણ મૂર્તદ્રવ્યાણિ પશ્યતાં ॥ ૪૬૪ ॥
 સહસ્રૌ ત્રિંશદધિકૌ દ્વૌ ચતુર્દશપૂર્વિણાં ।
 વૈક્રિયાણાં પંચદશ સહસ્રાસ્ત્રિંશતાધિકાઃ ॥ ૪૬૫ ॥
 સ્યુઃ પ્રભોર્વાદિનામઘૌ સહસ્રાઃ સચતુઃશતાઃ ।
 વિદર્ભો મુખ્યગણભૃ-ઝમ્ભોઃ સોમા પ્રવર્તિની ॥ ૪૬૬ ॥
 દાનવીર્યો નૃપો ભક્તો યક્ષો માતંગસંજ્ઞકઃ ।
 ચતુર્ભુજો નીલવર્ણઃ શ્રીમાન્ કુંજરવાહનઃ ॥ ૪૬૭ ॥

દીક્ષા અવસરે મનોહરા નામની શિબિકા હતી પ્રથમ પારણું પાડલીખંડ નગરમાં મહેન્દ્ર રાજને ત્યાં થયું. શિરીષ નામનું જ્ઞાનવૃક્ષ હતું. ૪૬૦.

શ્રીસુપાર્શ્વનાથભગવાનને ૮૫ ગણધર, ત્રણ લાખ સાધુઓ, ચાર લાખ અને ત્રીશ હજાર સાધ્વીઓ, ૨,૫૭,૦૦૦ શ્રાવકો, ૪,૮૩,૦૦૦ શ્રાવિકોઓ હતી. ૪૬૧-૪૬૨.

૧૧૦૦૦ કેવળજ્ઞાની, ૮૧૫૦ મનઃપર્યવજ્ઞાની, ૮૦૦૦ અવધિજ્ઞાની, તેઓ પોતાના જ્ઞાનાનુસાર રૂપી દ્રવ્યને જોનારા હતા. ૪૬૩-૪૬૪.

૨૦૩૦ ચૌદપૂર્વીઓ, ૧૫,૦૩૦ વૈક્રિયલબ્ધિવાળા અને ૮૪૦૦ વાદી થયા.

મુખ્ય ગણધર વિદર્ભ નામના, પ્રવર્તિની સોમા નામની અને દાનવીર્ય રાજા પ્રભુનો ભક્ત શ્રાવક થયો. માતંગ નામનો યક્ષ, ચાર ભુજવાળો, નીલ વર્ણવાળો, હાથીનાં વાહનવાળો થયો. ૪૬૫-૪૬૭.

તેના જમણા બે હાથ બીલ્વ અને પાશયુક્ત તથા ડાબા બે હાથ નકુળ અને અંકુશયુક્ત

સ રાજતે વિલ્વપાશ-યુગ્દક્ષિણકરદ્વયઃ ।
 નકુલાંકુશસંયુક્ત-વામહસ્તદ્વયોઽપિ ચ ॥ ૪૬૮ ॥
 જાત્યચામીકરજ્યોતિ-ર્ગજાસીના ચતુર્ભુજા ।
 ધત્તેઽક્ષસૂત્રં વરદ-મપસવ્યે કરદ્વયે ॥ ૪૬૯ ॥
 દધાતિ શૂલમભયં યા ચ વામકરદ્વયે ।
 સુપાર્શ્વસેવિનાં શાંતિં દેવી શાંતા કરોતુ સા ॥ ૪૭૦ ॥ ઇતિ સુપાર્શ્વઃ ॥
 શ્રીવર્માખ્યો નૃપઃ પૂર્વે સૌધર્મેઽભૂત્સુરસ્તતઃ ।
 તતશ્ચાજિતસેનાખ્યો વિખ્યાતશ્ચક્રવર્ત્યભૂત્ ॥ ૪૭૧ ॥
 ઇંદ્રસ્તતોઽચ્યુતેઽથાયં ધાતકીખંડમંડને ।
 વિજયે મંગલાવત્યાં પ્રાગ્વિદેહવિભૂષણે ॥ ૪૭૨ ॥
 શ્રીરત્નસંચયાપુર્યા પદ્મનામા નૃપોઽભવત્ ।
 યુગંધરગુરોઃ પાર્શ્વે સ પ્રવ્રજ્યામુપાદદે ॥ ૪૭૩ ॥
 વૈજયન્તે વિમાનેઽભૂત્તતો દેવો મહર્લ્લિકઃ ।
 ત્રયસ્ત્રિંશત્સાગરાયુ-સ્તતશ્ચ્યુત્વા સ્થિતિક્ષયે ॥ ૪૭૪ ॥
 પૂર્વદેશે ચંદ્રપુર્યા મહસેનમહીપતેઃ ।
 ચંદ્રપ્રભોઽભૂદ્ભગવાન્ લક્ષ્મણાકુક્ષિસંભવઃ ॥ ૪૭૫ ॥

હતા. ૪૬૮.

જાતિવંત સુવર્ણ સમાન કાંતિવાળી, હાથીના વાહનવાળી, જમણા બે હાથમાં અક્ષસૂત્ર અને વરદ તથા ડાબા બે હાથમાં ત્રીશૂળ અને અભયને ધારણ કરનારી, શાંતા નામની દેવી સુપાર્શ્વનાથના ભક્તોને શાંતિ કરો. ૪૬૮-૪૭૦. ઇતિ શ્રીસુપાર્શ્વઃ

શ્રી ચંદ્રપ્રભાસુ વર્ણન - શ્રીવર્મ નામનો રાજા પૂર્વે સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવ થયો હતો, તે ત્યાંથી અયવીને અજિતસેન નામના વિખ્યાત ચક્રવર્તી થયા. ૪૭૧.

ત્યાંથી બારમા અચ્યુત દેવલોકમાં ઈંદ્ર થયા. ત્યાંથી અયવીને ધાતકીખંડના મંડનભૂત અને પૂર્વમહાવિદેહના આભૂષણભૂત મંગલાવતી વિજયમાં શ્રીરત્નસંચયા નામની નગરીમાં પદ્મનામે રાજા થયા. તેમણે યુગંધર ગુરૂની પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. ૪૭૨-૪૭૩.

વૈજયંત વિમાનમાં તેત્રીશ સાગરોપમનાં આયુષ્યવાળા મહાર્લ્લિક દેવ થયા. ત્યાંથી સ્થિતિક્ષય થયે અયવીને પૂર્વદેશમાં ચંદ્રપુરી નગરીમાં, મહસેન રાજાની લક્ષ્મણા નામની રાણીની કુક્ષિએ ચંદ્રપ્રભ ભગવાનનો જન્મ થયો. ૪૭૪-૪૭૫.

અત્ર ચંદ્રપ્રભજન્મપુર્યા નામ 'ચંદાણણ તિ' આવશ્યકે.

ચૈત્રસ્ય પંચમી કૃષ્ણા પૌષસ્ય દ્વાદશી શિતિઃ ।

પૌષફાલ્ગુનયોઃ કૃષ્ણા ત્રયોદશી ચ સપ્તમી ॥ ૪૭૬ ॥

ભાદ્રસ્ય સપ્તમી શ્યામા કલ્યાણકદિના વિભોઃ ।

અનુરાધા ચતુર્ષુ સ્યાદ્વિષ્ણ્યં જ્યેષ્ઠા ચ પંચમે ॥ ૪૭૭ ॥

પ્રભોર્ગર્ભસ્થિતિર્માસા નવ સપ્તદિનાધિકાઃ ।

શશભૃલાંછનં રાશિ-વૃશ્ચિકાખ્યોઽભવત્પ્રભોઃ ॥ ૪૭૮ ॥

વાર્દ્ધનાં નવભિઃ કોટિ-શતૈઃ સુપાર્શ્વનિર્વૃતેઃ ।

અભૂત્પ્રભોર્જન્મ દશ-પૂર્વલક્ષોનકૈઃ કિલ ॥ ૪૭૯ ॥

અધિકં દશભિઃ પૂર્વ-લક્ષૈસ્તુર્યારકે તદા ।

શતમંભોધિકોટીનાં શિષ્યતે સ્મેશજન્મનિ ॥ ૪૮૦ ॥

પ્રભૌ ગર્ભગતે માતુ-શ્ચંદ્રપાનમનૌરથાત્ ।

યદ્વેદુસૌમ્યલેશ્યત્વા-ત્સ્વામી ચંદ્રપ્રભાભિધઃ ॥ ૪૮૧ ॥

પૂર્વલક્ષદ્વયં સાર્દ્ધં સાર્દ્ધાઃ ષટ્ પૂર્વલક્ષકાઃ ।

ચતુર્વિંશતિપૂર્વાંગા-ધિકાઃ કૌમાર્યરાજ્યયોઃ ॥ ૪૮૨ ॥

‘અહીં આવશ્યકસૂત્રમાં ચંદ્રપ્રભની જન્મપુરીનું નામ ચંદાનના કહેલ છે.’

ચૈત્ર વદ ૫, પૌષ વદ ૧૨, પૌષ વદ ૧૩, ફાગણ વદ ૭ અને ભાદરવા વદ ૭ આ તેમના પાંચ કલ્યાણકની તિથિઓ જાણવી. ચાર કલ્યાણકમાં અનુરાધા નક્ષત્ર અને પાંચમામાં જ્યેષ્ઠા નક્ષત્ર જાણવું. ૪૭૬-૪૭૭.

પ્રભુની ગર્ભસ્થિતિ નવ માસ અને સાત દિવસની, ચંદ્રનું લાંછન અને રાશિ વૃશ્ચિક જાણવી. ૪૭૮.

સુપાર્શ્વનાથના નિર્વાણથી દશ લાખ પૂર્વ ન્યૂન નવસો કોડ સાગરોપમ વ્યતીત થયે ચંદ્રપ્રભસ્વામિનો જન્મ થયો. ૪૭૯.

તે વખતે દશ લાખ પૂર્વ અધિક, એક સો કોડ સાગરોપમ પ્રમાણ ચોથો આરો બાકી હતો. ૪૮૦.

પ્રભુ ગર્ભમાં હતા ત્યારે માતાને ચંદ્રપાનનો મનોરથ થયો હતો તેથી, તેમ જ ચંદ્રસમાન સૌમ્ય લેશ્યા-કાંતિવાળા હોવાથી તેમનું નામ ચંદ્રપ્રભ પાડવામાં આવ્યું. ૪૮૧.

અઢી લાખ પૂર્વ કૌમારવસ્થામાં અને ચોવીશ પૂર્વાંગયુક્ત સાડા છ લાખ પૂર્વ રાજ્યાવસ્થામાં

ચતુર્વિંશતિપૂર્વાંગ-ન્યૂનં ચ પૂર્વલક્ષકં ।
 શ્રામણ્યં તત્ર માસાનાં ત્રયં છદ્મસ્થતાસ્થિતિઃ ॥ ૪૮૩ ॥
 પૂર્વાણાં દશ લક્ષાણિ સર્વમાયુરભૂત્ત્વભોઃ ।
 ધનુષાં ચ શતં સાર્દ્ધં ભગવદ્વપુરુષ્ચયઃ ॥ ૪૮૪ ॥
 મનોરમાઘ્યા શિબિકા પ્રથમાં પારણાં દદૌ ।
 પદ્મંચંદ્રે સોમદત્ત નાગાઘ્યો જ્ઞાનભૂરૂહઃ ॥ ૪૮૫ ॥
 ગણેશાશ્ચ ત્રિનવતિ-રધ્યર્દ્ધં લક્ષયોર્દ્વયં ।
 સંયતાનાં સંયતીનાં લક્ષાસ્તિસ્રસ્તથોપરિ ॥ ૪૮૬ ॥
 સ્યુરશીતિઃ સહસ્રાણિ શ્રાદ્ધા મુનિમિતા મતાઃ ।
 પંચલક્ષી નવસહસ્રોનાશ્ચોપાસિકા મતાઃ ॥ ૪૮૭ ॥
 સર્વજ્ઞાનાં સહસ્રાણિ દશાઘૈ ચ મનોવિદાં ।
 અઘાવધિસ્પૃશાં વૈક્રિયાઢ્યાન્નં ચ ચતુર્દશ ॥ ૪૮૮ ॥
 સહસ્રે દ્વે ભગવતઃ સ્યાદ્ચતુર્દશપૂર્વિણાં ।
 અભૂવન્ વાદિનાં સત્ત સહસ્રાઃ ષટ્શતાધિકાઃ ॥ ૪૮૯ ॥
 વિન્નો ગણધરો મુખ્યઃ સુમનાશ્ચ પ્રવર્તિની ।
 ભક્તશ્ચ મઘવા ભૂમાન્ યક્ષઃ સ્યાદ્વિજયાભિધઃ ॥ ૪૯૦ ॥

વ્યતીત થયા. ૪૮૨.

ચોવીશ પૂર્વાંગ ન્યૂન એક લાખ પૂર્વ શ્રમણાવસ્થામાં વ્યતીત થયા. એ રીતે સર્વમલીને દશ લાખ પૂર્વનું ચંદ્રપ્રભ પ્રભુનું આયુષ્ય જાણવું. છદ્મસ્થાવસ્થામાં ત્રણ માસ જ રહ્યા. એમનું શરીર દોઢસો ધનુષ્ય પ્રમાણે ઉંચું હતું. ૪૮૩-૪૮૪.

દીક્ષા અવસરે મનોરમા નામે શિબિકા હતી. પ્રથમ પારણું પદ્મખંડ નગરમાં સોમદત્તને ત્યાં થયું. જ્ઞાનવૃક્ષ નાગ નામનું હતું. ૪૮૫.

ચંદ્રપ્રભપ્રભુને ગણધર ૮૩, અઢી લાખ સાધુઓ, ત્રણ લાખ ને ૮૦ હજાર સાધ્વીઓ, અઢી લાખ શ્રાવકો અને ૪૮૧૦૦૦ શ્રાવિકાઓ હતી. ૪૮૬-૪૮૭.

૧૦૦૦૦ કેવળજ્ઞાની, ૮૦૦૦ મનઃપર્યવજ્ઞાની, ૮૦૦૦ અવધિજ્ઞાની, ૧૪૦૦૦ વૈક્રિયલબ્ધિવાળા, ૨૦૦૦ ચૌદપૂર્વી અને ૭૬૦૦ વાદીઓ થયા. ૪૮૮-૪૮૯.

ગણધરમાં મુખ્ય દિત્ર નામના, સાધ્વીમાં મુખ્ય સુમના પ્રવર્તિની અને મઘવા નામનો રાજા ભક્ત શ્રાવક થયો. ૪૯૦.

સ ચ ત્રિનેત્રો હરિત-વર્ણાંગો હંસવાહનઃ ।
 ચક્રયુગ્દક્ષિણકરો વામપાણી સમુદ્ગરઃ ॥ ૪૯૧ ॥
 પ્રભોર્જ્વાલાભિધા દેવી ભૃકુટિશ્ચ મતાંતરે ।
 ચતુર્ભુજા પીતવર્ણા વરાલકાખ્યવાહના ॥ ૪૯૨ ॥

વરાલકો જીવવિશેષઃ ।

સા ઘડ્ગમુદ્ગરૌ ધત્તે હસ્તયોરપસવ્યયોઃ ।
 ફલકં પરશું ચૈવ સવ્યયોઃ કરપદ્મયોઃ ॥ ૪૯૩ ॥ ઇતિ ચંદ્રપ્રભઃ ॥
 વિજયે પુષ્કલાવત્યાં પ્રાગ્વિદેહેષુ પુષ્કરે ।
 નગર્યાં પુંડરીકિણ્યાં મહાપદ્મોઽભવન્નૃપઃ ॥ ૪૯૪ ॥
 સ સર્વજગદાનંદ-ગુરુપાશ્વે ધૃતવ્રતઃ ।
 એકોનવિંશત્યધ્યાયુ-રાનતે ત્રિદશોઽભવત્ ॥ ૪૯૫ ॥
 શૂન્યદેશેઽથ કાકંઘાં પુર્યાં સુગ્રીવભૂપતેઃ ।
 રામારાઙ્ગીકુક્ષિભવઃ પુત્રોઽભૂત્સુવિધિર્જિનઃ ॥ ૪૯૬ ॥
 ફાલ્તુને નવમી શ્યામા કૃષ્ણા માર્ગસ્ય પંચમી ।
 શ્યામા ષષ્ઠી ચ તસ્યૈવ તૃતીયા કાર્તિકેસિતા ॥ ૪૯૭ ॥

વિજય નામનો યક્ષ થયો. જે ત્રણ નેત્રવાળો, લીલાવર્ણવાળો, હંસના વાહનવાળો, દક્ષિણ હાથમાં ચક્ર અને ડાબા હાથમાં મુદ્ગરવાળો હતો. ૪૯૧.

પ્રભુની યક્ષિણી જવાળા નામની, મતાંતરે ભૃકુટી નામની થઈ. તે ચાર ભુજાવાળી, પીળા વર્ણવાળી, વરાલક નામના વાહનવાળી (વરાલક જીવવિશેષ જાણવો) જમણા બે હાથમાં ખડ્ગ અને મુદ્ગર તથા ડાબા બે હાથમાં ફલક અને પરશુને ધારણ કરનારી થઈ. ૪૯૨-૪૯૩. ઇતિ શ્રીચંદ્રપ્રભ..

શ્રીસુવિધિનાથ વર્ણન - પુષ્કરાર્ધદ્વીપના પૂર્વમહાવિદેહમાં પુષ્કલાવતી વિજયમાં પુંડરીકિણી નગરીમાં મહાપદ્મ નામે રાજા હતા. ૪૯૪.

તેમણે સર્વજગદાનંદ નામના ગુરૂની પાસે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું, ત્યાંથી કાળ કરીને આનંદ નામના નવમા દેવલોકમાં, ૧૯ સાગરોપમના આયુષ્યવાળા દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. ૪૯૫.

ત્યાંથી ચ્યવીને શૂન્ય દેશનાં કાકંદીપુરીમાં, સુગ્રીવ રાજાની રામા રાણીની કુક્ષિએ સુવિધિનાથ ભગવાન પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયા. ૪૯૬.

ફાગણ વદ ૮, માગસર વદ ૫, માગસર વદ ૬, કારતક સુદ ૩ અને ભાદરવા સુદ ૮, એ પાંચ

ભાદ્રસ્ય નવમી શુક્લા કલ્યાણતિથયઃ પ્રભોઃ ।
 પંચસ્વપ્તેષુ નક્ષત્રં મૂલં રાશિર્ધનુર્ભવેત્ ॥ ૪૯૮ ॥
 અઘૌ માસાઃ સ્થિતિર્ગર્ભે ષડ્વિંશતિદિનાધિકાઃ ।
 મકરો લાંછનં દેહો-ચ્છયશ્ચ ધનુષાં શતં ॥ ૪૯૯ ॥
 નવત્યાંભોધિકોટીનાં પૂર્વલક્ષદ્વયોનયા ।
 શ્રીચંદ્રપ્રભનિર્વાણા-જ્ઞાતઃ શ્રીસુવિધિર્જિનઃ ॥ ૫૦૦ ॥
 દશ કોટ્યઃ સાગરાણાં પૂર્વલક્ષદ્વયાધિકાઃ ।
 તુર્યારકે સ્મ શિષ્યંતે શ્રીમત્સુવિધિજન્મનિ ॥ ૫૦૧ ॥
 શુભક્રિયાપરત્વેન વિખ્યાતઃ સુવિધિઃ પ્રભુઃ ।
 માતા વા ગર્ભકાલેઽભૂત્સુવિધિર્યત્તત્સ્થતા ॥ ૫૦૨ ॥
 પંચાશદેવ પૂર્વાણાં કુમારત્વે સહસ્રકાઃ ।
 અષ્ટાવિંશતિપૂર્વાંગા-ધિકાસ્તે રાજ્યસંસ્થિતૌ ॥ ૫૦૩ ॥
 અષ્ટાવિંશતિપૂર્વાંગ-ન્યૂનં ચ પૂર્વલક્ષકં ।
 વ્રતે છદ્મસ્થતા તત્ર પ્રભોર્માસચતુષ્ટયં ॥ ૫૦૪ ॥

કલ્યાણકની તિથિ જાણવી અને પાંચે કલ્યાણક મૂળ નક્ષત્રમાં થયા. પ્રભુની રાશિ ધનુ જાણવી. ૪૯૭-૪૯૮.

ગર્ભસ્થિતિ, આઠ માસ ને ૨૬ દિવસની મકરનું લાંછન અને દેહ સો ધનુષ્ય ઉંચો જાણવો. ૪૯૯.

શ્રી ચંદ્રપ્રભપ્રભુના નિર્વાણથી બે લાખ પૂર્વ ન્યૂન નેવું કોડ સાગરોપમ પછી સુવિધિનાથ ઉત્પન્ન થયા. ૫૦૦.

સુવિધિનાથભગવાનના જન્મ વખતે ચોથો આરો, બે લાખ પૂર્વ અધિક દશ કોટી સાગરોપમ બાકી હતો. ૫૦૧.

શુભ ક્રિયામાં તત્પર હોવાથી, તેમજ માતાને ગર્ભકાળે સુવિધિમાં તત્પરતા થયેલ હોવાથી સુવિધિનાથ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા. ૫૦૨.

પચાસ હજાર પૂર્વ કૌમારાવસ્થામાં અને ૨૮ પૂર્વાંગ અધિક પચાસ હજાર પૂર્વ રાજ્યાવસ્થામાં વ્યતીત થયા. ૫૦૩.

૨૮ પૂર્વાંગ ન્યૂન એક લાખ પૂર્વ વ્રતપણામાં રહ્યા, તેમાં ચાર માસ છદ્મસ્થપણામાં રહ્યા. ૫૦૪.

પૂર્વલક્ષદ્વયં સર્વ માયુરાસીજ્જગત્પતેઃ ।
 સૂરપ્રભાખ્યા શિબિકા મલ્લિઃ સ્યાદ્ જ્ઞાનભૂરુહઃ ॥ ૫૦૫ ॥
 પૂષ્યાભિખ્યઃ શ્વેતપુરે પારણાં પ્રથમાં દદૌ ।
 અષ્ટાશીતિર્ગણભૃતો દ્વે લક્ષે મુનિસત્તમાઃ ॥ ૫૦૬ ॥
 લક્ષમેકં ચ સાધ્વાનાં સહસ્રાણિ ચ વિંશતિઃ ।
 ઇકોનત્રિંશત્સહસ્રા દ્વે લક્ષે શ્રાવકોત્તમાઃ ॥ ૫૦૭ ॥
 શ્રાવિકાણાં ચતુર્લક્ષી સહસ્રાણ્યેકસત્તતિઃ ।
 કેવલજ્ઞાનભાજાં સ્યુઃ શતાનિ પંચસત્તતિઃ ॥ ૫૦૮ ॥
 શતાઃ પંચસત્તતિશ્ચ મનઃપર્યાયશાલિનાં ।
 અવધિજ્ઞાનિનામથૌ સહસ્રાઃ સચતુઃશતાઃ ॥ ૫૦૯ ॥
 શતાઃ પંચદશાભૂવન્ સચ્ચતુર્દશપૂર્વિણાં ।
 લસદ્વૈક્રિયલબ્ધીનાં સહસ્રાણિ ત્રયોદશ ॥ ૫૧૦ ॥
 વાદિનાં ષટ્સહસ્રાણિ ગણી જ્યેષ્ઠો વરાહકઃ ।
 પ્રવર્તિની વારુણીતિ યુદ્ધવીર્યો નૃપોઽર્ચકઃ ॥ ૫૧૧ ॥
 અજિતાખ્યો યક્ષરાજઃ શ્વેતશ્રીઃ કૂર્મવાહનઃ ।
 માતુલિંગાક્ષસૂત્રાઢ્ય-વામેતરકરદ્વયઃ ॥ ૫૧૨ ॥

જગત્પતિ સુવિધિનાથનું કુલ આયુષ્ય બે લાખ પૂર્વનું હતું. દીક્ષા અવસરે સૂરપ્રભા નામે શિબિકા હતી અને જ્ઞાનવૃક્ષ મલ્લી નામનું હતું. ૫૦૫.

પ્રથમ પારણું શ્વેતપુરમાં પૂષ્ય રાજાને ત્યાં થયું હતું. ૫૦૬.

સુવિધિનાથભગવાનને ૮૮ ગણધર, બે લાખ મુનિઓ, ૧,૨૦,૦૦૦ સાધ્વીઓ, બે લાખ ને ઓગણત્રીશ હજાર શ્રાવકો, ૪,૭૧,૦૦૦ શ્રાવિકાઓ, ૭૫૦૦ કેવળજ્ઞાની, ૭૫૦૦ મનઃપર્યવજ્ઞાની, ૮૪૦૦ અવધિજ્ઞાની, ૧૫૦૦ ચૌદપૂર્વી, ૧૩૦૦૦ વૈક્રિયલબ્ધિવાળા અને ૬૦૦૦ વાદીઓ થયા. ૫૦૭-૫૧૦.

મુખ્ય ગણધર વરાહક હતા પ્રવર્તિની વારુણી અને યુદ્ધવીર્ય નામના રાજા પ્રભુના ભક્ત શ્રાવક થયા. ૫૧૧.

અજિત નામનો યક્ષ-શ્વેત વર્ણવાળો, કૂર્મના વાહનવાળો, દક્ષિણ બાજુના બે હાથમાં માતુલિંગ અને અક્ષસૂત્ર તથા ડાબી બાજુના બે હાથમાં કુંત અને નકુળને ધારણ કરનારો, ચાર ભુજવાળો; શ્રીસુવિધિજિનના સેવકોને પ્રીતિ ઉત્પન્ન કરનાર થયો. ૫૧૨-૫૧૩.

તથા ચ કુંતનકુલ-શ્મલિવામકરદ્વયઃ ।
 એવં ચતુર્ભુજઃ પ્રીતિં ધત્તે સુવિધિસેવિનાં ॥ ૫૧૩ ॥
 દેવી સુતારા ગૌરાંગી ધત્તે વૃષભવાહના ।
 અક્ષસૂત્રં ચ વરદ-મપસવ્યકરદ્વયે ॥ ૫૧૪ ॥
 દધતી કલશં ચૈવાં-કુશં વામકરદ્વયે ।
 સુવિધિપ્રભુભક્તાનાં પિપર્તિ દ્રુતમીપ્સિતં ॥ ૫૧૫ ॥ ઇતિ સુવિધિઃ ॥
 પુષ્કરસ્થપ્રાગ્વિદેહે વિજયે વત્સનામનિ ।
 અભૂત્યુર્યાં સુસીમાયાં પદ્મનામા મહીપતિઃ ॥ ૫૧૬ ॥
 સાર્થવાહગુરોઃ પાર્શ્વે સ ચ સ્વીકૃત્ય સંયમં ।
 દેવોઽભૂત્પ્રાણતસ્વર્ગે વિંશત્યર્ણવજીવિતઃ ॥ ૫૧૭ ॥
 તતો મલયદેશેઽભૂ-ત્પુરે ભદિલનામનિ ।
 શ્રીશીતલો દૃઢરથો-ર્વીશનંદાત્મજો જિનઃ ॥ ૫૧૮ ॥
 વૈશાખષષ્ઠ્યાં શ્યામાયાં ચ્યુતઃ સ્વર્ગાજ્જિનેશ્વરઃ ।
 માઘસ્ય કૃષ્ણદ્વાદશ્યાં જાતો દીક્ષામવાપ ચ ॥ ૫૧૯ ॥
 પૌષશ્યામચતુર્દશ્યાં લેભે કેવલમુજ્જ્વલં ।
 રાઘકૃષ્ણદ્વિતીયાયાં પ્રભુઃ પ્રાપાપુનર્ભવં ॥ ૫૨૦ ॥

દેવી સુતારા નામે ગૌર વર્ણવાળી, વૃષભના વાહનવાળી, અક્ષસૂત્ર અને વરદ બે જમણા હાથમાં તથા કળશ અને અંકુશ બે હાથમાં ધારણ કરનારી, સુવિધિપ્રભુના ભક્તોને શીઘ્ર વાંછિતને આપનારી થઈ. ૫૧૪-૫૧૫. ઇતિ શ્રીસુવિધિઃ

શ્રીશીતળનાથ ભગવાનનું વર્ણન - પુષ્કરવરદ્વીપના પૂર્વમહાવિદેહમાં વત્સ નામની વિજયમાં સુસીમા નામની નગરીમાં પદ્મનામે રાજા હતો. ૫૧૬.

તેણે સાર્થવાહ નામના ગુરૂની પાસે સંયમ ગ્રહણ કર્યું અને પ્રાણત નામના દશમા દેવલોકમાં વીશ સાગરોપમનાં આયુષ્યવાળા દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. ૫૧૭.

ત્યાંથી અયવીને મલયદેશમાં ભદિલપુર નામના નગરમાં દૃઢરથ રાજા અને નંદા રાણીના પુત્રપણે શીતળ નામના જિનેશ્વર ઉત્પન્ન થયા. ૫૧૮.

વૈશાખ વદ છઠ્ઠે સ્વર્ગમાંથી અવ્યા, મહા વદ બારસનાં જન્મ્યા અને તે જ તિથિએ દીક્ષા અંગીકાર કરી, પોષ વદ ચૌદશે ઉજ્જવલ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું અને વૈશાખ વદ બીજે મોક્ષને પામ્યા. ૫૧૯-૫૨૦.

પૂર્વાષાઢા ચ નક્ષત્રં કલ્યાણેષ્વેષુ પંચસુ ।
 નવ માસા દિનૈઃ ષડ્ભિર્યુક્તા ગર્ભસ્થિતિઃ પ્રભોઃ ॥ ૫૨૧ ॥
 ન્યૂનાભિઃ પૂર્વલક્ષેણ નવભિર્વાલ્દિકોટિભિઃ ।
 સુવિધિપ્રભુનિર્વાણા-જ્ઞાતઃ શ્રીશીતલો જિનઃ ॥ ૫૨૨ ॥
 એકા કોટી સાગરાણાં પૂર્વલક્ષાધિકા કિલ ।
 અશિષ્યતારકે તુર્યે શીતલપ્રભુજન્મનિ ॥ ૫૨૩ ॥
 શેષસ્તુર્યારકસ્યોક્તો નવાનાં જન્મનીહ યઃ ।
 સ દ્વિચત્વારિંશદબ્દ-સહસ્રન્યૂન ઋદ્ધતાં ॥ ૫૨૪ ॥
 ઇતઃ પરેષામથાનાં યશ્ચ જન્મનિ વક્ષ્યતે ।
 શેષસ્તુર્યસ્યારકસ્ય સાતિરેકઃ સ ઋદ્ધતાં ॥ ૫૨૫ ॥
 સચતુરશીતિસહસ્રૈઃ શરદાં લક્ષૈશ્ચ પંચષષ્ટિમિતૈઃ ।
 અરનાથાવધિ વિજ્ઞેય-મંતરમેતદેવં ધિયાં નિધિભિઃ ॥ ૫૨૬ ॥ યુગ્મં ॥
 પ્રશશામ પિતુર્દાહો ગર્ભસ્થેશાનુભાવતઃ ।
 નંદારાઙ્ગીકરસ્પર્શાત્ શીતલઃ પ્રથિતસ્તતઃ ॥ ૫૨૭ ॥
 જગતાપહરત્વેન ભગવાન્ શીતલોઽથવા ।
 અભૂદ્રાશિર્ધનુર્નામા શ્રીવત્સો લાંછનં પ્રભોઃ ॥ ૫૨૮ ॥

તેમના પાંચે કલ્યાણકો પૂર્વાષાઢા નક્ષત્રમાં થયા છે. તેમની ગર્ભસ્થિતિ નવ માસ અને છ દિવસની જાણવી. ૫૨૧.

સુવિધિનાથભગવાનના નિર્વાણથી એક લાખ પૂર્વ ન્યૂન નવ કોટી સાગરોપમ વીત્યાબાદ શીતલનાથજી થયા. ૫૨૨.

શીતળનાથભગવાનના જન્મ વખતે, ચોથો આરો એક કોડ સાગરોપમ એક લાખ પૂર્વ અધિક બાકી રહ્યો હતો. ૫૨૩.

અહીં નવ પ્રભુના જન્મમાં ચોથો આરો શેષ રહ્યાનું જે પ્રમાણ કહ્યું છે, તે ૪૨૦૦૦ વર્ષ ન્યૂન જાણવું. ૫૨૪.

હવે પછી જે બીજા આઠ પ્રભુના જન્મને વિષે શેષ રહેલ ચોથા આરાનું પ્રમાણ કહેવાશે તે ૬૫ લાખ અને ૮૪૦૦૦ વર્ષ ન્યૂન એટલે કુલ ૬૬,૨૬,૦૦૦ વર્ષ ન્યૂન જાણવું. આ અંતર શ્રી અરનાથ ભગવાન સુધી જાણવું. ૫૨૫-૫૨૬.

ગર્ભમાં રહેલા પ્રભુના પ્રભાવથી તેમના પિતા દ્વરથ રાજાને જે દાહ થયેલો, તે નંદા રાણીના

કુમારત્વે સહસ્રાણિ પૂર્વાણાં પંચવિંશતિઃ ।
 પંચાશ્ચ સહસ્રાણિ પૂર્વાણાં રાજ્યવૈભવં ॥ ૫૨૯ ॥
 વ્રતે પૂર્વસહસ્રાણિ પૂર્ણાણિ પંચવિંશતિઃ ।
 સર્વમાયુઃ પૂર્વલક્ષં છાન્નસ્થ્યં ચ ત્રિમાસિકં ॥ ૫૩૦ ॥
 શુક્લપ્રભાહ્યા શિબિકા પ્રથમાં પારણાં દદૌ ।
 પુનર્વસૂ રિષ્ટપુરે સ્તંભો જ્ઞાનદ્રુમઃ પ્રભોઃ ॥ ૫૩૧ ॥
 એકાશીર્તિર્ગણધરા લક્ષમેકં ચ સાધવઃ ।
 આર્યાઃ ષટ્કાધિકં લક્ષમેકં સાધ્વ્યોઽભવન્ વિભોઃ ॥ ૫૩૨ ॥
 લક્ષદ્વયં શ્રાવકાણાં નવાશીતિસહસ્રયુક્ ।
 સહસ્રાણ્યષ્ટપંચાશ-ચતુર્લક્ષી તથાસ્તિકાઃ ॥ ૫૩૩ ॥
 સર્વજ્ઞાનાં સહસ્રાણિ સત્ત ચેતોવિદાં પુનઃ ।
 સહસ્રાઃ સત્ત કથિતા અધિકાઃ પંચભિઃ શતૈઃ ॥ ૫૩૪ ॥
 દ્વિસત્તિઃ શતાન્યાસ-ત્રવધિજ્ઞાનશાલિનાં ।
 ચતુર્દશપૂર્વભૃતાં ચતુર્દશ શતાનિ ચ ॥ ૫૩૫ ॥
 લસદ્વૈક્રિયલબ્ધીનાં દ્વાદશૈવ સહસ્રકાઃ ।
 સહસ્રાઃ પંચ સંયુક્તા વાદિનામષ્ટભિઃ શતૈઃ ॥ ૫૩૬ ॥

કરસ્પર્શથી શમી ગયો, તે ઉપરથી અથવા જગતનો તાપ હરનાર હોવાથી પ્રભુનું નામ શીતળનાથ પાડવામાં આવ્યું. તેમની રાશિ ધનુ હતી અને લાંછન શ્રીવત્સનું હતું. ૫૨૭-૫૨૮.

કુમારપણામાં ૨૫૦૦૦ પૂર્વ, રાજ્યવૈભવમાં ૫૦ હજાર પૂર્વ અને વ્રતાવસ્થામાં ૨૫૦૦૦ પૂર્વ-એમ સર્વ મળીને એક લાખ પૂર્વનું આયુષ્ય હતું. છાન્નસ્થપર્યાય ત્રણ માસનો જ હતો. ૫૨૯-૫૩૦.

દીક્ષા અવસરે શુક્લપ્રભા નામે શિબિકા હતી. પ્રથમ પારશું રિષ્ટપુરમાં પુનર્વસુ રાજાને ત્યાં થયું હતું. જ્ઞાનવૃક્ષ પ્લક્ષ નામનું હતું. ૫૩૧.

શીતળનાથભગવાનને ૮૧ ગણધર, એક લાખ સાધુઓ, એક લાખ ને છ સાધ્વીઓ, ૨,૮૯,૦૦૦ શ્રાવકો, ૪,૫૮,૦૦૦ શ્રાવિકા, ૭૦૦૦ કેવળજ્ઞાની, ૭૫૦૦ મનઃપર્યવજ્ઞાની, ૭૨૦૦ અવધિજ્ઞાની, ૧૪૦૦ ચૌદપૂર્વી, ૧૨૦૦૦ વૈક્રિયલબ્ધિવાળા અને ૫૮૦૦ વાદીઓ થયા. ૫૩૨-૫૩૬.

પ્રભુનું શરીર ૮૦ ધનુષ્યનું અને નંદ નામના મુખ્ય ગણધર, સુયશા નામે પ્રવર્તિની તથા

ધનૂષિ નવતિર્દેહો નંદો મુખ્યો ગણાધિપઃ ।
 પ્રવર્તિની ચ સુયશા ભક્તઃ સીમંધરો નૃપઃ ॥ ૫૩૭ ॥
 બ્રહ્મા યક્ષશ્ચતુર્વક્ત્રઃ શ્વેતવર્ણ-સ્ત્રિલોચનઃ ।
 પદ્માસનો વિશોઽઘાપિ પાલયન્નષ્ટભિર્ભુજૈઃ ॥ ૫૩૮ ॥
 મુદ્ગરં માતુલિંગં ચ પાશકં ચાભયં તથા ।
 અપસવ્યે દધાત્યેષ સ્પષ્ટં પાણિચતુષ્ટયે ॥ ૫૩૯ ॥
 નકુલં ચ ગદામેવ-મંકુશં ચાક્ષસૂત્રકં ।
 દધાતિ ધીરધુર્યોઽયં વામે પાણિચતુષ્ટયે ॥ ૫૪૦ ॥
 દેવ્યશોકા નીલવર્ણા પદ્માસીના ચતુર્ભુજા ।
 દધાના વરદં પાશ-મપસવ્યકરદ્વયે ॥ ૫૪૧ ॥
 વામપાણિદ્વયે ચૈષા દધતી ફલમંકુશં ।
 શીતલપ્રભુભક્તાનાં વિતનોતિ સમીહિતં ॥ ૫૪૨ ॥ ઇતિ શ્રીશીતલઃ ॥
 બભૂવ પુષ્કરદ્વીપે વિજયે રમણીયકે ।
 પ્રાગ્વિદેહે શુભાપુર્યાં નલિનીગુલ્મભૂપતિઃ ॥ ૫૪૩ ॥
 વજ્રદત્તગુરોઃ પાર્શ્વે સ સ્વીકૃત્ય વ્રતં સુધીઃ ।
 દેવોઽમૂદચ્યુતસ્વર્ગે દ્વાવિંશત્યર્ણવસ્થિતિઃ ॥ ૫૪૪ ॥

સીમંધર નામે રાજા ભક્ત શ્રાવક થયા. ૫૩૭.

બ્રહ્મા નામનો યક્ષ, ચાર મુખ, શ્વેત વર્ણ, ત્રણ લોચન, પદ્મના આસન, આઠ ભુજાઓવડે આઠે દિશાઓને પાળતા, ચાર જમણા હાથમાં મુદ્ગર, માતુલિંગ, પાશ અને અભયને ધારણ કરનારો તથા ડાબા ચાર હાથમાં નકુલ, ગદા, અંકુશ અને અક્ષસૂત્રને ધારણ કરનારો વીરજનોમાં ધુરંધર થયો. ૫૩૮-૫૪૦.

અશોકા નામની દેવી-નીલ વર્ણ, પદ્મના આસન, ચાર ભુજા, જમણા બે હાથમાં વરદ અને પાશ તથા ડાબા બે હાથમાં ફળ અને અંકુશ ધારણ કરનારી શીતળપ્રભુના ભક્તોના ઈચ્છિતને પૂરનારી થઈ. ૫૪૧-૫૪૨. ઈતિ શ્રી શીતળઃ ॥

શ્રીત્રેયાંસનાથ ભગવાનનું વર્ણન - પુષ્કરદ્વીપનાં પૂર્વમહાવિદેહમાં રમણીયક નામના વિજયમાં શુભા નામની નગરીમાં નલિનીગુલ્મ નામે રાજા હતા. ૫૪૩.

તે વજ્રદત્ત ગુરૂની પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કરીને, બારમા અચ્યુત કલ્પમાં ૨૨ સાગરોપમના આયુષ્યવાળા દેવ થયા. ૫૪૪.

શૂન્યદેશે સિંહપુર્યાં પ્રેયસ્યાં વિષ્ણુભૂપતેઃ ।
 વિષ્ણુનામ્યાં સુતો જજ્ઞે શ્રેયાંસ ઇતિ વિશ્રુતઃ ॥ ૫૪૫ ॥
 જ્યેષ્ઠસ્ય શ્યામલા ષષ્ઠી દ્વાદશી ચ ત્રયોદશી ।
 ફાલ્ગુનસ્યાસિતે માઘમાસસ્ય ચ કુહૂઃ કિલ ॥ ૫૪૬ ॥
 તૃતીયા શ્રાવણે કૃષ્ણા કલ્યાણકદિનાઃ પ્રભોઃ ।
 ચતુર્થુ શ્રવણં ધિષ્ણ્યં ધનિષ્ઠા પંચમે પુનઃ ॥ ૫૪૭ ॥
 ગર્ભે સ્થિતિઃ પ્રભોર્માસા નવ ષડ્વાસરાધિકાઃ ।
 ચૈત્રિયો જીવઃ પ્રભોર્લક્ષ્મ રાશિર્મકરસંજ્ઞકઃ ॥ ૫૪૮ ॥
 ચતુરશીત્યાબ્દલક્ષેઃ પૂર્વોક્તાઙ્કેઃ શતેન ચ ।
 અબ્ધીનામૂનયા વાર્હિ-કોટ્યા શીતલનિર્વૃતેઃ ॥ ૫૪૯ ॥
 શ્રેયાંસસ્યાભવજ્ઞન્મ તદા તુર્યારકસ્ય ચ ।
 શિષ્યતે સ્માર્ણવશતં સ્વાયુઃપૂર્વોક્તવર્ષયુક્ ॥ ૫૫૦ ॥
 શય્યામાક્રામત્સુરાધિષ્ઠિતાં ગર્ભસ્થિતે પ્રભૌ ।
 નિર્વિઘ્નમંબેત્યથવા, શ્રેયસ્કૃતત્વાત્ તથાહ્વયઃ ॥ ૫૫૧ ॥
 કુમારત્વેઽબ્દલક્ષાણિ નિર્દિષ્ટાન્યેકવિંશતિઃ ।
 દ્વિચત્વારિંશદબ્દાનાં લક્ષાણિ રાજ્યવૈભવે ॥ ૫૫૨ ॥

ત્યાંથી ચવીને, શૂન્ય દેશની સિંહપુરીમાં વિષ્ણુ નામની પ્રિયાના પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયા અને તે શ્રેયાંસ નામથી પ્રસિદ્ધ થયા. ૫૪૫.

જેઠ વદ-૬, ફાગણ વદ-૧૨, ફાગણ વદ-૧૩, મહા વદ૦)) અને શ્રાવણ વદ-૩-એ પાંચ કલ્યાણકના દિવસો જાણવા. ચાર કલ્યાણકમાં શ્રવણ નક્ષત્ર અને પાંચમા કલ્યાણકમાં ધનિષ્ઠા નક્ષત્ર જાણવું. ૫૪૬-૫૪૭.

પ્રભુની ગર્ભસ્થિતિ નવ માસ ને છ દિવસની, ખડ્ગી (ગેંડા) નું લાંછન અને મકરરાશિ જાણવી. ૫૪૮.

શીતળનાથના નિર્વાણ પછી ૮૪ લાખ વર્ષ અને પૂર્વે કહેલા છે તેટલા (૬૬ લાખ ૨૬ હજાર) વર્ષ અને સો સાગરોપમ ન્યૂન એક કોડ સાગરોપમે શ્રેયાંસનાથનો જન્મ થયો. ત્યારે ચોથો આરો સો સાગરોપમ, સ્વાયુ અને પૂર્વોક્ત (૬૫ લાખ ૮૪ હજાર) વર્ષ અધિક બાકી રહ્યો હતો. ૫૪૯-૫૫૦.

પ્રભુ ગર્ભમાં હતા ત્યારે સુરાધિષ્ઠિત શય્યાને માતા નિર્વિઘ્ને ઓળંગી ગયા તેથી અથવા પ્રભુના શ્રેયસ્કારીપણાથી શ્રેયાંસ નામ સ્થાપન કર્યું. ૫૫૧.

કુમારપણામાં ૨૧ લાખ વર્ષ, રાજ્યાવસ્થામાં ૪૨ લાખ વર્ષ વ્યતીત કર્યા. ૫૫૨.

લક્ષાણિ વ્રતપર્યાયે વર્ષાણામેકવિંશતિઃ ।
 એવં લક્ષાણિ ચતુર-શીતિઃ સર્વાયુરાહિતં ॥ ૫૫૩ ॥
 છન્દસ્થ્યં માસયોર્યુગ્મં શિબિકા વિમલપ્રભા ।
 સિદ્ધાર્થાખ્યપુરે નંદઃ પારણાં પ્રથમાં દદૌ ॥ ૫૫૪ ॥
 તિંદુકો જ્ઞાનવૃક્ષઃ સ્યા-દશીતિથિનુરુચ્છિતં ।
 વપુઃ ષટ્સત્તતિશ્ચોક્તાઃ પ્રભોર્ગણભૃતઃ શ્રુતે ॥ ૫૫૫ ॥
 પ્રભોશ્ચતુરશીતિશ્ચ સહસ્રાણિ મુમુક્ષવઃ ।
 લક્ષમેકં ચ સાધ્વીનાં સહસ્રત્રિતયાધિકં ॥ ૫૫૬ ॥
 શ્રાદ્ધા લક્ષદ્વયમથૈ-કોનાશીતિઃ સહસ્રકાઃ ।
 ચતુર્લક્ષ્યષ્ટચત્વારિં-શત્સહસ્રાણ્યુપાસિકાઃ ॥ ૫૫૭ ॥
 શતાનિ પંચષષ્ટિશ્ચા-ભૂવન્નિઃશેષવેદિનાં ।
 ષટ્ સહસ્રાણિ શમિનાં મનઃપર્યાયવેદિનાં ॥ ૫૫૮ ॥
 સ્ફુરદ્વૈક્રિયલબ્ધીના-મેકાદશ સહસ્રકાઃ ।
 સહસ્રા વાદિનાં પંચા-વધિજ્ઞાનભૃતાં ચ ષટ્ ॥ ૫૫૯ ॥
 સઘ્નતુર્દશપૂર્વાણાં શતાન્યાસંસ્ત્રયોદશ ।
 કૌસ્તુભો મુખ્યગણભૃ-દ્ધારિણી ચ પ્રવર્તિની ॥ ૫૬૦ ॥
 ત્રિપૃષ્ઠવાસુદેવોઽભૂ-અભુર્ભક્તનૃપઃ* પ્રભોઃ ।
 યક્ષશ્ચ મનુજાભિખ્ય ઈશ્વરાખ્યો મતાંતરે ॥ ૫૬૧ ॥

વ્રતપર્યાયમાં એકવીસ લાખ વર્ષ- એમ કુલ ૮૪ લાખ વર્ષનું પ્રભુનું આયુષ્ય હતું. ૫૫૩.

છન્દસ્થપણે બે માસ જ રહ્યા. દીક્ષા અવસરે શિબિકા વિમળપ્રભા નામની અને પ્રથમ પારશું સિદ્ધાર્થ નામના નગરમાં નંદ રાજાને ત્યાં કર્યું. ૫૫૪.

જ્ઞાનવૃક્ષ તિંદુક નામનું હતું અને ૮૦ ધનુષ્યપ્રમાણ શરીરું હતું. પ્રભુને ૭૬ ગણધરો હતા. ૫૫૫.

૮૪૦૦૦ મુમુક્ષુઓ (સાધુઓ) એક લાખ અને ત્રણ હજાર સાધ્વીઓ, ૨,૭૯,૦૦૦ શ્રાવકો, ૪,૪૮,૦૦૦ શ્રાવિકાઓ, ૬૫૦૦ કેવળજ્ઞાની, ૬૦૦૦ મનઃપર્યવજ્ઞાની, ૧૧૦૦૦ વૈક્રિયલબ્ધિવાળા, ૫૦૦૦ વાદીઓ, ૬૦૦૦ અવધિજ્ઞાની, ૧૩૦૦ ચૌદપૂર્વી થયા. ૫૫૬-૫૫૮.

કૌસ્તુભ નામના મુખ્ય ગણધર, ધારિણી નામે પ્રવર્તિની અને ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ પ્રભુનો પરમ ભક્ત શ્રાવક તથા મનુજ નામનો મતાંતરે ઈશ્વર નામનો યક્ષ થયો. ૫૬૦-૫૬૧.

સ ત્રિનેત્રઃ શ્વેતવર્ણો વૃષારુદ્ધતુર્ભુજઃ ।
 માતુલિંગગદાયુક્ત સદક્ષિણકરદ્વયઃ ॥ ૫૬૨ ॥
 નકુલં ચાક્ષસૂત્રં ચ દધદ્વામકરદ્વયે ।
 શ્રિયં શ્રેયાંસભક્તાનાં વિતનોતિ સમીહિતાં ॥ ૫૬૩ ॥
 શ્રીવત્સાહ્યા પ્રભોર્દેવી માનવી વા મતાંતરે ।
 સિંહાસીના ગૌરદ્વર્ણા સા નિર્દિષ્ટા ચતુર્ભુજા ॥ ૫૬૪ ॥
 ધત્તે દક્ષિણયોઃ પાણ્યોર્વરદં મુદ્ગરં ચ સા ।
 ધત્તે ચ વામયોઃ પાણ્યોઃ ક્રમાત્કલશમંકુશં ॥ ૫૬૫ ॥ ઇતિ શ્રીશ્રેયાસઃ ॥
 વિજયે મંગલાવત્યાં પુષ્કરપ્રાગ્વિદેહગે ।
 સદ્રત્નસંચયાપુર્યાં રાજા પદ્મોત્તરોઽભવત્ ॥ ૫૬૬ ॥
 ગુરોઃ શ્રીવજ્રનાભસ્ય પાશર્વે સ પ્રાપ્ય સંયમં ।
 સુરોઽભૂત્પાણતસ્વર્ગે વિંશત્યણવિજીવિતઃ ॥ ૫૬૭ ॥
 ચંપાપુર્યામંગદેશે વસુપૂજ્યમહીપતેઃ ।
 રાજ્યા જયાયાસ્તનુજો વાસુપૂજ્યસ્તતોઽભવત્ ॥ ૫૬૮ ॥
 ઉજ્જ્વલા નવમી જ્યેષ્ઠે ભૂતેષ્ટા ફાલ્ગુને શિતિઃ ।
 ફાલ્ગુનેઽમાવસી માઘે દ્વિતીયા ચ સમુજ્જ્વલા ॥ ૫૬૯ ॥

તે યક્ષ ત્રણ નેત્રવાળો, શ્વેત વર્ણવાળો, વૃષભના વાહનવાળો, ચાર ભુજાવાળો, જમણી બે ભુજામાં માતુલિંગ અને ગદા ધારણ કરનારો તથા ડાબી બે ભુજામાં નકુળ અને અક્ષસૂત્રને ધારણ કરનારો, શ્રેયાંસનાથના ભક્તોના ઈચ્છિત પૂરનારો થયો. ૫૬૨-૫૬૩.

પ્રભુની દેવી શ્રીવત્સા નામની મતાંતરે માનવી નામની સિંહના આસનવાળી, ગૌરવર્ણવાળી, ચાર ભુજાવાળી, બે જમણા હાથમાં વરદ અને મુદ્ગર તથા બે ડાબા હાથમાં કળશ અને અંકુશને ધારણ કરનારી થઈ. ૫૬૪-૫૬૫. ઇતિ શ્રીશ્રેયાંસઃ ॥

શ્રીવાસુપૂજ્યસ્વામિ વર્ણન - પુષ્કરવરદ્વીપના પૂર્વ મહાવિદેહમાં મંગળાવતી વિજયમાં રત્નસંચયાનગરીમાં પદ્મોત્તર નામે રાજા હતા. ૫૬૬.

તેઓ વજ્રનાભ ગુરુપાસે સંયમ ગ્રહણ કરીને, પ્રાણત દેવલોકમાં વીશ સાગરોપમ આયુષ્યવાળા દેવ તરીકે ઉત્પન્ન થયા. ૫૬૭.

ત્યાંથી ચ્યવીને, અંગદેશમાં ચંપાપુરીનગરીમાં વસુપૂજ્ય રાજા અને જયા રાણીના પુત્ર વાસુપૂજ્ય નામે તીર્થંકર થયા. ૫૬૮.

જેઠ સુદ-૮, ફાગણ વદ ૧૪, ફાગણ વદ ૦)), મહા સુદ ૨ અને અષાઢ સુદ ૧૪ - આ પાંચ

શુક્લાષાઢસ્ય ભૂતેષા કલ્યાણકદિનાઃ પ્રભોઃ ।
 આહિર્બુધ્નં પંચમે ભં ચતુર્ષુ શતતારિકા ॥ ૫૭૦ ॥
 દિનાનિ વિંશતિર્માસા-શ્ચાઘૈર્ ગર્ભસ્થિતિઃ પ્રભોઃ ।
 રાશિઃ કુંભો લાંછનં ચ મહિષઃ કિલ કીર્તિતઃ ॥ ૫૭૧ ॥
 પૂજ્યતે વસુભિઃ શક્રૈર્-ર્વાસુપૂજ્યઃ સ્મૃતસ્તતઃ ।
 વસુપૂજ્યનૃપાપત્ય-મિતિ વા તાદૃશાહ્વયઃ ॥ ૫૭૨ ॥
 દ્વિસપ્તત્યબ્દલક્ષોનૈ-શ્ચતુષ્પંચાશતાબ્ધિભિઃ ।
 જન્માભૂદ્વાસુપૂજ્યસ્ય શ્રીમચ્છ્રેયાંસનિર્વૃત્તેઃ ॥ ૫૭૩ ॥
 ષટ્ચત્વારિંશદબ્ધીનાં શેષસ્તુર્યારકે તદા ।
 વેદનાગ (૮૪) સહસ્રાઢ્ય-બાળર્તુ (૬૫) લક્ષવર્ષયુક્ ॥ ૫૭૪ ॥
 અઘાદશાબ્દલક્ષાણિ કુમારત્વેઽવસદ્વિભુઃ ।
 તતઃ પ્રપેદે ચારિત્રં પૃથિવીશિબિકાં શ્રિતઃ ॥ ૫૭૫ ॥
 ચતુષ્પંચાશદબ્દાનાં લક્ષાણિ વ્રતમાદધૌ ।
 દ્વિસપ્તત્યબ્દલક્ષાયુ-ર્ધનુસ્સપ્તતિમૂચ્છિતઃ ॥ ૫૭૬ ॥

કલ્યાણકના દિવસો જાણવા, તેમાં ચાર કલ્યાણકમાં શતતારિકા (શતભિષા)ને પાંચમા કલ્યાણકમાં ઉત્તરાભાદ્રપદ (આહિર્બુધ્ન) નક્ષત્ર જાણવું. ૫૬૮-૫૭૦.

પ્રભુની ગર્ભસ્થિતિ, આઠ માસ ને વીશ દિવસની કુંભરાશિ અને મહિષનું લાંછન જાણવું. ૫૭૧.

ઈંદ્રે વસુવડે પૂજેલા હોવાથી તેમજ વસુપૂજ્ય રાજાના સંતાન હોવાથી વાસુપૂજ્ય નામ સ્થાપન કર્યું. ૫૭૨.

શ્રેયાંસનાથભગવાનના નિર્વાણથી ૭૨ લાખ વર્ષ ન્યૂન અને ૫૪ સાંગરોપમે વાસુપૂજ્યનો જન્મ થયો. ૫૭૩.

તે વખતે ચોથો આરો ૬૫ લાખ ૮૪ હજાર વર્ષ ન્યૂન અને ૭૨ લાખ વર્ષ અધિક ૪૬ સાંગરોપમ બાકી રહ્યો હતો. ૫૭૪.

અઢાર લાખ વર્ષ કુમારાવસ્થામાં વ્યતીત કરીને પછી પૃથિવી નામની શિબિકામાં આરોહણ કરીને ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. ૫૭૫.

૫૪ લાખ વર્ષ ચારિત્ર ધારણ કર્યું. અને સર્વ ૭૨ લાખ વર્ષનું આયુષ્ય અને ૭૦ ધનુષ્યનું શરીર હતું. ૫૭૬.

મહાપુરે સુનંદાહ્ય: પ્રથમાં પારણાં દદૌ ।
 છાદ્યસ્થમેકો માસોઽભૂદ્ જ્ઞાનદ્રુ: પાટલાભિધ: ॥ ૫૭૭ ॥
 જગત્પ્રભોર્ગણભૃત: ષટ્ષષ્ટિ: સાધવ: પુન: ।
 દ્વિસપ્તતિસહસ્રાણિ સાધ્વીનાં લક્ષમેવ ચ ॥ ૫૭૮ ॥
 સહસ્રા: પંચદશ ચ દ્વે લક્ષે શ્રાવકોત્તમા: ।
 ચતુર્લક્ષી શ્રાવિકાણાં ષટ્ત્રિંશદ્ધ સહસ્રકા: ॥ ૫૭૯ ॥
 સર્વજ્ઞાનાં સહસ્રા: ષટ્ મનોજ્ઞાનવતામપિ ।
 અવંધિજ્ઞાનિનાં પંચ સહસ્રા: સચતુ:શતા: ॥ ૫૮૦ ॥
 ચતુર્દશપૂર્વભૃતાં સહસ્રં દ્વિશતોત્તરં ।
 સ્ફુરદ્વૈક્રિયલબ્ધીનાં સહસ્રાણિ દશાભવન્ ॥ ૫૮૧ ॥
 વાદિનાં સપ્ત ચત્વારિં-શચ્છતાનિ મતાંતરે ।
 દ્વિચત્વારિંશચ્છતાનિ તત્ત્વં જાનોતિ કેવલી ॥ ૫૮૨ ॥
 સુભૂમો ગણભૃન્મુખ્યો ધરણી ચ પ્રવર્તિની ।
 દ્વિપૃષ્ઠવાસુદેવશ્ચ નૃપશ્ચરણસેવક: ॥ ૫૮૩ ॥
 યક્ષ: કુમાર: શ્વેતાંગ: શ્વેતયાનશ્ચતુર્ભુજ: ।
 માતુલિંગબાણશાલિ-સદ્ધક્ષિણકરદ્વય: ॥ ૫૮૪ ॥

પ્રથમ પારણું મહાપુરમાં સુનંદ નામના રાજાને ત્યાં કર્યું. છાદ્યસ્થપણું એક માસનું જ હતું અને જ્ઞાનવૃક્ષ પાટલ નામે હતું. ૫૭૭.

(વાસુપૂજ્યસ્વામીએ વિવાહ કે રાજ્ય સ્વીકાર્યા સિવાય જ ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું હતું-એમ કેટલાક કહે છે અને કેટલાક વિવાહ કર્યો હતો- એમ કહે છે.)

જગત્ પ્રભુ વાસુપૂજ્યને ૬૬ ગણધર, ૭૨૦૦૦ સાધુઓ, એક લાખ સાધ્વીઓ, ૨,૧૫,૦૦૦ શ્રાવકો, ૪,૩૬,૦૦૦ શ્રાવિકાઓ, ૬૦૦૦ કેવળજ્ઞાનીઓ, ૬૦૦૦ મન:પર્યવજ્ઞાનીઓ, ૫૪૦૦ અવધિજ્ઞાની. ૫૭૮-૫૮૦.

૧૨૦૦ ચૌદપૂર્વી, ૧૦૦૦૦ વૈક્રિયલબ્ધિવાળા. ૫૮૧.

અને ૪૭૦૦ મતાંતરે ૪૨૦૦ વાદીઓ થયા તત્ત્વકેવળી જાણે. ૫૮૨.

સુભૂમ નામે મુખ્ય ગણધર, ધરણી નામે પ્રવર્તિની અને દ્વિપૃષ્ઠ નામે વાસુદેવ એમના ચરણસેવક થયા. ૫૮૩.

કુમાર નામનો યક્ષ શ્વેત વર્ણવાળો, શ્વેત વાહનવાળો, ચાર ભુજવાળો, દક્ષિણની બે ભુજમાં

કોદંડનકુલાભ્યાં ચ શોભિતો વામહસ્તયોઃ ।
 પિપર્તિ શ્રીવાસુપૂજ્ય-જિનસેવિસમીહિતં ॥ ૫૮૫ ॥
 પ્રવરાખ્યા પ્રભોર્દેવી ચંડાખ્યા ચ મતાંતરે ।
 ચતુર્ભુજા શ્યામવર્ણા સત્તુરંગમવાહના ॥ ૫૮૬ ॥
 દધાતિ વરદં શક્તિં ભુજયોરપસવ્યયોઃ ।
 દધાતિ સવ્યયોઃ પુષ્પં ગદાં ચૈષા મહાશયા ॥ ૫૮૭ ॥ ઇતિ શ્રીવાસુપૂજ્યઃ ॥
 ધાતકીખંડભરતે મહાપુર્યાં નૃપોઽભવત્ ।
 પદ્મસેનાહ્વયઃ સર્વ-ગુપ્તર્ષેઃ સોઽગ્રહીદ્વ્રતં ॥ ૫૮૮ ॥
 તતઃ સુરઃ સહસ્રારે-ઽદ્યાસદશાર્ણવજીવિતઃ ।
 ભૂત્વા પાંચાલદેશેઽભૂ-તુરે કાંપીલ્યનામનિ ॥ ૫૮૯ ॥
 શ્યામારાઙ્ગીકુક્ષિરલં કૃતવર્મમહીપતેઃ ।
 પુત્રઃ પવિત્રચારિત્ર-વિમલો વિમલાહ્વયઃ ॥ ૫૯૦ ॥
 વૈશાખદ્વાદશી શુક્લા માઘે શુક્લા તૃતીયિકા ।
 માઘે ચતુર્થી શુક્લા ચ પૌષે ષષ્ઠી તથોજ્જ્વલા ॥ ૫૯૧ ॥
 આષાઢે સપ્તમી કૃષ્ણા કલ્યાણકદિનાઃ પ્રભોઃ ।
 આહિર્બુધ્નં ચતુર્ષુ સ્યા-દ્વિષ્ણ્યં પૌષ્ણં ચ પંચમે ॥ ૫૯૨ ॥

માતુલિંગ અને બાણ તથા ડાબી બે ભુજામાં કોદંડ (ધનુષઃ) અને નકુલને ધારણ કરનારો શ્રીવાસુપૂજ્યના સેવકોના સમીહિતને પૂરનારો થયો. ૫૮૪-૫૮૫.

પ્રવરા નામે મતાંતરે ચંડા નામે દેવી ચાર ભુજાવાળી, શ્યામ વર્ણવાળી, શોભતા અશ્વના વાહનવાળી, બે જમણા હાથમાં વરદ અને શક્તિ તથા ડાબા બે હાથમાં પુષ્પ અને ગદાને ધારણ કરનારી, સુંદર આશયવાળી થઈ. ૫૮૬-૫૮૭. ઇતિ શ્રીવાસુપૂજ્યઃ ।

શ્રીવિમળનાથ ભગવાનનું વર્ણન - ધાતકીખંડના ભરતક્ષેત્રમાં મહાપુરી નામની નગરીમાં પદ્મસેન નામના રાજા હતા. તેમણે સર્વગુપ્ત મુનિની પાસે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. ૫૮૮.

ત્યાંથી સહસ્રાર નામના આઠમા દેવલોકમાં ૧૮ સાગરોપમ આયુષ્યવાળા દેવ થયા. ત્યાંથી અયવીને પાંચાળદેશમાં કાંપીલ્યપુરનગરમાં કૃતવર્મ રાજા અને શ્યામા રાણીના પુત્ર પવિત્ર ચારિત્રવડે નિર્મળ એવા શ્રીવિમળ નામના તીર્થંકર થયા. ૫૮૯-૫૯૦.

વૈશાખ સુદ ૧૨, મહા સુદ - ૩, મહા સુદ-૪, પોષ સુદ-૬ અને અષાઢ વદ-૭-એ પાંચ કલ્યાણકની તિથિઓ જાણવી. ચાર કલ્યાણક ઉત્તરાભાદ્રપદ નક્ષત્રમાં અને પાંચમું કલ્યાણક રેવતી નક્ષત્રમાં જાણવું. ૫૯૧-૫૯૨.

માસા અઘૌ દિનાન્યેક-વિંશતિર્ગભસ્થિતિઃ ।
 રાશિર્મીનાહ્વયો લક્ષ્મ શૂકરઃ કીર્તિતઃ પ્રભોઃ ॥ ૫૯૩ ॥
 ગર્ભસ્થેઽસ્મિન્માતુરાસ્તાં મત્યંગે વિમલે ઇતિ ।
 અંતર્બહિશ્ચ વિમલ-તયા વા વિશ્વવર્યયા ॥ ૫૯૪ ॥
 વિમલો નામધેયેના-દેયનામા સ કીર્તિતઃ ।
 ષટ્ટિચાપોન્નતઃ ષટ્ટિ-લક્ષાબ્દાયુર્જગદ્વિભુઃ ॥ ૫૯૫ ॥ યુગ્મં ॥
 શ્રીવાસુપૂજ્યનિર્વાણા-ત્રિંશતા સાગરોપમૈઃ ।
 ષટ્ટિલક્ષશરચ્ચૂનૈર્જન્માભૂદ્વિમલપ્રભોઃ ॥ ૫૯૬ ॥
 તુર્યારકેઽબ્ધયઃ શેષાઃ ષોડશ પ્રભુજન્મનિ ।
 પૂર્વોદિતૈર્વર્ષલક્ષૈસ્તત્સહસ્રૈશ્ચ સાધિકાઃ ॥ ૫૯૭ ॥
 તુર્યારકસ્ય શેષો યો જિનજન્મનિ વક્ષ્યતે ।
 ઇતઃ પ્રભૃતિ સ સ્વસ્વાયુષાભ્યધિક ઋદ્ધતાં ॥ ૫૯૮ ॥
 લક્ષાઃ પંચદશાબ્દાનાં કુમારત્વેઽવસદ્વિભુઃ ।
 લક્ષાણિ ત્રિંશતં રાજ્યે લક્ષાઃ પંચદશ વ્રતે ॥ ૫૯૯ ॥
 તત્ર દ્વિમાસી છાન્નસ્થ્યં શિવિકા ચ વ્રતક્ષણે ।
 દેવદિન્ના જયો ધાન્ય-કટે પ્રથમદાયકઃ ॥ ૬૦૦ ॥

પ્રભુની ૮ માસ અને ૨૧ દિવસની ગર્ભસ્થિતિ, મીનરાશિ અને શૂકરનું લાંછન જાણવું. ૫૯૩.

પ્રભુ ગર્ભમાં હતા ત્યારે માતાની બુદ્ધિ અને અંગ નિર્મળ થવાથી, તેમજ અંતર અને બાહ્ય વિશ્વમાં શ્રેષ્ઠ એવી નિર્મળતાવાળા હોવાથી, વિમળ નામના આદેયનામવાળા જગમાં પ્રસિદ્ધ થયા. સાઠ ધનુષ્યનું શરીર અને ૬૦ લાખ વર્ષનું પ્રભુનું આયુષ્ય હતું. ૫૯૪-૫૯૫.

શ્રીવાસુપૂજ્યના નિર્વાણથી સાઠ લાખ વર્ષ ન્યૂન ત્રીશ સાગરોપમે વિમળપ્રભુનો જન્મ થયો. ૫૯૬.

વિમળનાથના જન્મ વખતે ચોથો આરો ૧૬ સાગરોપમ, ૬૦ લાખ વર્ષ અને પૂર્વે કહેલા બીજા વર્ષો અધિક બાકી હતો. ૫૯૭.

ચોથો આરો જિનજન્મમાં જે કહેવામાં આવશે તે અહીંથી માંડીને પોતપોતાના આયુષ્યથી અધિક સમજવો. ૫૯૮.

પ્રભુ પંદર લાખ વર્ષ કૌમારાવસ્થામાં રહ્યા, ૩૦ લાખ વર્ષ રાજ્યાવસ્થામાં વ્યતીત થયા અને ૧૫ લાખ વર્ષ ચારિત્રાવસ્થામાં રહ્યા. ૫૯૯.

તેમાં છન્નસ્થાવસ્થા બે માસ પ્રમાણ જાણવી. વ્રત-અવસરે શિવિકા દેવદિન્ના નામની અને

જંબૂતરુતલે સ્વામી પંચમજ્ઞાનમાપ સઃ ।
 નિર્દિષ્ઠાઃ સપ્તપંચાશ-દ્વિભોર્ગણધરોત્તમાઃ ॥ ૬૦૧ ॥
 અયમાવશ્યકાભિપ્રાયઃ, સમવાયાંગે તુ ષટ્પંચાશદ્ગણધરા ઉક્તા ઇતિ જ્ઞેયં.
 અષ્ટષ્ટિઃ સહસ્રાણિ સાધૂનાં શીલશાલિનાં ।
 લક્ષમેકં ચ સાધ્વીનાં શતૈઃ સાધિકમષ્ટભિઃ ॥ ૬૦૨ ॥
 લક્ષદ્વયં ચ શ્રાદ્ધાનાં સહસ્રૈરષ્ટભિર્યુતં ।
 ચતુર્લક્ષી શ્રાવિકાણાં સહસ્રા જિનસંમિતાઃ ॥ ૬૦૩ ॥
 શતાનિ પંચપંચાશ-ત્કેવલજ્ઞાનશાલિનાં ।
 મનઃપર્યાયચિદ્ભાજાં તાવંત્યેવ શતાનિ ચ ॥ ૬૦૪ ॥
 અષ્ટચત્વારિંશદેવ શતાન્યવધિશાલિનાં ।
 એકાદશશતાન્યસ્ય સદ્ચતુર્દશપૂર્વિણાં ॥ ૬૦૫ ॥
 લસદ્વૈક્રિયલઙ્ઘીનાં સહસ્રાણિ નવાભવન્ ।
 વાદિનાં ચ સહસ્રાણિ ત્રિણિ ષટ્ ચ શતાઃ કિલ ॥ ૬૦૬ ॥
 મંદરો મુખ્યગણભૃ-દ્વરાખ્યા ચ પ્રવર્તિની ।
 સ્વયંભૂર્વાસુદેવશ્ચા-ભવદ્ભક્તનૃપઃ પ્રભોઃ ॥ ૬૦૭ ॥
 યક્ષશ્ચ ષણ્ણુઃ શ્વેત-વર્ણાગઃ શિખિવાહનઃ ।
 સ દ્વાદશભુજસ્તીર્થા-ધિષ્ઠાતા વિમલપ્રભોઃ ॥ ૬૦૮ ॥

ધાન્યકટમાં જયરાજા પ્રથમ પારણું કરાવનાર થયા. ૬૦૦.

જંબૂવૃક્ષની નીચે પ્રભુ કેવળજ્ઞાન પામ્યા. તેમના પરિવારમાં ૫૭ ગણધરો (આ આવશ્યકનો અભિપ્રાય છે. સમવાયાંગમાં તો ૫૬ ગણધરો કહેલા છે.) ૬૦૧.

ચારિત્રશાળી એવા ૬૮૦૦૦ સાધુઓ, એક લાખ ને આઠ સો સાધ્વીઓ, ૨,૦૮,૦૦૦ શ્રાવકો, ૪,૨૪,૦૦૦ શ્રાવિકાઓ, ૫૫૦૦ કેવળજ્ઞાની, ૫૫૦૦ મનુષ્યપર્યવજ્ઞાની, ૪૮૦૦ અવધિજ્ઞાની, ૧૧૦૦ ચૌદપૂર્વી, ૮૦૦૦ વૈક્રિયલઙ્ઘિવાળા અને ૩૬૦૦ વાદી થયાં. ૬૦૨-૬૦૬.

મંદર નામના મુખ્ય ગણધર, વરા નામની પ્રવર્તિની અને સ્વયંભૂ નામે વાસુદેવ પ્રભુના મુખ્ય ભક્ત શ્રાવક થયા. ૬૦૭.

ષણ્ણુ નામનો યક્ષ, શ્વેત વર્ણવાળો, મોરના વાહનવાળો અને બાર ભુજવાળો વિમળ પ્રભુના શાસનનો અધિષ્ઠાતા થયો. ૬૦૮.

મહાભગવાન એવા તેના જમણા છ હાથમાં ફલ, ચક્ર, બાણ, ખડ્ગ, પાશ અને અક્ષસૂત્ર હતા

ફલં ચક્રં ચ બાણં ચ યુગ્મં પાશાક્ષસૂત્રકે ।
 સ ભુજેષ્વપસવ્યેષુ ષટ્સુ ધત્તે મહાબલઃ ॥ ૬૦૯ ॥
 નકુલં ચક્રમિષ્વાસં ફલકં ચાંકુશાભયે ।
 ભુજેષુ ષટ્સુ વામેષુ ધત્તે મત્તેભવિક્રમઃ ॥ ૬૧૦ ॥
 દેવ્યભૂદ્વિજયાભિહ્યા વિદિતા ચ મતાંતરે ।
 વર્ણતો હરિતાલાભા પદ્માસીના ચતુર્ભુજા ॥ ૬૧૧ ॥
 તનોતિ શં બાણપાશ-યુગ્મદક્ષિણકરદ્વયા ।
 ધાર્મિકાણાં ધનુર્નાગ-શાલિવામકરદ્વયા ॥ ૬૧૨ ॥ ઇતિ શ્રીવિમલઃ ॥
 નૃપ ઐરાવતક્ષેત્રે ધાતકીચંડવર્તિનિ ।
 રિષ્ટપુર્યામભૂત્પદ્મ-રથશ્ચિત્રરથાન્મુનેઃ ॥ ૬૧૩ ॥
 સંપ્રાપ્ય સંયમં વિંશ-ત્યઙ્ઘ્યાયુઃ પ્રાણતેઽભવત્ ।
 સુરઃ સ પુર્યયોધ્યાયાં દેશે કોશલનામનિ ॥ ૬૧૪ ॥
 સિંહસેનસ્ય નૃપતેઃ સુયશાકુક્ષિસંભવઃ ।
 તનયોઽનંતજિન્નાન્ના જિનેન્દ્રોઽભૂદ્ચતુર્દશઃ ॥ ૬૧૫ ॥
 શ્રાવણે સપ્તમી કૃષ્ણા વૈશાખસ્ય ત્રયોદશી ।
 ભૂતેષ્ઠા ચાસિતે પક્ષે વૈશાખસ્ય ચતુર્દશી ॥ ૬૧૬ ॥

જ્યારે ડાબા છ હાથમાં મદોન્મત્ત હાથી જેવા પરાક્રમવાળો તે, નકુળ, ચક્ર, ધનુષ્ય, ફલક, અંકુશ અને અભયને ધારણ કરતો હતો. ૬૦૯-૬૧૦.

દેવી વિજ્યા નામની મતાંતરે વિદિતા નામની થઈ. તે લીલા વર્ણવાળી, પદ્મના આસનવાળી, ચાર ભુજવાળી, જમણા બે હાથમાં બાણ અને પાશ તથા ડાબા બે હાથમાં ધનુષ્ય અને નાગને ધારણ કરનારી, ધાર્મિક જનોના સુખને વિસ્તારનારી થઈ. ૬૧૧-૬૧૨. ઈતિ શ્રીવિમલઃ ॥

શ્રીઅનંતનાથપ્રભુનું વર્ણન - ધાતકીખંડના ઐરાવતક્ષેત્રમાં રિષ્ટપુરીમાં પદ્મરથ નામે રાજા હતા. તેમણે ચિત્રરથ નામના મુનિપાસે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. કાળ કરીને પ્રાણત દેવલોકમાં વીશ સાગરોપમનાં આયુષ્યવાળા દેવતરીકે ઉત્પન્ન થયા. ત્યાંથી ચ્યવીને કોશલદેશમાં અયોધ્યાપુરીમાં સિંહસેન રાજાની રાણી સુયશાની કુક્ષિથી ઉત્પન્ન થઈ, અનંતજિત્ નામના ચૌદમા તીર્થંકર થયા. ૬૧૩-૬૧૫.

શ્રાવણ વદ-૭, વૈશાખ વદ-૧૩, વૈશાખ વદ-૧૪, વૈશાખ વદ-૧૪ અને ચૈત્ર સુદ-૫-એ પાંચ

www.jainelibrary.org

માસત્રયં ચ છાદ્યસ્થ્યે-ડશવત્યશ્ચ જ્ઞાનભૂરુહઃ ।
 પ્રભોર્ગણભૃતઃ શ્રેષ્ઠાઃ પંચાશત્પરિકીર્તિતાઃ ॥ ૬૨૫ ॥
 ઇત્યાવશ્યકાભિપ્રાયઃ, સમવાયાંગે તુ ચતુષ્પચાશદ્ગણધરા ઉક્તા ઇતિ જ્ઞેયં.
 ષટ્ષષ્ટિશ્ચ સહસ્રાણિ સાધૂનાં સત્ત્વશાલિનાં ।
 દ્વાષષ્ટિઃ સંયતીનાં ચ સહસ્રાણ્યભવન્ વિભોઃ ॥ ૬૨૬ ॥
 લક્ષદ્વયં ચ શ્રાદ્ધજ્ઞાં ષટ્સહસ્રાધિકં પ્રભોઃ ।
 શ્રાવિકાણાં ચતુર્લક્ષી સહસ્રાશ્ચ ચતુર્દશ ॥ ૬૨૭ ॥
 તથા પંચસહસ્રાણિ કેવલજ્ઞાનશાલિનાં ।
 તાવંત્યેવ સહસ્રાણિ મનોજ્ઞાનવતામપિ ॥ ૬૨૮ ॥
 ચત્વારોઽર્વાધિભાજાં ચ સહસ્રાસ્ત્રિશતાધિકાઃ ।
 સહસ્રમેકં પૂર્ણં ચ સચ્ચતુર્દશપૂર્વિણાં ॥ ૬૨૯ ॥
 લસદ્વૈક્રિયલબ્ધીનાં સહસ્રાણ્યષ્ટ જજ્ઞિરે ।
 દ્વાભ્યાં શતાભ્યામધિકા ત્રિસહસ્રી ચ વાદિનાં ॥ ૬૩૦ ॥
 યશોનામાદ્યગણભૃત્પદ્માઘ્યા ચ પ્રવર્તિની ।
 પુરુષોત્તમો વિષ્ણુશ્ચ સદા ચરણસેવકઃ ॥ ૬૩૧ ॥
 દધત્પદ્મચ્છદ્ગપાશા-નપસવ્યે કરત્રયે ।
 નકુલં ફલકં ચાક્ષ-સૂત્રં વામકરત્રયે ॥ ૬૩૨ ॥

ત્રણ માસ છાદ્યસ્થાવસ્થામાં રહ્યા, જ્ઞાનવૃક્ષ પીપળાનું હતું. પ્રભુના ગણધર પચાસ કલા છે. ૬૨૫.

એ આવશ્યકનો અભિપ્રાય છે. શ્રીસમવાયાંગમાં તો ૫૪ કલા છે.

અનંતપ્રભુને સત્ત્વશાળી એવા ૬૬૦૦૦ સાધુઓ, ૬૨૦૦૦ સાધ્વીઓ, ૨,૦૬,૦૦૦ શ્રાવકો, ૪,૧૪,૦૦૦ શ્રાવિકાઓ, ૫૦૦૦ કેવળજ્ઞાની, ૫૦૦૦ મનઃપર્યવજ્ઞાની, ૪૩૦૦ અવધિજ્ઞાની, ૧૦૦૦ ચૌદપૂર્વી, ૮૦૦૦ વૈક્રિયલબ્ધિવાળા અને ૩૨૦૦ વાદીઓનો પરિવાર થયો. ૬૨૬-૬૩૦.

પ્રથમ ગણધર યશ નામના, પ્રથમ પ્રવર્તિની પદ્મા નામની અને પુરુષોત્તમ નામના વાસુદેવ પ્રભુના ભક્ત શ્રાવક થયા. ૬૩૧.

પાતાળ નામનો યક્ષ-ત્રણ ભુજવાળો, રક્ત વર્ણવાળો, મકરના વાહનવાળો, છ ભુજવાળો, જેની દક્ષિણ બાજુની ત્રણ ભુજમાં પદ્મ, ખડ્ગ અને પાશ છે અને ડાબી બાજુની ત્રણ ભુજમાં નકુલ, ફલક અને અક્ષસૂત્રને ધારણ કરનારો, અનંતપ્રભુની સેવા કરનારને પ્રીતિ ઉપજાવનાર થયો. ૬૩૨-૬૩૩.

પાતાલયક્ષસ્ત્રિમુખો રક્તો મકરવાહનઃ ।
 ષડ્ભુજઃ કુરુતે પ્રીતિ-મનંતપ્રભુસેવિનાં ॥ ૬૩૩ ॥ યુગ્મં ॥
 આદધાના ખડ્ગપાશૌ વામેતરકરદ્વયે ।
 વામે કરદ્વયે શશ્વ-દ્ધાના ફલકાંકુશૌ ॥ ૬૩૪ ॥
 પદ્માસના ગૌરવર્ણા દેવ્યંકુશા ચતુર્ભુજા ।
 અનંતપ્રભુભક્તાનાં ધત્તેઽનંતાં સુખશ્રિયં ॥ ૬૩૫ ॥ ઇત્યનંતજિત્ ॥
 ભારતે ભદ્રિલપુરે ધાતકીઘંડમંડને ।
 નૃપો દૃઢરથોઽસૌ ચ ગુરોર્વિમલવાહનાત્ ॥ ૬૩૬ ॥
 આદાય સંયમં જજ્ઞે વિજયેઽનુત્તરે સુરઃ ।
 દ્વાત્રિંશદર્ણવાયુષ્ક-સ્તતઃ શૂન્યાખ્યનિર્વૃત્તિ ॥ ૬૩૭ ॥
 પુરે રત્નપુરે ભાનો-નૃપસ્ય તનયોઽભવત્ ।
 સુવ્રતાયાઃ કુશિરત્નં ધર્મનાથો જિનેશ્વરઃ । ૬૩૮ ॥
 વૈશાખે સપ્તમી શુક્લા તૃતીયા માઘજોઞ્વલા ।
 માઘે ત્રયોદશી શુક્લા તથા પૌષસ્ય પૂર્ણિમા ॥ ૬૩૯ ॥
 જ્યેષ્ઠસ્ય પંચમી શુક્લા કલ્યાણકદિનાઃ પ્રભોઃ ।
 પુષ્યં ચ પંચસ્વંયેષુ ભં રાશિઃ કર્ક એવ ચ ॥ ૬૪૦ ॥

જમણી બાજુના બે હાથમાં ખડ્ગ અને પાશ તથા ડાબી બાજુના બે હાથમાં ફલક અને અંકુશને નિરંતર ધારણ કરનારી પદ્મના આસનવાળી, ગૌર વર્ણવાળી, તેમજ ચાર ભુજવાળી અંકુશા નામની દેવીઅનંતપ્રભુના ભક્તોને પારાવાર સુખલક્ષ્મીને આપનારી થઈ. ૬૩૪-૬૩૫. ઈતિ શ્રીઅનંતઃ ॥

શ્રી ધર્મનાથ ભગવાનનું વર્ણન - ધાતકીખંડના શીભારૂપ ભરતક્ષેત્રમાં ભદ્રિલપુર નામના નગરમાં દ્વરથ નામનો રાજા હતો. તેઓએ વિમળવાહન નામના ગુરુપાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. મરણ પામીને વિજય નામના અનુત્તર વિમાનમાં ઊર સાગરોપમનાં આયુષ્યવાળા દેવ થયા. ત્યાંથી અયવીને શૂન્ય નામના દેશમાં, રત્નપુર નામના નગરમાં ભાનુ નામના રાજાની સુવ્રતા નામની રાણીની કુક્ષિથી ધર્મનાથ નામે જિનેશ્વરનો જન્મ થયો. ૬૩૬-૬૩૮.

વૈશાખ સુદ ૭, મહા સુદ-૩, મહા સુદ-૧૩, પોષ સુદ-૧૫ ને જેઠ સુદ-૫-એ પાંચ તેમના કલ્યાણકની તિથિઓ જાણવી. પાંચે કલ્યાણકોમાં નક્ષત્ર પુષ્ય જાણવું અને પ્રભુની રાશિ કર્ક જાણવી. ૬૩૯-૬૪૦.

અનંતનાથ ભગવાનના નિર્વાણથી દશ લાખ વર્ષ ન્યૂન ચાર સાગરોપમે, ધર્મનાથ પ્રભુ

અનંતસ્વામિનિર્વાણા-દ્યુતિર્ભિઃ સાગરોપમૈઃ ।
 જાતો દશાબ્દલક્ષોનૈઃ શ્રીધર્મો જગદીશ્વરઃ ॥ ૬૪૧ ॥
 શિષ્યંતે સ્મ તદા તુર્યા-રકસ્યાંભોધયસ્ત્રયઃ ।
 પંચષષ્ટિશ્ચાબ્દલક્ષા વેદનાગસહસ્રકાઃ ॥ ૬૪૨ ॥
 સ્વયં ધર્મસ્વભાવત્વા-દ્ગર્ભસ્થે વા ભવદ્વિભૌ ।
 માતાતિધાર્મિકી તસ્મા-દ્ધર્મનાથ ઇતિ સ્મૃતઃ ॥ ૬૪૩ ॥
 દેહોચ્છ્રયઃ પંચચત્વા-રિંશદ્વાપમિતઃ સ્મૃતઃ ।
 વર્જ્ઞં ચ લાંછનં વર્ષ-લક્ષાણિ દશ જીવિતં ॥ ૬૪૪ ॥
 વર્ષલક્ષદ્વયં સાર્દ્ધં કુમારત્વે વ્રતેઽપિ ચ ।
 રાજ્યે પુનઃ પ્રભુઃ પંચ-વર્ષલક્ષાણ્યપૂરયત્ ॥ ૬૪૫ ॥
 શિબિકા નાગદત્તાખ્યા છાદ્યસ્થ્યં માસયોર્દ્વયં ।
 ધર્મસિંહઃ સૌમનસ-ગ્રામેઽદાદાદ્યપારણાં ॥ ૬૪૬ ॥
 જ્ઞાનવૃક્ષશ્ચનિર્દિષ્થો દધિપર્ણ ઇતિ પ્રભોઃ ।
 દ્વિ ચત્વારિંશદાદિષ્ઠાઃ શ્રીજિનસ્ય ગણાધિપાઃ ॥ ૬૪૭ ॥
 ચતુઃષષ્ઠિઃ સહસ્રાણિ સંયતાનાં જિનેશિતુઃ ।
 તથા સહસ્રા દ્વાષષ્ઠિઃ સાધ્વીનાં સચતુઃશતાઃ ॥ ૬૪૮ ॥

થયા. ૬૪૧.

તે વખતે ચોથો આરો ત્રણ સાગરોપમ, દશ લાખ વર્ષ તથા ૬૫ લાખ અને ૮૪૦૦૦ વર્ષ બાકી રહ્યો હતો. ૬૪૨.

પોતે ધર્મના સ્વભાવવાળા હોવાથી અને પ્રભુ ગર્ભમાં હતા ત્યારે માતા અતિ ધાર્મિક વૃત્તિવાળા થવાથી ધર્મનાથ એવું નામ સ્થાપન કર્યું. ૬૪૩.

પ્રભુનું શરીર ૪૫ ધનુષ્યનું, લાંછન વજનું અને આયુષ્ય દશ લાખ વર્ષનું હતું. તેમાં અઢીલાખ વર્ષ કુમારાવસ્થામાં, પાંચ લાખ વર્ષ રાજ્યાવસ્થામાં અને અઢી લાખ વર્ષ વ્રતાવસ્થામાં વ્યતીત કર્યા. ૬૪૪-૬૪૫.

દીક્ષા અવસરે શિબિકા નાગદત્તા નામની અને છાદ્યસ્થ પર્ણિ બે માસનો હતો. પ્રથમ પારણું સૌમનસ ગ્રામે ધર્મસિંહે કરાવ્યું. ૬૪૬.

જ્ઞાનવૃક્ષ દધિપર્ણ નામનું હતું. ધર્મનાથ પ્રભુને ૪૨ ગણધરો, ૬૪૦૦૦ સાધુઓ, ૬૨૪૦૦ સાધ્વીઓ, ૨,૦૪,૦૦૦ શ્રાવકો, ૪,૧૩,૦૦૦ શ્રાવિકાઓ, ૪૫૦૦ કેવળજ્ઞાની, ૪૫૦૦ મનઃપર્યવજ્ઞાની, ૩૬૦૦ અવધિજ્ઞાની, ૭૦૦૦ વૈકિયલબ્ધિવાળા, ૮૦૦ ચૌદપૂર્વી અને ૨૮૦૦

ચતુસસહસ્રાભ્યધિકે દ્વે લક્ષે શ્રાદ્ધપુંગવાઃ ।
 ચતુર્લક્ષી શ્રાવિકાણાં સહસ્રાશ્ચ ત્રયોદશ ॥ ૬૪૯ ॥
 શતાનિ પંચચત્વારિં-શત્કેવલજુષાં વિભોઃ ।
 તાવંત્યેવ શતાન્યેવ મનઃપર્યાયિણામપિ ॥ ૬૫૦ ॥
 ત્રયોઽવધિજ્ઞાનભાજાં સહસ્રાઃ ષટ્શતાધિકાઃ ।
 વર્યવૈક્રિયલઙ્ઘીનાં સહસ્રાઃ સપ્ત કીર્તિતાઃ ॥ ૬૫૧ ॥
 શતાનિ નવ ચોક્તાનિ સઘ્નતુર્દશપૂર્વિણાં ।
 વાદિનાં ચ સહસ્રે દ્વે શતૈરથ્થભિરન્વિતે ॥ ૬૫૨ ॥
 અરિષ્ઠો મુખ્યગણભૃત્ શિવાર્યા ચ પ્રવર્તિની ।
 વિષ્ણુઃ પુરુષસિંહશ્ચ નૃપશ્ચરણસેવકઃ ॥ ૬૫૩ ॥
 વીજપૂરાભયગદા-સ્ત્રિષુ દક્ષિણપાણિષુ ।
 ગદપદ્માક્ષનકુ લાન્ દધદ્વામેષુ ચ ત્રિષુ ॥ ૬૫૪ ॥
 ત્રિમુખઃ કિન્નરો યક્ષો રક્તાંગઃ કૂર્મવાહનઃ ।
 ષડ્ભુજોઽમીષ્ટમાધત્તે શ્રીધર્મપ્રભુસેવિનાં ॥ ૬૫૫ ॥
 દેવી ચ પન્નગાભિખ્યા સા કંદર્પા મતાંતરે ।
 ચતુર્ભુજા ગૌરવર્ણા રાજતે મત્સ્યવાહના ॥ ૬૫૬ ॥
 ઉત્પલાંકુશસંયુક્ત-સદ્દક્ષિણકસ્થયા ।
 પદ્માભયાંચિતા વામપાણ્યોર્ધત્તે સુખં સતાં ॥ ૬૫૭ ॥ ઇતિ શ્રીધર્મનાથઃ ॥

વાદીનો પરિવાર થયો. ૬૪૭-૬૫૨.

અરિષ્ઠ નામના મુખ્ય ગણધર, શિવાર્યા નામે પ્રવર્તિની અને પુરુષસિંહ નામનો વાસુદેવ પ્રભુનો ચરણસેવક શ્રાવક ભક્ત થયો. ૬૫૩.

ત્રણ જમણા હાથમાં બીજોડું, અભય અને ગદા તથા ડાબા ત્રણ હાથમાં ગદા, પદ્માક્ષ અને નકુલને ધારણ કરનાર, રક્ત વર્ણવાળો, કૂર્મના વાહનવાળો, છ ભુજવાળો અને ત્રણ મુખવાળો કિન્નર નામનો યક્ષ શ્રી ધર્મનાથ પ્રભુના સેવકોના અભીષેકને પૂરનાર થયો. ૬૫૪-૬૫૫.

પન્નગા નામની મતાંતરે કંદર્પા નામની દેવી ચાર ભુજવાળી, ગૌર વર્ણવાળી, મત્સ્યના વાહનવાળી, બે જમણી ભુજમાં કમળ અને અંકુશવાળી તથા ડાબી બે ભુજમાં પદ્મ અને અભયવાળી સજ્જનોને સુખ આપનારી થઈ. ૬૫૬-૬૫૭. ઇતિ શ્રીધર્મનાથઃ ॥

શ્રી શાંતિનાથવર્ણન - પૂર્વભવમાં શ્રીષેણ નામના રાજા અને અભિનંદિતા નામે રાણી હતા. તે

શ્રીષેણભૂપતિઃ પૂર્વ તદ્રાણી ચાભિનંદિતા ।
 ઉભૌ યુગલિનૌ જાતૌ તતો જાતૌ સુધાભુજૌ ॥ ૬૫૮ ॥
 તતશ્ચામિતતેજઃશ્રી-વિજયાચ્ચૌ મહર્ધિકૌ ।
 તતશ્ચ પ્રાણતસ્વર્ગે સુપર્વાણૌ બભૂવતુઃ ॥ ૬૫૯ ॥
 બલદેવવાસુદેવૌ તતો જાતૌ મહાભુજૌ ।
 બલોઽભૂદચ્યુતાધીશો હરિસ્ત્વાદ્યાં ભુવં યયૌ ॥ ૬૬૦ ॥
 ઉદ્ધૃતસ્તુ તતોઽવાપ્ય છેવરાધીશતાં હરિઃ ।
 પરિવ્રજ્યાચ્યુતસ્વામિ-સામાનિકસુરોઽભવત્ ॥ ૬૬૧ ॥
 તતશ્ચ્યુત્વાદિમો વજ્રા-યુધાહ્વશ્ચક્રવર્ત્યભૂત્ ।
 તદંગજોઽપરસ્ત્વાસીત્ સહસ્રાયુધસંજ્ઞકઃ ॥ ૬૬૨ ॥
 ગ્રૈવેયકે તૃતીયે તૌ જન્મતુર્જનકાંગજૌ ।
 મતાંતરે ચ નવમે ગતૌ ગ્રૈવેયકેઽથ તૌ ॥ ૬૬૩ ॥
 વિજયે પુષ્કલાવત્યાં જંબૂદ્વીપે તતશ્ચ્યુતૌ ।
 નગર્યાં પુંડરીકિણ્યા-મભૂતાં સોદરાવુભૌ ॥ ૬૬૪ ॥
 મેઘરથદૃઢરથૌ શ્રીમેઘરથમેકદા ।
 પ્રશંશસ મુદેશાન-સુરેન્દ્રઃ સુરપર્ષદિ ॥ ૬૬૫ ॥

બંને મરણ પામીને યુગલિક થયા. ત્યાંથી દેવ થયા. ૬૫૮.

ત્યાંથી ચ્યવીને અમિતતેજ અને શ્રીવિજય નામના મહર્ષિક થયા. ત્યાંથી પ્રાણત દેવલોકમાં દેવ થયા. ૬૫૯.

ત્યાંથી ચ્યવીને મહાપરાક્રમી બળદેવ અને વાસુદેવ થયા. ત્યાંથી મરણ પામીને બળદેવ અચ્યુતેન્દ્ર થયા અને વાસુદેવ પહેલી નરકે ગયા. ૬૬૦.

વાસુદેવનો જીવ નરકમાંથી નીકળીને વિદ્યાધરોનો સ્વામી થયો ત્યાં દીક્ષા અંગીકાર કરી અચ્યુતેન્દ્રનો સામાનિક દેવ થયો. ૬૬૧.

ત્યાંથી ચ્યવીને અચ્યુતેન્દ્રનો જીવ વજ્રયુધ નામે ચક્રી થયા અને સામાનિક દેવ તેનો સહસ્રાયુધ નામે પુત્ર થયો. ૬૬૨.

તે પિતા-પુત્ર મરણ પામીને ત્રીજા ગ્રૈવેયકમાં દેવ થયા. મતાંતરે નવમા ગ્રૈવેયકમાં દેવ થયા. ૬૬૩.

ત્યાંથી ચ્યવીને જંબૂદ્વીપના પૂર્વ મહાવિદેહમાં પુષ્કલાવતી વિજયમાં પુંડરીકિણી નગરીમાં બંને ભાઈઓ મેઘરથ અને દૃઢરથ નામના થયા. એક વળતે ઈશાનેન્દ્રે દેવોની પર્ષદમાં મેઘરથ રાજાની

અહો મેઘરથસ્યાંતઃ સ્ફુરન્ જીવદયારસઃ ।
 ન શક્યતે શોષયિતું કૃતયત્નૈઃ સુરૈરપિ ॥ ૬૬૬ ॥
 અશ્રદ્ધધાનસ્તત્કશ્ચિદ્દેવઃ શૂલભૃતો વચઃ ।
 પરીક્ષિતું નૃપં દક્ષં-મન્યો ભૂલોકમાયયૌ ॥ ૬૬૭ ॥
 પૂર્વવૈરાદ્યુલ્લચમાનૌ શ્યેનપારાપતાવથ ।
 અધિષ્ઠાય સ દંભેના-જગામ નૃપસન્નિધૌ ॥ ૬૬૮ ॥
 ડુચે પારાપતસ્તત્ર રક્ષ રક્ષ કૃપાનિધે ! ।
 શ્યેનો હિનસ્તિ માં પીનો દીનં નિઃશરણં હહા ॥ ૬૬૯ ॥
 ડુચે વીક્ષ્ય ભયાર્તં તં સમુત્પન્નકૃપો નૃપઃ ।
 યમાદપિ પ્રકુપિતાન્મા ભૈષીર્નાદ્ય તે ભયં ॥ ૬૭૦ ॥
 કંપમાને યગે તસ્મિન્નૃપોત્સંગમુપાશ્રિતે ।
 શ્યેનોઽપિ સહસાગત્ય ક્ષુધાક્ષામોઽબ્રવીદિતિ ॥ ૬૭૧ ॥
 રક્ષ રક્ષ ક્ષુધા માર્ય-માણં માં દક્ષપુંગવ ! ।
 દેહિ દેહિ ચિરાત્પ્રાપ્તં ભક્ષ્યં પારાપતં મમ ॥ ૬૭૨ ॥

પ્રશંસા કરી. ૬૬૪-૬૬૫.

કે - 'અહો ! મેઘરથ રાજાના અંતઃકરણમાં ઔટલો જીવદયાનો રસ છે, કે જેને દેવો પણ પ્રયત્ન કરવા છતાં દૂર કરી શકે નહીં.' ૬૬૬.

તે ઈશાનેંદ્રના વચન ઉપર શ્રદ્ધા નહિ કરતાં કોઈ મિથ્યામતિદેવ, પોતાને હોંશીયાર માનતો, મેઘરથ રાજાની પરીક્ષા કરવા પૃથ્વીપર આવ્યો. ૬૬૭.

તે વખતે પૂર્વના વૈરથી, પરસ્પર યુદ્ધ કરતા બાજ અને પારેવામાં તે દંભથી અધિષ્ઠિત થઈને મેઘરથ રાજા પાસે આવ્યો. ૬૬૮.

પારેવો રાજાને કહે છે કે -'હે કૃપાનિધિ ! મારી રક્ષા કરો. રક્ષા કરો. આ મજબૂત એવો બાજપક્ષી નિઃશરણ અને દીન એવાં મને મારી નાખે છે.' ૬૬૯.

તેને ભયથી પીડાતા જોઈને, કુપાળુ રાજાએ કહ્યું કે - 'કોપેલા એવા યમથી પણ હવે ડરીશ નહીં, હવે તને ભય નથી.' ૬૭૦.

ઔટલે કંપાયમાન થતો તે પક્ષી રાજાના ખોળામાં બેસી ગયો. બાજ પણ એકદમ આવીને ક્ષુધાથી પીડાયેલો આ પ્રમાણે બોલ્યો. ૬૭૧.

કે - 'હે દક્ષપુંગવ ! મને મારી નાખતી એવી ક્ષુધાથી મારું રક્ષણ કર, રક્ષણ કર ઘણા કાળથી

એકસ્યોપેક્ષસે પ્રાણાં-સ્તાનન્યસ્ય ચ રક્ષસિ ।
 તુલ્યેऽપિ કોઽયં જીવત્વે પંક્તિભેદઃ કિલાવયોઃ ॥ ૬૭૩ ॥
 શ્યેનમૂઘે નૃપઃ પક્ષિન્ ! દીનોઽયં મુચ્યતાં યગઃ ।
 ગૃહાણ નાનાપક્વાન્નં દયાધર્મોઽસ્તુ તે મહાન્ ॥ ૬૭૪ ॥
 શ્યેનઃ પ્રોઘે ચ ભૂપાલ ! ધર્માધર્મવિચારણા ।
 ભવાદૃશાં સ્યાત્તૃપ્તાનાં ક્ષુધાર્તાનાં તુ સા કુતઃ ॥ ૬૭૫ ॥
 વિના સઘસ્કમાંસં ચ નાહારોઽસ્માદૃશાં પરઃ ।
 તદ્ દ્રુતં દીયતામેષ હત્યા વા ગૃહ્યતાં મમ ॥ ૬૭૬ ॥
 નૃપોઽથાચિંતયત્પરા-પતોઽયં સર્વથા મયા ।
 રક્ષણીયોઽયમપ્યંગી તર્પણીયો બુભુક્ષિતઃ ॥ ૬૭૭ ॥
 શ્યેનં તત્તર્પયામ્યેનં નિજૈર્માસૈર્યથોભયોઃ ।
 દયા સ્યાન્નનુ દેહેઽસ્મિન્ કઃ સ્નેહઃ ક્ષણભંગુરે ॥ ૬૭૮ ॥
 તતસ્તુલાયામારોપ્ય માયાપારાપતં નૃપઃ ।
 ઉત્કૃત્ય સ્વોરુમાંસાનિ તોલયામાસ સાત્ત્વિકઃ ॥ ૬૭૯ ॥

પ્રાપ્ત કરેલા આ માતું ભક્ષ્ય પારેવો મને જલ્દિ આપ. ૬૭૨.

તમે એકના પ્રાણની ઉપેક્ષા કરો છો અને એકના પ્રાણની રક્ષા કરો છો. જીવત્વમાં સમાન એવા અમારા બે ઉપર આવો પંક્તિભેદ આપ કેમ કરો છો ? ૬૭૩.

રાજાએ બાજને કહ્યું - 'હે પક્ષી ! આ પક્ષી દીન છે, તેને છોડી દે, તેના બદલામાં વિવિધ પ્રકારના પક્વાન્નને ગ્રહણ કર. તને મોટો દયાધર્મ થશે.' ૬૭૪.

બાજ કહે છે કે - 'હે રાજા ! ધર્માધર્મની વિચારણા તમારા જેવા તૃપ્તને થાય, અમારા જેવા ક્ષુધાર્તને ક્યાંથી થાય ? ૬૭૫.

વળી અમારા જેવાને તાજ માંસ સિવાય બીજો આહાર હોતો નથી, માટે તરત જ મને એ પક્ષી આપી દો; નહીં તો પછી મારી હત્યા લ્યો.' ૬૭૬.

રાજા વિચારે છે કે - 'આ પારેવો તો મારે સર્વથા રક્ષણીય છે અને આ ભૂખ્યા પક્ષીને પણ તૃપ્ત કરવો જોઈએ. ૬૭૭.

તેથી મારા માંસવડે આ બાજને તૃપ્ત કરું કે જેથી બંનેનો બચાવ અને દયા થાય. આ ક્ષણભંગુર દેહ ઉપર સ્નેહ શું કરવો ?' ૬૭૮.

પછી રાજાનું મંગાવી તેની એક બાજુના પલ્લામાં માયાથી ઉત્પન્ન થયેલા પારેવાને મૂકી, તે

યથા યથા સ્વમાંસાનિ તુલાયાં ભૂધવો ન્યધાત્ ।
 તથા તથા પ્રવવૃધે કપોતો વીવધેન સઃ ॥ ૬૮૦ ॥
 દીનાનને પુરજને ક્રંદત્યંતઃપુરેઽખિલે ।
 તુલામારુહ્ય સોત્સાહં રસેનઃ શ્યેનમિત્યવક્ ॥ ૬૮૧ ॥
 ગૃહાણ શ્યેન ! દેહં મે કૃતાર્થં જીવરક્ષણાત્ ।
 તૃપ્તિસ્તવાભયં ચાસ્ય ભૂયાન્મમ ચ નિર્જરા ॥ ૬૮૨ ॥
 તં દેહેઽપિ ગતસ્નેહં નિસ્સંદેહં જિનાગમે ।
 નૃપં વીક્ષ્ય દયાવીરં તુષ્ટસ્તુથાવ નિર્જરઃ ॥ ૬૮૩ ॥
 સાધુ સાધુ મહાધીર ! વીરકોટીર ! સાંપ્રતં ।
 ઈશાનેશોઽનિશં સ્તૌતિ સત્ત્વં તે દેવપર્ષદિ ॥ ૬૮૪ ॥
 શંસિતોઽસિ દયાવીર ! યાદૃશઃ શૂલપાણિના ।
 તતઃ શતગુણોત્સાહો વીક્ષિતોઽસિ પરીક્ષણે ॥ ૬૮૫ ॥
 હેદિતોઽસિ વૃથા રાજ-ત્રપરાધં ક્ષમસ્વ મે ।
 ઇતિ બ્રુવાણઃ પુષ્પાણાં વૃષ્ટિં હૃષ્ટસ્તતાન સઃ ॥ ૬૮૬ ॥

સાત્ત્વિક પોતાના સાથજનું માંસ કાપીને બીજા પલ્લામાં મૂકી તોળવા લાગ્યા. ૬૭૮.

અહીં જેમ જેમ રાજા પોતાનું માંસ ત્રાજવામાં મૂકે છે, તેમ તેમ પારેવો તોલમાં વધતો જાય છે. ૬૮૦.

તે વખતે આ સ્થિતિ જોઈને નગરજનો દીન મુખવાળા થઈ ગયા. આખું અંતઃપુર આકંઠ કરવા લાગ્યું. ત્રાજવામાં પારેવા જેટલો માંસનો તોલ ન થવાથી રાજાએ ઉત્સાહ સહિત ત્રાજવામાં ચડીને બાજને કહ્યું. ૬૮૧.

કે - 'હે બાજ ! જીવરક્ષાથી કૃતાર્થ થયેલા આ મારા દેહને જ તું ગ્રહણ કર. જેથી તને તૃપ્તિ થાય, આને અભય મળે અને મને નિર્જરા થાય.' ૬૮૨.

એ રીતે દેહ પ્રત્યે નિઃસ્પૃહ અને જિનાગમમાં અવિહૃડ શ્રદ્ધાવાળા એવા દયાવીર રાજાને જોઈને, તે દેવ અત્યંત ખુશ થઈ સ્તુતિ કરવા લાગ્યો. ૬૮૩.

કે - 'બહુસાડું-બહુસાડું હે મહાધીર ! હે વીરમાં અગ્રેસર ! આજે ઈશાનેદે વારંવાર દેવસત્તામાં તમારી પ્રશંસા કરી છે. ૬૮૪.

હે દયાવીર ! ઈન્દ્રમહારાજાએ જેવી તમારી પ્રશંસા કરી. તે કરતાં સોગણો ઉત્સાહ તમારી પરીક્ષા કરતાં મેં તમારામાં જોયો છે. ૬૮૫.

હે રાજા ! મેં તમને ખોટી રીતે ખેદ પમાડ્યો છે, તે મારો અપરાધ ક્ષમા કરો.' આ પ્રમાણે

પ્રાદુષ્કૃત્ય સ્વરૂપં સ્વં સજ્જીકૃત્ય ચ ભૂપતિં ।

ચમત્કારચલન્મૌલિઃ સુરઃ સ્વર્ગં જગામ સઃ ॥ ૬૮૭ ॥

કરુણાવજ્રાયુધનાટકે ઉત્તરાધ્યયનલઘુવૃત્તૌ ચ વજ્રાયુધચક્રવર્તિભવેડયં
દેવપરીક્ષણાદિવ્યતિકર ઉક્તોડસ્તીતિ ધ્યેયં, તથા કરુણાવજ્રાયુધે પરીક્ષકૌ દ્વૌ દેવાવુક્તૌ
ઇતિ જ્ઞેયં.

ગુરોર્ધનરથાત્રાપ્ય દીક્ષાં મેઘરથો નૃપઃ ।

મૃત્વા સર્વાર્થસિદ્ધેડભૂત્પરમસ્થિતિકઃ સુરઃ ॥ ૬૮૮ ॥

જીવો દૃઢરથસ્યાપિ ભવિષ્યન્ ગણભૃદ્વિભોઃ ।

મૃત્વા તત્રૈવ દેવોડભૂ-દ્યુત્વા મેઘરથોડથ ચ ॥ ૬૮૯ ॥

કુરુદેશશિરોરલે પુરે શ્રીહસ્તિનાપુરે ।

વિશ્વસેનસ્ય ભૂમર્તુઃ પુત્રોડભૂદચિરાંગજઃ ॥ ૬૯૦ ॥

પ્રભૌ ગર્ભે સમુત્પન્ને શશામોપદ્રવોડખિલે ।

દેશે જનાનાં માર્યાદિ-સ્તતઃ શાંતિરિતિ સ્મૃતઃ ॥ ૬૯૧ ॥

અથવા-શાંતિઃ સ્યાત્ક્રોધવિજયઃ શાંતિર્વોપદ્રવક્ષયઃ ।

શાંતિઃ શાંતરસો વા ત-ત્રધાનત્વાત્તથાભિધઃ ॥ ૬૯૨ ॥

કહીને હર્ષિત થઈને પુષ્પોની વૃષ્ટિ કરી, ૬૮૬.

પછી પોતાનું સ્વરૂપ પ્રગટ કરી, રાજાને બરાબર સજ્જ કરી, આશ્ચર્યથી માથું ધુણાવતો તે દેવ
સ્વર્ગે ગયો. ૬૮૭.

કુરુણાવજ્રાયુધ નાટકમાં અને ઉત્તરાધ્યયન લઘુવૃત્તિમાં તો વજ્રાયુધ ચક્રીના ભવમાં આ
દેવપરીક્ષણાદિ વૃત્તાંત કહ્યો છે, તથા કુરુણાવજ્રાયુધ નાટકમાં બે દેવો પરીક્ષા કરવા આવ્યાનું કહ્યું
છે- ઈતિ જ્ઞેયં.

ધનરથ નામના ગુરુની પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરીને મરણપામી મેઘરથ રાજા સર્વાર્થસિદ્ધ
વિમાનમાં ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યવાળા દેવ થયા. ૬૮૮.

દૃઢરથ પણ મરણ પામીને ત્યાં જ દેવ થયો. તે શાંતિનાથ પ્રભુના ગણધર થશે. ૬૮૯.

મેઘરથ રાજાનો જીવ સ્વર્ગથી અવીને કુરુદેશના શિરોરત્ન જેવા હસ્તિનાપુર નગરમાં
વિશ્વસેન રાજાની અચિરા રાણીના પુત્ર થયા. ૬૯૦.

પ્રભુ ગર્ભમાં આવ્યા એટલે આખા દેશમાં મારી વિગેરેનો ઉપદ્રવ હતો તે સર્વ શાંત થઈ ગયો
તેથી અથવા શાંતિ એટલે ક્રોધનો વિજય (પરાભવ) શાંતિ એટલે ઉપદ્રવોનો નાશ અથવા શાંતિ
એટલે શાંત રસ, આ સર્વ, તે પ્રભુમાં મુખ્યપણે હોવાથી તેમનું નામ શાંતિનાથ થયું. ૬૯૧-૬૯૨.

ભાદ્રસ્ય સપ્તમી શ્યામા જ્યેષ્ઠે કૃષ્ણત્રયોદશી ।
 જ્યેષ્ઠે ચતુર્દશી કૃષ્ણા પૌષે ચ નવમી સિતા ॥ ૬૯૩ ॥
 જ્યેષ્ઠે ત્રયોદશી કૃષ્ણા કલ્યાણકદિનાઃ પ્રભોઃ ।
 ધિષ્ણ્યં ચ પંચસ્વપ્તેષુ કીર્તિતં યમદેવતં ॥ ૬૯૪ ॥
 નવ માસાઃ સ્થિતિર્ગર્ભે સ્વામિનઃ ષડ્દિનાધિકાઃ ।
 ચત્વારિંશત્કાર્મુકાનિ પ્રજ્ઞસો વપુરુચ્છ્રયઃ ॥ ૬૯૫ ॥
 પાદત્રયેણ પલ્યસ્ય વર્ષલક્ષેણ ચોનિતૈઃ ।
 ત્રિભિઃ પયોધિભિઃ શાંતિ-ધર્મનિર્વાણતોઽભવત્ ॥ ૬૯૬ ॥
 પલ્યપાદત્રયી શેષા તદા તુર્યારકેઽભવત્ ।
 પૂર્વોક્તૈઃ શરદાં લક્ષૈઃ સહસ્રૈશ્ચ સમન્વિતા ॥ ૬૯૭ ॥
 રાશિર્મેષો મૃગો લક્ષ્મ વર્ષલક્ષં ચ જીવિતં ।
 તુલ્યૈશ્ચતુર્ભિર્ભગૈસ્ત-ત્પૂરયામાસ વિશ્વજિત્ ॥ ૬૯૮ ॥
 પંચવિંશતિમબ્દાનાં સહસ્રાણિ કુમારતાં ।
 તાવત્કાલં ચ બુભુજે મંડલાધીશતામપિ ॥ ૬૯૯ ॥
 પંચવિંશતિમેવાબ્દ-સહસ્રાન્ સાર્વભૌમતાં ।
 કાલં તાવંતમેવાયં વ્રતપર્યામાશ્રયત્ ॥ ૭૦૦ ॥

ભાદરવા વદ-૭, જેઠ વદ-૧૩, જેઠ વદ-૧૪, પોષ સુદ-૮ અને જેઠ વદ-૧૩ આ તેમના કલ્યાણના દિવસો થયા. તેમના પાંચે કલ્યાણકોમાં ભરણી નક્ષત્ર જાણવું. ૬૯૩-૬૯૪.

પ્રભુની ગર્ભસ્થિતિ ૮ માસ અને ૬ દિવસની અને શરીર ૪૦ ધનુષ્યનું જાણવું. ૬૯૫.

ધર્મનાથભગવાનના નિર્વાણ પછી પોણો પલ્યોપમ અને એક લાખ વર્ષ ન્યૂન ત્રણ સાગરોપમે શાંતિનાથનો જન્મ થયો. ૬૯૬.

તે વખતે ચોથો આરો પોણો પલ્યોપમ, એક લાખ વર્ષ અને પૂર્વે કહેલા વર્ષોથી અધિક શેષ રહેલ જાણવો. ૬૯૭.

પ્રભુની રાશિ મેષ અને લંછન મૃગનું જાણવું. લાખ વર્ષનું આયુષ્ય તેના ચાર સરખા ભાગ પાડવા અને તેવા ચાર ભાગે આયુષ્ય પૂર્ણ થયેલું જાણવું. ૬૯૮.

૨૫૦૦૦ વર્ષ કૌમારાવસ્થામાં, તેટલા જ વર્ષ મંડળાધીશપણામાં, ૨૫૦૦૦ વર્ષ ચક્રવર્તીપણામાં અને તેટલા જ વર્ષો વ્રતપર્યાય તરીકે જાણવા. ૬૯૯-૭૦૦.

દીક્ષા અવસરે શિબિકા સર્વાર્થા નામની જાણવી. એક વર્ષ છત્રસ્થકાળ જાણવો. પ્રથમ પારણું

સર્વાર્થા શિલિકા વર્ષ-મેકં છદ્ધસ્થતા મતા ।

સુમિત્રો મંદિરપુરે પારણાં પ્રથમાં દદૌ ॥ ૭૦૧ ॥

અત્રવર્ષમેકં છદ્ધસ્થતા મતા ઇત્યાવશ્યકાપેક્ષયા,

સપ્તતિશતસ્થાનકાપેક્ષયા ચ પાઠઃ-નનુ જ્યેષ્ઠાસિતચતુર્દશ્યાઃ પૌષસિતનવમીં
યાવદ્ગણને સાધિકાઃ, સપ્ત માસાઃ સ્યુઃ, યદિ ચાધિકમાસઃ સંભવેત્તદાપિ સાધિકા અષ્ટ
માસા એવ સ્યુઃ, તત્કથં વર્ષં સંભવતિ છદ્ધસ્થ્યકાલમાનમિતિ ચેત્સત્યં,

પરમહર્ષાધિક્યે સૂપં (પૂર્ણ) દેયમિતિ ગણિતજ્ઞવચનાનુવૃત્ત્યેદમપ્યુક્તં ભાવીતિ
સંભાવ્યતે, ગ્રંથાંતરે તુ તદનપેક્ષણાદધિકમાસાપેક્ષણાદ્ધ સાધિકમાસાષ્ટકસંભવે નવ માસા
અપ્યુક્તા દૃશ્યંતે ઇતિ ધ્યેયં.

નંદીનામા જ્ઞાનવૃક્ષઃ પ્રજ્ઞસોઽસ્ય જિનેશિતુઃ ।

ષટ્ત્રિંશદેવ ગણભૃ-દ્વરા ભગવતઃ સ્મૃતાઃ ॥ ૭૦૨ ॥

ઇદં ગણધરમાનમાવશ્યકાનુસારેણ, સમવાયાંગે તુ શ્રીશાંતેર્નવતિર્ગણધરા
ઇતિ દૃશ્યતે.

દ્વાષ્ટિશ્ચ સહસ્રાણિ સાધવઃ શુદ્ધસંયમાઃ ।

સંયતીનાં ચૈકષ્ટિઃ સહસ્રાઃ ષટ્શતાધિકાઃ ॥ ૭૦૩ ॥

શ્રાવકાણાં સનવતિ-સહસ્રં લક્ષયોર્દ્વયં ।

શ્રાવિકાણાં ત્રિલક્ષ્યાદ્યા ત્રિનવત્યા સહસ્રકૈઃ ॥ ૭૦૪ ॥

મંદિરપુરમાં સુમિત્ર રાજાને ત્યાં થયું. ૭૦૧.

અહીં જે એક વર્ષ છદ્ધસ્થતા કહી છે તે આવશ્યકના અભિપ્રાયે જાણવી.

પ્રશ્ન : - સપ્તતિશતસ્થાનકની અપેક્ષાએ તો જેઠ વદ-૧૪ શે દીક્ષા ને પોષ સુદ-૮ મે કેવળજ્ઞાન
એ રીતે ગણતાં તો સાધિક સાત માસ થાય. જો (પોષ માસ) અધિક માસનો સંભવ હોય તો પણ
સાધિક આઠ માસ થાય, પણ છદ્ધસ્થકાળ એક વર્ષનો શી રીતે સંભવે ?

ઉત્તર - તમારું કહેલું સત્ય છે, પરંતુ અર્ધથી અધિક પૂર્ણ સમજવું એવું ગણિતજ્ઞનું વચન છે, તે
અનુસારે આ કથન કરેલું હશે એમ સંભવે છે. ગ્રંથાંતરમાં તો તેવી અપેક્ષા નહીં કરીને અને અધિક
માસની અપેક્ષા કરીને સાધિક આઠ માસનો સંભવ હોવાથી નવ માસ કહેલા પણ દેખાય છે.

પ્રભુનું જ્ઞાનવૃક્ષ નંદી નામનું કહેલું છે. શાંતિનાથને ગણધરો ૩૬ કહેલા છે. ૭૦૨.

‘આ સંખ્યા આવશ્યક અનુસારે જાણવી. સમવાયાંગમાં તો શ્રી શાંતિનાથને ૮૦ ગણધરો
કહેલા દેખાય છે.’

બીજો પરિવાર નીચે પ્રમાણે - ૬૨૦૦૦ શુદ્ધ સંયમધારી સાધુઓ, ૬૧૬૦૦ સાધ્વીઓ,

સર્વજ્ઞાનાં સહસ્રાશ્ચ ચત્વારસ્ત્રિશતાધિકાઃ ।
 શતાનિ ચત્વારિંશ્ચ મનઃપર્યાયશાલિનાં ॥ ૭૦૫ ॥
 સહસ્રાણિ ત્રીણ્યભૂવન્નવધિજ્ઞાનધારિણાં ।
 અષ્ઠૌ શતાનિ પ્રોક્તાનિ સઘ્નતુર્દશપૂર્વિણાં ॥ ૭૦૬ ॥
 વિપ્ર્રતાં વૈક્રિયાં લઙ્ઘિ સહસ્રાઃ ષષ્ઠમહાત્મનાં ।
 વાદિનાં ચ સહસ્રે દ્વે નિર્દિષ્ટે સચતુઃશતે ॥ ૭૦૭ ॥
 જીવો દૃઢરથસ્યાથ ચ્યુત્વા સર્વાર્થસિદ્ધિતઃ ।
 પ્રથમઃ પ્રથમાનશ્રીઃ શ્રીશાંતેર્યોગજોઽભવત્ ॥ ૭૦૮ ॥
 ગણાધિપાગ્રણીઃ સોઽભૂ-દ્યક્રાયાધિરિતિ પ્રભોઃ ।
 પ્રવર્તિની ચ સુમતિ-ર્ભક્તઃ કોણાચલો નૃપઃ ॥ ૭૦૯ ॥
 વરાહવાહનઃ ક્રોડ-વદનઃ શ્યામલદ્યુતિઃ ।
 બીજપૂરકસત્પદ્ય-યુગ્દક્ષિણકરદ્વયઃ ॥ ૭૧૦ ॥
 નકુલં ચાક્ષસૂત્રં ચ દધદ્વામકરદ્વયે ।
 યક્ષો વિજયતે દક્ષો ગરુડાખ્યશ્ચતુર્ભુજઃ ॥ ૭૧૧ ॥
 પુસ્તકોત્પલસંયુક્ત-સદ્દક્ષિણકરદ્વયા ।
 કમંડલું ચ કમલં દધત્યન્યકરદ્વયે ॥ ૭૧૨ ॥

૨,૮૦,૦૦૦ શ્રાવકો, ૩,૮૩,૦૦૦ શ્રાવિકાઓ, ૪૩૦૦ કેવળજ્ઞાની, ૪૦૦૦ મનઃપર્યાયજ્ઞાની, ૩૦૦૦ અવધિજ્ઞાની, ૮૦૦ ચૌદપૂર્વી, ૬૦૦૦ મુનિઓ વૈક્રિયલઙ્ઘિવાળા અને ૨૪૦૦ વાદી સાધુઓ જાણવા. ૭૦૩-૭૦૭.

દૃઢરથનો જીવ સર્વાર્થસિદ્ધિથી અધીને, વિસ્તારવંત શોભાવાળા શાંતિનાથના ચક્રાયુદ્ધ નામે પુત્ર થયા અને તે જ ગણધરના અગ્રણી થયા. પ્રવર્તિની સુમતિ નામે થઈ અને કોણાચલ નામનો રાજ ભક્ત શ્રાવક થયો. ૭૦૮-૭૦૯.

વરાહના વાહનવાળો, સુવર સમાન મુખવાળો શ્યામ ક્રાંતિવાળો, જમણા બે હાથમાં બીજોડું અને પદ્મવાળો અને ડાબા બે હાથમાં નકુલ અને અક્ષસૂત્રવાળો, એવો દક્ષ અને ચાર ભુજવાળો ગરુડ નામનો યક્ષ જયવંત વર્તે છે. ૭૧૦-૭૧૧.

પુસ્તક અને કમળથી યુક્ત જેના જમણા બે હાથ છે અને કમંડળ અને કમળવાલા જેના બે ડાબા હાથ છે એવી પદ્મના આસનવાળી, ચાર ભુજવાળી, કનકસમાન કાંતિવાળી, નિર્વાણી નામની દેવી શ્રી શાંતિનાથના ભક્તોને મંગળોની શ્રેણી કરે છે. ૭૧૨-૭૧૩. ઈતિ શ્રીશાંતિઃ ॥

શ્રીકુંથુનાથભગવાનનું વર્ણન- જંબૂદ્વીપના મંડનરૂપ પૂર્વ મહાવિદેહમાં આવર્ત નામની વિજયમાં

પદ્માસના ચતુઃપાણિ-ર્નિર્વાણી કનકચ્છવિઃ ।
 શ્રીશાંતિનાથભક્તાનાં કુરુતે મંગલાવલીં ॥ ૭૧૩ ॥ ઇતિ શ્રીશાંતિઃ ॥
 આવર્તનામ્નિ વિજયે જંબૂદ્વીપસ્ય મંડને ।
 પ્રાગ્વિદેહે ખડ્ગિપુર્યાં નૃપઃ સિંહાહ્વયોઽભવત્ ॥ ૭૧૪ ॥
 સ સંવરગુરોઃ પાશ્વે પ્રતિપદ્ય શુભવ્રતં ।
 ત્રયસ્ત્રિંશત્સાગરાયુઃ સર્વાર્થે ત્રિદશોઽભવત્ ॥ ૭૧૫ ॥
 કુરુદેશે ગજપુરે તતઃ સૂરમહીપતેઃ ।
 સુતોઽભૂત્કુંથુનામાર્હન્ શ્રીદેવીકુક્ષિમૌક્તિકં ॥ ૭૧૬ ॥
 શ્રાવણે નવમી કૃષ્ણા રાધે કૃષ્ણા ચતુર્દશી ।
 ચૈત્રે ચ પંચમી કૃષ્ણા તૃતીયા ચ મધોઃ સિતા ॥ ૭૧૭ ॥
 વૈશાખકૃષ્ણપ્રતિપત્ કલ્યાણકદિનાઃ પ્રભોઃ ।
 નક્ષત્રં કૃત્તિકાસંજ્ઞં પંચસ્વપ્તેષુ કીર્તિતં ॥ ૭૧૮ ॥
 નવ ગર્ભસ્થિતિર્માસાઃ પ્રભોઃ પંચદિનાધિકાઃ ।
 પંચત્રિંશત્કાર્મુકાણિ હ્યાતો દેહોચ્ચયઃ પ્રભોઃ ॥ ૭૧૯ ॥
 મેષો લક્ષ્મ વૃષો રાશિઃ સ્તૂપો યદ્રત્નજો ભુવિ ।
 માત્રા નિરીક્ષિતઃ સ્વપ્ને તતઃ કુંથુરિતિ શ્રુતઃ ॥ ૭૨૦ ॥
 શ્રીશાંતિનાથનિર્વાણા-ત્પલ્યાર્હ્ણનાભવત્પ્રભુઃ ।
 શ્રીકુંથુઃ પંચનવતિ-સહસ્રાબ્દોનતાજુષા ॥ ૭૨૧ ॥

ખડ્ગીપુરીમાં સિંહ નામનો રાજા હતો. ૭૧૪.

તેણે સંવર નામના ગુરૂપાસે શુભ વ્રત (ચારિત્ર) અંગીકાર કર્યું. કાળ કરીને સર્વાર્થસિદ્ધમાં ૩૩ સાગરોપમના આયુષ્યવાળા દેવ થયા. ૭૧૫.

ત્યાંથી ચ્યવીને કુરુદેશમાં ગજપુર નગરમાં સૂરમહીપતિના પુત્ર કુંથુ નામના તીર્થંકર શ્રીદેવી માતાની કુક્ષિમાં મૌક્તિકરૂપે ઉત્પન્ન થયા. ૭૧૬.

પ્રભુની શ્રાવણ વદ ૮, વૈશાખ વદ-૧૪, ચૈત્ર વદ-૫, ચૈત્ર સુદ ૩ અને વૈશાખ વદ-૧-આ પાંચ કલ્યાણકની તિથિઓ સમજવી. પાંચે કલ્યાણકમાં કૃત્તિકા નક્ષત્ર જાણવું. ૭૧૭-૭૧૮

પ્રભુને ૮ માસ અને પાંચ દિવસની ગર્ભસ્થિતિ, ૩૫ ધનુષ્યનું શરીર જાણવું. ૭૧૯.

મેષનું લંછન અને વૃષરાશિ જાણવી. માતાએ સ્વપ્નમાં રત્નનો સ્તૂપ પૃથ્વી પર રહેલો જોયેલ હોવાથી કુંથુ નામ સ્થાપન કર્યું. ૭૨૦.

શાંતિનાથભગવાન નિર્વાણથી ૮૫૦૦૦ વર્ષ ન્યૂન અર્ધ પલ્યોપમે કુંથુનાથનો જન્મ થયો. ૭૨૧

પાદઃ પત્યોપમસ્યૈકઃ શેષસ્તુર્યારિકે તદા ।
 પંચષષ્ટ્યા વર્ષલક્ષૈઃ સહસ્રૈશ્ચોદિતૈર્યુતઃ ॥ ૭૨૨ ॥
 ત્રયોવિંશતિમબ્દાનાં સહસ્રાન્ પર્યપૂરયત્ ।
 ચતુર્ષ્વશેષુ પ્રત્યેકં સાર્દ્ધસપ્તશતાધિકાન્ ॥ ૭૨૩ ॥
 કૌમાર્યે મંડલેશત્વે ચક્રિત્વે સંયમે ચ સઃ ।
 સર્વાયુઃ પંચનવતિઃ સહસ્રાઃ શરદાં પ્રભોઃ ॥ ૭૨૪ ॥
 વિજયા શિબિકાબ્દાનિ છાદ્રસ્થ્યે ષોડશ પ્રભોઃ ।
 પ્રથમાં પારણાં વ્યાઘ્ર-સિંહશ્ચક્રપુરે દદૌ ॥ ૭૨૫ ॥
 જ્ઞાનવૃક્ષશ્ચ તિલકા-ભિધાનઃ કીર્તિતઃ પ્રભોઃ ।
 પંચત્રિંશદ્ગણભૃતઃ શ્રીકુંથુસ્વામિનઃ સ્મૃતાઃ ॥ ૭૨૬ ॥
 ષષ્ઠિઃ સહસ્રાઃ સાધૂનાં સાધ્વીનાં ષટ્શતાધિકાઃ ।
 શ્રાવિકાણાં લક્ષમેકો-નાશીતિશ્ચ સહસ્રકાઃ ॥ ૭૨૭ ॥
 લક્ષાસ્તિસ્રઃ શ્રાવિકાણાં સૈકાશીતિસહસ્રકાઃ ।
 દ્વાત્રિંશદ્ દ્વાવિંશતિર્વા કેવલજ્ઞાનિનાં શતાઃ ॥ ૭૨૮ ॥
 ત્રયસ્ત્રિંશચ્છતાશ્ચત્વા-રિંશા માનસવેદિનાં ।
 અવધિજ્ઞાનભાજાં ચ શતાનિ પંચવિંશતિઃ ॥ ૭૨૯ ॥
 સદ્ચતુર્દશપૂર્વાણાં શતાઃ ષટ્ સંતતિસ્પૃશઃ ।
 શતાન્યથૈકપંચાશ-ત્સદ્વૈક્રિયજુષામિહ ॥ ૭૩૦ ॥

તે વખતે ચોથો આરો પા પત્યોપમ, ૮૫૦૦૦ વર્ષ અને ૬૫,૮૪,૦૦૦ વર્ષ બાકી રહ્યો હતો. ૭૨૨.

કુંથુનાથનું આયુષ્ય ૮૫૦૦૦ વર્ષનું હતું. તે ચાર વિભાગે પૂર્ણ કર્યું હતું. એક ભાગ ૨૩૭૫૦ વર્ષ પ્રમાણ કૌમારાવસ્થામાં, એક ભાગ મંડલિકપણામાં, એક ભાગ ચક્રવર્તીપણામાં અને છેલ્લો એક ભાગ સંયમાવસ્થામાં વ્યતીત કર્યો હતો. ૭૨૩-૭૨૪.

દીક્ષાવસરે શિબિકા વિજયા નામની હતી અને છાદ્રસ્થપણામાં સોળ વર્ષ વ્યતીત થયા હતા. પ્રથમ પારણું ચક્રપુરમાં વ્યાઘ્રસિંહ રાજાને ત્યાં થયું હતું. ૭૨૫.

જ્ઞાનવૃક્ષ તિલક નામનું હતું. શ્રીકુંથુનાથસ્વામીને ૩૫ ગણધર, ૬૦૦૦૦ સાધુઓ, ૬૦૬૦૦ સાધ્વીઓ, ૧,૭૮,૦૦૦ શ્રાવકો, ૩,૮૧,૦૦૦ શ્રાવિકાઓ, ૩૨૦૦ અથવા ૨૨૦૦ કેવળજ્ઞાની, ૩૩૪૦ મનઃપર્યવજ્ઞાની, ૨૫૦૦ અવધિજ્ઞાની, ૬૭૦ ચૌદપૂર્વી ૫૧૦૦ વૈકિયલબ્ધિવાળા અને ૨૦૦૦ વાદીઓનો પરિવાર થયો. ૭૨૬-૭૩૦.

વાદિનાં ચ સરસ્વે દ્વે શંબો ગણધરોઽગ્રિમઃ ।
 પ્રવર્તિની દામિની ચ કુબેરો ભક્તભૂપતિઃ ॥ ૭૩૧ ॥
 ગંધર્વયક્ષઃ શ્યામાંગો હંસગામી ચતુર્ભુજઃ ।
 અપસવ્યે કરદ્વંદ્વે દધદ્વરદપાશકૌ ॥ ૭૩૨ ॥
 માતુલિંગાંકુશૌ વામે દધાનઃ પાણિયામલે ।
 શ્રીકુંથુનાથભક્તાનાં સમર્થયતિ વાંછિતં ॥ ૭૩૩ ॥
 બીજપૂરકશૂલાઢ્ય-સદ્દક્ષિણકરદ્વયા ।
 મુસંદિપદ્મસંશોભિ-વામહસ્તાંબુજદ્વયા ॥ ૭૩૪ ॥
 ચતુર્ભુજાચ્યુતા દેવી બલાહ્યા ચ મતાંતરે ।
 મયૂરવાહના સ્વર્ણ-દ્યુતિઃ શં કુરુતે સતાં ॥ ૭૩૫ ॥ ઇતિ શ્રીકુંથુનાથઃ ॥
 જંબૂદ્વીપે પ્રાગ્વિદેહે વત્સાહ્યે વિજયે નૃપઃ ।
 સુસીમાયાં ધનપતિઃ પ્રવ્રજ્ય સંવરાદ્ગુરોઃ ॥ ૭૩૬ ॥
 ત્રયસ્ત્રિંશત્સાગરાયુઃ સર્વાર્થે નિર્જરોઽભવત્ ।
 તતઃ કુરુષુ દેશેષુ નગરે હસ્તિનાપુરે ॥ ૭૩૭ ॥
 સુદર્શનસ્ય નૃપતે-દેવીકુક્ષિસમુદ્ભવઃ ।
 અરનામાભવવ્રંદ્યા-વર્ત્તાકોઽષ્ટાદશો જિનઃ ॥ ૭૩૮ ॥

મુખ્ય ગણધર શંભ, મુખ્ય પ્રવર્તિની દામિની અને મુખ્ય ભક્ત શ્રાવક કુબેર રાજા થયો. ૭૩૧.

ગંધર્વ નામનો યક્ષ શ્યામવર્ણવાળો, હંસના વાહનવાળો, ચાર ભુજવાળો, જમણા બે હાથમાં વરદ અને પાશ તથા ડાબા બે હાથમાં માતુલિંગ અને અંકુશને ધારણ કરનારો, શ્રીકુંથુનાથના ભક્તોના વાંચ્છિતને પૂરનાર થયો. ૭૩૨-૭૩૩.

દેવી અચ્યુતા અથવા બલા નામે, દક્ષિણ બાજુના બે હાથમાં બીજોરુ અને શૂલને ધારણ કરનારી તથા ડાબી બાજુના બે હાથમાં મુસંદી અને પદ્મને ધારણ કરનારી, તેનાવડે શોભિત કરકમળવાળી, ચાર ભુજવાળી, મયૂરના વાહનવાળી અને સ્વર્ણસિમાન કાંતિવાળો સજ્જનોને સુખ આપનારી થઈ. ૭૩૪-૭૩૫. ઇતિ શ્રીકુંથુનાથઃ ॥

શ્રી અરનાથભગવાનનું વર્ણન- જંબૂદ્વીપના પૂર્વ મહાવિદેહમાં વત્સા નામની વિજયમાં સુસીમા નામની નગરીમાં ધનપતિ નામે રાજા હતો. તેણે સંવર નામના ગુરુ પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. ત્યાંથી મરણ પામીને સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં ૩૩ સાગરોપમનાં આયુષ્યવાળા દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. ત્યાંથી ચ્યવીને કુરુ નામના દેશમાં હસ્તિનાપુર નગરમાં સુદર્શન નામના રાજાની દેવી નામની રાણીની કુક્ષિથી નંદાવર્તના લાંછનવાળા અઢારમા અર નામના તીર્થંકર થયા. ૭૩૬-૭૩૮.

દ્વિતીયા ફાલ્ગુને શુક્લા માર્ગે ચ દશમી સિતા ।
 ઉજ્જલૈકાદશી માર્ગે દ્વાદશી કાર્તિકે સિતા ॥ ૭૩૯ ॥
 માર્ગે ચ દશમી શુક્લા કલ્યાણકદિના ઇમે ।
 એષુ પંચસુ નક્ષત્રં રેવતી પરિકીર્તિતં ॥ ૭૪૦ ॥
 અષ્ટઘસ્રાધિકા માસા નવ ગર્ભસ્થિતિર્વિભોઃ ।
 રાશિર્મીનસ્તથા ત્રિંશ-ઘ્રાપાનિ વપુરુચ્ચ્રયઃ ॥ ૭૪૧ ॥
 વંશાદિવૃદ્ધિકરણા-દરો નામ્ના જિનોઽભવત્ ।
 મહારત્નારકસ્વપ્ના-નુસારાદ્વા તથાભિધઃ ॥ ૭૪૨ ॥
 પલ્યોપમસ્ય પાદેન ન્યૂનેન શરદામિહ ।
 એકકોટિસહસ્રેણ વેદનાગ સહસ્રકૈઃ ॥ ૭૪૩ ॥
 શ્રીકુંથુસ્વામિનિર્વાણા-ઝન્માભવદરપ્રભોઃ ।
 તદા તુયરિઽબ્દકોટિ-સહસ્રમવશિષ્યતે ॥ ૭૪૪ ॥
 પૂર્વોક્તૈઃ શરદાં લક્ષૈઃ સહસ્રૈશ્ચ સમન્વિતં ।
 યુક્તં ચામુષ્કકાલેન શ્રીમદષ્ટાદશાર્હતઃ ॥ ૭૪૫ ॥
 અપૂરયત્કુમારત્વે સહસ્રાણ્યેકવિંશતિં ।
 વર્ષાણાં મંડલેશત્વે ચક્રિત્વે સંયમેઽપિ ચ ॥ ૭૪૬ ॥

ફાલ્ગુણ સુદ-૨, માગસર સુદ-૧૦, માગસર સુદ-૧૧, કારતક સુદ-૧૨ અને માગસર સુદ-૧૦-આ પાંચ કલ્યાણકના દિવસો જાણવા. એ પાંચે કલ્યાણકમાં નક્ષત્ર રેવતી જાણવું. ૭૩૯-૭૪૦.

પ્રભુની ગર્ભસ્થિતિ ૮ માસ અને ૮ દિવસની, રાશિ મીન અને શરીર ૩૦ ધનુષ્ય પ્રમાણ જાણવું. ૭૪૧.

વંશાદિની વૃદ્ધિ કરવાથી તેમજ મહારત્નના આરાઓ સ્વપ્નમાં જોયેલ હોવાથી અરનાથ નામ સ્થાપન કર્યું. ૭૪૩.

શ્રી કુંથુનાથભગવાનના નિર્વાણથી એક હજાર કોડ વર્ષ અને ૮૪૦૦૦ વર્ષ ન્યૂન પા પલ્યોપમે અરનાથનો જન્મ થયો. તે વખતે ચોથો આરો એક હજાર કોડ અને પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણેના વર્ષો તથા ૮૪૦૦૦ વર્ષ બાકી રહ્યો ત્યારે અરનાથ ભગવાનનો જન્મ થયો. ૭૪૪-૭૪૫.

શ્રી અરનાથ પ્રભુએ ૨૧૦૦૦ વર્ષ કુમારપણામાં, ૨૧૦૦૦ વર્ષ મંડલિકપણામાં, ૨૧૦૦૦ વર્ષ ચક્રીપણામાં અને ૨૧૦૦૦ વર્ષ સંયમીપણામાં એ રીતે કુલ ૮૪૦૦૦ વર્ષનું આયુષ્ય પાળ્યું. તેમાં છન્નસ્થાવસ્થા ત્રણ વર્ષની જાણવી. ૭૪૬-૭૪૭.

શિબિકા વૈજયંતી નામે જાણવી. પ્રથમ પારણું રાજપુરમાં અપરાજિત રાજાને ત્યાં થયું.

શરત્સહસ્રાંશ્ચતુર-શીતિમેવમપાલયત્ ।
 આયુઃ સર્વં તત્ર વર્ષ-ત્રયં છદ્મસ્થતા વિભોઃ ॥ ૭૪૭ ॥
 શિબિકા વૈજયંત્યાઘ-ભિક્ષાં રાજપુરે દદૌ ।
 નાન્નાઽપરાજિતશ્ચૂતા-ખ્યસ્તુ જ્ઞાનતરુઃ પ્રભોઃ ॥ ૭૪૮ ॥
 ત્રયસ્ત્રિશદ્ગણભૃતઃ પંચાશત્સંયતાત્મનાં ।
 સહસ્રાઃ સંયતીનાંઽર્ધં નિર્દિષ્ઠાઃ ષષ્ટિરાગમે ॥ ૭૪૯ ॥
 એકં લક્ષં સહસ્રાશ્ચ-તુરશીતિરુપાસકાઃ ।
 લક્ષત્રયં શ્રાવિકાણાં દ્વાસપ્તતિસહસ્રયુક્ ॥ ૭૫૦ ॥
 શતાન્યષ્ટાવિંશતિશ્ચ કેવલજ્ઞાનશાલિનાં ।
 દ્વે સહસ્રે શતાઃ પચ્ચૈ-કપચ્ચાશા મનોવિદામ્ ॥ ૭૫૧ ॥
 અવધિજ્ઞાનિનાં દ્વે ચ સહસ્રે ષટ્શતાધિકે ।
 શતાનિ ષટ્ દશાઢ્યાનિ સદ્ચતુર્દશપૂર્વિણાં ॥ ૭૫૨ ॥
 શતાસ્ત્રિસપ્તતિશ્ચોક્તા વિભ્રતાં વૈક્રિયશ્રિયં ।
 વાદિનાં ષોડશ શતાઃ શિષ્ટૈર્વ્યક્તીકૃતાઃ શ્રુતે ॥ ૭૫૩ ॥
 કુંભો ગણભૃતાં મુખ્યો રક્ષિતાઢ્યા પ્રવ્રત્તિની ।
 સુભૂમનામા નૃપતિઃ સદા ચરણસેવકઃ ॥ ૭૫૪ ॥
 વીજપૂરં શરં યદ્ગં મુદ્ગરં પાશકં તથા ।
 અભયં ચ ક્રમાદ્વિભ્રત્ ષટ્સુ દક્ષિણપાણિષુ ॥ ૭૫૫ ॥

જ્ઞાનવૃક્ષ આપ્રનું જાણવું. ૭૪૮.

અરનાથ પ્રભુને ૩૩ ગણધરો, ૫૦,૦૦૦ સાધુઓ, ૬૦,૦૦૦ સાધ્વીઓ, ૧,૮૪,૦૦૦ શ્રાવકો, ૩,૭૨,૦૦૦ શ્રાવિકાઓ, ૨૮૦૦ કેવળજ્ઞાની, ૨૫૫૧ મનઃપર્યવજ્ઞાની, ૨૬૦૦ અવધિજ્ઞાની, ૬૧૦ ચૌદપૂર્વી, ૭૩૦૦ વૈક્રિયલબ્ધિવાળા અને ૧૬૦૦ વાદીઓનો પરિવાર સિદ્ધાંતમાં વ્યક્ત કહેલો છે. ૭૪૮-૭૫૩.

કુંભ નામના મુખ્ય ગણધર, રક્ષિતા નામની પ્રવ્રત્તિની અને સુભૂમ નામનો રાજા તેમનો સદાનો ચરણસેવક ભક્ત શ્રાવક થયો. ૭૫૪.

યક્ષેન્દ્ર નામનો યક્ષ બાર ભુજવાળો, તેમાં જમણી બાજુની છ ભુજમાં બીજોરુ, શર, ખડ્ગ, મુદ્ગર, પાશ અને અભયને ધારણ કરનારો તથા ડાબી બાજુની છ ભુજમાં નકુલ, ચાપ, ફલક, શૂળ, અંકુશ અને અક્ષસૂત્રને ધારણ કરનારો, છ મુખવાળો, ત્રણ લોચનવાળો, શ્યામ વર્ણવાળો અને શંખના વાહનવાળો અરનાથનો ભક્ત થયો. ૭૫૫-૭૫૭.

દધાનો નકુલં ચાપં ફલકં શૂલમંકુશં ।
 અક્ષસૂત્રં ચ વામેષુ કરેષુ ષટ્સ્વપિ ક્રમાત્ ॥ ૭૫૬ ॥
 ત્રિલોચનઃ શ્યામવર્ણઃ ષડાસ્યઃ શંખવાહનઃ ।
 સ દ્વાદશભુજો યક્ષેન્દ્રાખ્યો યક્ષો હ્યપ્રભોઃ ॥ ૭૫૭ ॥
 માતુર્લિંગોત્પલોપેત-સદ્વક્ષિણકરદ્વયા ।
 પદ્માક્ષસૂત્રસંયુક્તા-ડવામવામકરદ્વયા ॥ ૭૫૮ ॥
 દેવી શ્રીધારણી નીલ-વર્ણા પદ્માવરાસના ।
 ચતુર્ભુજા ક્ષિણોત્પાર-મરસ્વામ્યંદ્રિસેવિનાં ॥ ૭૫૯ ॥ ઇતિ શ્રીઅરઃ ॥
 વિજયે સલિલાવત્યાં જંબૂદ્વીપસ્ય મંડને ।
 પ્રત્યવિદેહે પૂર્વીત-શોકા તત્રાભવનૃપઃ ॥ ૭૬૦ ॥
 નામ્ના મહાબલઃ ષડ્ભિર્મિત્રૈર્યુક્તઃ સ સંયમં ।
 વરધર્મર્ષિતઃ પ્રાપ્ય મનસ્યેવમચિંતયત્ ॥ ૭૬૧ ॥
 ઇતિ ષષ્ટાંગાભિપ્રાયઃ, સમ્પત્તિશતસ્થાનકે તુ મલ્લેઃ પ્રાગ્ભવે શ્રમણ ઇતિ નામ શ્રૂયતે ।
 પ્રવ્રજ્યાવસરે સ્નેહા-તિરેકાદનુયાયિભિઃ
 તુલ્યં કાર્યં તપોઽસ્માભિ-રિતિ સંધાવિધાયિભિઃ ॥ ૭૬૨ ॥

ધારિણી નામની દેવી જમણી બાજુના બે હાથમાં માતુર્લિંગ અને કમળ તથા ડાબી બાજુના બે હાથમાં પદ્મ અને અક્ષસૂત્રને ધારણ કરનારી, નીલ વર્ણવાળી, શ્રેષ્ઠ પદ્મના આસનવાળી, ચાર ભુજવાળી અરનાથ પ્રભુના ચરણસેવકોના કષ્ટને નાશ કરનારી થઈ. ૭૫૮-૭૫૯. ઇતિ શ્રીઅરનાથઃ ॥

શ્રી મલ્લિનાથભગવાનનું વર્ણન - જંબૂદ્વીપના મંડનરૂપ પશ્ચિમમહાવિદેહમાં સલિલાવતી નામના વિજયમાં વીતશોકા નામની નગરીમાં મહાબળ નામે રાજા હતો. તેણે વૈશ્રમણ, અચળ, ધરણ, પૂરણ, વસુ અને અભિચંદ્ર એ છ મિત્રો સાથે વરધર્મ ઋષિ પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. ૭૬૦-૭૬૧.

આવો શ્રીજ્ઞાતાધર્મકથા નામના છઠ્ઠા અંગનો અભિપ્રાય છે - સમ્પત્તિશતસ્થાનક ગ્રંથમાં તો મલ્લિનાથનું પૂર્વભવે શ્રમણ એવું નામ કહેલ છે.

તેણે મનમાં આ પ્રમાણે વિચાર કર્યો કે - ‘અમે પ્રવ્રજ્યા લીધી ત્યારે પરસ્પરના સ્નેહથી આપણે સર્વે એક સરખું તપ કરવું એવી પ્રતિજ્ઞા કરી છે. હવે જો હું આ બધાની સમાન તપ કરું તો આવતા ભવમાં તેમની સમાન જ થાઉં. ૭૬૨-૭૬૩.

મિત્રૈરમીભિઃ સદૃશં કરિષ્યામિ તપો યદિ ।
 તુલ્ય એવ ભવિષ્યામિ તદામીભિર્ભવાંતરે ॥ ૭૬૩ ॥ યુગ્મં ॥
 તતઃ કેનાપ્યુપાયેન કરોમ્યેભ્યસ્તપોઽધિકં ।
 જ્યેષ્ઠો યેન ભવામ્યત્રા-મુત્રાપ્યેભ્યસ્તપોબલાત્ ॥ ૭૬૪ ॥
 તતો વૃથા વ્યથાશંસી માયયા વર્હ્યંસ્તપઃ ।
 મુધા બબંધ સ્ત્રીર્ધેદં ધિઙ્ઘાયાં સ્વોપઘાતિનીં ॥ ૭૬૫ ॥
 અર્જિતાર્હત્પદઃ સ્થાનૈર્વિંશત્યારાધિતૈસ્તતઃ ।
 મિત્રૈસ્સહ જયંતેઽભૂ-ત્પરમસ્થિતિકઃ સુરઃ ॥ ૭૬૬ ॥
 મિથિલાયાં વિદેહેષુ તતઃ કુંભમહીપતેઃ ।
 કુક્ષૌ રાઙ્યાઃ પ્રભાવત્યાઃ પુત્રીત્વેનોદપદ્યત ॥ ૭૬૭ ॥
 જેત્રી મોહાદિમલ્લાનાં તતો મલ્લિરિતિ શ્રુતા ।
 માતુર્વા માલ્યશય્યાયાં દોહદાત્તાદૃશાહ્લયા ॥ ૭૬૮ ॥
 ચતુર્થી ફાલ્ગુને શુક્લા માર્ગે ચૈકાદશી સિતા ।
 માર્ગ એકાદશી શુભ્રા માર્ગે ચૈકાદશી સિતા ॥ ૭૬૯ ॥
 ફાલ્ગુને દ્વાદશી શુભ્રા કલ્યાણકદિના અમી ।
 ચતુર્ષ્વેષ્વશિવિની ધિષ્ણયં ભરણી પંચમે પુનઃ ॥ ૭૭૦ ॥

માટે કોઈપણ ઉપાયવડે તેમનાથી અધિક તપ કરું કે જેથી તે તપના પ્રભાવે આ ભવમાં અને આવતા ભવમાં પણ તેમનાથી મોટો થાઉં. ૭૬૪.

આ પ્રમાણે વિચારીને ખોટી ખોટી વ્યાધિનું બહાનું કાઢી તેમનાથી માયાવડે વિશેષ તપ કર્યું, જેથી ફોગટ સ્ત્રીવેદ બાંધ્યો. -‘આવી પોતાનો જ ઘાત કરનારી માયાને ધિક્કાર છે !’ ૭૬૫.

તે ભવમાં વીશ સ્થાનકના આરાધનવડે અરિહંતપદ ઉપાર્જન કર્યું. છએ મિત્રો સાથે કાળધર્મ પામીને જયંત વિમાનમાં ઉત્કૃષ્ટ (૩૩ સાગરોપમ) આયુવાળો દેવ થયો. ૭૬૬.

ત્યાંથી ચ્યવીને મહાબળ રાજાનો જીવ વિદેહદેશમાં મિથિલાનગરીમાં કુંભ રાજાની પ્રભાવતી રાણીની કુક્ષિથી પુત્રીપણે ઉત્પન્ન થયા. ૭૬૭.

મોહાદિ મલ્લોને જીતનાર હોવાથી તેમજ માતાને માળાની શય્યામાં સુવાનો દોહદ થવાથી મલ્લિ નામ સ્થાપન કર્યું. ૭૬૮.

ફાગણ સુદ -૪, માગસર સુદ-૧૧, માગસર સુદ-૧૧, માગસર સુદ-૧૧ અને ફાગણ સુદ-૧૨-એ પાંચ કલ્યાણકના દિવસો જાણવા. ચાર કલ્યાણકમાં અશ્વિની નક્ષત્ર અને પાંચમા કલ્યાણકમાં ભરણી નક્ષત્ર જાણવું. ૭૬૯-૭૭૦.

પ્રભોર્ગર્ભસ્થિતિર્માસા નવ સપ્તદિનાધિકાઃ ।
 રાશિર્મેષો ભગવત્યાઃ કુંભો લક્ષ્મ પ્રકીર્તિતં ॥ ૭૭૧ ॥
 પંચપંચાશતા વર્ષ-સહસ્રૈસ્તુનકે ગતે ।
 સહસ્રે વર્ષકોટીનાં નિર્વાણાત્ શ્રીઅરપ્રભોઃ ॥ ૭૭૨ ॥
 જન્મ મલ્લિજિનસ્યાંભૂ-ચ્છેષં તુર્યારકે તદા ।
 જિનાયુઃ શરદાં લક્ષાઃ સહસ્રાશ્ચ પુરોદિતાઃ ॥ ૭૭૩ ॥
 શરચ્છતં કુમારત્વે વ્રતે નવશતાધિકાઃ ।
 ચતુષ્પંચાશત્સહસ્રા અહોરાત્રમકેવલી ॥ ૭૭૪ ॥
 સહસ્રાઃ પંચપંચાશ-ચ્છરદાં સર્વજીવિતં ।
 સમુચ્ચયઃ શરીરસ્ય ધનુષાં પંચવિંશતિઃ ॥ ૭૭૫ ॥
 અયોધ્યાનગરીનેતા ચંપાવારાણસીનૃપૌ ।
 શ્રાવસ્તીહસ્તિનાગેશૌ કાંપીલ્યપુરનાયકઃ ॥ ૭૭૬ ॥
 એતાન્ પ્રાગ્જન્મસુહૃદો વિજ્ઞાતસ્વામિનીગુણાન્ ।
 ચિત્રકૃત્પ્રમુખોદંતૈર્ભૂરિસ્નેહવશીકૃતાન્ ॥ ૭૭૭ ॥
 સમેતાન્ યુગપત્પાણિ-ગ્રહાય પ્રતિબોધ્ય ચ ।
 સ્વર્ણસ્વપ્રતિમોપાયા-ત્સાર્દ્ધં પ્રાવ્રાજયત્પ્રભુઃ ॥ ૭૭૮ ॥ ત્રિભિર્વિશેષકં ।

પ્રભુની ગર્ભસ્થિતિ ૯ માસ અને ૭ દિવસની, રાશિ મેષ અને લાંછન કુંભનું કહેલું છે. ૭૭૧.

શ્રી અરનાથના નિર્વાણથી ૫૫ હજાર વર્ષ ન્યૂન એક હજાર કોડ વર્ષ વ્યતીત થયે શ્રીમલ્લિનાથનો જન્મ થયો. તે વખતે ચોથો આગે ૬૫ લાખ ૮૪૦૦૦ વર્ષ અને ૫૫૦૦૦ વર્ષ બાકી હતો. ૭૭૨-૭૭૩.

તેમણે એક સો વર્ષ કુમારાવસ્થામાં અને ૫૪૮૦૦ વર્ષ શ્રમમાવસ્થામાં વ્યતીત કર્યા. તેમાં એક અહોરાત્ર જ છાત્રસ્થાવસ્થામાં વ્યતીત કરી; બાકીનો બધો કાળ કેવળી અવસ્થામાં વ્યતીત કર્યો. એમ કુલ ૫૫૦૦૦ વર્ષનું આયુ પૂર્ણ કર્યું. મલ્લિપ્રભુનું શરીર પચીશ ધનુષ્યનું હતું. ૭૭૪-૭૭૫.

અયોધ્યા, ચંપા, વારાણસી, શ્રાવસ્તિ, હસ્તિનાપુર અને કાંપિલ્યપુરના સ્વામી એ છ, પ્રભુના પૂર્વજન્મના મિત્રો હતા. તેઓ ચિત્રકાર વિગેરેના કહેવાથી પ્રભુના ગુણોને જાણીને અત્યંત સ્નેહને વશ થયા. તેઓ એક સાથે પાણિગ્રહણ કરવા આવ્યા. તેમને સ્વર્ણમય બનાવેલા પોતાના પ્રતિબિંબથી પ્રતિબોધ પમાડીને પોતાની સાથે જ દીક્ષા લેવરાવી. ૭૭૬-૭૭૮.

જયંતી શિવિકા વિશ્વ-સેનોઽદાદાદ્યપારણાં ।
 મિથિલાનગરીવાસી અશોકો જ્ઞાનપાદપઃ ॥ ૭૭૯ ॥
 અષ્ટાવિંશતિરાદિષ્ઠાઃ સ્વામિન્યા ગણધારિણઃ ।
 ચત્વારિંશત્સહસ્રાણિ સાધૂનાં વિશદાત્મનાં ॥ ૭૮૦ ॥
 સાધ્વીનાં પંચપંચાશ-ત્સહસ્રાઃ કીર્તિતાઃ શ્રુતે ।
 શ્રાવકાણાં લક્ષ્મ્નેષ્કં સત્ર્યશીતિસહસ્રકં ॥ ૭૮૧ ॥
 ત્રિલક્ષી શ્રાવિકાણાં ચ સસત્તિસહસ્રકાઃ ।
 એવં ચતુર્વિધઃ સંઘઃ સદ્ગુણાઢ્યઃ પ્રભોરભૂત્ ॥ ૭૮૨ ॥
 સર્વજ્ઞાનાં સહસ્રે દ્વે શ્રીમલ્લેર્દ્વિંશતાધિકે ।
 મનોવિદાં સહસ્રં ચ સાર્દ્ધસત્તશતાધિકં ॥ ૭૮૩ ॥
 દ્વાવિંશતિં શતાન્યાહુ-રવધિજ્ઞાનશાલિનાં ।
 શતાનિ સાષ્ટષ્ઠીનિ ષટ્ ચતુર્દશપૂર્વિણાં ॥ ૭૮૪ ॥
 અત્રેયં મનોજ્ઞાનિનામવધિજ્ઞાનિનાં સંખ્યા સત્તતિશતસ્થાનકાભિપ્રાયેણ,
 ષષ્ઠાંગે તુ અષ્ટ શતાનિ મનોવિદા, દ્વે સહસ્રે ચાવધિજ્ઞાનિનાં, તુર્યાંગે તુ સત્તપંચાશચ્છતાનિ
 મનોવિદામેકોનષ્ટિશ્ચ શતાન્યવધિજ્ઞાનિનામુક્તાનીતિ જ્ઞેયં.
 સવૈક્રિયાણામેકોન-ત્રિંશતં પ્રોચિરે શતાન્ ।
 શતૈશ્ચતુર્ભિઃ સહિતં સહસ્રં વાદિનાં મતં ॥ ૭૮૫ ॥

દીક્ષાવસરે શિવિકા જયંતી નામની હતી અને પ્રથમ પારણું મિથિલાનગરીવાસી વિશ્વસેન રાજાએ કરાવ્યું હતું. જ્ઞાનવૃક્ષ અશોક નામનું હતું. ૭૭૯.

શ્રીમલ્લિનાથ પ્રભુને ૨૮ ગણધર, પવિત્ર આત્માવાળા ૪૦૦૦૦ સાધુઓ, ૫૫૦૦૦ સાધ્વીઓ, ૧,૮૩,૦૦૦ શ્રાવકો, ૩,૭૦,૦૦૦ શ્રાવિકાઓ-આ પ્રમાણે પ્રભુનો સદ્ગુણાઢ્ય એવો ચતુર્વિધ સંઘ થયો. ૭૮૦-૭૮૨.

શ્રીમલ્લિનાથને ૨૨૦૦ કેવળજ્ઞાની, ૧૭૫૦ મનઃપર્યવજ્ઞાની, ૨૨૦૦ અવધિજ્ઞાની, ૬૬૮ ચૌદપૂર્વી થયા. ૭૮૩-૭૮૪.

અહીં મનોજ્ઞાની અને અવધિજ્ઞાનીની સંખ્યા કહી છે, તે સત્તતિશતસ્થાનકને અભિપ્રાયે કહી છે. છઠ્ઠા અંગમાં તો ૮૦૦ મનોજ્ઞાની અને ૨૦૦૦ અવધિજ્ઞાની કહ્યા છે. ચોથા અંગમાં ૫૭૦૦ મનોજ્ઞાની અને ૫૮૦૦ અવધિજ્ઞાની કહ્યા છે.

પ્રભુને ૨૮૦૦ વૈક્રિયલબ્ધિવાળા અને ૧૪૦૦ વાદીઓનો પરિવાર થયો. ૭૮૫.

મુખ્ય ગણધર ભિષક્ નામના, મુખ્ય સાધ્વી બંધુમતી નામની અને અજિત નામનો રાજા

ભિષગ્જ્યેષ્ઠો ગણી બંધુ-મતી ચામૂત્રવર્તિની ।
 અજિતાખ્યો મહીપાલો-ઽભવદ્ભક્તો જગત્પ્રભોઃ ॥ ૭૮૬ ॥
 વરદં પરશું શૂલ-મભયં દક્ષિણે દધત્ ।
 દોષ્ણાં ચતુષ્ટયે વામે પુનઃ પાણિચતુષ્ટયે ॥ ૭૮૭ ॥
 બીજપૂરં તથા શક્તિં મુદ્ગરં ચાક્ષસૂત્રકં ।
 દધાનોઽષ્ટભુજો હસ્તિ-વાહનશ્ચતુરાનનઃ ॥ ૭૮૮ ॥
 ઇંદ્રાયુધદ્યુતિર્યક્ષઃ કૂબરઃ કુરુતે શ્રિયં ।
 શ્રીમલ્લિનાથભક્તાનાં કુબેરોઽસૌ તાંતરે ॥ ૭૮૯ ॥
 વરદં ચાક્ષસૂત્રં ચ યા દક્ષિણકરદ્વયે ।
 બીજપૂરં તથા શક્તિં ધત્તે વામકરદ્વયે ॥ ૭૯૦ ॥
 પદ્માસના શ્યામવર્ણા સા વૈરોટ્યા ચતુર્ભુજા ।
 પિપર્તિ પ્રાર્થિતં પ્રીતા શ્રીમલ્લિજિનસેવનાત્ ॥ ૭૯૧ ॥ ઇતિ શ્રીમલ્લિઃ ॥
 શિવકેતુરભૂત્પૂર્વં સૌધર્મે ત્રિદશસ્તતઃ ।
 તતઃ કુબેરદત્તોઽથ સુરઃ સ્વર્ગે તૃતીયકે ॥ ૭૯૨ ॥
 વજ્રકુંડલનામાથ બ્રહ્મસ્વર્ગે સુરસ્તતઃ ।
 તતોઽસ્મિન્ ભરતક્ષેત્રે ચંપાપુર્યાં રમાજુષિ ॥ ૭૯૩ ॥

જગત્ પ્રભુનો ભક્ત શ્રાવક થયો. ૭૮૬.

કૂબર નામનો યક્ષ જમણા ચાર હાથમાં વરદ, પરશુ, શૂળ અને અભય તથા ડાબા ચાર હાથમાં બીજોરુ, શક્તિ, મુદ્ગર અને અક્ષસૂત્રને ધારણ કરનારો, આઠ ભુજાવાળો, હાથીના વાહનવાળો, ચાર મુખવાળો, ઈંદ્રાયુધ - સમાન કાંતિવાળો શ્રીમલ્લિનાથના ભક્તોને લક્ષ્મી આપનારો થયો. તેનું બીજું નામ કુબેર (મતાંતરે) છે. ૭૮૭-૭૮૮.

પ્રભુની દેવી વૈરોટ્યા નામની જમણા બે હાથમાં વરદ અને અક્ષસૂત્ર તથા ડાબા બે હાથમાં બીજોરુ ને શક્તિને ધારણ કરનારી, પદ્મના આસનવાળી, શ્યામ વર્ણવાળી, ચાર ભુજાવાળી શ્રીમલ્લિનાથની સેવા કરવાથી સેવા કરનારના પ્રાર્થિતને પ્રીતિવડે પૂર્ણ કરનારી થઈ. ૭૮૦-૭૮૧.

ઈતિ શ્રીમલ્લિઃ ॥

શ્રીમુનિસુવ્રત ભગવાનનું વર્ણન - પૂર્વભવમાં શિવકેતુ નામે રાજા હતા. તે પ્રથમ સ્વર્ગમાં દેવ થયા, ત્યાંથી ચ્યવી કુબેરદત્ત થઈને ત્રીજે સ્વર્ગે ગયા. ૭૮૨.

ત્યાંથી વજ્રકુંડળ થઈને પાંચમે દેવલોકે ગયા. ત્યાંથી ચ્યવી આ ભરતક્ષેત્રમાં લક્ષ્મીથી યુક્ત

નૃપઃ શ્રીવર્મ (બ્રહ્મ) નામાઽસૌ સુનંદગુરુસન્નિધૌ ।
 પ્રવ્રજ્ય પરમાયુષ્કો દેવોઽભૂદપરાજિતે ॥ ૭૯૪ ॥
 તતો મગધદેશેઽભૂત્સુરે રાજગૃહે જિનઃ ।
 પદ્માવતીકુક્ષિજન્મા સુમિત્રનૃપતેઃ સુતઃ ॥ ૭૯૫ ॥
 પૌર્ણમાસી શ્રાવણસ્ય કૃષ્ણા જ્યેષ્ઠસ્ય ચાષ્ટમી ।
 ફાલ્ગુને દ્વાદશી, શુક્લા દ્વાદશી ફાલ્ગુનેઽસિતા ॥ ૭૯૬ ॥
 કૃષ્ણા ચ જ્યેષ્ઠનવમી કલ્યાણકદિના અમી ।
 ઇષુ સર્વેષુ નક્ષત્રં નિર્દિષ્ટં શ્રવણાહ્વયં ॥ ૭૯૭ ॥
 નવ ગર્ભસ્થિતિર્માસાઃ પ્રભોરષ્ટદિનાધિકાઃ ।
 કૂર્મોકો મકરોરાશિ-ર્ધનુર્વિંશતિરુચ્ચયઃ ॥ ૭૯૮ ॥
 પ્રભૌ ગર્ભસ્થિતે માતા મુનિવત્ સુવ્રતાભવત્ ।
 સ્વયં ચ સુવ્રતસ્તસ્માન્નાર્હન્મુનિસુવ્રતઃ ॥ ૭૯૯ ॥
 ચતુષ્પંચાશતા વર્ષ-લક્ષૈઃ શ્રીમલ્લિનિર્વૃતેઃ ।
 ત્રિંશદ્વર્ષસહસ્રોનૈર્જન્માભૂત્સુવ્રતપ્રભોઃ ॥ ૮૦૦ ॥

ચંપાપુરીમાં શ્રીવર્મ (બ્રહ્મ) નામે રાજા થઈ, સુનંદ ગુરુની પાસે ચારિત્ર લઈને અપરાજિતવિમાનમાં^૧ પરમાયુષ્ય (૩૩ સાગરોપમ) વાળા દેવ થયા. ૭૯૩-૭૯૪.

ત્યાંથી ચવીને મગધ દેશમાં રાજગૃહ નગરમાં સુમિત્ર રાજાની પદ્માવતી નામની રાણીની કુક્ષિથી પુત્રપણે વીશમા જિનેશ્વર જન્મ્યા. ૭૯૫.

શ્રાવણ સુદ-૧૫, જેઠ વદ-૮, ફાગણ સુદ-૧૨, ફાગણ વદ-૧૨ અને જેઠ વદ -૮ આ પાંચ કલ્યાણકના દિવસો જાણવા. પાંચે કલ્યાણકમાં નક્ષત્ર શ્રવણ જાણવું. ૭૯૬-૭૯૭.

પ્રભુની ગર્ભસ્થિતિ નવ માસ અને ૮ દિવસની, કૂર્મનું લાંછન, મકરરાશિ અને ૨૦ ધનુષ્ય ઉંચું શરીર જાણવું. ૭૯૮.

પ્રભુ ગર્ભમાં હતા ત્યારે માતા મુનિ જેવી સુવ્રતવાળી થઈ, તેથી તેમજ પોતે સુવ્રતવાળા હોવાથી તેમનું નામ મુનિસુવ્રત આપવામાં આવ્યું. ૭૯૯.

શ્રી મલ્લિનાથના મોક્ષથી ત્રીશ હજાર વર્ષ ન્યૂન ચોપન લાખ વર્ષે શ્રી મુનિસુવ્રતનો જન્મ થયો. ૮૦૦.

૧. ત્રિષ્ટિમાં પ્રાણત દેવલોક કહેલ છે.

લક્ષાણ્યેકાદશાબ્દાનાં વેદનાગસહસ્રકાઃ ।
 તુર્યારકે સ્મ શિષ્યંતે યુતા શ્રીસુવ્રતાયુષા ॥ ૮૦૧ ॥
 કૌમાર્યેઽબ્દસહસ્રાણિ સપ્ત સાદ્ધાન્યથોષિતઃ ।
 રાજ્યે પંચદશાબ્દાનાં સહસ્રાણિ તતઃ પુનઃ ॥ ૮૦૨ ॥
 સાદ્ધાન્યબ્દસહસ્રાણિ સપ્ત વ્રતમપાલયત્ ।
 ત્રિંશદબ્દસહસ્રાણિ સર્વમાયુરપાલયત્ ॥ ૮૦૩ ॥
 મોહાપરાજિતસ્યાસ્ય શિબિકા ત્વપરાજિતા ।
 પુરે રાજગૃહે બ્રહ્મ-દત્તોઽદાદાઘપારણાં ॥ ૮૦૪ ॥
 માસા એકાદશ છદ્મસ્થતામુષ્ય વિભોર્મતા ।
 જ્ઞાનવૃક્ષશ્ચંપકોઽભૂ-દષ્ટાદશ ગણાધિપાઃ ॥ ૮૦૫ ॥
 ત્રિંશત્સહસ્રાઃ સાધૂનાં સાધ્વીનાં ચશરૈર્મિતાઃ ।
 શ્રાદ્ધાનાં લક્ષમેકં ચ દ્વાસપ્તતિસહસ્રયુક્ ॥ ૮૦૬ ॥
 સાદ્ધાન્યસ્ત્રિલક્ષાશ્ચાર્હત્યઃ સર્વજ્ઞાનાં તથા શતાઃ ।
 અષ્ટાદશ પંચદશ મનઃપર્યાયવેદિનાં ॥ ૮૦૭ ॥
 અવધિજ્ઞાનભાજામ-પ્યષ્ટાદશ શતાઃ સ્મૃતાઃ ।
 શતાનિ પંચ દધતાં પૂર્વાણિ ચ ચતુર્દશ ॥ ૮૦૮ ॥

તે વખતે ચોથો આરો ૧૧ લાખ ૮૪૦૦૦ વર્ષ અને મુનિસુવ્રતસ્વામિ આયુના ૩૦૦૦૦ વર્ષ જેટલો બાકી હતો. ૮૦૧.

મુનિસુવ્રતસ્વામિ કુમારાવસ્થામાં સાડાસાત હજાર વર્ષ રહ્યા, રાજ્યાવસ્થામાં પંદર હજાર વર્ષ રહ્યા અને સાડાસાત હજાર વર્ષ સુધી વ્રતનું પાલન કર્યું-એ પ્રમાણે કુલ ૩૦ હજાર વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કર્યું. ૮૦૨-૮૦૩.

મોહથી નહીં જીતાયેલા એવા આ પ્રભુના દીક્ષાવસરની શિબિકા અપરાજિતા નામની હતી, રાજગૃહનગરમાં બ્રહ્મદત્ત રાજાએ પ્રથમ પારણું કરાવ્યું. ૧૧ મૌસિનો છદ્મસ્થપર્યાય હતો. જ્ઞાનવૃક્ષ ચંપક નામનું હતું. ૮૦૪.

મુનિસુવ્રતસ્વામીના પરિવારમાં ૧૮ ગણધર, ૩૦,૦૦૦ સાધુઓ, ૫૦,૦૦૦ સાધ્વીઓ, ૧,૭૨,૦૦૦ શ્રાવકો, ૩,૫૦,૦૦૦ શ્રાવિકાઓ, ૧૮૦૦ કેવળજ્ઞાની, ૧૫૦૦ મનઃપર્યવજ્ઞાની, ૧૮૦૦ અવધિજ્ઞાની, ૫૦૦ ચૌદપૂર્વી, ૨૦૦૦ વૈકિયલબ્ધિવાળા અને ૧૨૦૦ વાદી થયા. ૮૦૫-૮૦૮.

મલ્લિ નામે મુખ્ય ગણધર, પુષ્પવતી નામે પ્રવર્તિની અને વિજિત નામનો રાજા પ્રભુનો ભક્ત

સવૈક્રિયાઃ સહસ્રે દ્વે વાદિનાં દ્વિશતાધિકં ।
 સહસ્રમેકં ગણમૃન્મુખ્યો મલ્હિરિતિ શ્રુતઃ ॥ ૮૦૧ ॥
 પ્રવર્તિની પુષ્પવતી સદાભક્તનૃપઃ પ્રભોઃ ।
 વિજિતાલ્બ્યોઽભવદ્યક્ષો વરુણશ્ચતુરાનનઃ ॥ ૮૧૦ ॥
 બીજપૂરં ગદાં બાણં શક્તિં કરચતુષ્ટયે ।
 દક્ષિણે નકુલં પદ્મં ધનુઃ પર્શુ ચ વામકે ॥ ૮૧૧ ॥
 દધાનોઽષ્ટભુજઃ સૌખ્યં કુર્યાદ્ વૃષભવાહનઃ ।
 ત્રિલોચનઃ શ્વેતવર્ણો જટામુકુટભૂષિતઃ ॥ ૮૧૨ ॥
 વરદં ચાક્ષસૂત્રં ચ યા દક્ષિણકરદ્વયે ।
 ધત્તે તથા બીજપૂરં શક્તિં વામકરદ્વયે ॥ ૮૧૩ ॥
 સા ભદ્રાસનમારુઢા સ્વર્ણવર્ણા ચતુર્ભુજા ।
 તસ્યાચ્છુપ્તા બભૌ દેવી નરદત્તાં મતાંતરે ॥ ૮૧૪ ॥ ઇતિ શ્રીમુનિસુવ્રતઃ ॥
 જંબૂદ્વીપસ્ય ભરતે કૌશાંબ્યાં પુરિ ભૂપતિઃ ।
 સિદ્ધાર્થો નંદગુર્વતે પરિવ્રજ્યામુપાદદે ॥ ૮૧૫ ॥
 તતોઽભૂત્રાણતસ્વર્ગે વિંશત્યર્ણવજીવિતઃ ।
 ઉદાત્તવૈભવો દેવ-સ્તતશ્ચ્યુત્વા સ્થિતિક્ષયે ॥ ૮૧૬ ॥

શ્રાવક થયો. ૮૦૮.

વરુણ નામનો યક્ષ ચાર મુખવાળો, બીજોરૂ, ગદા, બાણ અને શક્તિ જમણા ચાર હાથમાં તથા નકુલ, પદ્મ, ધનુ અને પરશુ ડાબા ચાર હાથમાં ધારણ કરનારો, કુલ આઠ ભુજવાળો, વૃષભના વાહનવાળો, ત્રણ લોચનવાળો, શ્વેત વર્ણવાળો, જટા મુકુટથી ભૂષિત - એવો તે પ્રભુના ભક્તોને સુખ કરનારો થયો. ૮૧૦-૮૧૨.

દેવી અચ્છુપ્તા નામની જમણા બે હાથમાં વરદ અને અક્ષસૂત્ર તથા ડાબા બે હાથમાં બીજોરૂ અને શક્તિને ધારણ કરનારી, ભદ્રાસનપર આરૂઢ થયેલી સમાન વર્ણવાળી, ચાર ભુજવાળી થઈ. તેનું મતાંતરે નરદત્તા એવું બીજું નામ છે. ૮૧૩-૮૧૪. ઇતિ શ્રીમુનિસુવ્રતઃ ॥

શ્રી નમિનાથ ભગવાનનું વર્ણન- જંબૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં કૌશાંબીપુરીમાં સિદ્ધાર્થ નામે રાજા હતો. તેણે નંદગુરૂની પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. ૮૧૫.

મરણ પામીને પ્રાણત નામના દશમા દેવલોકમાં વીશ સાગરોપમ આયુષ્યવાળા અને મોટી સમૃદ્ધિવાળા દેવ થયા. આયુષ્ય પૂર્ણ થયે ત્યાંથી અયીને વિદેહદેશમાં મિથિલ નગરીમાં વિજય

વિદેહદેશે મિથિલા-પુર્યાં વિજયભૂપતેઃ ।
 વપ્રારાણીકુક્ષિરત્નં નમિનામા જિનોઽભવત્ ॥ ૮૧૭ ॥
 આશ્વિનસ્ય પૌર્ણમાસી શ્રાવણસ્યાસિતાષ્ટમી ।
 નવમ્યાષાઢસ્ય કૃષ્ણા માર્ગસ્યૈકાદશી સિતા ॥ ૮૧૮ ॥
 રાધસ્ય દશમી કૃષ્ણા કલ્યાણકદિના ઇતિ ।
 સર્વેષ્વપ્યશ્વની ધિષ્ણ્યં રાશિર્મેષઃ સ્મૃતઃ પ્રભોઃ ॥ ૮૧૯ ॥
 અષ્ટદશાધિકા માસા નવાભૂદ્ગર્ભસ્થિતિઃ ।
 નીલાબ્જં લક્ષ્મ ચાપાનિ દેહઃ પંચદશોચ્છિતઃ ॥ ૮૨૦ ॥
 ગર્ભસ્થિતે પ્રભૌ દ્રંગ-રોધિનો રિપવો નતાઃ ।
 તસ્માન્નામ્ના નમી રાગા-દ્યરીણાં નમનેન વા ॥ ૮૨૧ ॥
 ષડ્ભિશ્ચ શરવાં લક્ષૈર્મુનિસુવ્રતનિર્વૃતેઃ ।
 દશવર્ષસહસ્રોનૈ-રજાયત નમિપ્રભુઃ ॥ ૮૨૨ ॥
 લક્ષાણિ પંચ વર્ષાણાં સહસ્રા વાર્હિદિગ્મિતાઃ ।
 જિનાયુશ્ચાવશિષ્યંતે તદા તુર્યારકે ધ્રુવં ॥ ૮૨૩ ॥
 સાર્દ્ધે વર્ષસહસ્રે દ્વે કુમારત્વેઽવસદ્વિભુઃ ।
 પંચ વર્ષસહસ્રાણિ પ્રાજ્યં રાજ્યમપાલયત્ ॥ ૮૨૪ ॥

રાજાની વપ્રા રાણીની કુક્ષિથી નમિ નામે પુત્રપણે ઉત્પન્ન થઈ તીર્થંકર થયા. ૮૧૬-૮૧૭.

આસો સુદ-૧૫, શ્રાવણ વદ-૮, આષાઢ વદ-૮, માગશર સુદ ૧૧ અને વૈશાખ વદ-૧૦-એ પાંચ કલ્યાણકના દિવસો જાણવા. પાંચે કલ્યાણકમાં અશ્વિની નક્ષત્ર જાણવું અને પ્રભુની રાશિ મેષ જાણવી. ૮૧૮-૮૧૯.

પ્રભુની ગર્ભસ્થિતિ નવ માસ અને આઠ દિવસની, નીલ કમળનું લાંછન અને પંદર ધનુષ્ય ઉંચો દેહ જાણવો. ૮૨૦.

પ્રભુ ગર્ભમાં હતા ત્યારે કિલ્લાને રોકીને રહેલા રાજાઓ આવીને નમ્યા તેથી, તેમજ રાગાદિ શત્રુઓને નમાવનાર હોવાથી નમિ નામ સ્થાપન કરવામાં આવ્યું. ૮૨૧.

મુનિસુવ્રતસ્વામિના નિર્વાણથી દશ હજાર વર્ષ ન્યૂન છ લાખ વર્ષ વ્યતીત થયે નમિનાથનો જન્મ થયો. ૮૨૨

તે વખતે ચોથો આસો પાંચ લાખ ૮૪,૦૦૦ વર્ષ અને પ્રભુના આયુના ૧૦,૦૦૦ વર્ષ જેટલો બાકી રહ્યો હતો. ૮૨૩.

નમિપ્રભુએ અઢી હજાર વર્ષ કુમારપણામાં વ્યતીત કર્યા, પાંચ હજાર વર્ષ વિશાલ એવા

પુનઃ સાર્દ્ધે સહસ્રે દ્વે પાલયામાસ સંયમં ।
 દશાબ્દાનાં સહસ્રાણિ સર્વમાયુરપૂરત્ ॥ ૮૨૫ ॥
 શિબિકા દેવકુર્વાહ્યા શ્રીનમિસ્વામિનો વ્રતે ।
 આદ્યાં વીરપુરે ભક્ત્યા દિન્નો દત્તે સ્મ પારણાં ॥ ૮૨૬ ॥
 માસા નવૈવ છાદ્યસ્થ્યં બકુલો જ્ઞાનભૂરુહઃ ।
 પ્રભોર્ગણભૂતઃ સ્મ-દશ પેશલસંયમાઃ ॥ ૮૨૭ ॥
 મહર્ષીણાં સહસ્રાણિ વિંશતિઃ કીર્તિતાન્યથ ।
 સાધ્વીનામેકચત્વારિં-શદેવ ચ સહસ્રકાઃ ॥ ૮૨૮ ॥
 લક્ષં સહસ્રૈઃ સત્તત્યા સમન્વિતમુપાસકાઃ ।
 લક્ષાસ્તિસ્ત્રોઽષ્ટચત્વારિં-શત્સહસ્રાણ્યુપાસિકાઃ ॥ ૮૨૯ ॥
 કેવલજ્ઞાનિનામેકં સહસ્રં ષટ્શતાધિકં ।
 શતા દ્વાદશ પંચાશાઃ ષષ્ટ્યાઢ્યા વા મનોવિદાં ॥ ૮૩૦ ॥
 અવધિજ્ઞાનિનાં ષડ્ભિઃ સહસ્રમધિકં શતૈઃ ।
 ચતુર્દશપૂર્વભૂતા-મધ્યર્દ્ધા ચ ચતુઃશતી ॥ ૮૩૧ ॥
 સહસ્રં વાદિનાં પંચ-સહસ્રા વૈક્રિયસ્પૃશાં ।
 શુભાખ્યો-ગણભૃન્મુખ્યોઽનિલાહ્યા ચ પ્રવર્તિની ॥ ૮૩૨ ॥

રાજ્યની પ્રતિપાલના કરી અને અઢી હજાર વર્ષ ચારિત્રના પ્રતિપાલના કરી. એ રીતે દશ હજાર વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કર્યું. ૮૨૪-૮૨૫.

નમિસ્વામિના દીક્ષાવસરે શિબિકા દેવકુરુ નામની હતી., પ્રથમ પારણું વીરપુરીમાં દિત્ર નામના રાજાએ ભક્તિપૂર્વક કરાવ્યું. ૮૨૬.

પ્રભુનો છાદ્યસ્થપર્યાય નવ માસનો હતો, જ્ઞાનવૃક્ષ બકુલ નામનું હતું. નમિપ્રભુના પરિવારમાં શુદ્ધ સંયમવાળા ૧૭ ગણધર હતા. ૮૨૭.

પ્રભુને ૨૦૦૦૦ સાધુભગવંતો, ૪૧૦૦૦ સાધ્વીઓ, ૧,૭૦,૦૦૦ શ્રાવકો, ૩,૪૮,૦૦૦ શ્રાવિકાઓ, ૧૬૦૦ કેવળજ્ઞાનીઓ, ૧૨૫૦ અથવા ૧૨૬૦ મનઃપર્યવજ્ઞાની, ૧૬૦૦ અવધિજ્ઞાની, ૪૫૦ ચૌદપૂર્વી, ૧૦૦૦ વાદી અને ૫૦૦૦ વૈક્રિયલબ્ધિવાળા મુનિઓ હતા. ૮૨૮-૮૩૧.

મુખ્ય ગણધર શુભ નામના, પ્રવર્તિની અનિલા નામની અને હરિષેષ ચક્રી પ્રભુનો ભક્ત શ્રાવક હતો. ૮૩૨.

ભૃકુટિ નામનો યક્ષ ચાર મુખવાળો, ત્રણ લોચનવાળો, સુવર્ણસિમાન વર્ણવાળો, વૃષભના

પ્રભોર્મક્તનૃપશ્ચક્રી હરિષેણાભિધોઽભવત્ ।
 યક્ષશ્ચ મૃકુટિર્જીયા-દ્યુતુર્વક્ત્રસ્ત્રિલોચનઃ ॥ ૮૩૩ ॥
 સુવર્ણવર્ણો વૃષભ-વાહનો દક્ષિણૈર્મુજૈઃ ।
 બીજપૂરં તથા શક્તિં મુદ્ગરં ચાભયં દધત્ ॥ ૮૩૪ ॥
 વામૈશ્ચ નકુલં પર્શુ વજ્રમેવાક્ષસૂત્રકં ।
 દધાનોઽષ્ટમુજઃ સમ્યગ્દૃષ્ટિઃ પ્રીણાતિ ધાર્મિકાન્ ॥ ૮૩૫ ॥
 દધાના વરદં ખડ્ગ-મપસવ્યે કરદ્વયે ।
 બીજપૂરકકુંતાભ્યાં વ્યગ્રવામકરદ્વયા ॥ ૮૩૬ ॥
 ચતુર્મુજા શ્વેતવર્ણા ગાંધારી હંસવાહના ।
 દેવી દિશતિ કલ્યાણં શ્રીનમિસ્વામિસેવિનાં ॥ ૮૩૭ ॥ ઇતિ શ્રીનમિઃ ॥
 અમ્ભૂદ્રાજા ધનસ્તસ્ય નામ્ના ધનવતી પ્રિયા ।
 દંપતી તાવભૂતાં દ્વૌ સુરૌ સૌધર્મતાવિષે ॥ ૮૩૮ ॥
 છેદશ્ચિત્રગતિસ્તસ્ય પ્રિયા રત્નવતીતિ તૌ ।
 ભવે તૃતીયે જજ્ઞાતે સૌધર્મસ્વર્ગતશ્ચ્યુતૌ ॥ ૮૩૯ ॥
 તતો માહેન્દ્રનાકે તૌ દેવૌ જાતૌ પ્રિયૌ મિથઃ ।
 તતો ધનસ્ય જીવોઽમ્ભૂ-દ્રાજા નામ્નાપરાજિતઃ ॥ ૮૪૦ ॥

વાહનવાળો ચાર જમણી ભુજમાં બીજોરું, શક્તિ, મુદ્ગર અને અભય તથા ચાર ડાબી ભુજમાં નકુલ, પરશુ, વજ્ર અને અક્ષસૂત્રને ધારણ કરનારો, આઠ ભુજવાળો અને સમ્યગ્દૃષ્ટિ ધાર્મિકજનોને ખુશ કરનારો થયો. ૮૩૩-૮૩૪.

ગાંધારી નામે દેવી જમણા બે હાથમાં વરદ અને ખડ્ગ તથા ડાબા બે હાથમાં બીજોરું અને ભાલાને ધારણ કરનારી, ચાર ભુજવાળી, શ્વેત વર્ણવાળી, હંસના વાહનવાળી શ્રીનમિસ્વામીને સેવન કરનારનું કલ્યાણ કરનારી થઈ. ૮૩૬-૮૩૭. ઇતિ શ્રીનમિઃ ॥

શ્રીનેમિનાથ ભગવાનનું વર્ણન-પૂર્વભવમાં ધન નામે રાજા અને તેની ધનવતી નામે પ્રિયા. તે દંપતી મરણ પામીને સૌધર્મ દેવલોકમાં બંને દેવ થયા. ૮૩૮.

ત્યાંથી અયવીને ચિત્રગતિ નામે વિદ્યાધર અને તેની પ્રિયા રત્નવતી નામે ત્રીજા ભવે થયા. ૮૩૯.

તેઓ મરણ પામીને માહેન્દ્ર નામના ચોથા દેવલોકમાં બંને દેવ થયા. ત્યાંથી અયવીને ધનનો જીવ અપરાજિત નામે રાજા થયો અને ધનવતીનો જીવ અપરાજિત રાજાની રાણી પ્રીતિમતી નામે

ધનવત્યાશ્ચ જીવોઽભૂ-દપરાજિતભૂપતેઃ ।
 રાજ્ઞી પ્રીતિમતી જાતૌ તતો દ્વાવારણે સુરૌ ॥ ૮૪૧ ॥
 તતોઽપરાજિતસ્યાત્મા સુપ્રતિષ્ઠાભિધો નૃપઃ ।
 મતાંતરેઽભૂચ્છંઘાઘ્યો જંબૂદ્વીપસ્ય ભારતે ॥ ૮૪૨ ॥
 પુરે રાજગૃહેઽથાસ્ય પ્રિયૈવાભૂદ્વશોમતી ।
 જીવશ્ચ્યુત્વા પ્રીતિમત્યાઃ સ્વર્ગાદારણસંજ્ઞકાત્ ॥ ૮૪૩ ॥
 ગુરોરતિયશઃ'પાશ્ર્વા-ત્તાવુરીકૃત્ય સંયમં ।
 જ્યેષ્ઠાયુષ્કૌ સુહૃદ્દેવૌ જાતૌ દ્વાવપરાજિતે ॥ ૮૪૪ ॥
 જીવોઽથ યો યશોમત્યાઃ સ ચ ચ્યુત્વાપરાજિતાત્ ।
 અજાયતોગ્રસેનસ્ય નામ્ના રાજીમતી સુતા ॥ ૮૪૫ ॥
 સુપ્રતિષ્ઠસ્ય જીવોઽથ તત્શ્ચ્યુત્વાપરાજિતાત્ ।
 સમુત્પેદે કુશાર્તાઘ્યે દેશે શૌર્યપુરે પુરે ॥ ૮૪૬ ॥
 સમુદ્રવિજયાઘ્યસ્ય દશાર્હસ્ય મહીપતેઃ ।
 સુતોઽભવચ્છિવાદેવી-કુક્ષિજન્મા જિનેશ્વરઃ ॥ ૮૪૭ ॥
 કાર્તિકે દ્વાદશી કૃષ્ણા શ્રાવણે પંચમી સિતા ।
 ષષ્ઠી ચ શ્રાવણે શુક્લા-માવાસ્યાશ્વિનમાસિ ચ ॥ ૮૪૮ ॥

થયો. ત્યાંથી મરણ પામીને તે બંને આરણ નામના અગ્યારમા દેવલોકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. ૮૪૦-૮૪૧.

ત્યાંથી ચ્યવીને અપરાજિતનો જીવ સુપ્રતિષ્ઠ નામનો મતાંતરે શંખ નામનો જંબૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં રાજગૃહનગરમાં રાજ થયો. પ્રીતિમતીનો જીવ આરણ નામના દેવલોકથી ચ્યવીને તે રાજાની યશોમતિ નામે પ્રિયા તરીકે થયો. ૮૪૨-૮૪૩.

અતિયશ નામના ગુરુ પાસે સંયમ ગ્રહણ કરીને તે બંને અપરાજિત વિમાનમાં ઉત્કૃષ્ટ આયુવાલા મિત્ર દેવ થયા. ૮૪૪.

અપરાજિત વિમાનથી ચ્યવીને યશોમતીનો જીવ ઉગ્રસેન રાજાની રાજમતી નામે પુત્રી થયો. ૮૪૫.

સુપ્રતિષ્ઠનો જીવ અપરાજિત વિમાનથી ચ્યવીને કુશાર્ત દેશમાં શૌર્યપુર નામના નગરમાં સમુદ્રવિજય નામના દશાર્હ મહીપતિની શિવાદેવી રાણીની કુક્ષિમાં ઉત્પન્ન થઈ નેમિજિનેશ્વર થયા. ૮૪૬-૮૪૭.

કારતક વદ ૧૨, શ્રાવણ સુદ ૫, શ્રાવણ સુદ ૬, આસી વદ ૦)) અને અષાઠ સુદ -૮- એ પાંચ

૧. અતિયશસઃ ઇતિ મિન્ને વક્તવ્યે સમાસશ્ચિન્ત્યઃ,

આષાઢસ્યાષ્ટમી શુક્લા કલ્યાણકદિનાઃ પ્રભોઃ ।
 ચિત્રાનક્ષત્રમેતેષુ રાશિઃ કન્યાહ્વયઃ સ્મૃતઃ ॥ ૮૪૯ ॥
 દિનૈરઘાભિરધિકા માસા ગર્ભસ્થિતિર્નવ ।
 શંખો લક્ષ્મ દશેષ્વાસ-પ્રમિતો વપુરુચ્છ્રયઃ ॥ ૮૫૦ ॥
 રિષ્ટરત્નમયીં ચક્રધારામૈક્ષત યત્રસૂઃ ।
 પ્રભૌ ગર્ભસ્થિતે રિષ્ટ-નેમિરિત્યાખ્યયા તતઃ ॥ ૮૫૧ ॥
 અમંગલવ્યપોહાયા-ઽકારોઽત્ર પરિભાવ્યતાં ।
 પાપવૃક્ષે ચક્રધારા-તુલ્યો વા તત્તથાહ્વયઃ ॥ ૮૫૨ ॥
 એકવર્ષસહસ્રોનૈઃ પંચભિઃ શરદાં ગતૈઃ ।
 લક્ષૈઃ શ્રીનમિનિર્વાણાત્ શ્રીનેમિરુદપદ્યત ॥ ૮૫૩ ॥
 શ્રીનેમિગર્ભાવસરે પંચાશીતિઃ સહસ્રકાઃ ।
 શેષાસ્તુર્યારકેઽબ્દાનાં જિનાયુર્યુક્તા ચાભવન્ ॥ ૮૫૪ ॥
 કદાચિત્કૌતુકાન્નેમિ-ર્વયસ્યપ્રેરિતો યયૌ ।
 હરેરાયુધશાલાયાં તત્રાસ્ત્રાણ્યખિલાન્યપિ ॥ ૮૫૫ ॥

કલ્યાણકના દિવસો જાણવા. એ પાંચે કલ્યાણક ચિત્રા નક્ષત્રમાં થયા. રાશિ કન્યા નામની જાણવી. ૮૪૮-૮૪૯.

નવ માસ અને આઠ દિવસની ગર્ભસ્થિતિ, શંખનું લાંછન અને દશ ધનુષ્યનું શરીર જાણવું. ૮૫૦.

માતાએ પ્રભુ ગર્ભમાં હતા ત્યારે સ્વપ્નમાં રિષ્ટરત્નમય ચક્રધારા જોયેલી હોવાથી રિષ્ટનેમિ એવું પ્રભુનું નામ પ્રજ્ઞાત થયું. ૮૫૧.

રિષ્ટ શબ્દ અમંગલસૂચક છે, તેથી તેને દૂર કરવા માટે અ અક્ષર ઉર્મીરીને અરિષ્ટનેમિ કર્યું. અથવા પ્રભુ પાપરૂપી વૃક્ષમાં ચક્રધારાતુલ્ય હોવાથી તે રિષ્ટનેમિ નામ પણ યથાર્થ થયું. ૮૫૨.

શ્રીનમિનાથના નિર્વાણથી એક હજાર વર્ષ ન્યૂન પાંચ લાખ વર્ષ વ્યતીત થયા બાદ શ્રીનેમિનાથનો જન્મ થયો. ૮૫૩.

શ્રીનેમિનાથની ગર્ભોત્પત્તિ વખતે તેમના આયુષ્યસહિત ૮૫૦૦૦ વર્ષ ચોથો આરો શેષ રહ્યો હતો. ૮૫૪.

અન્યદા કદાચિત્ નેમિકુમાર મિત્રોની પ્રેરણાથી કૃષ્ણવાસુદેવની આયુધશાલામાં ગયા. ત્યાં રહેલા બધા અસ્ત્રોનો લીલાવરે ઉપયોગ કર્યો. પછી પાંચજન્ય શંખ વગાડતા, તેના અવાજથી હાથી,

લીલયા કલયામાસ પાંચજન્યે ચ વાદિતે ।
 ત્રસ્તાતુરાશ્વેભનરા સા પુરી ચુક્ષુભેડંખિલા ॥ ૮૫૬ ॥
 કૃષ્ણોડપિ દ્રુતમાગત્ય પરીક્ષ્ય ચ વિભોર્બલં ।
 વિષસાદેતિ રાજ્યં મે સુખેનૈષ ગ્રહીષ્યતિ ॥ ૮૫૭ ॥
 તત આકાશવાગેવ-મભૂત્રેમિરયં જિનઃ ।
 પ્રવ્રજિષ્યતિ કૌમ્પાર્યં ઇત્યુક્તં નમિનાર્હતા ॥ ૮૫૮ ॥
 અભ્યર્થિતો વિવાહાય જલક્રીડામિષાત્તતઃ ।
 સાંતઃપુરેણ કૃષ્ણેન નર્મમર્મચટૂક્તિભિઃ ॥ ૮૫૯ ॥
 કૃતે મૌને ભગવતા સર્વૈરુદ્ધોષિતં તતઃ ।
 વિવાહઃ સ્વીકૃત ઇતિ ન નિષિદ્ધં હિ સંમતં ॥ ૮૬૦ ॥
 તતઃ સાડંબરં રાજી-મત્યાઃ કર્તું કરગ્રહં ।
 યયૌ મુક્ત્યાતિસંકેત-મિવ કર્તું પ્રિયસ્ત્રિયાઃ ॥ ૮૬૧ ॥
 તતો જન્યજનાતિથ્યં કર્તુમાર્ત્તાન્નિયંત્રિતાન્ ।
 પશૂન્ વીક્ષ્ય પરાવૃત્તઃ સ પ્રાવ્રાજીદ્યામયઃ ॥ ૮૬૨ ॥

ઘોડા અને મનુષ્યો ત્રાસ પામ્યા. આખી નગરી ક્ષોભાયમાન થઈ. ૮૫૫-૮૫૬.

કૃષ્ણ ઉતાવળે ત્યાં આવ્યા અને પ્રભુના બળની પરીક્ષા કરીને ખેદ પામ્યા. તેણે ધાર્યું કે -‘આ મારું રાજ્ય સહેલાઈથી લઈ લેશે. ૮૫૭.

તે વખતે આકાશવાણી થઈ કે-‘આ નેમિકુમાર કૌમારાવસ્થામાં જ ચારિત્ર ગ્રહણ કરશે, એમ નમિનાથ પ્રભુ કહી ગયા છે.’ ૮૫૮.

પછી જલકીડાના બહાને હાસ્ય અને હોશિયારીવાળી મર્મયુક્ત ઉક્તિવડે અંતઃપુરસહિત કૃષ્ણે વિવાહને માટે નેમિપ્રભુની પ્રાર્થના કરી. ૮૫૯.

પ્રભુ મૌન રહ્યા એટલે સૌએ ઉદ્ધોષણા કરી કે -‘વિવાહ સ્વીકાર્યો.’ ‘નિષેધ ન કર્યો તે સંમત ગણાય છે.’ ૮૬૦.

પછી આડંબરપૂર્વક રાજ્યમતીનું પાણિગ્રહણ કરવા માટે ચાલ્યા, તે જાણે પૂર્વભવોની પ્રિય પ્રિયાને મોક્ષપ્રાપ્તિનો સંકેત કરવા ગયા હોય એમ લાગ્યું. ૮૬૧.

ત્યાં જતાં માર્ગમાં જનમાં આવનાર અતિથિઓનું આતિથ્ય કરવા માટે નિયંત્રિત કરેલા પશુઓનો આત્મસ્વર સાંભળીને દયામય એવા પ્રભુ પાછા વળ્યા અને સંયમ ગ્રહણ કર્યું. ૮૬૨.

નેમિપ્રભુએ કુમારાવસ્થામાં ત્રણ સો વર્ષ અને શ્રમણાવસ્થામાં સાત સો વર્ષ પસાર કર્યા. એ

શતાનિ શરદાં ત્રીણિ કુમારત્વેઽથ સંયમે ।
 શતાનિ સપ્ત સર્વાયુઃ સહસ્રં શરદાં પ્રભોઃ ॥ ૮૬૩ ॥
 ચતુષ્પંચાશદિનાનિ છાન્નસ્થ્યમભવદ્વિભોઃ ।
 વરદત્તો દ્વારિકાયા-માઘભિક્ષાં પ્રભોર્વદૌ ॥ ૮૬૪ ॥
 શિબિકા દ્વારવત્યાખ્યા વેતસો જ્ઞાનભૂરુહઃ ।
 અષ્ટાદશ ગણાધીશા એકાદશ મતાંતરે ॥ ૮૬૫ ॥
 અષ્ટાદશ સહસ્રાઃ સ્યુઃ સાધૂનાં ગુણશાલિનાં ।
 ચત્વારિંશત્સહસ્રાશ્ચ સાધ્વીનાં વિમલાત્મનાં ॥ ૮૬૬ ॥
 શ્રાવકાણાં લક્ષમેકો-નસપ્તતિસહસ્રયુક્ ।
 લક્ષાસ્તિસ્રઃ સહસ્રાઃ ષટ્ ત્રિંશદ્વોપાસિકા મતાઃ ॥ ૮૬૭ ॥
 સાતિરેકં પંચશત્યા સહસ્રં સર્વવેદિનાં ।
 સહસ્રમેકં સંપૂર્ણં મનઃ પર્યાયવેદિનાં ॥ ૮૬૮ ॥
 સહસ્રમવધિજ્ઞાન-ભાજાં પંચશતાધિકં ।
 શતાનિ તસ્ય ચત્વારિ સચ્ચતુર્દશપૂર્વિણાં ॥ ૮૬૯ ॥
 લસદ્વૈક્રિયલબ્ધીનાં શતાઃ પંચદશોદિતાઃ ।
 વાદિનાં સ્યુઃ શતાન્યષ્ટા-વજય્યાનાં સુરૈરપિ ॥ ૮૭૦ ॥
 વરદત્તો ગણી મુખ્યો યક્ષદિન્ના પ્રવર્તિની ।
 પિતૃવ્યપુત્રઃ કૃષ્ણાખ્યો વાસુદેવશ્ચ સેવકઃ ॥ ૮૭૧ ॥

રીતે હજાર વર્ષનું આયુષ્ય પાળ્યું. ૮૬૩.

પ્રભુનો છાન્નસ્થકાળ માત્ર ૫૪ દિવસનો જ થયો. પ્રથમ ભિક્ષા દ્વારિકાપુરીમાં વરદત્તે પ્રભુને આપી. ૮૬૪.

દીક્ષા અવસરે શિબિકા દ્વારવતી નામની હતી અને જ્ઞાનવૃક્ષ વેતસ નામનું હતું. નેમિપ્રભુના પરિવારમાં ૧૮ મતાંતરે ૧૧ ગણધર, થયા. ૮૬૫.

ગુણશાળી એવા ૧૮૦૦૦ મુનિઓ, નિર્મળ આત્માવાળી યાળીશ હજાર સાધ્વીઓ, ૧,૬૯,૦૦૦ શ્રાવકો ૩,૩૬,૦૦૦ શ્રાવિકાઓ, ૧૫૦૦ કેવળજ્ઞાની, ૧૦૦૦ મનઃપર્યવજ્ઞાની, ૧૫૦૦ અવધિજ્ઞાની, ૪૦૦ ચૌદપૂર્વી, ૧૫૦૦ વૈક્રિયલબ્ધિવાળા અને દેવોથી પણ અજય્ય એવા ૮૦૦ વાદી થયા. ૮૬૬-૮૭૦.

ગણધરમાં મુખ્ય વરદત્ત, પ્રવર્તિની યક્ષદિન્ના અને કાકાના પુત્ર કૃષ્ણ વાસુદેવ મુખ્ય સેવક શ્રાવક થયા. ૮૭૧.

માતુલિંગં ચ પરશું વિભ્રદ્ધક્રં ચ દક્ષિણે ।
 કરત્રયેઽથ નકુલં શૂલં શક્તિં ચ વામકે ॥ ૮૭૨ ॥
 ગોમેધયક્ષસ્ત્રિમુખઃ શ્યમઃ પુરુષવાહનઃ ।
 ષડ્ભુજો નેમિભક્તાનાં વિતનોતિ સમીહિતં ॥ ૮૭૩ ॥
 આમ્રલુંબિપાશયુક્તા-પસવ્યકરયામલા ।
 પુત્રાંકુશવ્યગ્રવામ-કરયુગ્માધિકદ્યુતિઃ ॥ ૮૭૪ ॥
 મૃગેન્દ્રવાહના જાત્ય-સ્વર્ણજ્યોતિશ્ચતુર્ભુજા ।
 શ્રીનેમિભક્તાન્ પાત્યંબા-દેવ્યંવેવ હિતાવહા ॥ ૮૭૫ ॥ ઇતિ શ્રીનેમિઃ ॥
 કમઠો મરુભૂતિશ્ચ દ્વાવભૂતાં સહોદરૌ ।
 બ્રાહ્મણૌ કમઠસ્તત્ર ભ્રાતુર્જાયામરીરમત્ ॥ ૮૭૬ ॥
 જ્ઞાતઃ કુર્વસ્તમન્યાયં કદાચિન્મરુભૂતિના ।
 ભૂપાય જ્ઞાપિતસ્તેના-પ્યન્યાયીતિ વિઙ્બિતઃ ॥ ૮૭૭ ॥
 અનાત્મજ્ઞસ્તતશ્ચાસૌ ભ્રાતરિ દ્વેષમુદ્વહન્ ।
 તાપસોઽભૂત્સોદરેણ ક્ષમ્યમાણશ્ચ તં ન્યહન્ ॥ ૮૭૮ ॥

ગોમેધ નામનો યક્ષ જમણી બાજુના ત્રણ હાથમાં માતુલિંગ, પરશુ અને ચક્ર તથા ડાબી બાજુના ત્રણ હાથમાં નકુલ, શૂળ અને શક્તિને ધારણ કરનારો, ત્રણ મુખવાળો, શ્યામવર્ણવાળો, પુરુષના વાહનવાળો અને છ ભુજવાળો નેમિનાથના ભક્તોના વાંચ્છિત પૂરનાર થયો. ૮૭૨-૮૭૩.

અંબા નામે દેવી જમણા બે હાથમાં આમ્રલુંબી અને પાશ તથા ડાબા બે હાથમાં પુત્ર અને અંકુશને ધારણ કરનારી, અધિક ક્રાંતિવાળી, સિંહના વાહનવાળી, જાતિવંત સ્વર્ણ જેવા વર્ણવાળી, ચાર ભુજવાળી, શ્રીનેમિનાથના ભક્તને માતાની જેવી હિતાવહ અને રક્ષણ કરનારી થઈ. ૮૭૪-૮૭૫. ઇતિ શ્રીનેમિઃ ॥

શ્રીપાર્શ્વનાથભગવાનનું વર્ણન - કમઠ અને મરુભૂતિ નામે બે સહોદર બધું બ્રાહ્મણજાતિના હતા, તેમાં કમઠ ભાઈની સ્ત્રી સાથે લુબ્ધ થયો. ૮૭૬.

આવો અન્યાય કરતા તેને એક વખત મરુભૂતિએ જાણ્યો એટલે તેણે તે હકીકત રાજાને જણાવી. રાજાએ કમઠને અન્યાયી જાણીને તેની વિડંબના કરી. (કાઢી મુક્યો). ૮૭૭.

પોતાની ભૂલને નહીં સમજનાર એવો તે ભાઈ ઉપર દ્વેષ વાળો બની તાપસ થયો. તેની પાસે ક્ષમામાંગતા એવા ભાઈને તેણે હણી નાખ્યો. ૮૭૮.

મરુભૂતિરભૂન્મૃત્વા શ્વેતેભઃ કમઠઃ પુનઃ ।
 મહાવિષઃ કુર્કુટાહિ-ર્દષ્ટસ્તેનાહિના મૃતઃ ॥ ૮૭૯ ॥
 ગજઃ સુરઃ સહસ્રારે સ સર્પોઽભૂઘ્ન નારકઃ ।
 નારકોઽભૂતુનઃ સર્પઃ સ દેવોભૂઘ્ન છેચરઃ ॥ ૮૮૦ ॥
 છેચરોઽથાચ્યુતસ્વર્ગે સર્પશ્ચ નરકે યયૌ ।
 તતોઽચ્યુતસુરઃ પૃથ્વી-નાથોઽભૂઘ્નચરઃ પરઃ ॥ ૮૮૧ ॥
 રાજા ગ્રૈવેયકે દેવઃ શબરોઽભૂઘ્ન નારકઃ ।
 નારકોઽસૌ મૃગેન્દ્રોઽભૂદ્-ગ્રૈવેયકઃ સુરઃ પુનઃ ॥ ૮૮૨ ॥
 અયોધ્યાયાં મહાપુર્યાં જંબૂદ્વીપસ્ય ભારતે ।
 આનંદનામા ભૂપોઽભૂ-દ્દામોદરગુરોઃ સ ચ ॥ ૮૮૩ ॥
 પાર્શ્વચરિત્રે તુ મહાવિદેહે સુવર્ણબાહુનામા ચક્રી અષ્ટમભવે ભગવાનાસીદિતિ દૃશ્યતે.
 ચારિત્રં પ્રાપ્ય સિંહેન તેન ક્ષુણ્ણોઽપિ સ ક્ષમઃ ।
 દેવોઽભૂત્રાણતસ્વર્ગે વિંશત્યંભોનિધિસ્થિતિઃ ॥ ૮૮૪ ॥
 સિંહશ્ચ મૃત્વા નરકે યયાવેવં ચ પંચસુ ।
 ભવેષુ મરુભૂત્યાત્મા મારિતઃ કમઠાત્મના ॥ ૮૮૫ ॥

મરુભૂતિ મરણ પામીને શ્વેત હાથી થયો. કમઠ મહાવિષવાળો કુર્કુટ જાતિનો સર્પ થયો. તેના ઉસવાથી હાથી મરણ પામ્યો. ૮૭૯.

તે આઠમા સહસ્રાર દેવલોકમાં દેવ થયો. તે સર્પ નારકી થયો. નરકમાંથી નીકળીને તે પાછો સર્પ થયો. દેવ ચ્યવીને ખેચર (વિદ્યાધર) થયો. ૮૮૦.

ખેચર મરણ પામીને બારમા દેવલોકમાં ગયો. સર્પ મરીને નરકમાં ગયો. અચ્યુતદેવ ચ્યવીને રાજા થયો. બીજો નરકમાંથી નીકળીને ભિલ્લ થયો. ૮૮૧.

રાજા મરણ પામીને ગ્રૈવેયકમાં દેવ થયો. ભિલ્લ નરકે ગયો. તે નારકી ત્યાંથી નીકળીને સિંહ થયો. ગ્રૈવેયકદેવ ત્યાંથી ચ્યવીને જંબૂદ્વીપના ભરતમાં અયોધ્યા નામની મહાપુરીમાં આનંદ નામે રાજા થયો. ૮૮૨-૮૮૩.

પાર્શ્વનાથચરિત્રમાં આઠમે ભવે મહાવિદેહમાં સુવર્ણબાહુ નામે ચક્રી થયા એમ જણાવેલ છે.

હવે આનંદ રાજા દામોદર નામના ગુરૂપાસે ચારિત્ર અંગીકાર કરીને સિંહના પરાભવથી મરણ પામી, પ્રાણત નામના દશમા સ્વર્ગમાં વીશ સાગરોપમની સ્થિતિવાળા દેવ થયા. ૮૮૪.

સિંહ મરણ પામીને નરકે ગયો. આ પ્રમાણે પાંચ ભવમાં કમઠના જીવે મરુભૂતિના જીવને

તતઃ કમઠજીવોઽસા-વૃધ્ધૃત્ય નરકાત્તતઃ ।
 કઠો દરિદ્રવિપ્રોઽભૂ-ક્લમાદુઃખેન તાપસઃ ॥ ૮૮૬ ॥
 મરુભૂતેરથો જીવ-શ્ચ્યુત્વા પ્રાણતતાવિષાત્ ।
 કાશીદેશે વારાણસ્યાં પુર્યામાશ્ચર્યકૃચ્છ્રિયાં ॥ ૮૮૭ ॥
 અશ્વસેનસ્ય ભૂભર્તુઃ, સુતોઽદ્ભુતગુણોત્તરઃ ।
 વામારાણીકુક્ષિશુક્તિ-મુક્તાફલમભૂજિનઃ ॥ ૮૮૮ ॥
 કૃષ્ણા ચતુર્થી ચૈત્રસ્ય પૌષસ્ય દશમી સિતિઃ ।
 પૌષસ્યૈકાદશી કૃષ્ણા ચતુર્થી ચાસિતા મધૌ ॥ ૮૮૯ ॥
 શ્રાવણસ્યાષ્ટમી શુક્લા કલ્યાણાનાં દિના ઇમે ।
 વિશાખાધિષ્ઠ્યમેતેષુ રાશિશ્ચ સ્વામિનસ્તુલા ॥ ૮૯૦ ॥
 પ્રભોર્ગર્ભસ્થિતિર્માસા નવ ષડ્ભિર્દિનૈર્યુતાઃ ।
 ભુજંગો લાંછનં હસ્તા નવૈવ વપુરુચ્છ્રયઃ ॥ ૮૯૧ ॥
 રાત્રૌ યાંતમહિં પાશર્વે-ઽપશ્યદ્ગર્ભક્ષણે પ્રસૂઃ ।
 તતઃ પાશર્વાભિધઃ સ્વામી ત્રૈલક્યં પશ્યતીતિ વા ॥ ૮૯૨ ॥
 શ્રીનેમિનાથનિર્વાણાત્ ત્ર્યશીત્યાબ્દસહસ્રકૈઃ ।
 અધ્યર્હ્વષટ્શતોપેતૈઃ શ્રીપાશર્વોઽજાયત પ્રભુઃ ॥ ૮૯૩ ॥

મરણ પમાડ્યો. ૮૮૫.

કમઠનો જીવ નારકીમાંથી ઉદ્ધરીને કઠ નામનો દરિદ્રી બ્રાહ્મણ થયો. તે દુઃખથી તાપસ થયો. ૮૮૬.

મરુભૂતિનો જીવ પ્રાણત દેવલોકથી ચ્યવીને કાશીદેશમાં આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરે તેવી શોભાવાળી વારાણસી નગરીમાં, અશ્વસેન રાજાની વામારાણીની કુક્ષિરૂપ શુક્તિથી મુક્તાક્ષ સમાન અદ્ભુત ગુણોવાળો પુત્ર થયો. ૮૮૭-૮૮૮.

ચૈત્ર વદ-૪, પૌષ વદ-૧૦, પૌષ વદ-૧૧, ચૈત્ર વદ-૪ અને શ્રાવણ સુદ-૮- એ પાંચ કલ્યાણકની તિથિ જાણવી. પાંચે કલ્યાણકમાં વિશાખા નક્ષત્ર જાણવું અને સ્વામીની રાશિ, તુલા જાણવી. ૮૮૯-૮૯૦.

ગર્ભસ્થિતિ નવ માસ અને છ દિવસની, સર્પનું લાંછન અને નવ હાથ શરીરની ઊંચાઈ જાણવી. ૮૯૧.

પ્રભુ ગર્ભમાં હતા ત્યારે રાત્રે માતાએ પાસેથી જતા સર્પને જોયો તેથી, તેમજ ત્રૈલોક્યને (પાસે હોય તેમ) જોનારા હોવાથી પ્રભુનું નામ પાર્શ્વ સ્થાપન કર્યું. ૮૯૨.

નેમિનાથના નિર્વાણથી ૮૩૬૫૦ વર્ષ વ્યતીત થયે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુ થયા. ૮૯૩.

વામેયગર્ભકાલેઽસ્ય ચતુર્થસ્યારકસ્ય ચ ।
 સાન્દ્યાઃ શતાસ્ત્રયોઽબ્દાના-મવશિષ્ટતયા સ્થિતાઃ ॥ ૮૯૪ ॥
 ત્રિંશદબ્દાનિ કૌમાર્યે વ્રતે વર્ષાણિ સપ્તતિઃ ।
 દિનાનિ તત્ર ચતુર-શીતિશ્ચાઘ્રસ્થ્યમીરિતં ॥ ૮૯૫ ॥
 સર્વાયુઃ શતમબ્દાનાં વિશાલા શિબિકા વ્રતે ।
 ધન્યઃ કોપકટગ્રામે પારણાં પ્રથમાં દદૌ ॥ ૮૯૬ ॥
 પંચાગ્નીન્ સાધયન્ કષ્ટં સાસહિઃ કઠતાપસઃ ।
 પ્રભુણા દર્શિતિ સર્પે પ્રજ્વલત્કાષ્ઠકોટરાત્ ॥ ૮૯૭ ॥
 લજ્જિતસ્તપસા તેન મેઘમાલી સુરોઽભવત્ ।
 વવર્ષાતિતરાં રોષા-દુપદ્રોતું જિનેશ્વરં ॥ ૮૯૮ ॥
 ધરણેંદ્રત્વમાસાઘ સ સર્પો વિચલાસનઃ ।
 ભક્ત્યાચ્છાઘ ફળૈરેન-મુપસર્ગં ન્યવર્તયત્ ॥ ૮૯૯ ॥
 તતસ્ત્રયોઽથવા સપ્ત ફણા એકાદશાપિ ચ ।
 ભવંતિ પાર્શ્વનાથસ્યે-ત્યુક્તં પૂર્વમહર્ષિભિઃ ॥ ૯૦૦ ॥
 ધાતકી જ્ઞાનવૃક્ષઃ સ્યાત્ શ્રીપાર્શ્વસ્ય જગત્પ્રભોઃ ।
 પ્રભોરથૌ ગણભૃતો નામતઃ કીર્તયામિ તાન્ ॥ ૯૦૧ ॥

તે વખતે એટલે પાર્શ્વપ્રભુ ગર્ભમાં આવ્યા ત્યારે ચોથો આરો ૩૫૦ વર્ષ બાકી રહ્યો હતો. ૮૯૪.

પાર્શ્વપ્રભુ ત્રીશ વર્ષ કુમારાવસ્થામાં રહ્યા અને ૭૦ વર્ષ શ્રમણપણે રહ્યા. કુલ ૧૦૦ વર્ષનું આયુ ભોગવ્યું. તેમાં ૮૪ દિવસો છવ્વસ્થપણામાં વ્યતીત થયા. વ્રતાવસરે શિબિકા વિશાળા નામની હતી. પ્રભુએ પ્રથમ પારણું કોપકટ ગ્રામે ધન્યને ત્યાં કર્યું. ૮૯૫-૮૯૬.

કઠ તાપસ પંચાગ્નિને સાધતો ઘણું કષ્ટ સહન કરતો હતો. પ્રભુ સંસારીપણામાં તેની પાસે ગયેલા તે વખતે કાષ્ઠના કોટરમાં બળતો સર્પ દેખાડ્યો તેથી તે તાપસ બહુ લજ્જા પામ્યો. તે મરણ પામીને મેઘમાલી દેવ થયો. પાર્શ્વજિનેશ્વરે દીક્ષા લીધા પછી છવ્વસ્થાવસ્થામાં તે મેઘમાળીએ અત્યંત રોષથી તીવ્રધારાવડે વરસાદ વરસાવીને તેમને ઉપદ્રવ કર્યો. ૮૯૭-૮૯૮.

આગ્નિમાં બળતો સર્પ મરણ પામીને ધરણેંદ્ર થયેલો, તે આસન ચલિત થવાથી ત્યાં આવ્યો. તેણે ભક્તિવડે પ્રભુને ફણાથી આચ્છાદિત કરીને, તે ઉપસર્ગનું નિવારણ કર્યું. ૮૯૯.

તેથી ત્રણ, સાત અથવા અગ્યાર ફણા પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ ઉપર કરવામાં આવે છે - એમ પૂર્વ મહર્ષિઓએ કહ્યું છે. ૯૦૦.

શ્રીપાર્શ્વ જગત્ પ્રભુનું જ્ઞાનવૃક્ષ ધાતકી નામનું હતું. તેમને મુખ્ય આઠ ગણધર થયા તેના નામ

શુભ ૧ સ્તથાર્યઘોષશ્ચ ૨ વશિષ્ઠો ૩ બ્રહ્મચાર્યપિ ૪ ।

સોમશ્ચ ૫ શ્રીધરશ્ચૈવ ૬ વીરભદ્રો ૭ યશોઽભિધઃ ૮ ॥ ૧૦૨ ॥

અયં શ્રીકલ્પસૂત્રસ્યાભિપ્રાયઃ, આવશ્યકસપ્તતિશતસ્થાનકાદિષુ ચ દશગણભૂત ઉક્તાઃ સંતિ, કિંચ શ્રીકલ્પસૂત્રપાર્શ્વચરિત્રાદૌ શ્રીપાર્શ્વસ્ય ધાતકી જ્ઞાનવૃક્ષ ઉક્તઃ, શ્રીઉત્તરાધ્યયનબૃહદ્વૃત્તૌ તુ અશોક ઉક્ત ઇતિ જ્ઞેયં.

ષોડશૈવ સહસ્રાણિ સાધૂનાં ભાવિતાત્મનાં ।

અષ્ટાત્રિંશત્સહસ્રાણિ સાધ્વીનાં ચ શુભાત્મનાં ॥ ૧૦૩ ॥

શ્રાદ્ધાનાં સચતુઃષ્ટિ-સહસ્ર લક્ષમીરિતં ।

અગ્રેસરઃ શ્રાવકશ્ચ પ્રભોઃ સૂર્ય ઇતિ સ્મૃતઃ ॥ ૧૦૪ ॥

લક્ષાસ્તિસ્રસ્તથૈકોન-ચત્વારિંશત્સહસ્રકાઃ ।

શ્રાવિકાણાં તાસુ મુખ્યા સુનંદા નામતઃ સ્મૃતા ॥ ૧૦૫ ॥

સર્વજ્ઞાનાં સહસ્રં ચ મનઃપર્યાયવેદિનાં ।

પંચાશદધિકાઃ સપ્ત શતાઃ પ્રોક્તા મનીષિભિઃ ॥ ૧૦૬ ॥

અવધિજ્ઞાનભાજાં ચ ચતુર્દશ શતાઃ પ્રભોઃ ।

સચ્ચતુર્દશપૂર્વાણામધ્યર્ધ્વા ત્રિશતી મતા ॥ ૧૦૭ ॥

વિકુર્વણાસમર્થાનાં શતાન્યેકાદશાથ ચ ।

સુરાસુરૈરજય્યાનાં ષટ્શતી વાદિનામભૂત્ ॥ ૧૦૮ ॥

હું કહું છું. ૮૦૧.

તે આ પ્રમાણે-શુભ, આર્યઘોષ, વશિષ્ઠ, બ્રહ્મચારી, સોમ, શ્રીધર, વીરભદ્ર, અને યશ. ૮૦૨.

આ કલ્પસૂત્રનો અભિપ્રાય છે. શ્રીઆવશ્યકસૂત્ર અને સપ્તતિશતસ્થાનકાદિમાં તો દશ ગણધરો કહ્યા છે. વળી શ્રીકલ્પસૂત્ર અને પાર્શ્વચરિત્રાદિમાં શ્રીપાર્શ્વનાથનું જ્ઞાનવૃક્ષ ધાતકી કહ્યું છે, પણ શ્રીઉત્તરાધ્યયન બૃહદ્વૃત્તિમાં અશોક કહ્યું છે.

શ્રીપાર્શ્વનાથના પરિવારમાં ભાવિતાત્મા એવા ૧૬૦૦૦ સાધુઓ, શુભાત્મા એવી ૩૮૦૦૦ સાધ્વીઓ, ૧,૬૪,૦૦૦ શ્રાવકો, તેમાં પ્રભુનો અગ્રેસર શ્રાવક સૂર્ય નામનો કહેલો છે. ૩,૩૮૦૦૦ શ્રાવિકા, તેમાં મુખ્ય સુનંદા નામની, ૧૦૦૦ કેવળજ્ઞાની, ૭૫૦ મનઃપર્યવજ્ઞાની બુદ્ધિમાનોએ કહેલા છે. ૧૪૦૦ અવધિજ્ઞાની, ૩૫૦ ચૌદપૂર્વી, ૧૧૦૦ વૈકિયલબ્ધિવાળા મુનિઓ અને સુરાસુરને પણ અજય્ય એવા ૬૦૦ વાદી મુનિઓ થયા. ૮૦૩-૮૦૮.

ગણધરમાં મુખ્ય શુભ નામે, મતાંતરે આર્યદિત્ર નામે થયા. પ્રવર્તિની પુષ્પચૂલા અને

શુભાભિધો ગળી મુખ્ય આર્યદિત્તો મતાંતરે ।
 પ્રવર્તિની પુષ્પચૂલા ભક્તભૂપઃ પ્રસેનજિત્ ॥ ૯૦૯ ॥
 વીજપૂરોરગોપેતા-પસવ્યકરયામલઃ ।
 નકુલં ચ ભુજંગં ચ દધદ્વામકરદ્વયે ॥ ૯૧૦ ॥
 શ્યામવર્ણઃ ફણિફણા-ચક્રમંડિતમસ્તકઃ ।
 ચતુર્ભુજશ્ચતુર્વક્ત્રો ગજાસ્યઃ કૂર્મવાહનઃ ॥ ૯૧૧ ॥
 નાન્ના શ્રીવામનો યક્ષઃ પાર્શ્વાર્ચ્યશ્ચ મતાંતરે ।
 શ્રીપાર્શ્વનાથભક્તાનાં સાન્નિધ્યં કુરુતે સદા ॥ ૯૧૨ ॥
 આવિભ્રતી પદ્મપાશા-વપસવ્યે કરદ્વયે ।
 સવ્યે કરદ્વયે કપ્રૌ દધતી ચ ફલાંકુશૌ ॥ ૯૧૩ ॥
 ચતુર્ભુજા હેમવર્ણા કુર્કુટોરગવાહના ।
 શ્રીપાર્શ્વસ્મરતાં દત્તે દેવી પદ્માવતી શ્રિયં ॥ ૯૧૪ ॥ ઇતિ શ્રીપાર્શ્વઃ ॥
 પશ્ચિમેષુ વિદેહેષુ નયસારાભિધોઽભવત્ ।
 ગ્રામનાથઃ સ કાષ્ઠાર્થં વનેઽગાત્ સ્વામ્યનુજ્ઞયા । ૯૧૫ ॥
 ભોજનાવસરે વાંછન્નતિથીનાં સમાગમં ।
 સાર્થભ્રષ્ટાન્ દદર્શર્ષીન્ ક્ષુધાર્તાન્માર્ગવિચ્યુતાન્ ॥ ૯૧૬ ॥

ભક્તરાજ પ્રસેનજિત્ થયા. ૮૦૮.

શ્રીપાર્શ્વનાથનો વામન નામનો યક્ષ, મતાંતરે પાર્શ્વ નામનો, જમણા બે હાથમાં બીજોરૂ અને સર્પ અને ડાબા બે હાથમાં નકુલ અને ભુજંગને ધારણ કરનારો, શ્યામ વર્ણવાળો, ફણિના ફણાઓના સમૂહથી શોભતા મસ્તકવાળો, ચાર ભુજવાળો, ચાર મુખવાળો, હાથી જેવા મુખવાળો અને કૂર્મના વાહનવાળો થયો. તે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુના ભક્તોનું નિત્ય સાન્નિધ્ય કરે છે. ૮૧૦-૮૧૨.

દેવી પદ્માવતી નામની-જમણા બે હાથમાં પદ્મ અને પાશને ધારણ કરનારી તથા ડાબા બે હાથમાં સુંદર એવા ફળ અને અંકુશને ધારણ કરનારી, ચાર ભુજવાળી, સુવર્ણસમાન વર્ણવાળી, કુર્કુટ જાતિના સર્પના વાહનવાળી, શ્રીપાર્શ્વનાથનું સ્મરણ કરનારને લક્ષ્મી આપનારી થઈ. ૮૧૩-૮૧૪.

ઈતિ શ્રીપાર્શ્વઃ ॥

શ્રીમહાવીરજિનેશ્વરનું વર્ણન - પશ્ચિમ મહાવિદેહમાં નયસાર નામનો ગ્રામાધિપ હતો, તે પોતાના સ્વામીની આજ્ઞાથી વનમાં કાષ્ટને માટે ગયો. ૮૧૫.

ભોજનાવસરે અતિથિના સમાગમને ઇચ્છતા એવા તેણે સાર્થથી છુટા પડી ગયેલા, ક્ષુધાર્તા અને માર્ગ ભૂલેલા એવા મુનિઓને જોયા. ૮૧૬.

તતસ્તાન્ પરમપ્રીત્યા પ્રણમ્ય પરિચર્ય ચ ।
 શુદ્ધાશનાદિભિઃ પશ્ચાત્સ્વયં માર્ગમદર્શયત્ ॥ ૧૧૭ ॥
 પ્રાપિતસ્તત્ર સમ્યક્ત્વં યોગ્યોઽયમિતિ સાધુભિઃ ।
 તતો ભવે દ્વિતીયેઽસૌ સૌધર્મે ત્રિદશોઽભવત્ ॥ ૧૧૮ ॥
 તતો મરીચિનામાભૂત્પુત્રો ભરતચક્રિણઃ ।
 સ પ્રવવ્રાજ વૈરાગ્યા-ત્સમીપે વૃષભપ્રભોઃ ॥ ૧૧૯ ॥
 અધીતૈકાદશાંગોઽપિ સોઽથ તાપાદિપીડયા ।
 પીડિતો ભૃશમુદ્વિગ્ન-શ્ચેતસ્યેવં વ્યચિંતયત્ ॥ ૧૨૦ ॥
 મયા ન શક્યતે વોદું દુર્વહઃ સંયમો ન ચ ।
 ગૃહેઽપિ શક્યતે ગંતું ગર્હિતેનાવકીર્ણિના ॥ ૧૨૧ ॥
 તતસ્ત્રિદંડિનામેષ નવ્યં વેષમકલ્પયત્ ।
 વિજહારાર્હતા સાર્દ્ધં શુદ્ધં ધર્મં પ્રરૂપયન્ ॥ ૧૨૨ ॥
 અનેકાન્ રાજપુત્રાદીન્ પ્રતિબોધ્યેતિ શાસ્ત્યસૌ ।
 જૈનધર્મં પ્રપદ્યધ્વં ગત્વા શ્રીજિનસન્નિધૌ ॥ ૧૨૩ ॥
 કદાચિત્સમવાસાર્પી-દયોધ્યાયાં જિનેશ્વરઃ ।
 તત્રાગતો નમસ્યાર્થં પપ્રચ્છ ભરતઃ પ્રભું ॥ ૧૨૪ ॥

એટલે તેમને પરમ પ્રીતિથી નમસ્કાર કરીને શુદ્ધ અશનાદિ દેવાવડે ભક્તિ કરી અને પછી પોતે સાથે જઈને માર્ગ બતાવ્યો. ૮૧૭.

મુનિએ આ યોગ્ય જીવ છે એમ જાણીને ઉપદેશવડે તેને સમક્તિ પ્રાપ્ત કરાવ્યું. ત્યાંથી બીજે ભવે તે સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવ થયા. ૮૧૮.

ત્યાંથી ચ્યવીને ત્રીજે ભવે ભરતચક્રીના પુત્ર મરીચિ નામે થયા. તેણે વૈરાગ્યથી ઋષભ પ્રભુની પાસે દીક્ષા લીધી. ૮૧૯.

અગ્યાર અંગ ભણ્યા છતાં તાપાદિની પીડાથી પીડિત થયેલ તે અત્યંત ઉદ્વિગ્ન થઈને - આ પ્રમાણે ચિંતવવા લાગ્યા. ૮૨૦.

કે- 'આ દુઃખ પૂર્વક વહન કરવા યોગ્ય સંયમને વહન કરવા માટે હું સમર્થ નથી, તેમજ વ્રત ભંગ થવાથી નીંદનીય થયેલા મારે ઘરે પણ જઈ શકાય તેમ નથી.' આમ વિચારીને તેણે ત્રિદંડીના નવા વેષની કલ્પના કરી, અને શુદ્ધ ધર્મની પ્રરૂપણા પૂર્વક પ્રભુની સાથે વિચરવા લાગ્યા. ૮૨૧-૮૨૨.

અનેક રાજપુત્રાદિને પ્રતિબોધ પમાડીને તે એમ કહેતા કે - 'શ્રીજિનેશ્વર પાસે જઈને જૈન ધર્મને અંગીકાર કરો.' ૮૨૩.

એક વખત શ્રીજિનેશ્વર અયોધ્યામાં સમવસર્યા. તેમને નમવા આવેલા ભરતચક્રીએ પ્રભુને

એતસ્યામવસર્પિણ્યા-મર્ષિન્શ્ચ ભરતે પ્રભો ! ।
 ભવિષ્યતિ જિનઃ કોઽપિ જનોઽસ્યાં પર્ષદિ સ્થિતઃ ॥ ૧૨૫ ॥
 તદોચે ભગવાનેષ મરીચિસ્તનયસ્તવ ।
 ચતુર્વિંશોઽત્ર ભાવ્યર્હન્ મહાવીરાહ્વયો નૃપ ॥ ૧૨૬ ॥
 ચક્રી ચ પ્રિયમિત્રાખ્યો વિદેહેષુ ભવિષ્યતિ ।
 પ્રથમો વાસુદેવોઽપિ ભરતેઽત્રૈષ એવ ચ ॥ ૧૨૭ ॥
 ભરતોઽપિ તતો ગત્વે-ત્યુચે નત્વા કૃતાંજલિઃ ।
 જિનશ્ચક્રી હરિર્ભાવી મરીચે ભાગ્યવાનસિ ॥ ૧૨૮ ॥
 પારિવ્રાજ્યં ન તે વંદે ન ચ તે ચક્રિશાર્ક્ષિતાં ।
 ભવિષ્યસિ જિનો હિ ત્વં પ્રણમામિ તતો મુદા ॥ ૧૨૯ ॥
 એવમુક્ત્વા વિનીતાંત-ર્વિનીતે નૃપતૌ ગતે ।
 મરીચિર્માનસાવિશ્ઠ-ઽમાનમાનોઽબ્રવીદિતિ ॥ ૧૩૦ ॥
 આઘોઽહં વાસુદેવાનાં પિતા મે ચક્રવર્તિનાં ।
 પિતામહો જિનેન્દ્રાણાં મમાહો ઉત્તમં કુલં ॥ ૧૩૧ ॥
 પ્રથમો વાસુદેવોઽહં મૂકાયાં ચક્રવર્ત્યહં ।
 ચરમસ્તીર્થરાજોઽહં પર્યાપ્તમિયતૈવ મે ॥ ૧૩૨ ॥

પૂછ્યું કે -‘આપની પર્ષદામાં એવો કોઈ મનુષ્ય છે, કે જે આ અવસર્પિણીમાં આ ભરતમાં તીર્થંકર થાય ? ૯૨૪-૯૨૫

ભગવંતે કહ્યું કે -‘હે રાજા ! આ તારો પુત્ર મરીચિ આ ચોવીસમાં જ ચોવીસમા મહાવીર નામે તીર્થંકર થશે. વળી મહાવિદેહમાં પ્રિયમિત્ર નામે ચક્રવર્તી થશે અને ભરતમાં પહેલા વાસુદેવ થશે.’ ૯૨૬-૯૨૭.

આ પ્રમાણે સાંભળીને ભરતચક્રીએ મરીચિ પાસે જઈને અંજલી જોડી નમસ્કાર કરીને કહ્યું કે- ‘હે મરીચિ ! તું તીર્થંકર, ચક્રી અને વાસુદેવ થઈશ તેથી તું ભાગ્યવ્રત છે.’ ૯૨૮.

હું તારા પરિવ્રાજકપણાને કે ચક્રી તથા વાસુદેવપણાને નમસ્કાર કરતો નથી પરંતુ તીર્થંકર થવાનો છો તેથી હું હર્ષવડે તને નમસ્કાર કરું છું.’ ૯૨૯.

આ પ્રમાણે કહીને વિનીત અંતઃકરણવાળા ચક્રી વિનીતામાં ગયા. બાદ, મનમાં વ્યાપી ગયું છે અત્યંત અભિમાન જેને, એવા મરીચિ બોલ્યા કે -‘હું વાસુદેવમાં પહેલો, મારા પિતા ચક્રવર્તીમાં પહેલા અને મારા પિતામહ જિનેશ્વરમાં પહેલા તેથી અહો ! મારું કુળ ઉત્તમ છે. ૯૩૦-૯૩૧.

હું પહેલો વાસુદેવ થઈશ, મૂકા નગરીમાં ચક્રવર્તી થઈશ ને છેલ્લા તીર્થંકર થઈશ તેથી મને

કુર્વન્નેવમહંકારં નીચૈર્ગોત્રં બબંધ સઃ ।
 જાતિલાભકુલાદીના-મહંકારો હિ પાતયેત્ ॥ ૧૩૩ ॥
 કદાચિત્કપિલં રાજ-કુમારં પ્રત્યબૂબુધત્ ।
 પ્રૈરયદ્યાપિ ચારિત્રં ગ્રહીતું સાધુસન્નિધૌ ॥ ૧૩૪ ॥
 તતો બહુલકર્માયં મરીચિમવદદ્વિભો ।
 કિં સર્વથા ન ધર્મોઽસ્તિ ભવદીયેઽન્ન દર્શને ॥ ૧૩૫ ॥
 તતો મરીચિરૂચે તં ભાવિતાવદ્ભવસ્થિતિઃ ।
 માર્ગે મમાપિ ધર્મોઽસ્તિ માર્ગે જૈનેઽપિ વિદ્યતે ॥ ૧૩૬ ॥
 ઉત્સૂત્રવચસાનેન મરીચિઃ સમુપાર્જયત્ ।
 સંસારમેકપાથોધિ-કોટાકોટિમિતં તદા ॥ ૧૩૭ ॥
 તતસ્તુર્યે ભવે બ્રહ્મ-લોકસ્વર્ગેઽભવત્સુરઃ ।
 કોલ્લાકસન્નિવેશેઽથ વિપ્રોઽભૂતેષ્વમે ભવે ॥ ૧૩૮ ॥
 તતશ્ચ મૃત્વા ભૂયાંસં કાલં સંસારમાટિટત્ ।
 ભવાસ્તે ચ ન ગચ્યંતે ભવાનાં સપ્તવિંશતૌ ॥ ૧૩૯ ॥

તમામ વસ્તુ પ્રાપ્ત છે. એટલાથી જ હું ખરેખરો ઉચ્ચ છું.’ ૯૩૨.

આ પ્રમાણે અહંકાર કરવાથી તેમણે નીચ ગોત્ર બાંધ્યું. જાતિ, લાભ અને કુળાદિનો મદ (અહંકાર) પ્રાણીને નીચા પાડી દે છે. ૯૩૩.

અન્યદા મરીચિના ઉપદેશથી કપિલ નામનો રાજકુમાર પ્રતિબોધ પામ્યો. મરીચિએ સાધુપાસે જઈને ચારિત્ર લેવા પ્રેરણા કરી. ૯૩૪.

પરંતુ બહુલકર્મી એવા તેણે મરીચિને કહ્યું કે-‘હે વિભો ! શું તમારા દર્શનમાં સર્વથા ધર્મ નથી ?’ ૯૩૫.

ત્યારે મરીચિ તેટલી ભવસ્થિતિ વધવાની હોવાથી બોલ્યા કે - ‘મારા માર્ગમાં પણ ધર્મ છે અને જૈનમાર્ગમાં પણ ધર્મ છે.’ ૯૩૬.

આ ઉત્સૂત્ર વચનથી મરીચિએ એક કોટાકોટી સાગરોપમ સંસાર વધાર્યો. ૯૩૭.

ત્યાંથી મરણ પામીને ચોથે ભવે બ્રહ્મ દેવલોકમાં દેવ થયા. ત્યાર પછી પાંચમે ભવે કોલ્લાક સન્નિવેશમાં બ્રાહ્મણ થયા. ૯૩૮.

ત્યાંથી મરણ પામીને ઘણો કાળ સંસારમાં રખડ્યા. તેમાં કરેલા પારાવાર ભવો મુખ્ય ૨૭ ભવોમાં ગણવામાં આવ્યા નથી. ૯૩૯.

ષષ્ઠે ભવે ચ સ્થૂળાયાં નગર્યાં બ્રાહ્મણોઽભવત્ ।
 સૌધર્મકલ્પે દેવોઽભૂદ્રવે મૃત્વા ચ સપ્તમે ॥ ૧૪૦ ॥
 ભવેઽષ્ટમે તતશ્ચૈત્ય-સત્રિવેશેઽભવદ્ દ્વિજઃ ।
 ઈશાનદેવલોકેઽથ નિર્જરો નવમે ભવે ॥ ૧૪૧ ॥
 મંદરાખ્યે સત્રિવેશે બ્રાહ્મણો દશમે ભવે ।
 એકાદશે ભવે દેવોઽભવ-ત્સ્વર્ગે તૃતીયકે ॥ ૧૪૨ ॥
 ભવે ચ દ્વાદશે પુર્યાં શ્વેતાંબ્યાં બ્રાહ્મણોઽભવત્ ।
 ત્રયોદશે ચ માહેન્દ્ર કલ્પેઽભૂત્રિદશો ભવે ॥ ૧૪૩ ॥
 તતઃ કિયંતં કાલં ચ પ્રાંતોઽસૌ, ભવસાગરે ।
 ચતુર્દશે તતો રાજ-ગૃહેઽભૂદ્બ્રાહ્મણો ભવે ॥ ૧૪૪ ॥
 ભવે પંચદશે બ્રહ્મ-લોકસ્વર્ગે સુરોઽભવત્ ।
 મરીચ્યાદિનૃભવાનાં ષટ્કે સોઽભૂત્રિદંડિકઃ ॥ ૧૪૫ ॥
 ષોડશે ચ ભવે વિશ્વ-ભૂત્યાખ્યો યુવરાજસૂઃ ।
 સંભૂતિમુનિપાદાંતે પપ્રેદે સંયમં સ ચ ॥ ૧૪૬ ॥
 અન્યદા માસતપસઃ પારણાયાં સ જમ્ભિવાન્ ।
 મુનિર્ગોચરચર્યાયાં તત્ર ધેનુહતોઽપતત્ ॥ ૧૪૭ ॥

છઠ્ઠા ભવે સ્થૂળાનગરીમાં બ્રાહ્મણ થયા. મરણ પામીને સાતમે ભવે સૌધર્મકલ્પમાં દેવ થયા. ૮૪૦.

આઠમે ભવે ચૈત્ય સત્રિવેશમાં બ્રાહ્મણ થયા. નવમે ભવે ઈશાન દેવલોકમાં દેવ થયા. ૮૪૧.

દશમે ભવે મંદર નામના સત્રિવેશમાં બ્રાહ્મણ થયા. અગ્યારમે ભવે ત્રીજા સ્વર્ગમાં દેવ થયા. ૮૪૨.

બારમે ભવે શ્વેતાંબી નગરીમાં બ્રાહ્મણ થયા. તેરમે ભવે સ્નેહા દેવલોકમાં દેવ થયા. ૮૪૩.

ત્યારપછી પાછા કેટલોક કાળ સંસારમાં ભમ્યા. ચૌદમે ભવે રાજગૃહમાં બ્રાહ્મણ થયા. ૮૪૪.

પંદરમે ભવે પાંચમા બ્રહ્મદેવલોકમાં દેવ થયા. મરીચિ વિગેરે છ મનુષ્ય ભવોમાં તે ત્રિદંડી થયા હતા. ૮૪૫.

સોળમે ભવે વિશ્વભૂતિ નામે યુવરાજ પુત્ર થયાં. તેમણે સંભૂતિમુનિની પાસે દીક્ષા લીધી. ૮૪૬.

એક વખત માસખમણને પારણે વિશ્વભૂતિ મુનિ ગોચરી માટે શહેરમાં ગયા. ત્યાં એક ગાયના

દૃષ્ટઃ પિતૃવ્યપુત્રેણ હસિતઃ કુપિતો ભૃશં ।
 ગાં શંગયોર્ગૃહીત્વા દ્રાગ્ નભસ્યભ્રમયદ્રુષા ॥ ૧૪૮ ॥
 નિદાનં કૃતવાંશૈવં ભૂયાસં તપસામુના ।
 ભૂયિષ્ઠવીર્યો મૃત્વા ચ મહાશુક્રેઽભવત્સુરઃ ॥ ૧૪૯ ॥
 વાસુદેવસ્ત્રિપૃષ્ઠાલ્લ્યો-ઽજાયતાષ્ટાદશે ભવે ।
 બાલ્યેઽપ્યદારયત્સિંહં યઃ સ્થાન્ના જીર્ણવસ્ત્રવત્ ॥ ૧૫૦ ॥
 નરકે સપ્તમેઽથૈકો-નવિંશતિતમે ભવે ।
 સિંહોઽભૂદ્વિંશતિતમે ચતુર્થે નરકે ગતઃ ॥ ૧૫૧ ॥
 નિર્ગત્ય નરકાતુર્યાત્ સ બ્રામ ભવાન્ બહૂન્ ।
 દ્વાવિંશેઽથ ભવે નૃત્વં પ્રાપ્ય પુણ્યાન્યુપાર્જયત્ ॥ ૧૫૨ ॥
 ભવે તતસ્ત્રયોવિંશે પ્રિયમિત્રાભિધોઽભવત્ ।
 ચક્રભૃત્સ ચ ચારિત્રં ધૃત્વા શુક્રેઽભવત્સુરઃ ॥ ૧૫૩ ॥
 તતશ્ચ્યુત્વેહ ભરત-ક્ષેત્રેઽહિચ્છત્રિકાપુરે ।
 જિતશત્રુમહીપાલ-ભદ્રાદેવ્યોઃ સુતોઽભવત્ ॥ ૧૫૪ ॥

અથડાવાથી મુનિ પડી ગયા. ૮૪૭.

ત્યાં કાકાનાં ટિકરા ભાઈના હસવાથી ક્રોધ પામીને ગાયને શીંગડાથી પકડીને આકાશમાં ભમાડી અને નિયાણું કર્યું કે - 'મારા આ ઘણા તપના પ્રભાવથી હું ઘણી શક્તિવાળો થાઉં.' સત્તરમે ભવે મહાશુક નામના સાતમા દેવલોકમાં દેવ થયા. ૮૪૮-૮૪૯.

અઢારમે ભવે ત્રિપૃષ્ઠ નામે વાસુદેવ થયા. બાલ્યાવસ્થામાં જ તેણે સિંહને પોતાના બળવડે જીર્ણ વસ્ત્રની જેમ ફાડી નાખ્યો. ૮૫૦.

ઓગણીશમે ભવે સાતમી નરકમાં નારકી થયા. વીશમે ભવે સિંહ થયા. એકવીશમા ભવે ચોથી નરકે નારકી થયા. ૮૫૧.

ચોથી નરકમાંથી નીકળીને તે (ત્રીજી વાર) ઘણા ભવમાં ભમ્યા. બાવીશમા ભવે મનુષ્યપણું પામીને પુણ્ય ઉપાર્જન કર્યું. ૮૫૨.

૨૩ મે ભવે પ્રિયમિત્ર નામે ચક્રવર્તી થયા. તે ચક્રી ચારિત્ર લઈને ૨૪ મે ભવે મહાશુક (૭ મા) દેવલોકમાં દેવ થયા. ૮૫૩.

ત્યાંથી અવધીને ૨૫ મે ભવે આ ભરતક્ષેત્રમાં અહિચ્છત્રિકા નગરીમાં જિતુશત્રુ રાજા અને ભદ્રાદેવીના પુત્ર થયા. ૮૫૪.

ત્યાં તેનું નંદન નામ પાડ્યું, તેમનું ૨૫ લાખ વર્ષનું આયુષ્ય હતું. એક લાખ વર્ષ બાકી રહ્યા

પંચવિંશતિલક્ષાબ્દ-જીવિતો નંદનાહ્યયઃ ।

દીક્ષાં લક્ષાબ્દશેષાયુ રાદદે પોટ્ટિલાદ્ગુરોઃ ॥ ૧૫૫ ॥

અયમાવશ્યકાભિપ્રાયઃ, સમવાયાંગસૂત્રવૃત્યોસ્તુ ભગવાન્ પોટ્ટિલાભિધાનો રાજપુત્રો બભૂવ, તત્ર વર્ષકોટિં પ્રવ્રજ્યાં પાલિતવાન્, તતો નંદનાભિધાનો રાજસૂરિત્યુક્ત-મસ્તીતિ જ્ઞેયં.

યાવજ્જીવં તતો માસ-ક્ષપણાનિ નિરંતરં ।

કુર્વન્ સ વિંશતિસ્થાના-ન્યારાધ્યાર્હત્યમાર્જયત્ ॥ ૧૫૬ ॥

સુરોઽભૂત્રાણતસ્વર્ગે ષડ્વિંશતિતમે ભવે ।

વિંશત્યબ્ધ્યાયુર્વિમાને પુષ્પોત્તરાવતંસકે ॥ ૧૫૭ ॥

ભવે તતઃ સપ્તવિંશે ગ્રામે બ્રાહ્મણકુંડકે ।

વિપ્રસ્પર્ષભદત્તસ્ય દેવાનંદાહ્યયસ્ત્રિયાં ॥ ૧૫૮ ॥

મરીચિભવબદ્ધેન સ નીચૈર્ગોત્રકર્મણા ।

કુક્ષૌ પ્રભુક્તશેષેણ વિશ્વેશોઽપ્યુદપદ્યત ॥ ૧૫૯ ॥

અર્હતશ્ચક્રિણશ્ચૈવ સીરિણઃ શાર્દ્ધિણોઽપિ ચ ।

તુચ્છાન્વયેષૂત્પદ્યંતે કદાચિત્કર્મદોષતઃ ॥ ૧૬૦ ॥

જાયંતે તુ કદાપ્યેતે તાદગ્વંશેષુ નોત્તમાઃ ।

इति दत्तोपयोगस्य सुरेंद्रस्यानुशासनात् ॥ १६१ ॥

ત્યારે પોટ્ટિલ નામના ગુરુપાસે ચારિત્ર લીધું. ૮૫૫.

આ આવશ્યકસૂત્રનો અભિપ્રાય છે. સમવાયાંગસૂત્ર ને તેની વૃત્તિમાં તો ભગવાન પોટ્ટિલ નામના રાજપુત્ર થયા. ત્યાં એક કોટિ વર્ષ પ્રવ્રજ્યા પાળી ત્યારપછી નંદન નામે રાજપુત્ર થયા એમ કહ્યું છે.

નંદન મુનિએ યાવજજીવ નિરંતર માસખમણ કર્યા અને વીશસ્થાનક આરાધવાવડે અરિહંત નામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું. ૮૫૬.

છવીશમે ભવે પ્રાણત નામના દશમા દેવલોકમાં વીશ સાગરોપમના આયુવાળા પુષ્પોત્તરાવતંસક વિમાનમાં દેવ થયા. ૮૫૭.

ત્યારપછી ૨૭ મે ભવે બ્રાહ્મણકુંડગ્રામે ઋષભદત્ત બ્રાહ્મણની દેવાનંદા નામની સ્ત્રીની કુક્ષિમાં મરીચિના ભવમાં બાંધેલ નીચગોત્રકર્મ ભોગવતાં શેષ રહેલું તેના કારણથી તીર્થંકર થવાના હોવા છતાં ઉત્પન્ન થયા. ૮૫૮-૮૫૯.

અરિહંત, ચક્રી, વાસુદેવ, બળદેવ કદાચિત્ કર્મના દોષથી બ્રાહ્મણાદિ વંશમાં ઉત્પન્ન થાય પરંતુ

પુરે ક્ષત્રિયકુંડાખ્યે સિદ્ધાર્થસ્ય મહીપતેઃ ।

ત્રિશલાયા મહારાજ્યાઃ કુક્ષાવક્ષીણસંપદઃ ॥ ૧૬૨ ॥

મુક્તો દ્વ્યશીત્યહોરાત્રા-તિક્રમે નૈગમેષિણા ।

અજાયત સુતત્વેન ચતુર્વિશો જિનેશ્વરઃ ॥ ૧૬૩ ॥

અવં ચ - ઉસહ ૧ સસિ ૨ સંતિ ૩ સુવ્વય ૪ ।

નેમીસર ૫ પાસ ૬ વીર ૭ સેસાણં ૮ ॥

તેર ૧ સગ ૨ બાર ૩ નવ ૪ નવ ૫ ।

દસ ૬ સગવીસા ય ૭ તિન્નિ ૮ ભવા ॥ ૧૬૪ ॥ ઇતિ સમર્થિતં ।

શ્રીસમવાયાંગે કોટિસમવાયે ‘તિત્થકરભવગ્ગહણાતો છટ્ટે પોટ્ટિલ્લભવગ્ગહણે’ ઇતિ સત્રે શ્રીવીરસ્ય દેવાનંદાગર્ભસ્થિતિસ્ત્રિશલકુક્ષ્યાગતિશ્ચેતિ ભવદ્વયં વિવક્ષિતમસ્તીતિ જ્ઞેયં.

આષાઢે ધવલા ષષ્ઠી ચૈત્રે શુક્લા ત્રયોદશી ।

માર્ગસ્ય દશમી કૃષ્ણા વૈશાખે દશમી સિતા ॥ ૧૬૫ ॥

ઉત્તમપુરુષો તેવા વંશમાં જન્મે તો નહીં જ. આ પ્રમાણે ઉપયોગ આપીને શકેદે જાણ્યું તેથી તેમણે આજ્ઞા કરવાથી નૈગમેષીદેવે અહીં આવીને ક્ષત્રિયકુંડ ગ્રામમાં સિદ્ધાર્થ રાજાની અક્ષીણ સંપદાવાળી ત્રિશલા મહારાણીની કુક્ષિમાં પ્રભુને બ્યાશી રાત્રી વ્યતીત થયા પછી મૂક્યા અને ત્યાં ચોવીશમાં તીર્થંકર પુત્રપણે જન્મ્યા. ૮૬૦-૮૬૩.

સમકિત પામ્યા પછીના ભવોની ગણતરીને અંગે કહ્યું છે કે- ‘ઋષભદેવ, ચંદ્રપ્રભુ, શાંતિનાથ, મુનિસુવ્રત, નેમીશ્વર, પાર્શ્વ, વીર અને બાકીના ૧૭ પ્રભુના અનુક્રમે તેર-સાત-બાર-નવ-નવ-દશ-સત્યાવીશ અને ત્રણ-ત્રણ ભવ જાણવા.’ ૮૬૪.

૧શ્રીસમવાયાંગના કોટિસમવાયમાં “તીર્થંકરના ભવગ્રહણથી (પાછલા) છઠ્ઠા પોટ્ટિલના ભવગ્રહણમાં-એમ કહેવાવડે આ સૂત્રમાં શ્રી વીરપ્રભુની દેવાનંદાગર્ભસ્થિતિ અને ત્રિશલાની કુક્ષિમાં આગતિ એમ બે ભવની જુદી વિવક્ષા કરી છે એમ જાણવું.”

અષાઢ સુદ-૬, ચૈત્ર સુદ ૧૩, માગસર વદ-૧૦, વૈશાખ સુદ ૧૦ અને કાર્તિક વદ ૦)) - એ

(શ્રીસમવાયાંગસૂત્રની છાપેલી ટીકામાં પૃષ્ઠ ૧૦૧/૧ માં કહ્યું છે કે - ભગવાન પોટ્ટિલ નામના રાજપુત્ર થયા. ત્યાં એક કરોડ વર્ષ પ્રવજ્યા પાળી તે એક ભવ, ત્યાંથી દેવ થયા તે બીજો ભવ, ત્યાંથી છત્રાગ્રનગરીમાં નંદન નામે રાજપુત્ર થયા તે ત્રીજો ભવ, ત્યાંથી એક લાખ વર્ષ સર્વદા માસક્ષપણવડે તપ તપીને દશમા દેવલોકે પુષ્પોત્તરવરવિજયપુંડરીક નામના વિમાનમાં દેવ થયા તે ચોથો ભવ. ત્યાંથી બ્રાહ્મણકુંડ ગ્રામમાં ઋષભદત્ત બ્રાહ્મણની ભાર્યા દેવાનંદાની કુક્ષિમાં ઉત્પન્ન થયા તે પાંચમો ભવ. ત્યાંથી ત્રાશીમે દિવસે ક્ષત્રિયકુંડગ્રામનગરે સિદ્ધાર્થ મહારાજાની ત્રિશલા નામની રાણીની કુક્ષિમાં ઈંદ્રના આજ્ઞાકારી હરિનૈગમેષિ નામના દેવે સંહાર્યા અને તીર્થંકરપણે જન્મ્યા તે છઠ્ઠો ભવ. એ ભવ ગ્રહણ કર્યા વિના બીજી કોઈ રીતે ભગવંતનું છઠ્ઠા ભવગ્રહણપણું શાસ્ત્રમાં જાણવામાં આવ્યું નથી. આ રીતે જ છઠ્ઠા ભવગ્રહણપણું કહેવું છે. જે ભવના ગ્રહણથી આ છઠ્ઠો ભવ તે ભવ આનાથી પાછળ ગણતાં છઠ્ઠો જ થાય, તેથી તીર્થંકરના ભવગ્રહણથી પાછલે છટ્ટે પોટ્ટિલના ભવે કોડ વર્ષ ચારિત્ર પાળ્યું એમ કહેવું તે મળતું આવે છે.)

કાર્તિકસ્યામાવસીતિ કલ્યાણકદિનાઃ પ્રભોઃ ।
 અભૂદ્ગર્ભાપહારે તુ ત્રયોદશ્યાશ્વિને સિતિઃ ॥ ૧૬૬ ॥
 ફાલ્ગુન્ય ઉત્તરા ધિષ્ણ્યં કલ્યાણકચતુષ્ટયે ।
 તથા ગર્ભાપહારેઽપિ નિર્વાણે સ્વાતિરિષ્યતે ॥ ૧૬૭ ॥
 દ્વયોર્મહિલયોર્ગર્ભે સ્થિતિઃ સંકલિતા વિભોઃ ।
 નવ માસાઃ સાતિરેકાઃ સપ્તભિઃ કિલ વાસરૈઃ ॥ ૧૬૮ ॥
 શ્રીપાર્શ્વનાથનિર્વાણા-દભૂજ્જન્માંતિમાર્હતઃ ।
 સાધિકેનાષ્ટસપ્તત્યા શતેન શરદામિહ ॥ ૧૬૯ ॥
 શ્રીવીરગર્ભકાલે ચ વર્ષાણાં પञ્ચસપ્તતિઃ ।
 તુર્યારકેઽવશિષ્ઠાઽઽસીત્ સાર્ધમાસાષ્ટકાધિકા ॥ ૧૭૦ ॥
 રાશિરાસીદ્વિભોઃ કન્યા લાંછનં ચ મૃગાધિપઃ ।
 દેહોચ્છ્રયઃ સપ્ત હસ્તાઃ પ્રશસ્તાંગદ્યુતિશ્રિયઃ ॥ ૧૭૧ ॥
 ગુણાગતાનિ નામાનિ ત્રીણ્યભૂવન્ જગદ્વિભોઃ ।
 વર્ધ્ધમાનઃ શ્રમણશ્ચ મહાવીર ઇતિ સ્ફુટં ॥ ૧૭૨ ॥
 અવતીર્ણે પ્રભૌ ગ્રામ-રાષ્ટ્રાદિ યદવર્ધ્ધત ।
 તતઃ પિતૃભ્યાં વિહિતં-માદિમં નામ સાર્થકં ॥ ૧૭૩ ॥

પાંચ કલ્યાણકના દિવસો જાણવા. પ્રભુનો ગર્ભાપહાર આસો વદ-૧૩ શે જાણવો. ચાર કલ્યાણકમાં ઉત્તરાફાલ્ગુની નક્ષત્ર જાણવું. ગર્ભાપહારમાં પણ તે નક્ષત્ર જાણવું અને નિર્વાણમાં સ્વાતિ નક્ષત્ર જાણવું. ૮૬૫-૮૬૭.

પ્રભુની બંને માતાઓની મળીને ગર્ભની સ્થિતિ સાત દિવસ અધિક નવ માસની જાણવી. ૮૬૮.

શ્રી પાર્શ્વનાથભગવાનના નિર્વાણથી કાંઈક અધિક ૧૭૮ વર્ષે વીરપ્રભુનો જન્મ જાણવો. ૮૬૯.

શ્રી વીરપ્રભુના ગર્ભકાળે ચોથો આસો ૭૫ વર્ષ ને ૮૧ માસ બાકી હતો.^૧ ૮૭૦.

પ્રભુની રાશિ કન્યા અને લંછન સિંહનું જાણવું. દેહની ઊંચાઈ સાત હાથની અને પ્રશસ્ત એવી અંગની કાંતિ તેમજ શોભા હતી. ૮૭૧.

ગુણથી પ્રાપ્ત થયેલા પ્રભુના ત્રણ નામ હતા. વર્ધમાન, શ્રમણ અને મહાવીર. ૮૭૨.

પ્રભુ ગર્ભમાં આવ્યા ત્યારથી સિદ્ધાર્થરાજા ગ્રામરાષ્ટ્રાદિથી વૃદ્ધિ પામ્યા તેથી માતાપિતાએ સાર્થક એવું પહેલું વર્ધમાન નામ પાડ્યું. ૮૭૩.

૧. કુલ ૨૫૩ વર્ષે ને ૮૧ માસમાં પ્રભુ ૨૫૦ વર્ષે નિર્વાણ પામતાં ૩ વર્ષ ને ૮૧ માસ ચોથો આસો બાકી રહેશે.

તપસ્યતિ શ્રામ્યતીતિ નામ શ્રમણ इत्यभूत् ।
 તૃતીયં નામ શક્રેણ વિહિતં તન્નિશમ્યતાં ॥ ૧૭૪ ॥
 પ્રશંશસાન્યદા શક્રઃ સ્વામિધૈર્યં સ્વપર્ષદિ ।
 અશ્રદ્ધધાનસ્તત્કશ્ચિ-દેવો ભૂલોકમીયિવાન્ ॥ ૧૭૫ ॥
 ક્રીડતિ સ્વામિનિ ક્રૂર-સર્પરૂપમદીદૃશત્ ।
 નિક્ષિપ્તે સ્વામિના, દૂરં તસ્મિન્નિર્ભીકચેતસા ॥ ૧૭૬ ॥
 કુમારરૂપમાધાય ચિક્રીડ પ્રભુણા સહ ।
 છલેન સ્કંધમારોપ્ય પ્રભું સ વવૃધે ભૃશં ॥ ૧૭૭ ॥
 તથાપ્યમીતો ભગવાન્ શનૈર્મુષ્ટ્યા જઘાન તં ।
 તતઃ શક્રો વ્યધાતુઘ્ને મહાવીરાભિધં વિભું ॥ ૧૭૮ ॥
 તથોક્તં- બાલત્તણે વિ સૂરો પયડ્દે ગુરુપરક્કમો ભયવં ।
 વીરત્તિ કયં નામં સવ્કેણં તુટ્ઠચિત્તેણં ॥ ૧૭૯ ॥

શ્રીયોગશાસ્ત્રગચ્છાચારવૃત્ત્યાદૌ તુ યદા પ્રભુણા જન્મોત્સવે મેરુઃ કંપિતસ્તદા શક્રેણૈતન્નામ કૃતમિત્યસ્તીતિ જ્ઞેયં.

પૂર્વવૈરિસંગમસુરોપહિતકાલચક્રાપ્રધૃષ્ટવાદિંદ્રાદયો વીરનામાનમુઞ્ઞૈરુઞ્ઞૈરુરિતિ
 તત્ત્વાર્થવૃં

તપસ્યા કરવાથી, શ્રમ કરવાથી શ્રમણ એવું બીજું સાર્થક નામ થયું. ત્રીજું મહાવીર નામ શકે પાડ્યું તેની હકીકત સાંભળો- ૯૭૪.

અન્યદા શકેદ્રે પોતાની પર્ષદામાં સ્વામીના ધૈર્યની પ્રશંસા કરી. તેમાં શંકા કરતો એક દેવ પૃથ્વીપર આવ્યો. ૯૭૫.

તેણે ક્રીડા કરતા એવા સ્વામીની પાસે ક્રૂર સર્પનું રૂપ દેખાડ્યું. એટલે તેનાથી નિર્ભીક ચિત્તવાળા પ્રભુએ તેને દૂર ફેંકી દીધો. ૯૭૬.

એટલે તે દેવ, કુમારનું રૂપ કરીને પ્રભુની સાથે રમવા આવ્યો અને છળથી પ્રભુને પોતાના સ્કંધપર ચડાવીને ઘણો જ વધવા લાગ્યો; ૯૭૭.

તો પણ નિર્ભીક એવા ભગવાને ધીમેથી તેનાપર મુષ્ટિવડે પ્રહાર કર્યો. (એટલે દેવ સંકોચ પામી, અપરાધ ખમાવી સ્વસ્થાનકે ગયો.) આ કારણે સંતુષ્ટ થયેલા ઈંદ્રે પ્રભુનું મહાવીર એવું નામ સ્થાપન કર્યું. ૯૭૮.

કહ્યું છે કે - 'બાળકપણમાં પણ શૂર અને સ્વભાવે જ અતિ પરાક્રમવાળા ભગવાનનું વીર એવું નામ તુષ્ટમાન થયેલા શકે સ્થાપન કર્યું. ૯૭૯.

સ્વામી કનકવર્ણગિ-સ્તથા પંચદશાપરે ।
 પદ્મપ્રભવાસુપૂજ્યૌ પદ્મરાગારુણદ્યુતી ॥ ૧૮૦ ॥
 નીલવર્ણો મુલ્લિપાર્શ્વા-વુજ્જ્વલૌ નવમાષ્ઠમૌ ।
 સજલાંભોધરશ્યામૌ શ્રીનેમિમુનિસુવ્રતૌ ॥ ૧૮૧ ॥
 અનંગીકૃતસામ્રાજ્યો ગૃહવાસેઽવસદ્વિભુઃ ।
 ત્રિંશદ્વર્ષાણિ ચારિત્રં તતશ્ચ પ્રત્યપદ્યત ॥ ૧૮૨ ॥
 ષડ્ભિર્માસૈઃ કિલાધ્યર્દ્ધે : શરદો દ્વાદશાધિકા : ।
 છન્દસ્થતા પ્રભોસ્તત્ર યત્તપોઽભૂતદુચ્યતે ॥ ૧૮૩ ॥
 દ્વે ષન્માસક્ષપણકે તત્રૈકં પંચભિર્દિનૈ : ।
 ન્યૂનં નવ ચતુર્માસ-ક્ષપણાન્યકરોદ્વિભુઃ ॥ ૧૮૪ ॥
 સાર્દ્ધદ્વિમાસક્ષપણે ત્રિમાસક્ષપણે અપિ ।
 દ્વે દ્વે દ્વિમાસક્ષપણા-ન્યકાર્ષીત્ ષડ્ જિનેશ્વરઃ ॥ ૧૮૫ ॥
 સાર્દ્ધેકમાસક્ષપણે દ્વે માસક્ષપણાનિ ચ ।
 દ્વાદશ દ્વાસત્તતિશ્ચ પક્ષક્ષપણકાન્યથા ॥ ૧૮૬ ॥

શ્રીયોગશાસ્ત્ર ને ગચ્છળચારની વૃત્તિ વિગેરેમાં તો જ્યારે પ્રભુએ જન્મોત્સવ સમયે મેરૂને કંપાવ્યો ત્યારે શકેદ્રે મહાવીર નામ સ્થાપન કર્યું એમ કહેલું છે.

શ્રી તત્ત્વાર્થની વૃત્તિમાં 'પૂર્વવૈરી સંગમસુરે કરેલા કાળચક્રથી પણ પ્રભુ ડગ્યા નહીં ત્યારે ઈંદ્રાદિ, વીર નામથી ઉંચે સ્વરે બોલતા હતા' એમ કહ્યું છે.

વીરપ્રભુનો કનકસમાન વર્ણ હતો. તેમજ બીજા ૧૫ પ્રભુનો પણ તેવો વર્ણ હતો, પદ્મપ્રભ અને વાસુપૂજ્યની પદ્મરાગમણિની જેવી રક્ત કાંતિ હતી. ૯૮૦.

મસ્તિનાથ અને પાર્શ્વનાથ નીલ વર્ણના હતા, નવમા અને આઠમા (સુવિધિનાથ ને ચંદ્રપ્રભ) ઉજ્જવળ વર્ણના હતા અને જળસહિત મેઘ સમાન શ્યામ વર્ણવાળા શ્રી નેમિનાથ અને મુનિસુવ્રતસ્વામી હતા. ૯૮૧.

સામ્રાજ્યને અંગીકાર કર્યા સિવાય ત્રીશ વર્ષ પ્રભુ ગૃહવાસમાં રહ્યા. ત્યારપછી ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. ૯૮૨.

બાર વર્ષ અને સાડા છ માસ પ્રભુનું છન્દસ્થપણું રહ્યું. તેમાં પ્રભુએ જે તપ કર્યું તે કહે છે: - ૯૮૩.

બે છ માસી-તેમાં એક પાંચ દિવસ ન્યૂન, નવ ચઉમાસી તપ, બે અઢીમાસી, બે ત્રણમાસી, બે માસી છ, દોઢમાસી બે, માસક્ષપણ બાર, પાક્ષિક તપ ૭૨, બે દિવસની ભદ્ર પ્રતિમા, ચાર દિવસની

દ્વિઘસ્રા ભદ્રપ્રતિમા મહાભદ્રા ચતુર્દિના ।
 પ્રતિમા સર્વતોભદ્રા દશભિર્દિવસૈર્મિતા ॥ ૧૮૭ ॥
 એકોનત્રિંશદધિકં ષષ્ઠભક્તશતદ્વયં ।
 ત્રિશત્યેકોનપંચાશા પારણાનાં સમુદ્ધિતા ॥ ૧૮૮ ॥
 અષ્ટમાનિ દ્વાદશૈકં પ્રવ્રજ્યાદિનમિત્યસૌ ।
 સર્વસંકલને છદ્મસ્થતાહ્વા સ્યાતુરોદિતા ॥ ૧૮૯ ॥
 સર્વં ચતુર્વિધાહારં સ્વામિનેદં તપઃ કૃતં ।
 દ્વિત્રીણ્યપિ દિનાનીહ ન ચ ભુક્તં નિરંતરં ॥ ૧૯૦ ॥
 નાપ્રીતિમદ્ગૃહે વાસઃ ૧ સ્થેયં પ્રતિમયા સદા ૨ ।
 ન ગેહિવિનયઃ કાર્યો ૩ મૌનં ૪ પાળૌ ચ ભોજનં ૫ ॥ ૧૯૧ ॥
 અભિગ્રહાનિમાન્યંચા-ભિગૃહ્ય પરમેશ્વરઃ ।
 આર્યાનાર્યેષુ દેશેષુ વિજહાર ક્ષમાનિધિઃ ॥ ૧૯૨ ॥
 એવં વિજહુર્વૃષભ-નેમિપાર્શ્વજિનેશ્વરાઃ ।
 આર્યાનાર્યેષુ શેષાસ્તુ સદાર્યેષ્વેવ વિંશતિઃ ॥ ૧૯૩ ॥
 એકોનત્રિંશતં વર્ષાણ્યધ્યર્દ્ધાન્યંતિમો જિનઃ ।
 પક્ષોનાનિ ચ સર્વજ્ઞ-પર્યાયં પર્યપૂરયત્ ॥ ૧૯૪ ॥

મહાભદ્ર પ્રતિમા, દશ દિવસની સર્વતોભદ્ર પ્રતિમા, ૨૨૮ છક્ર, બાર અક્ષમ, એક પ્રવ્રજ્યાનો દિવસ અને ૩૪૮ કુલ પારણાના દિવસ-આ બધાની સંકલના કરવાથી પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે છદ્મસ્થપણાનો કાળ પૂર્ણ થાય છે. ૮૮૪-૮૮૮.

આ તપ ચઉવિહારે કર્યો છે. અને સળંગ બે કે ત્રણ દિવસ સાથે આહાર લીધો નથી. ૮૮૦.

અપ્રીતિવાળા સ્થળે વાસ ન કરવો ૧, નિરંતર કાઉસગ્ગધ્યાને ઉભા રહેવું ૨, ગૃહસ્થનો વિનય ન કરવો ૩, મૌનપણે રહેવું ૪ અને હાથમાં જ ભોજન કરવું ૫. ૮૮૧.

આ પાંચ અભિગ્રહ કરીને ક્ષમાનિધિ એવા પ્રભુએ આર્ય અને અનાર્ય દેશોમાં વિહાર કર્યો. ૮૮૨.

એ રીતે ઋષભદેવ, નેમિનાથ અને પાર્શ્વજિનેશ્વરે પણ આર્ય અને અનાર્ય દેશોમાં વિહાર કર્યો છે. બાકીના વીશ પ્રભુ આર્યદેશમાં જ વિચર્યા છે. ૮૮૩.

પ્રભુ ૨૮ વર્ષ અને પાા માસ સર્વજ્ઞપણે રહ્યા ૮૮૪.

બમાર વ્રતપર્યાયં દ્વિચત્વારિંશદબ્દકં ।

एवं द्विसप्ततिवर्षा-ग्यायुः सर्वमभूद्विभोः ॥ ९९५ ॥

અયં કલ્પસૂત્રાદ્યભિપ્રાયઃ, સમવાયાંગે તુ સાધિકાનિ દ્વિચત્વારિંશદ્વર્ષાણિ વ્રતપર્યાયઃ, સાધિકાનિ દ્વિસપ્તતિવર્ષાણિ સર્વાયુરિત્યુક્તમિતિ જ્ઞેયં.

तपो वृषभतीर्थेऽभू-दुत्कृष्टं वार्षिकं तथा ।

षाष्मासिकं वीरतीर्थे शेषेषु चाष्टमासिकं ॥ ९९६ ॥

प्रमादकालोऽहोरात्र-प्रमितो वृषभेशितुः ।

अंतर्मुहूर्त्तं वीरस्य शेषाणां स न विद्यते ॥ ९९७ ॥

श्रीवीरनेतुर्भूयांसः श्रीपार्श्वस्य च तेऽल्पकाः ।

द्वाविंशतेश्च शेषाणा-मुपसर्गा न जज्ञिरे ॥ ९९८ ॥

शक्रन्यस्तं देवदूष्यं स्कंधे वृषभवीरयोः ।

संवत्सरं सातिरेकं शेषाणां सर्वदा स्थितं ॥ ९९९ ॥

અત્ર શ્રીજંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞાસિસૂત્રે શ્રીવૃષભદેવસ્ય શ્રીકલ્પસૂત્રે શ્રીમહાવીરસ્ય સાધિકં વર્ષં દેવદૂષ્યસ્થિતિરુક્તા,

શ્રીસપ્તતિશતસ્થાનકગ્રંથે ચ-

પરમાત્માને વ્રતપર્યાય ૪૨ વર્ષનો થવાથી કુલ ૭૨ વર્ષનું આયુ થયું. ૯૯૫.

આ કલ્પસૂત્રાદિનો અભિપ્રાય છે. સમવાયાંગમાં તો સાધિક ૪૨ વર્ષ વ્રતપર્યાય અને સાધિક ૭૨ વર્ષનું સર્વાયુ કહેલું છે.

ઋષભ પ્રભુના તીર્થમાં ઉત્કૃષ્ટ વાર્ષિક તપ, વીરપ્રભુના તીર્થમાં છ માસી તપ અને બાકીના ૨૨ પ્રભુના તીર્થમાં અષ્ટમાસી તપ કરવામાં આવતું હતું. ૯૯૬.

પ્રમાદકાળ ઋષભપ્રભુનો એક અહોરાત્ર, વીરપ્રભુનો અંતર્મુહૂર્ત અને બાવીશ પ્રભુનો બિલકુલ નહીં. ૯૯૭.

ઉપસર્ગો શ્રી વીરપ્રભુને ઘણા અને પાર્શ્વપ્રભુને અલ્પ થયા છે અને બાવીશ પ્રભુને બિલકુલ થયા જ નથી. ૯૯૮.

શકે સ્થાપેલું દેવદૂષ્ય ઋષભદેવ તથા વીરપ્રભુને કંઈક અધિક એક વર્ષ સુધી અને શેષ તીર્થકરોને હંમેશ રહેલું. ૯૯૯.

શ્રીજંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞાસિ સૂત્રમાં શ્રીઋષભદેવને અને શ્રીકલ્પસૂત્રમાં શ્રી મહાવીરને સાધિક વર્ષ દેવદૂષ્યની સ્થિતિ કહી છે.

શ્રી સપ્તતિશતસ્થાનક ગ્રંથમાં તો- 'શક લાખમૂલ્યનું દેવદૂષ્ય સર્વ પ્રભુના સ્કંધપર સ્થાપન કરે

સક્કો ય લક્ષ્મુલ્લં સુરદૂસં ઠવઈ સવ્વજિણ્ણંધે ।
 વીરસ્સ વરિસમહિઅં સયાવિ સેસાણ તસ્સ ઠિઈ ॥ ૧૧૧ A ॥
 ઇત્યુક્તમિતિ જ્ઞેયં. ॥

ચંદ્રપ્રભાખ્યા શિબિકા બહુલો ભૈક્ષ્યમાદિમં ।
 કોલ્લાકસન્નિવેશેઽદાત્ સાલો જ્ઞાનતરુઃ પ્રભોઃ ॥ ૧૦૦૦ ॥
 અઘાઘાસ્તદ્ભવે સિદ્ધા અર્હત્તથમભૈક્ષ્યદાઃ ।
 શેષાસ્તુતીયો સેત્ત્યંતિ સિદ્ધાઃ કેઽપિ ચ તદ્ભવે ॥ ૧૦૦૧ ॥
 વાસુમૂજ્યમલ્લિનેમિ-પાર્શ્વવીરજિનેશ્વરાઃ ।
 પ્રવવ્રજુર્વયસ્યાઘે-ડનુપાત્તરાજ્યસંપદઃ ॥ ૧૦૦૨ ॥
 પ્રવવ્રજુર્ભુક્તરાજ્યાઃ શેષા વયસિ પશ્ચિમે ।
 મંડલેશાઃ પરે તેષુ ચક્રિણઃ શાંતિકુંથ્વરાઃ ॥ ૧૦૦૩ ॥
 અભોગફલકર્માણૌ મલ્લિનેમિજિનેશ્વરૌ ।
 નિરીયતુરનુદ્વાહૌ કૃતોદ્વાહાઃ પરે જિનાઃ ॥ ૧૦૦૪ ॥
 સાર્વભૌમોઽભવત્પૂર્વ શ્રીનાભેયજિનેશ્વરઃ ।
 ઇતો ભવે તૃતીયેઽન્યે જિનાઃ સર્વેઽપિ પાર્થિવાઃ ॥ ૧૦૦૫ ॥

છે, તે વીરપ્રભુને કંઈક અધિક એક વર્ષ રહ્યું અને બીજા સર્વ પ્રભુને કાયમ રહ્યું છે.' એમ કહેલ છે.
 ૮૮૮. A.

દીક્ષાવસરે શિબિકા ચંદ્રપ્રભા નામની અને પ્રથમ પારણું કોલ્લાકસન્નિવેશમાં બહુલે કરાવ્યું.
 જ્ઞાનવૃક્ષ સાલ નામનું જાણવું. ૧૦૦૦.

પ્રભુને પ્રથમ ભિક્ષા આપનારમાં પ્રથમના આઠ તદ્ભવે સિદ્ધ થયા છે બાકીના ૧૬ પ્રભુને
 પારણું કરાવનાર કેટલાક તદ્ભવે અને કેટલાક ત્રીજે ભવે સિદ્ધ થયા. ૧૦૦૧.

વાસુપૂજ્ય, મલ્લિનાથ, નેમિનાથ, પાર્શ્વનાથ ને વીરપ્રભુ - એ પાંચ તીર્થંકરોએ રાજ્યસંપદા
 સ્વીકાર્યા સિવાય પ્રથમાવસ્થામાં જ પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરી છે. ૧૦૦૨.

બાકીના ૧૮ પ્રભુએ રાજ્ય ભોગવીને પાછલી વયમાં પ્રવ્રજ્યા ગ્રહણ કરી છે. તેમાં પણ ૧૬
 મંડલિક રાજા હતા અને શાંતિ, કુંથુ અને અર એ ત્રણ ચક્રવર્તી થયા હતા. ૧૦૦૩.

જેમને ભોગફળકર્મ નહોતું એવા મલ્લિનાથ અને નેમિનાથે વિવાહ કર્યા વિના ચારિત્ર લીધું
 અને બાકીના ૨૨ પ્રભુએ વિવાહ કર્યા પછી લીધેલ છે. ૧૦૦૪.

શ્રી ઋષભદેવ પાછલા ત્રીજે ભવે ચક્રવર્તી હતા; બીજા બધા સામાન્ય રાજાઓ હતા. ૧૦૦૫.

શ્રીપાશર્વોઽપિ તદ્દરિત્રાનુસારેણ ચક્રચાસીદીતિ દૃશ્યતે.
 સુમતિર્નિત્યભક્તેન મલ્લિપાશર્વો કૃતાષ્ટમૌ ।
 ચતુર્થેન દ્વાદશાન્યે કૃતષષ્ઠાઃ પ્રવવ્રજુઃ ॥ ૧૦૦૬ ॥
 વાસુપૂજ્યઃ શતૈઃ ષડ્ભિર્મલ્લિપાશર્વો ત્રિભિઃ શતૈઃ ।
 એકો વીરઃ સહસ્રૈશ્ચ ચતુર્ભિર્વૃષભો નૃણાં ॥ ૧૦૦૭ ॥
 વ્રતં ભેજુઃ સહસ્રેણ સહ શેષા વૃષધ્વજઃ ।
 વિનીતાયાં દ્વારિકાયાં નેમિર્જન્મપુરેઽપરે ॥ ૧૦૦૮ ॥
 સિદ્ધાર્થવન ઉદ્યાને પ્રાત્રાજીદ્વૃષભઃ પ્રભુઃ ।
 વને વિહારગેહાખ્યે વાસુપૂજ્યો જિનેશ્વરઃ ॥ ૧૦૦૯ ॥
 શ્રીધર્મો વપ્રકાભિખ્યે વિંશો નીલગુહાહ્વયે ।
 શ્રીપાશર્વ આશ્રમપદે જ્ઞાતચંદંતિમો જિનઃ ॥ ૧૦૧૦ ॥
 સહસ્રામ્રવણે શેષા-શ્ચતુર્ભિર્મુદિભિસ્તથા ।
 નાભેયઃ કૃતવાન્ લોચં મુદિભિઃ પંચભિઃ પરે ॥ ૧૦૧૧ ॥
 મલ્લિશ્રેયાંસસુમતિ-નેમિપાશર્વજિનેશ્વરાઃ ।
 પૂર્વાલ્લો જગૃહુર્દીક્ષાં પશ્ચિમાલ્લે પરે જિનાઃ ॥ ૧૦૧૨ ॥

‘શ્રી પાર્શ્વપ્રભુ તેના ચરિત્ર અનુસારે પાછલે ત્રીજે ભવે ચક્રી હતા.’

સુમતિનાથે એકાસણ કરીને, મલ્લિનાથ અને પાર્શ્વનાથે અઠમ કરીને, બાર પ્રભુએ ચતુર્થભક્ત કરીને અને બાકીના ૯ પ્રભુએ છઠ કરીને દીક્ષા લીધી હતી. ૧૦૦૬.

વાસુપૂજ્યે ૬૦૦ ની સાથે, મલ્લિનાથ અને પાર્શ્વનાથે ૩૦૦ ની સાથે, વીરપ્રભુએ એકલા, ઋષભદેવે ૪૦૦૦ સાથે અને બાકીના ૧૯ પ્રભુએ હજાર હજાર મનુષ્ય સાથે દીક્ષા લીધી હતી. ઋષભદેવે વિનીતામાં, નેમિનાથે દ્વારિકામાં અને બાકીના ૨૨ પ્રભુએ જન્મવાળી નગરીમાં જ દીક્ષા લીધી. ૧૦૦૭-૧૦૦૮.

વૃષભપ્રભુએ સિદ્ધાર્થવન ઉદ્યાનમાં, વાસુપૂજ્યે વિહારગૃહ વનમાં, ધર્મનાથે વપ્રક નામના વનમાં, મુનિસુવ્રતે નીલગુહા નામના વનમાં. પાર્શ્વનાથે આશ્રમપદ વનમાં, વીરપ્રભુએ જ્ઞાતચંદવનમાં અને બાકીના ૧૯ પ્રભુએ સહસ્રામ્ર વનમાં ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. તથા ઋષભદેવે ચારમુદિ લોચ કર્યો અને બીજા બધા પ્રભુએ પંચમુદિ લોચ કર્યો. ૧૦૦૯-૧૦૧૧.

મલ્લિનાથ, શ્રેયાંસનાથ, સુમતિનાથ, નેમિનાથ અને પાર્શ્વનાથે પૂર્વાલ્લે દીક્ષા લીધી અને બીજા ૧૯ પ્રભુએ પાછલા પ્રહરે લીધી. ૧૦૧૨.

આદ્યનાદ્યપારણાયાં લબ્ધોઽબ્દેનૈક્ષવો રસઃ ।
 પરમાત્રં દ્વિતીયેઽહ્નિ લેભે સર્વેઃ પરૈર્જિનૈઃ ॥ ૧૦૧૩ ॥
 બાલ્યે સુધાભુજઃ સર્વે શુદ્ધાહારાશિનો વ્રતે ।
 આદ્યઃ કલ્પદ્રુફલભુગ્-ગાર્હસ્થ્યેઽન્યેઽન્નભોજિનઃ ॥ ૧૦૧૪ ॥
 વિનીતાયાઃ પુરઃ શાખા-પુરે પુરિમતાલકે ।
 ઉદ્યાને શકટમુખે વૃષભઃ પ્રાપ્ત કેવલં ॥ ૧૦૧૫ ॥
 બહિઃ શ્રીજંભિકાગ્રામા-દુપર્જુવાલિકાતટં ।
 કેવલં પ્રાપ્ત વીરોઽન્યે સ્વસ્વદીક્ષાવનેષુ ચ ॥ ૧૦૧૬ ॥
 શ્રીપાર્શ્વનેમિનાભેય-મલ્લીનામષ્ટમસ્પૃશાં ।
 કેવલં વાસુપૂજ્યસ્ય ચતુર્થભક્તશાલિનઃ ॥ ૧૦૧૭ ॥
 શેષાણાં કૃતષષ્ઠાના-મુત્પન્નં સન્નકલ્મષં ।
 સર્વેષામપિ પૂર્વાહ્ને પશ્ચિમાર્હેતિમપ્રભોઃ ॥ ૧૦૧૮ ॥
 આદ્યે સમવસરણે સર્વેષામર્હતામિહ ।
 ઉત્પન્નં તીર્થમંત્યસ્ય જિનેન્દ્રસ્ય દ્વિતીયકે ॥ ૧૦૧૯ ॥

ઋષભ પ્રભુને પ્રથમ પારણું એક વર્ષે ઈક્ષુના રસથી થયું અને બાકીના બધા પ્રભુએ દીક્ષાને બીજે જ દિવસે પરમાત્રવડે પારણું કર્યું. ૧૦૧૩.

બાળ કાળમાં સર્વે પ્રભુ (અંગુઠાવડે) અમૃતભોજી, વ્રત લીધા પછી સર્વે શુદ્ધ આહારના ભોજી, અને ગૃહસ્થપણામાં ઋષભ પ્રભુ કલ્પવૃક્ષના ફળના ભોગી; બીજા બધા પ્રભુ અન્નભોજી જાણવા. ૧૦૧૪.

વિનીતા નગરીમાં પુરિમતાલ નામના શાખાપુરમાં શકટમુખ નામના ઉદ્યાનમાં ઋષભપ્રભુ કેવળજ્ઞાન પામ્યા. ૧૦૧૫.

વીરપ્રભુ જંભિકા ગામની બહાર ઋજુવાલિકા નદીના તટ ઉપર કેવળજ્ઞાન પામ્યા અને બીજા બધા પ્રભુ પોતપોતાના દીક્ષાવનમાં કેવળજ્ઞાન પામ્યા. ૧૦૧૬.

શ્રીપાર્શ્વનાથ, નેમિનાથ, ઋષભદેવ અને મલ્લિનાથને અઠમ તપવડે કેવળજ્ઞાન થયું. વાસુપૂજ્યને ચતુર્થભક્તવડે કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું અને બાકીના ૧૮ પ્રભુને છઠ્ઠ તપમાં પાપનો નાશ કરનાર કેવળજ્ઞાન થયું. શ્રીવીરપ્રભુને પશ્ચિમાર્હેને કેવળજ્ઞાન થયું અને બીજા બધા પ્રભુને પૂર્વાહ્ને થયું. ૧૦૧૭-૧૦૧૮.

બધા અરિહંતોના તીર્થની સ્થાપના પ્રથમ સમવસરણમાં થઈ, અંત્ય પ્રભુની બીજા

યાવદુત્પદ્યતે તીર્થ-મગ્નિમસ્ય જિનેશિતુઃ ।
 તાવત્પૂર્વસ્ય પૂર્વસ્ય ભવેત્તીર્થમખંડિતં ॥ ૧૦૨૦ ॥
 અસ્યામવસર્પિણ્યાં તુ-
 આઘાત્સુવિધિપર્યંતં શાંતેશ્ચાત્યજિનાવધિ ।
 અષ્ટસ્વષ્ટસ્વંતરેષુ તીર્થમાસીન્નિરંતરં ॥ ૧૦૨૧ ॥
 મધ્યે સપ્તસ્વંતરેષુ નવમાત્ષોડશાવધિ ।
 યાવત્કાલમભૂત્તીર્થ-વિચ્છેદઃ સ નિરૂપ્યતે ॥ ૧૦૨૨ ॥
 પુષ્પદંતશીતલયોઃ શીતલશ્રેયસોરપિ ।
 એકૈકઃ પલ્યતુર્યાશ-સ્તીર્થમત્રુટ્યદંતરે ॥ ૧૦૨૩ ॥
 ત્રયઃ પલ્યચતુર્થાશાઃ શ્રેયાંસવાસુપૂજ્યયોઃ ।
 વાસુપૂજ્યવિમલયો-સ્તુર્યઃ પલ્યોપમાંશકઃ ॥ ૧૦૨૪ ॥
 ત્રયઃ પલ્યસ્ય તુર્યાશા વિમલાનંતયોરપિ ।
 એકઃ પલ્યચતુર્થાશો મધ્યે ચાનંતધર્મયોઃ ॥ ૧૦૨૫ ॥
 એકઃ પલ્યસ્ય તુર્યાશો ધર્મશાંત્યોઃ કિલાંતરે ।
 કેચિત્પલ્યોપમાન્યાહુઃ પલ્યતુર્યાશકાસ્પદે ॥ ૧૦૨૬ ॥

સમવસરણમાં થઈ. ૧૦૧૯.

જ્યારે બીજા પ્રભુનું તીર્થ શરૂ થાય ત્યાં સુધી પૂર્વ પૂર્વ પ્રભુનું શાસન અખંડપણે પ્રવર્ત્યા કરે. ૧૦૨૦.

પરંતુ આ અવસર્પિણીમાં તો પહેલાથી સુવિધિનાથ સુધી અને શાંતિનાથથી વીરપ્રભુ સુધી આઠ આઠ આંતરામાં અવિચ્છિન્નપણે તીર્થ પ્રવર્ત્યું. ૧૦૨૧.

મધ્યના નવમાથી સોળમા સુધીના સાત આંતરામાં જેટલો કાળ તીર્થ વિચ્છેદ પામ્યું તે કહીએ છીએ. ૧૦૨૨.

‘પુષ્પદંત (સુવિધિનાથ) અને શીતળનાથના અને શીતળનાથ અને શ્રેયાંસનાથના આંતરામાં પા પા પલ્યોપમ તીર્થ-વ્યુચ્છેદ રહ્યો. ૧૦૨૩.

શ્રેયાંસ અને વાસુપૂજ્યના આંતરામાં પોણો પલ્યોપમ, વાસુપૂજ્ય અને વિમળનાથના આંતરામાં પા પલ્યોપમ, વિમળનાથ અને અનંતનાથના આંતરામાં પોણો પલ્યોપમ, અનંતનાથ અને ધર્મનાથના આંતરામાં પા પલ્યોપમ, ધર્મનાથ અને શાંતિનાથના આંતરામાં પા પલ્યોપમ’ અહીં કેટલાક પલ્યોપમના ચોથા ભાગને બદલે એક પલ્યોપમ કહે છે. ૧૦૨૪-૧૦૨૬.

તથાહુઃ સપ્તતિશતસ્થાનકે-

ઇગ્ગિગતિગેગતિગ્ગિગ્ગ ઇગં સઙ્ગિગારપલિઅચ્ચઅભાગે ।

બિંત્રે ઇઅ પલિઅ સુવિહાઇસુ સત્તતિત્થંતે ॥ ૧૦૨૭ ॥

દુષ્ષમારકપર્યંતં તીર્થં વીરજિનેશિતુઃ ।

પ્રવર્તતેઽવ્યવચ્છિન્નં છિન્નજન્મજરામયં ॥ ૧૦૨૮ ॥

દ્વાવિંશતિસહસ્રાબ્દ-ન્યૂનૈકપૂર્વલક્ષયુક્ ।

તીર્થં વીરસ્યાથ્થિકોટા-કોટી નાભેયતીર્થતઃ ॥ ૧૦૨૯ ॥

કાલંમાનમિદં ચાદિ-નિજતીર્થપ્રવૃત્તિતઃ ।

શ્રીવીરતીર્થપર્યંતં યાવદ્ જ્ઞેયં વિચક્ષણૈઃ ॥ ૧૦૩૦ ॥

ઉપસર્ગા ૧ સ્તથા ગર્ભા-પહારો ૨ ઽભાવિતા સભા ૩ ।

ચમરોત્પતનં ૪ ચંદ્ર-સૂર્યાવતરણં ૫ તથા ॥ ૧૦૩૧ ॥

હરેરમરકંકાયાં ગમનં ૬ સ્ત્રીજિનેશ્વરઃ ૭ ।

હરિવંશકુલોત્પત્તિ ૮-રર્ચા ચાસંયતાત્મનાં ૯ ॥ ૧૦૩૨ ॥

સાષ્ટકશતસ્ય સિદ્ધિ-ર્જ્યેષ્ઠાવગાહનાવતાં ૧૦ ।

અનંતકાલભાવીનિ દશાશ્ચર્યાણ્યમૂન્યહો ॥ ૧૦૩૩ ॥

શ્રી સપ્તતિશતસ્થાનકમાં કહ્યું છે કે - એક, એક, ત્રણ, એક ત્રણ એક અને એક આ પ્રમાણે કુલ અગ્યાર પલ્યોપમના ચોથા ભાગ(૨૥૥ પલ્યોપમ) જાણવા. અન્ય સુવિધિ વગેરે સાત તીર્થકરોના આંતરામાં પલ્યોપમ-પલ્યોપમ કહે છે. ૧૦૨૭.

છેદી નાખ્યા છે જન્મ, જરા અને મરણ જેણે, એવું વીરપ્રભુનું શાસન પાંચમા દુષ્ષમારકના પ્રાંત સુધી અવ્યવચ્છિન્નપણે પ્રવર્તશે. ૧૦૨૮.

શ્રી ઋષભદેવના તીર્થ પછી વીર પ્રભુનું તીર્થ બાવીશ હજાર વર્ષ ન્યૂન અને એક લાખ પૂર્વે અધિક એક કોટાકોટી સાગરોપમે પ્રવર્ત્યું. ૧૦૨૯.

આ કાળમાન આદિનાથભગવાને તીર્થ પ્રવર્તાવ્યું ત્યાંથી (એટલે એક હજાર વર્ષે ન્યૂન એક લાખ વર્ષનું તેમનું આયુષ્ય બાકી હતું ત્યારે પ્રવર્તાવ્યું ત્યાંથી) વીર પ્રભુનું તીર્થ પ્રવર્ત્યું ત્યાં સુધી વિચક્ષણોએ સમજવું. ૧૦૩૦.

આ અવસર્પિણીમાં દશ આશ્ચર્ય. (અછેરાં) થયાં, તે આ પ્રમાણે - ૧ કેવળજ્ઞાન થયા પછી ઉપસર્ગ, ૨ ગભાપહાર, ૩ અભાવિત પર્યદા, ૪ ચમરેંદ્રનો ઉત્પાત, ૫ ચંદ્ર-સૂર્યનું મૂળવિમાને અવતરણ, ૬ વાસુદેવનું અમરકંકા જવું, ૭ સ્ત્રી તીર્થકર, ૮ હરિવંશકુલોત્પત્તિ, ૯ અસંયતિની પૂજા અને ૧૦ જ્યેષ્ઠ અવગાહનાવાળા ૧૦૮ ની એક સમયે સિદ્ધિ. આવા આશ્ચર્યો અનંત કાળે

આદ્યાનિ પંચાશ્વર્યાણિ તીર્થેત્યસ્યાપરાણિ તુ ।
 નેમિમલ્લિશીતલશ્રી-સુવિધિપ્રથમાર્હતાં ॥ ૧૦૩૪ ॥
 નાભેયોઽષ્ટપદે વીરો-ઽપાયાયાં પુરિ નિર્વૃતઃ ।
 વાસુપૂજ્યશ્ચ ચંપાયાં નેમી રૈવતકાચલે ॥ ૧૦૩૫ ॥
 અન્યે સંમેતશિખરે પર્યંકાસનસંસ્થિતાઃ ।
 શ્રીનેમિવીરવૃષભાઃ કાયોત્સર્ગાસનાઃ પરે ॥ ૧૦૩૬ ॥
 આદ્યઃ ષડ્ભિરુપવાસૈ-દ્વાભ્યાં વીરઃ શિવં ગતઃ ।
 શેષા માસક્ષપણેન તપસા નિર્વૃત્તિં યયુઃ ॥ ૧૦૩૭ ॥
 આદ્યઃ સહસ્રૈર્દશભિઃ ષડ્ભિસ્તૈર્વિમલો જિનઃ ।
 અનંતજિત્સપ્તભિસ્તૈઃ શ્રીશાંતિર્નવભિઃ શતૈઃ ॥ ૧૦૩૮ ॥
 સપ્તમૈકોનવિંશૌ ચ પંચભિઃ પંચભિઃ શતૈઃ ।
 સિદ્ધઃ પદ્મપ્રભઃ સાર્દ્ધં ત્રિભિરષ્ટોત્તરૈઃ શતૈઃ ॥ ૧૦૩૯ ॥
 નેમિઃ ષટ્તિંશદધિકૈઃ સાધૂનાં પંચભિઃ શતૈઃ ।
 ષડ્ભિઃ શતૈર્વાસુપૂજ્યો ધર્મઃ સાષ્ટશતેન ચ ॥ ૧૦૪૦ ॥
 ત્રયસ્તિંશત્સાધુયુક્તઃ પાર્શ્વનાથઃ શિવં યયૌ ।
 એકાકી ચરમઃ સ્વામી સહસ્રેણાન્વિતાઃ પરે ॥ ૧૦૪૧ ॥

થાય છે. ૧૦૩૧-૧૦૩૩

આ દશ આશ્ચર્યમાં પ્રથમના પાંચ આશ્ચર્ય વીરપ્રભુના તીર્થમાં, બાકીના પાંચમાંથી નેમિનાથ, મલ્લિનાથ, શીતળનાથ, સુવિધિનાથ અને ઋષભપ્રભુના તીર્થમાં એકેક સમજવું. ૧૦૩૪.

ઋષભપ્રભુ અષ્ટાપદમાં, વીરપ્રભુ અપાપાનગરીમાં, વાસુપૂજ્ય ચંપાનગરીમાં, નેમિનાથ રૈવતાચળમાં, અને બાકીના ૨૦ પ્રભુ સંમેતશિખરે સિદ્ધિપદને પામ્યા. શ્રીનેમિનાથ, વીરપ્રભુ અને ઋષભદેવ પર્યંકાસને અને બાકીના ૨૧ પ્રભુ કાયોત્સર્ગાસને સિદ્ધિપદને પામ્યા છે. ૧૦૩૫-૧૦૩૬.

ઋષભદેવ છ ઉપવાસે અને વીરપ્રભુ બે ઉપવાસે મોક્ષે ગયા, બાકીના ૨૨ પ્રભુ માસક્ષપણના તપવડે નિર્વૃત્તિપદને પામ્યા. ૧૦૩૭.

ઋષભદેવ દશ હજાર સાથે, વિમળનાથ છ હજાર સાથે, અનંતનાથ સાત હજાર સાથે, શાંતિનાથ ૮૦૦ ની સાથે, સાતમા સુપાર્શ્વનાથ અને ઓગણીશમા મલ્લિનાથ પાંચશોની સાથે, પદ્મપ્રભુ ૩૦૮ ની સાથે, નેમિનાથ ૫૩૬ ની સાથે, વાસુપૂજ્ય છસોની સાથે, ધર્મનાથ ૧૦૮ ની સાથે, પાર્શ્વનાથ ૩૩ સાધુની સાથે, વીરપ્રભુ એકલા અને બાકીના ૧૨ પ્રભુ હજાર હજાર મુનિઓની સાથે મોક્ષે ગયા છે. ૧૦૩૮-૧૦૪૧.

અષ્ટાન્નિશત્સહસ્રાણિ પંચાશીતિસમન્વિતા ।
 ચતુઃશતી જિનૈઃ સાર્દ્ધં નિર્વૃતાઃ સર્વસંખ્યયા ॥ ૧૦૪૨ ॥
 તૃતીયષ્ઠનવમ-દ્વાદશા અપરાહ્લકે ।
 શેષાઃ શ્રેયાંસપર્યતાઃ પૂર્વાહ્લે વૃષભાદયઃ ॥ ૧૦૪૩ ॥
 ધર્મારનમિવીરાશ્વા-પરરાત્રે શિવં ગતાઃ ।
 શેષાસ્તુ પૂર્વરાત્રેઽષ્ટૈ સિદ્ધાઃ શ્રીવિમલાદયઃ ॥ ૧૦૪૪ ॥
 ઇંદ્રભૂતિરગ્નિભૂતિર્વાયુભૂતિરમી ત્રયઃ ।
 સહૌદરાસ્તથા વ્યક્ત-સુધર્માણૌ દ્વિજોત્તમૌ ॥ ૧૦૪૫ ॥
 ષષ્ઠો મંડિતપુત્રાખ્યો મૌર્યપુત્રશ્ચ સત્તમઃ ।
 અકંપિતોઽચલભ્રાતા મેતાર્યશ્ચ પ્રભાસકઃ ॥ ૧૦૪૬ ॥
 અમી ગણધરા એકા-દશ શ્રીચરમપ્રભોઃ ।
 અથૈષાં પરિવારાદિ-સ્વરૂપં કિંચિદુચ્યતે ॥ ૧૦૪૭ ॥
 વસુભૂતિસુતાઃ પૃથ્વી-કુક્ષિજાઃ પ્રથમે ત્રયઃ ।
 પંચશિષ્યશતોપેતા ગૌર્બરગ્રામવાસિનઃ ॥ ૧૦૪૮ ॥
 કોલ્લાકાખ્યસન્નિવેશ-વાસ્તવ્યૌ તુર્યપંચમૌ ।
 વારુણીમાતૃકસ્તત્ર, તુરીયો ધનમિત્રભૂઃ ॥ ૧૦૪૯ ॥

સર્વ ૩૮૪૮૫ મુનિઓ ૨૪ પ્રભુની સાથે મોક્ષે ગયા છે. ૧૦૪૨.

ત્રીજા, છઠ્ઠા, નવમા અને બારમા-એ ચાર પ્રભુ અપરાહ્લે અને બાકીના ઋષભદેવથી શ્રેયાંસનાથસુધીના ૮ (૧-૨-૪-૫-૭-૮-૧૦-૧૧મા) પૂર્વાહ્લે, ધર્મનાથ, અરનાથ, નમિનાથ અને વીરપ્રભુ પાછલી રાત્રે મોક્ષે ગયા છે અને બાકીના આઠ (૧૩-૧૪-૧૬-૧૭-૧૮-૨૦-૨૨-૨૩ મા) પ્રભુ શ્રીવિમળનાથ વિગેરે પૂર્વ રાત્રિએ મોક્ષે ગયા છે. ૧૦૪૩-૧૦૪૪.

વીરપ્રભુ ગણધરવર્ણન - ઈંદ્રભૂતિ, અગ્નિભૂતિ, વાયુભૂતિ, (આ ત્રણ સહોદર) તથા વ્યક્ત, સુધર્મા (આ બે દ્વિજોત્તમ), છઠ્ઠા મંડિતપુત્ર, સાતમા મૌર્યપુત્ર, અકંપિત, અચળભ્રાતા, મેતાર્ય ને પ્રભાસ-આ અગિયાર શ્રીચરમ પ્રભુના ગણધરો જાણવા. એ ગણધરોના પરિવારાદિનું કાંઈક સ્વરૂપ કહેવાય છે. ૧૦૪૫-૧૦૪૭.

પ્રથમના ત્રણ વસુભૂતિના પુત્ર, પૃથ્વીની કુક્ષિથી થયેલા, ગોબ્બર ગામના રહેનારા, પાંચસો પાંચ સો શિષ્યોના પરિવારવાળા, હતા. ૧૦૪૮.

ચોથા ને પાંચમા કોલ્લાકસન્નિવેશના રહેનારા હતા, તેમાં ચોથાના પિતા ધનમિત્ર અને માતા વારુણી અને પાંચમાના પિતા ધમ્મિલ અને માતા ભદ્રિલા હતા. એ બંને પાંચ સો પાંચ સો શિષ્યોથી

પંચમો ભદ્રિલાકુક્ષિ-રત્નં ધમ્મિલનંદનઃ ।
 ઉપાસ્યમાનૌ દ્વાવેતૌ શિષ્યાણાં પંચભિઃ શતૈઃ ॥ ૧૦૫૦ ॥
 તથા મૌર્યસન્નિવેશ-વાસિનૌ ષષ્ઠસપ્તમૌ ।
 ધનદેવસુતઃ ષષ્ઠઃ સપ્તમો મૌર્યનંદનઃ ॥ ૧૦૫૧ ॥
 વિજયાતનુજૌ સાર્દ્ધ-શતત્રયપરિચ્છદૌ ।
 દેશાચારાદવિરુદ્ધા પૃથક્પિતૃકતા તયોઃ ॥ ૧૦૫૨ ॥
 તત્ર દેશે કુલે હ્યસ્મિન્ મૃતે ભર્તૃરિ યોષિતાં ।
 આચીર્ણત્વાદવિરુદ્ધો ધવાંતરપરિગ્રહઃ ॥ ૧૦૫૩ ॥
 જયંતીતનુજો દેવ-નંદનોઽકંપિતાહ્વયઃ ।
 મિથિલાપુરવાસ્તવ્યઃ શતત્રયપરિચ્છદઃ ॥ ૧૦૫૪ ॥
 નવમો કોશલાવાસી નંદાભૂર્વસુવપ્તૃકઃ ।
 તુંગિકાઘ્યસન્નિવેશ-વાસ્તવ્યો દશમો ગણી ॥ ૧૦૫૫ ॥
 સ દત્તપુત્રો વરુણ-દેવાગર્ભસમુદ્રવઃ ।
 એકાદશી રાજગૃહવાસી દ્વિજકુલધ્વજઃ ॥ ૧૦૫૬ ॥
 સોઽતિભદ્રાકુક્ષિરત્નં સર્વેઽપિ નવમાદયઃ ।
 ઉપાસિતા વ્યક્તભક્તિ-સક્તૈઃ શિષ્યશતૈસ્ત્રિભિઃ ॥ ૧૦૫૭ ॥

સેવા કરાતા હતા. ૧૦૪૯-૧૦૫૦.

છઠ્ઠા ને સાતમા મૌર્યસન્નિવેશના રહેનારા હતા. તેમાં છઠ્ઠા ધનદેવના પુત્ર ને સાતમા મૌર્યના પુત્ર હતા. તે બંનેની માતા વિજયા હતી અને તેમને સાડાત્રણસો સાડાત્રણસો શિષ્યોનો પરિવાર હતો. તેમનું જુદા જુદા પિતાપણું ત્યાંના દેશાચારથી અવિરુદ્ધ હતું. ૧૦૫૧-૧૦૫૨.

તે દેશમાં અને તે કુળમાં ભર્તૃર મરણ પામ્યા પછી સ્ત્રી બીજા ભર્તૃરને ગ્રહણ કરી શકતી હોવાથી તે આચીર્ણ હોવાથી અવિરુદ્ધ છે. ૧૦૫૩.

આઠમા અકંપિત, દેવ નામના પિતાના અને જયંતી માતાના પુત્ર મિથિલાપુરમાં રહેનાર ત્રણસો શિષ્યનાં પરિવારવાળા હતા. ૧૦૫૪.

નવમા, કોશલદેશના રહેવાસી નંદામાતા અને વસુપિતાના પુત્ર હતા. દશમા તુંબિકા નામના સન્નિવેશમાં રહેનાર, દત્તપિતાના પુત્ર, વરુણદેવીના ગર્ભથી ઉત્પન્ન થયેલ હતા. અગ્યારમા રાજગૃહવાસી દ્વિજકુળમાં ધ્વજસમાન (બલના અને) અતિભદ્રાના પુત્ર હતા. નવમા, દશમા અને અગ્યારમાં પ્રગટપણે ભક્તિમાં આસક્ત એવા ત્રણ સો-ત્રણ સો શિષ્યોથી સેવા કરાતા હતા. ૧૦૫૫-૧૦૫૭.

જ્યેષ્ઠા ૧ ચ કૃત્તિકા ૨ સ્વાતિ: ૩ શ્રુતિ ૪ ર્યમદૈવતં ૫ ।

મઘા ૬ બ્રાહ્મયુ ૭ ત્તરાષાઢા ૮ માર્ગા ૯ શ્વિન્યૌ ૧૦ ચ પુષ્પમં ૧૧ ॥ ૧૦૫૮ ॥

एकादशानां जन्मक्षान्येतानि गणधारिणां ।

गृहस्थत्वादिपर्याय-परिमाणमथ ब्रुवे ॥ १०५९ ॥

गार्हस्थ्येऽब्दानि पंचाशत् छान्दस्थ्ये त्रिंशदेव च ।

सर्वज्ञत्वे द्वादशः क्षानवतिश्चायुरादिमे ॥ १०६० ॥

अग्निभूतौ च षट्चत्वारिंशद् द्वादश षोडश ।

गर्हस्थ्यાદિષુ સર્વાયુઃ સ્યુશ્વતુઃસત્તતિઃ સમાઃ ॥ ૧૦૬૧ ॥

वायुभूतौ द्विचत्वारिंशद् द्वादशाष्टादशापि च ।

गृहस्थत्वादिभावेषु सर्वायुः सप्ततिः समाः ॥ १०६२ ॥

व्यक्तस्वामिनि पंचाशद् द्वादशाष्टादशापि च ।

ત્રિષુ ભાવેષુ સર્વાયુ-રશીતિઃ શરદઃ સ્મૃતાઃ ॥ ૧૦૬૩ ॥

પંચાશદ્વ દ્વિચત્વારિંશદથૈ શરદઃ ક્રમાત્ ।

સુધર્મસ્વામિનો ગર્હ-સ્થ્યાદિષ્વાયુશ્ચ તચ્છતં ॥ ૧૦૬૪ ॥

જ્યેષ્ઠા ૧, કૃત્તિકા ૨, સ્વાતિ ૩, શ્રવણ ૪, ઉત્તરાશ્લગ્નિ ૫, મઘા ૬, રોહિણી ૭, ઉત્તરાષાઢા ૮, મૃગશીર્ષ ૯, અશ્વિની ૧૦ અને પુષ્ય ૧૧ - અગ્યાર ગણધરના એ જન્મ નક્ષત્ર જાણવા. હવે તેના ગૃહસ્થત્વાદિપર્યાયનું પ્રમાણ અને સર્વાયુ કહેવાય છે. ૧૦૫૮-૧૦૫૯.

પહેલા ગણધરનું ગૃહસ્થપણામાં ૫૦ વર્ષ. છત્રસ્થપણામાં ૩૦ વર્ષ અને બાર વર્ષ સર્વજ્ઞપણામાં કુલ ૮૨ વર્ષનું આયુષ્ય હતું. ૧૦૬૦.

અગ્નિભૂતિના ૪૬ વર્ષ ગૃહસ્થપણામાં, બારવર્ષ છત્રસ્થપણામાં અને ૧૬ વર્ષ સર્વજ્ઞપણામાં કુલ ૭૪ વર્ષનું આયુષ્ય હતું. ૧૦૬૧.

વાયુભૂતિના ૪૨-૧૦ અને ૧૮ વર્ષ એમ ત્રણે ભાવમાં રહેતા કુલ ૭૦ વર્ષનું આયુ હતું. ૧૦૬૨.

વ્યક્તસ્વામીનું ૫૦, ૧૨ અને ૧૮ વર્ષ ત્રણે ભાવમાં વર્તતાં કુલ ૮૦ વર્ષનું આયુ હતું. ૧૦૬૩.

સુધર્મસ્વામીનું ૫૦-૪૨-અને ૮ વર્ષ ગૃહસ્થત્વાદિભાવમાં વર્તતાં કુલ ૧૦૦ વર્ષનું આયુષ્ય હતું. ૧૦૬૪.

છજા મંડિતપુત્રનું ૫૩-૧૪ અને ૧૬ વર્ષ ગૃહસ્થાદિભાવમાં વર્તતાં કુલ ૮૩ વર્ષનું આયુ

સંવત્સરાસ્ત્રિપંચાશ-ચતુર્દશ ચ ષોડશ ।
 ગાર્હસ્થ્યાદિષુ ષષ્ઠસ્ય ત્ર્યશીતિરખિલં જનુઃ ॥ ૧૦૬૫ ॥
 મૌર્યસ્યાંબ્દાઃ પંચષષ્ટિ-શ્ચતુર્દશ ચ ષોડશ ।
 ગૃહિત્વાદિષુ ભાવેષુ શતં પંચોનમન્વિતં ॥ ૧૦૬૬ ॥
 અકંપિતસ્યાષ્ટચત્વા-રિંશન્નવૈકવિંશતિઃ ।
 ગૃહિત્વાદિષુ વર્ષાણિ સર્વાયુરષ્ટસત્તતિઃ ॥ ૧૦૬૭ ॥
 નવમસ્ય ષટ્ચત્વારિં-શદ્ દ્વાદશ ચતુર્દશ ।
 ત્રિષુ ભાવેષુ વર્ષાણિ સર્વમાયુર્દ્વિસત્તતિઃ ॥ ૧૦૬૮ ॥
 મેતાર્યસ્ય ચ ષટ્ત્રિંશ-દ્વશ ષોડશ વત્સરાઃ ।
 પર્વાયેષુ ત્રિષુ પ્રોક્તં દ્વાષષ્ટિઃ સર્વજીવિતં ॥ ૧૦૬૯ ॥
 પ્રભાસસ્ય ષોડશાઘૈ ક્રમાત્ ષોડશ વત્સરાઃ ।
 પર્વાયેષુ ત્રિષ્વશેષં ચત્વારિંશદ્ જીવિતં ॥ ૧૦૭૦ ॥
 સિદ્ધા એકાદશાપ્યેતે ગિરૌ વૈભારનામનિ ।
 વિહિતાનશના માસં પુરે રાજગૃહાઽભિધે ॥ ૧૦૭૧ ॥
 નવ સિદ્ધિં ગતા વીરે નાથે જીવત્યથાદિમઃ ।
 સિદ્ધે પ્રભૌ દ્વાદશભિ- વિંશત્યાબ્દૈશ્ચ પંચમઃ ॥ ૧૦૭૨ ॥

હતું. ૧૦૬૫.

મૌર્યપુત્રનું ૬૫-૧૪ અને ૧૬ વર્ષ ગૃહસ્થાદિભાવમાં વર્તતાં કુલ ૮૫ વર્ષનું આયુ હતું. ૧૦૬૬.

અકંપિતનું ૪૮-૮ અને ૨૧ વર્ષ ગૃહસ્થાદિભાવમાં વર્તતાં કુલ ૭૮ વર્ષનું આયુ હતું. ૧૦૬૭.

નવમા અચળભ્રાતાનું ૪૬-૧૨ અને ૧૪ વર્ષ ગૃહસ્થાદિભાવમાં વર્તતા કુલ ૭૨ વર્ષનું આયુ

હતું. ૧૦૬૮.

મેતાર્યનું ૩૬-૧૦ અને ૧૬ વર્ષ ગૃહસ્થાદિ ત્રણે ભાવમાં વર્તતાં કુલ ૬૨ વર્ષનું આયુ

હતું. ૧૦૬૯.

પ્રભાસનું ૧૬-૮ અને ૧૬ વર્ષ ગૃહસ્થાદિ ત્રણે પર્વાયિમાં વર્તતાં કુલ ૪૦ વર્ષનું આયુ

હતું. ૧૦૭૦.

એ અગ્યાર ગણધરો રાજગૃહીપાસે વૈભારગિરિ ઉપર એક માસનું અનશન કરીને સિદ્ધિપદને પામ્યા છે. ૧૦૭૧.

એમાંથી નવ વીરપ્રભુની હયાતિમાં સિદ્ધિસ્થાનને પામ્યા છે. પ્રથમ ગણધર પ્રભુના નિર્વાણ

સુધર્મસ્વામિનઃ શિષ્યઃ પ્રશિષ્યસ્ત્રિશલાભુવઃ ।
 ચરમઃ કેવલી જંબૂ-સ્વામી ચામીકરચ્છવિઃ ॥ ૧૦૭૩ ॥
 સ રાજગૃહવાસ્તવ્ય ઋષભદત્તનંદનઃ ।
 ધારણીકુક્ષિસંભૂત આજન્મ બ્રહ્મચાર્યભૂત ॥ ૧૦૭૪ ॥
 ષોડશાબ્દાનિ ગાર્હસ્થ્યં છદ્મસ્થત્વં ચ વિંશતિં ।
 સર્વજ્ઞત્વં ચતુશ્ચત્વરિંશતં પર્યપાલયત્ ॥ ૧૦૭૫ ॥
 વર્ષાણ્યશીતિં સર્વાયુઃ પરિપૂર્યાતિમપ્રભૌ ।
 શિબં ગતે ચતુઃષષ્ટ્યા વર્ષેર્ભેજે શિવશ્રિયં ॥ ૧૦૭૬ ॥
 અત્ર ચ- અકંપિતાચલપ્રાત્રો-ર્યન્મેતાર્યપ્રભાસયોઃ ।
 એકાભૂદ્વાચના તસ્માદ્વીરનેતુર્ગણા નવ ॥ ૧૦૭૭ ॥
 એકવાચનિકઃ સાધુ-સમુદાયો ભવેદ્ગણઃ ।
 તેઽન્યેષામર્હતાં જ્ઞેયા ગણભૃત્સંખ્યયા સમાઃ ॥ ૧૦૭૮ ॥
 સમુદ્ધિતા ગણાધીશાઃ સર્વેષામર્હતાં સમે ।
 સ્યુર્દ્વિપંચાશદધિકા-શ્ચતુર્દશ શતા ઇહ ॥ ૧૦૭૯ ॥

પછી ૧૨ વર્ષે અને પાંચમા સુધર્મ ગણધર પ્રભુના નિર્વાણ પછી ૨૦ વર્ષે સિદ્ધિપદને પામ્યા છે. ૧૦૭૨.

ત્રિશલામાતાના પુત્ર, એવા વીરપ્રભુના પ્રશિષ્ય અને સુધર્મસ્વામીના મુખ્ય શિષ્ય, જંબૂસ્વામી, સુવર્ણસિમાન કાંતિવાળા, તે છેલ્લા કેવળી થયા છે. ૧૦૭૩.

તેઓ રાજગૃહીના રહેનારા ઋષભદત્તના પુત્ર અને ધારિણીમાતાની કુક્ષિથી થયેલા હતા અને જન્મથી જ બ્રહ્મચારી રહ્યા હતા. ૧૦૭૪.

તેઓ ગૃહસ્થપણામાં ૧૬ વર્ષ, છવ્રસ્થપણામાં ૨૦ વર્ષ અને સર્વજ્ઞપણામાં ૪૪ વર્ષ રહેવાથી કુલ ૮૦ વર્ષનું આયુ પરિપૂર્ણ કરીને અંતિમ પ્રભુ સિદ્ધ થયા પછી ૬૪ વર્ષે સિદ્ધિપદને પામ્યા છે. ૧૦૭૫-૧૦૭૬.

આ ૧૧ ગણધરમાં અકંપિત અને અચળબ્રાતાની, તેમજ મેતાર્ય અને પ્રભાસની એક વાચના હોવાથી વીરપ્રભુના ગણ નવ થયા છે. ૧૦૭૭.

એક વાચનાવાળા સાધુના સમુદાયને ગણ કહેવાય છે. બીજા બધા પ્રભુના ગણધરની સંખ્યા જેટલા જ ગણ થયા છે. ૧૦૭૮.

સર્વ અરિહંતના સર્વ ગણધરોની સંખ્યા એકત્ર કરતાં ૧૪૫૨ ની થાય છે. ૧૦૭૯.

શ્રીવીરસ્વામિનઃ સાધુ-સહસ્રાણિ ચતુર્દશ ।

ષટ્ત્રિંશદ્વ સહસ્રાણિ સયંતીનાં મહાત્મનાં ॥ ૧૦૮૦ ॥

ઇદં કિલ ચતુરશીતિસહસ્રાદિકમૃષભાદીનાં તીર્થકૃતાં શ્રમણપરિમાણં પ્રધાન-
સૂત્રવિરચનસમર્થાન્ શ્રમણાનધિકૃત્ય વેદિતવ્યં, ઇતરથા પુનઃ સામાન્યશ્રમણાઃ પ્રભૂતતરા
અપિ તસ્મિન્ તસ્મિન્ ઋષભાદિકે આસીરન્ ઇતિ નંદીવૃત્તૌ, ગચ્છાચારવૃત્તૌ ચ.

શ્રાદ્ધાનાં લક્ષમેકોન-ષષ્ટ્યા યુક્તં સહસ્રકૈઃ ।

લક્ષત્રયં શ્રાવિકાણા-મઘાદશસહસ્રયુક્ ॥ ૧૦૮૧ ॥

સર્વજ્ઞાનાં શતાઃ સપ્ત પંચ માનસવેદિનાં ।

સહસ્રમેકમવધિ-જ્ઞાનિનાં ત્રિશતાન્વિતં ॥ ૧૦૮૨ ॥

વૈક્રિયાણાં શતાઃ સપ્ત સદ્ચતુર્દશપૂર્વિણાં ।

ત્રયઃ શતા વાદિવર-મુનીનાં ચ ચતુઃશતી ॥ ૧૦૮૩ ॥

સર્વેઽષ્ટાવિંશતિર્લક્ષાઃ સર્વેષાં સાધવોઽર્હતાં ।

અષ્ટાચત્વારિંશતા ચ સહસ્રૈરધિકાઃ સ્મૃતાઃ ॥ ૧૦૮૪ ॥

સંયતીનાં ચતુશ્ચત્વારિંશલ્લક્ષાઃ સહસ્રકાઃ ।

ષટ્ચત્વારિંશદેવાથ ષટ્સંયુક્તા ચતુઃશતી ॥ ૧૦૮૫ ॥

લક્ષાણિ પંચપંચાશત્ શ્રાવકાણાં ગુણૌકસાં ।

સહસ્રૈરષ્ટચત્વારિંશતોપેતાનિ નિશ્ચિતં ॥ ૧૦૮૬ ॥

શ્રીવીરપ્રભુના પરિવારમાં ૧૪૦૦૦ સાધુ અને ૩૬૦૦૦ મહાત્મા એવી સાધ્વીઓ જાણવી.
૧૦૮૦.

અહીં ૮૪૦૦૦ વિગેરે ઋષભાદિ તીર્થકરોના શ્રમણનું પરિમાણ કહેલું છે, તે પ્રધાનસૂત્ર
રચવામાં સમર્થ શ્રમણોને આશ્રયીને જાણવું. તે વિના સામાન્ય સાધુઓ ઘણી મોટી સંખ્યામાં તે તે
ઋષભાદિ પ્રભુના પરિવારમાં થયા હતા, એમ શ્રી નંદીસૂત્રની વૃત્તિમાં તથા ગચ્છાચારની વૃત્તિમાં
કહેલું છે.

શ્રી વીરપ્રભુના શ્રાવકો ૧,૫૮,૦૦૦ અને શ્રાવિકાઓ ૩,૧૮,૦૦૦, કેવળજ્ઞાનીઓ ૭૦૦,
મનઃપર્યવજ્ઞાની ૫૦૦, અવધિજ્ઞાની ૧૩૦૦, વૈક્રિયલબ્ધિવાળા ૭૦૦, ચૌદપૂર્વી ૩૦૦ અને વાદિ
મુનિઓ ૪૦૦ હતા. ૧૦૮૧-૧૦૮૩.

ચોવીશે પ્રભુના મળીને સાધુ અઠ્યાવીશ લાખ અને ૪૮ હજાર અને સાધ્વીઓ ૪૪ લાખ ૪૬
હજાર ચાર સો ને છ થાય છે. ૧૦૮૪-૧૦૮૫.

સર્વ પ્રભુના ગુણોવડે શ્રેષ્ઠ શ્રાવકો ૫૫ લાખ અને ૪૮ હજાર અને શ્રાવિકાઓ

એકા કોટી પંચ લક્ષા-પ્ચષ્ટાત્રિંશત્સહસ્રકાઃ ।
 સર્વાગ્રં શ્રાવિકાણાં ચ સર્વેષામર્હતામિહ ॥ ૧૦૮૭ ॥
 ષટ્સપ્તતિસહસ્રાઢ્યં લક્ષમેકં શતાધિકં ।
 સર્વેષામર્હતામુક્તં સર્વાગ્રં સર્વવેદિનાં ॥ ૧૦૮૮ ॥
 લક્ષમેકં તથા પંચ-ચત્વારિંશત્સહસ્રકાઃ ।
 શતાઃ પંચૈકનવત્તિ-યુક્તા માનસવેદિનાં ॥ ૧૦૮૯ ॥
 લક્ષમેકં ત્રયસ્ત્રિંશ-ત્સહસ્રાઃ સચતુઃશતાઃ ।
 ઉક્તા જિનાનાં સર્વેષા-મવધિજ્ઞાનશાલિનઃ ॥ ૧૦૯૦ ॥
 ત્રયસ્ત્રિંશત્સહસ્રાણિ શતાનિ નવ ચોપરિ ।
 અધાનવત્સુપેતાનિ સ્યુશ્વતુર્દશપૂર્વિણઃ ॥ ૧૦૯૧ ॥
 લક્ષદ્વયં તથા પંચ-ચત્વારિંશત્સહસ્રકાઃ ।
 અષ્ટાઢ્યે દ્વે શતે સર્વે લસદ્વૈક્રિયલઢ્યયઃ ॥ ૧૦૯૨ ॥
 ષડ્વિંશતિઃ સહસ્રાણિ લક્ષમેકં શતદ્વયં ।
 વાદિનો મુનયઃ સર્વે ભવંત્યેવં સમુદ્ધિતાઃ ॥ ૧૦૯૩ ॥
 ઉક્તા વિશેષમુનયો યેઽમી ગણધરાદયઃ ।
 તૈર્વર્જિતાઃ સર્વસાધુ-સંખ્યાઃ પૂર્વનિરૂપિતાઃ ॥ ૧૦૯૪ ॥
 સામાન્યમુનિસંખ્યાઃ સ્યુઃ સર્વેષામર્હતામિહ ।
 યથાયોગં ભાવનીયાસ્તાઃ સર્વાસ્તાત્ત્વિકૈઃ સ્વયં ॥ ૧૦૯૫ ॥

૧,૦૫,૩૮૦૦૦ થાય છે. ૧૦૮૬-૧૦૮૭

સર્વ પ્રભુના કેવળજ્ઞાનીની સંખ્યા ૧૭૬૧૦૦ ની કહેલી છે. ૧૦૮૮.

મનઃપર્યવજ્ઞાનીની સંખ્યા ૧૪૫૫૮૧ ની કહેલી છે. ૧૦૮૯.

સર્વ જિનોના અવધિજ્ઞાનીઓની સંખ્યા ૧,૩૩,૪૦૦ ની કહેલી છે. ૧૦૯૦.

ચૌદપૂર્વીની સંખ્યા ૩૩૮૮૮ ની કહેલી છે. ૧૦૯૧.

વૈકિયલઢ્ધિવાળાની સંખ્યા ૨,૪૫,૨૦૮ ની કહી છે. ૧૦૯૨.

વાદી મુનિઓની સંખ્યા ૧,૨૬,૨૦૦ ની કહી છે - આ પ્રમાણે એકત્ર સંખ્યા થાય છે. ૧૦૯૩.

જે અહીં ગણધરાદિ વિશેષ મુનિઓની સંખ્યા (૮,૬૧,૮૪૮) કહી છે, તેને પૂર્વે કહેલી સર્વ સાધુઓની (૨૮,૪૮,૦૦૦) સંખ્યામાંથી બાદ કરવાથી જે સંખ્યા આવે તે સર્વ તીર્થકરોના સામાન્ય સાધુઓની સંખ્યા થાય છે. તે યથાયોગ્ય રીતે પ્રત્યેક તીર્થકરોમાં પણ તાત્ત્વિકોએ પોતાની મેળે જાણી

एकोनविंशतिर्लक्षाः षडशीतिः सहस्रकाः ।

एकपंचाशदधिकाः सामान्यमुनयोऽखिलाः ॥ १०९६ ॥

તથોક્ત-ગણહર ૧ કેવલિ ૨ મળ ૩ ઓહિ ૪ પુલ્લિ ૫ વેડલ્લિ ૬ વાઈ ૭ મુણિસંખા

मुणिसंख्या सोहिय नेया सामन्नमुणिसंखा ॥ १०९७ ॥

द्वाविंशतिः सहस्राणि तथा नव शतानि च ।

वृषभस्यानुत्तरौपपातिका मुनयो मताः ॥ १०९८ ॥

શ્રીનેમિપાર્શ્વવીરાણાં ષોડશ દ્વાદશાષ્ટ ચ ।

क्रमाच्छतास्ते शेषाणां न ज्ञायन्तेऽधुनार्हतां ॥ १०९९ ॥

येषां जिनानां यावन्तः शिष्यास्तै रचितानि च ।

प्रकीर्णकानि तावन्ति तेषामित्युदितं श्रुते ॥ ११०० ॥

તાવંત એવ પ્રત્યેક-બુદ્ધા અપિ નિરૂપિતાઃ ।

प्रकीर्णकानां ब्रूमोऽथ स्वरूपं किंचिदागमात् ॥ ११०१ ॥

અર્હદુક્તાનુસારેણ શ્રમણા યન્મહાધિયઃ ।

रचयन्तीह तत्सर्वं शास्त्रं ज्ञेयं प्रकीर्णकं ॥ ११०२ ॥

લેવી. ૧૦૯૪-૧૦૯૫.

આ પ્રમાણે સામાન્ય મુનિઓની સંખ્યા ૧૯ લાખ છાશી હજાર અને એકાવનની થાય છે. ૧૦૯૬.

તે વિષે કહ્યું છે કે-ગણધર, કેવલી, મનઃપર્યવજ્ઞાની, અવધિજ્ઞાની, ચૌદપૂર્વી, વૈક્રિયલબ્ધિવાળા અને વાદિઓરુપ વિશિષ્ટ મુનિઓની (આઠ લાખ એકસઠ હજાર નવ સો ને ૪૯ ની) સંખ્યાને કુલ મુનિ સંખ્યામાંથી બાદ કરતાં સામાન્ય મુનિઓની સંખ્યા બંને મળીને ૨૮૪૮૦૦૦ થાય છે. ૧૦૯૭.

શ્રી વૃષભદેવના અનુત્તરોપપાતિક મુનિઓની સંખ્યા ૨૨૮૦૦ ની કહી છે. ૧૦૯૮.

શ્રી નેમિ, પાર્શ્વ અને વીરપ્રભુની અનુક્રમે ૧૬૦૦, ૧૨૦૦ ને ૮૦૦ ની સંખ્યા કહી છે. બાકીના ૨૦ પ્રભુની અનુત્તરોપપાતિકની સંખ્યા ખ્યાલમાં નથી. ૧૦૯૯.

જે પ્રભુના જેટલા શિષ્યો હોય, તેમના રચેલા તેટલા પ્રકીર્ણકો હોય એમ શ્રુતમાં કહ્યું છે. ૧૧૦૦.

પ્રત્યેકબુદ્ધ પણ તેટલા જ કહ્યા છે. પ્રકીર્ણકોનું સ્વરૂપ આગમાધારે કાંઈક કહીએ છીએ. ૧૧૦૧.

અરિહંતના કથન અનુસારે મહાબુદ્ધિમાન શ્રમણો જે શાસ્ત્ર રચે છે, તે અહીં પ્રકીર્ણક જાણવા. ૧૧૦૨.

ઉત્કાલિકમંગવાહ્યં દશવૈકાલિકાદિકં ।

અંગવાહ્યં કાલિકં ય-દ્યોત્તરાધ્યયનાદિકં ॥ ૧૧૦૩ ॥

પ્રકીર્ણકાનિ સર્વાણિ તાનિ જ્ઞેયાનિ ધીધનૈઃ ।

પ્રત્યેકબુદ્ધૈરન્યૈર્વા રચિતાનિ મહાત્મભિઃ ॥ ૧૧૦૪ ॥

અત્ર ચ મતત્રયં-શ્રીઋષભાદિજિનાનાં ચતુરશીતિસહસ્રાદિપ્રમાણૈઃ સ્વસ્વશિષ્યૈ રચિતાનિ તાવત્સંખ્યાકાન્યેવ પ્રકીર્ણકાનીતિ કેચિત્ । ઋષભાદિજિનાનાં સ્વસ્વતીર્થભાવિ-
ભિશ્ચુર્વિધબુદ્ધ્યુપેતૈરપરિમિતૈઃ સાધુભિર્વિરચિતાનિ અપરિમિતાન્યેવ પ્રકીર્ણકાનીત્યન્યે, ઋષભા-
દિજિનાનાં સ્વસ્વતીર્થભાવિભિરપરિમિતૈઃ પ્રત્યેકબુદ્ધૈર્વિરચિતાનિ અપરિમિતાન્યેવ પ્રકીર્ણ-
કાનીત્યપરે, ઇત્યાદ્યર્થતો નંદીસૂત્રવૃત્તિતોડવસેયં, ગચ્છાચારવૃત્તિર્વા વિલોકનીયેતિ.

પટ્ટાધિપાનસંખ્યેયાન્ યાવત્ શ્રીવૃષભપ્રભોઃ ।

અવિચ્છિન્ના ગતિર્મોક્ષે પ્રાવર્તત મહાત્મનાં ॥ ૧૧૦૫ ॥

તાનથૈ ચતુરો યાવત્ ક્રમાત્ શ્રીનેમિપાર્શ્વયોઃ ।

ત્રીન્ વીરસ્ય પરેષાં તુ સંખ્યેયાન્નિખિલાર્હતાં ॥ ૧૧૦૬ ॥

અંતર્મૂહૂર્તેડતિક્રાંતે શ્રીનાભેયસ્ય કેવલાત્ ।

પ્રાવર્તત ગતિર્મોક્ષે નેમેર્વર્ષદ્વયે ગતે ॥ ૧૧૦૭ ॥

ઉત્કાલિક અંગબાહ્ય, દશવૈકાલિકાદિ જાણવા અને અંગબાહ્ય કાલિક ઉત્તરાધ્યયનાદિ જાણવા. ૧૧૦૩.

સર્વ પ્રકીર્ણકો બુદ્ધિમાનોએ તે પ્રકારના જાણવા કે જે પ્રત્યેકબુદ્ધોએ અથવા અન્ય મહાત્માઓએ જ રચેલા હોય. ૧૧૦૪.

અહીં ત્રણ મત છે તે આ પ્રમાણે-શ્રીઋષભાદિ તીર્થકરોના ૮૪૦૦૦ વિગેરે પ્રમાણવાળા પોતપોતાના શિષ્યરૂપ મુનિઓએ જે રચેલા, તેટલા જ પ્રકીર્ણકો જાણવા, એમ કેટલાક કહે છે. કેટલાક કહે છે કે - ઋષભાદિ જિનોના સ્વસ્વતીર્થભાવી ચતુર્વિધ બુદ્ધિયુક્ત અપરિમિત સાધુઓએ રચેલા અપરિમિત જ પ્રકીર્ણકો જાણવા. વળી બીજા એમ કહે છે કે - ઋષભાદિ જિનોના સ્વસ્વતીર્થભાવી અપરિમિત પ્રત્યેકબુદ્ધોએ રચેલા અપરિમિત જ પ્રકીર્ણકો જાણવા. ઇત્યાદિ અર્થથી શ્રીનંદીસૂત્રવૃત્તિથી જાણવું. અથવા ગચ્છાચારની વૃત્તિ જોવી.

શ્રીઋષભપ્રભુના અસંખ્યાતા પટ્ટાધિપ એવા મહાત્માઓની અવિચ્છિન્નપણે મોક્ષગતિ જાણવી. ૧૧૦૫.

શ્રી નેમિનાથના આઠ પાટ સુધી અને પાર્શ્વનાથના ચાર પાટ સુધી મોક્ષે ગયેલ જાણવા. શ્રીવીરપ્રભુના ત્રણ પાટ સુધી જાણવા. બાકીના સર્વ તીર્થકરોના સંખ્યાતા પાટ સુધી મોક્ષે ગયેલ જાણવા. ૧૧૦૬.

શ્રી ઋષભદેવસ્વામીને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું. ત્યારપછી એક અંતર્મુહૂર્તે મોક્ષમાર્ગ શરૂ થયો,

પાર્શ્વસ્ય ત્રિષુ વર્ષેષુ ચતુર્ષુ ચરમપ્રભોઃ ।
 શેષાણાં પુનરેકાદિ-દિવસાતિક્રમે સતિ ॥ ૧૧૦૮ ॥
 અભૂત્પ્રવૃત્તિઃ પૂર્વાણા-માદ્યાત્કુંથુજિનાવધિ ।
 અસંખ્યકાલં સંખ્યેય-કાલં પાર્શ્વજિનાવધિ ॥ ૧૧૦૯ ॥
 એકં સહસ્રં વર્ષાણાં મહાવીરસ્ય સા ભવત્ ।
 એતાવાન્ પૂર્વવિચ્છેદ-કાલોઽપિ સકલાર્હતાં ॥ ૧૧૧૦ ॥
 પરં વર્ષસહસ્રાણાં વિંશતિશ્ચરમેશિતુઃ ।
 પાર્શ્વસ્ય નાસૌ સર્વેષા-માતીર્થમપરં શ્રુતં ॥ ૧૧૧૧ ॥
 શ્રુતેષ્વંગાદિષ્વબદ્ધા જ્ઞાનિભિશ્ચ પ્રકાશિતાઃ ।
 આદેશાસ્તે શતાઃ પંચાન્ત્યસ્યાન્યેષામનેકઘા ॥ ૧૧૧૨ ॥
 કુરુતોલ્કુરુટૌ સાધૂ સપ્તમં નરકં ગતૌ ।
 બાલ્યેંગુઘાગ્રસંપર્કાન્મેરુર્વરિણ કંપિતઃ ॥ ૧૧૧૩ ॥

નેમિનાથના કેવળજ્ઞાન પછી બે વર્ષે, શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રભુના કેવળજ્ઞાન પછી ત્રણ વર્ષે છોલ્લા મહાવીરસ્વામીના કેવળજ્ઞાન પછી ચાર વર્ષે અને બાકીના વીશ પ્રભુના કેવળજ્ઞાન પછી એક વિગેરે દિવસ ગયા પછી મોક્ષમાર્ગ શરૂ થયો. ૧૧૦૭-૧૧૦૮.

પૂર્વોની પ્રવૃત્તિ પ્રથમ જિનેશ્વરથી કુંથુનાથ સુધી અસંખ્ય કાળ જાણવી, અને ત્યાંથી પાર્શ્વજિન સુધી સંખ્યાત કાળ જાણવો. ૧૧૦૮.

શ્રી વીર પરમાત્મા પછી એક હજાર વર્ષ સુધી પ્રવૃત્તિ જાણવી. પૂર્વવિચ્છેદકાળ પણ સર્વ જિનેશ્વરોનો એ પ્રમાણે જ જાણવો. ૧૧૧૦.

પૂર્વ વિનાના બીજા શ્રુતનો કાળ પૂર્વના વિચ્છેદ પછી વીશ હજાર વર્ષ સુધી એટલે કુલ ૨૧ હજાર વર્ષ સુધી જાણવો. શ્રી પાર્શ્વનાથ માટે આવો કાળ ન સમજવો. (તેમની પછી તો વીર પ્રભુ થતાં સુધી પૂર્વશ્રુત રહેલ છે.) અને બાકીના પ્રભુ માટે તેમનું તીર્થ ચાલતા સુધી અપરશ્રુતનો-પૂર્વવિનાના શ્રુતનો કાળ જાણવો. ૧૧૧૧.

જે અંગાદિશ્રુતમાં ગુંથાયેલા ન હોય અને જ્ઞાનીઓએ પ્રકાશિત કરેલા હોય, તે આદેશો સમજવા. તેવા આદેશો અંત્ય પ્રભુસંબંધી ૫૦૦ જાણવા અને અન્ય પ્રભુસંબંધી અનેક પ્રકારના જાણવા. ૧૧૧૨.

કુરૂટ ને ઉત્કુરૂટ સાધુ સાતમી નરકે ગયા. બાલ્યાવસ્થામાં અંગુઠાના સંપર્કથી વીરપ્રભુએ મેરૂ કંપાવ્યો. ૧૧૧૩.

વિહાય વલયાકારં સ્વયંભૂરમણાંબુધૌ ।
 સંતિ પદ્માનિ મત્સ્યાશ્ચ સમગ્રાકારશાલિનઃ ॥ ૧૧૧૪ ॥
 અત્યંતં સ્થાવરા સિદ્ધા મરુદેવા મહાસતી ।
 અસંદૃઘ્યાઃ શ્રુતે જ્ઞેયા આદેશા એવમાદયઃ ॥ ૧૧૧૫ ॥
 શ્રેયાંસઃ શ્રાવકો મુખ્યઃ શ્રીનાભેયજિનેશિતુઃ ।
 તે નંદસૂર્યશંખાઝ્યાં-સ્રયાણાં નેમિતોઽર્હતાં ॥ ૧૧૧૬ ॥
 સુભદ્રા મહાસુવ્રતા સુનંદા સુલસાપિ ચ ।
 મુઘ્યાઃ સ્યુઃ શ્રાવિકા આઘ-નેમિપાશર્વાન્તિમાર્હતાં ॥ ૧૧૧૭ ॥
 શેષાણાં ત્વપ્રસિદ્ધા ઇતિ.
 ઇંદ્રભૂતિર્ગણી મુખ્ય-શ્ચંદના ચ પ્રવર્તિની ।
 શ્રેણિકો નૃપતિર્ભક્તઃ સમ્યક્ત્વં ક્ષાયિકં દધત્ ॥ ૧૧૧૮ ॥
 યક્ષઃ શ્રીવર્ધમાનસ્ય માતંગો ગંજવાહનઃ ।
 દ્વિભુજો નકુલોપેતા-પસવ્યકરપંકજઃ ॥ ૧૧૧૯ ॥
 વામે કરે ચ રુચિરં દધાનો બીજપૂરકં ।
 શ્યામાંગકાંતિઃ પુષ્પાતિ શ્રિયં શ્રીવીરસેવિનાં ॥ ૧૧૨૦ ॥

સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રમાં વલયાકારને મૂકીને સમગ્ર આકારવાળા પદ્મો ને મત્સ્યો છે. ૧૧૧૪.

અત્યંત સ્થાવર એવા (સ્થાવરમાંથી તરત આવેલા એવા) મહાસતી મરુદેવા સિદ્ધિપદને પામ્યા' ઈત્યાદિ આદેશો શ્રુતમાં અસંદૃઘ જાણવા. ૧૧૧૫.

શ્રી નાભેયજિનના મુખ્ય શ્રાવક શ્રેયાંસ હતા અને નેમિ, પાર્શ્વ તથા વીરપ્રભુના નંદ, સૂર્ય અને શંખ નામના મુખ્ય શ્રાવક જાણવા. ૧૧૧૬.

તેમજ સુભદ્રા, મહાસુવ્રતા, સુનંદા ને સુલસા એ ચાર અનુક્રમે આઘ જિન, નેમિ, પાર્શ્વ અને વીરપ્રભુની મુખ્ય શ્રાવિકા જાણવી. ૧૧૧૭.

શેષ તીર્થકરોના મુખ્ય શ્રાવક ને શ્રાવિકાના નામ અપ્રસિદ્ધ છે.

શ્રી વીરપ્રભુના મુખ્ય ગણધર ઈંદ્રભૂતિ, મુખ્ય પ્રવર્તિની ચંદના અને ક્ષાયિક સમકિતને ધારણ કરનાર નૃપતિ શ્રેણિક ભક્ત જાણવા. ૧૧૧૮.

શ્રીવીરપ્રભુનો યક્ષ માતંગ કે જેનું વાહન ગજ છે, ભુજા બે છે, તેમાં જમણી ભુજામાં નકુલ અને વામ ભુજામાં સુંદર એવા બીજોરને ધારણ કરનાર, શ્યામ અંગકાંતિવાળો, શ્રીવીર પરમાત્માની સેવા કરનારને લક્ષ્મી આપનારો થયો. ૧૧૧૯-૧૧૨૦.

દેવી સિદ્ધાધિકા સિંહ-વાહનાઢ્યા ચતુર્ભુજા ।
 પુસ્તકાભયસંયુક્તા-પસવ્યકરયામલા ॥ ૧૧૨૧ ॥
 બીજપૂરકવીણાઢ્ય-વામપાણિદ્વયા સતાં ।
 શ્રીવીરભક્તા હરિત-વર્ણા દિશતુ વાંછિતં ॥ ૧૧૨૨ ॥
 યથાસ્યામવસર્પિણ્યા-મેવં પ્રાપ્તા મહોદયં ।
 ચતુર્વિંશતિરર્હત-સ્તથા ભાવ્યાઃ પરાસ્વપિ ॥ ૧૧૨૩ ॥
 ઇહૈતદવસર્પિણીભરતવર્ષભૂયોષિતો-
 વિશેષસુષમાકૃતો જિનવરાશ્ચતુર્વિંશતિઃ ।
 મયાઽપ્રતિમયા મુદા પ્રતિહતામયાશ્ચિન્મયાઃ ।
 સ્તુતા વિગતવિક્રિયાઃ કૃતધિયાં ક્રિયાસુઃ શ્રિયં ॥ ૧૧૨૪ ॥
 વિશ્વાશ્ચર્યદકીર્તિકીર્તિવિજયશ્રીવાચકેન્દ્રાંતિષ-
 દ્રાજશ્રીતનયોઽતનિષ્ઠ વિનયઃ શ્રીતેજપાલાત્મજઃ ।
 કાવ્યં યત્કિલ તત્ર નિશ્ચિતજગત્તત્ત્વપ્રદીપોપમે ।
 સર્ગોઽયં પ્રથિતો નિસર્ગસુભગો દ્વાત્રિંશદ્દષોઽભવત્ ॥ ૧૧૨૫ ॥
 ॥ ઇતિ શ્રીલોકપ્રકાશે દ્વાત્રિંશત્તમઃ સર્ગઃ સમાપ્તઃ ॥ શ્રીરસ્તુ ॥

સિદ્ધાધિકા દેવી સિંહના વાહનવાળી, ચાર ભુજવાળી, જમણા બે હાથમાં પુસ્તક અને અભય તથા બે ડાબા હાથમાં બીજોરુ અને વીણાને ધારણ કરનારી, હરિતવર્ણવાળી શ્રી વીર પરમાત્માના ભક્તોના વાંચિતને આપો. ૧૧૨૧-૧૧૨૨.

જેમ આ અવસર્પિણીમાં ઉપર કહી ગયા પ્રમાણે ચોવીશ તીર્થકરો મહોદયને પ્રાપ્ત કરનારા થયા તેમ બીજી અવસર્પિણીમાં પણ જાણી લેવું. ૧૧૨૩.

અહીં આ અવસર્પિણી અને ભારતવર્ષની પૃથ્વીરૂપી બન્ને સ્ત્રીને વિશેષ સુખ કરનારા, સર્વ રોગનો વિનાશ કરનારા, જ્ઞાનમય અને વિક્રિયા રહિત એવા ૨૪ તીર્થકરોની મેં મોટા હર્ષથી સ્તવના કરી, તે બુદ્ધિમાનોને લક્ષ્મીને આપો. ૧૧૨૪.

વિશ્વને આશ્ચર્ય પમાડનાર છે કીર્તિ જેમની એવા શ્રી કીર્તિવિજય વાચકેન્દ્રના શિષ્ય અને રાજશ્રી તથા તેજપાળના પુત્ર શ્રી વિનયવિજયે, જે આ કાવ્ય રચ્યું છે તે નિશ્ચિત એવા જગત્તત્ત્વને પ્રકાશ કરવામાં દીપકસમાન આ કાવ્યમાં સ્વભાવે જ સુભગ એવો આ બત્રીશમો સર્ગ સંપૂર્ણ થયો. ૧૧૨૫.

॥ अथ त्रयस्त्रिंशत्तमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

तथास्यामवसर्पिण्यां प्रथमश्चक्रवर्त्तिषु ।
अभूद्भरत इत्यादि-देवस्य तनुजोऽग्रिमः ॥ १ ॥
सुमंगलाकुक्षिरत्नं पंचचापशतोच्छ्रितः ।
स्वर्णरुक् चतुरशीति-पूर्वलक्षसुजीवितः ॥ २ ॥
साधिताशेषषट्खंडः स चादर्श-गृहेऽन्यदा ।
निरंगुलीयकां पश्य-त्रंगुलीं पर्यभावयत् ॥ ३ ॥
शरीरासारतां द्राक् च लेभे केवलमुज्ज्वलं ।
प्रदत्तसाधुवेषश्च शक्रेणागत्य बंदितः ॥ ४ ॥
सहस्रैर्दशभी राज्ञां सेवितः स्वीकृतव्रतैः ।
विहृत्य लक्षं पूर्वाणा-मवाप परमं पदं ॥ ५ ॥ इति भरतः ॥
अयोध्यायां नगर्यां च द्वितीयश्चक्रवर्त्त्यभूत् ।
स्वर्णवर्णः सार्द्धचतु-र्धनुःशतसमुच्छ्रितः ॥ ६ ॥

सर्ग ३३ भो

आ अवसर्पिणीमां प्रथमजिनेश्वरना मोटा पुत्र भरत, ચકવર્તીઓમાં પ્રથમ થયા.. ૧.
તે, સુમંગલાદેવીની કુક્ષિમાં રત્નસમાન, પાંચ સો ધનુષ્ય ઊંચા દેહવાળા, સુવર્ણસમાન
કાંતિવાળા અને ૮૪ લાખ પૂર્વના આયુવાળા હતા. ૨.
સમસ્ત છ ખંડ સાધ્યા પછી એક વખત આરીસા ભુવનમાં હતા, તે વખતે હાથની એક
આંગળી મુદ્રિકાવિનાની દેખતા તેમણે શરીરની અસારતા ભાવી અને તરત જ, ઉજ્જવળ કેવળજ્ઞાન
પામ્યા. શકેદ્રે આવીને મુનિવેષ આપ્યો અને વંદન કર્યું. ૩-૪.
ચારિત્રને સ્વીકારેલા એવા દશ હજાર રાજર્ષિઓથી સેવાતા, તે એક લાખ પૂર્વ સુધી પૃથ્વીપર
વિચરીને પરમપદને પામ્યા. ૫ ઈતિ ભરતઃ ૫
બીજા ચકવર્તી સગર નામના અયોધ્યા નગરીમાં થયા. તે સુવર્ણસમાન દેહના વર્ણવાળા,
સાડાચાર સો ધનુષ્યની ઊંચાઈવાળા, ૭૨ લાખ પૂર્વના આયુવાળા અને સુમિત્રવિજય રાજા તથા

દ્વાસપ્તતિપૂર્વલક્ષ-જીવિતઃ સગરાહ્વયઃ ।
 સુમિત્રવિજયક્ષમાપ-યશોમત્યોસ્તનૂદ્ભવઃ ॥ ૭ ॥
 અજિતસ્યાર્હતશ્ચાસૌ પિતૃવ્યતનયોઽભવત્ ।
 યતઃ સુમિત્રવિજયો જિતશત્રુશ્ચ સોદરૌ ॥ ૮ ॥
 સોઽપિ સ્વપુત્રમરણ-પ્રાપ્તવૈરાગ્યવાસનઃ ।
 અજિતસ્યાર્હતઃ પાર્શ્વે પરિવ્રજ્ય શિવં યયૌ ॥ ૯ ॥ ઇતિ સગરઃ ॥
 અભૂન્નગર્યા શ્રાવસ્ત્યાં સમુદ્રવિજયો નૃપઃ ।
 ભદ્રા પ્રિયતમા તસ્ય મઘવા તનયસ્તયોઃ ॥ ૧૦ ॥
 દ્વિચત્વારિંશદ્ભ્યર્ધ્વા ધનુષાં વપુરચ્છયઃ ।
 લક્ષાણિ પંચવર્ષાણા-માયુષ્કં ચાસ્ય કીર્તિતં ॥ ૧૧ ॥
 સંસારાનિત્યતાં ધ્યાયન્ જાતવૈરોગ્યવાસનઃ ।
 સોઽગાદ્ગૃહીતચારિત્રઃ સ્વર્ગલોકં તૃતીયકં ॥ ૧૨ ॥ ઇતિ મઘવા ॥
 કુરુજંગલદેશે ચ હસ્તિનાગપુરે પુરે ।
 કુરુવંશે મહીશોઽભૂ-દશ્વસેનાહ્વયો મહાન્ ॥ ૧૩ ॥
 સહદેવી ચ તદ્ભાર્યા શીલસૌભાગ્યશાલિની ।
 સનત્કુમારસ્તત્પુત્ર-શ્ચતુર્થશ્ચક્રવર્ત્યભૂત્ ॥ ૧૪ ॥

યશોમત્તીના પુત્ર હતા. ૬-૭.

એ અજિતનાથ ભગવાનના કાકાના પુત્ર હતા, કારણકે સુમિત્રવિજયનાં જિતશત્રુ રાજા સહોદર હતા. ૮.

તે પણ પોતાના પુત્રોના મરણથી વૈરાગ્ય વાસનાને પામીને અજિતનાથપાસે પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરી મોક્ષે ગયા. ૯. ઈતિ સગરઃ ૨.

શ્રાવસ્તિનગરીમાં સમુદ્રવિજય નામે રાજા હતા. તેને ભદ્રા નામે પ્રિયતમા હતી. તેમના મઘવા નામે પુત્ર (ત્રીજા ચક્રવર્તી) થયા. ૧૦.

તેમનું દેહમાન ૪૨૦ ધનુષ્યનું અને આયુષ્ય પાંચ લાખ વર્ષનું હતું. ૧૧.

સંસારની અનિત્યતા ધ્યાતાં વૈરાગ્યવાસના ઉત્પન્ન થવાથી તેમણે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું અને મરણ પામીને ત્રીજા દેવલોકમાં દેવ થયા. ૧૨. ઈતિ મઘવા. ૩.

કુરુજંગલ દેશનાં હસ્તિનાગપુર નગરમાં કુરુવંશમાં અશ્વસેન નામના મહાન્ રાજા થયા. ૧૩.

તેને શીલ સૌભાગ્યશાળી સહદેવી નામે ભાર્યા હતી. તેના પુત્ર સનત્ કુમાર નામે ચોથા ચક્રી થયા. ૧૪.

અદ્વચદ્વાન્યેકચત્વારિં-શદ્ધનૂષિ સ ઉચ્ચિતઃ ।
 તથા ત્રિવર્ષલક્ષાયુર્જગદુત્કૃષ્ટરૂપવાન્ ॥ ૧૫ ॥
 તસ્મિન્નવસરે કોઽપિ સૌધર્મેન્દ્રસ્ય પર્ષદિ ।
 ઈશાનસ્વર્ગવાસ્તવ્યઃ સંગમાખ્યઃ સુરોઽવિશત્ ॥ ૧૬ ॥
 તત્તેજસા સુરાઃ સર્વે પ્રત્યૂષે તારકા ઇવ ।
 તાર્કિકા ઇવ વાઃજૈને બભૂવુર્ગતતેજસઃ ॥ ૧૭ ॥
 ગતે તસ્મિન્ સુરૈઃ સર્વેઃ પૃથઃ સૌધર્મનાયકઃ ।
 જર્ગાવયં ભવે પૂર્વે ભાવિતાત્માભવન્મુનિઃ ॥ ૧૮ ॥
 આચામાન્તવર્દ્ધમાનં તત્રાકાર્ષીત્તપો મહત્ ।
 તેજસ્તદનુભાવેન વિભર્ત્યયમનુત્તરં ॥ ૧૯ ॥
 સ્વામિન્નન્યસ્ય કસ્યાપિ રૂપમસ્ત્યધુનેદૃશં ।
 ઇતિ પૃથઃ સુરાધીશઃ શશંસૈવમ્સંશયઃ ॥ ૨૦ ॥
 રૂપં સનત્કુમારસ્ય વર્તતે ચક્રવર્તિનઃ ।
 દેવેભ્યોઽપ્યધિકં નાસ્મા-દૃશાં વચનગોચરઃ ॥ ૨૧ ॥
 અશ્રદ્ધધાનૌ તત્કૌચિ-દ્વિપ્રીભૂયાગતૌ સુરૌ ।
 રૂપં દિદૃક્ષુઃ ચક્રી ચ તદાસીત્સ્નાનવેશ્મનિ ॥ ૨૨ ॥

તેમના દેહની ઉંચાઈ ૪૧૧ ધનુષ્યની હતી અને ત્રણ લાખ વર્ષનું આયુ હતું. તથા તેઓ જગતમાં ઉત્કૃષ્ટ રૂપવાળા હતા. ૧૫.

તે અવસરે સૌધર્મેન્દ્રની સભામાં ઈશાનસ્વર્ગવાસી કોઈ સંગમ નામનો દેવ કાર્ય પ્રસંગે આવ્યો. ૧૬

તેના તેજથી સર્વે સૌધર્મકલ્પવાસી દેવો પ્રભાતમાં તારાની જેવા અને જૈનની પાસે તાર્કિકોની જેવા તેજ વિનાના થઈ ગયા. ૧૭.

તે દેવના ગયા પછી સર્વ દેવોએ સૌધર્મેન્દ્રને પૂછ્યું કે - 'આનું આવું અત્યંત તેજ કેમ છે ?' ઈંદ્રે કહ્યું કે - 'પૂર્વભવે એ ભાવિતાત્મા મુનિ હતા. તે ભવમાં તેમણે મોટો આયંબીલ વર્ધમાનતપ કર્યો હતો. તેના પ્રભાવથી એ દેવ અનુત્તર તેજને પામેલ છે.' ૧૮-૧૯.

ફરી દેવોએ પૂછ્યું કે - 'અત્યારે આવું અપૂર્વ તેજ બીજા કોઈનું છે ?' આ પ્રમાણે ઈંદ્રને પૂછવાથી ઈંદ્રે નિઃસંશયપણે કહ્યું કે - 'હાલ સનત્ કુમાર ચક્રીનું રૂપ દેવો કરતાં પણ અધિક છે, અમે તે રૂપનું વર્ણન પણ કરી શકીએ તેમ નથી.' ૨૦-૨૧.

આ પ્રમાણે ઈંદ્રના વચન ઉપર શ્રદ્ધા ન થવાથી કોઈ બે દેવ વિપ્રનું રૂપ કરી ચક્રીપાસે તેમનું રૂપ જોવા આવ્યા. તે વખતે ચક્રી સ્નાનગૃહમાં હતા. ૨૨.

અભ્યક્તસ્ત્યક્તશૃંગારો રૂપમાલોક્ય વિસ્મિતૌ ।

તૌ પ્રત્યુવાચ દ્રષ્ટવ્યં રૂપં મયિ સભાસ્થિતે ॥ ૨૩ ॥

તતઃ સ્નાતોઽલંકૃતશ્ચ દૃષ્ટઃ સિંહાસને સ્થિતઃ ।

તાભ્યાં વિષ્ણુચિત્તાભ્યાં તેન પૃષ્ઠે ચ કારણે ॥ ૨૪ ॥

રોગોત્પત્તિં જગદતુ-સ્તતઃ સ્વીકૃત્ય સંયમં ।

સહતે સ્મ ગદાન્ સપ્ત સપ્તવર્ષશતાવધિ ॥ ૨૫ ॥

તથોક્તં યોગશાસ્ત્રવૃત્તૌ-

કચ્છ ૧ શોષ ૨ જ્વર ૩ શ્વાસા ૪-રુચિ ૫ કુક્ષ્ય ૬ ક્ષિવેદનાઃ ૬ ।

સપ્તાધિસેહે પુણ્યાત્મા સપ્ત વર્ષશતાનિ સઃ ॥ ૨૬ ॥

ઉત્તરાધ્યયનવૃત્તેરયમેવાભિપ્રાયઃ,

ઋષિમંડલે તુ-

કંઙ્ક ૧ અભક્તસદ્ધા ૨ તિવ્વા વેઅણા ૩ અચ્છિ ૩ કુચ્છીસુ ૪ ।

કાસં ૫ સાસં ચ ૬ જરં ૭ અહિયાસઈ સત્ત વાસસણ ॥ ૨૬ A ॥

મરણસમાધિપ્રકીર્ણકે તુ-

સોલસ રોગાયંકા સહિયા સહ ચવિકળા ચઉત્થેણ ।

વાસસહસ્તા સત્ત ૩ સામન્નધુરં ઉવગણં ॥ ૨૬ B ॥

અભ્યંગન (માલિસ) કરાવેલું હતું અને શૃંગાર વિનાના હતા. છતાં તે વખતે તેમનું રૂપ જોઈને તે આવેલ દેવો વિસ્મય પામ્યા. તેમને ચક્રીએ કહ્યું કે -‘મારું રૂપ તો હું સત્તામાં બેઠો હોઉં ત્યારે જોવું.’ ૨૩.

પછી ચક્રી સ્નાન કરી વસ્ત્રાલંકાર ધારણ કરી સત્તામાં આવીને બેઠા. એટલે તે બે વિપ્રો પણ આવ્યા. તેમને આ વખતનું રૂપ જોઈને ઉદાસ ચિત્તવાળા થયેલા જોયા, તેથી ચક્રીએ કારણ પૂછ્યું. ૨૪.

એટલે તેમણે શરીરમાં રોગોત્પત્તિ થઈ ગયાનું કહ્યું, તેથી વૈરાગ્ય પામીને તે ચક્રીએ ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું અને સાત મહાવ્યાધિઓ સાત સો વર્ષ સુધી સહન કર્યા. ૨૫.

શ્રી યોગશાસ્ત્રની વૃત્તિમાં કહ્યું છે કે -‘કચ્છ ૧, શોષ ૨, જ્વર ૩, શ્વાસ ૪, અરુચિ ૫, કુક્ષિવેદના ૬, અક્ષિવેદના ૭ આ સાત વ્યાધિ તે પુણ્યાત્માએ સાત સો વર્ષ સુધી સહન કર્યા. ૨૬.

શ્રી ઉત્તરાધ્યયનવૃત્તિનો પણ આ અભિપ્રાય છે.

ઋષિમંડળમાં તો-કંડુ ૧, અભક્તશ્રદ્ધા-અરુચિ ૨, તીવ્ર અક્ષિવેદના ૩, તીવ્ર કુક્ષિવેદના ૪, કાસ ૫, શ્વાસ ૬ ને જ્વર ૭ - આ વ્યાધિઓ સાત સો વર્ષ સુધી સહન કર્યા.’ એમ કહેલ છે. ૨૬.A.

વળી મરણસમાધિપ્રકીર્ણકમાં ‘શ્રમણપણાની ધુરાને પ્રાપ્ત થયેલા ચોથા ચક્રીએ સાત હજાર

સત્ત્વર્ષસહસ્રાણ્યદાશ રોગાનધિસદ્દેવિતુ ઉત્તરાધ્યયનદીપિકાયાં.

શક્રપ્રશંસાઽશ્રદ્ધાના-ત્સુનર્દેવૈઃ પરીક્ષિતઃ ।

પ્રાપ્તશ્ચિકિત્સાનાકાંક્ષી તૃતીયં સ્વર્ગમુત્તમઃ ॥ ૨૭ ॥ ઇતિ સનત્કુમારઃ ॥

શ્રીશાંતિઃ પંચમશ્ચક્રી ષષ્ઠઃ કુંધુજિનેશ્વરઃ ।

અરોઽર્હન્ સત્તમસ્તેષાં ચરિતં પ્રાગ્નિરુપિતં ॥ ૨૮ ॥

હસ્તિનાખ્યે પુરેઽનંત-વીર્યોઽભૂતૃથિવીપતિઃ ।

રેણુકાયાઃ સ્વસા તસ્ય પ્રિયાભૂજિતશત્રુજા ॥ ૨૯ ॥

તસ્મિન્નવસરે દુઃસ્થો વિપ્રો વ્યુચ્છિન્નવંશકઃ ।

અગ્નિનામા ભ્રમન્ પ્રાપ તાપસાશ્રમમેકદા ॥ ૩૦ ॥

સુતત્વેનાગ્રહીદર્ગિનિ જમઃ કુલપતિશ્ચ તં ।

તતઃ સ જમદગ્ન્યાખ્ય-સ્તાપસોઽભૂન્મહાતપાઃ ॥ ૩૧ ॥

જૈનશૈવૌ તદા વૈશ્વા-નરધન્વંતરી સુરૌ ।

વિવદંતૌ નૃલોકં ચા-ગતૌ ધર્મં પરીક્ષિતું ॥ ૩૨ ॥

વર્ષ સુધી સોળ મહારોગ સહન કર્યા' - એમ કહેલ છે. ૨૬. B,

શ્રી ઉત્તરાધ્યયની દીપિકામાં તો 'સાત હજાર વર્ષસુધી અઢાર રોગને સહન કર્યા' એમ કહ્યું છે.

ફરીને પાછી ઈંદ્રે ચક્રીની પ્રશંસા કરી, તેની શ્રદ્ધા ન થવાથી દેવે કોઈ પણ પ્રકારની વ્યાધિની ચિકિત્સાને તે ચક્રી ઈચ્છતા નથી-એ બાબતની પરીક્ષા કરી. અને ત્યારબાદ અનુક્રમે આયુષ્ય પૂર્ણ થયે ત્રીજા સ્વર્ગમાં ઉત્પન્ન થયા. ૨૭. ઇતિ સનત્કુમારઃ ૪

શ્રી શાંતિનાથ પાંચમા ચક્રી, શ્રી કુંધુનાથ છઠ્ઠા ચક્રી અને શ્રી અરનાથ સાતમા ચક્રી થયા. તેમનું ચરિત્ર પૂર્વે નિરૂપણે કરેલ છે. ૨૮. ૫-૬-૭

હસ્તિનાપુર નામના નગરમાં અનંતવીર્ય નામે રાજા થયા. જિતશત્રુ રાજાની પુત્રી રેણુકાની બહેન તેની રાણી થઈ. ૨૯.

તે અવસરે અગ્નિ નામનો દુઃખી અને વ્યુચ્છિન્ન વંશવાળો વિપ્ર એક વખત ભ્રમતો ભ્રમતો કોઈ તાપસના આશ્રમમાં આવ્યો. ૩૦.

ત્યાંના જમ નામના કુલપતિએ તે અગ્નિને પુત્રપણે ગ્રહણ કર્યો. ત્યારથી તે જમદગ્નિ નામનો મહાતપ કરનારો તપસ્વી થયો. ૩૧.

જૈનધર્મી ને શૈવધર્મી એવા વૈશ્વાનર અને ધન્વંતરી નામના બે દેવો પરસ્પર વાદ કરતા ધર્મની પરીક્ષા કરવા માટે મનુષ્યલોકમાં આવ્યા. ૩૨.

પરીક્ષણીયો જૈનેષુ પ્રથમં દૃશ્યતેઽત્ર યઃ ।
 પરીક્ષ્યસ્તાપસપ્રઃ શૈવેષ્વિત્યત્ર સંગરઃ ॥ ૩૩ ॥
 તદા ભાવયતિઃ પદ્મ-રથાખ્યો મિથિલાપતિઃ ।
 ગુરુશ્રીવાસુપૂજ્યાંતે ગચ્છન્ વ્રતજિઘૃક્ષયા ॥ ૩૪ ॥
 પ્રાતિલોમ્યાનુલોમ્યાભ્યા-મુપાયૈર્વિવિધૈરસૌ ।
 પરીક્ષિતો ન ચુક્ષોભ પવનૈરિવ મંદરઃ ॥ ૩૫ ॥
 અગાતાં તૌ તતો દેવૌ જમદગ્નિ પરીક્ષિતું ।
 ચટકૌ દંપતી ભૂત્વા તસ્ય શ્મશ્રુણ્યતિષ્ઠતાં ॥ ૩૬ ॥
 અનુમન્યસ્વ માં કાંતે ગત્વાઽયામિ હિમાલયં ।
 ઇત્યુચિવાંસં ચટકં ચટકાથૈવમબ્રવીત્ ॥ ૩૭ ॥
 દ્રુતં નૈતિ ભવાનન્ય-કાંતાસક્તઃ સ્વભાવતઃ ।
 લંપટાનાં કુતો મોક્ષઃ પરસ્ત્રીનાગપાશતઃ ॥ ૩૮ ॥
 સ સ્માહાવશ્યમેષ્યામિ ન ચેદ્ગોઘાતપાતકૈઃ ।
 ગૃહ્યેઽથવા વિનશ્યામિ પાપૈર્વિશ્વસ્તઘાતિનાં ॥ ૩૯ ॥
 ચટકોચે પ્રિયાલીકૈઃ પર્યાસં શપથાંતરૈઃ ।
 તાપસસ્યાસ્ય પાપેન ગૃહ્યેઽહમિતિ શપ્યતાં ॥ ૪૦ ॥

જૈનમાં જે પ્રથમ એટલે ધર્મની શરુઆતવાળો દેખાય, તેની પરીક્ષા કરવી અને પછી શૈવધર્મી તાપસમાં જે શ્રેષ્ઠ ગણાતા હોય, તેની પરીક્ષા કરવી એવો નિર્ણય કર્યો. ૩૩.

તે વખતે ભાવયતિ એવો મિથિલાપતિ પદ્મરથ નામનો રાજા શ્રીવાસુપૂજ્ય ગુરૂની પાસે વ્રત લેવાની ઈચ્છાથી જતો હતો. તેની એ દેવોએ અનુકૂળ-પ્રતિકૂળ એવા વિવિધ ઉપાયોવડે પરીક્ષા કરી, પણ તે પવનવડે મેરુપર્વત ચલિત ન થાય તેમ ચલિત થયા નહીં. ૩૪-૩૫.

પછી તે દેવો જમદગ્નિની પરીક્ષા કરવા ગયા અને ચકલા ચકલીનું રૂપ કરી તેની દાઢીમાં રહ્યા. ૩૬.

તેમાંથી ચકલો બોલ્યો કે -‘હે કાંતા ! મને રજા આપ. હું હિમાલય જઈને પાછો તરત આવીશ’ આમ કહેતા ચકલાને ચકલીએ કહ્યું કે - ‘સ્વભાવથી જ અન્ય કાંતામાં આસક્ત એવા તમે ઉતાવળા પાછા ન આવો, કેમકે લંપટો પરસ્ત્રીરૂપી નાગપાશમાંથી શી રીતે છુટી શકે ?’ ૩૭-૩૮.

એટલે ચકલો બોલ્યો કે - ‘હું અવશ્ય આવીશ. જો ન આવું, તો ગૌહત્યાનું પાતક મને લાગે અથવા વિશ્વાસઘાતીના પાપથી મારો વિનાશ થાય.’ ૩૯.

ત્યારે ચકલી બોલી કે-‘હે પ્રિય ! બીજા સોગન લેવાથી સર્યુ. આ તાપસનું પાપ મને લાગે

તતઃ સ તાપસઃ ક્રુદ્ધઃ યગૌ ધૃત્વા કરેણ તૌ ।
 ઉવાચ મયિ કિં પાપ-મીઢગાજન્મસુવ્રતે ॥ ૪૧ ॥
 ઋચતુસ્તૌ યગૌ પાપં પાપર્ષે કિમતઃ પરં ।
 અનુત્પાદિતપુત્રેણ યત્ત્વયા ચર્યતે તપઃ ॥ ૪૨ ॥
 તતો ભ્રષ્ટમનાઃ સોઽભૂ-ત્ત્રીપાણિગ્રહણોત્સુકઃ ।
 મિથ્યાદૃશાં હિ વૈરાગ્યં કુલટાચિત્તચંચલં ॥ ૪૩ ॥
 અખિદ્યત સુરો ધન્યં-તરિસ્તં વીક્ષ્ય તાદૃશં ।
 કિમૈભિસ્તાપસૈર્મૂઢૈ-રિત્યભૂદયમાર્હતઃ ॥ ૪૪ ॥
 ભૂરિકન્યં યયાચેઽસૌ જિતશત્રુમૃષિર્નૃપં ।
 ત્વામિચ્છંતીં દદામીતિ સોઽવાદીચ્છાપભીરુકઃ ॥ ૪૫ ॥
 ક્ષામં ભિક્ષાચરં વીક્ષ્ય નિખિલાઃ કૃતથૂત્કૃતીઃ ।
 કુબ્જીચક્રેઽસકૌ શાપા-દેકોનં કન્યકાશતં ॥ ૪૬ ॥
 રેણુક્રીડાપરાં લઘ્વીં રેણુકાનામકન્યકાં ।
 ફલૈઃ પ્રલોભ્ય મામેષા વૃણોતીત્યવદન્નૃપં ॥ ૪૭ ॥

એવા સોગન ખાઓ.' ૪૦.

આ પ્રમાણે સાંભળીને તે તાપસ કોધાયમાન થયો અને બંને પક્ષીને હાથવડે પકડી કહ્યું કે- 'જન્મથી માંડીને વ્રતધારી એવા મારામાં શું એવું પાપ છે કે ચકલીએ એ પાપ લેવાનું કહ્યું ?' ૪૧.

એટલે તે બંને પક્ષી બોલ્યા કે - 'હે પાપર્ષિ ! આથી વધારે પાપ કયું છે, કે તમે પુત્રોત્પત્તિ કર્યા સિવાય તપ તપો છો ?' ૪૨.

આ પ્રમાણે પક્ષીઓના વચનો સાંભળી તાપસનું મન ચલિત થયું અને તે કોઈ પણ સ્ત્રી સાથે પાણિગ્રહણ કરવા માટે ઉત્સુક થયા, કારણ કે મિથ્યાત્વીને વૈરાગ્ય કુલટાના ચિત્ત જેવો ચંચળ હોય છે. ૪૩.

જમદગ્નિની આ પ્રમાણે સ્થિતિ જોઈને ધન્વંતરી દેવ ખેદ પામ્યો અને વિચાર્યું કે - 'આ મૂઢ એવા તાપસીથી શું અર્થાત્ એઓમાં વાસ્તવિક ધર્મ જણાતો નથી' આમ વિચારીને તે શ્રાવક થયો. (પછી બંને દેવ સ્વર્ગે ગયા). ૪૪.

અહીં જમદગ્નિએ ઘણી કન્યાવાળા જિતશત્રુ રાજા પાસે જઈને એક કન્યાની માગણી કરી એટલે તેના શાપથી ભય પામતા રાજાએ કહ્યું કે - 'જે કન્યા તમને ઈચ્છશે તે આપીશ.' ૪૫.

પરંતુ આ દુર્બળ ભિક્ષાચરને જોઈને બધી કન્યાઓએ થુથુકાર કર્યો એટલે એ તાપસે નવાણું કન્યાઓને શાપવડે કુબડી કરી દીધી. ૪૬.

પછી ધૂળમાં કીડા કરતી સૌથી નાની રેણુકા નામની કન્યાને ફળવડે લોભાવીને આ મને ઈચ્છે

નૃપેણ દત્તામાદાય તાં પ્રસન્નઃ પરા અપિ ।
 બટુઃ કન્યાઃ પટૂકૃત્ય વને નીત્વા પુષ્પેષ તાં ॥ ૪૮ ॥
 તાતવત્પરિપોષ્યાપિ સોઽથ કામવશંવદઃ ।
 જરન્નરીરમદ્દાલાં શ્લથાંગોઽપ્યશ્લથસ્પૃહઃ ॥ ૪૯ ॥
 ઋતુકાલેઽથ તેનોક્તા સા બાલા ત્વત્કૃતે ચરું ।
 સાધયામિ યતસ્તે સ્યાન્નંદનો બ્રાહ્મણોત્તમઃ ॥ ૫૦ ॥
 સાવગૂ દ્વૌ સાધય ચરુ તત્ર બ્રાહ્મઃ કૃતે મમ ।
 અન્યઃ ક્ષાત્રોઽનંતવીર્ય-પ્રિયાયા મત્સ્વસુઃ કૃતે ॥ ૫૧ ॥
 સાધિતૌ દ્વૌ ચરુ તેન બ્રાહ્મક્ષત્રમોહનિધી ।
 તતઃ સાઽચિંતયદ્ધિતે રેણુકા દીર્ઘયા દૃશા ॥ ૫૨ ॥
 મા ભૂત્સુતોઽપિ મે મંદ્ર-દારણ્યો હરિણાદિવત્ ।
 ધ્યાત્વેતિ સ્વયમાદત્સા ક્ષાત્રતેજઃ કરં ચરું ॥ ૫૩ ॥
 દ્વિતીયં ચાપરા તેન જાતૌ કુલવિલક્ષણૌ ।
 રામઃ પુત્રો રેણુકાયાઃ પરસ્યાઃ કૃતવીર્યકઃ ॥ ૫૪ ॥

છે-એમ તેણે રાજાને કહ્યું. ૪૭.

એટલે રાજાએ તેને આપી. તેને લઈને પ્રસન્ન થયેલા તે તાપસે કુબડી કરેલી બધી કન્યાઓને પાછી યથાસ્વરૂપ કરી અને રેણુકાને લઈને તે વનનાં-પોતાના આશ્રમમાં આવ્યો. ત્યાં તે તેનું પોષણ કરવા લાગ્યો. ૪૮.

પિતાની જેમ પરિપાલન કરીને પણ કામને વશ એવો અને અંગો શિથિલ થયેલ છતાં જેની સ્મૃત્તા શિથિલ થઈ નથી એવો તે વૃદ્ધ તાપસ, તે બાળાની સાથે કામકીડા કરવા લાગ્યો. ૪૯.

એક વખત ઋતુકાળે તાપસે તે બાળાને કહ્યું કે -‘તારે માટે એક ચરુ સ્ત્રાધું કે જેથી તને ઉત્તમ બ્રાહ્મણ પુત્ર થાય.’ ૫૦.

એટલે તે રેણુકા બોલી કે -‘તમે બે ચરુ સાધો, તેમજ બ્રાહ્મચરુ મારે માટે અને ક્ષાત્રચરુ અનંતવીર્યની પ્રિયા મારી બહેનને માટે.’ ૫૧.

આમ કહેવાથી તેણે બ્રાહ્મ અને ક્ષાત્રના તેજના નિધાન સમાન બે ચરુ સાધ્યા. એ વખતે રેણુકા દીર્ઘદષ્ટિથી વિચારવા લાગી કે -‘મારો પુત્ર પણ મારી જેમ વનમાં રહેનારો, હરિણાદિ જેવો ન થાઓ’ આમ વિચારીને ક્ષાત્રતેજ કરનાર ચરુ પોતે ગ્રહણ કર્યો ૫૨-૫૩.

બીજો પોતાની બહેનને આપ્યો. તેથી કુળમાં વિલક્ષણ એવા બંનેને પુત્ર થયા. રેણુકાનો પુત્ર રામ નામનો થયો અને તેની બહેનને કૃતવીર્ય નામનો પુત્ર થયો. ૫૪.

કોઽપિ વિદ્યાધરો બ્રહ્મ-નભોગતિરુપાસિતઃ ।
 રામેણ વિદ્યા તદ્વત્તા પાર્શ્વી સાધિતા ક્રમાત્ ॥ ૫૫ ॥
 સ્વસૃપ્રેમ્ણાન્યદા ચાગા-દ્રેણુકા હસ્તિનાપુરે ।
 ભુક્તા ચાનંતવીર્યેણ શ્યાલી જાતસુતાપ્યભૂત્ ॥ ૫૬ ॥
 સસુતામપિ તાં નિન્યે જમદગ્નિર્નિજં ગૃહં ।
 ક્રુદ્ધશ્ચ પર્શુરામસ્તાં સર્દિંભાં માતરં ન્યહન્ ॥ ૫૭ ॥
 તદ્ભગિન્યોદિતં પત્યૈ ક્રુદ્ધોઽથાનંતવીર્યરાટ્ ।
 ક્રીડનાર્થં ગતે રામે દ્રાગ્મમર્દ તદાશ્રમં ॥ ૫૮ ॥
 તતશ્ચ પરશુરામેણા-નંતવીર્યો નિપાતિતઃ ।
 કૃતવીર્યસ્તતસ્તસ્ય પદેઽભૂતૃથિવીપતિઃ ॥ ૫૯ ॥
 તેન ક્રુદ્ધેન નીતશ્ચ જમદગ્નિર્યમાલયં ।
 રિપોસ્તાતે હતે સ્વસ્ય તાતદુઃખં હિ શામ્યતિ ॥ ૬૦ ॥
 તતશ્ચ પર્શુરામેણ પ્રજ્વલત્પર્શુતેજસા ।
 કૃતવીર્યઃ ક્ષયં નીતો નિખિલૈઃ ક્ષત્રિયૈઃ સહ ॥ ૬૧ ॥
 કૃતવીર્યપ્રિયા તારા તતો ગુર્વી પલાયિતા ।
 કૃપયા તાપસૈસ્ત્રાતા સ્વાશ્રમે ભૂમિવેશ્મનિ ॥ ૬૨ ॥

કોઈ વિદ્યાધર આકાશગમન કરતાં બ્રહ્મ થયેલો, ભૂમિપર પડેલો તેની રામે સારી રીતે ચાકરી કરી, તેથી તેણે રામને પાર્શ્વી (પરશુ સંબંધી) વિદ્યા આપી. તેણે અનુક્રમે તે વિદ્યા સાધી. ૫૫.

બહેનના પ્રેમથી અન્યદા રેણુકા હસ્તિનાપુરમાં આવી. ત્યાં અનંતવીર્યે તે સાળીને ભોગવી અને તેને પુત્ર પણ થયો. ૫૬.

જમદગ્નિ પુત્રસહિત તેને પોતાના આશ્રમમાં લઈ ગયો. તેને જોઈ ક્રોધ પામેલા પરશુરામે પુત્રસહિત માતાને હણી નાખી. ૫૭.

આ વાત રેણુકાની બહેને પોતાના પતિ અનંતવીર્યને કરી એટલે ક્રોધાયમાન થયેલા તેણે, રામ ક્રીડા કરવા માટે બહાર ગયેલ, તે વખતે ત્યાં જઈને તત્કાળ તેનો આશ્રમ તોડીકોડી નાખ્યો. ૫૮.

એ વાત જાણીને પર્શુરામે અનંતવીર્યને મારી નાખ્યો એટલે તેના સ્થાને કૃતવીર્ય રાજા થયો. ૫૯.

તે કૃતવીર્યે ક્રોધાયમાન થઈને જમદગ્નિને મારી નાખ્યો. ‘શત્રુના પિતાને હણવાથી પોતાનું પિતાસંબંધી દુઃખ શાંત થાય છે.’ ૬૦.

પછી જાજ્વલ્યમાન પર્શુના તેજથી પર્શુરામે કૃતવીર્યને મારી નાખ્યો. તે સાથે સમગ્ર ક્ષત્રીયોને પણ મારી નાખ્યા. ૬૧.

તે વખતે કૃતવીર્યની સ્ત્રી તારા સગર્ભા હતી, તે ભાગી ગઈ તેને કોઈ તાપસે કૃપાવડે પોતાના

ક્રમાદ્યતુર્દશસ્વપ્ન-સૂચિતોઽસ્યાઃ સુતોઽભવત્ ।
 ચઞ્ચાદ ભૂમિમિત્યુક્તઃ સુભૂમ ઇતિ તાપસૈઃ ॥ ૬૩ ॥
 હસ્તિનાપુરસામ્રાજ્યં રામઃ સ્વીકૃત્ય ભૂતલં ।
 નિઃક્ષત્રિયં સપ્તવારાં-શ્ચકાર ક્રોધદુર્ઘ્નરઃ ॥ ૬૪ ॥
 અન્યદા ક્ષત્રિયાન્વેષી સુભૂમાલંકૃતાશ્રમે ।
 જગામ રામસ્તત્રાસ્ય જજ્વાલ પરશુઃ ક્રુધા ॥ ૬૫ ॥
 કોઽપ્યત્ર ક્ષત્રિયોઽસ્તીતિ પૃષ્ઠઃ કુલપતિર્જગૌ ।
 તાપસાઃ ક્ષત્રિયાઃ સંતિ-ત્યુક્તેઽસૌ વ્યરમક્રુધઃ ॥ ૬૬ ॥
 હતાનાં ક્ષત્રિયેંદ્રાણાં દંષ્ટ્રિકાભિરબીભરત્ ।
 સ્થાલમેકં મહદ્રામઃ સંગ્રામોદ્દામદોર્મદઃ ॥ ૬૭ ॥
 ય ઇતાઃ પાયસીભૂતાઃ ભોક્ષ્યતે સ ત્વદંતકઃ ।
 ઇતિ નૈમિત્તિકેનોક્તો રામસ્તત્રિર્ણિનીષયા ॥ ૬૮ ॥
 અવારિતં પુરે સત્રા-ગારં નિર્માય તત્ર ચ ।
 દંષ્ટ્રાસ્થાલાંકિતં સિંહા-સનમાદાવતિષ્ઠિપત્ ॥ ૬૯ ॥

આશ્રમના ભોંયરામાં રાખીને તેનું રક્ષણ કર્યું. ૬૨.

અનુક્રમે તેને ચૌદ સ્વપ્નથી સૂચિત પુત્ર થયો. તે બાલ્યાવસ્થામાં માટી ખાવા લાગ્યો તેથી તાપસોએ તેનું નામ સુભૂમ પાડ્યું. ૬૩.

અહીં પર્શુરામે હસ્તિનાપુરનું રાજ્ય સ્વીકારીને દુર્ઘર ક્રોધવાળા તેણે સાત વાર ક્ષત્રિયવિનાની પૃથ્વી કરી. ૬૪.

અન્યદા ક્ષત્રિયોને શોધતો રામ સુભૂમથી અલંકૃત આશ્રમમાં આવ્યો. ત્યાં તેની પર્શુ, કે જે ક્ષત્રિયને દેખીને જાજવલ્યમાન થતી હતી, તે જાજવલ્યમાન થઈ. એટલે તેણે ક્રોધથી કુલપતિને પૂછ્યું કે -‘અહીં કોઈ પણ ક્ષત્રિય છે ?’ કુલપતિએ કહ્યું કે- ‘આ તાપસો ક્ષત્રિયો જ છે.’ આમ કહેવાથી તેનો ક્રોધ વિરામ પામ્યો. ૬૫-૬૬.

લડાઈમાં અત્યંત પરાક્રમી, પર્શુરામે પોતે હણેલા ક્ષત્રિય રાજાઓની દાઢાઓવડે એક મોટો થાળ ભર્યો. ૬૭.

‘જેના જોવાથી આ દાઢાઓ કીર જેવી થઈ જશે અને તે કીરનું જે ભોજન કરશે, તે તને મારનાર થશે’ એમ નૈમિત્તિકે કહેલું હોવાથી રામે તેનો નિર્ણય કરવા માટે તે નગરમાં એક કોઈને અટકાયત નહીં કરનારી દાનશાળા શરૂ કરી અને તેના મુખદ્વાર પાસે જ એ દાઢાવાળા થાલયુક્ત એક સિંહાસન સ્થાપન કર્યું. ૬૮-૬૯.

વિદ્યાધરો મેઘનાદઃ સુતાં પદ્મશ્રિયં દદૌ ।
 સુભૂમાય નિમિત્તજ્ઞ-ગિરા તં ચક્રિણં વિદન્ ॥ ૭૦ ॥
 સુભૂમસ્તાતવૃત્તાંતં જ્ઞાત્વા ગદિતમંબયા ।
 ક્રુદ્ધો રામં સંજિહીર્ષુ-દ્રાગ્ યયૌ હસ્તિનાપુરં ॥ ૭૧ ॥
 ગત્વા સિંહાસને તસ્મિન્નિપણ્ણઃ સિંહશાવવત્ ।
 દંદ્રાસ્તાઃ પાયસીભૂતા બુભુજે ચ ભુજોર્જિતઃ ॥ ૭૨ ॥
 હતેષુ મેઘનાદેન તદારક્ષિદ્વિજાતિષુ ।
 રામોઽપ્યાગાત્તત્ર કાલ-દૂતાહૂત ઇવ દ્રુતં ॥ ૭૩ ॥
 મુક્તઃ સુભૂમે રામેણ પરશુઃ પ્રજ્વલત્રપિ ।
 સ્વયમેવ શશામાશુ ન્યાયભાજીવ દુર્જનઃ ॥ ૭૪ ॥
 ચક્રરત્નીભવત્થાલં સુભૂમપ્રેરિતં તતઃ ।
 શિરશ્ચિચ્છેદ રામસ્ય પુણ્યતઃ કિં ન સંભવેત્ ॥ ૭૫ ॥
 ત્રિઃસપ્તકૃત્વો નિર્વિપ્રં સ ચકાર મહીતલં ।
 વૈરનિર્યાતનં કુર્વ-સ્ત્રિગુણં મત્સરોલ્બણઃ ॥ ૭૬ ॥

અહીં મેઘનાદ નામના વિદ્યાધર નિમિત્તજ્ઞની વાણીથી સુભૂમને ચક્રી થનાર જાણીને પોતાની પદ્મશ્રી નામની પુત્રી તેની સાથે પરણાવી. ૭૦.

પોતાની માતાના કહેવાથી પોતાના પિતાસંબંધી વૃત્તાંત જાણીને ક્રોધાયમાન થયેલ સુભૂમ, પરશુરામને હણવા માટે એકદમ હસ્તિનાપુર ગયો. ૭૧.

તે દાનશાળા પાસે ગયો અને ત્યાં સિંહાસન પડેલું જોઈને સિંહના બાળકની જેમ તેની ઉપર બેઠો. તેના જોવાથી જ દાઢા ક્ષીરરૂપ થઈ ગઈ એટલે બળવાન ભુજવાળો તે બધી ક્ષીર ખાઈ ગયો. ૭૨.

મેઘનાદ તેની સાથે આવેલો હતો, તેણે તે દાનશાળાના રક્ષક બ્રાહ્મણોને મારી નાખ્યા. એ હકીકત જાણીને કાળદૂતે બોલાવ્યો હોય તેમ પરશુરામ તરત જ ઉતાવળો ત્યાં આવ્યો. ૭૩.

આવતાં વેંત જ તેણે જાજ્વલ્યમાન પરશુ સુભૂમ ઉપર મૂકી; પરંતુ ન્યાયવાન પાસે દુર્જન શાંત થઈ જાય તેમ તે સ્વયમેવ શાંત થઈ ગઈ. ૭૪.

એટલામાં તો ચક્રરત્ન પણે પરિણમી ગયેલ થાળરૂપચક્ર સુભૂમે રામ ઉપર મૂક્યું, તેથી રામનો શિરચ્છેદ થઈ ગયો. ‘પૂણ્યથી શું સંભવતું નથી ?’ ૭૫.

પછી તે સુભૂમે ત્રણ સપ્તક એટલે ૨૧ વાર પૃથ્વીતળને બ્રાહ્મણરહિત કર્યું. ‘તીવ્ર રોષ હોવાના કારણે તેણે ત્રણગણો બદલો વાળ્યો.’ ૭૬.

નિર્જિતાશેષષટ્કંઢઃ સ ચંડક્રોધદુર્હરઃ ।
 વિપ્રઘાતાન્નિવૃત્તે ન મનાગપિ નિર્દયઃ ॥ ૭૭ ॥
 સોઽન્યદા ધાતકીકંઢ-ભરતં જેતુમુત્સુકઃ ।
 નિવારિતોઽપિ મંત્ર્યાદૈર્ભૃશં દુઃશકુનૈરિવ ॥ ૭૮ ॥
 રત્નેન ચર્મણાંભોધિં તરીતુમુપચક્રમે ।
 અભૂઘ્ન બુદ્ધિર્દેવાનાં ચર્મરત્નભૃતાં તદા ॥ ૭૯ ॥
 વિપ્રત્વેવેદમન્યેઽમી વિશ્રામ્યામિ ક્ષણં ત્વહં ।
 યુગપદ્ધિતયિત્વેતિ સર્વેસ્તન્મુમુચે શ્લથં ॥ ૮૦ ॥
 તતઃ સ ચર્મણા તેન પાપેનેવ ગરીયસા ।
 મમઙ્ગ વાહ્લ્યો દેહેન દુર્ગતાવાત્મના પુનઃ ॥ ૮૧ ॥
 તથોક્તં-તુર્યાત્કષાયાત્પંચત્વં પ્રાપ્ય ષટ્કંઢભૂપતિઃ ।
 સત્તમં નરકં પ્રાપ-દષ્ટમશ્ચક્રવર્ત્યસૌ ॥ ૮૨ ॥
 અષ્ટાવિંશતિકોદંડો-તુંગદેહોઽયમીરિતઃ ।
 ષષ્ટિવર્ષસહસ્રાયુશ્ચામીકરતનુદ્યુતિઃ ॥ ૮૩ ॥ ઇતિ સુભૂમઃ ॥
 આસીદ્વાણારસી નામ કાશીદેશે મહાપુરી ।
 તત્ર પદ્મોત્તરો નામ રાજા જ્વાલા ચ તન્નિયા ॥ ૮૪ ॥

પ્રચંડ ક્રોધથી દુર્હર એવો તે નિર્દય સુભૂમ સમસ્ત છ ખંડને સાધ્યા છતાં. વિપ્રની હિંસા કરતો જ રહ્યો. ૭૭.

અન્યદા ધાતકીખંડના ભરતને જીવવા માટે તે ઉત્સુક થયો. દુઃશકુનની જેમ મંત્રી વગેરેએ બહુ અટકાવવા છતાં ચર્મરત્નવડે લવણસમુદ્ર તરી જવા માટે તે તૈયાર થયો. અને બધું લશ્કર ચર્મરત્નપર ચડાવીને ચાલ્યો. તે વખતે ચર્મરત્નને ઉપાડનારા દરેક દેવોની આવી બુદ્ધિ થઈ કે -‘આ રત્નને બીજા દેવો ઉપાડે છે તેથી હું ક્ષણમાત્ર વિસામો લઉં.’ આ પ્રમાણે સમકાળે સર્વે (હજારે) દેવોની એવી બુદ્ધિ થવાથી બધા દેવોએ તે ચર્મરત્ન છોડી દીધું. ૭૮-૮૦.

મહાપાપથી જેમ સંસાર સમુદ્રમાં ડૂબી જાય તેમ તે ચર્મરત્નસહિત સુભૂમ ચક્રી શરીરવડે સમુદ્રમાં ડૂબી ગયો અને આત્માવડે નરકમાં ગયો. ૮૧.

કહ્યું છે કે -‘ચોથા કષાય (અનંતાનુબંધી લોભ) થી છ ખંડનો રાજા આઠમો ચક્રવર્તી સુભૂમ સાતમી નરકે ગયો.’ ૮૨.

તે અઠ્યાવીશ ધનુષ્ય ઉંચા દેહવાળો, સાઠ હજાર વર્ષના આયુવાળો અને સુવર્ણ જેવી દેહની કાંતિવાળો હતો. ૮૩. ઇતિ સુભૂમઃ ૮

કાશી દેશમાં વાણારસી નામે મોટી નગરી હતી. ત્યાં પદ્મોત્તર નામે રાજા હતા અને જવાલા નામે તેની પ્રિયા હતી. ૮૪.

અન્ન-જન્મ વિણીય ૧ અઝ્ઞા ૨ સાવત્થી ૩ પંચ હથિણપુંરમિ ૮ ।

વાણારસિ ૯ કંપિલ્લે ૧૦ રાયગિહે ચેવ ૧૧ કંપિલ્લે ૧૨ ॥ ૮૪ A ॥

ઇત્યાવશ્યકનિર્યુક્ત્યભિપ્રાયેણ નવમસ્ય ચક્રિણો વાણારસી જન્મપુરી પ્રતીયતે,
શ્રીશાંતિસૂરિકૃતાદશોત્તરાધ્યયનવૃત્તૌ ત્વસ્ય કુરુદેશે હસ્તિનાગપુરમુક્તમસ્તીતિ જ્ઞેયં.

વિષ્ણુનામા તયોઃ પુત્રો હર્યક્ષસ્વપ્નસૂચિતઃ ।

મહાપદ્મઃ પરશ્ચક્રિસૂચકસ્વપ્નસૂચિતઃ ॥ ૮૫ ॥

તદોઞ્જયિન્યાં શ્રીવર્મા રાજા તસ્ય પુરોહિતઃ ।

નમુચિર્નામ મિથ્યાદૃગ્ભૂતસ્મિન્ પુરેઽન્યદા ॥ ૮૬ ॥

મુનિસુવ્રતનાથસ્ય વિનેયઃ સુવ્રતાહ્વયઃ ।

સૂરિર્ભૂરિપરીવારો વિહરન્ સમવાસરત્ ॥ ૮૭ ॥

ગચ્છતસ્તન્નમસ્યાર્થં પૂર્જનાન્ વીક્ષ્ય ભૂપતિઃ ।

ઉપાચાર્યમુપેયાય યુક્તો નમુચિનમ્મુના ॥ ૮૮ ॥

વદન્ વિતંડાવાદેન નમુચિર્ગુરુભિસ્સહ ।

શિષ્યેણ લઘુનૈકેન સઘો વાદે પરાજિતઃ ॥ ૮૯ ॥

અહીં 'ચક્રીઓનો જન્મ વિનીતા ૧, અયોધ્યા ૨ અને શ્રાવસ્તિમાં ૩, પાંચ ચક્રીનો હસ્તિનાપુરમાં-૪-૫-૬-૭-૮, પછી વાણારસી ૯, કાંપિલ્ય ૧૦, રાજગૃહી ૧૧ અને કાંપિલ્ય ૧૨ માં સમજવો.' ૮૪. A.

આ પ્રમાણે આવશ્યકનિર્યુક્તિના અભિપ્રાયથી નવમા ચક્રીની જન્મપુરી વાણારસી હોવાનું પ્રતીત થાય છે, પરંતુ શ્રી શાંતિસૂરિકૃત ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રના ૧૮ મા અધ્યયનની વૃત્તિમાં તો એનો જન્મ કુરુદેશમાં હસ્તિનાપુર નગરમાં કહ્યો છે.

પદ્મોત્તર અને જ્વાળાનો પ્રથમ પુત્ર સિંહસ્વપ્નસૂચિત વિષ્ણુ નામનો થયો અને પછી બીજો પુત્ર ચક્રવર્તીના જન્મસૂચક ચૌદ સ્વપ્નવડે મહાપદ્મ નામે થયો. ૮૫.

તે વખતે ઉજ્જયિનીમાં શ્રીવર્મ નામે રાજા હતો. તેને નમુચિ નામે મિથ્યાદૃષ્ટિ પ્રધાન હતો તે નગરમાં મુનિસુવ્રતસ્વામીના શિષ્ય સુવ્રત નામના આચાર્ય ઘણા પરિવાર સહિત વિચરતા વિચરતા સમવસર્થા. ૮૬-૮૭.

તેને વંદન કરવા માટે નગરજનોને જતા જોઈને રાજા, નમુચિ પ્રધાનસહિત ત્યાં ગયો. ૮૮.

ત્યાં ગુરુની સાથે વિતંડાવાદવડે વાદ કરતાં નમુચિને જોઈને એક લઘુશિષ્યે થોડા વખતમાં જ તેને વાદમાં પરાજિત કર્યો. ૮૯.

વિલક્ષીભૂતવદન-સ્તતો દ્વિષ્ઠઃ સ દુષ્ટધીઃ ।
 મુનીન્ હંતું ગતો રાત્રી દેવેન સ્તંભિતો દૃઢં ॥ ૯૦ ॥
 પ્રાતર્નૃપાદિભિર્લોકૈર્દૃષ્ટઃ કષ્ટેન મોચિતઃ ।
 ધિવ્કૃતો હીવિલક્ષાસ્યઃ સ યયૌ હસ્તિનાપુરં ॥ ૯૧ ॥
 મંત્રી જાતો મહાપદ્મ-યુવરાજસ્ય તત્ર સઃ ।
 જગ્રાહ સિંહં સામંતં દુષ્ટ જનપદદ્રુહં ॥ ૯૨ ॥
 તતો વરં વૃળીષ્યેતિ મહાપદ્મોઽબ્રવીદમું ।
 સ સ્પાહાસ્તુ વરઃ કોશે યાચિષ્યેઽવસરે વિભો ! ॥ ૯૩ ॥
 તતો મહાપદ્મમાત્રા-ઽકારિ જૈનરથો મહાન્ ।
 લક્ષ્મીનામ્યા સપત્ન્યા ચ શૈવ્યા બ્રાહ્મરથોઽત્ર ચ ॥ ૯૪ ॥
 આદાવુત્સવમાશ્રિત્ય વિવાદે પ્રસૃતે તયોઃ ।
 દ્વયોઃ સામ્યાય ભૂપસ્તૌ રથૌ દ્વાવપ્યાવારયત્ ॥ ૯૫ ॥
 મહાપદ્મસ્તતોઽધ્યાસી-દ્વિગ્માં જાતમનર્થકં ।
 મયિ સત્યપિ યન્માતુર્હતો રથમનોરથઃ ॥ ૯૬ ॥

એટલે વિલખા મુખવાળો થયેલો તે પોતાને સ્થાને ગયો. પછી દુષ્ટબુદ્ધિવાળો અને દ્રેષી એવો તે નમુચિ રાત્રે ગુરુમહારાજને હણવા ગયો, એટલે દેવે તેને અત્યંત સ્તંભિત કરી દીધો. ૮૦.

પ્રભાતમાં રાજાવિગેરે લોકોએ તે સ્થિતિમાં તેને જોયો અને મહાકષ્ટથી છુટો કરાવ્યો. અહીં ધિક્કાર પામેલો અને લજજાવડે વિલખો થયેલો, તે ઉજ્જયિની છોડી હસ્તિનાપુર ગયો. ૮૧.

ત્યાં તે મહાપદ્મ યુવરાજનો મંત્રી થયો. ત્યાં રહીને દેશનો દ્રોહ કરનારા સિંહ નામના દુષ્ટ સામંતને બાંધી લાવ્યો. ૮૨.

તેના પરાક્રમથી તુષ્ટમાન થયેલા મહાપદ્મકુમારે ‘વર માગ’ એમ તેને કહ્યું. તે બોલ્યો કે - ‘હે સ્વામી ! હાલ તો એ વર ભંડારમાં રાખો, અવસરે માગીશ.’ ૮૩.

હવે મહાપદ્મની માતાએ એક મહાન જૈનરથ કરાવ્યો અને તેમની સપત્ની શૈવધર્મા લક્ષ્મી નામે હતી તેણે બ્રાહ્મરથ કરાવ્યો. ૮૪.

તે રથને ફેરવવાનો પ્રથમ ઉત્સવ કરવાની બંને રાણીઓએ આગ્રહપૂર્વક માગણી કરી એટલે રાજાએ સમાનતા જાળવવા માટે બંનેના રથનો મહોત્સવ બંધ રખાવ્યો. ૮૫.

તે વખતે મહાપદ્મ વિચારવા લાગ્યો કે - ‘નિરર્થક જન્મેલા એવા મને ધિક્કાર છે, કે મારી હયાતિ છતાં મારી માતાનો રથનો મનોરથ હણાઈ ગયો ! ૮૬.

અહો મમાપિ ન મનાગ્ પિત્રા દાક્ષિણ્યમીક્ષિતં ।
 ઇતિ દેશાંતરં દ્રષ્ટું સ માની નિરગાત્તતઃ ॥ ૧૭ ॥
 યદિ રાજ્યમહં લપ્સ્યે તદા માતુર્મનોરથં ।
 પૂરયિષ્યામિ નિર્માય ક્ષમામર્હદ્યૈત્યમંડિતાં ॥ ૧૮ ॥
 ધ્યાયન્નિતિ ભુવિ ભ્રામ્યન્ સ લેખે વિવિધાઃ શ્રિયાઃ ।
 નિધાનાનિ નવ ગ્રામ રત્નાનિ ચ ચતુર્દશ ॥ ૧૯ ॥
 સાધયિત્વા ચ ષટ્કુંડ-રાજ્યં પ્રાજ્યપરાક્રમઃ ।
 હસ્તિનાપુરમાગત્ય સ નનામ પિતુઃ પદૌ ॥ ૧૦૦ ॥
 સ્ત્રીરત્નં ચાસ્ય મદના-વલી નાગવતીભવા ।
 જનમેજયરાજસ્ય સુતા ચંપાપતેરભૂત્ ॥ ૧૦૧ ॥
 સુવ્રતસ્વામિશિષ્યસ્ય સુવ્રતસ્યાંતિકે મુનેઃ ।
 પદ્મોત્તરશ્ચ વિષ્ણુશ્ચ વૈરાગ્યરસવાસિતૌ ॥ ૧૦૨ ॥
 વ્રતં જગૃહતુઃ પદ્મો-ત્તરસ્તત્ર યયૌ શિવં ।
 વિષ્ણુશ્ચોત્પન્નવિવિધ-લબ્ધિર્વિહતવાન્ ભુવિ ॥ ૧૦૩ ॥
 મહાપદ્મોઽભિષિક્તોઽથ ચક્રિત્વેઽશેષપાર્થિવૈઃ ।
 માતુર્મુદે રથં જૈનં પુરેઽભ્રમયદુત્સવૈઃ ॥ ૧૦૪ ॥

અહો ! મારા પિતાએ મારું કાંઈ પણ દાક્ષિણ્ય સાચવ્યું નહીં.' એમ વિચારીને માની એવો મહાપદ્મ, દેશાંતર જોવાની ઈચ્છાથી ત્યાંથી નીકળી ગયો. ૯૭.

અને વિચાર્યું કે - "જો હું રાજ્ય પામીશ તો પ્રથમ માતાનો મનોરથ પૂર્ણ કરીશ અને આ પૃથ્વી જિનચૈત્યોવડે મંડિત કરીશ, અર્થાત્ સંખ્યાબંધ જિન ચૈત્યો કરાવીશ. " ૯૮.

આ પ્રમાણે વિચારીને પૃથ્વીપર ભ્રમતો તે વિવિધ પ્રકારની સંપદા પામ્યો. નવ નિધાન પામ્યો અને ચૌદ રત્નો મેળવ્યા. ૯૯.

પછી અત્યંત પરાક્રમવાળા તેણે છ ખંડ સાધ્યા-બધા રાજાઓને વશ કર્યા અને પછી હસ્તિનાપુર આવી પિતાના ચરણમાં નમસ્કાર કર્યો. ૧૦૦.

ચંપાપતિ જનમેજય રાજા અને નાગમતીની પુત્રી મદનાવલી તેનું સ્ત્રીરત્ન થયું. ૧૦૧.

અન્યદા મુનિસુવ્રતસ્વામીના શિષ્ય સુવ્રતાચાર્યની પાસે વૈરાગ્ય રંગથી વાસિત થયેલા પદ્મોત્તરરાજાએ અને વિષ્ણુકુમારે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું. તેમાં પદ્મોત્તરરાજા મોક્ષે ગયા અને અનેક લબ્ધિઓ જેને ઉત્પન્ન થયેલ છે એવા વિષ્ણુકુમાર મુનિ પૃથ્વીપર વિહાર કરવા લાગ્યા. ૧૦૨-૧૦૩.

અહીં પદ્મોત્તર રાજાએ દીક્ષા લીધી તે જ વખતે સમસ્ત રાજાઓએ મળીને મહાપદ્મને

ચકાર ભારતીં ભૂમિં જિનચૈત્યૈરલંકૃતાં ।
 પરઃશતૈઃ પુરગ્રામ-દુર્ગશૈલવનાદિષુ ॥ ૧૦૫ ॥
 તસ્થિવત્સુ ચતુર્માસીં હસ્તિનાઘ્યપુરેઽન્યદા ।
 સુવ્રતર્ષિષુ દુષ્ટાત્મા નમુચિર્જૈનસાધુષુ ॥ ૧૦૬ ॥
 મહાપદ્માદયાચિષ્ટ પ્રભોન્યાસીકૃતં વરં ।
 સોઽપિ તેનાર્થિતં રાજ્યં દદૌ યજ્ઞોત્સવાવધિ ॥ ૧૦૭ ॥ યુગ્મમ્ ॥
 અથૈનં પાર્થિવં નવ્યં સર્વે સેવિતુમૈયરુઃ ।
 પાઃખંડિનો વિના જૈન-મુનીન્ છિદ્રં તદેવ ચ ॥ ૧૦૮ ॥
 પુરસ્કૃત્યાબ્રવીત્સોઽપિ સાધૂનાહૂય સંસદિ ।
 ભો યૂયં લોકમર્યાદા-મપિ વિત્થ ન કિં જડાઃ ? ॥ ૧૦૯ ॥ યુગ્મમ્ ॥
 યન્નંતું નાગતા નવ્ય-નૃપં તદથ ગચ્છત ।
 દૂરં વિહાય મદ્દેશં ન ચેન્નિગ્રહમાપ્સ્યથ ॥ ૧૧૦ ॥
 બોધિતોઽપ્યવદદુષ્ટઃ સ ચેત્સપ્તદિનોપરિ ।
 યઃ કોઽપ ભવતામત્ર સ્થાતા હંતવ્ય એવ સઃ ॥ ૧૧૧ ॥

ચક્રીપણાનો અભિષેક કર્યો. પછી માતાને હર્ષ પમાડવા માટે ઘણા ઉત્સવપૂર્વક તેમનો કરાવેલો જૈનરથ આખો નગરમાં ફેરવાવ્યો. ૧૦૪.

તેમ જ પુર, ગ્રામ, દુર્ગ, પર્વત અને વન વિગેરે સર્વ ઠેકાણે સેંકડો જૈનચૈત્યો કરાવીને તે વડે તેણે સમગ્ર ભરતખંડની પૃથ્વી સુશોભિત કરી. ૧૦૫.

એકદા સુવ્રતાચાર્ય હસ્તિનાપુરમાં આવીને ચાતુર્માસ રહ્યા. તે વખતે જૈન સાધુપ્રત્યે પરમદ્વેષી દુષ્ટાત્મા નમુચિએ મહાપદ્મપાસે થાપણરૂપ રાખેલો વર માગ્યો. મહાપદ્મે પણ તેનો યજ્ઞ ચાલતા સુધી (૭-૮ દિવસ) તેણે પ્રાર્થના કર્યા પ્રમાણે રાજ્ય સોંપ્યું. ૧૦૬-૧૦૭.

આ નવા રાજાની સર્વે સેવા કરવા આવ્યા, સર્વે પાખંડીઓ, તેની પાસે આવી ગયા, માત્ર જૈન મુનિ ન આવ્યા. તે છિદ્ર પામીને તે વાતને આગળ કરી જૈનસાધુને સભામાં બોલાવી તેણે કહ્યું કે - ‘હે મૂર્ખો ! શું તમે લોકમર્યાદા પણ જાણતા નથી ? ૧૦૮-૧૦૯.

કેમકે નવા રાજાને પ્રણામ કરવા માટે પણ તમે આવ્યા નથી. તો હવે તમે મારો દેશ મૂકીને દૂર ચાલ્યા જાઓ, નહીં તો હું તમારો નિગ્રહ કરીશ.’ ૧૧૦.

તેને ઘણી રીતે સમજાવ્યા છતાં તે દુષ્ટ બોલ્યો કે - ‘સાત દિવસ પછી જો તમારામાંથી કોઈ પણ અહીં મારા રાજ્યમાં રહેશે તો તેને મારી નાંખવામાં આવશે.’ ૧૧૧.

તતો લબ્ધિમતૈકેન સાધુના વિષ્ણુમાહ્યન ।
 સૂરયો વત્સરશતાન્ ષષ્ઠિં તીવ્રતપોજુષં ॥ ૧૧૨ ॥
 તતો વિષ્ણુકુમારેણ બોધિતોઽપિ કદાગ્રહી ।
 પદત્રયમિતં સ્થાનં યાચિતસ્તદ્દદૌ ક્રુધા ॥ ૧૧૩ ॥
 ત્રિપદ્યાઃ પરતસ્તિષ્ઠન્ શીર્ષચ્છેદ્યો ભવત્ત્વિતિ ।
 તેનોક્તે ક્રુધિતો 'વિષ્ણુ-વિચક્રે વૈક્રિયં વપુઃ ॥ ૧૧૪ ॥
 દ્વાધ્યામાક્રમ્ય પાદાધ્યાં પ્રાક્પ્રત્યગ્વાહ્નિવેદિકે ।
 નમુર્ચેરમુચન્મૂર્ધ્નિ તૃતીયં ચરણં તતઃ ॥ ૧૧૫ ॥

ઇત્યુપદેશમાલાકર્ણિકાદ્યભિપ્રાયઃ, ત્રિષષ્ઠીયપદ્યચરિત્રોત્તરાધ્યયનવૃત્ત્યાદ્યભિપ્રાયસ્ત્વેવં
 -અપાતયત્પાતકિનં નમુચિં ભૂતલે તતઃ ।

एतय ज्ञातस्वरूपेण महापद्मेन चक्रिणा ।
 क्षमितः शमितो देवांगनाभिः शमगीतिभिः ॥ ११६ ॥
 नतः स्तुतो जनैः सर्वैः प्रशशाम महाशयः ।
 आलोचितातिचारोऽसौ केवलं प्राप्य निर्वृतः ॥ ११७ ॥

આ પ્રમાણે તેનો હુકમ થતાં, આચાર્યે લબ્ધિવાળા એક મુનિદ્વારા છ હજાર વર્ષથી તીવ્ર તપ કરતા વિષ્ણુકુમારને (મેરૂપર્વતની ચૂલિકાપરથી) બોલાવ્યા. ૧૧૨.

તેણે જઈને બધી હકીકત કહી એટલે તેણે ગુરુપાસે આવીને બધી વાત સાંભળી. પછી તે નમુચિ પાસે ગયા. વિષ્ણુકુમારે બહુ રીતે સમજાવ્યા છતાં તે કદાગ્રહી નમુચિ સમજ્યો નહીં. છેવટે તેમણે ત્રણ પગલા જમીન માગતાં નમુચિએ ક્રોધાયમાન થઈને આપી અને કહ્યું કે - 'ત્રણ પગલાંથી બહાર રહેશો તો શિરચ્છેદ કરવામાં આવશે.' આમ કહેવાથી ક્રોધાયમાન થયેલા વિષ્ણુકુમાર મુનિએ વૈક્રિય શરીર વિસ્તાર્યું.' ૧૧૩-૧૧૪.

અને તેના બે પગવડે પૂર્વને પશ્ચિમ લવણસમુદ્રની વેદિકાનું આક્રમણ કરીને તેની જગતી ઉપર બે પગ મૂકીને ત્રીજો પગ નમુચિના મસ્તક પર મૂક્યો. ૧૧૫.

આ પ્રમાણે ઉપદેશમાળાકર્ણિકા વિગેરેનો અભિપ્રાય છે.

ત્રિષષ્ઠીયપદ્યચરિત્રનો ને ઉત્તરાધ્યયનવૃત્તિનો અભિપ્રાય તો એવો છે કે 'મહાપાપી એવા નમુચિને પૃથ્વીપર પાડી દીધો.

તે વખતે આ હકીકત જાણવાથી તરત જ મહાપદ્મ ચક્રીએ ત્યાં આવીને વિષ્ણુકુમારને ખમાવ્યા અને દેવાંગનાઓએ શાંતિમય સંગીત કરવાવડે શાંત કર્યા.' ૧૧૬.

ત્યારપછી સર્વ લોકોએ આવીને નમસ્કાર કર્યા અને સ્તવ્યા એટલે તે મહાશય શાંત થયા.

કાલાંતરે મહાપદ્મ-શ્ચક્રવર્ત્યપિ ચિંતયન્ ।
 સંસારાસારતાં દીક્ષાં કક્ષીકૃત્ય યયૌ શિવં ॥ ૧૧૮ ॥
 ત્રિંશદબ્દસહસ્રાયુ-સ્તુંગશ્ચાપાનિ વિંશતિં ।
 નવમોઽનવમશ્ચક્રી મહાપદ્મોઽયમીરિતઃ ॥ ૧૧૯ ॥ ઇતિ મહાપદ્મઃ ।
 મહાહરિરભૂદ્રાજા કાંપીલ્યપુરભૂપતિઃ ।
 તસ્ય મેરાભિધા ભાર્યા હરિષેણઃ સુતસ્તયોઃ ॥ ૧૨૦ ॥
 સાધિતાશેષષટ્કુંડો દશમશ્ચક્રવર્ત્યસૌ ।
 કદાચિદ્ધિંતયામાસ ચતુરશ્ચતુરોચિતં ॥ ૧૨૧ ॥
 મયા સમૃદ્ધિર્લબ્ધેયં પ્રાગ્ભવાચરિતૈઃ શુભૈઃ ॥
 તતોઽમુત્ર હિતં કુર્વે ભવિષ્યદ્ભદ્રસિદ્ધયે ॥ ૧૨૨ ॥
 કક્ષીકૃત્ય તતો દીક્ષાં તપઃ કૃત્વા ચ દુષ્કરં ।
 અવાપ્ય કેવલજ્ઞાનં સ લેભે શાશ્વતં સુખં ॥ ૧૨૩ ॥
 દશવર્ષસહસ્રાયુઃ સ્વર્ણકાંતિર્મહામતિઃ ।
 કોદંડાન્યુચ્છિતઃ પંચ-દશાસૌ કીર્તિતઃ શ્રુતે ॥ ૧૨૪ ॥ ઇતિ હરિષેણઃ ॥

પછી તે અતિચારને આલોચી પ્રતિક્રમીને વિષ્ણુકુમાર મુનિ કેવળજ્ઞાન પામી મોક્ષે ગયા. ૧૧૭.

કાળાંતરે મહાપદ્મ ચક્રવર્તી પણ સંસારની અસારતા ચિંતવીને દીક્ષા અંગીકાર કરી મોક્ષે ગયા. ૧૧૮.

તેમનું આયુષ્ય ત્રીશ હજાર વર્ષનું અને શરીર વીશ ધનુષ્યનું હતું. આ પ્રમાણે શ્રેષ્ઠ એવા ચક્રી મહાપદ્મનું ચરિત્ર અમે કહ્યું. ૧૧૯. ઇતિ મહાપદ્મ : ૯

કાંપિલ્યપુર નગરમાં મહાહરિ નામે રાજા હતા. તેને મેરા નામે ભાર્યા હતી. તેનો પુત્ર હરિષેષ નામે થયો. ૧૨૦.

સમસ્ત છ ખંડ સાધીને તે દશમા ચક્રી થયા. એકદા ચતુર એવા તેમણે ચતુર પુરુષને યોગ્ય વિચારણા કરી કે -‘મેં પૂર્વભવમાં આચરેલા શુભકાર્યવડે આ ઋદ્ધિ મળેલ છે, તો હવે આગામી ભવનું હિત કરું કે જેથી ભવિષ્યકાળમાં મોક્ષની સિદ્ધિ થાય.’ ૧૨૧-૧૨૨.

આમ વિચારી દીક્ષા અંગીકાર કરીને દુષ્કર તપ તપી કેવળજ્ઞાન પામી તેણે શાશ્વતસુખ મેળવ્યું. ૧૨૩.

તે મહામતિનું દશ હજાર વર્ષનું આયુ હતું, સ્વર્ણસિમાન દેહકાંતિ હતી અને પંદર ધનુષ્ય પ્રમાણ શરીર હતું. એ પ્રમાણે શાસ્ત્રમાં કહેલ છે. ૧૨૪. ઇતિ હરિષેષઃ ૧૦.

અશ્વસેનાભિધોઽથાસી-દ્રાજા રાજગૃહે પુરે ।
 વપ્રા તસ્ય પ્રિયા પ્રેષ્ઠા જયનામા તયોઃ સુતઃ ॥ ૧૨૫ ॥
 એકાદશશ્ચક્રવર્તી સોઽન્યદા ભાવયન્ હ્રદિ ।
 ભવસ્વરૂપં સંપ્રાપ્ત-વૈરાગ્યો જગૃહે વ્રતં ॥ ૧૨૬ ॥
 સ દ્વાદશધનુસ્તુંગઃ પ્રાપ્ય કેવલમુજ્જ્વલં ।
 આયુર્વર્ષસહસ્રાણિ ત્રીણ્યાપૂર્વ યયૌ શિવં ॥ ૧૨૭ ॥ ઇતિ જયઃ ॥
 બ્રહ્મહયોઽભવદ્રાજા કાંપીલ્યપુરભૂપતિઃ ।
 ચુલની દયિતા તસ્ય બ્રહ્મદત્તસ્તયોઃ સુતઃ ॥ ૧૨૮ ॥
 અસ્ય ચ બ્રહ્મરાજસ્ય ચત્વારઃ સુહૃદોઽભવન્ ।
 કળેરદત્તઃ કુરુરાટ્ કાશીશઃ કટકો નૃપઃ ॥ ૧૨૯ ॥
 દીર્ઘરાજઃ કોશલેશઃ પુષ્પચૂલોંગભૂપતિઃ ।
 પંચાપિ વર્ષવારેણ નેઽવસન્નેકપ્રત્તને ॥ ૧૩૦ ॥
 દ્વાદશાબ્દં વયઃ પ્રાપ્તે બ્રહ્મદત્તે પિતાસ્ય ચ ।
 વ્યપદ્યત શિરઃશૂલાત્ શૈષૈર્મિત્રૈસ્તતઃ ક્રમાત્ ॥ ૧૩૧ ॥
 બાલસ્ય મિત્રપુત્રસ્ય પાલનાયાનુવત્સરં ।
 એકૈકેન સ્થેયમિતિ પ્રતિજ્ઞાતં હિતાવહૈઃ ॥ ૧૩૨ ॥

રાજગૃહ નગરમાં અશ્વસેન નામે રાજા હતો. વપ્રા નામે તેની વહાલી પ્રિયા હતી. તેમનો જય નામે પુત્ર થયો. ૧૨૫.

તે અગ્યારમા ચક્રી થયા. એકદા તેમણે સંસારસ્વરૂપ હૃદયમાં વિચારતા વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થવાથી ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. ૧૨૬.

બાર ધનુષ્યના શરીરવાળા અને ત્રણ હજાર વર્ષના આયુષ્યવાળા, તે કેવળજ્ઞાન પામી આયુ પૂર્ણ કરીને મોક્ષે ગયા. ૧૨૭. ઇતિ જયઃ ૧૧

કાંપિલ્યપુરમાં બ્રહ્મ નામે રાજા હતો. તેને ચુલની નામે સ્ત્રી હતી. તેમને બ્રહ્મદત્ત નામે પુત્ર થયો હતો. ૧૨૮.

તે બ્રહ્મરાજને ચાર મિત્રો હતા. ૧ કુરુદેશનો રાજા કણેરદત્ત, ૨ કાશીદેશનો રાજા કટક, ૩ કોશલદેશનો રાજા દીર્ઘ અને ૪ અંગદેશનો રાજા પુષ્પચૂલ-એમાં એ રાજાઓ એક એક વર્ષના વારા પ્રમાણે એક એક મિત્રના રાજ્યમાં એકઠા મળીને રહેતા હતા. ૧૨૯-૧૩૦.

બ્રહ્મદત્ત બાર વર્ષનો થયો તે વખતે મસ્તકશૂળના વ્યાધિથી તેના પિતા બ્રહ્મરાજા મરણ પામ્યા. એટલે બાકીના ચાર મિત્ર રાજાઓએ બ્રહ્મદત્તનું હિત ઈચ્છીને બાળ એવા મિત્રપુત્રનું

અથ તત્ર સ્થિતો દીર્ઘરાજો રક્તામરીરમત્ ।
 ચુલનીં રાજ્યસર્વસ્વૈઃ સહોદૂઢામિવ સ્ત્રિયં ॥ ૧૩૩ ॥
 મંત્રી ચ બ્રહ્મરાજસ્ય ધનુર્નામા વ્યચિંતયત્ ।
 માર્જાર ઇવ દુગ્ધસ્ય રાજ્યસ્યાસ્યૈષ રક્ષકઃ ॥ ૧૩૪ ॥
 મિત્રપત્નીં રમયતા યશો ગમયતા નિજં ।
 ધિગ્મ્નેન બ્રહ્મમૈત્રી શાતિતા લજ્જયા સહ ॥ ૧૩૫ ॥
 મૈવં સ્ત્રીરાજ્યલુબ્ધોઽયં બ્રહ્મદત્તં વધીદિતિ ।
 ધનુર્વરધનું પુત્રં તદ્રક્ષાયૈ ન્યયોજયત્ ॥ ૧૩૬ ॥
 બ્રહ્મદત્તોઽપિ વિજ્ઞાય દીર્ઘરાજકુચેષ્ટિતં ।
 દૃષ્ટંતૈર્વિવિધૈઃ સ્પષ્ટં સ્વાભિપ્રાયમદીદૃશત્ ॥ ૧૩૭ ॥
 સંયોજ્ય વાયસં પિક્યા તૌ હત્વા ચૈવમબ્રવીત્ ।
 એતાવિવ મયા ઘાત્યૌ નીતિવિપ્લવકારિણૌ ॥ ૧૩૮ ॥
 અહં કાકસ્ત્વં પિકીતિ બાલો ન્યાયમદર્શયત્ ।
 જારેણ ચુલનીત્યુક્તા પ્રાહ બાલાદ્દિભેષિ કિં ? ॥ ૧૩૯ ॥

પરિપાલન કરવા માટે એકએક વર્ષ વારા ફરતી તેના રાજ્યમાં રહેવું એવી પ્રતિજ્ઞા કરી. ૧૩૧-૧૩૨.

પહેલે વર્ષે ત્યાં રહેલ દીર્ઘરાજ રાજ્યની સાથે પોતાના ઉપર રાણી ચુલની રાણી સાથે પોતાની પરણેતરની જેમ રમવા લાગ્યો. ૧૩૩.

આ બધું જોઈને બ્રહ્મરાજનો ધનુ નામનો મંત્રી વિચારવા લાગ્યો કે - 'બીલાડાને જેમ દૂધ સોંપવામાં આવે તેમ આને આ રાજ્યનો રક્ષક કર્યો છે. ૧૩૪.

આ દીર્ઘરાજએ મિત્ર પત્ની સાથે રમતાં અને પોતાના યશને ગુમાવતાં લજ્જાની સાથે બ્રહ્મરાજ પ્રત્યેની મૈત્રીનો પણ નાશ કર્યો છે. તેને ધિક્કાર છે ! ૧૩૫.

પણ હવે સ્ત્રી અને રાજ્યમાં લુબ્ધ એવો એ બ્રહ્મદત્તપુત્રનો વધ ન કરે-એમ વિચારી ધનુમંત્રીએ પોતાના વરધનું નામના પુત્રને તેનું રક્ષણ કરવા રાખ્યો. ૧૩૬.

બ્રહ્મદત્ત પણ દીર્ઘરાજનું કુચેષ્ટિત સમજી જઈને વિવિધ દષ્ટાંતોવડે પોતાનો અભિપ્રાય સ્પષ્ટપણે તેને જણાવવા લાગ્યો. ૧૩૭.

કાગડાને કોયલ સાથે જોડીને, તે બંનેને હણી નાખી, આ પ્રમાણે બોલ્યો કે - 'આની જેમ જે નીતિનો લોપ કરશે તેને હું મારી નાખીશ.' ૧૩૮.

આ હકીકત સાંભળીને જાર એવા દીર્ઘ રાજાએ ચુલનીને કહ્યું કે - 'હું કાગડો ને તું કોયલ-આ

એકદા ભદ્રહસ્તિન્યા સંયોજ્ય મૃગહસ્તિનં ।
 ઋચાને પૂર્વવદ્ધાલે રાણીં દીર્ઘો જગાવિતિ ॥ ૧૪૦ ॥
 નાવયોર્જીવિતં કાંતે જીવત્યસ્મિન્ સુતે તવ ।
 તદસ્મૈ યદિ વા પ્રેમ્ણે દેયોઽવશ્યં જલાંજલિઃ ॥ ૧૪૧ ॥
 એતાદૃગ્દુર્વધઃ પુત્ર-સ્તાદૃક્ પ્રેમાપિ દુસ્ત્યજં ।
 ઇતિ દોલાવલંબિન્યાં ચુલન્યામયમબ્રવીત્ ॥ ૧૪૨ ॥
 નાહં ન ચ ત્વં સંત્યસ્મિન્ મત્સત્ત્વે બહવોંગજાઃ ।
 વ્યાપાઘોઽયમવશ્યં તન્માં જીવંતં યદીચ્છસિ ॥ ૧૪૩ ॥
 તતઃ પ્રાણસમઃ પુત્રઃ પ્રાણેશસ્તુ તતોઽધિકઃ ।
 ધ્યાત્વેત્યાત્મજઘાતં સા તદ્દાક્ષિણ્યાદમન્યત ॥ ૧૪૪ ॥
 ઉક્તં ચ-નિતંબિન્યઃ પતિં પુત્રં પિતરં ભ્રાતરં ક્ષણાત્ ।
 આરોપયંત્યકાર્યેઽપિ દુર્વૃત્તાઃ પ્રાણસંશયે ॥ ૧૪૫ ॥
 અથ મંત્રી ધનુર્દીર્ઘ-રાજમૂચે કૃતોંજલિઃ ।
 યામિ તીર્થમહં જીર્ણઃ પુત્રસ્ત્વાં સેવિતા મમ ॥ ૧૪૬ ॥

પ્રમાણે આ બાલકે ન્યાય બતાવ્યો છે.' એટલે ચુલની કહે છે કે - 'આવા બાળકથી તમે શા માટે ડરો છો ?' ૧૩૯.

એકદા ભદ્ર જાતિની હાથિણી સાથે મૃગહસ્તિનો^૧ સંબંધ કરાવીને પૂર્વ પ્રમાણે જ બ્રહ્મદત્ત બોલ્યો, એટલે ચુલની રાણીને દીર્ઘરાજાએ કહ્યું કે - 'હે પ્રિયા ! આ તારો પુત્ર જીવતો રહેશે તો આપણું જીવિત સમજવું નહીં; માટે કાં તો એને અને કાં તો આપણા પ્રેમને અવશ્ય જલાંજલિ આપવી પડશે.' ૧૪૦-૧૪૧.

આ પ્રમાણે તેના વચનો સાંભળીને ચુલનીનું મન હિંચોળે ચડ્યું કે એક બાજુ આવા (ચકવર્તી થનાર) પુત્રનો વધ થાય તેમ નથી અને બીજી બાજુ દીર્ઘ સાથેનો પ્રેમ પણ તજી ન શકાય તેવો છે. આવી રીતે વિચારમાં પડેલી ચુલની ને દીર્ઘે કહ્યું કે - 'આ પુત્રનાં જીવતાં તો તું ને હું જીવવાના જ નથી. વળી હું હોઈશ તો તારે ઘણા પુત્રો થશે, માટે જો મને જીવતો રાખવા ઈચ્છતી હો, તો તારે અવશ્ય આ પુત્રને મારી નાંખવો જ પડશે.' ૧૪૨-૧૪૩.

આ પ્રમાણે સાંભળીને "પ્રાણસમાન પુત્ર છે અને આ પ્રાણેશ તેથી પણ અધિક છે." એમ વિચારીને તેની દાક્ષિણ્યતાથી પુત્રનો વધ કરવાનું ચુલનીએ કબૂલ કર્યું. ૧૪૪.

કહ્યું છે કે - 'દુરાચરણી સ્ત્રી પતિને, પુત્રને, પિતાને તેમ જ ભાઈને ક્ષણમાત્રમાં પ્રાણનો નાશ કરે તેવા અકાર્યમાં જોડી દે છે.' ૧૪૫.

હવે ધનુર્મંત્રી દીર્ઘ રાજા પાસે આવી હાથ જોડીને કહે છે કે-'હું વૃદ્ધ થયો છું તેથી તીર્થ સ્થાનમાં

૧. હલકી જાતનો હાથી.

ધીમાનનર્થ મા કાર્ષી-ત્પતિતોડયમિતો બહિઃ ।
 ઇત્યુચે મંત્રિણં દીર્ઘો દંભકોમલયા ગિરા ॥ ૧૪૭ ॥
 ત્વયૈવ ત્વત્રમ્ભો રાજ્યં સનાથં સાક્ષિણો વયં ।
 તત્તપસ્વ તપોડત્રૈવ સ્વૈરં સુરસરિત્તટે ॥ ૧૪૮ ॥
 તતઃ સ્વર્ગાપગાતીરે સત્રાગારે સ તસ્થિવાન્ ।
 પુરાંતઃ પુરવાત્તાં ચ વિદન્ સર્વાં સુતોદિતાં ॥ ૧૪૯ ॥
 કન્યકા પુષ્પચૂલસ્ય બ્રહ્મદત્તકૃત્તોડર્થિતા ।
 ચુલનીદીર્ઘરાજાભ્યાં જિઘાંસુભ્યાં છલેન તં ॥ ૧૫૦ ॥
 સુતં હંતું જતુગૃહં ચુલનીદીર્ઘકારિતં ।
 જ્ઞાત્વા સુરંગાં દ્વિક્રોશાં ધનુશ્ચન્નામકારયત્ ॥ ૧૫૧ ॥
 તત્સર્વં પુષ્પચૂલસ્ય ધનુના જ્ઞાપિતં રહઃ ।
 તતઃ સોડપિ સુતાસ્થાને દાસીમપ્રેષયદ્વરાં ॥ ૧૫૨ ॥
 જાતેડથ સુતવીવાહે સુતં પ્રૈષીત્નુષાન્વિતં ।
 જાતુષે વાસભવને ચુલની કુલનીલિકા ॥ ૧૫૩ ॥

રહેવા જાઉં છું અને મારો પુત્ર તમારી સેવા કરશે.’ ૧૪૬.

તે સાંભળીને ‘ આ મંત્રી અહીંથી બહાર જશે તો અનર્થ કરશે’ એમ ધારીને દીર્ઘરાજાએ દંભથી કોમળ એવી વાણીથી મંત્રીને કહ્યું કે -‘તમારાવડે જ તમારા સ્વામીનું આ રાજ્ય સનાથ છે. અમે તો સાક્ષીરૂપ છીએ, તેથી તમે અહીં જ ગંગા નદીને કિનારે નિવાસ કરીને સ્વેચ્છાપૂર્વક તપ તપો.’ ૧૪૭-૧૪૮.

આમ કહેવાથી તે ગંગા નદીને કિનારે દાનશાળામાં રહ્યો અને તેના પુત્ર દ્વારા નગરની ને અંતઃપુરની સર્વ વાતો જાણવા લાગ્યો. ૧૪૯.

કોઈ પણ પ્રકારનો છળ કરીને બ્રહ્મદત્તને મારી નાંખવાને ઈચ્છતા એવા ચુલની અને દીર્ઘરાજાએ, બ્રહ્મદત્તને માટે પુષ્પચૂલ રાજાની પુત્રીની માગણી કરી. તેણે તે માગણી સ્વીકારી. ૧૫૦.

પછી બ્રહ્મદત્તને હણવા માટે ચુલની અને દીર્ઘરાજાએ લાખનું એક ઘર તેને શયન કરવા માટે બનાવડાવ્યું. એ વાત જાણીને ધનુમંત્રીએ તે લાખના ઘરથી બે ગાઉ સુધી છુપી રીતે સુરંગ કરાવી. ૧૫૧.

પછી એ વાત ધનુમંત્રીએ પુષ્પચૂલ રાજાને જણાવી એટલે તેણે પણ પુત્રીને બદલે એક સુંદર દાસીને મોકલી. ૧૫૨.

પછી પુત્રનો વિવાહ થયા બાદ પુત્રવધૂ સહિત પુત્રને તે લાખના ઘરમાં કુળને કાળું કરનારી

બાલં સુસં સુતં સઘઃ પરિણીતં સ્તુષાન્વિતં ।
 અંત્યદેહાપિ ચુલની જિઘાંસામાસ ધિક્ સ્મરં ॥ ૧૫૪ ॥
 જાગ્રત્યેવ બ્રહ્મદત્તે મિત્રચિત્રકથારસૈઃ ।
 જજ્વાલ ચુલનીક્ષિપ્તો જ્વલનોઽસ્મિન્ ગૃહેઽભિતઃ ॥ ૧૫૫ ॥
 તતોઽધઃસ્થસુરંગાં ક્ષ્માં મંત્રિપુત્રેણ દર્શિતાં ।
 લૂતાપુટવદ્ધિર્ઘં નિરગાન્મિત્રયુક્ તતઃ ॥ ૧૫૬ ॥
 ધનુના ધારિતાવશ્વા-વારુઘૈતાવુભાવપિ ।
 નિશિ તસ્યામયાસિષ્ઠાં પંચાશઘોજનીં દ્રુતં ॥ ૧૫૭ ॥
 અતિશ્રમાદ્વિપન્નો તૌ તુરંગૌ પંચહાયનો ।
 તતઃ પદ્મ્યાં પ્રસ્થિતૌ તૌ છન્નં દીર્ઘચમૂભયાત્ ॥ ૧૫૮ ॥
 પ્રાચ્યપુણ્યાનુભાવેન બ્રહ્મદત્તઃ પદે પદે ।
 પર્યઘૈષીઢ્ઢુહતરા ભૂચરીઃ ખેચરીઃ કનીઃ ॥ ૧૫૯ ॥
 ક્રમાત્સ ભૂરિસંપત્તિઃ પિતૃમિત્રૈસ્ત્રિભિર્નૃપૈઃ ।
 સસૈન્યૈઃ કૃતસાહાય્યઃ કાંપીત્યપુરમભ્યગાત્ ॥ ૧૬૦ ॥

ચુલનીએ સુવા માટે મોકલ્યો. ૧૫૩.

કર્તા કહે છે, કે - 'જુઓ ! બાળક, પુત્ર, સુતેલો, તરતનો પરણેલો અને પુત્રવધૂ સહિત તેને પણ મારવા માટે અંત્યદેહા (ચરમશરીરી) એવી પણ ચુલની તૈયાર થઈ તેથી એવા કામદેવને ધિક્કાર છે ! ૧૫૪.

અહીં બ્રહ્મદત્ત પોતાના મિત્ર વરધનુસાથે વિચિત્ર કથારસ વડે જાગી રહ્યો છે, તેવામાં તો ચુલનીએ ફેંકેલો અગ્નિ આ લાખના ઘરને ચારે તરફથી બાળવા લાગ્યો. ૧૫૫.

તે વખતે મંત્રીપુત્રે બતાવેલી શય્યાની નીચેના ભાગમાં રહેલી સુરંગની પૃથ્વીને કરોળીયાના પડની જેમ ભેદીને બ્રહ્મદત્ત મિત્ર સહિત તેમાંથી બહાર નીકળ્યો. ૧૫૬.

ત્યાં ધનુમંત્રીએ તૈયાર રાખેલા બે અશ્વોપર આરોહણ કરીને તે બંને બાકી રહેલી રાત્રિમાં જ ઉત્તાવળા ઉત્તાવળા પચાસ યોજન નીકળી ગયા. ૧૫૭.

ત્યાં પાંચ પાંચ વર્ષની વયવાળા તે ઘોડા અતિશ્રમ લાગવાથી મરણ પામ્યાં. એટલે પછી દીર્ઘરાજાનું લશ્કર આવી પહોંચવાના ભયથી બંને પગપાળા છાની રીતે આગળ ચાલ્યા. ૧૫૮.

પૂર્વપુણ્યના પ્રભાવથી બ્રહ્મદત્ત સ્થાને સ્થાને ઘણી મનુષ્ય ને વિદ્યાધર કન્યાઓ પરણ્યો. ૧૫૯.

અનુક્રમે તે ઘણી સંપત્તિ મેળવીને પિતાના ત્રણે મિત્રોએ સૈન્યસહિત કરેલી સહાયવડે કાંપિત્યપુર આવ્યો. ૧૬૦.

રુદ્ધેઽભિતઃ પુરે તસ્મિન્ દીર્ઘોઽપિ નિરગાદ્વહિઃ ।
 તયોઃ પ્રવવૃતે યુદ્ધં રામરાવણયોરિવ ॥ ૧૬૧ ॥
 અયુધ્યતામથ બ્રહ્મ-દત્તદીર્ઘો પરસ્પરં ।
 શસ્ત્રચ્છલેન રોષાગ્નિં ક્ષિપંતૌ ચિરસંચિતં ॥ ૧૬૨ ॥
 ચિત્રસ્ય બ્રહ્મદત્તસ્ય દુર્જયે બલવત્પરૌ ।
 અલંચક્રે કરં ચક્રરત્નં પુણ્યમિવાગંભૃત્ ॥ ૧૬૩ ॥
 દત્તાયાં દીર્ઘનિદ્રાયાં તેન દીર્ઘસ્ય દૃષ્યતઃ ।
 ચક્રિન્ જયજયેત્યસ્મિન્ પુષ્પાણિ વવૃષુઃ સુરાઃ ॥ ૧૬૪ ॥
 સાધયિત્વાથ ષટ્કંડાં પૃથિવીં પ્રૌઢશાસનઃ ।
 નિદાનોપાર્જિતાંશ્ચક્રી ભોગાન્ ભુંક્તે સ્મ ગૃહ્ણિભાક્ ॥ ૧૬૫ ॥
 માં પ્રાપ્તરાજ્યમાકર્ણ્ય તૂર્ણં મિત્રાપતેરિતિ ।
 દુર્દશાસુ સહાયં યં ચક્રી સ્માહ દ્વિજં પુરા ॥ ૧૬૬ ॥
 સ ચક્રિણમુપેયાય દીયમાને ચ વાંછિતે ।
 એચ્છત્ પત્નીધિયા ભોજ્યં પ્રતિગેહં સદક્ષિણં ॥ ૧૬૭ ॥
 આરમ્ભ્ય સ્વગૃહાદ્યક્રી દદૌ તસ્મૈ તદીહિતં ।
 અન્યદા પ્રાક્સંસ્તુતોઽન્ય-સ્તં વિપ્રઃ કોઽપ્યુપાગમત્ ॥ ૧૬૮ ॥

તેણે ચારે તરફથી સૈન્યવડે નગરને વીંટી લીધું એટલે દીર્ઘરાજા પણ નગરીની બહાર નીકળ્યો. પછી તે બંનેનું-બ્રહ્મદત્ત અને દીર્ઘરાજાનું યુદ્ધ રામ-રાવણની જેવું પ્રવત્યું. ૧૬૧.

બ્રહ્મદત્ત અને દીર્ઘ શસ્ત્રને બહાને ચિરકાળના એકત્ર કરેલા રોષાગ્નિને ફેંકતા પરસ્પર લડવા લાગ્યા. ૧૬૨.

એવી રીતે બળવંત અને દુર્જય શત્રુની સાથે લડતાં બ્રહ્મદત્ત ખિન્ન થયો. એટલામાં અંગધારી પુણ્ય જેવા ચક્રરત્ને આવીને તેના હાથને શોભાવ્યો. ૧૬૩.

તરત જ તે ચક્રવડે બ્રહ્મદત્તે દીર્ઘરાજાને મારી નાંખ્યો. તે વખતે 'હે ચક્રી ! જયવંતા વર્તો, તમારો જય થાઓ' એમ બોલતા દેવોએ તેમના ઉપર પુષ્પની વૃષ્ટિ કરી. ૧૬૪.

પછી ષટ્કંડ પૃથ્વીને સાધીને પ્રૌઢ શાસનવાળો બ્રહ્મદત્ત નિઃશ્વાણાવડે ઉપાર્જન કરેલા ભોગોને, તેમાં અત્યંત આસક્ત થઈને ભોગવવા લાગ્યો. ૧૬૫.

બ્રહ્મદત્તને પૂર્વે દુર્દશાના વખતમાં એક દ્વિજે સહાય કરેલી તેણે કહેલું કે-'હે મિત્ર ! મને રાજ્ય પ્રાપ્ત થયાનું સાંભળે એટલે તું તરત જ મારી પાસે આવજે' તેથી તે દ્વિજ ચક્રી પાસે આવ્યો. તેને જે ઈચ્છે તે આપવાનું ચક્રીએ કહ્યું એટલે તેણે પત્નિની બુદ્ધિ (સલાહ) પ્રમાણે આખા ભરતક્ષેત્રમાં પ્રત્યેક ગૃહે ભોજન અને દક્ષિણા મળે એમ માગ્યું. ૧૬૬-૧૬૭.

ચક્રીએ તેના માગવા પ્રમાણે પોતાના ઘરથી જ શરૂઆત કરીને પ્રથમ ભોજન આપ્યું. અન્યદા

સોડયાચિષ્ઠ મુદા ચક્રિ-ભોજ્યં કલ્યાણનામકં ।
 નેદં તે જીર્યતીત્યુક્તે કૃપણોડસીત્યવક્ સ તં ॥ ૧૬૯ ॥
 સકુટુંબં દ્વિજં ચક્રી સ્વં ભોજનમભોજયત્ ।
 તતઃ સર્વં સ્મરોન્મત્તં તલ્કુટુંબમભૂત્રિશિ ॥ ૧૭૦ ॥
 માતૃપુત્રસુતાવપ્તૃ-સ્તુષાશ્વશુરભેદમુક્ ।
 તલ્કુટુંબં નિશાં સર્વા-મપ્રવર્તત મૈથુને ॥ ૧૭૧ ॥
 તતસ્ત્રપાતુરસ્ત્યેક્ત્વા કુટુંબં નિર્યયૌ બહિઃ ।
 વિપ્રોડજાનન્ નિજં દોષં ચક્રિણિ દ્વેષમુદ્વહન્ ॥ ૧૭૨ ॥
 કંચિત્કાળીકૃતાશ્વત્ય-પત્રં કર્કરિકાકળૈઃ ।
 એક્ષત ક્વાપ્યજાપાલં સૂક્ષ્મવેધકૃતશ્રમં ॥ ૧૭૩ ॥
 ચક્રિણં શિક્ષયામ્યદ્ય મલ્કુટુંબવિડંબિનં ।
 ધ્યાત્વેતિ તં વશીચક્રે સ દ્રવ્યૈર્દક્ષિણાગતૈઃ ॥ ૧૭૪ ॥
 ધૃતચ્છત્રો ગજારુદ્ધો યોડયમેતિ ચમૂવૃતઃ ।
 વિનાશયેર્દૃશૌ તસ્ય દ્રુતં કર્કશકર્કૈઃ ॥ ૧૭૫ ॥

પૂર્વના પરિચયવાળો બીજો કોઈ વિપ્ર ચકી પાસે આવ્યો. ૧૬૮.

તેણે પ્રેમથી ચકવર્તીના કલ્યાણ ભોજનની યાચના કરી. ચકીએ કહ્યું કે-‘તે તને પચશે નહીં.’ એટલે વિપ્ર બોલ્યો કે-‘તમે કૃપણ છો.’ ૧૬૯.

ચકીએ સહકુટુંબ તે વિપ્રને પોતાનું ભોજન જમાડ્યું, તેથી તેનું આખું કુટુંબ રાત્રે કામોન્મત્ત થયું. ૧૭૦.

એટલે માતા-પુત્ર, પુત્રી-પિતા, પુત્રવધૂ-સાસરો વિગેરેના ભેદ વિના તેનું કુટુંબ આખી રાત્રી મૈથુનક્રિયામાં પ્રવત્યું. ૧૭૧.

આમ થવાથી પેલો વિપ્ર વજ્રજાતુર થઈ પોતાના કુટુંબને તજી દઈને પોતાના દોષ ન જાણતો અને ચકીપર દ્વેષને વહન કરતો ત્યાંથી બહાર ગામ નીકળી ગયો. ૧૭૨.

તેણે માર્ગે જતાં સૂક્ષ્મવેધ કરવામાં જેણે પ્રયાસ કરેલો છે એવા અને કાંકરાવડે પીપળાના પાનને વિંધતા એવા એક ભરવાડને જોયો. ૧૭૩.

તેને જોઈને ‘મારા કુટુંબને વિડંબના પમાડનાર ચકીને બરાબર શિક્ષા આપું.’ એમ વિચારીને તે વિપ્રે દક્ષિણામાં મળેલા દ્રવ્યવડે તે ભરવાડને વશ કર્યો. ૧૭૪.

પછી તેને સમજાવ્યું કે -‘હાથી ઉપર ચઢેલો, માથે છત્ર ધરાવેલો અને સેનાથી પરિવરેલ જે આ આવે છે. તેના બે નેત્રને કર્કશ એવા કાંકરાવડે તું ફોડી નાંખ.’ ૧૭૫.

સઃ કુડ્યાંતરિતશ્ચક્રવર્તિપાપૈરિવેરિતઃ ।
 લઘુહસ્તસ્તથાકાર્ષીત્ પાર્શ્વસ્થેષુ સુરેષ્વપિ ॥ ૧૭૬ ॥
 જુષ્ઠઃ સુરસહસ્રાભ્યા-મંસસ્થાભ્યાં નૃનિર્જરઃ ।
 પામરેણાંધલીચક્રે ક્ષીણે પુણ્યે વૃથા બલં ॥ ૧૭૭ ॥
 તથોક્તં-પ્રતિકૂલતામુપગતે હિ વિધૌ, વિફલત્વમેતિ બહુસાધનતા ।
 અવલંબનાય દિનભર્તુરભૂ-ન્ન પતિષ્યતઃ કરસહસ્રમપિ ॥ ૧૭૮ ॥
 તતશ્ચ-ધૃતો નશ્યન્નજાપાલ-શ્ચક્રિયોઘૈરુદાયુધૈઃ ।
 અદર્શયિતાડ્યમાનો વિપ્રં તન્ન પ્રયોજકં ॥ ૧૭૯ ॥
 કુહ્લેન ચક્રિણાઘાતિ સ વિપ્રઃ સાન્વયસ્તથા ।
 પુરોહિતાદયોઽન્યેઽપિ મૂલાદુન્મૂલિતા દ્વિજાઃ ॥ ૧૮૦ ॥
 તથાપ્યશાંતકોપેન મંત્રીત્યુચેઽથ ચક્રિણા ।
 દૌકય સ્થાલમેકૈકં નિત્યં વિપ્રાક્ષિભિર્ભૂતં ॥ ૧૮૧ ॥
 શ્લેષ્માતકફલૈઃ પૂર્ણં સોઽપિ પાત્રમદૌકયત્ ।
 સ્પૃશન્ વિપ્રાક્ષિબુદ્ધ્યા તન્મુદેતંદુરાશયઃ ॥ ૧૮૨ ॥

તે ભરવાડે ચક્રવર્તીની પાસે દેવોની હાજરી હોવા છતાં ભીંતની ઓથે રહીને ચક્રવર્તીના પાપે જ જાણે તેને પ્રેરણા કરી હોય, તેમ લઘુલાઘવી કળાવડે તે પ્રમાણે કર્યું અર્થાત્ ચક્રીના બંને નેત્ર ફેડી નાંખ્યા. ૧૭૬.

ખંભાપર રહેલા બે હજાર દેવતાઓથી સેવાતા એવા (ચક્રી) ને પામર એવા ભરવાડે અંધ કર્યો, માટે ‘પૂણ્ય ક્ષીણ થયા બાદ બળ નકામું છે.’ ૧૭૭.

કહ્યું છે કે-‘વિદ્યાતા પ્રતિકૂળ થવાથી ઘણું સાધન પણ નિષ્ફળ થાય છે. જુઓ ! સૂર્યને નીચે પડતી વખતે કરસહસ્ર-હજાર હાથ (કિરણ) પણ આધારભૂત થતાં નથી.’ ૧૭૮.

પછી ભાગતા એવા ભરવાડને ઊંચા કરેલા આયુધોવાળા ચક્રીના યોદ્ધાઓએ પકડ્યો તેને પીંટતા તેને આ કાર્યના પ્રેરક વિપ્રને બતાવી દીધો. ૧૭૯.

ક્રોધાયમાન થયેલા ચક્રીએ તે વિપ્રને સહકુટુંબ મારી નંખાવ્યો અને પુરોહિતાદિ બીજા દ્વિજોને પણ મૂળથી ઉખેડી નાંખ્યા. ૧૮૦.

તેમ કરતાં પણ કોપ શાંત ન થવાથી ચક્રીએ મંત્રીને કહ્યું કે - ‘તમારે દરરોજ બ્રાહ્મણોની આંખો કઢાવીને તેનો ભરેલો એક થાળ મારી પાસે મૂકવો. ૧૮૧.

મંત્રી શ્લેષ્માતકના ફળ (ચીકણા ગુંદા) વડે થાળ ભરીને દરરોજ તેમની પાસે મૂકવા લાગ્યો. તેમાં બ્રાહ્મણોની આંખો છે એવી બુદ્ધિથી તે ફળોને ચોળતો દુષ્ટ આશયવાળો રાજા આનંદ પામવા

અનુભૂયાંધતામેવં ક્રૂરઃ ષોડશવત્સરીં ।

વિપદ્ય રૌદ્રધ્યાનેન સપ્તમં નરકં યયૌ ॥ ૧૮૩ ॥

સપ્તવર્ષશતાયુષ્કઃ સપ્ત ચાપાનિ ચોચ્છિતઃ ।

ચક્રભૃત્સપ્તમઃ ષષ્ઠાત્ સપ્તમીમગમદ્ભુવં ॥ ૧૮૪ ॥ ઇતિ બ્રહ્મદત્તઃ ॥

ગોત્રતઃ કાશ્યપાઃ સર્વે વર્ણતઃ સ્વર્ણકાંતયઃ ।

અમી ભુવનવિખ્યાન્નાશ્ચક્રિણો દ્વાદશોદિતાઃ ॥ ૧૮૫ ॥

પટ્ટરાણ્યો દ્વાદશાનાં ચક્રિણાં દ્વાદશાભવન્ । સ્ત્રીરત્નાખ્યાશ્ચતુર્થાગે સુભદ્રાઘા
ઇમાશ્ચ તાઃ- પદ્મા હોઽ સુભદ્રા ભદ્ર સુનંદા જયા ય વિજયા ય । કળ્હસિરિ સૂરસિરિ
પડમસિરિ વસુંધરા દેવી લક્ષ્મિમતી કુરુમતી ઇત્યિરયણાણ ણામાઙ્ ।

તૃતીયશ્ચ ચતુર્થશ્ચ ગતૌ સ્વર્ગં તૃતીયકં ।

અષ્ટમશ્ચ દ્વાદશશ્ચ સપ્તમીં જન્મતુર્ભુવં ॥ ૧૮૬ ॥

શેષાશ્ચ ચક્રિણો યેઽદ્યૌ ગતાસ્તે પ્રમં પદં ।

પ્રાત્રાજીન્દ્રતસ્તત્ર નૃપાયુતપરિચ્છદઃ ॥ ૧૮૭ ॥

ભૂપતીનાં સહસ્રેણ વિરક્તેનાન્વિતાઃ પરે ।

પ્રાત્રજંશ્ચક્રિણઃ સર્વે વિનાત્ર દ્વાદશાષ્ટમૌ ॥ ૧૮૮ ॥

લાગ્યો. ૧૮૨.

આ પ્રમાણે સોળ વર્ષ સુધી અંધપણને અનુભવીને તે ક્રૂર એવો બ્રહ્મદત્ત રૌદ્રધ્યાનથી મરણ પામી સાતમી નરકે નારકીપણે ઉત્પન્ન થયો. ૧૮૩.

સાત સો વર્ષના આયુષ્યવાળો અને સાત ધનુષ્યના શરીરવાળો તે છઠ્ઠાથી સાતમો અર્થાત્ બારમો ચક્રી સાતમી નરકપૃથ્વીમાં ગયો. ૧૮૪. ઇતિ બ્રહ્મદત્તઃ ૧૨ ॥

આ ભુવનમાં વિખ્યાત એવા આ બારે ચક્રવર્તીઓનું ગોત્ર કાશ્યપ અને વર્ણ સુવર્ણસમાન હતી. ૧૮૫.

એ બાર ચક્રીને સ્ત્રીરત્નરૂપ સુભદ્રા આદિ બાર પટ્ટરાણીઓ ચોથા અંગમાં આ પ્રમાણે કહેલ છે- ૧. સુભદ્રા, ૨. ભદ્રા, ૩. સુનંદા, ૪. જયા, ૫. વિજયા, ૬. કૃષ્ણશ્રી, ૭. સુરશ્રી, ૮. પદ્મશ્રી, ૯. વસુંધરા, ૧૦. દેવી, ૧૧. લક્ષ્મીવતી અને ૧૨. કુરુમતી. એ સ્ત્રીરત્નનાં નામો છે.

ગતિ-ત્રીજો અને ચોથો ચક્રી ત્રીજા દેવલોકમાં ગયા, આઠમા અને બારમા ચક્રી સાતમી નરકે ગયા અને બાકીના આઠ ચક્રી પરમપદને પામ્યા. ૧૮૬.

તેમાં પહેલા ભરત ચક્રી દશ હજાર મુનિના પરિવાર સાથે અને બીજા આઠમા અને બારમા

ઋષભાજિતયોઘરિ ભરતઃ સગરઃ ક્રમાત્ ।
 જાતૌ તૃતીયતુર્યૌ ચ ધર્મશાંત્યોરિહાંતરે ॥ ૧૮૯ ॥
 ત્રયશ્ચ ચક્રિણોઽર્હતઃ શાંત્યાઘાઃ સ્વયમેવ હિ ।
 અરમલ્લયોરંતરાલે સુભૂમશ્ચક્રવર્ત્યભૂત્ ॥ ૧૯૦ ॥
 નવમોઽભૂમહાપદ્યો મુનિસુવ્રતવારકે ।
 દશમો નમિવારેઽભૂત્તમિનેમ્યંતરે જયઃ ॥ ૧૯૧ ॥
 અભવદ્બ્રહ્મદત્તશ્ચાંતરે શ્રીનેમિપાર્શ્વયોઃ ।
 સ્વરૂપં ચક્રિણામેવ-મુક્તં વક્ષ્યેઽથ શાર્ઙ્ગિણાં ॥ ૧૯૨ ॥
 ત્રિપૃષ્ઠશ્ચ ૧ દ્વિપૃષ્ઠશ્ચ ૨ સ્વયંભૂઃ ૩ પુરુષોત્તમઃ ૪ ।
 તથા પુરુષસિંહશ્ચ ૫ પુરુષઃ પુંડરીકતઃ ૬ ॥ ૧૯૩ ॥
 દત્તો ૭ નારાયણઃ ૮ કૃષ્ણો ૯ વાસુદેવા અમી નવ ।
 અચલો ૧ વિજયો ૨ ભદ્રઃ ૩ સુપ્રભશ્ચ ૪ સુદર્શનઃ ૫ ॥ ૧૯૪ ॥
 આનંદો ૬ નંદનઃ ૭ પદ્યો ૮ રામ ૯ શ્વેતિ યથાક્રમં ।
 અમી વિષ્ણુવિમાત્રેયા બલદેવા સ્મૃતા નવ ॥ ૧૯૫ ॥
 અશ્વગ્રીવ ૧ સ્તારકશ્ચ ૨ મેરકો ૩ મધુકૈટભઃ ૪ ।
 નિશુંભ ૫ બલિ ૬ પ્રહ્લાદ ૭-રાવણા ૮ મગધેશ્વરઃ ૯ ॥ ૧૯૬ ॥

સિવાય નવ ચક્રીઓએ વિરક્ત એવા હજાર-હજારના પરિવાર સાથે ચારિત્ર લીધું હતું. ૧૮૭-૧૮૮.

સમય-ભરત અને સગર ચક્રી અનુક્રમે ઋષભદેવ અને અજિતનાથના સમયમાં, ત્રીજા અને ચોથા ચક્રી ધર્મનાથ અને શાંતિનાથના આંતરામાં, ત્યારપછી ત્રણ અરિહંતો શાંતિનાથ વિગેરે પોતે જ ચક્રી થયા, આઠમા સુભૂમ અરનાથ અને મલ્લિનાથના આંતરામાં, નવમા મહાપદ્ય મુનિસુવ્રતસ્વામીનાં શાસનમાં, દશમાં ચક્રી નમિનાથનાં શાસનમાં, અગ્યારમા જયચક્રી નમિનાથ અને નેમિનાથના આંતરામાં અને બારમા બ્રહ્મદત્ત ચક્રી નેમિનાથ અને પાર્શ્વનાથના આંતરામાં થયા. આ પ્રમાણે ચક્રવર્તીઓનું સ્વરૂપ કહ્યું, હવે વાસુદેવોનું ચરિત્ર કહીએ છીએ. ૧૮૮-૧૮૨. ઇતિ ચક્રવર્તીચરિત્ર

વાસુદેવ વગેરેનાં ચરિત્રો

૧ ત્રિપૃષ્ઠ, ૨ દ્વિપૃષ્ઠ, ૩ સ્વયંભૂ, ૪ પુરુષોત્તમ, ૫ પુરુષસિંહ, ૬ પુરુષપુંડરીક, ૭ દત્ત, ૮ નારાયણ (લક્ષ્મણ) ૯ કૃષ્ણ. આ નવ વાસુદેવ જાણવા.

૧ અચળ, ૨ વિજય, ૩ ભદ્ર, ૪ સુપ્રભ, ૫ સુદર્શન, ૬ આનંદ, ૭ નંદન, ૮ પદ્ય, (રામચંદ્ર) ને ૯ રામ (બળભદ્ર) આ નવ અનુક્રમે વાસુદેવની અપરમાતાથી જન્મેલા બળદેવો જાણવા. ૧૮૩-૧૮૫.

૧ અશ્વગ્રીવ, ૨ તારક, ૩ મેરક, ૪ મધુકૈટભ, ૫ નિશુંભ, ૬ બલિ, ૭ પ્રહ્લાદ, ૮ રાવણ, ૯

નવાનાં વાસુદેવાનાં નવામી પ્રતિવિષ્ણવઃ ।
 વાસુદેવકરાત્તસ્વ-ચક્રેણ પ્રાપ્તમૃત્યવઃ ॥ ૧૯૭ ॥
 અથ પૂર્વભવાદ્યેષાં વચ્ચિ કિંચિત્ શ્રુતોદધેઃ ।
 જીવો વીરાહતો રાજ-ગૃહે યઃ ષોડશે ભવે ॥ ૧૯૮ ॥
 કોટ્યબ્દાયુર્વિશ્વભૂતિ-યુવરાજાત્મજોઽભવત્ ।
 વનેઽતિનંદને સોઽગા-દ્વસંતે રંતુમન્યદા ॥ ૧૯૯ ॥
 વિશાખનંદિના નુત્રો વને તત્ર રિરંસુના ।
 વિશ્વનંદી નરેન્દ્રસ્ત-ત્પિતૃવ્યઃ સ્વીયસૂન્ના ॥ ૨૦૦ ॥
 સામંતવિજયવ્યાજા-દ્વિશ્વભૂતિં તતો વનાત્ ।
 નિઃસારયામાસ શૂરઃ સોઽપ્યગાત્તત્પુરં તતઃ ॥ ૨૦૧ ॥
 વિધેયં તં ચ વીક્ષ્યાશુ તસ્મિન્ વ્રજતિ તદ્વનં ।
 વિશાખનંદી પ્રવિષ્ટ-સ્તત્રોચે સન્પ્રિયો ભટૈઃ ॥ ૨૦૨ ॥
 દંભોઽયં મત્પિતૃવ્યેણ માં નિસ્સારયિતું વનાત્ ।
 સુતં ચ તત્રાસયિતું કૃત ઇત્યુઘ્નકોપ સઃ ॥ ૨૦૩ ॥

મગધેશ્વર (જરાસંઘ) આ નવ વાસુદેવના શત્રુ નવ પ્રતિવાસુદેવ અનુમાને જાણવા. તે વાસુદેવના હાથમાં ગયેલા પોતાના સુદર્શનચક્રથી જ મૃત્યુ પામે છે. ૧૮૬-૧૮૭.

હવે તેના પૂર્વભવ વિગેરે કાંઈક શ્રુતસમુદયથી જાણીને કહું છું. -

પહેલા વાસુદેવ વીરપ્રભુના જીવ, સોળમે ભવે રાજગૃહમાં વિશ્વભૂતિ નામે યુવરાજના પુત્ર તરીકે એક કરોડ વર્ષના આયુષ્યવાળા થયા હતા. તે એક વખત વસંત ઋતુમાં, નંદનવનથી પણ મનોહર એવા વનમાં કીડા કરવા ગયા હતા. ૧૮૮-૧૮૯.

તેને તેના કાકા વિશ્વનંદીએ તે વનમાં કીડા કરવા ઈચ્છતા એવા પોતાના પુત્ર વિશાખાનંદીની પ્રેરણાથી સામંત રાજાને જીતવા જવાના બહાને તે વનમાંથી બહાર કાઢ્યો. ત્યારે શૂરવીર એવો તે પણ સામંતને જીતવા તેના નગરે ગયો. ૨૦૦-૨૦૧.

તે ત્યાં તેને આજ્ઞાવર્તી જોઈ પોતાને નગરે આવી ઉતાવળે તે વનમાં જવા લાગ્યો. એટલે ત્યાં ઉભેલા સુભટોએ તે વનમાં વિશાખાનંદી પોતાની પ્રિયાસહિત ગયેલ છે (તેથી તમારાથી જવાશે નહીં.) એમ કહ્યું. ૨૦૨.

તે સાંભળી વિશ્વભૂતિએ વિચાર્યું કે - 'મારા કાકાએ આ વનમાંથી મને કાઢવા માટે અને પોતાના પુત્રને દાખલ કરવા માટે આ દંભ કર્યો છે.' આમ વિચારીને તે અતિ કોપાયમાન થયો. ૨૦૩.

સમીપસ્થં કપિત્યુદ્વં તતો મુષ્ટ્યા પ્રહત્ય સઃ ।
 તત્ફલૌઘં પ્રપાત્યોર્વ્યા યોધાંસ્તાનભ્યધાત્ક્રુધા ॥ ૨૦૪ ॥
 મૌલીન્ વઃ પાતયામ્યેવં ભક્તિઃ સ્યાદ્રાણિ ચેન્ન મે ।
 યૂયં જીવત રે સ્વામિ-સંયુતા મદુપેક્ષિતાઃ ॥ ૨૦૫ ॥
 ઇત્યુક્ત્વાનર્થમૂલત્વં ભોગાનાં પરિભાવયન્ ।
 સંભૂતમુનિપાદાંતે સંયમં પ્રત્યપાદિ સઃ ॥ ૨૦૬ ॥
 સ દુષ્કરં તપઃ કુર્વન્નેકદા મથુરાપુરે ।
 માસક્ષપણપર્યંતે ગતો ગોચરચર્યયા ॥ ૨૦૭ ॥
 તત્રાહત્યૈકયા ધેન્વા કૃશીયાન્ પાતિતો ભુવિ ।
 તત્રોદ્વાહાર્થમેતેન દૃષ્ટો વિશાખનંદિના ॥ ૨૦૮ ॥
 હસિતશ્ચ ક્વ તે બંધો કપિત્યચ્યાવનં બલં ।
 તતઃ ક્રુદ્ધઃ સ તાં ધેનું શૃંગે ધૃત્વાંબરેઽક્ષિપત્ ॥ ૨૦૯ ॥
 નિદાનં કૃતવાંશ્ચૈવં તીવ્રેણ તપસામુના ।
 ભૂયિષ્ઠવીર્યો ભૂયાસ-મજય્યસ્ત્રિદશૈરપિ ॥ ૨૧૦ ॥
 નિદાનં તદનાલોચ્ય તતો મૃત્વા સમાધિના ।
 અભૂત્ત્વર્ગે મહાશુક્રે ઉત્કૃષ્ઠસ્થિતિકઃ સુરઃ ॥ ૨૧૧ ॥

પછી તેણે નજીકમાં રહેલા કોઠાના ઝાડને મુષ્ટિવડે પ્રહાર કરીને તેના સર્વ ફળોને પૃથ્વીપર પાડી દઈ તે યોદ્ધાઓને ક્રોધવડે કહ્યું કે - “ હે સુંભવો ! જો મને રાજા વિશ્વનંદી પ્રત્યે ભક્તિ ન હોત, તો તમારા મસ્તકો આ રીતે જ છુટા પાડી નાખત. તમે તમારા સ્વામી સહિત મારી ઉપેક્ષાથી જ જીવતા રહો.” ૨૦૪-૨૦૫.

આ પ્રમાણે કહીને સંસારના ભોગો અનર્થનું મૂળ છે - એમ વિચારીને તેઓએ સંભૂતમુનિની પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. ૨૦૬.

દુષ્કર તપને તપતા એવા તે મુનિ, એકદા માસક્ષમણને પારણે મથુરાપુરીમાં ગોચરી માટે ગયા. ૨૦૭.

ત્યાં કોઈ ગાયે તે દુર્બળ થઈ ગયેલા મુનિને માથું મારીને પૃથ્વીપર પાડી દીધા. તે વખતે ત્યાં વિવાહ પ્રસંગે આવેલા વિશાખાનંદીએ તેમને પડી જતાં જોયા. ૨૦૮.

એટલે તે હસીને બોલ્યો કે- “બાંધવ ! પેલું કોઠા પાડી દેવાવાળું બળ ક્યાં ગયું ?” તે સાંભળીને તેઓએ ક્રોધાયમાન થઈ તે ગાયને શીંગડાવડે ઉપાડી આકાશમાં ફેરવીને ફેંકી. ૨૦૯.

પછી નિયાણું કર્યું કે -‘આ તીવ્ર તપના બળથી હું અત્યંત બળવાળો અને દેવોથી પણ અજય થાઉં.’ ૨૧૦.

આ નિયાણાને આલોચ્યા વિના સમાધિવડે મરણ પામીને સાતમા મહાશુક્ર દેવલોકમાં ઉત્કૃષ્ટ

ઇતશ્ચ પોતનપુરે પ્રજાપતિરભૂનૃપઃ ।
 મૃગાવતીં સ્વપુત્રીં સ વીક્ષ્ય કામવશોઽભવત્ ॥ ૨૧૨ ॥
 દેશે પુરેંતઃપુરે ચ રત્નસ્ય જનિમીયુષઃ ।
 નૃપ એવ પ્રભુરિતિ લોકસંમતિપૂર્વકં ॥ ૨૧૩ ॥
 તાં પત્નીકૃત્ય બુભુજે તાદૃક્કર્માનુભાવતઃ ।
 વિશ્વભૂતિસુરશ્ચુત્વા તૃપ્ત્યાઃ કુક્ષાવવાતરત્ ॥ ૨૧૪ ॥
 ત્રિપૃષ્ઠવાસુદેવોઽસા-વશીતિધનુરુચ્છિતઃ ।
 તથા ચતુરશીત્યબ્દ-લક્ષાયુરચલાનુજઃ ॥ ૨૧૫ ॥ ઇતિ ત્રિપૃષ્ઠઃ ॥
 યુદ્ધે સુરૂપવેશ્યાર્થં નિર્જિતો વિંધ્યશક્તિના ।
 સુભદ્રગુરુપાદાંતે દીક્ષાં પર્વતકોઽગ્રહીત્ ॥ ૨૧૬ ॥
 ભૂયાસં તપસાનેન વિંધ્યશક્તિવિનાશકઃ ।
 નિદનમિતિ સોઽકાર્ષી-ત્પુરે કનકવસ્તુનિ ॥ ૨૧૭ ॥
 તતો મૃત્વા પ્રાણતેઽભૂદેવશ્ચુત્વા તતઃ પુનઃ ।
 અભૂત્પુરિ દ્વારવત્યાં બ્રહ્મભૂપોમયોઃ સુતઃ ॥ ૨૧૮ ॥

આયુવાળા દેવ થયા. ૨૧૧.

પોતનપુર નગરમાં પ્રજાપતિ નામે રાજા છે, તે પોતાની પુત્રી મૃગાવતીને (અતિ રૂપવાન) જોઈને કામવશ થયા. ૨૧૨.

પછી દેશમાં નગરમાં અને અંતઃપુરમાં જે રત્ન ઉત્પન્ન થાય તેનો સ્વામી રાજા જ હોય એવી લોકોની સંમતિ મેળવીને તે મૃગાવતીને પોતાની સ્ત્રી કરી તેની સાથે સુખ ભોગવતા તેવા પ્રકારના કર્મના ઉદયથી વિશ્વભૂતિનો જીવ સ્વર્ગમાંથી અવતીને તેની કુક્ષિમાં પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયો. ૨૧૩. ૨૧૪.

આ ત્રિપૃષ્ઠ વાસુદેવ ૮૦ ધનુષ્ય ઉંચા શરીરવાળા અને ૮૪ લાખ વર્ષના આયુવાળા અચળ બળદેવના નાના ભાઈ સમજવા. ૨૧૫. ઇતિ ત્રિપૃષ્ઠ : ૧

રૂપવંત વેશ્યાને માટે વિંધ્યશક્તિની સાથે યુદ્ધ કરવામાં જીતાયેલા પર્વતકે સુભદ્ર નામના ગુરૂની પાસે દીક્ષા લીધી. ૨૧૬.

કનકવસ્તુપુરવાસી તેમણે અત્યંત તપ તપીને પ્રાંતે “હું આ તપવડે વિંધ્યશક્તિનો વિનાશ કરનાર થાઉં.” એવું નિયાણું કર્યું. ૨૧૭.

ત્યાંથી મરણ પામીને દશમા દેવલોકમાં દેવ થયા. ત્યાંથી અવતીને દ્વારવતી નગરીમાં બ્રહ્મનામે રાજા અને ઉમા નામની રાણીના પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયા. ૨૧૮.

સ ચ સમ્પતિચાપોદ્યો દ્વિપૃષ્ઠ ઇતિ નામતઃ ।
 દ્વાસમ્પત્યબ્દલક્ષાયુર્વિજયાહ્યબલાનુજઃ ॥ ૨૧૯ ॥ ઇતિ દ્વિપૃષ્ઠઃ ॥
 ધનદત્તનૃપો ઘૂતે બલિભૂપેન નિર્જિતઃ ।
 સુદર્શનગુરોઃ પાશ્વે પ્રવ્રજ્યાં પ્રતિપન્નવાન્ ॥ ૨૨૦ ॥
 સ ચ તીવ્રં તપઃ કુર્વન્ શ્રાવસ્ત્યાં વિહરન્ ગતઃ ।
 સંસ્મૃતપ્રાક્તનદ્વેષી તત્ર ક્રોધવશંવદઃ ॥ ૨૨૧ ॥
 બલિભૂપવધાય સ્યામિતિ કૃત્વા નિદાનકં ।
 ઉત્પન્નો લાંતકે કલ્પે તતશ્ચ્યુત્વા સ્થિતિક્ષયે ॥ ૨૨૨ ॥
 રુદ્રો રાજા દ્વારવત્યાં પૃથિવી સ્ત્રી તયોઃ સુતઃ ।
 સ્વયંભૂર્વાસુદેવોઽભૂતૃતીયો ભૂરિવિક્રમઃ ॥ ૨૨૩ ॥
 સ ષષ્ટિવર્ષલક્ષાયુઃ ષષ્ટિચાપસમુચ્ચિતઃ ।
 અનુજો ભદ્રસંજ્ઞસ્ય બલદેવસ્ય કીર્તિતઃ ॥ ૨૨૪ ॥ ઇતિ સ્વયંભૂઃ ।
 સમુદ્રદત્તઃ પ્રાવ્રાજીત્ હતાયાં નિજયોષિતિ ।
 શ્રેયાંસગુરુપાદાંતે પ્રવ્રજ્યોગ્રં તપોઽતનોત્ ॥ ૨૨૫ ॥

તેમનું નામ દ્વિપૃષ્ઠ પાડવામાં આવ્યું. તેનું શરીર ૭૦ ધનુષ્યનું અને આયુષ્ય ૭૨ લાખ વર્ષનું હતું. તેઓ વિજય નામના બળદેવના નાના ભાઈ થયા. ૨૧૯. ઇતિ દ્વિપૃષ્ઠઃ ૨

ધનદત્ત રાજાને ઘૂતમાં બલિરાજાએ જીત્યો તેથી તેણે સુદર્શન ગુરુની પાસે પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરી. ૨૨૦.

તીવ્ર તપને કરતા તેઓ વિહાર કરતાં શ્રાવસ્તિનગરીમાં ગયા. ત્યાં પૂર્વના દ્વેષી બલિરાજાને જોઈને ક્રોધવશ થયા. ૨૨૧.

તેથી નિયાણું કર્યું કે -“મારા તપના પ્રભાવથી હું બલિરાજાને મારનાર થાઉં.” પછી મરણ પામીને છઠ્ઠા લાંતક દેવલોકમાં ગયા. ત્યાંથી સ્થિતિક્ષય થયે અવીને દ્વારવતીમાં રુદ્રરાજા અને પૃથ્વીરાણીનાં પુત્ર સ્વયંભૂ નામના ત્રીજા વાસુદેવ અત્યંત પરાક્રમવાળા થયા. ૨૨૨-૨૨૩.

તે સાઈઠ લાખ વર્ષના આયુવાળા અને ૬૦ ધનુષ્યના શરીરવાળા હતા તેમ જ ભદ્ર નામના બળદેવના નાના ભાઈ હતા. ૨૨૪. ઇતિ સ્વયંભૂઃ ૩

સમુદ્રદત્તે પોતાની સ્ત્રીનું હરણ થવાથી શ્રેયાંસ ગુરુપાસે પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરી અને ઉગ્ર તપ કર્યું. ૨૨૫.

શ્રાવસ્તિનગરીમાં તેણે પોતાની સ્ત્રીના હરણ કરનારને મારનાર થવાનું નિયાણું કર્યું. મરણ

ચક્રે વધાય સ્ત્રીહર્તુઃ શ્રાવસ્ત્યાં સ નિદાનકં ।
 મૃત્વોત્પન્નઃ સહસ્રારે તતશ્ચ્યુત્વાયુષઃ ક્ષયે ॥ ૨૨૬ ॥
 દ્વારવત્યાં નૃપઃ સોમઃ સીતા રાણી તયોઃ સુતઃ ।
 પુરુષોત્તમનામાભૂ-દ્વાસુદેવસ્તુરીયકઃ ॥ ૨૨૭ ॥
 સ ત્રિંશદ્વર્ષલક્ષાયુઃ પંચાશદ્ધનુરુચ્છિતઃ ।
 અનુજઃ સુપ્રભાખ્યસ્ય બલદેવસ્ય કીર્તિતઃ ॥ ૨૨૮ ॥ ઇતિ પુરુષોત્તમઃ ।
 સેવાલક્ષ્મણા ભૂપાલો રણે વૈરિપરાજિતઃ ।
 કૃષ્ણાખ્યસ્ય ગુરોઃ પાશર્વે વૈરાગ્યાદગ્રહીદ્વ્રતં ॥ ૨૨૯ ॥
 નિદાનં સોઽરિઘાતાય પુરે રાજગૃહેઽકરોત્ ।
 માહેન્દ્રે ચ સમુત્પન્નઃ સ્વર્ગે ચ્યુત્વા તતઃ પુનઃ ॥ ૨૩૦ ॥
 શિવો રાજાઽમ્મકા રાણી નગરેઽશ્વંપુરાહ્વયે ।
 હ્યાતઃ પુરુષસિંહોઽભૂ-ત્સનયસ્તનયસ્તયોઃ ॥ ૨૩૧ ॥
 અયં ચ પંચચત્વારિં-શત્કોદંડસમુચ્છિતઃ ।
 તથા દશાબ્દલક્ષાયુઃ હ્યાતઃ સુદર્શનાનુજઃ ॥ ૨૩૨ ॥ ઇતિ પુરુષસિંહઃ ।

પામીને સહસ્રાર નામના આઠમા દેવલોકમાં દેવ થયા. ત્યાંથી સ્થિતિક્ષયે અવીને દ્વારવતીમાં સોમરાજ અને સીતા રાણીના પુત્રપણે ઉત્પન્ન થયા. તે ચોથા પુરુષોત્તમ નામે વાસુદેવ થયા. ૨૨૬-૨૨૭.

તેમનું ત્રીશ લાખ વર્ષનું આયુષ્ય અને પચાસ ધનુષ્યપ્રમાણ શરીર હતું, તેમ જ તે સુપ્રભ નામના બળદેવના નાનાભાઈ હતા. ૨૨૮. ઇતિ પુરુષોત્તમઃ ૪

સેવાલ નામના રાજાને યુદ્ધમાં વૈરીએ પરાજિત કર્યા. તેમણે વૈરાગ્ય પામીને કૃષ્ણ નામના ગુરુપાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. ૨૨૯.

તેમણે રાજગૃહમાં પૂર્વશત્રુનો ઘાત કરનાર થવાનું નિયાણું કર્યું. મરણ પામીને ચોથા માહેન્દ્ર દેવલોકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. ત્યાંથી અવીને શિવ નામના રાજા અને અમ્મકા નામની રાણીના પુત્ર અશ્વપુર નામના નગરમાં ન્યાયયુક્ત પુરુષસિંહ નામે પ્રખ્યાત થયા. ૨૩૦-૨૩૧.

આ પાંચમા વાસુદેવ ૪૫ ધનુષ્યના શરીરવાળા અને દશ લાખ વર્ષના આયુષ્યવાળા સુદર્શન નામના બળદેવના નાનાભાઈ હતા. ૨૩૨. ઇતિ પુરુષસિંહઃ ૫

પ્રિયમિત્રે પણ પોતાની સ્ત્રીનું બીજાએ હરણ કરવાથી શ્રીગંગ ગુરુની પાસે ચારિત્ર અંગીકાર

પ્રિયમિત્રોઽપિ ભાર્યાયાં હતાયામાદદે વ્રતં ।
 શ્રીગંગાગુરુપાદાંતે કાકંઘાં ચ ગતોઽન્યદા ॥ ૨૩૩ ॥
 નિદાનમકરોત્તત્ર પ્રિયાહર્તુર્વધાય સઃ ।
 મૃત્વોત્પન્નો બ્રહ્મલોકે તતઃ પૂર્ણસ્થિતિશ્ચ્યુતઃ ॥ ૨૩૪ ॥
 લક્ષ્મીવત્યાઃ કુક્ષિરત્નં મહાશિવનૃપાત્મજઃ ।
 પુરુષપુંડરીકાખ્યો-ઽભવચ્ચક્રપુરે હરિઃ ॥ ૨૩૫ ॥
 પંચષષ્ટિસહસ્રાબ્દ-જીવ્યાનંદબલાનુજઃ ।
 એકોત્રિંશતં તુંગ-શ્ચાપાન્યયમુદીરિતઃ ॥ ૨૩૬ ॥ ઇતિ પુરુષપુંડરીકઃ ।
 રાજાંગજોઽભૂલ્લલિત-મિત્રઃ સ ક્ષમાપવર્ષદિ ।
 રાજ્યાયોગ્યોઽયમિત્યૂચે મંત્રિણા ભૂપતેઃ પુરઃ ॥ ૨૩૭ ॥
 રાજ્ઞોઽપમાને જાતેઽથ ભૂપભૂરાદદે વ્રતં ।
 સાગરસ્ય ગુરોઃ પાશ્વે મિથિલાયાં ગતોઽન્યદા ॥ ૨૩૮ ॥
 વધાય મંત્રિણસ્તસ્ય નિદાનં ચકૃવાનથ ।
 સૌધર્મે ત્રિદશઃ સોઽભૂ-ત્સંપૂર્ણસ્થિતિકસ્તતઃ ॥ ૨૩૯ ॥

કર્તુ. ૨૩૩.

અન્યદા કાકંદીનગરીએ ગયા. ત્યાં પોતાની પ્રિયાનું હરણ કરનારના મારનાર થવાનું નિયાણું કર્યું. મરણ પામીને પાંચમા બ્રહ્મદેવલોકમાં દેવ થયા. ત્યાંથી સ્થિતિ પૂર્ણ થયે અયવીને ચક્રપુર નામના નગરમાં મહાશિવ રાજા અને લક્ષ્મીવતી રાણીની કુક્ષિથી રત્નસમાન પુરુષપુંડરીક નામના છઠ્ઠા વાસુદેવ થયા. ૨૩૪-૨૩૫.

તેઓ ૬૫ હજાર વર્ષના આયુવાળા, ૨૮ ધનુષ્યના શરીરવાળા અને આનંદ નામના બળદેવના નાનાભાઈ હતા. ૨૩૬. ઈતિ પુરુષપુંડરીકઃ ૬

લલિતમિત્ર નામનાં રાજપુત્રને માટે મંત્રીએ રાજસભામાં ‘આ રાજ્યને અયોગ્ય છે.’ એમ રાજાને કહ્યું. ૨૩૭.

રાજા તરફથી અપમાન થવાથી તે રાજપુત્રે સાગર ગુરુની પાસે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. એકદા તે મિથિલાનગરીએ ગયા. ૨૩૮.

ત્યાં મંત્રીને મારનાર થવાનું નિયાણું કર્યું. મરણ પામીને પહેલા સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવ થયાં. ત્યાંથી પૂર્ણસ્થિતિએ અયવીને વારાણસીનગરીમાં અગ્નિસિંહ રાજા અને શેષવતી રાણીના પુત્ર દત્ત

વારાણસ્યામગ્નિસિંહ-નૃપશેષવતીસુતઃ ।
 વાસુદેવોઽભવન્નામ્ના દત્તો મત્તપરાક્રમઃ ॥ ૨૪૦ ॥
 ષટ્પંચાશત્સહસ્રાબ્દ-જીવિતઃ સત્તમઃ સ ચ ।
 ષડ્વિંશતિધનુસ્તુંગો નંદનસ્યાનુજઃ સ્મૃતઃ ॥ ૨૪૧ ॥ ઇતિ દત્તઃ ।
 ભરતેઽત્ર ક્ષેમપુરે નયદત્તવણિક્સુતૌ ।
 ધનદત્તવસુદત્તૌ સુનંદાકુક્ષિસંભવૌ ॥ ૨૪૨ ॥
 તત્ર સાગરદત્તોઽભૂત્પુત્રો ગુણધરોઽસ્ય ચ ।
 પુત્રી ગુણવતી પિત્રા ધનદત્તાય સા દદે ॥ ૨૪૩ ॥
 માત્રા ચ રત્નપ્રભયા શ્રીકાંતાઘ્યાય સા દદે ।
 વસુદત્તેન તજ્ઞાતં યાજ્ઞવલ્ક્યસુહૃન્મુખાત્ ॥ ૨૪૪ ॥
 વસુદત્તસ્તતો ભ્રાતૃ-સ્નેહાદગત્વાઽવાધીન્નિશિ ।
 શ્રીકાંતં સોઽપિ યદ્ગેન યસુદત્તમુખૌ તતઃ ॥ ૨૪૫ ॥
 વિંધ્યાટવ્યાં મૃગૌ જાતા-વનૂદા ગુણવત્યપિ ।
 અભૂન્મૃગી કૃતે તસ્યા-સ્તત્ર યુધ્ધ્વા મૃતાવુખૌ ॥ ૨૪૬ ॥
 મિથો વૈરપરાવેવં ભૂયસશ્ચક્રતુર્ભવાન્ ।
 ધનદત્તોઽપ્યભૂદ્ભ્રાતૃ-વિયોગેનોન્મના ભૃશં ॥ ૨૪૭ ॥

નામનાં વિશિષ્ટ પરાક્રમી સાતમા વાસુદેવ થયા. ૨૩૯-૨૪૦.

તેનું ૫૬ હજાર વર્ષનું આયુ અને છવીશ ધનુષ્ય ઊંચું શરીર હતું અને તે નંદન નામના બળદેવના નાના ભાઈ હતા. ૨૪૧. ઇતિ દત્તઃ ૭

આ ભરતક્ષેત્રમાં ક્ષેમપુર નામના નગરમાં નયદત્ત નામના વણિકના સુનંદાની કુક્ષિથી થયેલા ધનદત્ત અને વસુદત્ત નામના બે પુત્રો હતા. ૨૪૨.

તે જ નગરમાં સાગરદત્ત નામે એક વણિક રહેતો હતો, તેને ગુણધર નામે પુત્ર અને ગુણવતી નામે પુત્રી હતી. તે પુત્રીને ધનદત્ત સાથે તેના પિતાએ પરણાવી આપી હતી અને રત્નપ્રભા માતાએ શ્રીકાંતને આપી હતી. વસુદત્તે આ વાત યાજ્ઞવલ્ક્ય નામના પોતાના મિત્રના મુખે સાંભળી. એટલે ભાઈના સ્નેહથી વસુદત્તે શ્રીકાંતને ત્યાં જઈને રાત્રે તેને મારી નાંખ્યો. તેણે વસુદત્તને ખડ્ગવડે મારી નાખ્યો, એટલે તે બંને મરણ પામીને વિંધ્યાટવીમાં મૃગ થયા. કૌમારાવસ્થામાં જ મરણ પામીને ગુણવતી પણ હરણી થઈ. તેને માટે યુદ્ધ કરતા તે બંને મૃગો મરણ પામ્યા. ૨૪૩-૨૪૬.

આ પ્રમાણે પરસ્પરના વૈરના અનુબંધથી તે બંનેએ ઘણા ભવો કર્યા. અહીં ધનદત્ત પણ

ભ્રમત્રિશિ મુનીન્ દૃષ્ટ્વા ક્ષુધિતોઽયાચતાશનં ।
 શ્રાદ્ધીકૃતસ્તૈઃ પ્રજ્ઞાપ્ય ધર્મં સૌધર્મમાસદત્ ॥ ૨૪૮ ॥
 મહાપુરે તતશ્ચ્યુત્વા ધારણીમેરુદેહભૂઃ ।
 અભૂત્પદ્મરુચિર્નામ શ્રેષ્ઠી શ્રાવકપુંગવઃ ॥ ૨૪૯ ॥
 સ ચૈકસ્યાસન્નમૃત્યોઃ પરમેષ્ઠિનમસ્ત્રિયાં ।
 વૃષભસ્ય દદૌ સોઽભૂ-ચ્છન્નચ્છાયનૃપાંગજઃ ॥ ૨૫૦ ॥
 દત્તારાઙ્યાઃ કુક્ષિજાતો નામ્ના ચ વૃષભધ્વજઃ ।
 સ તત્રૈવ પુરે ભ્રામ્યન્ વૃષમૃત્યુભુવં યયૌ ॥ ૨૫૧ ॥
 પ્રાપ્તશ્ચ જાતિસ્મરણં તત્ર ચૈત્યમચીકરત્ ।
 ભિત્તાવાલેખયામાસ તત્રાસન્નમૃતિં વૃષં ॥ ૨૫૨ ॥
 પરમેષ્ઠિનમસ્કાર-દાયિનં પુરુષ ચ તં ।
 અલીલિખન્સમીપસ્થ-સપર્યાણતુરંગમં ॥ ૨૫૩ ॥
 શ્રેષ્ઠી પદ્મરુચિસ્તદ્વા-પશ્યત્તદ્વૈત્યમાગતઃ ।
 વૃષભાય નમસ્કાર-દાનં સ્વં વીક્ષ્ય વિસ્મિતઃ ॥ ૨૫૪ ॥

ભાઈના વિયોગથી અત્યંત ઉદાસ થયો. ૨૪૭.

રાત્રે ભમતાં તેને મુનિ મળ્યા. ક્ષુધિત થયેલા તેણે મુનિપાસે ખાવાનું માગ્યું. મુનિએ ઉપદેશવડે તેને શ્રાવક બનાવ્યો અને ધર્મ સમજાવ્યો, તેથી તે મરણ પામીને સૌધર્મ દેવલોકમાં ગયો. ૨૪૮.

ત્યાંથી ચ્યવીને મહાપુરમાં ધારણી અને મેરુના પુત્ર પદ્મરુચિ નામનો શ્રેષ્ઠ શ્રાવક થયો. ૨૪૯.

તેણે એક વખત મરણદશાને પામેલા વૃષભને નમસ્કારમંત્ર સંભળાવ્યો. તે વૃષભ મરણ પામીને છત્રચ્છાયા રાજા અને દત્તા રાણીનો વૃષભધ્વજ નામે પુત્ર થયો. તે જ નગરમાં ફરતો ફરતો તે રાજપુત્ર વૃષભના મૃત્યુસ્થાને આવ્યો. ૨૫૦-૨૫૧.

ત્યાં તેને જાતિસ્મરણ થયું એટલે તેણે ત્યાં એક ચૈત્ય બંધાવ્યું અને તેની ભીંત ઉપર આસન્નમૃત્યુવાળા વૃષભનું ચિત્ર કઢાવ્યું. ૨૫૨.

તેની નજીકમાં પરમેષ્ઠિ નમસ્કારમંત્ર સંભળાવનાર પુરુષનું ચિત્ર કરાવ્યું તેમ જ પાસે ઉભેલો પલાણસહિત ઘોડો ચિત્રાવ્યો. ૨૫૩.

એકદા પદ્મરુચિ શ્રેષ્ઠી તે ચૈત્યમાં આવ્યો. ત્યાં તે વૃષભને નમસ્કાર સંભળાવતા પોતાને ચિત્રમાં જોઈને વિસ્મય પામ્યો. ૨૫૪.

નિયુક્તૈઃ પુરુષૈસ્તત્ર પૃથ્થ્વોચે યથાસ્થિતં ।
 મયા તુરગમારુહ્ય ગચ્છતા ગોકુલે પુરા ॥ ૨૫૫ ॥
 વૃષભસ્ય નમસ્કારો દદે તદિહ ચિત્રિતં ।
 કેનાપિ દૃશ્યતે ભિત્તૌ વિસ્મિતોઽહં તદીક્ષણાત્ ॥ ૨૫૬ ॥
 તતો નિયુક્તપુરુષૌ-વિજ્ઞાતૌ વૃષભધ્વજઃ ।
 પૂર્વોપકારિણં પદ્મ-રુચિમેત્ય નમોઽકરોત્ ॥ ૨૫૭ ॥
 રાજ્યં મમ ગૃહાણેદં ત્વં મે દેવો ગુરુઃ પ્રભુઃ ।
 इत्युक्त्वा तेन सौहार्द-मद्वैतमतनोदयं ॥ ૨૫૮ ॥
 તૌ શ્રાદ્ધધર્મમારાધ્યો-ત્પત્રૌ સ્વર્ગે દ્વિતીયકે ।
 તતઃ પદ્મરુચિશ્ચ્યુત્વા મેરોરપરતોઽભવત્ ॥ ૨૫૯ ॥
 નંદાવર્તપુરે વૈતા-ઢ્યાદ્રૌ નંદીશ્વરાંગજઃ ।
 નામ્ના ચ નયનાનંદઃ કનકાભાતનૂદ્રાવઃ ॥ ૨૬૦ ॥
 સ રાજાદાય ચારિત્રં તુર્યે સ્વર્ગેઽભવત્સુરઃ ।
 તતશ્ચ્યુત્વા ક્ષેમાપુર્યાં પ્રાગ્વિદેહેષ્વવાતરત્ ॥ ૨૬૧ ॥
 વિપુલવાહનભૂપ-પદ્માવત્યોઃ સુતો નૃપઃ ।
 શ્રીચંદ્રનામા પ્રદ્રજ્ય બ્રહ્મલોકેન્દ્રતાં યયૌ ॥ ૨૬૨ ॥

રાજપુત્રના રાખેલા પુરુષોએ તેને વિસ્મય પામેલા જોઈને કારણ પૂછ્યું એટલે તેણે યથાસ્થિત હકીકત કહી બતાવી કે-‘પૂર્વે ઘોડાપર બેસીને ગોકુળે જતાં મેં આ વૃષભને નમસ્કારમંત્ર સંભળાવ્યો હતો. તેનું ચિત્ર કોઈએ આ ભીંત ઉપર ચિતરેલું જણાય છે. તે જોવાથી હું આશ્ચર્ય પામ્યો.’ ૨૫૫-૨૫૬.

નિયુક્ત પુરુષોએ તરત જ વૃષભધ્વજ પાસે જઈને આ વાત જણાવી એટલે તે તરત જ ત્યાં આવ્યો અને પૂર્વોપકારી પદ્મરુચિને નમસ્કાર કર્યો અને કહ્યું કે - ‘આ મારું રાજ્ય તમે ગ્રહણ કરો, તમે જ મારા દેવ, ગુરુ તેમ જ પ્રભુ છો.’ આ પ્રમાણે કહીને તેણે અતુટ મૈત્રી કરી. ૨૫૭-૨૫૮.

પછી તે બંને શ્રાવક ધર્મ આરાધીને બીજા દેવલોકમાં દેવ થયા. પદ્મરુચિ ત્યાંથી ચ્યવીને મેરુપર્વતની પશ્ચિમ તરફનાં વૈતાઢ્ય પર્વત ઉપર નંદાવર્તપુરમાં નંદીશ્વર અને કનકાભાનો પુત્ર નયનાનંદ નામે થયો. ૨૫૯-૨૬૦.

તે રાજા થઈ ચારિત્ર લઈનો ચોથે સ્વર્ગે દેવ થયો. ત્યાંથી ચ્યવીને ક્ષેમાપુરીમાં પૂર્વમહાવિદેહમાં વિપુલવાહન રાજા અને પદ્માવતીનો પુત્ર શ્રીચંદ્રનામે થયો. તે દીક્ષા લઈને પાંચમા બ્રહ્મલોકમાં ઈંદ્ર થયો. ૨૬૧-૨૬૨.

તતશ્ચ્યુત્વા પદ્મનામા બલદેવોઽષ્ટમોઽભવત્ ।
 રામોઽપરાજિતાકુક્ષિ-જાતો' દશરથાત્મજઃ ॥ ૨૬૩ ॥
 વૃષભધ્વજજીવસ્તુ સુગ્રીવોઽભૂતકપીશ્વરઃ ।
 પૂર્વ કૃતોપકારત્વા-દત્યંતં પદ્મવત્સલઃ ॥ ૨૬૪ ॥
 શ્રીકાંતોઽપિ ભવાન્ ભ્રાંત્વા મૃણાલકંદપત્તને ।
 શંભુર્હેમવતીજાતો નૃપોઽભૂદ્વજ્રકંબુભૂઃ ॥ ૨૬૫ ॥
 વસુદત્તસ્ય જીવો યઃ શ્રીકાંતમવધીતુરા ।
 વિજયસ્ય સ પુત્રોઽભૂ-ચ્છંભુરાજપુરોધસઃ ॥ ૨૬૬ ॥
 રત્નચૂડાકુક્ષિજન્મા શ્રીભૂતિર્નામતઃ સ ચ ।
 ક્રમેણ પ્રાપ્તતારુણ્યઃ પિતૃભ્યાં પરિણાયિતઃ ॥ ૨૬૭ ॥
 ગુણવત્યથ સાનર્થ-મૂલં ભ્રાંત્વા ભવાન્ બહૂન્ ।
 પુરોધસ્તનયસ્યાસ્ય શ્રીભૂતેરભવત્સુતા ॥ ૨૬૮ ॥
 સરસ્વતીકુક્ષિજાતા નાન્મા વેગવતીતિ સા ।
 ક્રમેણ વવૃધે પદ્મ-લતિકેવ સરોવરે ॥ ૨૬૯ ॥
 ઉત્તારુણ્યાન્યદા સા ચ કાયોત્સર્ગસ્થિતં મુનિં ।
 સુદર્શનં જનૈઃ પૂજ્ય-માનં વીક્ષ્યેદમભ્યધાત્ ॥ ૨૭૦ ॥

ત્યાંથી ચ્યવીને પદ્મ અથવા રામ નામે આઠમા બળદેવ દશરથ રાજા અને અપરાજિતા રાણીના પુત્ર થયા. ૨૬૩.

વૃષભધ્વજનો જીવ સુગ્રીવ નામે વાનરાધિપતિ થયો. તે પૂર્વે ઉપકાર કરનાર પદ્મ (રામચંદ્ર) ની સાથે અત્યંત વાત્સલ્યભાવ ધરાવવા લાગ્યો. ૨૬૪.

શ્રીકાંતનો જીવ પણ ભવમાં ભમીને મૃણાલકંદ નગરે વજ્રકંબુ રાજા અને હેમવતી રાણીનો પુત્ર શંભુ નામનો થયો. ૨૬૫.

વસુદત્તનો જીવ કે જેણે પૂર્વે શ્રીકાંતને માર્યો હતો તે શંભુ રાજાના પુરોહિત વિજયની રત્નચૂડા નામની પત્નીની કુક્ષિથી શ્રીભૂતિ નામે પુત્ર થયો. તે અનુક્રમે યૌવન પામ્યો એટલે તેના માતાપિતાએ તેને પરણાવ્યો. ૨૬૬-૨૬૭.

બધા અનર્થનું મૂળ ગુણવતી બહુ ભવોમાં ભમીને આ પુરોહિતના પુત્ર શ્રીભૂતિની સ્ત્રી સરસ્વતીની કુક્ષિથી વેગવતી નામે પુત્રી થઈ. ૨૬૮.

સરોવરમાં પદ્મલતા વધે તેમ એ વેગવતી અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામી. ૨૬૯.

તરુણાવસ્થાને પામેલી તેણે એકદા કાયોત્સર્ગધ્યાને રહેલા સુદર્શન નામના મુનિને લોકોથી

અયં મુનિર્મયા દૃષ્ટઃ ક્રીડત્રંગનયા સમં ।
 હાસ્યાત્તયોદિતોઽપ્યેષ કલંકઃ પ્રથિતો જને ॥ ૨૭૧ ॥
 જગ્રાહાભિગ્રહં સોઽપિ શાસનન્યક્ત્રિયાભિયા ।
 ઉત્તીર્ણેઽસ્મિન્ કલંકેઽહં પારયિષ્યામિ નાન્યથા ॥ ૨૭૨ ॥
 વેગવત્યથ સોત્સૂન-મુખા દૈવતરોષતઃ ।
 જ્ઞાતસાધુવ્યતિકરૈર્જનકાદૈશ્ચ ભર્ત્સિતા ॥ ૨૭૩ ॥
 અધ્યક્ષં સર્વલોકાના-મિત્યૂચે રચિતાંજલિઃ ।
 નિર્દોષોઽપ્યેષ નિર્ગ્રંથો ધિગ્મયા મંદભાગ્યયા ॥ ૨૭૪ ॥
 અલીકદોષારોપેણ દૂષિતઃ કૃતહાસ્યયા ।
 તત્ શ્રુત્વા મુદિતાઃ સર્વે જનાસ્તં મુનિમસ્તુવન્ ॥૨૭૫॥ ત્રિભિર્વિશેષકં ।
 દિવ્યાનુભાવાદુલ્લાઘા સાભવદ્વેગવત્યપિ ।
 નિશમ્ય જૈનધર્મં ચ શ્રાવિકાભૂત્તદાદિતઃ ॥ ૨૭૬ ॥
 અથ વેગવતીરૂપ-મોહિતઃ શંભુભૂપતિઃ ।
 યયાચે તત્પિતા મિથ્યા-દૃશે તસ્મૈ દદૌ ન તુ ॥ ૨૭૭ ॥

પૂજાતા જોઈને આ પ્રમાણે કહ્યું કે -‘આ મુનિને મેં સ્ત્રી સાથે કીડા કરતા જોયેલા છે.’ હાસ્ય માત્રથી તેણે કહેલું આ કલંક લોકમાં વિસ્તાર પામ્યું. ૨૭૦-૨૭૧.

એટલે મુનિએ પણ શાસનની હીલના થવાના ભયથી અભિગ્રહ કર્યો કે-‘આ કલંક ઉતરે ત્યારે જ હું કાયોત્સર્ગ પારીશ, અન્યથા પારીશ નહીં.’ ૨૭૨.

શાસનદેવતાના રોષથી વેગવતી વિલખી પડી, અને આ વૃત્તાંત જાણીને તેનાં માતા-પિતાએ તેની ઘણી નિર્ભત્સના કરી. ૨૭૩.

એટલે તેણે પણ સર્વ લોકોની સમક્ષ ત્યાં આવી હાથ જોડીને કહ્યું કે- ‘આ નિર્ગ્રંથ મુનિ તદ્દન નિર્દોષ છે. તેને કલંક આપનાર અને નિર્ભાગ્ય એવી મને ધિક્કાર છે. મેં માત્ર હાંસીથી ખોટા દોષારોપણ કરીને મુનિને દૂષિત કહ્યા હતા.’ આ પ્રમાણે સાંભળીને સર્વ લોકો હર્ષ પામ્યા અને તે મુનિની સ્તવના કરવા લાગ્યા. ૨૭૪-૨૭૫.

દિવ્યાનુભાવથી તે વેગવતી પણ નિર્દોષ થઈ. પછી જૈન ધર્મ સાંભળીને ત્યારથી તે શ્રાવિકા થઈ. ૨૭૬.

હવે વેગવતીના રૂપથી મોહિત થયેલ શંભુ રાજાએ તેના પિતાપાસે તેની માગણી કરી પરંતુ તે શંભુ મિથ્યાદષ્ટિ હોવાથી તેને તેણે આપી નહીં. ૨૭૭.

એટલે શંભુ રાજાએ શ્રીભૂતિને મારીને બળાત્કારે તેને ભોગવી એટલે વેગવતીએ ભવાંતરમાં

તતશ્ચ શંભુઃ શ્રીભૂતિં હત્વા તાં બુભુજે બલાત્ ।
 ભવાંતરેડહં ભૂયાસં ત્વદ્વધાયેતિ સાશપત્ ॥ ૨૭૮ ॥
 મુક્તા સા શંભુનાં દીક્ષાં જગ્રાહ ચરણાંતિકે ।
 આર્યાયા હરિકાંતાયા બ્રહ્મલોકમિયાય ચ ॥ ૨૭૯ ॥
 મિથિલાયાં તતશ્ચ્યુત્વા સીતા નામ મહાસતી ।
 જાતા વેગવતીજીવો સા ભામંડલયુગ્મજા ॥ ૨૮૦ ॥
 રાવણસ્ય વિનાશાય શંભુજીવસ્ય સામ્ભવત્ ।
 મુનેર્મૃષાકલંકસ્ય દાનાત્તં પ્રાપ સા સ્વયં ॥ ૨૮૧ ॥
 શંભુજીવોડપિ સંસારે ભ્રામં ભ્રામં દ્વિજોડભવત્ ।
 પાશ્વે વિજયસેનર્ષેઃ પ્રભાસાખ્યોડગ્રહીદ્વતં ॥ ૨૮૨ ॥
 કનકપ્રભનામાન-મન્યદા છેચરેશ્વરં ।
 યાંતં સમ્મેતયાત્રાયૈ સોડપશ્યત્પરમર્દ્ધિકં ॥ ૨૮૩ ॥
 ર્દ્વક્સમૃદ્ધિર્ભૂયાસ-મનેન તપસેતિ સઃ ।
 કૃત્વા નિદાનમુત્પન્નઃ સ્વર્ગલોકે તૃતીયકે ॥ ૨૮૪ ॥
 તતશ્ચ્યુત્વા હરિસ્વપ્ન-સૂચિતઃ સમભૂત્સુતઃ ।
 કૈકસીકુક્ષિજો રત્ન-શ્રવસો રાક્ષસેશિતુઃ ॥ ૨૮૫ ॥

હું તારા વધને માટે થઈશ એવો તેને શ્રાપ આપ્યો. ૨૭૮.

એટલે શંભુ રાજાએ તેને મૂકી દીધી પછી વેગવતીએ હરિકાંતા નામની આર્યા પાસે દીક્ષા લીધી અને મરણ પામીને પાંચમા બ્રહ્મદેવલોકમાં ગઈ. ૨૭૯.

ત્યાંથી ચ્યવીને વેગવતીના જીવે મિથિલા નગરીમાં સીતા નામે મહાસતી તરીકે ભામંડળની સાથે યુગલપણે જન્મ ધારણ કર્યો. ૨૮૦.

તે શંભુનો જીવ જે રાવણ થયો તેના વિનાશ માટે કારણભૂત થઈ. પૂર્વ ભવમાં મુનિને ખોટું કલંક આપેલું હોવાથી તેને સીતાના ભવમાં કલંક પ્રાપ્ત થયું. ૨૮૧.

શંભુનો જીવ પણ સંસારમાં ભ્રમતો ભ્રમતો પ્રભાસ નામે બ્રાહ્મણ થયો. તેણે વિજયસેન મુનિની પાસે દીક્ષા લીધી. ૨૮૨.

તેમણે અન્યદા કનકપ્રભ નામના પરમ ઋદ્ધિવાળા વિદ્યાધરેશ્વરને સમ્મેતતીર્થની યાત્રાએ જતા જોયા. ૨૮૩.

તે જોઈને આ તપના પ્રભાવથી હું આવો સમૃદ્ધિવાળો થાઉં એવું તેમણે નિયાણું કર્યું. મરણ પામીને ત્રીજા દેવલોકમાં દેવ થયો. ૨૮૪.

ત્યાંથી ચ્યવીને રત્નશ્રવા રાક્ષસની પત્ની કેકસીની કુક્ષિથી સિંહસ્વપ્નસૂચિત પુત્ર થયો. ૨૮૫.

ભીમ નામના રાક્ષસનિકાયના વ્યંતરેન્દ્રે મેઘવાહન રાજાને પૂર્વે નવ માણિક્યનો બનાવેલો જે

भीमेन राक्षसेन्द्रेण मेघवाहनभूभुजे ।
 पूर्वं प्रदत्तो यो हारो नवमाणिक्यनिर्मितः ॥ २८६ ॥
 नागानां च सहस्रेण रक्षितो निधिराजवत् ।
 अनीशैर्वोढुमखिलैः पूर्वजैः पूजितः क्रमात् ॥ २८७ ॥
 तं च हारं स बालोऽपि न्यधात्कण्ठे कराहतं ।
 मुखैस्तद्रत्नसंक्रांतैः सोऽभूद्दशमुखाह्वयः ॥ २८८ ॥
 त्रैलोक्यकण्टકं चैनं वाली निर्जित्य संगरे ।
 वैરાંગ्येण प्रवव्राजा-कार्षीच्च विविधं तपः ॥ २८९ ॥
 तं पुष्पकविमानाधि-रूढો દશમુખો વ્રજન્ ।
 અષ્ટાપદાચલેઽપશ્ય-ત્પ્રતિમાસ્થં સ્વલદ્ગતિઃ ॥ ૨૯૦ ॥
 દૃષ્ટ્વા ચ વાલિનં ક્રુદ્ધો-ઽવાદીદેવં દશાનનઃ ।
 નિર્જિત્ય માં ભયાદેવ દંભેન વ્રંતમગ્રહીઃ ॥ ૨૯૧ ॥
 માં બાહુમૂલે નિક્ષિપ્ય યથાઽધ્રામ્યસ્ત્વમંબુધીન્ ।
 તથા ત્વાં સાદ્રિમુક્ષિપ્ય લવણાબ્ધૌ ક્ષિપામ્યહં ॥ ૨૯૨ ॥
 इत्युदीर्य विदार्य क्ष्मा-मष्टपदगिरेस्तले ।
 प्रविश्य युगपद्विद्या-सहस्रं मनसि स्मरन् ॥ २९३ ॥

હાર આપ્યો હતો અને નિધિરાજની જેમ એક હજાર નાગોથી સેવાતો હતો તથા તેને પહેરવાને અસમર્થ એવા બધા પૂર્વજોથી અનુક્રમે સેવાતો હતો તે હાર, બાળક એવા તે પુત્રે (રાવણે) હાથવડે ઉપાડીને પોતાની ઓકમાં નાખ્યો. તે હારના નવ રત્નમાં સંક્રાંત થતા નવ મુખોથી એકંદરે તે દશમુખ નામથી પ્રખ્યાત થયો. ૨૮૬-૨૮૮.

તે દશમુખ ત્રૈલોક્યકંટક તરીકે પ્રસિદ્ધિ પામ્યો. તેને સંગ્રામમાં જીતીને વાલિ વિદ્યાધરે વૈરાગ્યથી દીક્ષા અંગીકાર કરી અને વિવિધ પ્રકારના તપ તપવા લાગ્યા. ૨૮૯.

તેવામાં પુષ્પક વિમાનમાં બેસીને જતા દશમુખનું વિમાન સ્ખલના પામ્યું તેથી નીચે જોતાં અષ્ટાપદ ઉપર કાયોત્સર્ગે રહેલા વાલીમુનિને જોયાં. ૨૯૦.

તેથી ક્રોધાયમાન થયેલો દશાનન એમ બોલ્યો કે -‘મને જીતીને મારા ભયથી જ દંભથી તે ચારિત્ર ગ્રહણ કર્યું છે. તે વખતે મને કાંખમાં લઈને જેમ તે સમુદ્ર ફરતો મને ફેરવ્યો હતો, તેમ તને આ પર્વત સહિત ઉપાડીને હું લવણસમુદ્રમાં નાખી દઉં છું.’ ૨૯૧-૨૯૨.

આ પ્રમાણે કહીને પૃથ્વીને ફાડી અષ્ટાપદપર્વતની નીચે પ્રવેશ કરી તેણે હજારે વિદ્યાનું સ્મરણ કર્યું. ૨૯૩.

ધરાધરં તમુદ્ધ્રે ચલયન્નચલાતલં ।
 ફલજ્ઞાલાયિતાંભોધિ પતદ્ગિરિશિરઃશતં ॥ ૨૯૪ ॥
 અઘાપ્યયં મયિ ક્રોધા-દનર્થં કુરુતે હહા ।
 મા ભૂદ્ભરતચૈત્યાનાં ભ્રંશોતરિતિ ચિંતયન્ ॥ ૨૯૫ ॥
 અવધિજ્ઞાનવાત્રાના-લબ્ધિર્વાલી મહામુનિઃ ।
 ગતસ્પૃહઃ શરીરેઽપિ ચૈત્યત્રાણાય કેવલં ॥ ૨૯૬ ॥
 અપીડયત્પદાંગુષ્ઠા-ગ્રેણાથાપદભૂમિકાં ।
 તેનાક્રાંતશ્ચ ભારાર્ત-કંધરો દશકંધરઃ ॥ ૨૯૭ ॥
 ભયાર્તઃ સંકુચદ્ગાત્રો રાવયન્ સકલાં મહીં ।
 આરાવીદ્ભૂશમાક્રંદૈ-સ્તતોઽભૂદ્રાવણાહ્વયઃ ॥ ૨૯૮ ॥
 અભૂતાં સોદરાવસ્ય ભાનુકર્ણવિભીષણૌ ।
 સ્વસા ચંદ્રણલા પટ્ટ-રાજ્ઞી મંદોદરીતિ ચ ॥ ૨૯૯ ॥
 ભાનુકર્ણસ્ય કુંભકર્ણ ઇતિ, ચંદ્રણલાયાઃ સૂર્પણખેતિ ચ નામાંતરં.
 ધનદત્તવસુદત્ત-સુહૃદ્યો બ્રાહ્મણઃ પુરા ।
 આસીન્નામ્ના યાજ્ઞવલ્ક્યઃ ક્રમાત્સોઽભૂદ્વિભીષણઃ ॥ ૩૦૦ ॥

પછી પૃથ્વીતળને ચળાવતા તેણે તે પર્વતને ઉપાડ્યો તે વખતે સમુદ્રના જળ ઉછળવા લાગ્યા અને પર્વતના સેંકડો શિખરો પડવા લાગ્યા. ૨૮૪.

વાલિમુનિએ આ હકીક્ત જાણીને વિચાર્યું કે -‘અહો ! હજુ પણ આ રાવણ મારા ઉપરના ક્રોધથી મહા અનર્થ કરે છે, પરંતુ તેના આ કૃત્યથી ભરતચક્રીએ આ પર્વતપર કરાવેલા ચૈત્યોનો ભંશ ન થાઓ.’ એમ મનમાં વિચારીને અવધિજ્ઞાનવાળા, અનેક પ્રકારની લબ્ધિવાળા અને શરીરને વિષે પણ સ્પૃહા વિનાના વાલિ મહામુનિએ કેવળ ચૈત્યોના રક્ષણને માટે પગના અંગુઠાના અગ્રભાગવડે અષ્ટાપદ પર્વતની ભૂમિકાને દબાવી, તેથી દબાયેલો અને ભારવડે પીડિત થયેલી કંધરાવાળો દશકંધર (રાવણ) ભયાર્ત અને સંકુચિત ગાત્રવાળો થયો. તેણે અત્યંત આકંઠવડે સર્વ પૃથ્વીને શબ્દવાળી કરી. ત્યારથી તે રાવણ કહેવાયો. ૨૮૫-૨૮૮.

રાવણના ભાનુકર્ણ અને વિભીષણ નામના બે ભાઈઓ હતા. ચંદ્રણા નામે બહેન હતી અને મંદોદરી માટે પટ્ટરાણી હતી. ૨૮૯.

ભાનુકર્ણનું બીજું નામ કુંભકર્ણ અને ચંદ્રણાનાં બીજું નામ સૂર્પણા જાણવું.

પૂર્વે ધનદત્ત અને વસુદત્તનો મિત્ર યાજ્ઞવલ્ક્ય નામનો બ્રાહ્મણ હતો તે અનુક્રમે વિભીષણ થયો

નિહતઃ શંભુના રાજ્ઞા શ્રીભૂતિર્યઃ પુરોહિતઃ ।
 શુભધ્યાનાત્સ ચોત્પેદે સ્વર્ગે ચ્યુત્વા તતોઽભવત્ ॥ ૩૦૧ ॥
 સુપ્રતિષ્ઠપુરે વિદ્યા-ધરો નામ્ના પુનર્વસુઃ ।
 દ્વાસતતિકલાશાલી ચતુરઃ સુભગઃ સુધીઃ ॥ ૩૦૨ ॥ યુગ્મં ।
 સ ચૈકદા ત્રિભુવના-નંદસ્ય ચક્રવર્તિનઃ ।
 સુતાં કામવશો ઝ્રહે નામતોઽનંગસુંદરીં ॥ ૩૦૩ ॥
 પુંડરીકાખ્યવિજયા-દ્ગચ્છત્રિજપુરીં પ્રતિ ॥
 ચક્રભૃત્પ્રહિતૈર્વિદ્યા-ધરૈઃ સ રુરુધે યુધે ॥ ૩૦૪ ॥
 વિદ્યાસ્ત્રૈર્વિવિધૈર્નાગ-તાક્ષ્યાભોદાનિલાદિભિઃ ।
 એતસ્ય યુદ્ધ્યમાનસ્ય વૈરાગ્યાત્સ્વવિમાનતઃ ॥ ૩૦૫ ॥
 ક્વચિદ્વનનિકુંજે સા પપાતાનંગસુંદરી ।
 વિરરામ તતો યુદ્ધા-દ્વિરક્તાત્મા પુનર્વસુઃ ॥ ૩૦૬ ॥
 સમુદ્રગુરુપાદાંતે તતઃ સ્વીકૃત્ય સંયમં ।
 કાંશ્યાં ગતોઽન્યદાઽકાર્ષી-ન્નિદાનમિતિ ચેતસા ॥ ૩૦૭ ॥
 અભવિષ્યં ભવેઽસ્મિન્નશ્ચ-દ્ધક્રિણોઽર્ધ્વબલોઽપ્યહં ।
 તન્મત્તશ્ચક્રિસૈન્યાત્યા-ઽયાસ્યન્નાનંગસુંદરી ॥ ૩૦૮ ॥

હતો. ૩૦૦.

શંભુરાજાએ પૂર્વે જે શ્રીભૂતિ નામના પુરોહિતને માર્યો હતો તે શુભ ધ્યાનથી મરણ પામીને સ્વર્ગે ગયો હતો તે ત્યાંથી અવીને સુપ્રતિષ્ઠપુરમાં પુનર્વસુ નામે વિદ્યાધર થયો તે બહોંતેર કળાવાનુ, ચતુર, સુભગ અને બુદ્ધિમાનુ થયો. ૩૦૧-૩૦૨.

તેણે એકદા કામવશ થઈને ત્રિભુવનાનંદ ચક્રવર્તીની અનંગસુંદરી નામની પુત્રીનું હરણ કર્યું. ૩૦૩.

તેને પુંડરીક નામના વિજયથી પોતાની નગરી તરફ જતાં ચક્રવર્તીના મોકલેલા વિદ્યાધરોએ યુદ્ધ કરવા માટે અટકાવ્યો. ૩૦૪.

તેમની સાથે નાગ, તાક્ષ્ય, અંભોદ અને અનિલાદિ વિવિધ પ્રકારના વિદ્યાશાસ્ત્રોથી યુદ્ધ કરતાં તેની વ્યગ્રતાને કારણે તેના વિમાનમાંથી અનંગસુંદરી કોઈ વનના નિકુંજમાં પડી ગઈ. એટલે તે પુનર્વસુ યુદ્ધથી વિરામ પામ્યો અને તેનો આત્મા સંસારથી વિરક્ત થયો. ૩૦૫-૩૦૬.

તેથી સમુદ્રગુરુની પાસે તેણે ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું. એકદા તે કાશીમાં ગયો ત્યાં તેણે મનમાં આ પ્રમાણે નિયાણું કર્યું કે -‘આ ભવમાં જો હું ચક્રવર્તી કરતાં અર્ધબળવાળો પણ હોત, તો ચક્રીના

ભવાંતરેઽપિ ભૂયાસં તપસાનેન તાદૃશઃ ।
 તથા પ્રાણપ્રિયા ભૂયાત્ સૈષા મેઽનંગસુંદરી ॥ ૩૦૯ ॥
 પુનર્વસુસ્તતો જાતઃ સુરઃ સ્વર્ગે તૃતીયકે ।
 ચારિત્રોપાર્જિતં તત્ર બુભુજે શં યથાસ્થિતિ ॥ ૩૧૦ ॥
 અતિતીવ્રં તપોઽકાર્ષી-દ્વનસ્થાનંગસુંદરી ।
 વિહિતાનશના ચાંતે જગ્રસેઽજગરેણ સા ॥ ૩૧૧ ॥
 તતઃ સમાધિના મૃત્વા દેવલોકે તૃતીયકે ।
 સુરત્વેન સમુત્પેદે બુભુજે ચાદ્ભુતં સુખં ॥ ૩૧૨ ॥
 ઇતશ્ચ-નૈમિત્તિકોક્ત્યા સ્વવધં જ્ઞાત્વા દશરથાત્મજાત્ ।
 પ્રૈષીદ્દશરથં હંતું દશગ્રીવો વિભીષણં ॥ ૩૧૩ ॥
 નારદર્ષિર્દશરથ-ભૂભુજે દ્રાક્ સધર્મણે ।
 અજિજ્ઞપદ્દશગ્રીવ-સંસઘાકર્ણ્ય તાં કથાં ॥ ૩૧૪ ॥
 શ્રુત્વા દશરથોઽપ્યેવ-મયોધ્યાયા વિનિર્યયૌ ।
 સમર્પ્ય મંત્રિણે રાજ્યં વેષાંતરતિરોહિતઃ ॥ ૩૧૫ ॥

સૈન્યથી આર્ત થયેલા મારા હાથથી અનંગસુંદરી છુટી શક્ત નહીં. માટે ભવાંતરમાં પણ આ તપના પ્રભાવથી હું એવો બળવાન થાઉં અને આ અનંગસુંદરી મારી પ્રાણપ્રિયા થાય.' ૩૦૭-૩૦૮.

આ પ્રમાણે નિયાણું કરનાર પુનર્વસુ મુનિ મરણ પામીને ત્રીજા દેવલોકમાં દેવ થયા. ત્યાં ચારિત્રના પ્રભાવથી ઉપાર્જન કરેલું સુખ આયુષ્ય પર્યંત ભોગવ્યું. ૩૧૦.

વિમાનમાંથી પડેલી અનંગસુંદરી અતિ તીવ્ર તપ કર્યો. પ્રાંતે અનશન કર્યું. તે સ્થિતિમાં તેને અજગર ગળી ગયો. ૩૧૧.

ત્યાં સમાધિવડે મરણ પામીને તે બીજા દેવલોકમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થઈ. ત્યાં તેણે અદ્ભુત સુખ ભોગવ્યું. ૩૧૨.

હવે અહીં નૈમિત્તિકના વચનથી પોતાનો વધ દશરથ રાજાના પુત્રથી થવાનો જાણીને દશરથ રાજાને મારી નાંખવા માટે દશગ્રીવે વિભીષણને મોકલ્યો. ૩૧૩.

નારદમુનિએ આ વાત દશગ્રીવની રાજસભામાં સાંભળીને તરત જ પોતાના સધર્મી દશરથરાજા પાસે આવીને જણાવી. ૩૧૪.

એ વાત સાંભળીને દશરથ રાજા અયોધ્યામાંથી નીકળી ગયા. રાજ્ય મંત્રીને સોંપ્યું અને પોતે વેષાંતર કરીને અદૃશ્ય થઈ ગયા. ૩૧૫.

અહીં બુદ્ધિમાન મંત્રીએ દશરથ રાજાની મૂર્તિ લેપ્યમય બનાવીને રાજમહેલના અંધારા

મૂર્તિ દશરથસ્યાથ કૃત્વા લેપ્યમયીં સુધીઃ ।
 વેશ્મન્યસ્થાપયન્મંત્રી રાજ્ઞઃ પ્રહ્યાપયન્ રુજં ॥ ૩૧૬ ॥
 વિભીષણોઽપિ તત્રૈત્ય સંરંભાત્તમસિ સ્થિતાં ।
 તન્મૂર્તિ લેપ્યજાં હત્વા કૃતકૃત્યો ન્યવર્તત ॥ ૩૧૭ ॥
 અથો દશરથો ભ્રામ્ય-ત્રયાસીદુત્તરાપથે ।
 સ્વયંવરોત્સવોદ્રંગે દ્રંગે કૌતુકમંગલે ॥ ૩૧૮ ॥
 પ્રતિવરાં પર્યણૈષી-દ્રાજ્ઞઃ શુભમતેઃ સુતાં ।
 અદ્ભુતાં તત્ર કૈકેયીં દ્રોણમેઘસહોદરીં ॥ ૩૧૯ ॥
 અસ્માસુ સત્સૂદ્રહતિ કન્યાં કાર્પટિકઃ કથં ।
 રૂપાભિર્યથા પ્રવવૃતે યોદ્ધ્યું શેષનૃપવ્રજઃ ॥ ૩૨૦ ॥
 કૈકેય્યા સારથિત્વેન કૃતસાહાય્યકો નૃપઃ ।
 પ્રતિપક્ષાન્ પરાજિગ્યે કૈકેય્યૈ ચ વરં દદૌ ॥ ૩૨૧ ॥
 - કૈકેયીં પરિણીયાથ બલૈર્નૈકૈર્મહાબલઃ ।
 જગ્રાહ નગરં રાજગૃહં નિર્જિત્ય તત્રપુન્નમ્ ॥ ૩૨૨ ॥
 લંકેશ્વરભયાત્તત્ર તસ્થુષોઽસ્ય મહીપતેઃ ।
 ચતુર્દિગ્જૈત્રદોર્વિર્યા-શ્ચત્વારોઽથાભવન્ સુતાઃ ॥ ૩૨૩ ॥

ઓરડામાં રાખી અને 'દશરથ રાજા ત્યાધિગ્રસ્ત છે' એવી વાત જાહેર કરી. ૩૧૬.

વિભીષણે પણ ત્યાં આવીને અંધકારમાં રહેલી લેખ્યમાન મૂર્તિને ઉતાવળથી હણી નાંખી અને કૃત્યકૃત્ય થઈને પાછો ગયો. ૩૧૭.

દશરથ રાજા ભમતા ભમતા ઉત્તરાપથમાં ગયા. ત્યાં કૌતુકમંગલ નામના નગરમાં સ્વયંવરનો ઉત્સવ હતો. ૩૧૮.

તે પ્રસંગે જઈને શુભમતિ રાજાની પુત્રી અને દ્રોણમેઘની બહેન કૈકેયી જે અદ્ભુત રૂપવાળી હતી તેને પરણ્યા. ૩૧૯.

તે પ્રસંગે ત્યાં અનેક રાજાઓ આવેલા હતા તે બધા રાજાઓ 'અમને બધાને મૂકીને આ કન્યા કાર્પટિકને કેમ વરે?' એમ ઈર્ષ્યાથી કહીને લડવા માટે તૈયાર થઈ ગયા. ૩૨૦.

તે વખતે દશરથ રાજાને કૈકેયીએ તેના સારથિ થઈને અત્યંત સહાય કરી તેથી તે બધા પ્રતિપક્ષીઓને દશરથરાજાએ જીત્યા. એટલે તેણે કૈકેયીને વરદાન આપ્યું. ૩૨૧.

કૈકેયીને પરણીને ઘણા સૈન્યવડે મહાબળવાન થયેલા દશરથરાજાએ રાજગૃહના રાજાને જીતી તેનું નગર પોતે ગ્રહણ કર્યું. ૩૨૨.

લંકેશ્વરના ભયથી ત્યાં જ રહેલા દશરથ રાજાને ચારે દિશામાં રહેલા રાજાઓને જીતે એવા

તત્રાપરાજિતા દેવી હર્યક્ષેભેંદુભાસ્કરૈઃ ।
 તનયં સૂચિતં સ્વપ્નૈર્બલં પદ્મમજીજનત્ ॥ ૩૨૪ ॥
 સ્વર્ગાત્સનલુમારાહ્યા-દ્યુત્વા જીવઃ પુનર્વસોઃ ।
 સમુત્પેદે સુમિત્રાયાઃ કુક્ષાવક્ષામભાગ્યભૂઃ ॥ ૩૨૫ ॥
 સિંહેભસૂર્યચંદ્રાગ્નિ-શ્રીવાર્હિસ્વપ્નસૂચિતં ।
 નારાયણાભિધં વિષ્ણું સુમિત્રા સુષુવે સુતં ॥ ૩૨૬ ॥
 સુતં ચાસૂત કૈકેયી ભરતં ભરતોપમં ।
 પ્રાસૂત સુપ્રભા પુત્રં શત્રુઘ્નં શત્રુઘ્નં ॥ ૩૨૭ ॥
 જીવોઽથાનંગસુંદર્યા-શ્ચ્યુત્વા કલ્પાત્તૃતીયકાત્ ।
 પત્યાં પ્રિયંકરાનામ્યાં દ્રોણમેઘસ્ય ભૂપતેઃ ॥ ૩૨૮ ॥
 સુતાભવદ્વિશલ્યાહ્યા માતુર્વ્યાધિં ચિરંતનં ।
 યા જહારાગતા ગર્ભે જાતા સા નિરુપદ્રવા ॥ ૩૨૯ ॥
 પ્રાક્ તપ્તપસોઽમુષ્યાઃ સ્નાનાંભોભિર્જનેઽભવત્ ।
 વ્રણસંરોહણં શલ્યા-પહારો રોગસંક્ષયઃ ॥ ૩૩૦ ॥
 રાજ્યાભિષેકાયાહૂતં રામં દશરથોઽપ્યથ ।
 વિસર્જ વનાયાર્તઃ કૈકેયીવરયાંચયા ॥ ૩૩૧ ॥

બાહુના વીર્યવાળા ચાર પુત્રો થયા. ૩૨૩.

તેમાં પ્રથમ અપરાજિતા રાણીએ હાથી, સિંહ, ચંદ્ર અને સૂર્ય-એ ચાર સ્વપ્નવડે સૂચિત પદ્મ નામના બળદેવનો જન્મ આપ્યો. ૩૨૪.

સનત્ કુમાર દેવલોકથી ચ્યવીને પુનર્વસુનો જીવ અત્યંત ભાગ્યશાળી એવો સુમિત્રા નામની રાણીની કુક્ષિમાં ઉત્પન્ન થયો. ૩૨૫.

૧ સિંહ, ૨ હાથી, ૩ સૂર્ય, ૪ ચંદ્ર, ૫ અગ્નિ, ૬ લક્ષ્મી અને ૭ સમુદ્ર-એ સાત સ્વપ્નોથી સૂચિત નારાયણ (લક્ષ્મણ) નામના વાસુદેવ થનાર પુત્રને તે સુમિત્રાએ જન્મ આપ્યો. ૩૨૬.

કેકેયીએ ભરત જેવા ભરત નામના પુત્રને જન્મ આપ્યો અને સુપ્રભારાણીએ શત્રુઘ્ન ખંડન કરનાર શત્રુઘ્ન નામના પુત્રને જન્મ આપ્યો. ૩૨૭.

અનંગસુંદરીનો જીવ ત્રીજા દેવલોકમાંથી ચ્યવીને દ્રોણમેઘરાજાની પ્રિયંકરા નામની રાણીથી વિશલ્યા નામની પુત્રીપણે ઉત્પન્ન થયો. તે ગર્ભમાં આવતાં જ ઘણા વખતનો માતાનો વ્યાધિ દૂર થયો અને તેનો નિરુપદ્રવપણે જન્મ થયો. ૩૨૮-૩૨૯.

પૂર્વભવમાં તપેલા તપના પ્રભાવથી આ વિશલ્યાના સ્નાનના જળથી લોકોમાં વ્રણસંરોહણ, શલ્યનો અપહાર અને રોગનો ક્ષય થવા લાગ્યો. ૩૩૦.

અહીં અન્યદા રાજ્યાભિષેક માટે બોલાવેલા રામચંદ્રને દશરથ રાજાએ કેકેયીએ કરેલી

સહ લક્ષ્મણસીતાભ્યાં પદ્મસ્ય વનમીયુષઃ ।
 જહાર રાવણઃ સીતાં છલાત્સૂર્પણઃપ્રોદિતાં ॥ ૩૩૨ ॥
 જ્ઞાતસીતાવ્યતિકરૌ પદ્મનારાયણાવથ ।
 વિદ્યાધરાધિપૈર્નેકૈઃ સુગ્રીવાદિભિરાશ્રિતૌ ॥ ૩૩૩ ॥
 ગત્વા નભોઽધ્વના લંકાં માનિના દશમૌલિના ।
 યોદ્ધું પ્રવવૃતાતે તૌ શત્રુપ્રાણાપહારિણૌ ॥ ૩૩૪ ॥
 અથાત્યંતં હિતોઽવાદી-દશવક્ત્રં વિભીષણઃ ।
 મંત્ર્યાદિભિર્હિતૈર્નીતિ-શાસ્ત્રવિજ્ઞૈઃ સમન્વિતઃ ॥ ૩૩૫ ॥
 કાર્ષીરનીતિં મા ભ્રાત-ર્દ્રાક્ પ્રત્યર્પય જાનકીં ।
 આતિથેયીયમેવાસ્તુ રામસ્યાભ્યાગતસ્ય નઃ ॥ ૩૩૬ ॥
 યમ એવાસ્ય મચ્છત્રો-રાતિથૈયીં કરિષ્યતિ ।
 એતદ્ગૃહ્યો વદન્નેવં ત્વમપ્યેનમનુવ્રજ ॥ ૩૩૭ ॥
 ઇતિનિર્ભર્ત્સિતો બાદં ભ્રાત્રા દુર્નયકારિણા ।
 રામં વિભીષણો ન્યાય્યં શિશ્રાય પ્રાગ્જનુઃસુહૃત્ ॥ ૩૩૮ ॥
 જાયમાનેઽથ સંગ્રામે દશમૌલિર્વિભીષણં ।
 હંતું યુદ્ધ્યંતમક્ષૈપ્સી-ચ્છવિંતં સઘોઽરિઘાતિનીં ॥ ૩૩૯ ॥

પોતાને આપેલા વરદાનની માગણીથી પીડા પામીને વનવાસ માટે વિસર્જન કર્યા. ૩૩૧.

લક્ષ્મણ અને સીતા સહિત રામચંદ્ર વનમાં ગયા. ત્યાં સૂર્પણખાના કહેવાથી રાવણે છળ કરીને સીતાનું હરણ કર્યું. ૩૩૨.

સીતાના હરણની વિગત જાણીને પદ્મ અને નારાયણ (રામચંદ્ર અને લક્ષ્મણ) ને સુગ્રીવાદિક અનેક વિદ્યાધરોના રાજાઓ આવી આવીને મળ્યા. ૩૩૩.

શત્રુના પ્રાણને અપહરણ કરનારા એવા તે બંને આકાશમાર્ગે લંકાનગરીમાં ગયા અને અત્યંત અભિમાની એવા દશમુખ (રાવણ) ની સાથે યુદ્ધ કરવામાં પ્રવર્ત્યા. ૩૩૪.

અહીં નીતિશાસ્ત્રને જાણનારા હિતેચ્છુ એવા મંત્રી સાથે જઈને વિભીષણે દશમુખને કહ્યું કે -હે ભાઈ ! અનીતિ ન કરો અને જાનકી (સીતા) ને પાછી આપી દો. અને મહેમાન રૂપ આવેલા રામનો અતિથિ સત્કાર કરો. ૩૩૫-૩૩૬.

તે સાંભળી રાવણે કહ્યું કે -‘યમરાજ જ આ મારા શત્રુનું આતિથેય કરશે. બાકી તેનો પક્ષપાતી આમ બોલતો એવો તું પણ એની પાસે ચાલ્યો જા.’ ૩૩૭.

આ પ્રમાણે અન્યાયકારી ભાઈએ અત્યંત નિર્ભર્ત્સિત કરવાથી વિભીષણે ન્યાયી એવા રામનો કે જે પૂર્વભવના મિત્ર હતા તેમનો આશ્રય કર્યો. ૩૩૮.

હવે સંગ્રામ ચાલતાં દશમૌલિએ યુદ્ધમાં ઉતરેલા વિભીષણને મારવા માટે તત્કાળ શત્રુનો

સૌમિત્રિમવદદ્રામ-સ્તદાયં હન્યતે હહા ।
 વિભીષણઃ સંશ્રિતોઽસ્માન્ ધિગ્ નઃ સંશ્રિતઘાતિનઃ ॥ ૩૪૦ ॥
 લક્ષ્મણઃ પુરતો ગત્વા પૃષ્ઠે કૃત્વા વિભીષણં ।
 આચિક્ષેપ દશગ્રીવં ક્રુદ્ધઃ સોઽપ્યેવમાહ તં ॥ ૩૪૧ ॥
 નોલ્ક્ષિતા શક્તિરેષા ત્વ-ત્કૃતે કિં પ્રિયસે મુધા ।
 અન્યસ્ય મૃત્યુના યદ્વા માર્ય એવ ત્વમપ્યસિ ॥ ૩૪૨ ॥
 તયા ચ ભિન્નહૃદયઃ સૌમિત્રિર્ભૂતલેઽપતત્ ।
 મૂર્ચ્છિતો મૃતવત્પદ્મ-સૈન્યે શોકો મહાનભૂત્ ॥ ૩૪૩ ॥
 પદ્મં વિભીષણોઽથોચે કિમધૈર્યમિદં પ્રભો ।
 શક્ત્યાનયા હતો રાત્રિ-મેકાં જીવતિ યત્સુમાન્ ॥ ૩૪૪ ॥
 પ્રતીકારાય તેનાસ્યાઃ સર્વથા પ્રયતામહે ।
 પદ્મદયોઽપિ ચક્રુસ્તાં-સ્તેઽભવન્ કિંતુ નિષ્ફલાઃ ॥ ૩૪૫ ॥
 પદ્મે નિરાશે ચિત્તેઽથ પ્રતિચંદ્રાભિધો નિશિ ।
 એત્ય વિદ્યાધરોઽવાદી-ત્સૌમિત્રર્જીવનૌષધં ॥ ૩૪૬ ॥

ઘાત કરે એવી અમોઘવિજ્યા નામની શક્તિ તેના ઉપર નાંખી. ૩૩૯.

તે વખતે લક્ષ્મણને રામે કહ્યું કે- 'હા ! હા !.આ આપણો આશ્રિત થયેલો વિભીષણ હણાય છે. આશ્રિતનો ઘાત થવા દેનાર આપણને ધિક્કાર છે ! ૩૪૦.

વડીલબંધુના આવા વચન સાંભળીને લક્ષ્મણ વિભીષણની આગળ થયો અને તેને પોતાની પાછળ કરી દીધો. પછી દશગ્રીવને આક્ષેપ કર્યો એટલે ક્રોધાયમાન થયેલો રાવણ તેના પ્રત્યે બોલ્યો કે -'મેં આ શક્તિ તને મારવા માટે નાખી નથી, માટે ફોગટ શા માટે બીજાના મૃત્યુમાં તું મરે છે ? અથવા તું પણ મરવા યોગ્ય જ છો.' ૩૪૧-૩૪૨.

એટલે તેથી ભેદાયેલ હૃદયવાળો સૌમિત્રિ મૃત જેવો મૂર્ચ્છિત થઈને ભૂતલ પર પડ્યો અને રામચંદ્રના આખા સૈન્યમાં મહાન શોક વ્યાપી ગયો. ૩૪૩.

વિભીષણ રામચંદ્રને કહે છે કે 'હે સ્વામી ! તમે અત્યારે ધૈર્ય ધારણ કરો, કારણ કે આ શક્તિથી હણાયેલો પુરુષ એક રાત્રિ જીવે છે. ૩૪૪.

તેથી એના પ્રતિકાર માટે આપણે સર્વ પ્રકારના પ્રયત્નો કરીએ.' રામચંદ્ર આદિએ તેના કહેવા પ્રમાણે અનેક પ્રયત્નો કર્યા, પણ તે બધા નિષ્ફળ થયા. ૩૪૫.

તેથી રામચંદ્ર અત્યંત નિરાશ અને બિન્ન થઈ ગયા. એવામાં મધ્ય રાત્રિએ પ્રતિચંદ્ર નામનો એક વિદ્યાધર ત્યાં આવ્યો અને તેણે સૌમિત્રિનું જીવનૌષધ બતાવ્યું. ૩૪૬.

વિશલ્યાસ્નાનનીરેણા-ભૂવં શલ્યોઞ્જિતઃ પુરા ।
 તત્કાર્યસિદ્ધિર્યુષ્માકં તેનાવશ્યં ભવિષ્યતિ ॥ ૩૪૭ ॥
 અસ્તિ માતુલપુત્રી સા ભરતસ્ય મહીપતેઃ ।
 તતો યુષ્મદધીનૈવ દ્રોણમેઘનૃપાત્મજા ॥ ૩૪૮ ॥
 તતો ભામંડલહનૂ-મદાઘાઃ છેચરેશ્વરાઃ ।
 લબ્ધોપાયા વિમામેન દ્રાગ્જગ્મુર્નિશિ કોશલાં ॥ ૩૪૯ ॥
 ભરતં ચ પુરસ્કૃત્ય પુરે કૌતુકમંગલે ।
 ગત્વા દ્રોણમયાચંત વિશલ્યાં કન્યકાં તતઃ ॥ ૩૫૦ ॥
 સહ કન્યાસહસ્રેણ દદૌ સૌમિત્રયે તદા ।
 વિશલ્યાં દ્રોણમેઘો ય-દ્રત્નં રત્નેન યોજ્યતે ॥ ૩૫૧ ॥
 સમાદાય વિશલ્યાં તે નિશાશેષેઽથ છેચરાઃ ।
 પદ્યં પશ્યંતમધ્વાનં દીનાનનમમૂમુદન્ ॥ ૩૫૨ ॥
 વિશલ્યાપાણિસંસ્પર્શા-લ્લક્ષ્મણાસ્યાંગતો દ્રુતં ।
 નિરગાત્સા મહાશક્તિર્મન્ત્રાન્નાગીવ વેશ્મતઃ ॥ ૩૫૩ ॥
 હનૂમતા સા નિર્યાતી ધૃતા હસ્તેઽબ્રવીદિતિ ।
 અમોઘવિજયાખ્યાહં મહાશક્તિર્મહામતે ॥ ૩૫૪ ॥

તેણે કહ્યું કે “વિશલ્યાના સ્નાનના નીરથી હું પૂર્વે શલ્ય રહિત થયેલો છું, તેથી તે જ જળવડે તમારા કાર્યની સિદ્ધિ પણ અવશ્ય થશે. ૩૪૭.

વળી તે ભરત રાજાના મામા દ્રોણમેઘરાજાની પુત્રી થાય છે, તેથી તે તો તમારે આધીન જ છે.” ૩૪૮.

આ પ્રમાણે સાંભળીને ભામંડળ, હનુમાન વિગેરે વિદ્યાધરો યોગ્ય ઉપાય મળવાથી તરત જ વિમાનવડે અયોધ્યા ગયા. અને ત્યાંથી ભરતને લઈને કૌતુકમંગલ નગરે જઈ દ્રોણમેઘ રાજા પાસે વિશલ્યા કન્યાની માગણી કરી. ૩૪૯-૩૫૦.

એટલે દ્રોણમેઘે હજાર કન્યાઓ સાથે વિશલ્યા લક્ષ્મણને આપી. કારણ કે ‘રત્ન રત્નની સાથે જ જોડાય છે.’ ૩૫૧.

વિશલ્યાને લઈને કાંઈક રાત્રી બાકી રહી તેવા સમયે વિદ્યાધરો છાવણીમાં આવ્યા અને માગને જોઈ રહેલા દીન મુજવાળા સમયંદ્રને હર્ષ પમાડ્યો. ૩૫૨.

વિશલ્યાના હાથના સ્પર્શથી જ લક્ષ્મણના શરીરમાંથી મંત્રથી જેમ નાગણી ઘરમાંથી બહાર નીકળે તેમ તે મહાશક્તિ બહાર નીકળી ગઈ. ૩૫૩.

હનુમાને તેને નીકળતાં જ હાથવડે પકડી એટલે તે બોલી કે - ‘હે મહામતિ ! હું અમોઘવિજયા

ધરણેદ્રેણ દત્તાસ્મૈ રાવણાયોગ્રભક્તયે ।
 પ્રજ્ઞપ્ત્યા ભગિની દેવસ્યાપિ લગ્ના સુદુઃસહા ॥ ૩૫૫ ॥
 વિશલ્યયા ભવે પૂર્વે કૃતાનાં તપસાં મહત્ ।
 તેજઃ સોદુમનીશાસ્મિ દ્રુતં ગચ્છામિ મુંચ માં ॥ ૩૫૬ ॥
 પટૂભૂતોઽથ સૌમિત્રિઃ પ્રાતઃ પદ્માનુશાસનાત્ ।
 સહ કન્યાસહસ્રેણો-દ્વહતિ સ્મ વિશલ્યકાં ॥ ૩૫૭ ॥
 પુનઃ પ્રવૃત્તે સંગ્રામે સૌમિત્રિદશકંઠયોઃ ।
 મુમોચ રાવણશ્ચક્રં લક્ષ્મણસ્ય જિઘાંસયા ॥ ૩૫૮ ॥
 તત્તુ પ્રદક્ષિણાં કૃત્વા સૌમિત્રેર્દક્ષિણં કરં ।
 અલંચક્રે વશીભૂતં ચિરપાલિતપક્ષિવત્ ॥ ૩૫૯ ॥
 સચક્રં ચૂર્ણયિષ્યામી-ત્યુન્માદ્યંતં દશાનનં ।
 ચક્રે તેનૈવ ચક્રેણ વિષ્ણુઃ પાટિતવક્ષસં ॥ ૩૬૦ ॥
 તતશ્ચ જ્યેષ્ઠબહુલૈ-કાદશ્યામપરાહ્લકે ।
 યામે તૃતીયે નરકં ચતુર્થે રાવણો યયૌ ॥ ૩૬૧ ॥

નામે મહાશક્તિ છું. ૩૫૪.

ઉગ્ર (પ્રભુ) ભક્તિવાળા આ રાવણને ધરણેદ્રે આપેલી છે. હું પ્રજ્ઞપ્તિવિદ્યાની બહેન છું અને દેવોને પણ હું લાગું તો અસહ્ય છું. ૩૫૫.

પરંતુ વિશલ્યાએ પૂર્વ ભવમાં કરેલા મહાતપના તેજને સહન કરવામાં અસમર્થ છું. તેથી હું જલદી જવા ઈચ્છું છું માટે મને મૂકી દો' (આ પ્રમાણે સાંભળીને હનુમાને મૂકી દીધી) ૩૫૬.

સૌમિત્રિ શરીરથી સ્વસ્થ થયા. એટલે તેણે સવારે રામચંદ્રના કહેવાથી હજાર કન્યાઓ સાથે વિશલ્યાનું પાણિગ્રહણ કર્યું. ૩૫૭.

ફરીથી લક્ષ્મણ અને રાવણનો સંગ્રામ શરૂ થયો એટલે રાવણે લક્ષ્મણને હણી નાખવા માટે ચક્ર મૂક્યું. ૩૫૮.

તે ચક્ર લક્ષ્મણને પ્રદક્ષિણા કરીને તેના હાથમાં આવી ઘણા વખતથી પાળેલા પક્ષીને જેમ વશ થયું. ૩૫૯.

તે વખતે ચક્રસહિત લક્ષ્મણને પણ ચૂર્ણ કરી નાખવાના અભિમાનવાળા દશાનન ઉપર લક્ષ્મણે ચક્ર મૂક્યું. તેણે તેના હૃદયને ફાડી નાંખ્યું. ૩૬૦.

એ રીતે જ્યેષ્ઠ વદ અગ્યારસનાં ત્રીજા પહોરે (બપોરે) મરણ પામીને રાવણ ચોથી નરકે ગયો. ૩૬૧.

લંકારાજ્યેઽભિષિચ્યાથ પદ્મરાજો વિભીષણં ।
 સીતામાદાય સૌમિત્ર-સેવિતઃ કોશલાં યયૌ ॥ ૩૬૨ ॥
 તત્ર ત્રિલંકામૂળૈ-રભિષિક્તઃ સુરૈરપિ ।
 લક્ષ્મણો વાસુદેવત્વે બલત્વે પદ્મભૂપતિઃ ॥ ૩૬૩ ॥
 દ્વાદશાબ્દસહસ્રયુ-સ્તુંગશ્ચાપાનિ ષોડશ ।
 અષ્ટમો વાસુદેવોઽય-મુક્તઃ પદ્માનુજઃ શ્રુતે ॥ ૩૬૪ ॥ ઇતિ લક્ષ્મણઃ ॥
 ગંગદત્તો વણિગ્માતુ-રપમાનાદ્વિરાગવાન્ ।
 દ્રુમસેનર્ષિપાદાંતે પ્રવ્રજ્યાં પ્રતિપન્નવાન્ ॥ ૩૬૫ ॥
 નિદાનં ચક્રવાનેવં સોઽન્યદા હસ્તિનાપુરે ।
 ભૂયાસં તપસાનેન જનાનાં વલ્લભો ભૃશં ॥ ૩૬૬ ॥
 તતઃ સ્વર્ગે મહાશુક્રે સ સંજાતઃ સમાધિના ।
 વૃંદારકો મહાસૌખ્યો મહાકાંતિર્મહાસ્થિતિઃ ॥ ૩૬૭ ॥
 ઇતશ્ચ મથુરાપુર્યાં હરિવંશે નૃપોઽભવત્ ।
 બૃહદ્વલાહ્વયસ્તસ્ય તનયો યદુસંજ્ઞકઃ ॥ ૩૬૮ ॥
 તત્સુતો ભૂપતિઃ શૂર-સ્તસ્યાભૂતામુખૌ સુતૌ ।
 નૃપૌ શૌરિસુવીરાખ્યૌ જાગ્રત્રીતિપરાક્રમૌ ॥ ૩૬૯ ॥

લંકાના રાજ્ય ઉપર પદ્મે વિભીષણનો અભિષેક કર્યો. અને સીતાને લઈને લક્ષ્મણ સહિત રામચંદ્ર અયોધ્યામાં આવ્યા. ૩૬૨.

ત્યાં ભરતક્ષેત્રના દક્ષિણ બાજુના ત્રણ ખંડના સર્વ રાજાઓએ અને દેવોએ મળીને લક્ષ્મણનો વાસુદેવ તરીકે અને પદ્મનો બલદેવ તરીકે અભિષેક કર્યો. ૩૬૩.

આઠમા વાસુદેવ બાર હજાર વર્ષના આયુવાળા અને સોળ ધનુષ્યના શરીરવાળા રામચંદ્રના નાનાભાઈ તરીકે શાસ્ત્રોમાં વર્ણવેલા છે. ૩૬૪. ઇતિ લક્ષ્મણઃ ૮ ।

ગંગદત્ત નામનો વણિક માતાના અપમાનથી વૈરાગ્યવાળો થયો. તેણે દ્રુમસેન મુનિની પાસે પ્રવ્રજ્યા અંગીકાર કરી. ૩૬૫.

તે અન્યદા હસ્તિનાપુર ગયા. ત્યાં તેમણે ‘આ તપના પ્રભાવથી લોકોનો અત્યંત વલ્લભ થાઉં’ એવું નિયાણું કર્યું. અને સમાધિપૂર્વક મરણ પામીને તે મહાશુક નામના સાતમાં દેવલોકમાં મહાકાંતિવાળા, મહાસુખવાળા અને પૂર્ણસ્થિતિવાળા દેવ થયા. ૩૬૬-૩૬૭.

અહીં મથુરાપુરીમાં હરિવંશમાં બૃહદ્બળ નામે રાજા થયો, તેનો પુત્ર યદુ નામે થયો. તેનો પુત્ર શૂર નામે રાજા થયો. તેને બે પુત્ર શૌરિ ને સુવીર નામે જાગૃત એવી નીતિ અને પરાક્રમવાળા

શૂરઃ શૌરિં ન્યસ્ય રાજ્યે વ્રતે પ્રવવૃતે સ્વયં ।
 તતઃ શૌરિઃ કનિષ્ઠાય મથુરા રાજ્યમાર્પયત્ ॥ ૩૭૦ ॥
 સ્વયં કુશાર્ત્તદેશેષુ ચક્રે શૌરિપુરં નવં ।
 જઙ્ગિરેંધકવૃષ્ણ્યાદ્યા-સ્તનયાઃ શૌરિભૂપતેઃ ॥ ૩૭૧ ॥
 ભોજવૃષ્ણ્યાદયોઽભૂવન્ સુવીરનૃપતેઃ સુતાઃ ।
 ન્યવીવિશત્રવીનં ચ સ સૌવીરાહ્યપત્તનં ॥ ૩૭૨ ॥
 ભોજવૃષ્ણિમહીનેતુ-ર્મથુરાનગરીપતેઃ ।
 ઉગ્રસેનોઽભવત્પુત્રો યોઽસૌ રાજીમતીપિતા ॥ ૩૭૩ ॥
 નૃપસ્યાંધકવૃષ્ણેશ્ચ સુભદ્રાકુક્ષિસંભવાઃ ।
 દશાભૂવંસ્તનુભુવો દશાર્હા ઇતિ યે શ્રુતાઃ ॥ ૩૭૪ ॥
 સમુદ્રવિજયો ૧ ડક્ષોભ્ય ૨-સ્તિમિતઃ ૩ સાગરસ્તથા ૪ ।
 હિમવા ૫ નચલાભિચ્ચો ૬ ધરણઃ ૭ પૂરણોઽપિ ચ ૮ ॥ ૩૭૫ ॥
 અભિચંદ્રો ૯ વસુદેવ ૧૦-સ્તેષુ પ્રાચ્યનિદાનતઃ ।
 વસુદેવોઽતિસૌભાગ્યાત્ સ્ત્રીણામાસીદતિપ્રિયઃ ॥ ૩૭૬ ॥
 ગંગદત્તસ્ય જીવોઽય-મષ્ટમાદેવલોકતઃ ।
 સ્થિતિક્ષયે તતશ્ચ્યુત્વા મથુરાયાં મહાપુરિ ॥ ૩૭૭ ॥

થયા. ૩૬૮-૩૬૯.

શૂર રાજાએ શૌરિને રાજ્યપર સ્થાપન કરીને પોતે વ્રત અંગીકાર કર્યું. શૌરિએ પોતાના નાનાભાઈ સુવીરને મથુરાનું રાજ્ય આપ્યું અને પોતે કુશાર્ત્ત દેશમાં શૌરિપુર નામનું નવું શહેર વસાવ્યું. શૌરિ રાજાને અંધકવૃષ્ણિ વિગેરે પુત્રો થયા. ૩૭૦-૩૭૧.

સુવીર રાજાને ભોજવૃષ્ણિ વિગેરે પુત્રો થયા. તેણે સૌવીર નામનું નવીન નગર વસાવ્યું. ૩૭૨.

ભોજવૃષ્ણિ મથુરા નગરીનો સ્વામી થયો. તેને ઉગ્રસેન નામનો પુત્ર થયો કે જે રાજામતીના પિતા થયા. ૩૭૩.

અંધકવૃષ્ણિ રાજાને સુભદ્રા રાણીની કુક્ષિથી દશ પુત્રો થયા. તે દર્શાઈ નામથી પ્રસિદ્ધિ પામ્યા. ૩૭૪.

તેના નામ સમુદ્રવિજય ૧, અક્ષોભ્ય ૨, સ્તિમિત ૩, સાગર ૪, હિમવાન ૫, અચળ ૬, ધરણ ૭, પૂરણ ૮, અભિચંદ્ર ૯, અને વસુદેવ ૧૦. તેમાં પૂર્વ ભવે નિયાણું કરેલું હોવાથી અત્યંત સૌભાગ્યપણું પ્રાપ્ત થવાથી વસુદેવ સ્ત્રીઓને અત્યંત પ્રિય થયા. ૩૭૫-૩૭૬.

હવે ગંગદત્તનો જીવ આઠમા દેવલોકથી આયુ પૂર્ણ થયા બાદ અયવીને મથુરા નામની

વસુદેવસ્ય ભૂપસ્ય દેવકીકુક્ષિજોગજઃ ।
 કૃષ્ણાખ્યો વાસુદેવોઽભૂન્નવમોઽનવમદ્યુતિઃ ॥ ૩૭૮ ॥
 રામાખ્યો બલદેવોઽભૂન્દ્રોહિણીકુક્ષિસંભવઃ ।
 અસ્ય ભ્રાતા વિભાત્રેયઃ પરમપ્રીતિભાજનં ॥ ૩૭૯ ॥
 અયં શ્રીનેમિનાથસ્ય પિતૃવ્યતનયઃ સ્મૃતઃ ।
 યતઃ સમુદ્રવિજય-વસુદેવૌ સહોદરૌ ॥ ૩૮૦ ॥
 અયં વર્ષસહસ્રાયુર્દશચાપોચ્છિતોઽભવત્ ।
 વિંમ્રત્સાયિકસમ્યક્ત્વં શ્રાદ્ધો નેમિજિનેશિતુઃ ॥ ૩૮૧ ॥ ઇતિ કૃષ્ણઃ ॥
 પંચાશીતિર્વત્સરાણાં લક્ષાણ્યાદ્યસ્ય જીવિતં ।
 દ્વિતીયસ્યાયુરબ્દાનાં લક્ષાણિ પંચસપ્તતિઃ ॥ ૩૮૨ ॥
 પંચષષ્ટિસ્તૃતીયસ્ય વર્ષલક્ષાણિ જીવિતં ।
 તુર્યસ્ય પંચપંચાશ-દ્વર્ષલક્ષાસ્તદીરિતં ॥ ૩૮૩ ॥
 લક્ષાણ્યેવં સપ્તદશ પંચમસ્યાયુરદ્ભુતં ।
 ષષ્ઠસ્યાબ્દસહસ્રાણિ પંચાશીતિર્ભવેદિદં ॥ ૩૮૪ ॥
 પંચષષ્ટિઃ સહસ્રાણિ વર્ષાણાં સપ્તમસ્ય તત્ ।
 વત્સરાણાં પંચદશ-સહસ્રાણ્યષ્ટમસ્ય ચ ॥ ૩૮૫ ॥

મહાપુરીમાં વસુદેવ રાજાની દેવકી નામની રાણીની કુક્ષિથી કૃષ્ણ નામે અતિસુંદર કાંતિવાળા નવમા વાસુદેવ થયા. ૩૭૭-૩૭૮.

તેમના મોટા ભાઈ રોહિણી રાણીની કુક્ષિથી થયેલા રામ નામના બળદેવ થયા. એ કૃષ્ણની અપરમાતાના પુત્ર હોવા છતાં પરમપ્રીતિ પાત્ર થયા. ૩૭૯.

એ બંને નેમિનાથના કાકાના પુત્ર કહ્યા છે. કારણ કે સમુદ્રવિજય (નેમિનાથના પિતા) અને વસુદેવ બંને ભાઈ હતા. ૩૮૦.

આ કૃષ્ણ એક હજાર વર્ષના આયુવાળા, દશ ધનુષ્ય ઊંચા શરીરવાળા, ક્ષાયિક સમકિતને ધારણ કરનારા અને નેમિનાથના શ્રાવક હતા. ૩૮૧. ઈતિ કૃષ્ણઃ ૮ ।

નવ બળદેવના પહેલાનું આયુષ્ય ૮૫ લાખ વર્ષનું, બીજાનું ૭૫ લાખ વર્ષનું, ત્રીજાનું ૬૫ લાખ વર્ષનું, ચોથાનું ૫૫ લાખ વર્ષનું, પાંચમાનું ૧૭ લાખ વર્ષનું, છઠાનું ૮૫ હજાર વર્ષનું, સાતમાનું ૬૫ હજાર વર્ષનું, આઠમાનું ૧૫ હજાર વર્ષનું અને નવમાનું ૧૨૦૦ વર્ષનું હતું. ૩૮૨-૩૮૬.

ત્રણ બળદેવ અનુત્તરમાંથી ચ્યવીને, ત્રણ મહાશુકથી ચ્યવીને, ત્રણ બ્રહ્મદેવલોકથી ચ્યવીને

શતાનિ દ્વાદશાબ્દાનાં નવમસ્યાયુરીરિતં ।
 નવાનાં બલદેવાનાં ક્રમઃ પ્રોક્તોઽયમાયુષાં ॥ ૩૮૬ ॥
 બલદેવાસ્ત્રયશ્ચ્યુત્વા-ઽનુત્તરાઽધ્યવિમાનતઃ ।
 જાતાસ્ત્રયો મહાશુક્રાદ્-બ્રહ્મલોકાત્ ત્રયઃ ક્રમાત્ ॥ ૩૮૭ ॥
 વિશ્વનંદિઃ ૧ સુબુદ્ધિશ્ચ ૨ તથા સાગરદત્તકઃ ૩ ।
 અશોકો ૪ લલિત ૫ શૈવ વરાહ ૬ ધનસેનકૌ ૭ ॥ ૩૮૮ ॥
 તથાપરાજિતો ૮ રાજ-લલિત ૯ શ્વેતિ તીર્થપાઃ ।
 નામાનિ બલદેવાનાં સ્વર્ગાઽપ્રાચ્યભવે જગુઃ ॥ ૩૮૯ ॥
 બલદેવા યયુર્મુક્તિ-પદમથૌ યથાક્રમં ।
 દશાઽધિજીવિતોત્યશ્ચ બ્રહ્મલોકે સુરોઽભવત્ ॥ ૩૯૦ ॥
 ઉત્સર્પિણ્યાં ભવિષ્યંત્યાં તતશ્ચ્યુત્વાત્ર ભારતે ।
 ભાવિનઃ કૃષ્ણજીવસ્યા-ઽર્હતસ્તીર્થે સ સેત્સ્યતિ ॥ ૩૯૧ ॥
 સપ્તમ્યાં પ્રથમો વિષ્ણુઃ ષષ્ઠ્યાં પંચ ગતાઃ ક્રમાત્ ।
 પંચમ્યાં ચ ચતુર્થ્યાં ચ તૃતીયાયાં ક્ષિતૌ પરે ॥ ૩૯૨ ॥
 વિષ્ણવો બલદેવાશ્ચ સર્વે ગૌતમગોત્રજાઃ ।
 પદ્મનારાયણૌ તુ દ્વૌ જ્ઞેયૌ કાશ્યપગોત્રજૌ ॥ ૩૯૩ ॥

થયા હતા. ૩૮૭.

તીર્થકરોએ બળદેવોના સ્વર્ગની આગળના ભવમાં વિશ્વનંદી ૧, સુબુદ્ધિ ૨, સાગરદત્ત ૩, અશોક ૪, લલિત ૫, વરાહ ૬, ધનસેન ૭, અપરાજિત ૮ અને લલિતરાજ ૯ નામો કહ્યા છે. ૩૮૮-૩૮૯.

આઠ બળદેવો મોકલે ગયા છે અને છોલ્લા બળદેવ બ્રહ્મદેવલોકમાં દશ સાગરોપમના આયુષ્યવાળા દેવ થયા છે. ૩૯૦.

તે આવતી ઉત્સર્પિણીમાં ત્યાંથી ચવીને આ ભરતક્ષેત્રમાં મનુષ્યપણે ઉત્પન્ન થશે અને કૃષ્ણનો જીવ કે જે અરિહંત થશે તેના તીર્થમાં સિદ્ધિપદને પામશે. ૩૯૧.

પહેલા વાસુદેવ સાતમીએ, ત્યારપછીના પાંચ છઠ્ઠીએ અને ત્યારપછીના ત્રણ અનુક્રમે પાંચમી, ચોથી ને ત્રીજી નરકે ગયા છે. ૩૯૨.

પ્રથમનાં આઠ બળદેવ અને વાસુદેવ ગૌતમગોત્રી છે. અને પદ્મ અને નારાયણ (રામચંદ્રને લક્ષ્મણ) એ બે કાશ્યપગોત્રી થયા છે. ૩૯૩.

ત્રિપૃષ્ઠ વિગેરે પાંચ વાસુદેવો અનુક્રમે શ્રેયાંસનાથ વિગેરે પાંચ પ્રભુના શાસનમાં થયા

પંચભૂવંસ્ત્રિપૃષ્ઠાઘા વારેષુ હરયઃ ક્રમાત્ ।

શ્રેયાંસસ્વામિમુખ્યાનાં પંચાનામર્હતામિહ ॥ ૩૯૪ ॥

અંતરાલે ચ ષષ્ઠોઽભૂ-દરનાથસુભૂમયોઃ ।

સપ્તમોઽપ્યંતરાલેઽભૂ-ત્સુભૂમમલ્લિનાથયોઃ ॥ ૩૯૫ ॥

મુનિસુવ્રતનમ્યોશ્ચાં-તરાલે રામલક્ષ્મણૌ ।

શ્રીનેમિજિનવારે'ંચ કૃષ્ણોઽભૂન્નવમો હરિઃ ॥ ૩૯૬ ॥

તથોક્તં-દો તિથેસ સચક્કિ અટ્ઠ ય જિણા તો પંચ કેસીજુઆ દો ચક્કહિવ
તિન્નિ ચક્કિયજિણા તો કેસિ ચક્કી હરિ । તિથેસો ઇગુ તો સચક્કિ ય જિણો કેસી સચક્કી
જિણો ચક્કી કેસવ સંજુયો જિણવરો ચક્કી ય તો દો જિણા ॥ ૩૯૭ ॥

ચક્રિવાસુદેવયોશ્ચ ક્રમમેવમાહુ :-

ચક્કિદુગં હરિપણગં પણગં ચક્કીણ કેસવો ચક્કી ।

કેસવ ચક્કી કેસવ દુચક્કિ કેસી ય ચક્કી ય ॥ ૩૯૮ ॥

ત્રયોઽર્હતશ્ચક્રિણો ય-ઘઘ્ઘાંત્યોઽર્હત્પદદ્વયં ।

દઘૌ દ્વાભ્યાં શરીરાભ્યાં તીર્થકૃદ્વાસુદેવયોઃ ॥ ૩૯૯ ॥

છે. ૩૯૪.

છઠ્ઠા વાસુદેવ અરનાથ અને સુભૂમચકીના આંતરામાં અને સાતમા વાસુદેવ સુભૂમ અને મલ્લિનાથના આંતરામાં થયા છે. ૩૯૫.

આઠમા વાસુદેવ અને બળદેવ એટલે રામ-લક્ષ્મણ મુનિસુવ્રત અને નમિનાથના આંતરામાં અને કૃષ્ણ નામના નવમા વાસુદેવ નેમિનાથના સમયમાં થયા છે. ૩૯૬.

કહ્યું છે કે-બે તીર્થંકર સાથે જ બે ચકી થયા ૧-૨-૧-૨, પછી આઠ તીર્થંકર થયા. (૩ થી ૧૦) ત્યારપછી પાંચ તીર્થંકર વાસુદેવ સાથે થયા. (૫) (૧૧ થી ૧૫) ત્યાર પછી બે ચકી થયા ૩-૪-, ત્યારપછી ત્રણ તીર્થંકરો (૧૬-૧૭-૧૮ મા) જ ચકી થયા ૫-૬-૭, ત્યારપછી વાસુદેવ ૬ ઠા. ચકી ૮ મા, વાસુદેવ ૭ મા, પછી ૧૯ મા તીર્થંકર, પછી ચકી ૮ મા તીર્થંકર, ૨૦ મા, વાસુદેવ ૮ મા, ચકી ૧૦ મા, તીર્થંકર ૨૧ મા, ચકી ૧૧ મા, વાસુદેવ ૯ મા, તીર્થંકર ૨૨ મા, ચકી ૧૨ મા અને બે તીર્થંકર ૨૩ મા ને ૨૪ મા થયા. ૩૯૭.

ચકીવર્તી ને વાસુદેવનો ક્રમ આ પ્રમાણે-બે ચકી, પાંચ હરિ (વાસુદેવ), પાંચ ચકી, એક કેશવ (વાસુદેવ), ૧ ચકી, ૧ કેશવ, ચકી, ૧ કેશવ, ૨ ચકી, ૧ કેશવ, ૧ ચકી-એ પ્રમાણે ૨૧ જાણવા. ૩૯૮.

ત્રણ અરિહંતો જ ચકી થયા. છેલ્લા તીર્થંકર પહેલા વાસુદેવ પણ થયા હતા એટલે તીર્થંકર

તદસ્યામવસર્પિण्याં ષષ્ઠિર્દેહાઃ પ્રકીર્તિતાઃ ।
 ત્રિષષ્ઠેઃ શલાકાપુંસા-મેકોનષષ્ઠિરંગિનઃ ॥ ૪૦૦ ॥
 ભીમાવલિ ૧ જિતશત્રુઃ ૨ રુદ્રો ૩ વિશ્વાનલોઽપિ ૪ ચ ।
 સુપ્રતિષ્ઠઃ ૫ પંચમઃ સ્યાન્દ્રવેત્ ષષ્ઠોઽચલાહ્વયઃ ૬ ॥ ૪૦૧ ॥
 પુંડરીકો ૭ જિતધરો ૮ જિતનાભ ૯ સ્તથાપરઃ ।
 પેઢાલઃ ૧૦ સત્યકિશ્ચેતિ ૧૧ રુદ્રા એકાદશોદિતાઃ ॥ ૪૦૨ ॥
 ગતૌ રુદ્રાવાદિતો દ્વૌ સપ્તમીં નરકાવર્તીં ।
 તતઃ ક્રમાત્પંચ ષષ્ઠી-મષ્ટમઃ પંચમીં ભુવં ॥ ૪૦૩ ॥
 તુર્યાં ચ નવમદશમૌ તૃતીયાં નરકક્ષિતિં ।
 એકાદશો જગામેતિ નવમે પૂર્વ ઈરિતં ॥ ૪૦૪ ॥
 આઘો વૃષભવારેઽભૂદ્ દ્વિતીયોઽજિતવારકે ।
 અષ્ટાનામર્હતાં તીર્થે-ષ્વષ્ઠૌ ચ પુષ્પદંતતઃ ॥ ૪૦૫ ॥
 એકાદશઃ સત્યકિશ્ચ તીર્થે-વીરજિનેશિતુઃ ।
 તીર્થવ્યક્તિઃ પ્રતિહરિ-બલાનાં વાસુદેવવત્ ॥ ૪૦૬ ॥

અને વાસુદેવના શરીરમાં જીવ તરીકે એક જ હતા; ૩૮૮.

તેથી આ અવસર્પિણીમાં ૬૩ શલાકાપુરુષના દેહ ૬૦ અને જીવ ૫૮ હતા. ૪૦૦.

આ ચોવીશમાં થયેલા ૧૧ રુદ્રોના નામ-ભીમાવલિ ૧, જિતશત્રુ ૨, રુદ્ર ૩, વિશ્વાનળ ૪, સુપ્રતિષ્ઠ ૫, અચળ ૬, પુંડરીક ૭, જિતધર ૮, જિતનાભ ૯, પેઢાલ ૧૦ અને સત્યકી ૧૧-આ પ્રમાણે કહ્યા છે. ૪૦૧-૪૦૨.

એ રુદ્રોમાંથી પ્રથમના બે સાતમીએ, પછીનાં પાંચ છઠ્ઠી નરકમાં, આઠમા પાંચમી નરકમાં, નવમા-દશમાં ચોથી નરકમાં અને અગ્યારમા ત્રીજી નરકમાં ગયેલા છે. આ પ્રમાણે નવમા પૂર્વમાં કહેલું છે. ૪૦૩-૪૦૪.

તે અગ્યારમાં પહેલા ઋષભદેવના સમયમાં, બીજા અજિતનાથના સમયમાં, સુવિધિનાથથી આઠ પ્રભુ (૮ માથી ૧૬ મા) ના સમયમાં ત્યારપછીના આઠ (ત્રીજાથી દશમા)ને છેલ્લા ૧૧ મા સત્યકિ વીરપ્રભુના સમયમાં થયેલા છે. પ્રતિવાસુદેવ અને બળદેવ કયા પ્રભુના સમયમાં થયા ? તે વાસુદેવ પ્રમાણે જ જાણી લેવું. ૪૦૫-૪૦૬.

ત્રિષષ્ટિરેતે કથિતાઃ શલાકા-પુમાંસ એશ્વર્યગુણાભિરામાઃ ।
 ક્ષેત્રે કિલાસ્મિન્ ભરતેઽત્ર કાલે-ઽવસર્પિણીનામનિ નામમાત્રાત્ ॥ ૪૦૭ ॥
 વિશ્વાશ્ચર્યદકીર્તિકીર્તિવિજયશ્રીવાચકેન્દ્રાંતિષ-
 દ્રાજશ્રીતનયોઽતનિષ્ઠ વિનયઃ શ્રીતેજપાલાત્મજઃ ।
 કાવ્યં યત્કિલ તત્ર નિશ્ચિતજગત્તત્ત્વપ્રદીપોપમે,
 સંપૂર્ણઃ પ્રથિતો નિર્સર્ગસુભગઃ સર્ગસ્ત્રયસ્ત્રિંશતઃ ॥ ૪૦૮ ॥
 ॥ ઇતિ શ્રીલોકપ્રકાશે ત્રયસ્ત્રિંશત્તમઃ સર્ગઃ સમાપ્તઃ ॥ શ્રીરસ્તુ ॥

ઉપર પ્રમાણે આ અવસર્પિણીમાં આ ભરતક્ષેત્રમાં થયેલા એશ્વર્યગુણથી સુંદર એવા
 ત્રેસઠશલાકા પુરુષોને નામમાત્રથી કહ્યા અર્થાત્ સંક્ષેપથી તેમનું ચરિત્ર કહ્યું. ૪૦૭.

વિશ્વમાં આશ્ચર્ય પમાડે એવી કીર્તિવાળા શ્રી કીર્તિવિજય વાચકેન્દ્રના શિષ્ય અને તેજપાળ તથા
 રાજશ્રીના પુત્ર વિનયે (વિનયવિજય ઉપાધ્યાયે) જે આ કાવ્ય રચ્યું છે, તે નિશ્ચિત એવા ત્રણ જગતના
 તત્ત્વને જોવામાં દીપકસમાન આ લોકપ્રકાશ નામના કાવ્યમાં સ્વભાવે જ એવો તેત્રીશમો સર્ગ સંપૂર્ણ
 થયો. ૪૦૮.

॥ अथ चतुस्त्रिंशत्तमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

इत्यस्या अवसर्पिण्या यथोक्ता उत्तमा नराः ।
वाच्यास्तथावसर्पिण्यु-त्सर्पिणीष्वखिलासु ते ॥ १ ॥
स्यातां किंत्ववसर्पिण्या-मादिमौ जिनचक्रिणौ ।
तृतीयारकपर्यन्ते परे तुर्यारकेऽखिलाः ॥ २ ॥
उत्सर्पिण्यां तु सर्वेऽमी स्युस्तृतीयारके क्रमात् ।
परं तुर्यारकस्यादा-वंतिमौ जिनचक्रिणौ ॥ ३ ॥
यादृश्यन्तेऽवसर्पिण्या-मायुर्देहादिका स्थितिः ।
उत्सर्पिणीमुखे तादृग् जिनचक्र्यादिदेहिनां ॥ ४ ॥
भाव्यमेवं प्रातिलोम्यं पदार्थेष्वखिलेष्वपि ।
उत्सर्पिण्यवसर्पिण्यो-र्व्यक्त्या तु कियदुच्यते ॥ ५ ॥
अथ प्रकृतं-इत्येवमवसर्पिण्यां दुःषमसुषमारके ।
पूर्णे सति प्रविशति पंचमो दुःषमारकः ॥ ६ ॥

सर्ग ३४ भो

આ પ્રમાણે બત્રીશ-તેત્રીશ સર્ગમાં કહેલા ઉત્તમ પુરુષો આ અવસર્પિણીમાં થયેલા જાણવા.
એ જ પ્રમાણે બધી અવસર્પિણી-ઉત્સર્પિણીમાં થાય છે; ૧.
પરંતુ અવસર્પિણીમાં પહેલાં જિન અને ચક્રી ત્રીજા આરાના અંતે થાય છે અને બાકીના બધા
જિન અને ચક્રી ચોથા આરામાં થાય છે. ૨.
ઉત્સર્પિણીમાં તે સર્વે (૨૩ ને ૧૧) અનુક્રમે ત્રીજા આરામાં થાય છે અને છેલ્લા જિન અને
ચક્રી તેના ચોથા આરાના પ્રારંભમાં થાય છે. ૩.
જેવી અવસર્પિણીના અંતમાં આયુષ્ય અને દેહાદિની સ્થિતિ હોય છે, તે જ પ્રમાણે
ઉત્સર્પિણીના પ્રારંભમાં જિન, ચક્રી વિગેરે જીવોની સ્થિતિ હોય છે. ૪.
એ પ્રમાણે સર્વ પદાર્થમાં ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણીની પ્રતિલોમ સ્થિતિ જાણવી. તેમાં
વ્યક્તિગત કેટલું કહી શકાય ? ૫.
હવે પ્રકૃત વાત કહે છે-પ્રથમ કહી ગયા પ્રમાણે અવસર્પિણીમાં દુઃષમસુષમા નામનો ચોથો

અસ્મિન્ કાલેઽપિ પૂર્વોક્તં ભૂમિવૃક્ષાદિવર્ણનં ।
 અનુસંધીયતાં કિંત્વ-નંતઘન્યૂનપર્યવં ॥ ૭ ॥
 સ્યાત્સંહનનમત્રાદૌ સંસ્થાનમપિ ષડ્વિધં ।
 વ્યવચ્છેદે ક્રમાદેકં સેવાર્ત્તમવતિષ્ઠતે ॥ ૮ ॥
 યથાસ્યામવસર્પિણ્યા-મરેઽસ્મિન્ પ્રથમં ગતં ।
 દિવં ગતે સ્થૂલભદ્રે વજ્રર્ષો તદ્વતુષ્ઠ્યં ॥ ૯ ॥
 ત્રિંશમબ્દશતં ચાયુઃ સ્યાદત્રાદૌ શરીરિણાં ।
 કાંલક્રમાઢ્ઢીયમાનમંતે વિંશતિવાર્ષિકં ॥ ૧૦ ॥
 સપ્તહસ્તમિતં દેહં સ્યાદત્રાદૌ શરીરિણાં ।
 એકહસ્તમિતં ચાંતે હીયમાનં યથાક્રમં ॥ ૧૧ ॥
 ચતુર્થારકજાતાનામિહ મોક્ષોઽપિ સંભવેત્ ।
 એતસ્મિન્નરકે જાત-જન્મનાં તુ ભવેન્ન સઃ ॥ ૧૨ ॥
 જાતે તુ નિર્વાણોચ્છેદે સંહનનાનુસારતઃ ।
 શરીરિણો યથાકર્મ સ્યુશ્વતુર્ગતિગામિનઃ ॥ ૧૩ ॥

આરો સમાપ્ત થયા બાદ પાંચમો દુઃષમા નામનો આરો શરૂ થાય છે. ૬.

તે કાળમાં પણ પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે ભૂમિવૃક્ષાદિના વર્ણનનું અનુસંધાન કરી લેવું, પરંતુ તે ચોથા આરા કરતાં અનંતગુણા ન્યૂન પર્યાયવાળું સમજવું. ૭.

એ આરાની આદિમાં સંહનન અને સંસ્થાન છએ હોય છે પરંતુ સંઘયણમાં કમથી વિચ્છેદ થતાં છેવટે એકલું સેવાર્ત્ત રહે છે. ૮.

તે આવી રીતે-આ અવસર્પિણીમાં સ્થૂલભદ્ર સ્વર્ગવાસી થયા પછી પહેલું સંઘયણ વિચ્છેદ પામ્યું અને વજ્રર્ષિ સ્વર્ગવાસી થયા પછી ત્યારપછીના ચાર સંઘયણ વિચ્છેદ પામ્યા છે. ૯.

આ પાંચમા આરાના પ્રારંભમાં પ્રાણીઓનું ઉત્કૃષ્ટ આયુ ૧૩૦ વર્ષનું હોય છે, તેમાં કાળક્રમે હાનિ થતાં-ઘટતાં પાંચમા આરાને છેડે વીશ વર્ષનું રહે^૧ છે. ૧૦.

આ આરાની આદિમાં સાત હાથનું શરીર હોય છે, તે અનુક્રમે ઘટતું ઘટતું એક હાથનું રહે છે. ૧૧.

ચોથા આરામાં જન્મેલાનો આ આરામાં મોક્ષ સંભવે છે; આ આરામાં જન્મેલાને મોક્ષની પ્રાપ્તિ થતી નથી. ૧૨.

નિવાર્ણનો ઉચ્છેદ થયા બાદ સંહનનને અનુસારે જીવો પોતપોતાના કર્મ પ્રમાણે ચારે ગતિમાં

૧. આયુ ૧૨૦ વર્ષનું પ્રારંભમાં અને અંતે શરીર બે હાથનું અન્યત્ર કહેલ છે.

દુર્લક્ષણે પુત્ર ઇવ વર્દ્ધમાનેઽરકેઽત્ર ચ ।
 ક્રમાદુચ્છેદમાયાંતિ સદ્ભાવાઃ કેવલાદયઃ ॥ ૧૪ ॥
 ન મનઃપર્યવજ્ઞાનં ન ચાત્ર પરમાવધિઃ ।
 ક્ષપકોપશમશ્રેણ્યૌ નૈવમાહારકં વપુઃ ॥ ૧૫ ॥
 લઙ્ઘિર્નાત્ર પુલાકાલ્બ્યા નાપ્યંત્યં સંયમત્રયં ।
 સામાયિકં સ્યાચ્છેદોપ-સ્થાપનીયં ચ કુત્રચિત્ ॥ ૧૬ ॥
 નાત્ર તાદૃગ્લઙ્ઘિમંતો નાર્હતો ન ચ ચક્રિણઃ ।
 વાસુદેવાદયો નૈવ શલાકાપુરુષા ઇહ ॥ ૧૭ ॥
 જાતિસ્મૃત્યવધિજ્ઞાન-વૈક્રિયોદ્ભાવનાદયઃ ।
 યે ભાવા અવ્યવચ્છિન્ના-સ્તેઽપિ કાલાનુભાવતઃ ॥ ૧૮ ॥
 ભવંતિ વિરલા એવ ગુણા ઇવ દુરાત્મનિ ।
 આર્હતાનામપીહ સ્યુર્મતભેદો અનેકશઃ ॥ ૧૯ ॥ યુગ્મં ॥
 જનાઃ પ્રાયેણ બહુલ-કષાયા દુર્ણયપ્રિયાઃ ।
 અધર્મરાગિણો ધર્મ-દ્વિષ્ઠા મર્યાદયોઽજ્ઞિતાઃ ॥ ૨૦ ॥

જનારા હોય છે. ૧૩.

દુર્લક્ષણવાળા પુત્રની જેમ આ આરો જેમ વૃદ્ધિ પામે તેમ અનુક્રમે કેવળજ્ઞાનાદિ સદ્ભાવો ઉચ્છેદ પામે છે. ૧૪.

આ આરામાં કેવળજ્ઞાન ઉપરાંત મનઃપર્યવજ્ઞાન, પરમાવધિજ્ઞાન, ક્ષપક ને ઉપશમશ્રેણિ, આહારક શરીર, પુલાકલઙ્ઘિ અને અંતના ત્રણ ચારિત્ર (પરિહારવિશુદ્ધિ, સૂક્ષ્મસંપરાય અને યથાખ્યાત) એટલે કુલ દશ પદાર્થો (જંબૂસ્વામીના નિર્વાણ પછી) હોતા નથી. સામાયિક અને છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર પણ ક્યાંક ક્યાંક હોય છે. ૧૫-૧૬.

આ આરામાં તેવા લઙ્ઘિમાનો, અરિહંત, ચક્રવર્તી અને વાસુદેવાદિ શલાકા પુરુષો હોતા નથી. ૧૭.

જાતિસ્મરણજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન અને વૈક્રિય શરીર વિગેરે વિચ્છેદ ન પામ્યા હોવા છતાં પણ કાળના પ્રભાવથી, દુરાત્મામાં ગુણોની જેમ બહુ વિરલ દેખવામાં આવે છે, અને અરિહંતના મતને માનનારાઓમાં જુદા જુદા અનેક મતભેદો પણ થાય છે. ૧૮-૧૯.

આ કાળમાં મનુષ્યો પણ પ્રાયે બહુ કષાયોવાળા, અન્યાયપ્રિય, અધર્મના રાગી, ધર્મના દ્વેષી અને મર્યાદારહિત હોય છે. ૨૦.

ગ્રામાઃ શ્મશાનતુલ્યાઃ સ્યુગ્રામાભનગરાણિ ચ ।
 કુટુંબિનશ્ચેટતુલ્યા રાજાનશ્ચ યમોપમાઃ ॥ ૨૧ ॥
 વિત્તં ગૃહ્ણંતિ લોભાંધા મહીપાલા નિયોગિનાં ।
 પ્રજાનાં તેઽધમાશ્ચૈવં માત્સ્યો ન્યાયઃ પ્રવર્તતે ॥ ૨૨ ॥
 ઉત્તમા મધ્યમાચારા મધ્યમાશ્ચાંત્યચેષ્ટિતાઃ ।
 વિસંસ્થુલાશ્ચ દેશ્મઃ સ્યુ-દુર્ભિક્ષાદૈરુપદ્રવૈઃ ॥ ૨૩ ॥
 મિતં વર્ષતિ પર્જન્યો ન વર્ષત્યપિ કઠિંચિત્ ।
 વર્ષત્યકાલે કાલે ચ ન જનૈઃ પ્રાર્થિતોઽપિ સઃ ॥ ૨૪ ॥
 અન્નં નિષ્પદ્યતેઽનેકૈ-રુપાયૈઃ સેચનાદિભિઃ ।
 નિષ્પન્નમપિ તત્કીર-શલભાદૈર્વિનશ્યતિ ॥ ૨૫ ॥
 વદાન્યા ધાર્મિકા ન્યાય-પ્રિયાસ્તે નિર્ધના જનાઃ ।
 અનીતિકારિણો દુષ્ટાઃ કૃપણાશ્ચ ધનૈર્ભૂતાઃ ॥ ૨૬ ॥
 નિર્ધના બહ્વપત્યાઃ સ્યુ-ધર્મિનોઽપત્યવર્જિતાઃ ।
 આઢ્યા મંદાગ્નયો રુઘ્ના દૃઢાગ્ન્યંગાશ્ચ દુર્વિધાઃ ॥ ૨૭ ॥

આ કાળમાં ધીમે ધીમે ગ્રામો શ્મશાનતુલ્ય, નગરો ગ્રામતુલ્ય, કુટુંબીઓ દાસતુલ્ય અને રાજાઓ યમતુલ્ય થશે. ૨૧.

લોભાંધ એવા રાજાઓ અધિકારીઓને દંડીને તેનું દ્રવ્ય ગ્રહણ કરશે અને અધમ એવા અધિકારીઓ પ્રજાનું દ્રવ્ય ગ્રહણ કરશે, આ પ્રમાણે મત્સ્યગલાગલન્યાય પ્રવર્તશે. ૨૨.

ઉત્તમો મધ્યમ આચારવાળા, મધ્યમો કનિષ્ઠ આચારવાળા થશે અને દેશો દુર્ભિક્ષાદિના ઉપદ્રવથી વિસંસ્થુળ અવ્યવસ્થિત થઈ જશે. ૨૩.

વરસાદ બહુ થોડો આવશે, કોઈ વખત વરસશે જ નહીં, અકાળે વરસશે અને કાળે લોકો તરફથી પ્રાર્થના કરવા છતાં પણ વરસશે નહીં. ૨૪.

પાણી સિંચવા વિગેરે અનેક ઉપાયોવડે અન્ન પાકશે, તો તેનો પાછો પોપટ અને શલભ વિગેરે પક્ષીઓ વિનાશ કરી નાખશે. ૨૫.

દાની, ધાર્મિક અને ન્યાયપ્રિય મનુષ્યો નિર્ધન થશે અને અનીતિ કરનારા, દુષ્ટો અને કૃપણો ધનવડે ભરપૂર થશે. ૨૬.

નિર્ધનો બહુ બાળબચ્ચાવાળા થશે, ધનવાનો બાળક વિનાના થશે, ધનાઢ્યો મંદાગ્નિવાળા અને વ્યાધિવાળા થશે તથા દુર્ભાગીઓ દૃઢ અગ્નિવાળા અને દૃઢ શરીરવાળા થશે. ૨૭.

દૃઢાંગા નીરુજો મૂર્ખાઃ કૃશાંગાઃ શાસ્ત્રવેદિનઃ ।
 વિલસંતિ ખલાઃ સ્વૈરં પ્રાયઃ સીદંતિ સાધવઃ ॥ ૨૮ ॥
 અતિવૃષ્ટિરવૃષ્ટિશ્ચ મૂષકાઃ શલભાઃ શુકાઃ ।
 સ્વચક્રં પરચક્રં ચ સ્યુર્ભૂમ્નેતીતયો ભુવિ ॥ ૨૯ ॥
 રાત્રૌ ચૌરાઃ પીડયંતિ પ્રજાં ભૂપાઃ કરૈર્દિવા ।
 નીરસામપિ શૈલક્ષ્મામિવ દાવાગ્નિભાનવઃ ॥ ૩૦ ॥
 આધિકારિણ એવ સ્યુર્નૃપાણામધિકારિણઃ ।
 લંચાસેવાદિભિર્વશ્યા ન્યાયમાર્ગાનપેક્ષિણઃ ॥ ૩૧ ॥
 નૃપા મિથ્યાદશો હિંસ્રા મૃગયાદિષુ તત્પરાઃ ।
 વિપ્રાદયોઽપિ લોભાંધા લોકાનાં વિપ્રલંભકાઃ ॥ ૩૨ ॥
 અસંયતા અવિરતા નાનાનાચારસેવિનઃ ।
 ગુરુમન્યાસ્તેઽપિ વિપ્રાઃ પૂજ્યંતે ભૂરિભિર્જનૈઃ ॥ ૩૩ ॥
 પાખંડિનોઽપિ વિવિધૈઃ પાખંડૈર્ભદ્રકાન્ જનાન્ ।
 પ્રતારયંતિ દુઃખાબ્ધેર્વયં નિસ્તારકા इति ॥ ૩૪ ॥
 મ્લેચ્છમિથ્યાદૃગાદીનાં સ્વસ્વાચારે દૃઢાસ્થતા ।
 આર્હતાનાં ચ શુદ્ધેઽપિ ધર્મે ન પ્રત્યયો દૃઢઃ ॥ ૩૫ ॥

મૂર્ખો દૃઢ અંગવાળા અને નિરોગી થશે, શોસ્ત્રજો કૃશ શરીરવાળા (દુબળા) થશે. ખલજનો સ્વેચ્છાએ વિલાસ કરનારા થશે અને સાધુજનો પ્રાયે સીદાશે. ૨૮.

૧ અતિવૃષ્ટિ, ૨ અનાવૃષ્ટિ, ૩ મૂષક, ૪ શલભ, ૫ શુક, ૬ સ્વચક્રનો ભય અને ૭ પરચક્રનો ભય - આ સાત ઈતિઓ પૃથ્વીપર વારંવાર થશે. ૨૯.

નીરસ એવી પણ પર્વતની પૃથ્વીને દાવાગ્નિ અને ભાનુ (સૂર્ય) જેમ રાત-દિવસ પીડા કરે તેમ નીરસ એટલે કસવિનાની એવી પણ પ્રજાને રાત્રે ચોરો પીડશે અને દિવસે રાજા કરવડે પીડશે. ૩૦.

રાજ્યના અધિકારીઓ આધિ-ઉપાધિના કરનાર થશે, લાંચ અને સેવાદિવડે તે વશ થશે અને ન્યાયમાર્ગની અપેક્ષા વિનાના થશે. ૩૧.

રાજાઓ પ્રાયે મિથ્યાદષ્ટિ, હિંસક અને શિકારાદિમાં તત્પર થશે, વિપ્રાદિ પણ લોભાંધ, લોકોને ઠગનારા, અસંયત, અવિરત અને અનેક પ્રકારના અનાચાર સેવનારા હોવા છતાં પણ પોતાને ગુરુ તરીકે માનનારા થશે. તે વિપ્રો પણ ઘણા લોકોથી પૂજાશે. ૩૨-૩૩.

પાખંડીઓ પણ વિવિધ પ્રકારના પાખંડોથી ભદ્રકજનોને છેતરશે અને અમે જ દુઃખસમુદ્રમાંથી તારનારા છીએ એમ કહેશે. ૩૪.

મ્લેચ્છો અને મિથ્યાદષ્ટિઓ પોતપોતાના આચારમાં દૃઢ આસ્થાવાળા થશે અને શ્રાવકો તો

પંચાગ્નિમાઘસ્નાનાદી-ન્યન્યે કથાનિ કુર્વતે ।
 આર્હતાસ્ત્વલસાયંતે સુકરાવશ્યકાદિષુ ॥ ૩૬ ॥
 યત્યાભાસા ગણં ત્યક્ત્વા સ્યુઃ કેચિત્ત્વૈરચારિણઃ ।
 શ્રાદ્ધા અપ્યનુગચ્છંતિ તાન્ બાલા ગ્રહિલાનિવ ॥ ૩૭ ॥
 ગણસ્થિતાશ્ચ નિર્ગ્રંથા ધર્મોપકરણેષ્વપિ ।
 મમત્વાભિનિવેશેન્ન સ્યુઃ પરિગ્રહવિપ્લુતાઃ ॥ ૩૮ ॥
 આરાધયંતિ નો શિષ્યા ગુરુન્ ગુણગુરૂનપિ ।
 વિજ્ઞમન્યા ગુરુભ્યોઽપિ વિનયં ન પ્રયુંજતે ॥ ૩૯ ॥
 તનયાશ્ચાવજાનંતિ માતાપિત્રાદિકાનિતિ ।
 જાનંતિ કિમમી તત્ત્વં જરાજર્જરબુદ્ધયઃ ॥ ૪૦ ॥
 પરસ્પરં વિરુદ્ધ્યંતે સ્વજનાઃ સોદરાદયઃ ।
 પરકીયૈશ્ચ સૌહાર્દં કુર્વતે હર્દદર્શિનઃ ॥ ૪૧ ॥
 બાલ્યે પ્રવ્રાજિતાઃ શિષ્યાઃ પાઠિતાઃ શિક્ષિતાઃ શ્રમાત્ ।
 ગુરોસ્તેઽપિ પ્રતીપાઃ સ્યુ-ર્યે કીટાઃ કુંજરીકૃતાઃ ॥ ૪૨ ॥

શુદ્ધ ધર્મમાં પણ દૃઢ વિશ્વાસવાળા નહીં થાય. ૩૫.

અન્ય તાપસાદિ પંચાગ્નિસાધન, માઘસ્નાનાદિ અનેક પ્રકારના કષ્ટો સહન કરશે અને શ્રાવકો તો સહેલાઈથી થઈ શકે એવા આવશ્યકાદિમાં પણ આગસ કરશે. ૩૬.

કેટલાક યત્યાભાસો^૧ ગચ્છને છોડીને સ્વેચ્છાચારી થશે અને જેમ બાળકો ગાંડા માણસની પાછળ જાય તેમ કેટલાક શ્રાવકો પણ તેના અનુયાયી થશે. ૩૭.

ગણ (ગચ્છ) માં રહેલા નિર્ગ્રંથ મુનિઓ પણ ધર્મોપકરણને વિષે મમત્વના કારણે પરિગ્રહધારી જેવા થશે. ૩૮.

ગુણો કરીને ગુરુ (ગુણવાન) એવા ગુરુની પણ શિષ્યો આરાધના કરશે નહીં, એટલે કે પોતાને ગુરુથી પણ વિશેષ વિજ્ઞ માનનારા એવા તેઓ ગુરુનો પણ વિનય નહીં કરે. ૩૯.

પુત્રો પણ માતાપિતાદિની અવગણના કરશે અને ‘આ જરાથી જર્જર બુદ્ધિવાળા થઈ ગયેલા, તત્ત્વને શું જાણે ?’ એમ કહેશે. ૪૦.

સ્વજનો અને સહોદરો વિગેરે પરસ્પર વિરોધ ધરાવશે અને પ્રેમ દેખાડીને પરજનોની સાથે પ્રેમભાવ ધરાવશે. ૪૧.

બાળપણમાંથી દીક્ષા આપીને ભણાવેલા-શિક્ષિત કરેલા અર્થાત્ કીડીમાંથી કુંજર જેવા કરેલા

૧ મુનિવેષવાળા પણ મુનિનો આચાર ન પાળે તે.

પ્રહિતા યે વણિજ્યાયૈ વિશ્વસ્તૈરન્યભૂમિષુ ।
 શ્રેષ્ઠિનાં તેઽપિ સર્વસ્વં મુષ્ણંત્યાઢ્યીકૃતા અપિ ॥ ૪૩ ॥
 છલેનાશ્વાસ્ય જલ્પાદૈઃ ક્ષત્રિયા ઘ્નંતિ વૈરિણઃ ।
 પ્રાયેનાઽનીતિયુદ્ધાનિ કુર્વંતે મૃત્યુભીરવઃ ॥ ૪૪ ॥
 સ્તુષાઃ શ્વશુરયોઃ સમ્યગ્ વિનયં ન વિતન્વતે ।
 પ્રસાદમુચિતં તેઽપિ વધૂટીષુ ન કુર્વંતે ॥ ૪૫ ॥
 યૈઃ સર્વસ્વવ્યયૈઃ પોષં પોષમુદ્વાહ્ય વર્દિતાઃ ।
 તેભ્યઃ પિતૃભ્યો ભિન્નાઃ સ્યુઃ ક્રોધાંધાઃ સ્ત્રીમુખાઃ સુતાઃ ॥ ૪૬ ॥
 પ્રવિશ્ય હૃદયં પત્યુઃ खरा वक्रमुखी वधूः ।
 પિતૃપુત્રૌ પૃથક્કુર્યાત્કુંચિકેવાશુ તાલકં ॥ ૪૭ ॥
 માતાપિત્રોરવિશ્વાસઃ શ્વશ્રૂશ્વશુરયોઃ પુનઃ ।
 વિશ્વાસઃ પરમઃ પત્ની-વચસા હંતિ માતરં ॥ ૪૮ ॥
 નાપિ પુષ્ણંતિ સંપન્નાઃ પિતૃમાત્રાદિપક્ષજાનુ ।
 પત્નીવર્ગ્યાશ્ચ પુષ્ણંતિ વિત્તવસ્ત્રાશનાદિભિઃ ॥ ૪૯ ॥

શિષ્યો પણ ગુરુનાં શત્રુ બનશે. ૪૨.

વેપારીઓએ વિશ્વાસ કરીને જેમને પરદેશમાં વ્યાપાર માટે મોકલેલા હોય તેવા નોકરો, શેઠવડે બનેલા હોવા છતાં પણ શેઠનું બધું દ્રવ્ય પોતાનું કરી બેસશે. ૪૩.

ક્ષત્રિયો કપટયુક્ત વાણીવડે આશ્વાસન આપીને વૈરીઓને હણી નાખશે અને મૃત્યુના ભીરુ એવા પ્રાયે અનીતિયુદ્ધ જ કરશે. ૪૪.

પુત્રવધૂ સાસુ-સસરાનો સમ્યક્ પ્રકારે વિનય નહીં કરે અને તે સાસુ-સસરા પણ પુત્રવધૂ પ્રત્યે ઉચિત પ્રસાદ નહીં કરે. ૪૫.

જેને સર્વસ્વનો વ્યય કરવા દ્વારા પોષણ કરી કરીને પરણાવીને મોટા કર્યા હોય તેવા પુત્રો પણ ક્રોધાંધ અને સ્ત્રીમુખા થઈને પિતાથી જુદા થશે. ૪૬.

ખર-કઠોર અને વક્રમુખી એવી વધૂ પતિના હૃદયમાં પેસીને ચાલી જેમ તાળાના બે ભાગને જુદા પાડે તેમ પિતા-પુત્રને શીઘ્ર જુદા પાડશે. ૪૭.

પુત્રો માતાપિતાનો અવિશ્વાસ કરશે અને સાસુ-સસરાનો વિશ્વાસ કરશે. વળી પત્નીના વચનથી માતાને પણ માર મારશે. ૪૮.

પુત્રો સમૃદ્ધ થવા છતાં માતા-પિતા વિગેરેના સંબંધીઓને પોષણ આપશે નહીં, પરંતુ દ્રવ્ય વસ્ત્ર અને અશન-જાનપાનાદિવડે સ્ત્રીના સંબંધીઓનું - સાસરીયાનું પોષણ કરશે. ૪૯.

સ્તુષાસુતેષુ પ્રૌઢેષુ ગૃહે વિષયસેવિષુ ।
 સેવંતે વિષયાન્ વૃદ્ધાઃ પિતરોઽપિ ગતત્રપાઃ ॥ ૫૦ ॥
 વલીલુલિતચર્માપિ પલિતશ્વેતકૂર્ચકઃ ।
 કંપઃ શ્લથોઽપિ નો બાલા-મુદ્દહન્ લજ્જતે જનઃ ॥ ૫૧ ॥
 વિક્રીણતે સુતાઃ કેચિ-દુરવસ્થાઃ સુતાનપિ ।
 આસન્નમૃત્યુવે દદ્યુઃ સ્વપુત્રીં ધનલિપ્સવઃ ॥ ૫૨ ॥
 રાજામાત્યાદયો યેઽપિ ન્યાયમાર્ગપ્રવર્તકાઃ ।
 તે પરાન્ શિક્ષયંતોઽપિ સ્વયં સ્યુર્વ્યભિચારિણઃ ॥ ૫૩ ॥
 સાકૂતોક્તિકટાક્ષૌઢૈઃ સ્તનદોર્મૂલદર્શનૈઃ ।
 ગણિકા ઇવ ચેષ્ટંતે નિસ્ત્રપાઃ કુલયોષિતઃ ॥ ૫૪ ॥
 માતુઃ સ્વસુઃ સમક્ષં સ્યુઃ પુત્રાઘા ભાણવાદિનઃ ।
 શ્વશુરાદિસમક્ષં ચ વદંત્યેવં સ્તુષાં અપિ ॥ ૫૫ ॥
 વંચકાઃ સ્વાર્થનિષ્ઠાશ્ચ સ્યુર્મિથઃ સ્વજના અપિ ।
 વૃત્તિં કુર્વંતિ વણિજો દંભૈઃ કૂટતુલાદિભિઃ ॥ ૫૬ ॥

પ્રૌઢાવસ્થાવાળા થયેલા પુત્ર અને પુત્રવધૂ જે ઘરમાં વિષયસેવન કરતા હોય ત્યાં લજ્જાવિનાના વૃદ્ધ માતા-પિતા પણ વિષયસેવન કરશે. ૫૦.

ચામડીમાં વલીઆ પડી ગયા હોય, માથે ધોળા વાળ આવ્યા હોય અને દાઢી-મૂછ પણ શ્વેત થઈ ગયા હોય, શરીર કંપતું હોય, અને શિથીલ થઈ ગયું હોય છતાં તેવો પુરુષ બાળાને^૧ પરણતાં લજ્જા પામશે નહીં. ૫૧.

કેટલાક નિર્દયો પુત્રીને વેચશે, દુઃખીઅવસ્થામાં પુત્રોને પણ વેચશે અને ધનના ઈચ્છુકો પોતાની પુત્રીને આસન્નમૃત્યુવાળા મનુષ્યને પણ આપશે. ૫૨.

રાજા, અમાત્યાદિ જે કોઈ ન્યાય માર્ગના પ્રવર્તક હોય, તે બીજાઓને શિખામણ આપશે છતાં પોતે વ્યભિચારી થશે. ૫૩.

લાજવિનાની કુલસ્ત્રીઓ પણ અભિપ્રાયવાળી વાણીવડે અને કટાક્ષોના સમૂહવડે તેમજ સ્તન અને હાથનું મૂળ દેખાડવાવડે ગણિકાની જેવી ચેષ્ટા કરશે. ૫૪.

માતા અને બહેનની સમક્ષ પુત્રાદિ અપશબ્દો બોલશે અને શ્વશુરાદિની સમક્ષ વધૂ પણ તેવા શબ્દો બોલશે. ૫૫.

સ્વજનો પણ અંદર અંદર એકબીજાને છોતરનારા અને સ્વાર્થનિષ્ઠ થશે. વણિકો કપટવડે અને

નાની ઉંમરની કન્યા.

હાનિઃ પ્રત્યુત વાણિજ્યે દુષ્કરાજીવિકા નૃણાં ।
 ન ચ લાભેઽપિ સંતુષ્ટિ-સ્તૃષ્ણા સ્યાદધિકાધિકા ॥ ૫૭ ॥
 બહવો દુર્વિધા લોકાઃ ક્ષિધંતે ધનકાંક્ષયા ।
 વિષયાણાં તૃષ્ણયૈવ પૂરયંત્યખિલં જનુઃ ॥ ૫૮ ॥
 રૂપચાતુર્યુદારેષુ નિજદારેષુ સત્સ્વપિ ।
 પરદારેષુ મન્યંતે રંત્વાત્માનં ગુણાધિકં ॥ ૫૯ ॥
 સ્યાદકિંચિત્કરો લોકે સરલઃ સત્યવાગ્જનઃ ।
 કુટિલો વક્રવાદી ચ પ્રાયઃ સ્યાઙ્ગનતાદૃતઃ ॥ ૬૦ ॥
 વેશ્મવીવાહસીમંતાદિષુ સંસારકર્મસુ ।
 ઋણં કૃત્વાપિ વિત્તાનિ વિલસંતિ ઘના જનાઃ ॥ ૬૧ ॥
 ચૈત્યોપાશ્રયદેવાર્ચા-પ્રતિષ્ઠાદ્યુત્સવેષુ તુ ।
 ઉપદેશં ન શૃણ્વંતિ શક્તા અપ્યેડમૂકવત્ ॥ ૬૨ ॥
 શ્રદ્ધાહાનિર્દ્રવ્યહાનિ-ધર્મહાનિર્યથાક્રમં ।
 આયુર્હાનિર્વપુર્હાનિઃ સારહાનિશ્ચ વસ્તુષુ ॥ ૬૩ ॥

ખોટા તોલ-માન-માપાદિવડે આજીવીકા ચલાવશે. ૫૬.

પરંતુ એમ કરવાથી ઉલટી વેપારમાં હાનિ થશે અને મનુષ્યોને આજીવીકા દુષ્કર થશે. વળી લાભ પ્રાપ્ત થવા છતાં પણ સંતોષ થશે નહીં, ઉલટી તૃષ્ણા વધુને-વધુ વધતી જશે. ૫૭.

ઘણા દુર્ભાગી મનુષ્યો ધનની ઈચ્છાથી બહુ ખેદ પામશે અને વિષયોની તૃષ્ણાવડે જ આખી જીંદગી પૂરી કરશે. ૫૮.

રૂપ અને ચાતુરીવડે ઉદાર (શ્રેષ્ઠ) એવી સ્ત્રી હોવા છતાં પણ પરદારાગમન કરીને પોતાના આત્માને ગુણાધિક માનશે. ૫૯.

લોકો સરલ અને સત્યવાદી મનુષ્યોને બહુ થોડું માન આપશે અને કુટિલ તેમજ વક્ર મનુષ્યને પ્રાયઃ વિશેષ આદર આપશે. ૬૦.

ઘણા મનુષ્યો ઘર બાંધવામાં અને વિવાહ તથા સીમંતાદિ સંસારી કામમાં દેવું કરીને પણ દ્રવ્ય વાપરશે. ૬૧.

અને ચૈત્ય, ઉપાશ્રય, દેવપૂજા, પ્રતિષ્ઠા ઉત્સવાદિકને વિષે દ્રવ્ય વાપરવાનો ઉપદેશ પણ સાંભળશે નહીં, તે વખતે તો શક્તિમાન હોવા છતાં પણ બકરા જેવા મુંગા બની જશે. ૬૨.

આ કાળમાં અનુક્રમે શ્રદ્ધાહાનિ, દ્રવ્યહાનિ, ધર્મહાનિ, આયુહાનિ, શરીરહાનિ અને

કૌટિલ્યમગ્રજઃ સ્વલ્પં વેત્યનલ્પં તતોડનુજઃ ।
 યથાકનિષ્ઠમિત્યેવં તદ્વર્દ્ધેતાધિકાધિકં ॥ ૬૪ ॥
 મણિમંત્રૌષધીતંત્રા-સ્તાદૃગ્માહાત્મ્યવર્જિતાઃ ।
 દેવા ભવંતિ નાધ્યક્ષાઃ સમ્યગારાધિતા અપિ ॥ ૬૫ ॥
 સ્વલ્પતુચ્છાડરસફલાઃ સહકારાદયો દ્રુમાઃ ।
 ગોમહિષ્યાદયોડપ્યલ્લ-દુગ્ધાસ્તાન્યરસાનિ ચ ॥ ૬૬ ॥
 દુર્ણયો વર્દ્ધતે કૂટ-તુલાદિર્લોભવૃદ્ધિતઃ ।
 તતઃસ્યુર્જલદાસ્તુચ્છાઃ પૃથિવી નીરસા તતઃ ॥ ૬૭ ॥
 ઔષધ્યસ્તેન નિસ્સારા માનવાનાં તતઃ ક્રમાત્ ।
 આયુર્દેહબલાદીનાં પરિહાણિઃ પ્રવર્ત્તતે ॥ ૬૮ ॥

તથોક્તં તંદુલવૈચારિકે-

સંઘયણં સંઠાણં ઉદ્ધત્તં આઉયં ચ મણુઆણં ।
 અણુસમયં પરિહાયઈ ઓસપ્પિણિકાલદોસેણ ॥ ૬૯ ॥
 કોહમયમાયલોભા ઓસન્નં વડ્ઢણં ય મણુઆણં ।
 કૂડતુલકૂડમાણા તેણુમાણેણ સવ્વંપિ ॥ ૭૦ ॥

વસ્તુઓમાં સારપણાની હાનિ થયા કરશે. ૬૩.

મોટો ભાઈ કુટિલતા થોડી કરશે, તેના કરતાં (નાનો) ભાઈ વધારે કુટિલતા કરશે. અને જેમ જેમ કનિષ્ઠ તેમ તેમ કુટિલતા અધિકાધિક વૃદ્ધિ પામશે. ૬૪.

મણિ, મંત્ર, ઔષધિ, તંત્ર વિગેરે તથાપ્રકારના માહાત્મ્યરહિત થઈ જશે અને દેવો સમ્યક્ પ્રકારે આરાધવા છતાં પણ પ્રાયઃ પ્રત્યક્ષ થશે નહીં. ૬૫.

સહકાર વિગેરે વૃક્ષો સ્વલ્પ, તુચ્છ, અને રસવિનાના ફળને આપનારા થશે. અને ગાય, ભેંસ વિગેરે પણ અલ્પ દૂધ આપનારી અને તે પણ રસ વિનાનું આપનારી થશે. ૬૬.

લોભની વૃદ્ધિથી ખોટા તોલા વિગેરે અનીતિ વૃદ્ધિ પામશે અને તેથી વરસાદ થોડો અને પૃથ્વી નીરસ થશે. ૬૭.

પૃથ્વી નીરસ થવાથી ઔષધિ (ધાન્યાદિ) નિઃસાર થશે, તેથી મનુષ્યોના આયુ, દેહ, બલાદિની અનુક્રમે પરિહાનિ થતી જશે. ૬૮.

શ્રી તંદુલવૈચારિકપ્રકીર્ણકમાં કહ્યું છે કે -“મનુષ્યોના સંઘયણ, સંસ્થાન, ઊંચાઈ, આયુ, અવસર્પિણી કાળના દોષથી પ્રતિસમય હાનિ પામશે. ૬૯.

અને તે મનુષ્યોના ક્રોધ, મદ, માયા અને લોભ પ્રાયઃ વધતા જશે. એ અનુમાનથી ખોટા તોલા,

વિસમા અજ્ઞતુલાઓ વિસમાણિ ય જળવણસુ માણાણિ ।
 વિસમા રાયકુલાઈં તેણ ઉ વિસમાઈં વાસાઈં ॥ ૭૧ ॥
 વિસમેસુ અ વાસેસુ હુંતિ અસરાઈં ઓસહિબલાઈં ।
 ઓસહિદોબ્બલેણ ય આડં પરિહાયઈ નરાણં ॥ ૭૨ ॥
 બકુશાશ્ચ કુશીલાશ્ચ સ્યુર્ધિધૈવાત્ર સાધવઃ ।
 ન સ્યુઃ પુલાકનિર્ગ્રથ-સ્નાતકાઃ કાલદોષતઃ ॥ ૭૩ ॥
 યસ્યાતિચારપંકેન ચારિત્રં બકુશં ભવેત્ ।
 બકુશઃ શ્રમણઃ સ સ્યાત્ બકુશં નામ કર્બુરં ॥ ૭૪ ॥
 સ ચ દ્વિધોપકરણ-દેહાતિચારભેદતઃ ।
 આઘસ્તત્રત્તુવદ્ધેઽપિ કાલે નિર્ણેક્તિ ચીવરં ॥ ૭૫ ॥
 પરિધત્તે વિભૂષાયૈ શ્લક્ષ્ણં સારં તદીહતે ।
 દંડપાત્રાદિકં મૃદ્ધં કૃતશોભં વિભર્તિ ચ ॥ ૭૬ ॥
 માત્રાધિકં ચેહતે તત્ બકુશોઽયમિહાદિમઃ ।
 અન્યસ્તુ નલ્લકેશાદિ વિના કાર્યં વિભૂષયન્ ॥ ૭૭ ॥

ખોટા માન આદિ સર્વની વૃદ્ધિ થતી જશે. ૭૦.

તોલા વિગેરે વિષમ થશે અને જનપદમાં માન-માપ પણ વિષમ થશે. રાજકુળમાં વિષમતા આવશે તેથી વરસાદ પણ વિષમ આવશે. ૭૧.

વરસાદ વિષમ આવવાથી ઔષધિઓના બળ પણ અસાર થશે (ધાન્યો કસવિનાના ઉગશે) અને ઔષધિઓના દુર્બલપણથી મનુષ્યોનું આયુ પણ પરિહાનિ પામશે.” ૭૨.

કાળદોષથી આ પાંચમા આરામાં સાધુઓ બકુશ અને કુશીલ એ બે પ્રકારના જ થશે, પણ પુલાક, નિર્ગ્રથ કે સ્નાતક મુનિઓ નહીં થાય. ૭૩.

જેમનું ચારિત્ર અતિચારરૂપ પંકથી બકુશ હોય, તે બકુશ શ્રમણ કહેવાય, બકુશ એટલે કાબરચિતરૂં જાણવું. ૭૪.

એ બકુશ બે પ્રકારના છે. ઉપકરણબકુશ અને દેહાતિચારબકુશ. તેમાં ઉપકરણબકુશ, ઋતુબદ્ધ કાલે પણ વસ્ત્રને ધુએ છે, તથા ઝીણા અને સારા દેખાવવાળા વસ્ત્રો ધારણ કરે છે, દંડપાત્રાદિને ઘસારીમઠારીને શોભાવાળા કરીને ધારણ કરે છે. અને પ્રમાણથી અધિક ઉપકરણો પહેલા પ્રકારના બકુશ મુનિ રાખે છે. બીજા પ્રકારના બકુશ મુનિ નખકેશાદિની કાર્યવિના પણ વિભૂષા કરે છે. આ બંને પ્રકારના બકુશો પોતાનો પરિવાર વધારવા ઈચ્છે છે અને પાંડિત્યાદિ

બકુશો દ્વિવિધોઽપ્યેષ સ્વસ્યેચ્છતિ પરિચ્છદં ।
 પાંડિત્યાદિયશઃકાંક્ષી સુખશીલઃ ક્રિયાલસઃ ॥ ૭૮ ॥
 તથોક્તં પંચનિર્ગ્રંથ્યાં - તહ દેસસવ્વછેયા-રિહેહિં સંબલેહિં સંજુઓ બડસો ।
 મોહક્ષયત્થમજ્ઞુ-ઢિઓ ય સુતંમિ ભણિયં ચ ॥ ૭૯ ॥
 ઉવગરણદેહચુક્ષ્વા રિહ્વીજસગારવા સિયા નિઘ્નં ।
 બહુસબલછેયજુત્તા-નિગંથા બાડસા ભણિયા ॥ ૮૦ ॥
 શીલં યસ્યેહ ચારિત્રં કુત્સિતં સ કુશીલકઃ ।
 પ્રતીસેવાકષાયાભ્યાં દ્વિવિધઃ સ પ્રકીર્તિતઃ ॥ ૮૧ ॥
 દ્વૈધોઽપ્યયં પંચવિધો જ્ઞાનદર્શનયોર્ભવેત્ ।
 તપશ્ચારિત્રયોશ્ચૈવ યથાસૂક્ષ્મે ચ તાદૃશઃ ॥ ૮૨ ॥
 સ જ્ઞાનાદિકુશીલો યો જ્ઞાનાદીનુપજીવતિ ।
 યથાસૂક્ષ્મસ્તુ સ સ્યાઘઃ પ્રીયતે સ્વપ્રશંસયા ॥ ૮૩ ॥
 જ્ઞાનાદિષુ કુશીલાઃ સ્યુઃ પંચામી પ્રતિસેવયા ।
 કષાયતોઽથ જ્ઞાનાદિકુશીલાન્ બ્રૂમહે પરાન્ ॥ ૮૪ ॥

બત્તાવીને યશના ઈચ્છુક, સુખશીલ અને ક્રિયામાં આળસુ હોય છે. ૭૫-૭૮.

પંચનિર્ગ્રંથી પ્રકરણમાં કહ્યું છે કે - "તેમજ દેશ અથવા સર્વ છેદને યોગ્ય દોષ યુક્ત જ હોય તે બકુશ, પરંતુ તે મોહના ક્ષય માટે અભ્યુત્થિત થયેલા હોય છે, એમ સૂત્રમાં કહેલું છે. ૭૮.

તે બકુશના બે ભેદ-૧ ઉપકરણ અને ૨ દેહશુશ્રૂષા જેઓ ઋદ્ધિગારવ અને યશગારવવાળા નિત્ય હોય, બહુદોષવાળા ચારિત્રયુક્ત હોય તેને બકુશનિર્ગ્રંથ કહ્યા છે. ૮૦.

હવે બીજા કુશીલ નિર્ગ્રંથ માટે કહે છે. શીલ તે અહીં ચારિત્ર. તે જેનું કુત્સિત હોય તે કુશીલ કહેવાય. તેના પણ બે પ્રકાર -૧ પ્રતિસેવાકુશીલ અને ૨ કષાયકુશીલ કહ્યા છે. ૮૧.

એ બંને પાંચ પ્રકારના છે - ૧ જ્ઞાન, ૨ દર્શન, ૩ તપ, ૪ ચારિત્ર અને ૫ યથાસૂક્ષ્મ. ૮૨.

તેમાં પ્રથમનાં ચાર કુશીલ, જ્ઞાનાદિવડે આજીવીકા કરે અને પાંચમો પોતાની પ્રશંસાવડે પ્રીતિ પામે -રાજી થાય, તે યથાસૂક્ષ્મ કુશીલ. ૮૩.

પ્રતિસેવના-કુશીલના આ જ્ઞાનાદિને વિષે પાંચ પ્રકાર સમજવા. હવે કષાયવડે જ્ઞાનાદિ કુશીલના પાંચ પ્રકાર કહેવાય છે. ૮૪.

યઃ કષાયૈઃ સંજ્વલનૈ-સ્તપો જ્ઞાનં ચ દર્શનં ।
 અનુયુક્તે કષાયેણ સ જ્ઞાનાદિકુશીલકઃ ॥ ૮૫ ॥
 શાપં યચ્છંશ્ચ ચારિત્ર-કુશીલઃ સ્યાત્કષાયતઃ ।
 યથાસૂક્ષ્મશ્ચ મનસા યઃ ક્રોધાદિકષાયકૃત્ ॥ ૮૬ ॥
 યદ્વા કષાયૈઃ ક્રોધાદૈ-ર્યો જ્ઞાનાદિવિરાધકઃ ।
 કષાયતઃ સ જ્ઞાનાદિ-કુશીલ ઇહ કીર્તિતઃ ॥ ૮૭ ॥
 પુલાકમિહ નિઃસારં ધાન્યં તાદૃક્ચરિત્રયુક્ત્ ।
 સ લબ્ધિપ્રતિસેવાભ્યાં પુલાકો દ્વિવિધઃ સ્મૃતઃ ॥ ૮૮ ॥
 યતિર્યયા ચક્રિસૈન્ય-મપિ ચૂર્ણયિતું ક્ષમઃ ।
 લબ્ધિઃ સા સ્યાત્પુલાકાખ્યા તાં સંઘાદિપ્રયોજને ॥ ૮૯ ॥
 પ્રયંજાનો ભવેલ્લબ્ધિ-પુલાકોઽન્યસ્તુ પંચધા ।
 જ્ઞાનદર્શનચારિત્ર-લિંગસૂક્ષ્મવિભેદતઃ ॥ ૯૦ ॥
 જ્ઞાનં દોષૈઃ સ્ખલિતાદૈઃ શંકિતાદૈશ્ચ દર્શનં ।
 મૂલોત્તરાતિચારૈશ્ચ ચારિત્રં યો વિરાધયેત્ ॥ ૯૧ ॥
 સ જ્ઞાનાદિપુલાકઃ સ્યાત્કુર્યાન્નિઃકારણં ચ યઃ ।
 વેષાંતરં ભવેલ્લિંગ-પુલાકઃ સ શ્રુતોદિતઃ ॥ ૯૨ ॥

-જે સંજ્વલન કષાયવડે તપ, જ્ઞાન, દર્શનને જોડે તે કષાયથી જ્ઞાનાદિ કુશીલ કહેવાય. ૮૫.

જે શ્રાપ આપે તે કષાયથી ચારિત્રકુશીલ કહેવાય અને મનવડે જે ક્રોધાદિ કષાય કરે તે યથાસૂક્ષ્મ કષાયકુશીલ કહેવાય. ૮૬.

અથવા ક્રોધાદિ કષાયોથી જે જ્ઞાનાદિના વિરાધક હોય તે કષાયથી જ્ઞાનાદિકુશીલ કહેવાય. ૮૭.

હવે પુલાક માટે કહે છે. - પુલાક એટલે નિઃસાર ધાન્ય, તેવા ચારિત્રવાળા તે પુલાકનિર્ગથ. તે લબ્ધિ અન પ્રતિસેવાવડે બે પ્રકારના કહ્યા છે. ૮૮.

મુનિ જે લબ્ધિવડે ચક્રવર્તીના સૈન્યને પણ ચૂર્ણ કરવાને સમર્થ થાય, તે પુલાકલબ્ધિ કહેવાય છે. તે લબ્ધિનો સંઘાદિકના પ્રયોજનથી ઉપયોગ કરે તો લબ્ધિપુલાક કહેવાય છે. બીજા પ્રતિસેવનાપુલાક જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, લિંગ અને સૂક્ષ્મ એવા ભેદથી પાંચ પ્રકારે છે. ૮૯-૯૦.

સ્ખલિતાદિ દોષથી જ્ઞાનને, શંકિતાદિવડે દર્શનને અને મૂળગુણ કે ઉત્તરગુણમાં અતિચાર લગાડવાવડે ચારિત્રને જે વિરોધે, તે જ્ઞાનાદિપુલાક કહેવાય છે. અને નિષ્કારણ જે વેષાંતર કરે તેને શ્રુતમાં લિંગપુલાક કહેલ છે. ૯૧-૯૨.

સંયતાકલ્પવસ્તુનાં મનસા યો નિષેવકઃ ।
 સ નિર્દિષ્ઠો યથાસૂક્ષ્મ-પુલાકઃ શ્રુતપારગૈઃ ॥ ૯૩ ॥
 વિનિર્ગતો મોહનીય-કર્માઘ્યાદ્ ગ્રંથતોઽત્ર યઃ ।
 સ નિર્ગ્રંથો દ્વિધા ક્ષીણો-પશાંતમોહભેદતઃ ॥ ૯૪ ॥
 શુક્લધ્યાનજલૈઃ સ્નાતો દૂરં કર્મમલોઽજ્ઞિતઃ ।
 સ સ્નાતકઃ સ યોગી ચા-યોગી ચેતિ દ્વિધા ભવેત્ ॥ ૯૫ ॥
 તતશ્ચ-અરકેઽસ્મિંશ્ચ બકુશ-કુશીલાઘ્યેઽપિ સંયમે ।
 ભવેક્ષ્મમેણાપકર્ષઃ શક્તિસત્ત્વાદિહાનિતઃ ॥ ૯૬ ॥
 સત્યપ્યેવં ભવેયુર્યે મૂઢાઃ સંઘે ચતુર્વિધે ।
 ધર્મે ચ નાસ્તિકાઃ કાર્યા-સ્તે ભવ્યૈઃ સંઘતો બહિઃ ॥ ૯૭ ॥
 યથા ઘૃતાદિવસ્તુનાં પૂર્વકાલવ્યપેક્ષયા ।
 સ્નેહમાધુર્યાદિહાનિ-ર્યદ્યપ્યધ્યક્ષમીક્ષ્યતે ॥ ૯૮ ॥
 તથાપિ કાર્યં તત્સાધ્યં સ્યાતૈરેવ ઘૃતાદિભિઃ ।
 ન પુનસ્તત્પદન્યસૈઃ સ્વચ્છૈરપિ જલાદિભિઃ ॥ ૯૯ ॥

તેમજ સંયતિ (મુનિ) ને અકલ્પ્ય એવી વસ્તુનો મનથી પણ જે સેવનાર હોય, તેને શ્રુતપારગામીઓએ યથાસૂક્ષ્મપુલાક કહેલ છે. ૯૩.

હવે નિર્ગ્રંથ માટે કહે છે-મોહનીયકર્મરૂપ ગ્રંથથી જે નીકળી ગયા અર્થાત્ જેનું મોહનીયકર્મ નાશ પામ્યું તે નિર્ગ્રંથ કહેવાય છે. તેના ક્ષીણમોહ અને ઉપશાંતમોહરૂપ બે પ્રકાર છે. ૯૪.

શુક્લધ્યાનરૂપ જલવડે સ્નાન કરીને જે કર્મમળ રહિત થયા છે, તે સ્નાતક. તે સયોગી અને અયોગી એમ બે પ્રકારના હોય છે. ૯૫.

આ પાંચમા આરામાં બકુશ ને કુશીલ-એ બે પ્રકારના સંયમ હોય છે. તેમાં પણ શક્તિસત્ત્વાદિની હાનિથી અનુક્રમે અપકર્ષ થતો જાય છે. ૯૬.

આમ છતાં પણ જે મૂઢ ચતુર્વિધ સંઘમાં કે ધર્મમાં નાસ્તિક હોય અર્થાત્ ચતુર્વિધ સંઘ કે ધર્મ નથી-એમ કહેતો હોય, તેને ભવ્યજનોએ સંઘથી બહાર કરવો. ૯૭.

જેમ ઘૃતાદિ વસ્તુમાં પૂર્વકાળની અપેક્ષાએ સ્નેહ અને માધુર્યાદિની હાનિ પ્રત્યક્ષ જોવામાં આવે છે. તો પણ તેનાથી સાથવાલાયક કાર્ય (મિષ્ટાન્નાદિક) તે જ ઘૃતાદિક વડે થાય છે-કરવામાં આવે છે પણ તેના બદલે સ્વચ્છ એવા જલાદિથી થતા નથી. ૯૮-૯૯.

તે જ રીતે પૂર્વ મુનિઓની અપેક્ષાએ હીન હીન ગુણવાળા છતાં પણ મોક્ષમાર્ગની પ્રાપ્તિ તો

પૂર્વર્ષપેક્ષયૈવં ચ હીનહીનગુણૈરપિ ।
 મોક્ષમાર્ગાઘવાસિઃ સ્યાન્નિર્ગ્રન્થૈરેવ નાપરૈઃ ॥ ૧૦૦ ॥
 વિષમેઽપિ ચ કાલેઽસ્મિન્ ભવંત્યેવ મહર્ષયઃ ।
 નિર્ગ્રથૈઃ સદૃશાઃ કેચિન્નતુર્થારકવર્ત્તિભિઃ ॥ ૧૦૧ ॥
 યથાસ્યામવસર્પિણ્યા-મેતસ્મિન્ પંચમેઽરકે ।
 ત્રયોવિંશંતિરાદિષ્ટા ઉદયાઃ સતતોદયૈઃ ॥ ૧૦૨ ॥
 વિંશતિઃ ૧ પ્રથમે તત્ર યુગપ્રધાનસૂરયઃ ।
 ઉદયે સ્યુદ્વિતીયસ્મિન્ ત્રયોવિંશતિરેવ તે ૨ ॥ ૧૦૩ ॥
 તૃતીયેઽષ્ટાઢ્યનવતિઃ ૩ ચતુર્થે ચાષ્ટસત્તિઃ ૪ ।
 પંચસત્તિ ૫ રેકોન-નવતિઃ ૬ શતમેવ ૭ ચ ॥ ૧૦૪ ॥
 સપ્તાશીતિ ૮ સ્તથા પંચ-નવતિશ્ચ ૯ તતઃ પરં ।
 સપ્તાશીતિઃ ૧૦ ષટ્સત્તિ ૧૧-૨૪સત્તિરેવ ચ ૧૨ ॥ ૧૦૫ ॥
 ચતુર્નવતિ ૧૩ રેવાષ્ટૈ ૧૪ ત્રયઃ ૧૫ સપ્ત ૧૬ ચતુષ્ટયં ૧૭ ।
 શતં પંચદશોપેતં ૧૮ ત્રયસ્ત્રિંશં શતં ૧૯ શતં ૨૦ ॥ ૧૦૬ ॥
 પંચાધિકાથ નવતિ ૨૧-ર્નવતિશ્ચ નવાધિકા ૨૨ ।
 ચત્વારિંશત્ ૨૩ ક્રમાદેતે યથોક્તોદયસૂરયઃ ॥ ૧૦૭ ॥

તેવા નિર્ગ્રથ મુનિઓથી જ થાય છે-બીજાથી થતી નથી. ૧૦૦.

આ વિષમકાલમાં પણ કોઈ મુનિઓ ચોથા આરાના નિર્ગ્રથ મુનિઓ જેવા પણ હોય છે. ૧૦૧.

જેમકે-પરમાત્માએ આ અવસર્પિણીમાં આ પાંચમા આરામાં સતત ઉદયવાળા ૨૩ ઉદય થવાના કહ્યા છે. ૧૦૨.

તેમાંના પહેલા ઉદયમાં ૨૦, બીજામાં ૨૩, ત્રીજામાં ૮૮, ચોથામાં ૭૮, પાંચમામાં ૭૫, છઠ્ઠામાં ૮૮, સાતમામાં ૧૦૦, આઠમામાં ૮૭, નવમામાં ૮૫, દશમામાં ૮૭, અગ્યારમામાં ૭૬, બારમામાં ૭૮, તેરમામાં ૮૪, ચૌદમામાં ૧૦૮, પંદરમામાં ૧૦૩, સોળમામાં ૧૦૭, સત્તરમામાં ૧૦૪, અઠ્ઠારમામાં ૧૧૫, ઓગણીશમામાં ૧૩૩, વીશમામાં ૧૦૦, એકવીશમામાં ૮૫ અને બાવીશમામાં ૮૮ ત્રેવીશમામાં ૪૦-એ પ્રમાણે કુલ ૨૦૦૪ યુગપ્રધાન આચાર્યો થશે. ૧૦૩-૧૦૭.

એ ત્રેવીશે ઉદયમાં પહેલા પહેલા આચાર્ય શ્રીસુધર્મા ૧. વજ્ર, ૨. પ્રતિપદ ૩, હરિસ્સહ ૪, નંદિમિત્ર ૫, શૂરસેન ૬, રવિમિત્ર ૭, શ્રીપ્રભ ૮, મણિરથ ૯, યશોમિત્ર ૧૦, ધનશિખ ૧૧, મહામુનિ સત્ય મિત્ર ૧૨, ધમ્મિલ્લ ૧૩, વિજ્યાનંદ ૧૪, સુમંગલ સૂરિ ૧૫, ધર્મસિંહ ૧૬, જયદેવ ૧૭,

શ્રીસુધર્મા ૧ ચ વજ્રશ્ચ ૨ સૂરિઃ પ્રતિપદાભિધઃ ૩ ।
 હરિસ્સહો ૪ નંદિમિત્રઃ ૫ શૂરસેન ૫ સ્તથાપરઃ ॥ ૧૦૮ ॥
 રવિમિત્રઃ ૭ શ્રીપ્રભશ્ચ ૮ સૂરિર્મણિરથાભિધઃ ૯ ।
 યશોમિત્રો ૧૦ ધનશિખઃ ૧૧ સત્યમિત્રો ૧૨ મહામુનિઃ ॥ ૧૦૯ ॥
 ધમ્મિલ્લો ૧૩ વિજયાનંદ ૧૪-સ્તથા સૂરિઃ સુમંગલઃ ૧૫ ।
 ધર્મસિંહો ૧૬ જયંદેવઃ ૧૭ સુરદિન્નાભિધો ગુરુઃ ॥ ૧૮ ॥ ૧૧૦ ॥
 વૈશાખ ૧૯ શ્વાથ કોડિન્યઃ ૨૦ સૂરિઃ શ્રીમાથુરાહ્વયઃ ૨૧ ॥
 વર્ણિક્ષ્પુત્રશ્ચ ૨૨ શ્રીદત્ત ૨૩ ઉદયેષ્વાઘસૂરયઃ ॥ ૧૧૧ ॥
 સ્યાતુષ્પમિત્રો ૧ ડર્હનિત્રઃ ૨ સૂરિર્વૈશાખસંજ્ઞકઃ ૩ ।
 સુકીર્તિ ૪ સ્થાવર ૫ રથ-સુતાશ્ચ ૬ જયમંગલઃ ૭ ॥ ૧૧૨ ॥
 તતઃ સિદ્ધાર્થ ૮ ઈશાનો ૯ રથમિત્રો ૧૦ મુનીશ્વરઃ ।
 આચાર્યો ભરણીમિત્રો ૧૧ દૃઢમિત્રાહ્વયોઽપિ ચ ૧૨ ॥ ૧૧૩ ॥
 સંગતિમિત્રઃ ૧૩ શ્રીધરો ૧૪ માગધ ૧૫ શ્રામરાભિધઃ ૧૬ ।
 રેવતીમિત્ર ૧૭ સત્કીર્તિ-મિત્રૌ ૧૮ ચ સુરમિત્રકઃ ॥ ૧૧૪ ॥
 ફલ્ગુમિત્રશ્ચ ૨૦ કલ્યાણ ૨૧-સૂરિઃ કલ્યાણકારણં ।
 દેવમિત્રો ૨૨ દુઃપ્રસહ ૨૩ ઉદયેષ્વંત્યસૂરયઃ ॥ ૧૧૫ ॥
 શ્રીસુધર્મા ચ જંબૂશ્ચ પ્રભવઃ સૂરિશેખરઃ ।
 શય્યંભવો યશોભદ્રઃ સંભૂતિવિજયાહ્વયઃ ॥ ૧૧૬ ॥

સુરદિત્ર ૧૮, વૈશાખ ૧૯, કોડિન્ય ૨૦, માથુર ૨૧ વણિક્ષ્પુત્ર ૨૨ અને શ્રીદત્ત ૨૩-આ નામના થશે. ૧૦૮-૧૧૧.

એ ત્રેવીશ ઉદયમાં છેલ્લા આચાર્ય પુષ્પમિત્ર ૧, અર્હનૂમિત્ર ૨, વૈશાખ ૩, સુકીર્તિ ૪, સ્થાવર ૫, રથસુત ૬, જયમંગલ ૭, સિદ્ધાર્થ ૮, ઈશાન ૯, રથમિત્ર ૧૦, ભરણીમિત્ર ૧૧, દૃઢમિત્ર ૧૨, સંગતિમિત્ર ૧૩, શ્રીધર ૧૪, માગધ ૧૫, ચામર ૧૬, રેવતીમિત્ર ૧૭, સત્કીર્તિમિત્ર ૧૮, સુરમિત્ર ૧૯, ફલ્ગુમિત્ર ૨૦, કલ્યાણના કારણરૂપ કલ્યાણસૂરિ ૨૧, દેવમિત્ર ૨૨ અને દુઃપ્રસહ ૨૩ નામના થશે. ૧૧૨-૧૧૫.

હવે પહેલા ઉદયના વીશ યુગપ્રધાન આચાર્યોના નામ આ પ્રમાણે-૧ શ્રીસુધર્મા, ૨ જંબૂ, ૩ સૂરિશેખરસમાન પ્રભવ, ૪ શય્યંભવ, ૫ યશોભદ્ર, ૬ સંભૂતિવિજય, ૭ ભદ્રબાહુ, ૮ સ્થૂલભદ્ર, ૯ મહાગિરિ, ૧૦ સુહસ્તિ, ૧૧ ધનસુંદર, ૧૨ શ્યામાર્થ, ૧૩ સ્કંદિલાચાર્ય, ૧૪ રેવતીમિત્ર, ૧૫ ધર્મ, ૧૬ ભદ્રગુપ્ત અને ૧૭ શ્રીગુપ્ત, ૧૮ વજ્ર, ૧૯ આર્યરક્ષિત અને ૨૦ પુષ્પમિત્ર. ૧૧૬-૧૧૮.

ભદ્રબાહુસ્થૂલભદ્રૌ મહાગિરિસુહસ્તિનૌ ।
 ધનસુંદરશ્યામાર્યૌ સ્કંદિલાચાર્યૌ ઇત્યપિ ॥ ૧૧૭ ॥
 રેવતીમિત્રધર્મૌ ચ ભદ્રગુપ્તાભિધૌ ગુરુઃ ।
 શ્રીગુપ્તવજ્રસંજ્ઞાર્ય-રક્ષિતૌ પુષ્પમિત્રકઃ ॥ ૧૧૮ ॥
 પ્રથમસ્યોદયસ્યૈતે વિંશતિઃ સૂરિસત્તમાઃ ।
 ત્રયોવિંશતિરુચ્યંતે દ્વિતીયસ્યાથ નામતઃ ॥ ૧૧૯ ॥
 શ્રીવજ્રો નાગહસ્તી ચ રેવતીમિત્ર ઇત્યપિ ।
 સિંહો નાગાર્જુનો ભૂત-દિત્તઃ કાલકસંજ્ઞકઃ ॥ ૧૨૦ ॥
 સત્યમિત્રો હારિલશ્ચ જિનભદ્રો ગણીશ્વરઃ ।
 ઉમાસ્વાતિઃ પુષ્પમિત્રઃ સંભૂતિઃ સૂરિકુંજરઃ ॥ ૧૨૧ ॥
 તથા માઢરસંભૂતો ધર્મશ્રીસંજ્ઞકો ગુરુઃ ।
 જ્યેષ્ઠાંગઃ ફલ્ગુમિત્રશ્ચ ધર્મઘોષાહ્વયો ગુરુઃ ॥ ૧૨૨ ॥
 સૂરિર્વિનયમિત્રાખ્યઃ શીલમિત્રશ્ચ રેવતિઃ ।
 સ્વપ્નમિત્રો હરિમિત્રો દ્વિતીયોદયસૂરયઃ ॥ ૧૨૩ ॥
 સ્યુસ્ત્રયોવિંશતેરેવ-મુદયાનાં યુગોત્તમાઃ ।
 ચતુર્યુક્તે સહસ્રે દ્વે મીલિતાઃ સર્વસંખ્યયા ॥ ૧૨૪ ॥
 એકાવતારાઃ સર્વેડમી સૂરયો જંગદુત્તમાઃ ।
 શ્રી સુધર્મા ચ જંબૂશ્ચ ય્યાતૌ તદ્ભવસિદ્ધિકૌ ॥ ૧૨૫ ॥

હવે બીજા ઉદયના ૨૩ યુગપ્રધાન આચાર્યોના નામ કહે છે. ૧ શ્રીવજ્ર, ૨ નાગહસ્તી, ૩ રેવતીમિત્ર, ૪ સિંહ, ૫ નાગાર્જુન, ૬ ભૂતદિત્ત, ૭ કાલક, ૮ સત્ય મિત્ર, ૯ હારિલ, ૧૦ જિનભદ્ર ગણીશ્વર, ૧૧ ઉમાસ્વાતિ, ૧૨ પુષ્પમિત્ર, ૧૩ આચાર્યોમાં હસ્તીસમાન સંભૂતિ, ૧૪ માઢરસંભૂત, ૧૫ ધર્મશ્રી, ૧૬ જ્યેષ્ઠાંગ, ૧૭ ફલ્ગુમિત્ર, ૧૮ ધર્મઘોષ, ૧૯ વિનયમિત્ર, ૨૦ શીલમિત્ર, ૨૧ રેવતિ, ૨૨ સ્વપ્નમિત્ર અને ૨૩ હરિમિત્ર, ૧૨૦-૧૨૩.

એ પ્રમાણે ૨૩ ઉદયમાં થનારા યુગોત્તમ (યુગપ્રધાન) પુરુષો સર્વ મળીને કૂલ બે હજાર અને ચાર થાય છે. ૧૨૪.

આ બધા જગદુત્તમ આચાર્યો એકાવતારી જાણવા. તેમાં શ્રીસુધર્મા અને જંબૂ તદ્ભવસિદ્ધિક સમજવા. ૧૨૫.

આ યુગપ્રધાનો અનેક અતિશયવાળા તેમજ મહાસત્ત્વશાળી હોય છે. તેમના પ્રભાવથી અઢી

અનેકાતિશયોપેતા મહાસત્ત્વા ભવંત્યમી ।

ઘ્નંતિ સાર્દ્ધદ્વિયોજન્યાં દુર્ભિક્ષાદીનુપદ્રવાન્ ॥ ૧૨૬ ॥

एकादशसहस्राश्च लक्षाश्च षोडशाधिकाः ।

युगप्रधानतुल्याः स्युः सूरयः पंचमारके ॥ १२७ ॥

તથોક્તં દુષ્પમારકસંઘસ્તોત્રે-

जुगपवरसरिससूरीः दूरीकयभवियमोहतमपसरं ।

वंदामि सोलसुत्तर इगदसलक्खे सहस्से य ॥ १२८ ॥

સંતુ શ્રીવૈર્દ્ધમાનસ્યેત્યાદિ દીવાલીકલ્પે તુ-

जुगप्पहाणसमाणा एगारस लक्ख सोलस सहस्सा ।

सूरिओ हुंति अरए पंचमए जाव दुप्पसहे ॥ १२९ ॥

कोटीनां पंच पंचाश-ल्लक्षास्तावंत एव च ।

सहस्राश्च शताः पंच सर्वे स्वाचोरसूरयः ॥ १३० ॥

त्रयस्त्रिंशच्च लक्षाणि सहस्राणां चतुष्टयी ।

चतुःशत्येकनवतिः सूरयो मध्यमा गुणैः ॥ १३१ ॥

अस्मन्नेवारकेऽभूवन् पूर्वाचार्या महाशयाः ।

श्रीजगच्चंद्रसूर्याद्या-स्तपागच्छान्वयक्र मे ॥ १૩૨ ॥

યોજન (દશ ગાઉ) માં દુર્ભિક્ષાદિ ઉપદ્રવો નાશ પામે છે. આ પાંચમા આરામાં સોળ લાખ અને અગ્યાર હજાર યુગપ્રધાન સમાન આચાર્યો થશે. ૧૨૬-૧૨૭.

શ્રી દુષ્પમારકસંઘસ્તોત્રમાં કહ્યું છે કે-“યુગપ્રધાનસમાન સોળ લાખ અને અગ્યાર હજાર આચાર્યો કે જેમણે ભવિક જીવના મોહરૂપ અંધકારનો પ્રસાર દૂર કર્યો છે -એવા થશે. એમને હું વંદના કરું છું. ૧૨૮.

સંતુ શ્રીવૈર્દ્ધમાનસ્ય એ પદની શરુઆતવાળા દીવાળીકલ્પમાં તો -‘યુગપ્રધાન સમાન અગ્યાર લાખ અને સોળ હજાર આચાર્યો પાંચમા આરામાં યાવત્ દુષ્પ્રસહસૂરિપર્યન્ત થશે -એમ કહેલ છે. ૧૨૯.

પાંચ કરોડ, પચાસ લાખ, પચાસ હજાર અને પાંચસો સર્વે ઉત્તમ આચારવાળા આચાર્યો થશે. ૧૩૦.

તેત્રીશ લાખ, ચાર હજાર, ચારસો અને એકાશું મધ્યમ ગુણવાળા આચાર્યો થશે. ૧૩૧.

આ આરામાં મહાશય એવા પૂર્વાચાર્યો શ્રીજગચ્ચંદ્રસૂરિ વિગેરે તપાગચ્છના વંશમાં થયા છે. ૧૩૨.

સૂર્યો વપ્પભટ્ટ્યાહ્યા અભયદેવસૂરયઃ ।

હેમચાર્યાશ્ચ મલય-ગિર્યાદ્યાશ્ચાભવન્ પરે ॥ ૧૩૩ ॥

વિજયંતેઽધુનાપ્યેવં મુનયો નયકોવિદાઃ ।

અત્યુગ્રતપસશ્ચારુ-ચારિત્રમહિમાદ્ભુતાઃ ॥ ૧૩૪ ॥

એવં મધ્યસ્થયાદૃષ્ટ્યા પર્યાલોચ્ય વિવેકિભિઃ ।

ન કાર્યઃ શુદ્ધસાધૂનાં સંશયઃ પંચમેઽરકે ॥ ૧૩૫ ॥

દુષ્ણમારકપર્યંતા-વધિ સંઘશ્ચતુર્વિધઃ ।

ભવિષ્યત્યવ્યવચ્છિન્ન ઇત્યાદિષ્ટં જિનૈઃ શ્રુતે ॥ ૧૩૬ ॥

તથોક્તં ભગવત્યાં-જંબૂદ્વીવે ણં દીવે ભારહે વાસે ઈમીસે ઓસણ્ણિણીએ દેવાણુણ્ણિયાણં કેવઇયં કાલં તિથ્થે અણુસજ્જિસ્સતિ ? ગોઠ જંબૂઠ ભારહે ઈમીસે ઓસઠ મમં વાસસહસ્સાઈં તિથ્થે અણુસજ્જિસ્સતિ, ઇતિ ભગઠ શઠ ૮ ૩ઠ ૮ ।

દીવાલીકલ્પે તૂક્તં-

વાસાણ વીસસહસ્સા નવ સય તિમ્માસ પંચદિગપહરા ।

ઇક્કા ઘડિયા દોપલ અક્કર અડયાલ જિણધમ્મો ॥ ૧૩૭ ॥

શ્રીભપ્પભટ્ટીસૂરિ, શ્રી અભયદેવસૂરિ, શ્રીહેમચંદ્રાચાર્ય, શ્રીમલયગિરિ વગેરે બીજા ઘણા આચાર્યો થયા છે. ૧૩૩.

અત્યારે પણ ન્યાયમાં પ્રવીણ અને અત્યુગ્ર તપ કરનારા તેમજ ચારિત્રના મહિમાવડે અદ્ભુત એવા કેટલાક મુનિઓ વિજયવંત વર્તે છે. ૧૩૪.

આ પ્રમાણે મધ્યસ્થ બુદ્ધિથી વિચાર કરીને વિવેકીઓએ પાંચમા આરામાં શુદ્ધ સાધુઓસંબંધી સંશય ન કરવો. ૧૩૫.

કેમકે દુષ્ણમા આરાના અંતસુધી અવ્યવચ્છિન્નપણે ચતુર્વિધસંઘ રહેશે-એમ જિનેશ્વરોએ સિદ્ધાંતમાં કહેલું છે. ૧૩૬.

શ્રી ભગવતીસૂત્રમાં કહ્યું છે કે-‘હે ભગવંત ! જંબૂદ્વીપનાં ભરતક્ષેત્રમાં આ અવસર્પિણીમાં આપ દેવાનુપ્રિયનું તીર્થ કેટલા કાળસુધી અવિચ્છિન્ન વર્તશે ?’ પ્રભુ કહે છે કે-‘હે ગૌતમ! આ જંબૂદ્વીપમાં ભરતક્ષેત્રમાં આ અવસર્પિણીમાં મારું તીર્થ એકવીશ હજાર વર્ષપર્યન્ત અવિચ્છિન્ન વર્તશે.’ આ પ્રમાણે ભગવતી શતક ૮, ઉદેશા આઠમામાં કહ્યું છે.

દીવાળીકલ્પમાં તો કહ્યું છે કે- ‘વીશ હજાર નવસો વર્ષ, ત્રણ માસ, પાંચ દિવસ પાંચ પ્રહર, એક ઘડી, બે પળ અને ૪૮ અક્ષર સુધી જૈનધર્મ રહેશે. ૧૩૭.

પર્યંતે ત્વરકસ્યાસ્ય સૂરિર્દુઃપ્રસહાભિધઃ ।
 રલિદ્વયોચ્છિતો વિંશત્યબ્દજીવી ભવિષ્યતિ ॥ ૧૩૮ ॥
 સ્વર્ગાદ્યુત્વા સમુત્પન્નો ગૃહે દ્વાદશવત્સરીં ।
 સ્થિત્વા સામાન્યસાધુત્વે ચત્વાર્યબ્દાન્યસૌ શુચિઃ ॥ ૧૩૯ ॥
 ચત્વાર્યબ્દાનિ સૂરિત્વે સ્થિત્વાષ્ટાબ્દાનિ ચ વ્રતે ।
 સ્વર્ગમેષ્યતિ સૌધર્મ-મંતે કૃત્વાષ્ટમં કૃતી ॥ ૧૪૦ ॥
 દશવૈકાલિકં જીત-કલ્પમાવશ્યકં ચ સઃ ।
 અનુબોગદ્વારનંદી-ર્નતેંદ્રો ધાસ્યતિ શ્રુતં ॥ ૧૪૧ ॥
 સાધ્વી તદા ચ ફલ્ગુશ્રીઃ શ્રાવકો નાગિલાભિધઃ ।
 સત્યશ્રીઃ શ્રાવિકા ચેતિ જ્ઞેયઃ સંઘશ્ચતુર્વિધઃ ॥ ૧૪૨ ॥
 યતઃ- એગો સાહૂ એગા ય સાહુણી સડ્ઢઓ ય સડ્ઢી વા ।
 આણાજુત્તો સંઘો સેસો પુણ અટ્ઠિસંઘાઓ ॥ ૧૪૩ ॥
 ઉત્કૃષ્ટં શ્રુતમેતેષાં દશવૈકાલિકાવધિ ।
 ષાળ્માસિકતપસ્તુલ્યં ષષ્ઠભક્તં ભવિષ્યતિ ॥ ૧૪૪ ॥

આ આરાને અંતે દુઃપ્રસહ નામના સૂરિ બે હાથ ઉંચા શરીરવાળા અને વીશ વર્ષના આયુવાળા થશે. ૧૩૮.

તે સ્વર્ગથી ચ્યવીને મનુષ્યપણું પામશે, બાર વરસ ગૃહવાસમાં રહેશે, ચાર વર્ષ સુંદર સાધુપણે રહેશે ચાર વર્ષ આચાર્યપણે રહેશે. એકંદર આઠ વર્ષ શ્રમણપણામાં રહી અંતે અક્ષમ કરી સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવ થશે. ૧૩૯-૧૪૦.

તે કાળે દશવૈકાલિક, જીતકલ્પ, આવશ્યક, અનુયોગદ્વાર અને નંદી એટલું શ્રુત તે આચાર્ય ધારણ કરશે. ૧૪૧.

તે વખતે સાધ્વી ફલ્ગુશ્રી નામે, શ્રાવક નાગિલ નામે અને શ્રાવિકા સત્યશ્રી નામે થશે. એ રીતે ચતુર્વિધ સંઘ થશે. ૧૪૨.

કહ્યું છે કે એક સાધુ એક સાધ્વી, એક શ્રાવક અને એક શ્રાવિકા પણ આજ્ઞાયુક્ત હોય તો તેને સંઘ કહેવો, તે સિવાયનાને અસ્થિનો સંઘ સમજવો.' ૧૪૩.

(પાંચમા આરાના અંતે એઓનું ઉત્કૃષ્ટ શ્રુત દશવૈકાલિક સુધી અને ઉત્કૃષ્ટ તપ છઠ્ઠનું હશે અને તે ષાળ્માસિક તપ જેવું ગણાશે. ૧૪૪.

મંત્રીશઃ સુમુખાભિચ્ચો રાજા વિમલવાહનઃ ।
 મવિષ્યતસ્તદા લોકે નીતિમાર્ગપ્રવર્તકૌ ॥ ૧૪૫ ॥
 અયં દુઃપ્રસહાચાર્યો-પદેશેન કરિષ્યતિ ।
 ચૈત્યસ્યાંતિમુદ્ધારં રાજા શ્રીવિમલાચલે ॥ ૧૪૬ ॥
 કોટ્યેકૈકાદશ લક્ષાઃ સહસ્રાણિ ચ ષોડશ ।
 ઉત્તમાનાં ક્ષિતીશાનાં સંખ્યૈષા દુષ્પમારકે ॥ ૧૪૭ ॥
 કોટયઃ પંચપંચાશ-લ્લક્ષાશ્ચાપિ સહસ્રકાઃ ।
 તાવંતોઽથ શતાઃ પંચ પંચપંચાશદન્વિતાઃ ॥ ૧૪૮ ॥
 ઇયંતો દુઃષમાકાલે નિર્દિષ્ટાઃ સર્વસંખ્યયા ।
 નવભિઃ પંચકૈર્નામ-ધારિણોઽધમસૂરયઃ ॥ ૧૪૯ ॥

ઇત્યર્થતો દીપાલિકાકલ્પે.

એવં ચ સર્વવર્ષાવ-સર્પિણીષ્વખિલાસ્વપિ ।
 પંચમાનામરકાણાં યથાર્હં ભાવ્યતાં સ્થિતિઃ ॥ ૧૫૦ ॥
 એવમુક્તસ્વરૂપસ્ય પંચમસ્યારકસ્ય ચ ।
 પ્રાંતે મૂલાદ્ જ્ઞાતિધર્મો વિવાહાદિર્વિલીયતે ॥ ૧૫૧ ॥

રાજા વિમળવાહન અને મંત્રી સુમુખ નામના તે વખતે લોકમાં નીતિમાર્ગના પ્રવર્તક થશે. ૧૪૫.

આ રાજા દુઃપ્રસહ આચાર્યના ઉપદેશથી શ્રીવિમળાચલ ઉપરના ચૈત્યનો છેલ્લો ઉદ્ધાર કરશે. ૧૪૬.

આ દુષમા આરામાં એક કરોડ, અગ્યાર લાખ અને સોળ હજાર ઉત્તમ રાજાઓ થશે. ૧૪૭.

પંચાવન કરોડ, પંચાવન લાખ, પંચાવન હજાર, પાંચસો ને પંચાવન (૫૫,૫૫,૫૫,૫૫૫) એ પ્રમાણે નવ પાંચડારૂપ સંખ્યાવાળા આ દુઃષમાકાળમાં નામધારી જઘન્ય સૂરિઓ (આચાર્યો) થશે. આ પ્રમાણે અર્થથી દીપાલિકાકલ્પમાં કહેલ છે. ૧૪૮-૧૪૯.

એ રીતે સર્વ (પાંચ ભરત અને પાંચ ઐરવત) ક્ષેત્રમાં સર્વ અવસર્પિણીના પાંચમા આરામાં યથાયોગ્યપણે સ્થિતિ સમજવી. ૧૫૦.

એ પ્રમાણે ઉક્ત સ્વરૂપવાળા પાંચમા આરાને અંતે મૂળથી વિવાહાદિ જ્ઞાતિધર્મ નાશ પામશે. ૧૫૧.

શાક્યાદિ અન્ય પાખંડીઓનો ધર્મ પણ નાશ પામશે. દુષ્ટનો નિગ્રહ અને શિષ્ટનો અનુગ્રહ

ધર્મો વિલીયતે શાક્યા-દન્યપાલંડિનામપિ ।
 રાજધર્મો દુષ્ટશિષ્ટ-નિગ્રહાનુગ્રહાદિકઃ ॥ ૧૫૨ ॥
 ધર્મોઽથ શ્રુતચારિત્ર-લક્ષણોઽપિ વિલીયતે ।
 સાધ્વાદિનાશે તન્નાશઃ પાત્રનાશે ઘૃતાદિવત્ ॥ ૧૫૩ ॥
 તથા ચોચ્છિદ્યતે વહ્નિ-રત્નપાકાદિભિસ્સહ ।
 અતિસ્નિગ્ધેઽતિરુક્ષે ચ કાલે ભવતિ નૈષ યત્ ॥ ૧૫૪ ॥
 અનતિસ્નિગ્ધેરુક્ષેષુ સુષમદુષ્પમાદિષુ ।
 કાલ્મેષૂત્પદ્યતે વહ્નિ-સ્તત્સાધ્યાશ્ચ ક્રિયા અપિ ॥ ૧૫૫ ॥
 એવં પૂર્ણે પંચમેઽરે-ઽનંતૈર્વર્ણાદિપર્યવૈઃ ।
 હીયમાનૈઃ પ્રવિશતિ દુષ્પમાદુષ્પમારકઃ ॥ ૧૫૬ ॥
 સ ચ કાલો મહાભીષ્મઃ શૂન્યોઽશેષજનક્ષયાત્ ।
 પ્રવર્ત્તમાનદુઃખાર્ત-લોકહાહારવાકુલઃ ॥ ૧૫૭ ॥
 તસ્મિન્ કાલેઽતિકઠિના દૂરોદંચિતધૂલયઃ ।
 વાતા વાંતિ ભૃશં ભીષ્મા અસહ્યાઃ પ્રાણહારિણઃ ॥ ૧૫૮ ॥
 ધૂમાયંતે દિશોઽભીક્ષ્ણં પરિતોઽતિરજસ્વલાઃ ।
 પ્રસુત્વરાંધતમસૈર્નિરાલોકા દિવાનિશં ॥ ૧૫૯ ॥

કરવારૂપ રાજધર્મ નાશ પામશે. ૧૫૨.

શ્રુત અને ચારિત્રલક્ષણ ધર્મ પણ નાશ પામશે, કેમકે સાધુ વિગેરેનો નાશ થવાથી પાત્રનાશે ઘૃતાદિના નાશની જેમ તે નાશ પામે જ. ૧૫૩.

તથા અત્રપાકાદિ તથા સાથે અગ્નિ પણ નાશ પામશે, કારણ કે અતિસ્નિગ્ધ કે અતિરુક્ષ કાળમાં અગ્નિ હોતો જ નથી. ૧૫૪.

અનતિસ્નિગ્ધરુક્ષ એટલે અતિસ્નિગ્ધ નહીં અને અતિરુક્ષ નહીં એવા સુષમદુષ્પમાદિ કાળમાં તે અગ્નિ અને તેથી સાધ્ય એવી ક્રિયાઓ પ્રવર્તે છે. ૧૫૫.

આ પ્રમાણે પાંચમો આરો પૂર્ણ થયા બાદ તેના કરતાં અનંતા વર્ણાદિ પર્યવથી હીન દુષ્પમાદુષ્પમા નામનો છદ્ધો આરો પ્રવેશ કરશે. ૧૫૬.

તે કાળ મહાભીષ્મ, સમસ્ત જનનો ક્ષય થવાથી શૂન્ય, વધતા જતા દુઃખોથી પીડા પામતા લોકોના હાહારવથી આકુળ હશે. ૧૫૭.

તે કાલે અતિ કઠિન, દૂરથી પુષ્કળ ધૂળને ઉડાડનારા, અત્યંત ભયંકર, અસહ્ય અને પ્રાણહારી વાયરા વાશે. ૧૫૮.

વારંવાર દિશાઓ ધૂમ્રમય, ચારે તરફ રજયુક્ત અને અંધ કરે એવા તામસવડે રાત્રિ-દિવસ

કાલરૌક્ષ્યેનાંગરૌક્ષ્યા-દસહ્યમહિતં મહઃ ।

શીતં મુંચતિ શીતાંશુ-રુષ્ણં ચોષ્ણકરઃ खरः ॥ ૧૬૦ ॥

સૂર્યચંદ્રમસાવેતૌ જગતામુપકારિણૌ ।

હંત કાલપરાવર્તે સ્યાતાં તાવેવ દુઃખદૌ ॥ ૧૬૧ ॥

સર્જાદિક્ષારસદૃશ-રસવાઃપૂરવર્ષિણઃ ।

કરીષરસતુલ્યાંબુ-મુચોઽન્તરસવારયઃ ॥ ૧૬૨ ॥

અગ્નિવદ્દાહકૃદ્ધારિ-કિરો વિષમયોદકાઃ ।

વજ્રોદકાઃ પર્વતાદિ-પ્રતિભેદપ્રભૂષ્ણવઃ ॥ ૧૬૩ ॥

વિદ્યુત્પાતકૃતોઽભીક્ષ્ણં કર્કરાદિકિરોઽસકૃત્ ।

જનાનાં વિવિધવ્યાધિ-વેદનામૃત્યુકૃજ્જલાઃ ॥ ૧૬૪ ॥

તદા ચંડાનિલોદ્ભૂત-તીવ્રધારાતિપાતિનઃ ।

કર્ણદ્રોહિધ્વનિકૃતોઽસકૃદ્વર્ષન્તિ વારિદાઃ ॥ ૧૬૫ ॥ ચતુર્ભિઃ કલાપકં ।

એમાં ક્ષારાદિમેઘાનાં શ્રીજંબૂદ્વીપ્રજ્ઞસિસૂત્રવૃત્ત્યોઃ કાલમાનમુક્તં ન દૃશ્યતે- ‘અભિક્ષણં અભિક્ષણં અરસમેહા વિરસમેહા ચારમેહા ચત્તમેહા યાવત્ વાસં વાસં વાસિહિંતિ’ એતદ્ વૃત્તાવપિ અભીક્ષ્ણં પુનઃ પુનરિત્યાદિ. કાલસસતૌ તુ એતેષાં કાલમાનમેવં દૃશ્યતે -

લોકોવરે ન જોઈ શકાય તેવી થશે. ૧૫૮.

કાળની રુક્ષતાથી અંગ અત્યંત રુક્ષ થશે અને તેથી સૂર્ય-ચંદ્રનું તેજ અસહ્ય અને અહિતકારી થશે. ચંદ્રમાં અત્યંત શીતતા મૂકશે અને સૂર્ય અત્યંત ઉષ્ણતા મૂકશે. ૧૬૦.

ખેદની વાત છે, કે એ સૂર્ય ને ચંદ્ર જગતને ઉપકારી હોવા છતાં કાલ પરિવર્તન થવાથી તે બંને દુઃખને આપનારા થશે. ૧૬૧.

સાજી વિગેરે ક્ષારસદૃશ રસવાલા પાણીના વરસાદ વરસશે, તેમજ કરીષના રસતુલ્ય પાણીના, અમ્લ રસવાલા પાણીના, અગ્નિ જેવા દાહ કરનારા પાણીના અને વિષમય રસવાલા પાણીના વરસાદ વરસશે અને પર્વતોને પણ ભેદી નાંખે એવી વજ્ર જેવા પાણીના વરસાદ પણ વરસશે. ૧૬૨-૧૬૩.

મેઘ, વારંવાર વિજલી પાડશે, વારંવાર કરાઓ પાડશે, લોકોને વિવિધ પ્રકારના વ્યાધિની વેદના અને મૃત્યુને ઉપજાવનારા જલ વરસાવશે. ૧૬૪.

તેમજ પ્રચંડ પવનથી ઉદ્ભવેલી તીવ્ર ધારાવાલા, કાનને અપ્રિય ગર્જરવ કરતા વરસાદો વારંવાર વરસશે. ૧૬૫.

તો ધારગિવિસંવિલ-વિજૂઘણા સગદિણા પિહુ કુપવળં ।

વરિસિઅ બહુરોગિજલં કાહંતિ સમં ગિરિથલાઈં ॥ ૧૬૫ A ॥

ગ્રંથાંતરે તુ-‘એતે ક્ષારમેઘાદયો વર્ષશતોનૈકવિંશતિવર્ષસહસ્રપ્રમાણદુષ્પમાકાલાતિક્રમે વર્ષિષ્યંતીતિ’ દૃશ્યતે.

યે જગજીવનાસ્તાપ-ચ્છિદઃ સર્વેષ્પિતાગમાઃ ।

એવં તેઽપિ પ્રવર્ત્તંતે મેઘાઃ કાલવિપર્યયે ॥ ૧૬૬ ॥

નગરગ્રામખેટાદીન્ દ્વિપદાંશ્ચ ચતુષ્પદાન્ ।

અપ્પદાન્ ખેચરાન્ ભૂમિ-ચરાન્નભશ્ચરાનપિ ॥ ૧૬૭ ॥

અરણ્યવાસિનો દ્વીપ-વાસિનઃ શૈલવાસિનઃ ।

વિદ્યાધરાન્નૈકવિદ્યા-સાધનોર્જિતશક્તિકાન્ ॥ ૧૬૮ ॥

ત્રસાન્ દ્વિત્રિચતુઃપંચેન્દ્રિયાંશ્ચ સ્થાવરાનપિ ।

વૃક્ષગુલ્મલતાગુચ્છૌ-ષધીર્નાનાતૃષ્ણાદિકાન્ ॥ ૧૬૯ ॥

વિના વૈતાલ્યવૃષભ - કૂટેભ્યોઽન્યાન્ ધરાધરાન્ ।

ગંગાસિંધ્વાદિસિંધુભ્યઃ પરાન્ સર્વાત્ જલાશ્રયાન્ ॥ ૧૭૦ ॥

વિધ્વસ્યેત્યાદિકાન્ સર્વાન્ ભવાંસ્તે વિષમા ઘનાઃ ।

ભસ્મીકુર્વંતિ દશસુ ક્ષેત્રેષુ ભરતાદિષુ ॥ ૧૭૧ ॥ પંચભિઃ કુલકં ।

આ ક્ષારાદિ મેઘોનું કાલમાન શ્રીજંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞાસૂત્રમાં તથા તેની વૃત્તિમાં કહેલ જણાતું નથી. તેના મૂલમાં તો ‘અરસમેઘ, વિરસમેઘ, ક્ષારમેઘ, ક્ષતમેઘ, યાવત્ વિષમેઘ વારંવાર વરસશે’ એમ કહેલ છે. તેની વૃત્તિમાં પણ અભીક્ષ્ણ એટલે વારંવાર ઈત્યાદિ લખ્યું છે. કાલસપ્તતિ પ્રકરણમાં તો એનું કાલમાન આ પ્રમાણે કહ્યું છે --ક્ષાર, અગ્નિ, વિષ, અમ્લ અને વિદ્યુત્ - આ પાંચ પ્રકારના મેઘ સાત સાત દિવસ વરસશે. માઠા પવનયુક્ત બહુરોગી જલને વરસીને બધા પર્વત અને સ્થલને સરખા કરી નાખશે.’ ૧૬૫ A.

ગ્રંથાંતરમાં તો --‘સો વર્ષ ન્યૂન એકવીશ હજાર વર્ષ દુષ્પમાકાલના (પાંચમા આરાના) પસાર થયા બાદ આ ક્ષાર મેઘાદિ વરસશે’ એમ કહેલ છે.

જે મેઘો જગતને જીવન આપનાર, તાપનો નાશ કરનાર, તથા સર્વને ઈષ્ટ છે, તે પણ કાલનો વિપર્યય થવાથી આવી રીતે જ અનિષ્ટ પ્રવૃત્તિ કરે છે. ૧૬૬.

એ વિષમ વરસાદો ભરતાદિ દશે ક્ષેત્રોનાં નગર, ગ્રામ, ખેડા વિગેરેને, દ્વિપદ, ચતુષ્પદ, અપદને^૧ તેમજ ખેયર, ભૂમિયર અને જલયરને અરણ્યવાસી, દ્વીપવાસી અને શૈલવાસીને, અનેક વિદ્યાસાધનથી ઉર્જિત શક્તિવાલા વિદ્યાધરને, બેઈદ્રી, તેઈદ્રી, ચઉરેંદ્રી, પંચેન્દ્રિયરૂપ ત્રસોને, વૃક્ષ,

૧ અપદ-સપ્તદિક.

વર્ષતિ વૈતાલ્યાદીના- મુપર્યપિ ઘના અમી ।
 તત્રસ્થા અપિ નશ્યંતિ છેચરાસ્તત્પુરાણિ ચ ॥ ૧૭૨ ॥
 કિંતુ તે ભૂધરાસ્તેષાં પ્રાસાદાઃ શિખરાણિ ચ ।
 ન મનાગપિ ભિદ્યંતે શાશ્વતં હ્યવિનશ્વરં ॥ ૧૭૩ ॥
 અસ્મિંશ્ચ ભરતક્ષેત્રે શ્રી શત્રુંજયપર્વતઃ ।
 તત્રાપિ કાલે ભવિતા શાશ્વતપ્રાય એવ યત્ ॥ ૧૭૪ ॥
 અશીતિં યોજનાન્યેષ વિસ્તૃતઃ પ્રથમેઽરકે ।
 દ્વિતીયે સપ્તતિં ષષ્ઠિં તૃતીયે કથિતોઽરકે ॥ ૧૭૫ ॥
 યોજનાનિ ચ પંચાશ-તુરીયે પંચમે પુનઃ ।
 યોજનાનિ દ્વાદશ સ્યુઃ સપ્તહસ્તાસ્તતોતિમે ॥ ૧૭૬ ॥
 ઉત્સર્પિણ્યાં કરાઃ સપ્તા-રકે હ્યાદ્યે દ્વિતીયકે ।
 યોજનાનિ દ્વાદશ સ્યુર્માનમેવં પરેષ્વપિ ॥ ૧૭૭ ॥
 પંચાશતં યોજનાનિ મૂલે યો વિસ્તૃતોઽભવત્ ।
 દશોપરિ તથાઘોઘો વિહરત્યાદિમેઽર્હતિ ॥ ૧૭૮ ॥

ગુલ્મ, લતા, ગુચ્છ, ઔષધિ અને અનેક પ્રકારના તૃણાદિરૂપ સ્થાવરોને, વૈતાલ્ય અને ઋષભકૂટ સિવાયના બધા પર્વતોને, ગંગા અને સિંધુ સિવાયની બીજી નદીઓને, સર્વ જલાશયોને ઈત્યાદિ સર્વ ભાવોને વિધ્વંસ કરીને ભસ્મીભૂત કરી નાખશે. ૧૬૭-૧૭૧.

આ વરસાદો વૈતાલ્યાદિ પર્વતોની ઉપર પણ વરસે છે તેથી ત્યાં રહેલા ખેડરો તેમજ તેના નગરો પણ નાશ પામે છે. ૧૭૨.

માત્ર તે પર્વત અને તેના પ્રાસાદ, તેમજ શિખરો જરા પણ ભેદાત્મા નથી, કારણ કે તે શાશ્વત અને અવિનશ્વર છે. ૧૭૩.

આ ભરતક્ષેત્રમાં શ્રીશત્રુંજય પર્વત તે કાળે પણ રહેશે. કારણ કે તે શાશ્વતપ્રાય છે. ૧૭૪.

તે પર્વત પહેલે આરે ૮૦ યોજનનો, બીજે આરે ૭૦ યોજનનો, ત્રીજે આરે ૬૦ યોજનનો, ચોથે આરે ૫૦ યોજનનો, પાંચમે આરે ૧૨ યોજનનો અને છઠ્ઠે આરે સાત હાથનો હોય છે. ૧૭૫-૧૭૬.

ઉત્સર્પિણીમાં પહેલે આરે ૭ હાથનો, બીજે આરે ૧૨ યોજનનો એ પ્રમાણે અવસર્પિણીથી વિપર્યય માન સમજવું. ૧૭૭.

શ્રીઋષભદેવ ભગવાન વિચરતા હતા ત્યારે (ત્રીજા આરાને છોડે) શત્રુંજય પર્વત પચાસ યોજન મૂળમાં વિસ્તારવાળો, ઉપર દશ યોજન વિસ્તારવાળો અને આઠ યોજન ઊંચો હતો. ૧૭૮.

વિચ્છિન્નેऽપિ હિ તીર્થેઽસ્મિન્ કૂટમસ્યર્ષભાભિધં ।
 સુરાર્ચિતં સ્થાસ્યતીહ પદ્મનાભજિનાવધિ ॥ ૧૭૯ ॥
 અસ્મિન્નૃષભસેનાઘાઃ, સંખ્યાતીતા જિનેશ્વરાઃ ।
 નિર્વાણેશ્ચ વિહારૈશ્ચ बहुशोऽपावयन्महीं ॥ ૧૮૦ ॥
 ભાવિનઃ પદ્મનાભાઘા અર્હંતોઽત્ર મહાગિરૌ ।
 નિજૈર્વિહારનિર્વાણૈઃ પાવયિષ્યંતિ મેદિનીં ॥ ૧૮૧ ॥
 વર્તમાનાવસર્પિણ્યા-મસ્યાં નેમિજિનં વિના ।
 ત્રયોવિંશતિરર્હંતો નિન્યુરેનં કૃતાર્થતાં ॥ ૧૮૨ ॥
 પંચભિર્મુનિકોટીભિઃ સહાત્ર વૃષભપ્રભોઃ ।
 નિર્વૃતશ્ચૈત્રરાકાયાં પુંડરીકો ગણાધિપઃ ॥ ૧૮૩ ॥
 ચતુર્માસીં સ્થિતાવત્રા-જિતશાંતી જિનેશ્વરૌ ।
 ક્ષેત્રમેતદનંતાનાં સિદ્ધાનાં વિશદાત્મનાં ॥ ૧૮૪ ॥
 શ્રીનેમિગણભૃન્નંદિ-ષેણો યાત્રાર્થમાગતઃ ।
 સત્પ્રભાવાશ્રયં યત્રા-જિતશાંતિસ્તવં વ્યધાત્ ॥ ૧૮૫ ॥

પાંચમા આરાને છેડે આ તીર્થ વિચ્છેદ પામવા છતાં પણ એનું ઋષભ નામનું કૂટ પદ્મનાભ તીર્થકર થશે ત્યાં સુધી કાયમ રહેશે. અને દેવોથી પૂજાશે. ૧૭૯.

આ પર્વતની પૃથ્વી ઋષભસેન વિગેરે જિનેશ્વરોએ વિહારવડે અને નિર્વાણવડે પવિત્ર કરેલી છે. ૧૮૦.

ભાવી કાળે, થનારા પદ્મનાભાદિ અરિહંતો આ પર્વત ઉપરની પૃથ્વી પોતાના નિર્વાણ અને વિહારવડે પાવન કરશે. ૧૮૧.

વર્તમાન અવસર્પિણીમાં નેમિનાથ સિવાય ૨૩ તીર્થકરોએ આ પર્વતની પૃથ્વીને કૃતાર્થ કરી છે. ૧૮૨.

પાંચ કરોડ મુનિ સાથે ચૈત્ર શુદ્ધિ પુનમે શ્રી વૃષભપ્રભુના પુંડરીક નામના ગણધર આ તીર્થે નિર્વાણ પામ્યા છે. ૧૮૩.

આ તીર્થપર અજિતનાથ અને શાંતિનાથ પ્રભુએ ચાતુર્માસ કરેલ છે. અનંતા નિર્મલ આત્માવાળા સિદ્ધોનું આ ક્ષેત્ર છે. ૧૮૪.

શ્રી નેમિનાથ પ્રભુના નંદિષેણ નામના ગણધર અહીં યાત્રા કરવા આવ્યા હતા. તેમણે પ્રગટ પ્રભાવવાળું અજિતશાંતિ સ્તોત્ર અહીં રચેલું છે. ૧૮૫.

जनकोटौ यथाकामं भोजितायां यदर्ज्यते ।

तदेकेनोपवासेन सुकृतं सिद्धभूधरे ॥ १८६ ॥

इत्याद्यर्थतः श्रीशत्रुंजयकल्पादौ.

प्रायः पापविमुक्ताः स्युस्तिर्यचोऽत्र निवासिनः ।

प्रयांति सद्गतावेव स्पृष्ट्वैनं श्रद्धया गिरिं ॥ १८७ ॥

सर्वेषामपि तीर्थानां यात्रया विश्ववर्तिनां ।

यावदुत्पद्यते पुण्यं तावत्सिद्धाद्रियात्रया ॥ १८८ ॥

यश्चैત્યं जिनबिंबं वा कारयेत्सिद्धपर्वते ।

स भुक्त्वा सार्वभौमत्वं भवेद्देवो महर्द्धिकः ॥ १८९ ॥

ध्वजं छत्रं पताकां च स्थालभृंगारचामरान् ।

विद्याधरो भवेद्दत्त्वा रथं दत्त्वा च चक्रभृत् ॥ १९० ॥

आहुर्विद्याप्राभृते च नामान्यस्यैકविंशतिं ।

यथાનુભાવં કલ્પાનિ મુનિસ્વર્ગિનરાદિભિઃ ॥ ૧૯૧ ॥

તથાહુઃ- વિમલગિરિ ૧ મુક્તિનિલઓ ૨ સિત્તુંજો ૩ સિદ્ધચિત્ત ૪ પુંડરીઓ ૫ ।

સિરિસિદ્ધસેહરો ૬ સિદ્ધ-પવ્વઓ ૭ તિથરાઓ ૮ ॥ ૧૯૨ ॥

કોડ મનુષ્યોને ઈચ્છા પ્રમાણે જમાડતાં જે પુણ્ય ઉપાર્જન થાય, તેટલું પુણ્ય આ સિદ્ધાચલપર્વતે એક ઉપવાસ કરવાથી થાય છે. ૧૮૬.

ઈત્યાદિ અર્થથી શ્રી શત્રુંજય કલ્પાદિકમાં કહ્યું છે.

અહીંના નિવાસી તિર્થચો પણ પ્રાયઃ પાપવિમુક્ત થાય છે. અને શ્રદ્ધાપૂર્વક આ ગિરિને ફરસવાથી જીવ સદ્ગતિમાં જ જાય છે. ૧૮૭.

વિશ્વવર્તી સર્વે તીર્થોની યાત્રાથી જેટલું પુણ્ય થાય, તેટલું પુણ્ય આ સિદ્ધક્ષેત્રની એક યાત્રાથી થાય છે. ૧૮૮.

જે કોઈ આ સિદ્ધપર્વત ઉપર ચૈત્ય કરાવે કે જિનબિંબ પ્રધરાવે તે સાર્વભૌમપણું (ચક્રીપણું) ભોગવીને મહર્દ્ધિક દેવ થાય છે. ૧૮૯.

આ તીર્થમાં ધ્વજ, છત્ર, પતાકા, સ્થાળ, ભુંગાર, ચામર વિગેરે આપે છે, તે વિદ્યાધરપણું પામે છે અને રથ આપનાર ચક્રવર્તી થાય છે. ૧૯૦.

શ્રી વિદ્યાપ્રાભુતમાં આ તીર્થના ૨૧ નામ આપેલા છે, કે જે નામો મુનિ, દેવો અને મનુષ્યોએ પોતાને પ્રાપ્ત થયેલા અનુભવ પ્રમાણે સ્થાપેલા છે. ૧૯૧.

તે નામો આ પ્રમાણે - “વિમલગિરિ ૧, મુક્તિનિલય ૨, શત્રુંજય ૩, સિદ્ધક્ષેત્ર ૪, પુંડરીક ૫,

બાહુબલી ૯ મરુદેવો ૧૦ ભગીરહો ૧૧ સહસપત્ત ૧૨ સયપત્તો ૧૩ ।
 કૂડસયટ્ઠુત્તરઓ ૧૪ નગાહિરાઓ ૧૫ સહસકમલો ૧૬ ॥ ૧૯૩ ॥
 ઢંકો ૧૭ કવડિનિવાસો ૧૮ લોહિદ્યો ૧૯ તાલજ્ઞઓ ૨૦ કયંબુત્તિ ૨૧ ।
 સુરનરમુણિકયનામો સો વિમલગિરિ જયતિ તિથ્યં ॥ ૧૯૪ ॥
 એષ ચાઽશાશ્વતો નાશા-ન્મૂલાઽનાશાઞ્ચ શાશ્વતઃ ।
 તતઃ સોભયધર્મત્વાન્ઞ્ચાશ્વતપ્રાય ઉચ્યતે ॥ ૧૯૫ ॥
 અથ પ્રકૃતં-અંગારમુર્મુપ્રાયા ભૂમિર્ભસ્મયી તદા ।
 દેહિર્ભિર્દુષ્કરસ્પર્શા સતીવ વ્યભિચારિભિઃ ॥ ૧૯૬ ॥
 કુરુપાશ્ચ કુવર્ણાશ્ચ દુર્ગંધા દુષ્ટલક્ષણાઃ ।
 હીનદીનસ્વરા દુષ્ટ-ગિરોઽનાદેયભાષિતાઃ ॥ ૧૯૭ ॥
 નિર્લજ્ઞાઃ ક્લેશકપટ-વૈરદ્રોહપરાયણાઃ ।
 નિર્મર્યાદા મિથો યુદ્ધ-વધબંધવિસંસ્થુલાઃ ॥ ૧૯૮ ॥
 અકાર્યકારિણો નિત્ય-મન્યાયોત્પાતતત્પરાઃ ।
 પિત્રાદિવિનયાજ્ઞાદિ-વ્યવહારવિવર્જિતાઃ ॥ ૧૯૯ ॥
 ભૂમ્ના કાળાંધબધિરા ન્યૂનાંગુલ્યાદયઃ કૃશાઃ ।
 કુળયઃ પંગવઃ શ્યામાઃ કામાર્ત્તા બાલ્યતોઽપિ હિ ॥ ૨૦૦ ॥

શ્રી સિદ્ધશેખર ૬, સિદ્ધપર્વત ૭, તીર્થરાજ ૮, બાહુબલિ ૯, મરુદેવ ૧૦, ભગીરથ ૧૧, સહસ્રપત્ર ૧૨, શતપત્ર ૧૩, અષ્ટોત્તરશતકૂટ ૧૪, નગાધિરાજ ૧૫, સહસ્રકમલ ૧૬, ઢંક ૧૭, કોડી (કપદી) નિવાસ ૧૮, લોહિત્ય ૧૯. તાલદ્વજ ૨૦ અને કદંબ ૨૧ - આ પ્રમાણે સુર, નર, અને મુનિના કરેલા જેના નામો છે, તે વિમલગિરિ તીર્થ જયવંત વર્તો" ૧૯૨-૧૯૪.

આ પર્વત નાશ પામતો હોવાથી તે અશાશ્વત છે. અને મૂળથી નાશ પામતો ન હોવાથી શાશ્વત છે. એ પ્રમાણે ઉભયધર્મી હોવાથી તે શાશ્વતપ્રાય કહેવાય છે. ૧૯૫.

હવે પ્રસ્તુત-તે કાળે પાંચમાં આરાને છેડે-છઠ્ઠા આરાના પ્રારંભમાં ભૂમિ અંગારા જેવી, મુર્મુર જેવી, તેમજ ભસ્મયી હોય છે, તે જેમ વ્યભિચારી પુરુષ સતી સ્ત્રીને સ્પર્શ કરી ન શકે, તેમ પ્રાણીઓને દુષ્કર સ્પર્શવાળી થાય છે. ૧૯૬.

તે કાળે મનુષ્યો કુરુપી, કુવર્ણી, દુર્ગંધી, દુષ્ટલક્ષણી, હીનદીન સ્વરવાળા, દુષ્ટ વાણીવાળા, અનાદેય ભાષાવાળા, નિર્લજ્ઞ, ક્લેશકપટ-વૈર અને દ્રોહ કરવામાં તત્પર, મર્યાદા વિનાના, અંદરઅંદર યુદ્ધ-વધ અને બંધથી વિસંસ્થુળ સ્થિતિવાળા, અકાર્યકારી, નિરંતર અન્યાય અને ઉત્પાતમાં તત્પર, (અન્યાયથી ધન ઉપાર્જન કરવામાં તત્પર) પિત્રાદિના વિનય કે આજ્ઞાદિ

પ્રસૂદપ્રૌઢકઠિન-રોમાણઃ શૂકરાદિવત્ ।
 અસંસ્કૃતશ્મશ્રુકેશાઃ પ્રવૃદ્ધનખરાઃ ખરાઃ ॥ ૨૦૧ ॥
 કૃતાંતસદૃશાઃ કાલા નીલીકુંડોદ્ગતા ઇવ ।
 સ્થૂલવ્યક્તસ્તસાજાલ-નદ્ધાઃ સ્ફુટિતમૌલયઃ ॥ ૨૦૨ ॥
 બાલ્યેઽપિ કપિલશ્વેત-મૂર્દ્ધજા વલિભિઃ શ્રુથાઃ ।
 અશક્તા નિપતદંતા જરસા જર્જરા ઇવ ॥ ૨૦૩ ॥
 ઘટોદ્ભટમુખા વક્રનાસિકાઃ કુટિલેક્ષણાઃ ।
 ઉત્કંઙ્ઘ્યાઃ ક્ષતશત-વિગલત્પૂયશોણિતાઃ ॥ ૨૦૪ ॥
 ધ્રુવોદ્ભ્રમણીયઃ સંહ-નનેનાંત્યેન નિર્બલાઃ ।
 કુસંસ્થાનાઃ કુપ્રમાણાઃ કુસ્થાનશયનાસનાઃ ॥ ૨૦૫ ॥
 સદાપ્યશુચયઃ સ્નાનબ્રહ્મચર્યાદિવર્જિતાઃ ।
 શાસ્ત્રસંસ્કારરહિતા મૂર્ખા વિકૃતચેષ્ટિતાઃ ॥ ૨૦૬ ॥
 નિસ્સત્ત્વાશ્ચ નિરુત્સાહાઃ સોચ્છિષ્ઠા નષ્ટેજસઃ ।
 શીતોષ્ણપવનવ્યાધિ-પ્રમુખાર્તિશતાશ્રયાઃ ॥ ૨૦૭ ॥
 પ્રસ્વેદમલસંદોહ-બીભત્સા ધૂલિધૂસરાઃ ।
 બહુક્રોધમાનમાયા-લોભમોહભયોદયાઃ ॥ ૨૦૮ ॥

વ્યવહારથી વિવર્જિત, પ્રાયે કાણા, અંધ કે બધિર, ન્યૂન આંગળી વિગેરેવાળા, દુર્બળ, હાથે હુંઠા, પગે પાંગળા, શ્યામ વર્ણવાળા, બાલપણાથી જ કામાર્ત, ભુંડની જેવા પ્રસૂદપ્રૌઢ-કઠિન રોમરાજિવાળા, દાઢી-મુછના વાળોનો સંસ્કાર કર્યા વિનાના, વધેલા નખોવાળા, કર્કશ, યમરાજ જેવા અને ગળીના કુંડમાંથી નીકળ્યા હોય તેવા શ્યામ, સ્થૂળ અને વ્યક્ત એવી નસોની જાળવાળા, ફુટેલા માથાવાળા, બાલ્યાવસ્થાથી જ કાબરા કેશોવાળા, આવળીઓ વડે શ્વથ, અશક્ત, પડી ગયેલા દાંતવાળા, જરાવસ્થાવડે જર્જર થયેલા હોય તેવા, ઘડા જેવા ઉદ્ભટ મુખવાળા, વાંકી નાસિકાવાળા, કુટિલ નેત્રવાળા, વૃદ્ધિ પામેલી ખરજવાળા, સેંકડો ક્ષતમાંથી પડે ને ઘોડી નીકળ્યા કરે છે એવા, સેંકડો ચાંદાપુક્ત શરીરવાળા, ખર અને ઉંટ જેવી ગતિવાળા, છેલ્લા સંઘયણના કારણે નિર્બળ, અયોગ્ય સંસ્થાનવાળા, ખરાબ પ્રમાણવાળા, ખરાબ સ્થાને શયન આસન કરનારા, નિરંતર અપવિત્ર, સ્નાન અને બ્રહ્મચર્યાદિથી વર્જિત, શાસ્ત્રસંસ્કાર વિનાના, મૂર્ખ, વિકૃત ચેષ્ટાવાળા, નિઃસત્ત્વ, નિરુત્સાહ, ઉચ્છિષ્ટતાવાળા, નષ્ટેજવાળા, શીત-ઉષ્ણ-પવન અને વ્યાધિ વિગેરેના કારણે સેંકડો પ્રકારની પીડાવાળા, પ્રસ્વેદ અને મળના સમૂહથી બીભત્સ, ધૂળવડે મેલા થયેલા, બહુ ક્રોધ-માન-માયા-લોભ-મોહ અને ભયના ઉદયવાળા, મૂળ-ઉત્તર ગુણરૂપ વ્રતોથી અને પ્રત્યાખ્યાનથી

વ્રતૈર્મૂલોત્તરગુणैः प्रत्याख्यानैश्च वर्जिताः ।

सम्यक्त्वेनापि रहिताः प्रायः स्युर्मनुजास्तदा ॥ २०९ ॥

कदाचिदेषां केषांचित् सम्यक्त्वं संभवत्यपि ।

संक्लिष्टाध्यवसायत्वा-द्विरतिस्तु न सर्वथा ॥ २१० ॥

તથોક્તં ભગવત્યાં-‘ઓસણ્ણં ધમ્મસન્નપભ્ભટ્ટા’ જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞાપ્ત્યાં ચ-‘ઓસણ્ણં ધમ્મસન્ન-સમ્મત્તપરિભ્ભટ્ટા’ ઓસન્નમિતિ-પ્રાયોગ્રહણાત્કવચિત્સમ્યક્ત્વં પ્રાપ્યતેડપીતિ ભાવઃ,

प्रायः कच्छपमत्स्यादि-मांसक्षौद्रादिभोजिनः ।

तुच्छधान्याशिनः केऽपि बह्वाहारा बहुक्षुधः ॥ २११ ॥

प्रायो विपद्योत्पद्यन्ते तिर्यक्षु नरकेषु ते ।

तिर्यग्भ्यो नरकेभ्यश्च ते प्रायेण स्युरાગતાः ॥ २१२ ॥

चतुष्पदा मृगव्याघ्र-सिंहाश्वौतुवृकादयः ।

पक्षिणो ढंककंकाद्याः सरटाद्याः सरीसृपाः ॥ २१३ ॥

एतेऽपि सर्वे नरक-तिर्यग्दुर्गतिगामिनः ।

स्युर्मांसभक्षिणः क्रूरा-ध्यवसायाश्च निर्दयाः ॥ ૨૧૪ ॥

षष्ठस्य चारकस्यादौ नरा हस्तद्वयोच्छ્રિતાः ।

हीयमानाः क्रमादन्ते चैकहस्तोच्छ્રિતા मताः ॥ ૨૧૫ ॥

વર્જિત, સમ્યક્ત્વથી પણ રહિત એવા પ્રાયે મનુષ્યો હોય છે. ૧૯૭-૨૦૯.

કદાચિત્ તેમાંના કોઈક મનુષ્યોને સમ્યક્ત્વ સંભવે છે પણ સંક્લિષ્ટ અધ્યવસાયવાળા હોવાથી વિરતિ તો સર્વથા હોતી જ નથી. ૨૧૦.

શ્રી ભગવતીસૂત્રમાં કહ્યું છે કે-‘પ્રાયે ધર્મસંજ્ઞાથી પ્રભ્રષ્ટ હોય છે.’ જંબૂદ્વીપ પ્રજ્ઞાપ્તિમાં કહ્યું છે કે - ‘પ્રાયે ધર્મસંજ્ઞા ને સમ્યક્ત્વથી પરિભ્રષ્ટ હોય છે’ ઓસન્ન એટલે પ્રાયઃ શબ્દ ગ્રહણ કરેલ હોવાથી ક્વચિત્ સમ્યક્ત્વ પામી શકે છે, એમ સમજવું.

એ મનુષ્યો પ્રાયે કાચબા અને માછલા વિગેરેના માંસના તેમજ મધ વિગેરેના ખાનારા, કોઈ તુચ્છ ધાન્યના ખાનારા તેમજ બહુ આહારવાળા અને બહુ ક્ષુધાવાળા હોય છે. ૨૧૧.

એ મનુષ્યો મરણ પામીને પ્રાયે તિર્યચમાં અને નરકમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને તેઓ પ્રાયે નરક અને તિર્યચગતિમાંથી જ આવેલા હોય છે. ૨૧૨.

હવે ચતુષ્પદ હરણ, વાઘ, સિંહ, અશ્વ, વરગડા, બીલાડા વિગેરે પક્ષીઓ ઢંક, કંક વિગેરે સરિસૃપ સરડા વિગેરે-એ સર્વે નરક અને તિર્યચરૂપ દુર્ગતિગામી હોય છે; કારણ કે તે માંસભક્ષી ક્રૂર અધ્યવસાયવાળા અને નિર્દય હોય છે. ૨૧૩-૨૧૪.

છઠ્ઠા આરાની આદિમાં મનુષ્યો બે હાથ ઉંચા હોય છે. તે અનુક્રમે ઘટતા ઘટતા છઠ્ઠા આરાને

ઉત્કૃષ્ટમાયુરેતેષા-માદૌ વર્ષાણિ વિંશતિઃ ।

અંતે ષોડશ વર્ષાણિ હીયમાનં શનૈઃ શનૈઃ ॥ ૨૧૬ ॥

તથોક્તં - ‘સોલસબીસડવાસપરમાડઆ સમણાડસો’ ઇતિ શ્રીજંબૂં પ્ર૦ સૂત્રે, એતદ્વ ત્તાવપિ-ઇહ કદાચિત્ ષોડશ વર્ષાણિ, કદાચિચ્ચ વિંશતિર્વર્ષાણિ પરમમાયુર્યેષાં તે ઇતિ. વીરચરિત્રે તુ ષોડશ સ્ત્રીણાં વર્ષાણિ, વિંશતિઃ પુંસાં પરમાયુરિતિ.

વૈતાલ્યપર્વતાદર્વા-ગંગાયાસ્તટયોર્દ્વયોઃ ।

વિલાનિ સ્યુર્નવ નવ તાવંતિ સિંધુકૂલયોઃ ॥ ૨૧૭ ॥

ષટ્ત્રિંશતિ વિલેષ્વેવં દક્ષિણાર્દ્ધનિવાસિનઃ ।

વસંતિ મનુજાઃ પક્ષિ-પશુગોધોરગાદયઃ ॥ ૨૧૮ ॥

વૈતાલ્યાત્પરતઃ સિંધુ-ગંગયોઃ કુલયોર્દ્વયોઃ ।

ષટ્ત્રિંશતિ વિલેષ્વેતે વસંત્યુત્તરપાર્શ્વગાઃ ॥ ૨૧૯ ॥

દ્વાસપ્તતિર્વિલાન્યેવં સ્યુઃ ક્ષેત્રેષુ દશસ્વપિ ।

તેષુ તિષ્ઠંતિ બીજાનિ સર્વેષામપિ દેહિનાં ॥ ૨૨૦ ॥

અંતે એક હાથ ઉંચા રહે છે. ૨૧૫.

એમનું આયુષ્ય છઠ્ઠા આરાની આદિમાં વીશ વર્ષનું હોય છે, અંતે ધીમે ધીમે ઘટતું સોળ વર્ષનું રહે છે. ૨૧૬.

શ્રી જંબૂદ્વીપપ્રજાપ્તિસૂત્રમાં કહ્યું છે કે-હે શ્રમણાયુષ ! તે સોળથી માંડીને વીશ વર્ષના પરમાયુવાળા હોય છે.’ તેની વૃત્તિમાં પણ કહ્યું છે કે- ‘કદાચિત્ સોળ વર્ષનું અને કદાચિત્ વીશ વર્ષનું પરમાયુ જેમનું હોય છે તે.’ શ્રી વીરચરિત્રમાં તો સોળ વર્ષનું સ્ત્રીનું અને વીશ વર્ષનું પુરુષનું પરમાયુ સમજવું એમ કહ્યું છે.

વૈતાલ્યપર્વતની સમીપમાં આ બાજુ ગંગાનદીના બંને તટ ઉપર નવ નવ બિલો હોય છે અને સિંધુના કિનારા ઉપર પણ તે જ પ્રમાણે નવ નવ બિલ હોય છે. ૨૧૭.

એ રીતે કુલ ૩૬ બિલમાં ભરતના દક્ષિણાર્ધમાં રહેનારા મનુષ્યો તેમજ પશુ, પક્ષી, ઘોડા અને સર્પાદિ રહે છે. ૨૧૮.

વૈતાલ્યની બીજી બાજુ (ઉત્તર તરફ) ગંગા અને સિંધુના બંને કિનારે મળીને છત્રીશ બિલો છે. તેમાં ઉત્તર બાજુમાં મનુષ્યો અને તિર્યચો રહે છે. ૨૧૯.

આ પ્રમાણે કુલ ૭૨ બિલો દશે ક્ષેત્રોમાં હોય છે. તેમાં સર્વ જીવો બીજમાત્ર રહે છે. ૨૨૦.

તે વખતે ગંગા અને સિંધુનો જળપ્રવાહ રથના પૈડાના મધ્ય ભાગ જેટલો (વચલી ધરી ડૂબે

રથચક્રાક્ષમાત્રોંડો રથાધ્વમાત્રવિસ્તૃતઃ ।

તદા જલપ્રવાહઃ સ્યાત્ સરિતોઃ સિંધુગંગયોઃ ॥ ૨૨૧ ॥

તાવદપ્યુદકં તાસાં ભૂરિભિર્મત્સ્યકચ્છપૈઃ ।

આકીર્ણં પંકિલં ભૂરિ-જીવમલ્પતમાંબુકં ॥ ૨૨૨ ॥

નનુ ક્ષુલ્લહિમવદા-દિષુ શૈલેષુ નૈઘતે ।

અરકાણાં પરાવર્જ્જ્ઞ-સ્તતસ્તજ્જાતજન્મનાં ॥ ૨૨૩ ॥

ગંગાદીનાં નિમ્નગાનાં હાનિઃ ષષ્ઠેઽરકે કથં ।

કિં ચૈવં કથમેતાસાં વિઘટેત ન નિત્યતા ॥ ૨૨૪ ॥

અત્રોચ્યતે-હિમવત્પર્વતોત્થસ્ય હાનિર્ન સ્યાન્મનાગપિ ।

ગંગાદીનાં પ્રવાહસ્ય સ્વકુંડનિર્ગમાવધિ ॥ ૨૨૫ ॥

તતઃ પરં ત્વેષ યથા શુભકાલાનુભાવતઃ ।

નઘંતરસહસ્રાનુ-ષંગેણ વર્ધ્યતે ક્રમાત્ ॥ ૨૨૬ ॥

તથા નઘંતરાઽસંગા-દ્ભૂરિતાપાત્તથા ક્ષિતેઃ ।

શુષ્યત્યપિ પ્રવાહોઽયં દુષ્ટકાલાનુભાવતઃ ॥ ૨૨૭ ॥

પદ્માદિદ્વદનિર્ગચ્છ-ત્પ્રવાહાપેક્ષયૈવ ચ ।

સ્યાચ્છાશ્વતત્વમેતાસાં તતો યુક્તં યથોદિતં ॥ ૨૨૮॥ ચતુર્ધિઃ કલાપકં ।

એટલો) ઊંડો અને રથના માર્ગ (ચીલા) જેટલો પહોળો હોય છે. ૨૨૧.

તેટલું પણ તે નદીનું પાણી ઘણા માછલા અને કાચબા વિગેરેથી વ્યાપ્ત, કાદવવાળું ઘણા જીવોવાળું અને અલ્પ જળવાળું હોય છે. ૨૨૨.

પ્રશ્ન : “ક્ષુલ્લહિમવતાદિ પર્વતમાં આરાઓની પરાવૃત્તિ અસર કરતી નથી, તો તેમાંથી ઉત્પન્ન થયેલી ગંગા વિગેરે નદીઓની છઠ્ઠા આરામાં હાનિ કેમ થાય છે ? વળી જો એ પ્રમાણે હોય તો તે નિત્ય કેમ કહેવાય ?” ૨૨૩-૨૨૪.

ઉત્તર : - “હિમવત પર્વતમાંથી નીકળે છે, ત્યાંથી તે તેના પ્રપાતકુંડમાંથી નીકળે છે ત્યાં સુધી ગંગાનદી વિગેરેના પ્રવાહમાં કિંચિત્ પણ હાનિ થતી નથી. ૨૨૫.

ત્યારપછી તે પ્રવાહ જેમ શુભકાળના પ્રભાવે બીજી હજારો નદીનો પ્રવાહ મળવાથી અનુક્રમે વધતો જાય છે. ૨૨૬.

તેમ દુષ્ટકાળના પ્રભાવે બીજી નદીઓનો પ્રવાહ ન મળવાથી અને પૃથ્વીના અત્યંત તાપથી આ પ્રવાહ સુકાય પણ છે. ૨૨૭.

પદ્માદિદ્વદ્વમાંથી નીકળતા પ્રવાહની અપેક્ષાએ જ તે નદીઓનું શાશ્વતપણું છે. તેથી જે

નિવસંતિ મનુષ્યાસ્તે પ્રાગુક્તેષુ બિલેષ્વથ ।
 ભીષ્મેષુ ઘોરધ્વાંતેષુ સ્તેનાઃ કારાગૃહેષ્વિવ ॥ ૨૨૯ ॥
 કૃતાઽકાર્યા ઇવ બહિ-સ્તેઽહ્નિ નાગંતુમીશતે ।
 ગોપતેરુદ્યતાપસ્ય કરસંતાપમીરવઃ ॥ ૨૩૦ ॥
 નિશાયામપિ નેશાસ્તે નિર્ગતું બિલતો બહિઃ ।
 અસહ્યં દદતો જાડ્યં વિધોર્ભીતા નિશાચરાત્ ॥ ૨૩૧ ॥
 રજની ગતચંદ્રાપિ નિશાચરવધૂરિવ ।
 ભવેદ્રાણોપઘાતાય તેષાં શીતાર્તિવેપિનાં ॥ ૨૩૨ ॥
 તતઃ પ્રાતઃ પ્રદોષે ચ નાત્યુષ્ણે નાતિશીતલે ।
 નિર્ગચ્છંતિ બિલેભ્યસ્તે શૃગાલા ઇવ ભીલવઃ ॥ ૨૩૩ ॥
 ઉપેત્ય ગંગાસિંધુભ્યો ગૃહીત્વા મત્સ્યકચ્છપાન્ ।
 સ્થલે ક્ષિપંતિ પાકાર્થં સઘસ્કા દુર્જરા હિ તે ॥ ૨૩૪ ॥
 દિવા તરણિતાપેન રાત્રૌ શૈત્યને ભૂયસા ।
 તેષામાહારયોગ્યાઃ સ્યુઃ ક્વચિતા નીરસાશ્ચ તે ॥ ૨૩૫ ॥

કહેવામાં આવેલ છે, તે યુક્ત જ છે.” ૨૨૮.

તે કાળના મનુષ્યો પૂર્વે કહ્યા તે બિલો કે જે ભયંકર અને ઘોર અંધકારવાળા હોય છે, તેમાં જેમ ચોર કારાગૃહમાં રહે તેમ રહે છે. ૨૨૮.

અકાર્ય કરનાર મનુષ્યની જેમ તેઓ પ્રબળ તાપવાળા સૂર્યના કિરણોના સંતાપથી ભય પામેલા દિવસે બહાર નીકળી શકતા નથી. ૨૩૦.

રાત્રે પણ અસહ્ય જડતાને આપનારા નિશાચર એવા ચંદ્રથી ભય પામતા બિલની બહાર નીકળી શકતા નથી. ૨૩૧.

ચંદ્રવિનાની રાત્રી પણ શીતની પીડાથી ધ્રુજતા એવા તેઓને નિશાચરની વધૂની જેમ પ્રાણઘાત માટે થાય છે. ૨૩૨

તેથી સવાર-સાંજની સંધ્યાએ જ્યારે અતિ ઉષ્ણતા કે અતિ શીતળતા ન હોય ત્યારે બીકણ શિયાળની જેમ તેઓ બિલની બહાર નીકળે છે. ૨૩૩.

બહાર નીકળીને ગંગા-સિંધુમાંથી મત્સ્યો અને કાચબાઓને ગ્રહણ કરી તેને પકાવવા માટે સ્થળ ઉપર નાખે છે, કારણ કે તરતના કાઢેલા તે તેમને પચતા નથી. ૨૩૪.

દિવસે સૂર્યના તાપથી ને રાત્રે અત્યંત શીતથી કોહી ગયેલા અને નીરસ થયેલા તે મત્સ્યાદિ તેમને ખાવા યોગ્ય થાય છે. ૨૩૫.

મંદાલ્પજઠરાગ્નીના-મપક્વાઃ સરસાશ્ચ તે ।
 ન જીર્યંતેઽગ્ન્યભાવાદ્દ તેષાં પાકોઽપ્યસંભવી ॥ ૨૩૬ ॥
 આદાય પૂર્વનિક્ષિપ્તાન્ પ્સાંતિ તે મત્સ્યકચ્છપાન્ ।
 ભવિષ્યદ્ભોજનાર્થં ચ નિક્ષિપંતિ પુનર્નવાન્ ॥ ૨૩૭ ॥
 જીવિકા સ્યાત્સદાપ્યેષાં યદેવં પાપસાધનં ।
 સ્યુસ્તિર્યચો નારક્ષાશ્ચ પ્રાયસ્તત્તેઽપિ પાપિનઃ ॥ ૨૩૮ ॥
 સૂત્રે ચ પ્રાયઃશબ્દોક્તેઃ ક્ષુદ્રાન્નકૃતજીવિકઃ ।
 અક્લિષ્ટાધ્યવસાયશ્ચ કશ્ચિત્સ્વર્ગેઽપિ ગચ્છતિ ॥ ૨૩૯ ॥

તથાહુઃ- ‘ઓસળ્ળમંસાહારા મચ્છાહારા ક્ષુઢાહારા’ इत्यादि. તથા ‘ઓસળ્ળં ણરગતિ-
 રિક્ખજોણિણસુ ઉવવઙ્ગિહિંતિ તિ શ્રીજંબૂં પ્ર૦ સૂત્રે.

તદા ષડ્વર્ષવયસો ગરભં દધતે સ્ત્રિયઃ ।
 સકૃચ્છં સૂવતેઽભીક્ષ્ણમપત્યાનિ-બહૂનિ તાઃ ॥ ૨૪૦ ॥
 બહૂભિઃ પુત્રપૌત્રાદૈઃ ક્લિષ્યંતેઽલ્પાયુષોઽપિ તે ।
 પાપિનઃ પાપિભિર્બાલ-વિટ્ચરૈર્વિટ્ચરા ઇવ ॥ ૨૪૧ ॥

મંદ અને અલ્પ જઠરાગ્નિવાળા તેઓને અપક્વ અને સરસ એવા મત્સ્યાદિ પચતા નથી, તેમ
 અગ્નિનો અભાવ હોવાથી તેને પકાવવાનો પણ અસંભવ છે. ૨૩૬.

પૂર્વે જમીનમાં નાખેલા (દાટેલા) મત્સ્યને તથા કાચબાઓને કાઢી લઈને તેઓ ખાય છે અને
 બીજા દિવસના ભોજન માટે બીજા પાછા તેમાં નાખે છે (દાટે છે.) ૨૩૭.

નિરંતર આ પ્રમાણે જે પાપને સાધનારી તેમની આજીવિકા છે, તેથી એવા પાપ કરનારા તેઓ
 પણ પ્રાયઃ નારકી અને તિર્યચો થાય છે. ૨૩૮.

સૂત્રમાં પ્રાયઃ શબ્દ હોવાથી તેમાંના કોઈક મનુષ્યો ક્ષુદ્રાન્નવડે જીવિકા કરનારા અને અક્લિષ્ટ
 અધ્યવસાયવાળા હોય તે સ્વર્ગે પણ જાય છે. ૨૩૯.

કહ્યું છે કે- પ્રાયે માંસાહારી, મત્સ્યાહારી, ક્ષુદ્રાન્નાહારી, ઈત્યાદિ તથા પ્રાયે નરક તિર્યગ્-
 યોનિમાં ઉત્પન્ન થાય છે. આ પ્રમાણે શ્રીજંબૂદ્વીપપ્રજાતિસૂત્રમાં કહ્યું છે --

તે વખતે છ વર્ષની સ્ત્રી ગર્ભ ધારણ કરે છે. ઘણા કષ્ટ સાથે પ્રસવે છે અને વારંવાર ગર્ભ
 ધારણ કરવાથી ઘણા બાલ-બચ્ચાવાળી તે હોય છે. ૨૪૦.

અલ્પાયુષી હોવા છતાં તે પાપીઓ પાપી એવા પુત્રપૌત્રાદિકવડે જેમ ભુંડના બચ્ચાંઓવડે
 ભુંડ પીડાય તેમ પીડાય છે. ૨૪૧.

ચૂકામત્કુળલિક્ષાઘા યેઽપ્યમી ક્ષુદ્રજંતવઃ ।
 તુદંતિ તેઽપિ દુષ્ટાસ્તા-નજીર્ણાન્નાન્ ગદા ઇવ ॥ ૨૪૨ ॥
 એવં ષષ્ઠેઽરકે પૂર્ણે સંપૂર્યેતાવસર્પિણી ।
 ઉત્સર્પિણી પ્રવિશતિ તતોઽમુષ્યા વિલક્ષણા ॥ ૨૪૩ ॥
 આરંભસમયે યોઽય-મુત્સર્પિણ્યા ભવેદિહ ।
 પંચદશાનાં કાલાનાં સ એવાદિક્ષણો ભવેત્ ॥ ૨૪૪ ॥

તે ચામી-આવલ્યા ૧ નપ્રાણ ૨-સ્તોક ૩ લવ ૪,
 મુહૂર્ત ૫ દિન ૬ નિશાઃ ૭ કરણં ૮ ।
 નક્ષત્ર ૯ પક્ષ ૧૦ માસ ૧૧-ત્વય ૧૨,
 નાનિ ચ ૧૩ હાયન ૧૪ યુગે ૧૫ ચ ॥ ૨૪૫ ॥

યદ્યપિ ગ્રંથાંતરે ઋતોરાષાઢાદિત્વેન કથનાદત્ર શ્રાવણમાસે ઋતોરાંભો ન ઘટતે,
 તથાપિ ભગવતીવૃત્યુક્તસ્ય ઋતૌ શ્રાવણાદિપક્ષસ્યાશ્રયણાન્ન દોષ इति જંબૂં પ્ર૦ વૃં ॥

એવં ચ-નભઃશ્યામપ્રતિપદિ કરણે બાલવાભિધે ।

ઉત્સર્પિણી પ્રવિશતિ નક્ષત્રેઽભિજિદાહ્વયે ॥ ૨૪૬ ॥

જેને અન્ન પચતું ન હોય, તેને જેમ રોગો હેરાન કરે, તેમ જૂ માંકડ, લીખ વિગેરે ક્ષુદ્ર જંતુઓ દુષ્ટ એવા તેઓને ઘણા હેરાન કરે છે. ૨૪૨.

આ પ્રમાણે છઠ્ઠો આરો પૂર્ણ થયેથી આ અવસર્પિણી પૂર્ણ થાય છે. ત્યારપછી એનાથી વિલક્ષણ એવી ઉત્સર્પિણી પ્રવેશ કરે છે. ૨૪૩.

આ ઉત્સર્પિણીના આરંભ સમયે જે સમય હોય છે, તે પંદર પ્રકારના કાળના પ્રારંભનો આદિ ક્ષણ કહેવાય છે. ૨૪૪.

કાળના ૧૫ પ્રકાર આ પ્રમાણે-૧ આવળી, ૨ આનપ્રાણ, ૩ સ્તોક, ૪ લવ, ૫ મુહૂર્ત, ૬ દિન, ૭ નિશા, ૮ કરણ, ૯ નક્ષત્ર, ૧૦ પક્ષ, ૧૧ માસ, ૧૨ ઋતુ, ૧૩ અયન, ૧૪ હાયન (વર્ષ), ૧૫ યુગ. ૨૪૫.

જો કે ગ્રંથાંતરમાં ઋતુની શરૂઆત અષાઢથી થતી હોવાથી અહીં શ્રાવણ માસે ઋતુનો આરંભ ઘટશે નહીં, તો પણ શ્રી ભગવતીની વૃત્તિમાં કહેલી ઋતુમાં શ્રાવણાદિપક્ષનો આશ્રય કરેલો હોવાથી દોષ નથી. એમ શ્રીજંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિ વૃત્તિમાં કહ્યું છે.

તેથી શ્રાવણમાસની કૃષ્ણ વદ-૧ અને બાલવકરણ તેમજ અભિજિત્ નક્ષત્રમાં ઉત્સર્પિણીનો પ્રવેશ થાય છે. ૨૪૬.

આ ઉત્સર્પિણીના પ્રારંભમાં અધમ એવો દુષ્પમ દુષ્પમ નામનો પહેલો આરો શરૂ

તદૈવ ચ પ્રવિશતિ દુષ્પદુષ્પમાભિધઃ ।
 અરકઃ પ્રથમોઽમુષ્યા ઉત્સર્પિણ્યા મુખાધમઃ ॥ ૨૪૭ ॥
 અસ્મિન્ સર્વપદાર્થાનાં વર્ણગંધાદિપર્યવાઃ ।
 ક્ષણે ક્ષણે વિવર્દ્યતે પ્રભૃતિ પ્રથમક્ષણાત્ ॥ ૨૪૮ ॥
 પ્રાગ્ભાવિતોઽવસર્પિણ્યાં યથાનંતગુણક્ષયઃ ।
 વર્ણાદીનામુપચયો ભાવ્યોઽત્રાનુક્ષણં તથા ॥ ૨૪૯ ॥
 મનુજાઃ પ્રાગ્વદત્રાપિ બિલવાસિન એવ તે ।
 આર્યુર્દેહાદિપર્યાયૈઃ કિંતુ વર્દિષ્ણવઃ ક્રમાત્ ॥ ૨૫૦ ॥
 પ્રથમં ષોડશાદ્વાનિ જનાનામિહ જીવિતં ।
 વર્ષાણિ વિંશતિં ચાંતે વર્દ્યમાનં શનૈઃ શનૈઃ ॥ ૨૫૧ ॥
 એકહસ્તોઽવપુષઃ પ્રથમં મનુજા ઇહ ।
 વર્દ્યમાનાઃ ક્રમાદંતે ભવંતિ દ્વિકેરોચ્ચિતાઃ ॥ ૨૫૨ ॥
 આહારાદિસ્વરૂપં તુ તેષામત્રાપિ પૂર્વવત્ ।
 પ્રયાંતિ દુર્ગતાવેવ માંસાહારા અમી અપિ ॥ ૨૫૩ ॥
 એવમાદ્યેઽરકે પૂર્ણે દ્વિતીયઃ પ્રવિશત્યરઃ ।
 દુઃષમાખ્યઃ પ્રતિલોમ્યાત્રાગુક્તદુષ્પમોપમઃ ॥ ૨૫૪ ॥

થાય છે. ૨૪૭.

આ કાળમાં સર્વ પદાર્થોના વર્ણગંધાદિપર્યાયો આદિના પ્રથમ ક્ષણથી ક્ષણે ક્ષણે વૃદ્ધિ પામે છે. ૨૪૮.

પૂર્વે અવસર્પિણીમાં જેમ અનંત ગુણ ક્ષય કહ્યો હતો તેમ ઉત્સર્પિણીમાં પ્રતિક્ષણે વર્ણાદિકનો વધારો પણ અનંતગુણો સમજવો. ૨૪૯.

મનુષ્યો આ આરામાં પણ પૂર્વની જેમ બિલમાં રહેનારા જ હોય છે. પણ આયુદેહાદિ પર્યાયોથી ક્રમસર વૃદ્ધિ પામનારા હોય છે. ૨૫૦.

પ્રારંભમાં મનુષ્યોનું આયુષ્ય ૧૬ વર્ષનું હોય છે તે અનુક્રમે વધતું વધતું વીશ વર્ષનું થાય છે. ૨૫૧.

પ્રારંભમાં મનુષ્યોનું શરીર એક હાથનું હોય છે તે અનુક્રમે વધતું વધતું આ આરાને અંતે બે હાથનું થાય છે. ૨૫૨.

આહારાદિનું સ્વરૂપ તો તેમનું આ આરામાં પણ પૂર્વની જેમ જ (છઠ્ઠા આરાની જેમ જ) હોય છે અને માંસાહારી એવા તે આરાના મનુષ્યો પણ દુર્ગતિમાં જ જાય છે. ૨૫૩.

એ પ્રમાણે પહેલો આરો પૂર્ણ થયા પછી બીજો દુષ્પમા નામનો આરો પ્રવેશ કરે છે. તે

પ્રથમે સમયેઽથાસ્ય પુષ્કરાવર્તવારિદઃ ।
 પ્રાદુર્ભવેન્મહીમાશ્વા-સયન્નર્હત્રિવામૃતૈઃ ॥ ૨૫૫ ॥
 પુષ્કરં નામ શસ્તાંબુ તેનાવર્તયતિ ક્ષિતેઃ ।
 સંહરત્યશુભાવસ્થાં પુષ્કરાવર્તકસ્તતઃ ॥ ૨૫૬ ॥
 તત્તક્ષેત્રપ્રમાણઃ સ્યા- દ્વિષ્કંભાયામતઃ સ ચ ।
 તીવ્રાર્કતાપચ્છેદાય ચંદ્રોદય ઇવ ક્ષિતેઃ ॥ ૨૫૭ ॥
 ક્ષણાત્ક્ષેત્રમભિવ્યાપ્ય સર્વં સ મૃદુ ગર્જતિ ।
 સાંત્વયન્નિવ ભૂલોકં દુષ્ટમેઘૈરુપદ્રુતં ॥ ૨૫૮ ॥
 સ ચાભિતઃ પ્રથયતિ વિદ્યુતો ઘૃતિમાલિનીઃ ।
 શુભકાલપ્રવેશાર્હા ઇવ મંગલદીપિકાઃ ॥ ૨૫૯ ॥
 મુશલસ્થૂલધારાભિઃ સ ચ વર્ષન્ દિવાનિશં ।
 નિર્વાપયતિ ભૂપીઠં સ્વાદુસ્વચ્છહિતોદકઃ ॥ ૨૬૦ ॥
 સ સત્તભિરહોરાત્રૈ-રંતઃ સ્નેહામૃતાર્દ્રિતાં ।
 ક્ષ્માં કુર્યાચ્છાંતસંતાપાં પ્રાણેશ ઇવ વલ્લભાં ॥ ૨૬૧ ॥

પ્રતિલોમપણાથી પૂર્વે કહી ગયેલા દુષ્પ્રમા આરા જેવો જ હોય છે. ૨૫૪.

આ આરાના પ્રથમ સમયે અરિહંતની અમૃત સમાન દેશના જેવા જળવડે પૃથ્વીને આશ્વાસન આપતો એવો પુષ્કરાવર્ત મેઘ પ્રગટ થાય છે. ૨૫૫.

પુષ્કર એટલે પ્રશસ્ત એવું જળ તેનાવડે સમસ્ત પૃથ્વીને ભીંજાવીને પૃથ્વીની અશુભાવસ્થાને દૂર કરે છે તેથી તે પુષ્કરાવર્ત કહેવાય છે. ૨૫૬.

તે મેઘ વિષ્કંભ અને આયામથી તે તે ક્ષેત્ર પ્રમાણ અને પૃથ્વીને લાગેલા તીવ્ર સૂર્યના તાપના છેદને માટે (તપેલી જમીનને શાંત કરવા માટે) ચંદ્રના ઉદય જેવા હોય છે. ૨૫૭.

તે મેઘ પ્રથમના દુષ્ટ મેઘોએ ઉપદ્રવિત કરેલી પૃથ્વીને જાણે શાંત કરતો હોય, તેમ ક્ષણમાત્રમાં આખા ક્ષેત્રમાં વ્યાપીને મૃદુ ગર્જાવ કરે છે. ૨૫૮.

શુભકાળના પ્રવેશને યોગ્ય જાણે મંગલદીપિકા હોય તેવી કાંતિયુક્ત વીજળીઓને ચારે તરફ વિસ્તારે છે. ૨૫૯.

રાત-દિવસ મુશલ જેવી સ્થૂળધારાવડે સ્વાદુ, સ્વચ્છ અને હિતકારી જળને વરસાવતો તે મેઘ બધી જમીનને શાંત કરી દે છે. ૨૬૦.

એ પ્રમાણે સાત અહોરાત્ર વરસવાથી પ્રાણેશ જેમ વલ્લભાને શાંત કરે તેમ સર્વ પૃથ્વીને અંતઃસ્નેહામૃતવડે આર્દ્ર કરે છે. ૨૬૧.

તતસ્તસ્મિન્નુપરતે પુષ્કરાવર્તકાંબુદે ।
 પ્રાપ્તવાર ઇવ પ્રાદુર્ભવતિ ક્ષીરવારિદઃ ॥ ૨૬૨ ॥
 સપ્ત પ્રાગ્વદહોરાત્રાન્ સોઽપિ વર્ષન્ દિવાનિશં ।
 ચારુગોક્ષીરતુલ્યાંબુર્વર્ણાદીન્ જનયેક્ષિતૌ ॥ ૨૬૩ ॥
 ક્ષીરાબ્દે વિરતે તસ્મિન્ ઘૃતમેઘો ઘૃતોદકઃ ।
 સપ્ત વર્ષન્નહોરાત્રાન્ સ્નેહં જનયતિ ક્ષિતેઃ ॥ ૨૬૪ ॥
 અહોરાત્રાંસ્તતઃ સપ્ત વર્ષન્નમૃતવારિદઃ ।
 નાનૌષધીર્જનયતિ નાનાવૃક્ષલતાંકુરાન્ ॥ ૨૬૫ ॥
 રસમેઘસ્તતઃ સપ્તા-હોરાત્રન્ સુરસોદકઃ ।
 વનસ્પતિષુ તિક્તાદીન્ જનયેત્પંચથા રસાન્ ॥ ૨૬૬ ॥
 પંચાનામેવ ભેદાનાં યદ્રસેષુ વિવક્ષણં ।
 તલ્લવણમધુરયો-રભેદસ્ય વિવક્ષયૌ ॥ ૨૬૭ ॥
 માધુર્યરસસંસર્ગો લવણે સ્ફુટમીક્ષ્યતે ।
 સ્વાદુત્વં લવણક્ષેપે ભવેત્સર્વરસેષુ યત્ ॥ ૨૬૮ ॥

ત્યારપછી તે પુષ્કરાવર્ત મેઘ શાંત થયા બાદ પોતાનો વારો આવ્યો હોય તેમ ક્ષીરનો મેઘ ઉત્પન્ન થાય છે. ૨૬૨.

તે વરસાદ પણ પૂર્વના વરસાદની જેમ સાત અહોરાત્ર સુધી સતત વરસે છે અને તે પૃથ્વીને સુંદર ગોક્ષીરના વર્ણ સમાન જળથી વર્ણ,ગંધ, રસ અને સ્પર્શવાળી કરે છે. ૨૬૩.

તે ક્ષીર મેઘ વિરામ થયા બાદ ઘૃતમેઘ સાત અહોરાત્ર સુધી સતત ઘૃતોદકને વરસાવે છે અને તે પૃથ્વીમાં સ્નિગ્ધતાને ઉત્પન્ન કરે છે. ૨૬૪.

ત્યારપછી અમૃતમેઘ સાત અહોરાત્રસુધી સતત અમૃત જળને વરસાવે છે તે વિવિધ પ્રકારની ઔષધિઓને તેમજ વિવિધ પ્રકારના વૃક્ષ અને લતાના અંકુરાને ઉત્પન્ન કરે છે. ૨૬૫.

ત્યારપછી રસમેઘ સાત અહોરાત્ર સુધી સુરસોદક વરસાવે છે. તે વનસ્પતિઓમાં તિક્તાદિ પાંચ પ્રકારના રસને ઉત્પન્ન કરે છે. ૨૬૬.

અહીં જે પાંચ રસ કહ્યા છે, તે લવણ અને મધુરરસના અભેદની વિવક્ષાથી કહ્યા છે. ૨૬૭.

કારણ કે માધુર્ય રસનો સંસર્ગ લવણમાં સ્પષ્ટ દેખાય છે, સર્વ રસમાં લવણ નાખવાથી સ્વાદિષ્ઠ થાય છે. ૨૬૮.

આ પુષ્કરાવર્ત વિગેરે મેઘ અત્યુત્તમ છે. તે પંચપરમેષ્ઠિની જેમ જગતની સ્વસ્થતાને ઉત્પન્ન

અત્યુત્તમા અમી મેઘાઃ પુષ્કરાવર્તકાદયઃ ।
 જનયંતિ જગત્સ્વસ્થં પંચેવ પરમેષ્ઠિનઃ ॥ ૨૬૯ ॥
 આઘોઽત્ર શમયેદ્દાહં દ્વિતીયો જનયેચ્છુભાન્ ।
 વર્ણગંધરસસ્પર્શાન્ ભુવઃ સ્નેહં તૃતીયકઃ ॥ ૨૭૦ ॥
 તુર્યો વનસ્પતીન્ સર્વાન્ પંચમસ્તદ્ગતાન્ રસાન્ ।
 આહુઃ પ્રયોજનાન્યેવં પંચાનામપ્યનુક્રમાત્ ॥ ૨૭૧ ॥
 તતઃ ક્રમાદ્ભવેદ્ભૂમિર્ભૂરિર્ભિર્નવપલ્લવૈઃ ।
 વૃક્ષગુચ્છલતાગુલ્મ-તૃણાદિભિરલંકૃતા ॥ ૨૭૨ ॥
 તદા પ્રસન્ના તૃપ્તા ચ ભૂમિર્ભાતિ નવાંકુરા ।
 રોમાંચિતેવ ભૂયિષ્ઠ-કાલેન કૃતપારણા ॥ ૨૭૩ ॥
 પ્રાપ્તધાતુક્ષયા શુષ્કા યા મૃતેવાભવન્મહી ।
 સા પુનર્યૌવનં પ્રાપિ સત્કાલેન રસાયનૈઃ ॥ ૨૭૪ ॥
 મનોરમાં સુખસ્પર્શી પ્રોત્ફુલ્લદ્રુમમંડિતાં ।
 તદા વિલોક્ય તે ભૂમિં મોદંતે બિલવાસિનઃ ॥ ૨૭૫ ॥
 તતો બિલેભ્યસ્તે માતૃ-ગર્ભેભ્ય ઇવ નિર્ગતાઃ ।
 અપૂર્વમિવ પશ્યંતિ વિશ્વં પ્રાપ્તમહાસુખાઃ ॥ ૨૭૬ ॥

કરે છે. ૨૬૯.

એમાં પ્રથમનો મેઘ દાહને શમાવે છે, બીજો મેઘ શુભ એવા વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ, ઉત્પન્ન કરે છે, ત્રીજો મેઘ જમીનમાં સ્નિગ્ધતા લાવે છે, ચોથો મેઘ સર્વ વનસ્પતિઓ ઉત્પન્ન કરે છે અને પાંચમો મેઘ તદ્ગતરસને ઉપજાવે છે. એ પ્રમાણે પાંચે પ્રકારના મેઘના અનુક્રમે પ્રયોજન કહેલ છે. ૨૭૦-૨૭૧.

ત્યારપછી અનુક્રમે જમીન ઘણા નવપલ્લવવાળા વૃક્ષ, ગુચ્છ, લતા, ગુલ્મ અને તૃણાદિવડે અલંકૃત થાય છે. ૨૭૨.

તે વખતે જમીન પ્રસન્ન, તૃપ્ત, નવા અંકુરાવાળી, રોમાંચિત થયેલ હોય તેવી અને ઘણાં કાળે પારણું કરેલ હોય તેવી થાય છે. ૨૭૩.

જે પૃથ્વી ધાતુક્ષયને પામેલી, શુષ્ક અને મરણ પામેલા જેવી દેખાતી હતી, તે સારા વખતમાં રસાયણવડે નવું યૌવન પામતી હોય તેવી દેખાય છે. ૨૭૪.

તે વખતે મનોરમ, સુખદ સ્પર્શવાળી, વિકસ્વર વૃક્ષોથી શોભતી એવી તે ભૂમિને જોઈને બિલવાસી મનુષ્યો હર્ષ પામે છે. ૨૭૫.

તેથી માતાના ગર્ભમાંથી નીકળે તેમ બિલમાંથી નીકળીને મહાસુખને પામેલા તેઓ અપૂર્વ

ગણશસ્ત્રેઽથ સંભૂય વદંત્યેવં પરસ્પરં ।
 જાતો ભોઃ સુખકૃત્કાલો રમણીયં ચ ભૂતલં ॥ ૨૭૭ ॥
 વનસ્પતિભિરેભિશ્ચ દલપુષ્પફલાંચિતૈઃ ।
 મધુરૈઃ પાવનૈઃ પથ્યૈરાહારો નો ભવત્વથ ॥ ૨૭૮ ॥
 અતઃ પરં ચ યઃ કોઽપિ મત્સ્યકૂર્માદિજાંગલૈઃ ।
 કરિષ્યત્યશુભૈર્વૃત્તિઃ, સ પાપોઽસ્મદ્ગણાદ્દહિઃ ॥ ૨૭૯ ॥
 તસ્ય નામાપિ ન ગ્રાહ્યંવીક્ષણીયં મુખં ન ચ ।
 છાયાપ્યસ્ય પરિત્યાજ્યા દૂરેંગસ્પર્શનાદિકં ॥ ૨૮૦ ॥
 ઇતિ વ્યવસ્થાં સંસ્થાપ્ય તે રમંતે યથાસુખં ।
 ભૂતલેઽલંકૃતે વિષ્વગ્ રમ્યૈસ્તૃણલતાદિભિઃ ॥ ૨૮૧ ॥
 કુતશ્ચિત્પુરુષાત્તેઽથ જાતિસ્મૃત્યાદિશાલિનઃ ।
 ક્ષેત્રાધિષ્ઠાતૃદેવાદ્વા કાલાનુભાવતોઽપિ ચ ॥ ૨૮૨ ॥
 તે જનાઃ પ્રાપ્તનૈપુણ્યા વ્યવસ્થામપરામપિ ।
 કુર્વંતિ નગરગ્રામ-નિકાયરચનાદિકાં ॥ ૨૮૩ ॥

એવા વિશ્વને જોતા હોય તેમ ચમત્કાર પામે છે. ૨૭૬.

પછી તેઓ સમુદાયમાં એકઠા થઈને પરસ્પર કહેવા લાગે છે કે -“અરે ભાઈઓ ! સુખકારી કાળ થવાથી ભૂતળ રમણીય થયેલ છે. ૨૭૭.

હવે આપણે આહાર પત્ર, પુષ્પ ને ફલથી યુક્ત વનસ્પતિનો થાઓ, જે મધુર, પાવન અને પથ્ય છે. ૨૭૮.

હવે પછી જે કોઈ મત્સ્ય કૂર્માદિના માંસ જેવા અશુભ પદાર્થવડે જીવન ચલાવશે, તે પાપીને અમારા સમૂહમાંથી બહાર સમજવો. ૨૭૯.

તેનું નામ પણ ન લેવું. તેનું મુખ પણ ન જોવું. તેની છાયા પણ તજવી તો પછી અંગસ્પર્શનાદિકની વાત તો દૂર જ જાણવી.” ૨૮૦.

આ પ્રમાણે વ્યવસ્થા સ્થાપન કરીને તેઓ સુંદર એવા તૃણ અને લતાદિવડે અલંકૃત એવી પૃથ્વીપર સુખપૂર્વક આનંદ કરે છે. ૨૮૧.

ત્યારપછી તેમાંથી કોઈક જાતિસ્મરણવાળા મનુષ્યથી અથવા ક્ષેત્રના અધિષ્ઠાયક દેવના કહેવાથી અને કાળના અનુભાવથી તે લોકો નિપુણતા પ્રાપ્ત કરીને નગર ગ્રામ વિગેરેની બીજી વ્યવસ્થાઓ પણ કરે છે. ૨૮૨-૨૮૩.

અન્નપાકાંગસંસ્કાર-વસ્ત્રાલંકરણાન્યપિ ।

વિવાહરાજનીત્યાદિ ક્રમાત્સર્વં પ્રવર્તતે ॥ ૨૮૪ ॥

તથોક્તં જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિવૃત્તૌ એતદરકવર્ણને-દ્વિતીયારે પુરાદિનિવેશરાજનીતિવ્યવસ્થા-
દિકૃજ્જાતિસ્મારકાદિપુરુષદ્વારા વા ક્ષેત્રાધિષ્ઠાયકદેવપ્રયોગેણ વા કાલાનુભાવજનિતનૈપુણ્યેન
વા તસ્ય સુસંભવત્વાદિતિ. કાલસપ્તતૌ તુ-દ્વિતીયારકે નગરાદિસ્થિતિકારિણઃ કુલકરા ભવં-
તીત્યુક્તં ।

તથાહિ-“બીએ ૩ પુરાઈકરો જાડસરો વિમલવાહન ૧ સુદામો ૨ ।

સંગમ ૩ સુપાસ ૪ દત્તો ૫ સુમુહ ૬ સુમઈ ૭ કુલગરત્તિ ॥ ૨૮૪ A ॥

સ્થાનાંગસપ્તમસ્થાનેઽપ્યુક્તં-“ભરહે વાસે આગમેસ્સાએ ઓસપ્પિનીએ સત્ત કુલકરા
ભવિસ્સંતિ,

તં જહા-મિત્તવાહણે ૧ સુભોમે ૨ ય સુપ્પમે ૩ ય સયંપમે ૪ ।

દત્તે ૫ સુહુમે ૬ સુબંધૂ ૭ ય આગમેસાણ હોક્ખત્તિ ॥ ૨૮૪ B ॥

ષટ્ સંસ્થાનાનિ તે દધ્યુઃ ક્રમાત્સંહનનાનિ ચ ।

યાંતિ કર્માનુસારેણ જના ગતિચતુષ્ટયે ॥ ૨૮૫ ॥

ઉત્કર્ષાદરકસ્યાદૌ તે વિંશત્યબ્દજીવિનઃ ।

અંતે ચ ત્રિંશદધિક-શતવર્ષાયુષો જનાઃ ॥ ૨૮૬ ॥

અને તે જ રીત અન્નનો પાક, અંગનો સંસ્કાર અને વસ્ત્રાલંકારો તેમજ વિવાહ અને રાજનીતિ
વિગેરે બધું અનુક્રમે પ્રવર્તે છે. ૨૮૪.

શ્રી જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિની વૃત્તિમાં એ આરાના વર્ણનમાં કહ્યું છે કે, બીજા આરામાં નગરાદિનું
વસાવવું તથા રાજનીતિસંબંધી વ્યવસ્થાદિ કરનાર જાતિસ્મારકાદિ^૧ પુરુષ દ્વારા અથવા
ક્ષેત્રાધિષ્ઠાયક દેવના પ્રયોગથી અથવા કાળાનુભાવજનિતનિપુણતાથી તેનો સારી રીતે થવાનો સંભવ
છે.” કાળસપ્તતિમાં તો બીજા આરામાં નગરાદિ સ્થિતિના કરનારા કુલકરો થાય છે - એમ કહ્યું છે.

તે આ પ્રમાણે -“ બીજે આરે નગરાદિ કરનારા જાતિસ્મરણવાળા વિમલાવાહન ૧, સુદામ, ૨
સંગમ, ૩ સુવાસ, ૪ દત્ત, ૫ સુમુખ ૬, ને સુમતિ ૭, એ કુલકરો જાણવા.” ૨૮૪ A

શ્રી સ્થાનાંગસૂત્રના સાતમા સ્થાનમાં પણ કહ્યું છે કે-“ભરતક્ષેત્રમાં આવતી ઉત્સર્પિણીમાં
સાત કુલકરો થશે. ૧ મિત્તવાહન, ૨ સુભૂમ, ૩ સુપ્રભ, ૪ સ્વયંપ્રભ, ૫ દત્ત, ૬ સુધર્મ અને ૭.
સુબંધુ-આ પ્રમાણે આગામી કાળે થશે.” ૨૮૪ B

તે કાળના મનુષ્યો અનુક્રમે છએ સંસ્થાનના અને છએ સંઘયજ્ઞના ધારણ કરનારા તેમજ
કર્માનુસારે ચારે ગતિમાં જનારા થાય છે. ૨૮૫.

ઉત્કૃષ્ટથી તે આરાની આદિમાં વીશ વર્ષના આયુવાળા અને અંતે એક સો ત્રીશ વર્ષના

૧. જેને જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું છે તેવા.

આદૌ સ્યુર્ધિકરોત્તુંગ-વપુષસ્તે તતઃ ક્રમાત્ ।
 વર્ધ્ધમાનોચ્છ્રયા અંતે સપ્તહસ્તસમુચ્છ્રિતાઃ ॥ ૨૮૭ ॥
 વર્ણગંધરસસ્પર્શ-જીવિતોદ્યત્વપર્યવૈઃ ।
 વર્ધ્ધમાનૈર્વર્ધ્ધમાનૈઃ પૂર્ણેઽસ્મિન્ દુષ્ષમારકે ॥ ૨૮૮ ॥
 તૃતીયોઽરઃ પ્રવિશતિ દુઃષમસુષમાભિધઃ ।
 સ પ્રાતિલોમ્યાત્પૂર્ણોક્ત-ચતુર્થારકસન્નિભઃ ॥ ૨૮૯ ॥
 અરકસ્યાસ્ય પક્ષેષુ ગતેષુ પ્રથમક્ષણાત્ ।
 ઇકોનનવતાવાદ્ય-જિનોત્પત્તિઃ પ્રજાયતે ॥ ૨૯૦ ॥
 તથાહુઃ-કાલદુગે તિચઉત્થા-રણસુ ઇગૂણનવદ્વિપક્ષેસુ ।
 સેસગણસુ સિજ્ઞંતિ હુંતિ પદ્મંતિમજિણંદા ॥ ૨૯૧ ॥
 ઇષોઽવસર્પિણીજાત-ચતુર્વિંશજિનોપમઃ ।
 પ્રાયોગમાનવર્ણાયુઃ-કાંતિપ્રભૃતિપર્યવૈઃ ॥ ૨૯૨ ॥
 ઇત્યુત્સર્પિણ્યવસર્પિ-ણ્યર્હઞ્ચક્ર-ચાદયોઽખિલાઃ ।
 પ્રાતિલોમ્યાનુલોમ્યાભ્યાં ભાવ્યાસ્તુલ્યા મનીષિભિઃ ॥ ૨૯૩ ॥
 મિથોંતરં તાવદેવ યસ્યોત્પત્તિર્યદોદિતા ।
 શેષેઽરકેઽવસર્પિણ્યાં સોત્સર્પિણ્યાં ગતેઽરકે ॥ ૨૯૪ ॥

આયુવાળા મનુષ્યો થશે. ૨૮૬.

પ્રારંભમાં બે હાથ ઊંચા શરીરવાળા અને અનુક્રમે વૃદ્ધિ પામતા તે આરાને અંતે સાત હાથની ઊંચાઈવાળા મનુષ્યો હોય છે. ૨૮૭.

વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ, જીવિત, ઉચ્ચત્વ વિગેરે પર્યાયોથી વધતા-વધતા એ દુષ્ષમ આરો પૂર્ણ થયા બાદ ત્રીજો આરો દુષ્ષમસુષમ નામનો શરૂ થાય છે. તે પ્રતિલોમપણે પૂર્વે કહેલા અવસર્પિણીના ચોથા આરા જેવો હોય છે. ૨૮૮-૨૮૯.

આ આરાના પ્રથમ ક્ષણથી નેવ્યાસી પક્ષ ગયા બાદ પ્રથમ જિનની ઉત્પત્તિ થાય છે. ૨૯૦.

કહ્યું છે કે- બંને પ્રકારના કાળમાં ત્રીજા અને ચોથા આરાના નેવ્યાસી પક્ષો ગયા બાદ અને રહ્યે છતે, પહેલા અને છેલ્લા જિનેન્દ્ર સિદ્ધિ પામે છે ને નવા થાય છે. ૨૯૧.

આ પ્રથમ તીર્થંકર અવસર્પિણીના ચોવીશમાં પ્રભુ સમાન અંગમાન, વર્ણ, આયુ, કાંતિ વિગેરે પર્યાયોથી પ્રાયે સમાન હોય છે. ૨૯૨.

એ પ્રમાણે ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણીમાં અરિહંત અને ચક્રી વિગેરે બધા શલાકાપુરુષોને ક્રમ અને ઉત્ક્રમથી બુદ્ધિમાનોએ સમાન જાણવા. ૨૯૩.

એક બીજા અરિહંતાદિ વચ્ચેનું અંતર પણ તેટલું જ સમજવું. જે જે પ્રભુની ઉત્પત્તિ,

ગતેડરકેડવસર્પિણ્યાં યસ્યોત્પત્તિર્યદોદિતા ।
 શેષેડરકે સોત્સર્પિણ્યાં સ્વયંભાવ્યા વિવેકિભિઃ ॥ ૨૯૫ ॥
 ત્રયોવિંશતિરર્હત-સ્તથૈકાદશ ચક્રિણઃ ।
 અરકેડસ્મિન્ ભવંત્યેવં સર્વેડપિ કેશવાદયઃ ॥ ૨૯૬ ॥
 આયુરબ્દશતં ત્રિંશ-માદાવત્રાંગિનાં ભવેત્ ।
 પૂર્વકોટિમિતં ચાંતે વર્ધ્ધમાનં શનૈઃ શનૈઃ ॥ ૨૯૭ ॥
 આદૌ સ્યુઃ સપ્તહસ્તોઽધ-વપુષો મનુજાસ્તતઃ ।
 વર્ધ્ધમાનાઃ પંચચાપ-શતોઽઘાંગાઃ સ્મૃતાઃ શ્રુતે ॥ ૨૯૮ ॥
 એવં પૂર્ણે તૃતીયેડરે ચતુર્થઃ પ્રવિશત્યરઃ ।
 સ પ્રાક્તનતૃતીયાભઃ સુષમદુષ્ષમાભિધઃ ॥ ૨૯૯ ॥
 એકોનનવતૌ પક્ષે-ષ્વતીતેષ્વાદિમક્ષણાત્ ।
 ચતુર્વિંશત્યાર્હતોડસ્મિન્નુત્પત્તિઃ સ્યાઽન્નિનેશિતુઃ ॥ ૩૦૦ ॥
 અરકેડસ્મિન્ ભવંત્યેવં દ્વાદશશ્ચક્રવર્ત્યપિ ।
 તત્પદ્ધતિસ્તુ સર્વાપિ વિજ્ઞેયા પૂર્વવર્ણિતા ॥ ૩૦૧ ॥

અવસર્પિણીમાં જે આરો બાકી રહેતા કહેલી છે, તે જ પ્રમાણે ઉત્સર્પિણીમાં તે પ્રભુની ઉત્પત્તિ તેટલો આરો ગયા બાદ સમજવી. ૨૯૪.

અવસર્પિણીમાં જે પ્રભુની ઉત્પત્તિ જેટલો આરો ગયા બાદ કહી છે. તેમની ઉત્પત્તિ, ઉત્સર્પિણીમાં તેટલો આરો બાકી રહે ત્યારે વિવેકીઓએ સ્વયં સમજી લેવી. ૨૯૫.

ત્રેવીશ અરિહંતો અને અગ્યાર ચક્રવર્તી તથા સર્વ વાસુદેવ વિગેરે આ ત્રીજા આરામાં થશે. ૨૯૬.

આ આરાના પ્રારંભમાં ૧૩૦ વર્ષનું આયુ અને ધીમે ધીમે વધતું વધતું અંતે કોડ પૂર્વનું થશે. ૨૯૭.

પ્રારંભમાં સાત હાથ ઊંચા શરીરવાળા મનુષ્યો થશે અને અનુક્રમે વધતાં વધતાં પાંચસો ધનુષ્યનું શરીર થશે એમ શ્રુતમાં કહ્યું છે. ૨૯૮.

આ પ્રમાણે ત્રીજો આરો પૂર્ણ થયા બાદ ચોથો આરો પ્રવેશ કરશે તે પૂર્વના ત્રીજા આરા જેવો સુષમદુષ્ષમા નામનો હશે. ૨૯૯.

તે આરાના પ્રથમ ક્ષણથી ૮૮ પક્ષો વ્યતીત થયા બાદ આ આરામાં ચોવીશમા પ્રભુની ઉત્પત્તિ થશે. ૩૦૦.

આ આરામાં પૂર્વની રીતે બારમા ચક્રીવર્તી પણ થશે. તેની પદ્ધતિ બધી પૂર્વે કહી ગયા પ્રમાણે સમજવી. ૩૦૧.

ઉત્સર્પિણ્યાં સ્યુસ્ત્રિષ્ટિઃ શલાકાપુરુષા ઇતિ ।
 દશક્ષેત્ર્યાં તૃતીયારે તુર્યાડરાઘાંશસંયુતે ॥ ૩૦૨ ॥
 એવં પંચમષષ્ઠારાવપિ ભાવ્યૌ વિપર્યયાત્ ।
 પૂર્વોદિતાવસર્પિણ્યા દ્વિતીયાદ્યારકોપમૌ ॥ ૩૦૩ ॥
 ઉત્સર્પિણ્યાં યથૈષ્યંત્યાં ક્ષેત્રેડસ્મિન્ ભરતાભિધે ।
 પદ્મનાભાભિધઃ શ્રીમાન્ પ્રથમોડર્હન્ ભવિષ્યતિ ॥ ૩૦૪ ॥
 સ ચ શ્રેણિકરાજસ્ય જીવઃ સીમંતકેડધુના ।
 નરક્રે વર્તતે રત્ન-પ્રભાયાં પ્રથમક્ષિતૌ ॥ ૩૦૫ ॥
 સ્થિતિં સ તત્ર ચતુર-શીતિવર્ષસહસ્રિકાં ।
 મધ્યમામનુભૂયાદ્ઈઃ કિયદ્ધિરધિકાં તતઃ ॥ ૩૦૬ ॥
 પાદમૂલે ભારતસ્ય વૈતાલ્યસ્ય મહાગિરેઃ ।
 દેશે દૂરગતક્લેશે પાંડુવર્ધ્નસંજ્ઞકે ॥ ૩૦૭ ॥
 શતદ્વારાભિધપુરે સુતરત્નં ભવિષ્યતિ ।
 સુમતેઃ કુલકરસ્ય ભદ્રાસ્ત્રીકુક્ષિસંભવઃ ॥ ૩૦૮ ॥

શ્રીવીરપદ્મનાભયોરંતરં ચૈવં-

ચુલસીવાસસહસ્સા વાસા સત્તેવ પંચ માસા ય ।

વીરમહાપરમાણં અંતરમેયં વિયાણાહિ ॥ ૩૦૯ ॥ ઇતિ નંદીવૃત્તૌ.

એ પ્રમાણે દશે ક્ષેત્રમાં ઉત્સર્પિણીમાં ચોથા આરાના આઘ અંશ સહિત ત્રીજા આરામાં ત્રેસઠ શલાકાપુરુષો થાય છે. ૩૦૨.

(એ પ્રમાણે પાંચમો-છઠ્ઠો આરો પણ ઉલ્ટો સમજવો. તે પૂર્વે કહેલ અવસર્પિણીના બીજા અને પહેલા આરા સમાન સમજવા.) ૩૦૩.

આવતી ઉત્સર્પિણીમાં આ ભરત નામના ક્ષેત્રમાં પદ્મનાભ નામના શ્રીમાન્ પ્રથમ અરિહંત થશે. ૩૦૪.

તે શ્રેણિક રાજનો જીવ અત્યારે રત્નપ્રભા નામની પ્રથમ પૃથ્વીમાં સીમંતક નામના નરકાવાસમાં રહેલ છે. ૩૦૫.

તેમની સ્થિતિ ત્યાં મધ્યમ એવી ૮૪૦૦૦ વર્ષથી કાંઈક અધિક છે. તેને ભોગવીને ભરતક્ષેત્રમાં આવેલા વૈતાલ્ય મહાગિરિની તળેટીમાં જેમાંથી ક્લેશ નાશ પામેલ છે એવા પાંડુવર્ધન નામના દેશમાં શતદ્વાર નામના નગરમાં સુમતિ નામના કુલકરની ભદ્રા નામની સ્ત્રીની કુક્ષિથી પુત્રરત્નપણે ઉત્પન્ન થશે. ૩૦૬-૩૦૮.

શ્રીવીરપ્રભુ અને પદ્મનાભનું અંતર આ પ્રમાણે-વીરપ્રભુ ને મહાપદ્મ પ્રભુનું અંતર '૮૪ હજાર

ઇદં વીરમહાપદ્મયોર્નિર્વાણોત્પાદયોરંતરં જ્ઞેયં. શ્રેણિકરાજજીવસ્ય તુ નરકે કિંચિદુક્તાં-
તરકાલાદધિકમેવાયુઃસંભવિ, શ્રેણિકે મૃતે તુ કિયત્કાલં વીરાહત્તે હિ વિહારાત્તાવતઃ કાલ-
સ્ય તદાયુષ્યધિકત્વાદિતિ.

સ ચતુર્દશભિઃ સ્વપ્નૈઃ સૂચિતઃ શક્રપૂજિતઃ ।
જનિષ્યતે દિને યસ્મિન્ તસ્મિન્નપુરેઽભિતઃ ॥ ૩૧૦ ॥
અંતર્બહિશ્ચ પદ્માનાં રત્નાનાં ચાતિભૂયસાં ।
વૃષ્ટિર્ભવિષ્યતિ પ્રાજ્યા વારામિવ તપાત્યયે ॥ ૩૧૧ ॥
તતઃ પિત્રાદયસ્તસ્ય મુદિતા દ્વાદશે દિને ।
કરિષ્યંતિ મહાપદ્મ ઇતિ નામ ગુણાનુગં ॥ ૩૧૨ ॥
સાધિકાષ્ટાબ્દવયસ-મથૈનં સુમતિઃ પિતા ।
સ્થાપયિષ્યતિ રાજ્યે સ્વે તતો રાજા ભવિષ્યતિ ॥ ૩૧૩ ॥
રાજ્યં પાલયતસ્તસ્ય શક્રસ્યેવ મહૌજસઃ ।
દેવૌ મહર્હિકાવેત્ય સેવિષ્યેતે પદદ્વયં ॥ ૩૧૪ ॥
યક્ષાણાં દાક્ષિણાત્યાનાં પૂર્ણભદ્રાભિધઃ પ્રભુઃ ।
માણિભદ્રશ્ચૌત્તરાહ-યક્ષાધીશઃ સુરેશ્વરઃ ॥ ૩૧૫ ॥

ને સાત વર્ષ ઉપર પાંચ માસનું જાણવું,' ૩૦૯. ઈતિ નંદીવૃત્તૌ.

આ અંતર વીરપ્રભુના નિર્વાણ અને મહાપદ્મ પ્રભુની ઉત્પત્તિનું જાણવું, તેથી શ્રેણિકરાજના જીવનું નરકાયુ આ અંતર ધ્યાનમાં લેતાં ૮૪૦૦૦ વર્ષથી અધિક સંભવે છે; કેમકે આ પાંચ વર્ષ ને સાત માસનું તથા શ્રેણિકરાજના મરણ પછી કેટલોક કાળ વીરપ્રભુ વિચર્યા હતા તેથી તેટલા કાળનું તેના આયુષ્યમાં અધિકપણું સમજવું.

તે ચૌદ સ્વપ્નવડે સૂચિત અને ઈંદ્રપૂજિત પ્રભુ, જે દિવસે જન્મશે તે દિવસે તે નગરની ચારેતરફ, ગીષ્મઋતુસંબંધી તાપ ગયા પછી પુષ્કળ જળની વૃષ્ટિ થાય તેવી અંદર અને બહાર અત્યંત પદ્મોની અને રત્નોની વૃષ્ટિ, થશે. ૩૧૦-૩૧૧.

તેથી માતાપિતા વિગેરે હર્ષિત થઈને બારમે દિવસે મહાપદ્મ એવું ગુણનિષ્પન્ન નામ સ્થાપન કરશે. ૩૧૨.

કાંઈક અધિક આઠ વર્ષની વયે સુમતિ પિતા તેમને પોતાના રાજ્યપર સ્થાપન કરશે એટલે તે રાજા થશે. ૩૧૩.

શક જેવા મહાતેજસ્વી એવા તે પ્રભુના રાજ્યકાલ દરમ્યાન મહર્હિક બે દેવો આવીને તેમના ચરણ કમલની સેવા કરશે. ૩૧૪.

દક્ષિણનિકાયના ઈંદ્ર પૂર્ણભદ્ર અને ઉત્તરનિકાયના ઈંદ્ર માણિભદ્ર એ બંને યક્ષેન્દ્રો તે પ્રભુના

एतौ द्वावपि यक्षेद्रौ प्रभोस्तस्य करिष्यतः ।
 सेनान्याविव सैन्यस्य कार्यं शत्रुजयादिकं ॥ ३१६ ॥
 सामंतादिस्तस्तस्य श्रेष्ठिपौरजनादिकः ।
 मिथः परिच्छदः सर्वः संभूयैवं वदिष्यति ॥ ३१७ ॥
 अहो सुरेद्रौ कुर्वति अस्यास्माकं महीपतेः ।
 सेनाकार्यं महाश्चर्य-पुण्यप्राग्भारशालिनः ॥ ३१८ ॥
 महापद्मनृપસ્યાર્થં દેવસેન ઇતિ સ્ફુટં ।
 નામાસ્તુ ગુણનિષ્પન્નં દ્વિતીયં રુચિરં તતઃ ॥ ૩૧૯ ॥
 દેવસેનનૃપસ્યાથ રાજ્યં પાલયતઃ ક્રમાત્ ।
 ઉત્પત્સ્યતે હસ્તિરત્નં ચતુર્દતં મહોજ્વલં ॥ ૩૨૦ ॥
 શક્રમૈરાવણાસ્થ-મિવ તં તેન હસ્તિના ।
 વિચરંતં શતદ્વાર-પુરે વીક્ષ્ય જનાઃ સમે ॥ ૩૨૧ ॥
 વદિષ્યંતિ મિથસ્તે ય-દેવસેનમહીપતેઃ ।
 વાહનં વિમલો હસ્તી તતો વિમલવાહનઃ ॥ ૩૨૨ ॥
 તૃતીયમિતિ નામાસ્તુ ત્રિનામૈવં ભવિષ્યતિ ।
 મહાપદ્મો દેવસેનો રાજા વિમલવાહનઃ ॥ ૩૨૩ ॥
 એવં ત્રિંશતમબ્દાનિ રાજ્યં ભુક્ત્વા મહાશયઃ ।
 દાનં દત્ત્વાબ્દિકં પ્રૌઢોત્સવૈઃ સ પ્રવ્રજિષ્યતિ ॥ ૩૨૪ ॥

સૈન્યના સેનાપતિની જેમ શત્રુનો જય કરવાનું કાર્ય કરશે. ૩૧૫-૩૧૬.

તે વખતે તેમના સામંતો શ્રેષ્ઠિઓ તેમજ પૌરજનો આદિ સર્વ પરિવાર અંદર અંદર ભેગા થઈને એમ કહેશે કે મહા આશ્ચર્યકારી પૂન્યના સમુદયી શોભતા એવા આપણા રાજાની સેનાનું કાર્ય દેવેન્દ્રો કરે છે તે આશ્ચર્યજનક છે, તેથી એ મહાપદ્મ રાજાનું દેવસેન એવું બીજું સુંદર અને ગુણનિષ્પન્ન, નામ સ્પષ્ટ હો.' ૩૧૭-૩૧૮.

એ દેવસેન રાજાના રાજ્ય પાલન દરમ્યાન અનુક્રમે ચાર દાંતવાળો અને મહાઉજ્જવળ હસ્તિરત્ન ઉત્પન્ન થશે. ૩૨૦.

શક્ર જેમ ઐરાવણ હસ્તિપર આરૂઢ થાય તેમ તે હસ્તિપર આરૂઢ થઈને શતદ્વારપુરમાં તેમને ફરતા જોઈને સર્વજનો અંદર અંદર કહેશે કે-દેવસેન રાજાનું વાહન વિમળહસ્તિ છે તેથી તેનું વિમળવાહન એવું ત્રીજું નામ હો.' એ રીતે તેમના મહાપદ્મ, દેવસેન અને વિમળવાહન એ ત્રણ નામ થશે. ૩૨૧-૩૨૩.

એ પ્રમાણે ત્રીશ વર્ષની વય થતાં સુધી રાજ્ય ભોગવીને એ મહાશય વાર્ષિકદાન આપી

દ્વાદશાબ્દાનિ સાર્દ્ધાનિ પક્ષેનાભ્યધિકાન્યથ ।
 છદ્મસ્થત્વે તપઃ કૃત્વા સ કેવલમવાપ્સ્યતિ ॥ ૩૨૫ ॥
 સપ્રતિક્રમણો ધર્મો યથા પંચમહાવ્રતઃ ।
 મુનીનાં શ્રાવકાણાં ચ દ્વાદશવ્રતબંધુરઃ ॥ ૩૨૬ ॥
 મહાવીરેણ જગદે જગદેકહિતાવહઃ ।
 મહાપદ્મોઽપિ ભગવાંસ્તથા સર્વં વદિષ્યતિ ॥ ૩૨૭ ॥ યુગ્મં ।
 અસ્ય પ્રભોર્ગણધરા એકાદશ ગણા નવ ।
 શ્રીવીરવદ્ભવિષ્યંતિ વર્ણલક્ષ્મોચ્છ્રયાદ્યપિ ॥ ૩૨૮ ॥
 કલ્યાણકાનાં પંચાનાં તિથિમાસદિનાદિકં ।
 શ્રીવર્દ્ધમાનવદ્ભવિ પદ્મનાભપ્રભોરપિ ॥ ૩૨૯ ॥
 સાર્દ્ધષળ્માસહીનાનિ વર્ષાણિ ત્રિંશતં ચ સઃ ।
 પાલયિષ્યતિ સર્વજ્ઞ-પર્યાયં સુરસેવિતઃ ॥ ૩૩૦ ॥
 દ્વિચત્વારિંશદબ્દાનિ શ્રામણ્યમનુભૂય ચ ।
 દ્વિસપ્તત્યબ્દસર્વાયુઃ પરમં પદમેષ્યતિ ॥ ૩૩૧ ॥
 સુપાશ્વો વર્દ્ધમાનસ્ય પિતૃવ્યોઃ યઃ પ્રભોરભૂત્ ।
 સૂરદેવાભિધો ભાવી સ દ્વિતીયો જિનોત્તમઃ ॥ ૩૩૨ ॥

મહાન મહોત્સવપૂર્વક ચારિત્ર ગ્રહણ કરશે. ૩૨૪.

બાર વર્ષ અને સાડા છ મહિના છઠ્ઠસ્થપણે તપ કરીને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરશે. ૩૨૫.

પછી પ્રતિક્રમણ યુક્ત, પાંચ મહાવ્રતરૂપ ધર્મ મુનિ માટે અને બારવ્રતરૂપ ધર્મ શ્રાવકો માટે જેમ મહાવીર પ્રભુએ કહ્યો હતો, તેમ જગતના અદ્વિતીય હિતેચ્છુ એવા મહાપદ્મપ્રભુ પણ તે જ પ્રમાણે સર્વ કહેશે. ૩૨૬-૩૨૭.

એ પ્રભુના ૧૧ ગણધર અને નવ ગણ વીરપ્રભુ પ્રમાણે થશે, તેમજ વર્ણ, લંછન અને શરીરની ઊંચાઈ પણ તે જ પ્રમાણે થશે. ૩૨૮.

પાંચ કલ્યાણકની તિથિઓ, માસ, દિવસ વિગેરે બધું પદ્મનાભપ્રભુનું મહાવીર સ્વામી પ્રમાણે સમજવું. ૩૨૯.

સુરસેવિત એવા તે પ્રભુ સાડા છ માસ ન્યૂન ત્રીશ વર્ષ સર્વજ્ઞપર્યાય પાળશે. ૩૩૦.

એ રીતે ૪૨ વર્ષ શ્રમણપણું અનુભવી, બોંતેર વર્ષનું સર્વાયુ ભોગવી પરમપદને પામશે. ૩૩૧.

વર્ધમાન પ્રભુના કાકા સુપાશ્વ નામે જે હતા તેનો જીવ સુરદેવ નામના બીજા જિનોત્તમ

પોટ્ટિલસ્ય ચ યો જીવઃ સ તૃતીયો ભવિષ્યતિ ।

સુપાર્શ્વનામા દેહાદિ-માનૈર્નેમિજિનોપમઃ ॥ ૩૩૩ ॥

યસ્તુ હસ્તિનાપુરવાસી ભદ્રાસાર્થવાહીપુત્રો દ્વાત્રિંશદ્ભાર્યાત્યાગી વીરશિષ્યઃ સર્વાર્થ-
સિદ્ધોત્પન્નો મહાવિદેહાત્સેત્સ્યઙ્રૌપપાતિકોપાંગે પ્રોક્તઃ સ ત્વન્ય એવ.

જીવો દૃઢાયુષસ્તુર્યો જિન ભાવી સ્વયંપ્રભઃ ।

કાર્તિકાત્મા ચ, સર્વાનુ-ભૂતિઃ પંચમતીર્થકૃત્ ॥ ૩૩૪ ॥

શ્રાવસ્ત્યાં શંખશતકા-વભૂતાં શ્રાવકોત્તમૌ ।

તત્ર કોષ્ઠકચૈત્યે ચ શ્રીવીરઃ સમવાસરત્ ॥ ૩૩૫ ॥

ભગવંતં નમસ્કર્તું શંખાઘાઃ શ્રાવકા યયુઃ ।

તતો નિવર્તમાનાંસ્તાન્ શ્રાદ્ધઃ શંખોઽબ્રવીદિતિ ॥ ૩૩૬ ॥

ઉપસ્કારયત પ્રાજ્ય-માહારમશનાદિકં ।

યથા તદઘ ધુંજાનાઃ પાક્ષિકં પર્વ કુર્મહે ॥ ૩૩૭ ॥

તે ચ શંખવચઃ શ્રાદ્ધાસ્તથેતિ પ્રતિપેદિરે ।

શંખશ્ચ નિર્મલમતિર્ગૃહિત્વા વ્યચિંતયત્ ॥ ૩૩૮ ॥

(પાર્શ્વનાથ જેવા) થશે. ૩૩૨.

પોટ્ટિલનો જીવ તે સુપાર્શ્વ નામે દેહાદિના માન વિગેરેમાં નેમિનાથ જેવા થશે. ૩૩૩.

જે હસ્તિનાપુરવાસી ભદ્રા સાર્થવાહીના પુત્ર, બત્રીશ સ્ત્રીના ત્યાગી, વીરપ્રભુના શિષ્ય, સર્વાર્થસિદ્ધમાં ઉત્પન્ન થયેલ છે. અને મહાવિદેહક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થઈ સિદ્ધિપદને પામશે-એમ ઉપપાતિક ઉપાંગમાં કહ્યું છે, તે તો આનાથી જુદા જ જાણવા.”

દૃઢાયુષ્યનો જીવ ચોથા સ્વયંપ્રભ નામે જિન થશે. કાર્તિક શેઠનો જીવ સર્વાનુભૂતિ નામે પાંચમા પ્રભુ થશે. ૩૩૪.

શ્રાવસ્તિમાં શંખ અને શતક નામે બે ઉત્તમ શ્રાવકો હતા. તે નગરના કોષ્ઠક નામના ઉદ્યાનમાં શ્રીવીરપ્રભુ સમવસર્યા. ૩૩૫.

ભગવંતના વંદન માટે શંખાદિ શ્રાવકો ગયા. તેઓને વાંદીને પાછા વળતાં તેમને શંખે કહ્યું. ૩૩૬.

કે-“પુષ્કળ અશનાદિ આહાર તૈયાર કરો કે આજે તે વાપરીને પછી પાક્ષિક પર્વની આરાધના કરીએ.” ૩૩૭.

તે શ્રાવકોએ શંખનું વચન કબૂલ કર્યું. નિર્મળ મતિવાળો શંખ ઘરે જઈને વિચારવા

ન શ્રેયાનઘ ભુક્ત્વા મે પૌષધઃ પાક્ષિકેઽહનિ ।
 તત્કુર્વેઽપોષણેનૈવ વિશુદ્ધં પર્વપૌષધં ॥ ૩૩૯ ॥
 શંખમાગમયંતે સ્મ શ્રાદ્ધાસ્તે સજ્જભોજનાઃ ।
 અનાગચ્છતિ તસ્મિંશ્ચ તદાહ્વાનાયા તદ્ગૃહે ॥ ૩૪૦ ॥
 શતકાપરનામા દ્રાક્ પુષ્કલી શ્રાવકો યયૌ ।
 શંખભાર્યોત્પલા ચાસ્ય ચકારાભ્યાગતોચિતિ ॥ ૩૪૧ ॥
 તતઃ પૌષધશાલાયાં શંખાઢ્યાયાં વિવેશ સઃ ।
 પ્રતિક્રમ્યેર્યાપથિકં શંખશ્રાવકમિત્યવક્ ॥ ૩૪૨ ॥
 સિદ્ધમન્નાદિ તચ્છીઘ્ર-માગચ્છ શ્રાવકવ્રજે ।
 તદ્ ભુક્ત્વાઘ યથા પર્વ-પૌષધં પ્રતિજાગૃમઃ ॥ ૩૪૩ ॥
 ઋચે શંખઃ પૌષધિકોઽપોષણેનાસ્મિ સોઽપ્યથ ।
 ન્યવેદયત્તત્સર્વેષાં તત્તે બુભુજિરે તતઃ ॥ ૩૪૪ ॥
 શંખોઽથાપારયિત્વૈવ પૌષધં પ્રાણમજ્જિનં ।
 પ્રાતઃ શ્રાદ્ધાઃ પરેઽપ્યેવં શુશ્રુવુર્દેશનાં પ્રભોઃ ॥ ૩૪૫ ॥

લાગ્યો. ૩૩૮.

કે-‘આજે પકિંજના દિવસે ભોજન વાપરીને પૌષધ કરવો તે મને શ્રેયકારી જણાતું નથી, તેથી આજે ઉપવાસ દ્વારા જ વિશુદ્ધ, પર્વપૌષધ કરું.’ (એમ કહીને તેણે પૌષધશાળામાં જઈને પૌષધ લીધો.) ૩૩૮.

પેલા શ્રાવકો ભોજન તૈયાર કરીને શંખની રાહ જોવા લાગ્યા, પણ શંખ ન આવવાથી તેને બોલાવવા તેને ઘરે શતક, જેનું બીજું નામ પુષ્કલી હતું તે શ્રાવક ગયો. શંખની ભાર્યા ઉત્પલાએ તેનો અતિથિ સત્કાર કર્યો. ૩૪૦-૩૪૧.

પછી શંખની પૌષધશાળામાં તેણે પ્રવેશ કર્યો અને ઈયાવહ્ની પરિક્કમ્મીને શંખ શ્રાવકને કહ્યું. ૩૪૨.

કે-‘બધું અન્નાદિ તૈયાર થયું છે માટે શ્રાવક સમુદાય સાથે જમવા માટે શીઘ્ર ચાલો, ત્યાં જમીને પછી આપણે પર્વપૌષધ કરીએ.’ ૩૪૩.

શંખ બોલ્યો કે-‘મેં તો ઉપવાસ કરીને જ પૌષધ કરેલ છે. તેથી તેણે જઈને બીજા સર્વને તે વાત કરી એટલે બાકીના શ્રાવકો જમ્યા. ૩૪૪.

હવે શંખ તથા બીજા શ્રાવકો પૌષધ પાર્યા વિના જ બીજે દિવસે સવારે પ્રભુ પાસે વંદન કરવા

દેશનાંતે શ્રાવકાસ્તે ગત્વા શંખસ્ય સન્નિધૌ ।
 અવાદિષુરુપાલંભં દ્વઃ સાધ્વસ્માનહીલયઃ ॥ ૩૪૬ ॥
 તતસ્તાન્ ભગવાનૂચે મા શંખં હીલયંતુ ભોઃ ।
 સુદૃષ્ટિર્દઢધર્માયં સુષ્ટુ જાગરિતો નિશિ ॥ ૩૪૭ ॥
 એવં યો વર્ધમાનેન સ્તુતસ્તાદૃશપર્ષદિ ।
 વિદેહે સેત્સ્યમાનોઽસૌ પંચમાંગ ઉદીરિતઃ ॥ ૩૪૮ ॥
 સ્વર્ગેઽસ્યાયુરપિ પ્રોક્તં શ્રુતે પલ્યચતુષ્ટયં ।
 ષષ્ઠો જિનસ્તુ શ્રીમલ્લિ-જિનસ્થાને ભવિષ્યતિ ॥ ૩૪૯ ॥
 તતશ્ચ-સંખ્યેય એવ કાલઃ સ્યાદ્ધાવિષષ્ટજિનોદયે ।
 તત્ ષષ્ટજિનજીવો યઃ શંખોઽન્યઃ સેતિ બુદ્ધ્યતે ॥ ૩૫૦ ॥
 સ્થાનાંગવૃત્તૌ ત્વયમેવ શંખો ભાવિતીર્થકૃત્તયા પ્રોક્તસ્તદાશયં ન વેદ્મીતિ.
 જીવઃ શંખસ્ય ષષ્ઠોઽર્હન્ ભાવી દેવશ્રુતાભિધઃ ।
 ભવિષ્યત્યુદયાખ્યોઽર્હન્નંદીજીવશ્ચ સપ્તમઃ ॥ ૩૫૧ ॥
 અષ્ટમોઽર્હન્ સુનંદસ્ય જીવઃ પેઢાલસંજ્ઞકઃ ।
 આનંદજીવો નવમઃ પોટ્ટિલાખ્યો જિનેશ્વરઃ ॥ ૩૫૨ ॥

આવ્યા અને વંદન કરીને પ્રભની દેશના સાંભળી. ૩૪૫.

દેશનાને અંતે તેઓએ શંખ શ્રાવક પાસે જઈને ઓલંભો દેવાપૂર્વક કહ્યું કે-‘કાલે ભલી અમારી હીલણા કરી ! ૩૪૬.

એટલે તે શ્રાવકોને પ્રભુએ કહ્યું કે-‘હે શ્રાવકો ! તમે શંખની હીલના ન કરશો, તે સુદૃષ્ટિ અને દઢધર્મા છે. રાત્રે એણે બહુ સારી જાગરિકા કરી છે.’ ૩૪૭.

આ પ્રમાણે શ્રીવર્ધમાનસ્વામીએ પર્ષદામાં તેની પ્રશંસા કરી. તે (સ્વર્ગે જઈ) મહાવિદેહેક્ષત્રમાં (મનુષ્ય થઈ) સિદ્ધિપદને પામશે એમ પાંચમા અંગમાં કહ્યું છે. ૩૪૮.

સ્વર્ગમાં તેનું આયુષ્ય પણ ચાર પલ્યોપમનું છે એમ શ્રુતમાં કહ્યું છે. અને તે આવતી ચોવીશીમાં મલ્લિજિન જેવા છઠા જિનેશ્વર થશે. ૩૪૯.

પરંતુ ભાવી છઠા જિનેશ્વર થતા સુધીમાં સંખ્યાતો કાળ જ વ્યતીત થશે. એટલે છઠા જિન થનાર શંખનો જીવ તે અન્ય જાણવો. ૩૫૦.

સ્થાનાંગવૃત્તિમાં તો આ શંખને જ ભાવી તીર્થકર થનાર કહેલ છે તેનો આશય સમજી શકાતો નથી.

છઠા અરિહંત દેવશ્રુત નામના શંખના જીવ થશે અને સાતમા ઉદય નામના અરિહંત નંદીના જીવ થશે. ૩૫૧.

આઠમા સુનંદના જીવ પેઢાલ નામે તીર્થકર થશે. નવમા આનંદના જીવ પોટ્ટિલ નામે જિનેશ્વર

દશમઃ શતકસ્યાત્મા શતકીર્તિર્ભવિષ્યતિ ।
 શંખસ્યાયં સહચરઃ પુષ્કલીત્યપરાહ્વયઃ ॥ ૩૫૩ ॥
 શ્રીહૈમવીરચરિત્રે તુ નવમઃ કેકસીજીવો દશમસ્તુ રેવતીજીવ ઇતિ દૃશ્યતે.
 સુતા ચેટકરાજસ્ય સુજ્યેષ્ઠા સ્વીકૃતવ્રતા ।
 આતાપનાં કરોતિ સ્મનિર્વસ્ત્રાંતરુપાશ્રયં ॥ ૩૫૪ ॥
 ઇતઃ પરિવ્રાટ્ પેઢાલો વિદ્યાસિદ્ધો ગવેષયન્ ।
 વિદ્યાદાનોવિતં પાત્રમપશ્યતાં મહાસતીં ॥ ૩૫૫ ॥
 યદ્યસ્યા બ્રહ્મચારિણ્યાઃ કૃક્ષિજસ્તનયો ભવેત્ ।
 તસ્યાર્હઃ સ્યાત્તદા વ્યાઘ્રી-દુગ્ધસ્ય સ્વર્ણપાત્રવત્ ॥ ૩૫૬ ॥
 વિચિંત્યૈવં ધૂમિકયા વ્યામોહં વિરચય્ય સઃ ।
 તદ્યોનાવક્ષિપદ્વીજં ક્રમાજ્જાતશ્ચ દારકઃ ॥ ૩૫૭ ॥
 સહ માત્રાન્યદા સોઽગા-જ્જિનાભ્યર્ણં તદા જિનં ।
 વિદ્યાભૃત્કાલસદીપઃ કો માં હંતેતિ પૃથ્વાન્ ॥ ૩૫૮ ॥

થશે. ૩૫૨.

દશમા શતકના જીવ શતકીર્તિ નામે પ્રભુ થશે. આ શંખનો મિત્ર જેનું બીજું નામ પુષ્કલી હતું તે જાણવો. ૩૫૩.

શ્રીહૈમવીર ચરિત્રમાં તો નવમા કેકસીના જીવ અને દશમા રેવતીના જીવ કહ્યા છે.

ચેડા રાજાની પુત્રી સુજ્યેષ્ઠા જેણે ચારિત્ર લીધેલ હતું. તે વસ્ત્ર રહિત ઉપાશ્રયમાં રહીને આતાપના લેતી હતી. ૩૫૪.

તે વખતે પેઢાલ નામનો વિદ્યાસિદ્ધ પરિવ્રાજક વિદ્યાદાનને ઉચિતપાત્રને શોધતો ત્યાં આવી ચડ્યો. તેણે આ મહાસતીને જોઈ. ૩૫૫.

અને વિચાર્યું કે - જો આ બ્રહ્મચારિણીની કુક્ષિથી પુત્ર થાય, તો તે વાઘણના દૂધ માટે સ્વર્ણના પાત્રની જેમ મારી વિદ્યા આપવા માટે યોગ્ય થાય. ૩૫૬.

આમ વિચારી ધૂમ્રમય વાતાવરણ બનાવી મુંઝવણમાં મૂકીને તેની યોનિમાં બીજનું ક્ષેપન કર્યું. અનુક્રમે તેને પુત્ર થયો (તેનું સત્યકી નામ પાડ્યું) ૩૫૭.

માતાની સાથે તે અન્યદા પ્રભુની પાસે ગયો. તે વખતે વિદ્યાધર કાલસંદિપે આવીને મારો હણનાર કોણ થશે ?' એમ પ્રભુને પૂછ્યું. ૩૫૮.

૧. આ શંખને શતક (પુષ્કલીના) સંબંધમાં આગળ જે હકીકત છે તેમાં જમીને રાત્રિપૌષ્ઠ કરવાનું સમજવું. શંખે જમ્યા વગર (ઉપવાસ કરીને) શેષ દિવસ સહિત રાત્રિપૌષ્ઠ લઈ લીધેલ છે અને પૌષ્ઠ પાર્યા વિના સવારે પ્રભુ પાસે બધા શ્રાવકો આવ્યા છે એમ સમજવું.

સ્વામિનોક્તે સત્યકિનિ તમુપેત્ય જહાસ સઃ ।
 મારયિષ્યસિ માં ત્વં રે હત્યુક્ત્વાઽપાતયત્પદોઃ ॥ ૩૫૯ ॥
 અપહૃત્યાન્યદા સાધ્વી-સકાશાજ્જનકેન સઃ ।
 સમગ્રા ગ્રાહિતો વિદ્યા ધીરઃ સાધયતિ સ્મ તાઃ ॥ ૩૬૦ ॥
 રોહિણ્યા વિદ્યયા વ્યાપા-દિતો જન્મસુ પંચસુ ।
 ષષ્ઠે જન્મનિ ષળ્માસ્ત્ર-યુષા તુષ્ટાપિ નાદૃતા ॥ ૩૬૧ ॥
 પ્રાગ્જન્મસાધનાતુષ્ટા ભવેઽસ્મિન્ સપ્તમે ચ સા ।
 લલાટે વિવરં કૃત્વા હૃદિ તસ્ય વિવેશ ચ ॥ ૩૬૨ ॥
 લલાટવિવરં ત્વક્ષિ જાતં દિવ્યાનુભાવતઃ ।
 જઘાન કાલસંદીપં સ પેઢાલં ચ દાંભિકં ॥ ૩૬૩ ॥
 પ્રાપ્તો વિદ્યાધરેંદ્રત્વં નત્વા સર્વાન્ જિનેશ્વરાન્ ।
 નાટ્યપૂજાં પ્રભોઃ કૃત્વા રમતે સ્મ યથાસુખં ॥ ૩૬૪ ॥
 મહાદેવ ઇતિ ધ્યાતો રુદ્ર એકાદશઃ સ ચ ।
 એકાદશો જિનો ભાવી સત્યકી સુવ્રતાભિધઃ ॥ ૩૬૫ ॥

પ્રભુએ કહ્યું કે આ સત્યકી તને મારનાર થશે. તે સાંભળી તેની પાસે આવી તે હસીને બોલ્યો કે -'અરે ! તું મને મારીશ !' એમ કહીને તેને પોતાના પગમાં પાડી દીધો. ૩૫૯.

અન્યદા સાધ્વી પાસેથી તેના પિતાએ તેનું હરણ કર્યું અને તેને બધી વિદ્યાઓ આપી. તે ધીરે તે બધી વિદ્યાઓ સાધી. ૩૬૦.

રોહિણી વિદ્યાએ પાંચ જન્મમાં સત્યકીના જીવને આ વિદ્યા સાધતાં મારી નાખ્યો હતો. છઠા જન્મમાં છ મહીના શેષ આયુષ્ય રહ્યું ત્યારે તુષ્ટમાન થઈ હતી પણ તેણે પોતાનું અલ્પ આયુ જાણી સ્વીકારી નહોતી. ૩૬૧.

આ સાતમા જન્મમાં તેના પૂર્વજન્મની સાધનાથી તે તુષ્ટમાન થઈ અને તેના લલાટમાં વિવર કરી તે વિવરદ્વારા તેણે તેના હૃદયમાં પ્રવેશ કર્યો. ૩૬૨.

લલાટનું વિવર દિવ્યપ્રભાવથી નેત્રરૂપ થયું. (એટલે તે ત્રણ નેત્રવાળો થયો.) પછી તેણે કાળસંદીપને માર્યો. અને દાંભિક એવા પેઢાળ વિદ્યાધરને (પોતાના બાપને) પણ માર્યો. ૩૬૩.

પછી તે વિદ્યાધરેંદ્રપણાને પામ્યો. તે સત્યકી વિદ્યાવડે સર્વ જિનેશ્વરોને નમીને પ્રભુની પાસે નાટ્યપૂજા કરી, યથેચ્છપણે-જેમ સુખ ઉપજે તેમ (સ્ત્રીઓની સાથે) રમતો હતો. ૩૬૪.

તે મહાદેવના નામથી પ્રસિદ્ધ થયો અને અગ્યારમો રુદ્ર થયો. એ સત્યકી ભાવી ચોવીશીમાં અગ્યારમાં સુવ્રત નામે તીર્થંકર થશે. ૩૬૫.

દ્વારકાધિપતિઃ કૃષ્ણ-વાસુદેવો મહર્લ્લિકઃ ।

ભક્તઃ શ્રીનેમિનાથસ્ય સદ્ધર્મઃ શ્રાવકોઽભવત્ ॥ ૩૬૬ ॥

અષ્ટાદશસહસ્રાણિ વંદમાનોઽન્યદા મુનીન્ ।

સ વંદનેન ગુરુણા સમ્યક્ત્વં ક્ષાયિકં દધૌ ॥ ૩૬૭ ॥

સત્તમક્ષિતિયોગ્યાનિ દુઃકૃતાન્યપવર્તયન્ ।

ચક્રે તૃતીયક્ષમાર્હાણિ તીર્થકૃત્રામ ચાર્જયત્ ॥ ૩૬૮ ॥

તથોક્તં-તિથ્યરત્તં સમ્પત્ત-ખાદ્યં સત્તમીઙ્ તદ્યાપ ।

વંદણેણં વિહિણા બદ્ધં ચ દસારસીહેણ ॥ ૩૬૯ ॥

કૃષ્ણજીવોઽમમાખ્યઃ સ દ્વાદશો ભવિતા જિનઃ ।

સુરાસુરનરાધીશ-પ્રણતક્રમપંકજઃ ॥ ૩૭૦ ॥

વસુદેવહિંદૌ તુ-કળ્હો તદ્યપુઢવીઓ ઉવદ્વિતા ભારહે વાસે સયદુવારે નયરે પત્તમંડલિ-
યભાવો પવ્વજ્જં પડિવજ્જિય તિથ્યરનામં પવજ્જિતા વેમાણિ ઉવજ્જિતા દુવાલસમો
અમમનામ તિથ્યરો ભવિસ્સઇ હત્યુક્તમિતિ જ્ઞેયં.

બલદેવસ્ય જીવોઽર્હ-ત્રિષ્કષાયસ્ત્રયોદશઃ ।

કૃષ્ણાગ્રજઃ કૃષ્ણતીર્થે સેત્સ્યતીત્યન્ય એવ સઃ ॥ ૩૭૧ ॥

દ્વારકાધિપતિ મહર્લ્લિક એવા કૃષ્ણ વાસુદેવ શ્રીનેમિનાથના ભક્ત થઈને સદ્ધર્મશાળી શ્રાવક થયા હતા. ૩૬૬.

અન્યદા તેમણે અદ્વારહજાર મુનિઓને વાંઘા-તે મહાન્ ગુરુ વંદનથી તેણે ક્ષાયિક સમકિત પ્રાપ્ત કર્યું. ૩૬૭.

સાતમી નરક યોગ્ય દુષ્કૃતની અપવર્તના કરી ત્રીજી નરક પૃથ્વી યોગ્ય કર્યું અને તીર્થંકરનામકર્મ ઉપાર્જન કર્યું. ૩૬૮.

કહ્યું છે કે-‘તીર્થંકરત્વ, ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ અને સાતમીથી ત્રીજી નરકનું આયુ વિધિપૂર્વક વંદન કરવાથી દશારસિંહ એટલે કૃષ્ણે બાંધ્યું.’ ૩૬૯.

એ કૃષ્ણનો જીવ બારમા અમમ નામે તીર્થંકર થશે અને જેમને સુર અસુર અને મનુષ્યોના સ્વામીઓ નમશે. ૩૭૦.

શ્રીવસુદેવહિંદિમાં તો -‘કૃષ્ણ ત્રીજી નરક પૃથ્વીમાંથી નીકળી, ભરતક્ષેત્રમાં શતદ્વાર નગરમાં માંડલિકારાજા થઈ, ચારિત્ર લઈ, તીર્થંકરનામકર્મ ઉપાર્જન કરી, વૈમાનિક દેવપણે ઉત્પન્ન થઈ બારમા અમમ નામે તીર્થંકર થશે.’ એમ કહેલું છે.

બળદેવના જીવ તેરમા ત્રિષ્કષાય નામે તીર્થંકર થશે. કૃષ્ણના મોટાભાઈ બળભદ્ર કૃષ્ણના

‘ભવસિદ્ધિઓ ય ભયવં ? સિદ્ધિસ્સઈ કળ્હતિત્થંમિ’ । ઇત્યાવશ્યકનિયુક્તિવચનાત્.
શ્રીનેમિચરિત્રેડપિ’-

‘ગચ્છંત્યવશ્યં તેડધસ્તા-ત્ત્વં ગામી વાલુકાપ્રભાં ।
શ્રુત્વેતિ કૃષ્ણઃ સદ્યોપિ નિતાતંવિધુરોડભવત્ ॥ ૩૭૨ ॥
ભૂયોડમ્યધત્ત સર્વજ્ઞો મા વિષીદ જનાર્દન ।
તત ઉદ્ધૃત્ય મર્ત્યસ્ત્વં ભાવી વૈમાનિકસ્તતઃ ॥ ૩૭૩ ॥
ઉત્સર્પિણ્યાં પ્રસર્પત્યાં શતદ્વારપુરેશિતુઃ ।
જિતૈશત્રોઃ સુતોડર્હસ્ત્વં દ્વાદશો નામતોડમમઃ ॥ ૩૭૪ ॥
બ્રહ્મલોકં બલો ગામી મર્ત્યો ભાવી તતશ્ચ્યુતઃ ।
તતોડપિ દેવતશ્ચ્યુત્વા ભાવ્યત્ર ભરતે પુમાન્ ॥ ૩૭૫ ॥
ઉત્સર્પિણ્યાં પ્રસર્પત્યા-મમમાખ્યસ્ય કેશવ ।
તીર્થનાથસ્ય તે તીર્થે સ મોક્ષમુપેયાસ્યતિ ॥ ૩૭૬ ॥
ભાવી જીવશ્ચ રોહિણ્યા નિષ્પુલાકશ્ચતુર્દશઃ ।
જિનો વૃજિનહદેવ-નરદેવનતક્રમઃ ॥ ૩૭૭ ॥

(અમમતીર્થકરના) તીર્થમાં સિદ્ધિપદને પામવાના છે. તેથી તીર્થકરના જીવ બળદેવ તે બીજા સમજવા. ૩૭૧.

શ્રી આવશ્યક નિયુક્તિમાં કહ્યું છે કે -‘હે ભગવંત્ ! તે ભવ્યસિદ્ધિ છે ?’ ઉત્તર- હા, તે કૃષ્ણના તીર્થમાં સિદ્ધિપદને પામશે.’

‘શ્રીહેમચંદ્રાચાર્યકૃત શ્રીનેમિચરિત્રમાં (દ્વારકાના દાહની કથાને પ્રસંગે દીક્ષા સંબંધી વાત કરતાં તેનો આશય જાણીને પ્રભુએ કહ્યું કે વાસુદેવો દીક્ષા લઈ શકતા જ નથી.) તેઓ અવશ્ય નીચે (નરકમાં) જ જાય છે, તમે પણ ત્રીજી વાલુકાપ્રભા પૃથ્વીમાં જશો.’ આ પ્રમાણે સાંભળીને તત્કાલ કૃષ્ણ અત્યંત વિહ્વળ બની ગયા. ૩૭૨.

એટલે ફરીને સર્વજ્ઞ પ્રભુએ કહ્યું કે -‘હે જનાર્દન ! તમે ખેદ ન પામો તે નરકમાંથી નીકળીને તમે મનુષ્ય થઈ વૈમાનિકદેવ થશો. ૩૭૩.

અને ત્યાંથી ચ્યવીને આવતી ઉત્સર્પિણીમાં શતદ્વારપુરના રાજા જિતશત્રુના પુત્ર થઈ બારમા અમમ નામે તીર્થકર થશો. ૩૭૪.

બળભદ્ર બ્રહ્મ દેવલોકમાં જઈ ત્યાંથી ચ્યવી મનુષ્ય થઈ દેવ થશે અને ત્યાંથી ચ્યવીને આ ભરતક્ષેત્રમાં પ્રસર્પતી (હવે પછી આવતી) ઉત્સર્પિણીમાં હે કેશવ ! બારમા અમમ નામના તીર્થકરના (તમારા) તીર્થમાં મોક્ષે જશે. ૩૭૫-૩૭૬.

રોહિણીનો જીવ નિષ્પુલાક નામના ચૌદમા તીર્થકર થશે. અને તે દુઃખનો નાશ કરનારા તથા

પુરે રાજગૃહેઽથાસીઽસેનજિન્મહીપતેઃ ।
 નાગાચ્ચો રથિકસ્તસ્ય પ્રેયસી સુલસાભિધા ॥ ૩૭૮ ॥
 તયા સુતાર્થી સ્વપતિ-રિંદ્રાદીન્માનયન્ સુરાન્ ।
 અન્યાં પરિણયેત્યુક્તો ન મેનેઽત્યંતતન્મનાઃ ॥ ૩૭૯ ॥
 તસ્યાઃ સમ્યક્ત્વવિષયાં પ્રશંસાં શક્રનિર્મિતાં ।
 અશ્રદ્ધત્સુરઃ કોઽપિ મુનિરુપઃ સમેત્ય તાં ॥ ૩૮૦ ॥
 ઋચે તવ ગૃહે લક્ષ-પાકં તૈલં યદસ્તિ તત્ ।
 દીયતાં ભિષજોક્તં મે તતઃ સા મુમુદે ભૃશં ॥ ૩૮૧ ॥
 આહરંત્યાશ્ચ તત્તૂર્ણં ભગ્નં દેવેન ભાજનં ।
 એવં દ્વિતીયં તૃતીયં નાચિઘત તથાપ્યસૌ ॥ ૩૮૨ ॥
 તતસ્તુષ્ટેન દેવેન દ્વાત્રિંશદ્ગુટિકા દદે ।
 આસાં પ્રભાવાદ્ દ્વાત્રિંશદ્ભવિતારઃ સુતાસ્તવ ॥ ૩૮૩ ॥
 પ્રયોજનેઽહં સ્મર્ત્તવ્યં ઇત્યુક્ત્વા સ તિરોદધૌ ।
 સર્વાભિરેકઃ પુત્રોઽસ્તિ-ત્યાજઙ્હે ગુટિકાસ્ત્વસૌ ॥ ૩૮૪ ॥

નર અને દેવોથી પૂજાશે. ૩૭૭.

રાજગૃહનગરમાં પ્રસેનજિતરાજાનો નાગ નામેનો સારથિ હતો. તેને સુલસા નામે સ્ત્રી હતી. ૩૭૮.

પુત્ર માટે ઈંદ્રાદિ દેવોની માનતા કરનારા પોતાના પતિને તેણીએ ‘બીજી સ્ત્રી પરણવાનું’ કહ્યું, પરંતુ તેના પર અત્યંત રાગી એવા તેણે તે વાત માની નહીં. ૩૭૯.

સમ્યક્ત્વના વિષયમાં તેની શકે કરેલી પ્રશંસા સાંભળીને તેના ઉપર શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન ન થવાથી કોઈ દેવ મુનિનું રૂપ કરીને તેની પાસે આવ્યો. ૩૮૦.

મુનિરૂપ દેવે કહ્યું-‘તમારા ઘરમાં લક્ષપાક તેલ છે તે વૈદ્ય મુને વાપરવાનું કહ્યું છે તેથી આપો.’ તે સાંભળીને સુલસા ઘણી હર્ષિત થઈ. ૩૮૧.

પછી તેલ લઈને ઉતાવળે આવતાં તેનું ભાજન દેવે (માયાથી) ભાંગી નાખ્યું. એમ બીજું ત્રીજું ભાજન પણ ભાંગી નાખ્યું તો પણ તે જરા પણ ખેદ ન પામી. ૩૮૨.

તેથી તુષ્ટમાન થયેલા દેવે તેને ૩૨ ગુટિકા આપી અને કહ્યું કે-‘આ ગુટિકાના પ્રભાવથી તમને ૩૨ પુત્રો થશે. ૩૮૩.

વળી કાંઈ કામ પડે તો મને સંભારજો.’ એમ કહીને તે દેવ અદૃશ્ય થયો. પછી ‘આ બધી ગુટિકા

દ્વાત્રિંશત્યથ ગર્ભેષુ કુર્વત્સુ જઠરવ્યથાં ।
 સ્મૃતઃ સ દેવશ્ચક્રે દ્રાક્ સ્વાસ્થ્યં સા સુષુવે સુતાન્ ॥ ૩૮૫ ॥
 સા ચેયં સુલસા પંચ-દશોઽર્હન્નિર્મમાભિધઃ ।
 ષોડશો રેવતીજીવ-શ્ચિત્રગુપ્તો ભવિષ્યતિ ॥ ૩૮૬ ॥
 તથાહિ-ગોશાલમુક્તયા તેજોલેશ્યયા ક્રશિતાંગકઃ ।
 અન્યેદ્યુર્મેઢિકગ્રામે-શ્રીવીરઃ સમવાસરત્ ॥ ૩૮૭ ॥
 અભૂત્સલોહિતં વર્ચ-સ્તતો વાર્તા જનેઽભવત્ ।
 ગોશાલકતપસ્તેજો-દગ્ધોઽર્હન્મૃત્યુમેષ્યતિ ॥ ૩૮૮ ॥
 તત્ શ્રુત્વા સિંહનામાન-મનગારં મહારવૈઃ ।
 રુદંતં પ્રભુરાહૂયે-ત્યેવં સ્માહ કૃપાનિધિઃ ॥ ૩૮૯ ॥
 ત્વયા કિં ક્ષિયતે નાહં મરિષ્યામ્યધુના ભુવિ ।
 વિહત્યાદ્વાન્ પંચદશાધ્યર્દ્ધાન્ ગંતાસ્મિ નિર્વૃત્તિં ॥ ૩૯૦ ॥
 કિં ચ ત્વં ગચ્છ નગરે રેવતિશ્રાવિકાગૃહે ।
 દ્વે કુષ્માણ્ડફલે યે ચ મદર્થં સંસ્કૃત્તે તયા ॥ ૩૯૧ ॥

એક સાથે ખાવાથી બત્રીશ લક્ષણો એક પુત્ર થાઓ' એમ વિચારી તે બધી ગુટિકાઓ ખાઈ ગઈ. ૩૮૪.

એટલે તેના ગર્ભમાં ૩૨ જીવો ઉત્પન્ન થયા. તેટલા ગર્ભથી જઠરમાં બહુ વ્યથા થવાથી તે દેવને સંભાર્યો. તેણે તરત જ સ્વસ્થતા કરી. અનુક્રમે ૩૨ પુત્રો જન્મ્યા. ૩૮૫.

તે સુલસાનો જીવ પંદરમા નિર્મમ નામે તીર્થંકર થશે. રેવતીનો જીવ ચિત્રગુપ્ત નામે સોળમા તીર્થંકર થશે. ૩૮૬.

તેની હકીકત આ પ્રમાણે--

ગોશાળે મૂકેલી તેજોલેશ્યાથી દુર્બળ શરીરવાળા થયેલા વીરપ્રભુ અન્યદા મેંઢિક ગામે સમવસર્યા. ૩૮૭.

પ્રભુને લોહીના ઝાડા થવાથી લોકોમાં વાતો થવા લાગી કે--'ગોશાળાના તપતેજથી દગ્ધ થયેલા અરિહંત મૃત્યુ પામશે.' ૩૮૮.

તે સાંભળીને મોટે સ્વરે રુદન કરતા સિંહ નામના અણગારને પોતાની પાસે બોલાવીને કૃપાનિધિ પ્રભુએ આ પ્રમાણે કહ્યું. ૩૮૯.

કે-'તું શા માટે ખેદ પામે છે ? હું હમણા મરણ પામવાનો નથી. હજુ પૃથ્વીપર સાડાપંદર વર્ષ વિચરીને પછી મોક્ષે જવાનો છું. ૩૯૦.

તેમ છતાં તું આ નગરમાં રેવતિ શ્રાવિકાને ત્યાં જા. તેણે બે કોળાના ફલ મારે માટે સંસ્કારિત

તાભ્યાં નાર્થઃ કિંતુ બીજ-પૂરપાકઃ કૃતસ્તયા ।
 સ્વકૃતે તં ચ નિર્દોષ-મેષણીયં સમાહર ॥ ૩૯૨ ॥
 તતશ્ચ મુનિના તેન યાચિતા રેવતી મુદા ।
 કૃતાર્થ મન્યમાના સ્વં દદૌ તસ્મૈ તદૌષધં ॥ ૩૯૩ ॥
 ભગવાનપિ નીરાગ-મનાસ્તદુદરેઽક્ષિપત્ ।
 તત્ક્ષણાત્ક્ષીણરોગોઽભૂત્સંઘઃ સર્વશ્ચ પિપ્રિયે ॥ ૩૯૪ ॥
 અર્જિતાનેકસુકૃત-સંચયા રેવતી તુ સા ।
 ષોડશસ્તીર્થકૃદ્ભાવી ચિત્રગુપ્તોઽભિધાનતઃ ॥ ૩૯૫ ॥
 ગવાલિજીવઃ સમાધિ-ર્ભાવી સત્તદશો જિનઃ ।
 સંવરાખ્યોઽઘાદશોઽર્હન્ ભાવી જીવશ્ચ ગાર્ગલેઃ ॥ ૩૯૬ ॥
 એકોનવિંશતિતમો જીવો દ્વીપાયનસ્ય ચ ।
 યશોધરાખ્યસ્તીર્થેશો ભવિતા ભવિતારકઃ ॥ ૩૯૭ ॥
 જિનોઽથ વિંશતિતમઃ કર્ણજીવો ભવિષ્યતિ ।
 જીવોઽર્હન્નારદસ્યૈક-વિંશો મલ્લજિનેશ્વરઃ ॥ ૩૯૮ ॥
 વિદ્યાધરઃ શ્રાવકોઽભૂતપરિવ્રાઙ્બંડાભિધઃ ।
 સોઽન્યદા દેશનાં શ્રુત્વા વર્દ્ધમાનજિનેશિતુઃ ॥ ૩૯૯ ॥

કર્યા છે; તેનું પ્રયોજન નથી, પરંતુ તેણે બીજોરાપાક પોતાને માટે કરેલો છે તે નિર્દોષને એષણીય છે તે લઈ આવ.' ૩૯૧-૩૯૨.

પછી સિંહમુનિ હર્ષપૂર્વક ત્યાં જઈને રેવતી પાસે બીજોરાપાકની યાચના કરી. એટલે પોતાના આત્માને કૃતાર્થ માનતી એવી તેણીએ તે ઔષધ તેમને આપ્યું. ૩૯૩.

નીરાગ મનવાળા ભગવંતે તે વાપર્યું, તેથી તત્ક્ષણ રોગ રહિત થઈ ગયા, એટલે સર્વ સંઘ ઘણો હર્ષિત થયો. ૩૯૪.

અનેક પ્રકારના સુકૃતનો સંચય કરીને તે રેવતી ચિત્રગુપ્ત નામના સોળમા તીર્થંકર થશે. ૩૯૫.

ગવાલિનો જીવ સમાધિ નામના સત્તરમા પ્રભુ થશે અને ગાર્ગલિનો જીવ સંવર નામના અઠારમા જિન થશે. ૩૯૬.

દ્વીપાયનનો જીવ યશોધર નામે ઓગણીશમા તીર્થંકર ભવ્યજીવોને તારનાર થશે. ૩૯૭.

કર્ણનો જીવ વીશમા (વિજય નામે) પ્રભુ થશે, નારદનો જીવ એકવીશમા મલ્લ નામે જિનેશ્વર થશે. ૩૯૮.

અંબડ નામે પરિવ્રાજક અનેક વિદ્યાઓને ધારણ કરનાર અન્યદા વર્ધમાન પ્રભુની દેશના

ગચ્છન્ રાજગૃહં ચંપા-નગર્યાઃ પ્રભુણોદિતઃ ।
 સુલસાયા મમ ક્ષેમ-કિંવદંતીં નિરૂપયેઃ ॥ ૪૦૦ ॥
 ઇતિ સ્થાનાંગવૃત્તૌ. ક્વચિદ્ધર્મલાભમવીવદદિતિ શ્રૂયતે.
 અંબડોઽચિંતયતુણ્ય-વતીયં સુલસા સતી ।
 સંદેશં સંદિશત્યેવં યસ્યૈ શ્રીત્રિજગદ્ગુરુઃ ॥ ૪૦૧ ॥
 કરોમ્યસ્યાઃ પરીક્ષાં ચ ગુણસ્તસ્યાઃ ક ઈદૃશઃ ।
 ધ્યાત્વેતિ ગત્વા તેનોચે પરિબ્રાહ્વેષધારિણા ॥ ૪૦૨ ॥
 ભક્ત્યા મે ભોજનં દેહિ ધર્મસ્તે ભવિતા મહાન્ ।
 તતો જગાદ સા શુદ્ધ-સમ્યક્ત્વૈકદૃઢાશયા ॥ ૪૦૩ ॥
 પ્રદત્ત ભોજન યેભ્યો ધર્મઃ સંજાયતે મહાન્ ।
 વિદિતા એવ તે ભ્રાતઃ સાધવો વિજિતેન્દ્રિયાઃ ॥ ૪૦૪ ॥
 સૌંતરિક્ષે તતઃ પદ્મા-સનાસીનો જનાન્ બહૂન્ ।
 વિસ્માપયામાસ માસ-તપસ્વીતિ જનાર્ચિતઃ ॥ ૪૦૫ ॥
 લોકઃ પપ્રચ્છ ભગવંસ્તપઃ પારણયાનયા ।
 પાવયિષ્યસિ કં ધન્યં સ પ્રાહ સુલસામિતિ ॥ ૪૦૬ ॥

સાંભળીને શ્રાવક થયો. ૩૮૮.

તેને ચંપાનગરીથી રાજગૃહ તરફ જતાં પ્રભુએ કહ્યું કે -‘સુલસાને મારા સુખશાતાના સમાચાર કહેજે.’ ૪૦૦.

આ પ્રમાણે ઠાણાંગની વૃત્તિમાં કહ્યું છે. કોઈ જગ્યાએ ધર્મલાભ કહેવાનું કહ્યું એમ સંભળાય છે.

તે સાંભળી અંબડ વિચારવા લાગ્યો કે -‘આ સુલસા સતી ખરેખરી પુણ્યવાન્ જણાય છે કે જેને શ્રી ત્રિજગદ્ગુરુ આવો સંદેશો કહેવરાવે છે. ૪૦૧.

તો હવે હું તેની પરીક્ષા કરું કે તેના એવા કયા ગુણ છે ?’ એમ વિચારી તેણે પરિબ્રાજકના વેષમાં તેને ત્યાં જઈને કહ્યું કે-૪૦૨.

‘ભક્તિપૂર્વક મને ભોજન આપ, તને મોટો ધર્મ થશે.’ તે સાંભળીને તેણે એક શુદ્ધ સમ્યક્ત્વના દૃઢ આશયથી કહ્યું. ૪૦૩.

કે-‘હે ભાઈ ! જેમને ભોજન દેવાથી મહાન ધર્મ થાય, તે તો વિજિતેન્દ્રિય એવા સાધુઓ જ પ્રસિદ્ધ છે.’ ૪૦૪.

ત્યારપછી ત્યાંથી નીકળીને અંબડે, માસક્ષમણનાં તપસ્વી તરીકે, ઘણાં લોકોથી પુજાઈને અંતરિક્ષમાં પદ્માસન વાળીને અદ્ધર રહી ઘણાને વિસ્મય પમાડ્યા. ૪૦૫.

લોકોએ તેમને પૂછ્યું કે -‘હે ભગવંત ! આ તમારા તપના પારણાવડે તમે કોને પવિત્ર કરશો ?’

દિષ્ટ્યા તવ ગૃહે ભાગ્યૈસ્તપસ્વી પારયિષ્યતિ ।
 સુલસોક્તા જનૈરુચે કિં નઃ પાઃખંડિકૈરિતિ ॥ ૪૦૭ ॥
 અંબડોઽપિ તદાકર્ણ્યા-ચિંતયદ્યુક્તમાદિશત્ ।
 સંદેશં જિનરાજોઽસ્યૈ યસ્યાઃ સમ્યક્ત્વમીદૃશં ॥ ૪૦૮ ॥
 તતઃ પરિવૃત્તઃ પૌરૈ-રુપેત્ય સુલસાગૃહે ।
 એનાં પ્રોક્તાપ્તસંદેશઃ પ્રશસંસ મુહુર્મુહુઃ ॥ ૪૦૯ ॥
 ભવિષ્યત્યંબડઃ સોઽયં દ્વાવિંશો દેવતીર્થકૃત્ ।
 ત્રયોવિંશોઽનંતવીર્યો જીવો દ્વારમદસ્ય સઃ ॥ ૪૧૦ ॥

યસ્ત્વંબડો મહાવિદેહે સેત્યન્નોપપાતિકેઽભિહિતઃ સોઽન્ય એવ સંભાવ્યતે ઇતિ સ્થાનાંગવૃત્તૌ.

ચતુર્વિંશઃ સ્વાતિજીવો ભદ્રકૃન્નામ તીર્થકૃત્ ।
 ભવિષ્યતિ ચતુર્થારસ્યાદૌ શ્રીવૃષભોપમઃ ॥ ૪૧૧ ॥

અયં ભાવિજિનનામક્રમઃ શ્રીવીરચરિત્રોદ્ધૃતપદ્યદીવાલીકલ્પાનુસારેણ.

શ્રીજિનપ્રભસૂરિકૃતપ્રાકૃતગદ્યદીવાલીકલ્પાભિપ્રાયસ્ત્વેવં-તઇઓ ઉદાઈજીવો સુપાસો,

તે બોલ્યો કે-‘સુલસાને’. ૪૦૬.

ત્યારે લોકોએ સુલસાને કહ્યું કે-‘તારા ભાગ્યથી તારે ઘરે આ તપસ્વી પારણું કરશે.’ ત્યારે સુલસા બોલી કે-‘મારે પાખંડીવડે શું ?’ ૪૦૭.

અંબડે તે સાંભળીને વિચાર્યું કે -‘જિનેશ્વરે તેને સંદેશ કહેવરાવ્યો છે તે યુક્ત છે કારણ કે તેનું સમક્તિ આવું નિર્મલ અને દૃઢ છે. ૪૦૮.

આમ વિચારીને પછી નગરલોકોની સાથે તે સુલસાને ઘરે ગયો અને પ્રભુએ કહેલ સંદેશ કહી વારંવાર તેની પ્રશંસા કરી. ૪૦૯.

તે અંબડ આ બાવીશમા દેવ નામના તીર્થકર થશે. ત્રેવીશમા અનંતવીર્ય નામના તીર્થકર દ્વારમદનો જીવ થશે. ૪૧૦.

જે અંબડ મહાવિદેહમાં સિદ્ધિપદ પામશે એમ ઔપપાતિક સૂત્રમાં કહેલ છે તે બીજો અંબડ સંભવે છે. ઇતિ સ્થાનાંગવૃત્તૌ.

ચોવીશમા ભદ્રકૃત નામના તીર્થકર સ્વાતિના જીવ થશે. તે ઉત્સર્પિણીના ચોથા આરાની આદિમાં ઋષભદેવની જેવા થશે. ૪૧૧.

આ ભાવી જિનોનો નામક્રમ શ્રીવીરચરિત્રમાંથી ઉદ્ધરેલ પદ્યબંધ દિવાળીકલ્પને અનુસારે લખેલ છે.

૧. જીવો યો નારદસ્ય સઃ ; નારદનો જીવ થશે.

ચઉત્થો પોટિલજીવો સયંપમો, પંચમો દઢાઉજીવો સવ્વાણુભૂઈ, છટ્ઠો કત્તિયજીવો દેવસુ-
ઓ, સત્તમો સંખજીવો ઉદઓ, અટ્ઠમો આણંદજીવો પેઢાલો, નવમો સુનંદજીવો પુટિલો,
દસમો સયગજીવો સયકિત્તી, ઇગારસમો દેવઈજીવો મુણિસુવ્વઓ, બારસમો કળહજીવો
અમમો, તેરસમો સઘઈજીવો નિક્કસાઓ, ચઉદ્દસમો બલદેવજીવો નિપ્પુલાઓ, પન્નરસમો
સુલસાજીવો નિમ્મમો, સોલસમો રોહિણીજીવો ચિત્તગુત્તો, કેઈ ભળંતિ કક્કિપુત્તો સિત્તુંજ્ઞે
ઉદ્ધારં કરિત્તા જિણભવણમંડિયં પુહવિં કાઉં અજ્જિયતિત્થયરનામો સગ્ગં ગંતું ચિત્તગુત્તો
જિણવરો હોહી. इत्थं य बहुसुंयमयं पमाणं. સત્તરસમો રેવઈજીવો સમાહી, અટ્ઠારસમો
સયલજીવો સંવરો, તેવીસઈમો અરજીવો અણંતવિરિઓ, ચઉવીસઈમો બુદ્ધજીવો ભદંકરો.
ઉક્તશેષાઃ પ્રાગ્વત્.

અત્ર તૃતીયો ય ઉદાયી ઉક્તઃ, સ તુ સ્થાનાંગસૂત્રોક્તવીરશાસનનિબદ્ધતીર્થકૃન્ના-
મનવજીવાંતઃપાતી કોણિકપુત્રઃ, યઃ કોણિકેઽપક્રાંતે પાડલિપુત્રં નગરં ન્યવીવિશત્, યશ્ચ
સ્વભવને પર્વદિનેષુ સદ્ગુરુનાહૂય પરમસંવિગ્નઃ પૌષધાદ્યન્વતિષ્ઠત્, એકદા ચ દેશનિર્ઘાટિ-
તરિપુરાજપુત્રેણ દ્વાદશવાર્ષિકદ્રવ્યસાધુના અભવ્યેન પૌષધિકઃ કંકાયઃ- કર્ત્તિકયા કંઠ-
કર્ત્તનેન વિનાશિતઃ સોઽયમિતિ.

સમવાયાંગસૂત્રે તુ-મહાપરમે ૧ સુરાદેવે ૨ સુપાસે ૩ સંયપમે ૪ ।

સવ્વાણુભૂતિ ૫ અરહા દિવગુત્તે ૬ જિણુત્તમે ॥ ૪૧૧ A ॥

શ્રીજિનપ્રભસૂરિકૃત પાકૃત ગદ્ય દીવાળીકલ્પમાં તો આ પ્રમાણે કહેલ છે-ત્રીજા ઉદાઈના જીવ
સુપાસ, ચોથા પોટિલના જીવ સ્વયંપ્રભ, પાંચમા દઢાયુના જીવ સર્વાનુભૂતિ, છઠ્ઠા કાર્તિકના જીવ
દેવસુત, સાતમા શંખના જીવ ઉદય, આઠમાં આનંદના જીવ પેઢાલ, નવમા સુનંદના જીવ પુટિલ,
દશમા શતકના જીવ શતકીર્તિ, અગ્યારમા દેવકીના જીવ મુનિસુવ્રત, બારમા કૃષ્ણના જીવ અમમ,
તેરમા સત્યકીના જીવ નિષ્કષાય, ચૌદમા બલદેવના જીવ નિપ્પુલાક, પંદરમા સુલસાના જીવ નિર્મમ,
સોળમા રોહિણીના જીવ ચિત્રગુપ્ત. કોઈ કહે છે કે-કલંકીના પુત્ર શત્રુજયપર ઉદ્ધાર કરી
જિનભવનોવડે પૃથ્વીને મંડિત કરીને તીર્થકરનામકર્મ ઉપાર્જન કરી સ્વર્ગે જઈ ચિત્રગુપ્ત જિનવર થશે.

અહિં બહુશ્રુત કહે તે પ્રમાણ. સત્તરમા રેવતીના જીવ સમાધિ, અઢારમા સયલના જીવ સંવર
ત્રેવીશમા અરના જીવ અનંતવીર્ય અને ચોવીશમા બુદ્ધના જીવ ભદંકર. બાકીના પ્રથમ કલ્પા પ્રમાણે
જાણવા.

અહીં ત્રીજા જે ઉદાયી કલ્પા, તે સ્થાનાંગ સૂત્રમાં કહેલા વીરપ્રભુના શાસનમાં નવ જીવોએ
તીર્થકર નામકર્મ બાંધ્યું છે તેમાંના કોણિકના પુત્ર સમજવા. જેણે કોણિક મરણ પામ્યા બાદ
પાટલિપુત્ર નગર વસાવ્યું. જે પોતાના ભવનમાં પર્વદિવસે સદ્ગુરુને બોલાવીને પરમ સંવિજ્ઞ એવો
પૌષધ લઈને રહેતો હતો. એકદા તેણે દેશમાંથી કાઢી મૂકેલા શત્રુ રાજાના પુત્ર અને અભવ્ય તથા
જેણે-બાર વર્ષ સુધી દ્રવ્યસાધુપણું પાળેલું, તેણે કંકલોહની છરીવડે પૌષધમાં રહેલા ઉદાયી રાજાનું

ઉદા ૭ પેઢાલપુત્તે ય ૮ પોટિલે ૯ સતણતિ ય ૧૦ ।
 મુણિસુવ્વતે ય અરહા ૧૧ સવ્વભાવવિદુ જિણે ॥ ૪૧૧ B ॥
 અમમે ૧૨ ણિક્કસાણ ય ૧૩ ણિપ્પુલાણ ય ૧૪ નિમ્મમે ૧૫ ।
 ચિત્તગુત્તે ૧૬ સમાહી ય ૧૭ આગમેસ્સાણ હોક્ખઈ ॥ ૪૧૧ C ॥
 સંવરે ૧૮ અણિઅટ્ટી ય ૧૯ વિજણ ૨૦ વિમલેતિ ય ૨૧ ।
 દેવોવવાણ ૨૨ અરહા અણંતવિરિણ ૨૩ ભદ્દેતિ ય ૨૪ ॥ ૪૧૧ D ॥
 ઇતિ નામક્રમો દૃશ્યતે.

તેષાં પૂર્વભવનામાન્યપિ તત્રૈવેત્યં દૃશ્યંતે.-

સેણિઅ ૧ સુપાસ ૨ ઉદા ૩ પોટિલ ૪ અણગાર તહ દઢાઝ ૫ અ ।
 કત્તિઅ ૬ સંખેઅ ૭ તહા નંદ ૮ સુનંદે ૯ અ સયણ અ ૧૦॥૪૧૧ E॥
 બોધવ્વા દેવઈ ચેવ ૧૧ સચ્છઈ ૧૨ તહ વાસુદેવ ૧૩ બલદેવે ૧૪ ।
 રોહિણી ૧૫ સુલસા ૧૬ ચેવ તત્તો ખલુ રેવતી ૧૭ ચેવ ॥ ૪૧૧ F ॥
 તત્તો હવઈ સયાલી ૧૮ બોધવ્વે ખલુ તહા ભયાલી ય ૧૯ ।
 દીવાપણે અ ૨૦ કણ્હો ૨૧ તત્તો ખલુ નારણ ચેવ ॥ ૪૧૧ G ॥
 અંબડે અ ૨૩ તહા સાઈ-બુદ્ધે અ ૨૪ હોઈ બોધવ્વે ।
 અસ્સપ્પિણી આગમેસ્સાણ તિથ્થયરાણં તુ પુવ્વભવા ॥ ૪૧૧ H ॥
 ઇતિ, પ્રવચનસારોદ્ધારેઽપ્યેવં દૃશ્યતે

ગળું કાપીને મારી નાખ્યા હતા, તે આ ઉદાચી સમજવા.

શ્રી સમવાયાંગસૂત્રમાં તો-મહાપદ્મ ૧, સુરોદેવ ૨, સુપાસ ૩, સ્વયંપ્રભ ૪, સર્વાનુભૂતિ ૫, દેવગુપ્ત ૬, ઉદય ૭, પેઢાલપુત્ર ૮, પોટિલ ૯, શતક ૧૦, મુનિસુવ્રત ૧૧, સર્વ ભાવને જાણનાર અમમ ૧૨, નિષ્કયાય ૧૩, નિષ્પુલાક ૧૪, નિર્મમ ૧૫, ચિત્રગુપ્ત ૧૬, સમાધિ ૧૭, સંવર ૧૮, અનિવૃત્તિ ૧૯, વિજય ૨૦, વિમલ ૨૧, દેવોપપાત ૨૨, અનંતવીર્ય ૨૩, અને ભદ્ર ૨૪ એ આવતી ચોવીશીમાં થનાર પ્રભુના નામ છે. ૪૧૧. A.B.C.D.

આવા નામનો ક્રમ દેખાય છે.

તેમના પૂર્વભવના નામ તેમાં જ આ પ્રમાણે કહ્યા છે-૧ શ્રેણિક, ૨ સુપાર્શ્વ, ૩ ઉદય, ૪ પોટિલ અણગાર, ૫ દઢાયુ, ૬ કાર્તિક, ૭ શંખ, ૮ નંદ, ૯ સુનંદ, ૧૦ શતક, ૧૧ દેવકી, ૧૨ સત્યકી, ૧૩ વાસુદેવ (કૃષ્ણ), ૧૪ બલદેવ, ૧૫ રોહિણી, ૧૬ સુલસા, ૧૭ રેવતી, ૧૮ શતાલી, ૧૯ ભયાલી, ૨૦ દ્વીપાયન, ૨૧ કૃષ્ણ, ૨૨ નારદ, ૨૩ અંબડ અને ૨૪ સ્વાતિબુદ્ધ-આ પ્રમાણે આગામી ચોવીશીમાં થનારા તીર્થંકરોના પૂર્વભવના નામો જાણવા. ૪૧૧. E.F.G.H.

પ્રવચનસારોદ્ધારમાં પણ એ જ પ્રમાણે દેખાય છે.

અહીં વાસુદેવનો જીવ તેરમા તીર્થંકર કહ્યા છે.^૧ અંતકૃત સૂત્રમાં તો બારમા કહ્યા છે. તે આ

૧. થનાર તીર્થંકરોના નામમાં અમમ નામ ૧૨મા પ્રભુનું સમવાયાંગમાં જ છે અને પૂર્વભવના નામમાં કૃષ્ણનું નામ તેરમું તેમાં જ કહ્યું છે.

કિંં ચાત્ર વાસુદેવજીવસ્ત્રયોદશજિનઃ પ્રોક્તઃ, અંતકૃત્સૂત્રે તુ દ્વાદશસ્તદુક્તંઆગ-મેસ્સાણ ઉસ્સપ્પિણીણ પુંડેસુ જળવણ્ણસુ સત્તદુવારે નયરે વારસમો અમમો ણામ અરહા ભવિસ્સઈત્તિ.

અત્ર દ્વાદશતીર્થકરોત્પત્તિઃ સાધિકષોડશાધ્યિવ્યતિક્રમે સ્યાત્, વિમલજિનસ્થાની-યત્વાત્તસ્ય, ઇયાંશ્ચ કાલો નારકભવાદૈશ્વતુર્ભિર્ભવૈઃ પૂર્વોક્તૈઃ સુપૂરઃ સ્યાત્, ત્રયોદશજિનસ્તુ વાસુપૂજ્યસ્થાનીયઃ, તદુત્પત્તિસ્તુ સાધિકષટ્ચત્વારિંશદધ્યિવ્યતિક્રમે તાવાન્ કાલસ્તુ પૂર્વો-ક્તૈર્ભવૈર્દુષ્પૂરો વાસુદેવજીવસ્યેતિ ધ્યેયં. અત્ર ચૈતેષાં પક્ષાણાં વિસંવાદે બહુશ્રુતાઃ સર્વવિદો વા પ્રમાણમિતિ જ્ઞેયં.

યેંચ નોક્તા વ્યતિકરા જિનાનાં ભાવિનામિહ ।

કેચિત્તેઽત્યંતવિદિતાઃ કેચિદ્ધાવિદિતા ઇતિ ॥ ૪૧૨ ॥

દીર્ઘદંતો ૧ ગૂઢદંતઃ ૨ શુદ્ધદંતસ્તૃતીયકઃ ૩ ।

શ્રીદંત ૪ શ્રીભૂતિ ૫ સોમાઃ ૬ પદ્મઃ ૭ સપ્તમચક્રમૃત્ ॥ ૪૧૩ ॥

મહાપદ્મશ્ચ ૮ શમશ્ચ ૯ ચક્રી ચ વિમલાભિધઃ ૧૦ ।

વિમલવાહનો ૧૧ રિષ્ઠો ૧૨ ભાવિનશ્ચક્રવર્તિનઃ ॥ ૪૧૪ ॥

ઇતિ પદ્યદીવાલીકલ્પકાલસપ્તતિકયોઃ, કિંતુ દીવાલીકલ્પે શ્રીદંતસ્થાને શ્રીચંદ્રો

પ્રમાણે-‘આગામી ઉત્સર્પિણીમાં પુંડ્રદેશમાં શતદ્વાર નગરમાં બારમા અમમ નામે તીર્થંકર થશે.’ અહીં બારમા તીર્થંકરની ઉત્પત્તિ ઉત્સર્પિણીના ત્રીજા આરાના કાંઈક અધિક સોળ સાગરોપમ વ્યતિક્રમે થાય છે, કારણ કે તે વિમળનાથ તીર્થંકરના સ્થાને છે. એટલો કાળ નારકભવ વિગેરે ચાર ભવ પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે થાય. ત્યારે પૂરો થાય છે. તેરમા જિનેશ્વરે તો વાસુપૂજ્યને સ્થાને ગણાય. તેમની ઉત્પત્તિ તો સાધિક ૪૬ સાગરોપમ વ્યતિક્રમે થાય. તેટલો કાળ તો પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે વાસુદેવના ચાર ભવથી પણ પૂર્ણ થઈ શકે નહીં એમ જાણવું, અહીં એ પક્ષોના વિસંવાદમાં બહુશ્રુત અથવા સર્વજ્ઞ કહે તે પ્રમાણ જાણવું.

ભાવી જિનવરોના પૂર્વ ભવના વ્યતિકરો જે અહીં નથી કહ્યા તેમાં કેટલાક બહુ પ્રસિદ્ધ અને કેટલાક અપ્રસિદ્ધ હોવાથી કહેલ નથી, એમ જાણવું. ૪૧૨.

હવે ભાવી ચક્રવર્તીના નામો કહે છે. ૧ દીર્ઘદંત, ૨ ગૂઢદંત, ૩ શુદ્ધદંત, ૪ શ્રીદંત, ૫ શ્રીભૂતિ, ૬ સોમ, ૭ પદ્મ, ૮ મહાપદ્મ, ૯ શમ, ૧૦ વિમલ, ૧૧ વિમલવાહન અને ૧૨ રિષ્ઠ ૪૧૩-૪૧૪.

આ પ્રમાણે પદ્ય દીવાળીકલ્પ અને કાલસપ્તતિકામાં કહેલ છે, પરંતુ દીવાળીકલ્પમાં શ્રીદંતને સ્થાને શ્રીચંદ્ર દેખાય છે. પૂર્વોક્ત પ્રાકૃત દીવાળીકલ્પમાં તો આઠમા નાયક અને નવમા મહાપદ્મ કહ્યા છે; બાકીના પૂર્વ પ્રમાણે કહેલ છે.

દૃશ્યતે, પૂર્વોક્તપ્રાકૃતદીવાલીકલ્પે તુ અષ્ટમો નાયકો નવમો મહાપદ્મ ઉક્તઃ, શેષાઃ, પ્રાગ્વત્.

સમવાયાંગે તુ-ભરહે ય ૧ દીહદંતે ય ૨ ગૂઢદંતે ય ૩ સુદ્ધદંતે ય ૪ ।

સિરિગુતે ય ૫ સિરિભૂઈ ૬ સિરિસોમે ય ૭ સત્તમે ॥ ૪૧૪ A ॥

પડમે ય ૮ મહાપડમે ૯ વિમલવાહણે ૧૦ વિપુલવાહણે ૧૧ ચેવ ।

રિટ્ઠે ૧૨ બારસમે વુત્તે આગમેસ્સાણ હોક્ખત્તિ ॥ ૪૧૪ B ॥

નંદિશ્ચ ૧ નંદિમિત્રશ્ચ ૨ તથા સુંદરબાહુકઃ ૩ ।

મહાબાહુ ૪ રતિબલો ૫ મહાબલ ૬ બલાભિધૌ ૭ ॥ ૪૧૫ ॥

દ્વિપૃષ્ઠશ્ચ ૮ ત્રિપૃષ્ઠશ્ચ ૯ વાસુદેવા અમી નવ ।

ઉત્સર્પિણ્યાં ભવિષ્યંત્યાં ભવિષ્યંતિ મહર્ષિકાઃ ॥ ૪૧૬ ॥

इति पद्यदीवालीकल्पकालसप्ततिकयोः, प्राकृतदीवालीकल्पे तु-सुंदरबाहुरित्यत्र सुंदरो बाहुश्चेति द्वावुक्तौ, त्रिपृष्ठश्च नोक्त इति, शेषं प्राग्वदिति.

નંદે ય ૧ નંદિમિત્તે ય ૨ દીહબાહૂ ૪ તહા મહાબાહૂ ૪ ।

અતિબલ ૫ મહબ્બલે ૬ બલભદ્રે ય ૭ સત્તમે ॥ ૪૧૬ A ॥

દુવિટ્ઠ ય ૮ તિવિટ્ઠ ય ૯ આગમિસ્સાણ વિપ્પહુણો । इति समवायांगे.

રામા બલો ૧ વૈજયંતો ૨-ઽજિતો ૩ ધર્મશ્ચ ૪ સુપ્રભઃ ૫ ।

સુદર્શનઃ ૬ સ્યાદાનંદો ૭ નંદનઃ ૮ પદ્મ ૯ इत्यपि ॥ ૪૧૭ ॥

इति प्रागुक्तग्रंथयोः.

શ્રીસમવાયાંગમાં તો કહ્યું છે કે-૧ ભરત, ૨ દીર્ઘદંત, ૩ ગૂઢદંત, ૪ શુદ્ધદંત, ૫ શ્રીગુપ્ત, ૬ શ્રીભૂતિ, ૭ શ્રીસોમ, ૮ પદ્મ ૮ મહાપદ્મ, ૧૦ વિમલવાહન, ૧૧ વિપુલવાહન અને ૧૨ રિષ્ટ આ પ્રમાણે (ચક્રીવર્તીઓ) આગામી કાલે થશે. ૪૧૪. A.B.

૧ નંદિ, ૨ નંદિમિત્ર, ૩ સુંદરબાહુ, ૪ મહાબાહુ, ૫ રતિબળ, ૬ મહાબળ, ૭ બળ, ૮ દ્વિપૃષ્ઠ, ૯ ત્રિપૃષ્ઠ-આ પ્રમાણે નવ મહર્ષિક વાસુદેવ આવતી ઉત્સર્પિણીમાં થશે. ૪૧૫-૪૧૬.

આ પ્રમાણે પદ્ય દિવાળીકલ્પ અને કાલસપ્તતિકામાં કહ્યું છે. પ્રાકૃત દિવાળીકલ્પમાં તો સુંદરબાહુની જગ્યાએ સુંદર અને બાહુ એમ બે કહ્યા છે અને ત્રિપૃષ્ઠ કહ્યા નથી. તે સિવાય ઉપર પ્રમાણે કહેલ છે.

શ્રી સમવાયાંગસૂત્રમાં ૧ નંદ, ૨ નંદિમિત્ર, ૩ દીર્ઘબાહુ, ૪ મહાબાહુ, ૫ અતિબળ, ૬ મહાબળ, ૭ બળભદ્ર, ૮ દ્વિપૃષ્ઠ અને ૯ ત્રિપૃષ્ઠ-આ પ્રમાણે આગામી વિષ્ણુના નામો કહ્યા છે. ૪૧૬ A.

બળદેવ ૧ બળ, ૨ વૈજયંત, ૩ અજિત, ૪ ધર્મ, ૫ સુપ્રભ, ૬ સુદર્શન, ૭ આનંદ, ૮ નંદન અને ૯ પદ્મ આ પ્રમાણે પૂર્વે કહેલા બે ગ્રંથમાં નવ બળદેવના નામો કહ્યા છે. ૪૧૭.

પ્રાકૃતદીવાલિકલ્પે તુ-આઘો વૈજયંતો નવમઃ સંકર્ષણાઘ્યઃ, શેષં પ્રાગ્વત્.

જયંત ૧ વિજય ૨ ભદ્રે ૩ સપ્તમેય ૪ સુદંસણે ૫ ।

આણંદે ૬ ણંદ ૭ પત્તમે ૮ સંકરિસણે ૯ અપચ્છિમે ॥ ૪૧૮ ॥

इति तु समवायांगे.

તિલકો ૧ લોહજંઘશ્ચ ૨૩ વજ્રજંઘશ્ચ ૩ કેસરી ૪ ॥

બલિ ૫ પ્રહ્લાદનાર્માનૌ ૬ તથા સ્યાદપરાજિતઃ ૭ ॥ ૪૧૯ ॥

ભીમઃ ૮ સુગ્રીવ ૯ इति च भाविनः प्रतिकेशवाः ।

इहापि समवायांगे बलिर्नास्ति. सप्तमो भीमोऽष्टमो महाभीमश्चेति दृश्यते.

ઉત્સર્પિણ્યાં ભવિષ્યંતઃ શલાકાપુરુષા અમી ॥ ૪૨૦ ॥

एकषष्टिर्भाविनोऽमी अरकेऽत्र तृतीयके ।

શલાકાપુરુષૌ ચ દ્વૌ ચતુર્થેડરે ભવિષ્યતઃ ॥ ૪૨૧ ॥

अथ प्रकृतं-सिद्धे जिने चतुर्विंशे चक्रिणिं द्वादशे मृते ।

સંખ્યેયપૂર્વલક્ષાણિ ધર્મનીતિ પ્રવર્ત્યતઃ ॥ ૪૨૨ ॥

यदुक्तं प्रवचनसारोद्वारे-

उत्सर्पिणि अंतिमजिण तित्थं सिरिरिसहनाहपज्जाया ।

સંખિજ્ઞા જાવડ્યા તાવયમાણં ધુવં ભવિહી ॥ ૪૨૨A ॥

પ્રાકૃતદીવાળી કલ્પમાં તો પહેલા વૈજયંત ને નવમા સંકર્ષણ નામના કહ્યા છે. બાકી પૂર્વ પ્રમાણે કહેલ છે.

શ્રી સમવાયાંગમાં ૧ જયંત, ૨ વિજય, ૩ ભદ્ર, ૪ સુપ્રભ, ૫ સુદર્શન, ૬ આનંદ, ૭ નંદ, ૮ પદ્મ અને છેલ્લા ૯ સંકર્ષણ-આ પ્રમાણે નવ બળદેવના નામો કહ્યા છે. ૪૧૮.

૧ તિલક, ૨ લોહજંઘ, ૩ વજ્રજંઘ, ૪ કેસરી, ૫ બલિ, ૬ પ્રહ્લાદ, ૭ અપરાજિત, ૮ ભીમ અને ૯ સુગ્રીવ-આ પ્રમાણે ભાવી પ્રતિવાસુદેવના નામો જાણવા. આમાં પણ સમવાયાંગમાં બલિ નથી અને સાતમા ભીમ અને આઠમા મહાભીમ કહેલ છે. ૪૧૯.

આ પ્રમાણે ઉત્સર્પિણીમાં શલાકાપુરુષો (૬૩) થશે. ૪૨૦.

તેમાં ૬૧ ત્રીજા આરામાં થશે. અને બે ચોથા આરામાં થશે. ૪૨૧.

હવે પ્રસ્તુત વાત કહે છે- ચોવીશમા જિનેશ્વર સિદ્ધ થયા પછી અને બારમા ચક્રવર્તી મૃત્યુ પામ્યા પછી સંખ્યાતા લાખ પૂર્વ સુધી ધર્મ અને નીતિ પ્રવર્તશે. ૪૨૨.

શ્રી પ્રવચનસારોદ્ધારમાં કહ્યું છે કે-‘ઉત્સર્પિણીના છેલ્લા તીર્થંકર કે જેઓ શ્રી ઋષભદેવ જેવા થવાના છે, તેમનું તીર્થ સંખ્યાતા પૂર્વે સુધી ધ્રુવપણે પ્રવર્તશે.’ ૪૨૨. A

ઇહ તીર્થપ્રવૃત્તિકાલમાનમિદમુક્તં, નીતિરપિ પંચમારકપર્યંત ઇવ ધર્મ યાવદેવ સ્થાસ્ય-
તીતિ સંભાવ્યતે.

ક્રમાત્કાલાનુભાવેન સ્વલ્પસ્વલ્પકષાયકાઃ ।
નાપરાધં કરિષ્યંતિ મનુષ્યા ભદ્રકાશયાઃ ॥ ૪૨૩ ॥
શાસ્તારોઽપિ પ્રયોક્ષ્યંતે ન સૌમ્યા દંડમુલ્બળં ।
અભાવાદપરાધાનાં નાપિ દંડપ્રયોજનં ॥ ૪૨૪ ॥
તેષામલ્પાપરાધાનાં દંડનીતિપ્રવર્તકાઃ ।
ચક્રિવંષ્યાઃ કુલકરાઃ ક્રમાત્ત્રિઃ પંચ ભાવિનઃ ॥ ૪૨૫ ॥
તેષાં હાકારમાકાર-ધિક્કારા દંડનીતયઃ ।
પંચાનાં પ્રથમાનાં સ્યુ-સ્તિસ્ત્રો મંત્રનુસારતઃ ॥ ૪૨૬ ॥
દ્વિતીયાનાં ચ દ્વે નીત્યૌ સ્યાતામંત્યવિવર્જિતે ।
તૃતીયાનાં ચ પંચાનાં હાકાર એવ કેવલં ॥ ૪૨૭ ॥
એવં કુલકરેષ્વેષુ વ્યતિક્રાંતેષુ કાલતઃ ।
જનાઃ સર્વેઽહર્મિદ્રત્વં પ્રપત્યંતે પરાઽવશાઃ ॥ ૪૨૮ ॥

અહીં તીર્થપ્રવૃત્તિનું આ કાલમાન કહ્યું છે. નીતિ પણ અવસર્પિણીમાં પાંચમા આરાના પ્રાંત સુધી પ્રવર્તતી હતી તેમ ઉત્સર્પિણીમાં પણ જ્યાં સુધી ધર્મ પ્રવર્તશે ત્યાં સુધી નીતિ પણ રહેશે એમ સંભવે છે.

હવે ત્યારપછી અનુક્રમે કાલના પ્રભાવે ઓછા ઓછા કષાયવાળા અને ભદ્રક આશયવાળા મનુષ્યો થશે અને તેઓ અપરાધ કરશે નહીં. ૪૨૩.

શાસન કરનારા પણ સૌમ્ય હોવાથી ઉપદંડ કરશે નહિ અને અપરાધોનો જ અભાવ થવાથી દંડ કરવાનું પ્રયોજન રહેશે નહીં. ૪૨૪.

તે અલ્પ અપરાધી જીવોનું શાસન કરનારા પંદર કુલકરો ચક્રવર્તીનાં વંશમાં ઉત્પન્ન થશે. ૪૨૫.

તેમાંના પહેલા પાંચના વખતમાં હાકાર, માકાર ને ધિક્કાર એ ત્રણે પ્રકારની દંડનીતિ અપરાધના પ્રમાણમાં પ્રવર્તશે. ૪૨૬.

બીજા પાંચ કુલકરોના વખતમાં છેલ્લી ત્રીજી (ધિક્કાર) નીતિ સિવાયની બે નીતિ પ્રવર્તશે. અને ત્રીજા પાંચ કુલકરોનાં વખતમાં પહેલી હાકાર, નામની એક જ નીતિ પ્રવર્તશે. ૪૨૭.

એ પ્રમાણે કાળક્રમે એ કુલકરોનાં ગયાબાદ કાળસ્વભાવથી સર્વ લોકો અહર્મિદ્રત્વ પ્રાપ્ત કરશે કે જેમાં પરવશપણું બીલકુલ નથી. ૪૨૮.

સ્વત એવ પ્રવર્તેતે તે ન્યાયેષ્વેવ માનવાઃ ।

ન તે શાસિતુમર્હતિ તેષાં શાસ્તા ન કશ્ચન ॥ ૪૨૯ ॥

એવં ચાત્રાવસર્પિણીપ્રાતિલોમ્યૌચિત્યેનોત્સર્પિણીષુ ચતુર્થારકસ્યાદૌ ચતુર્વિંશતિતમજિન-
નિર્વાણનંતરં પંચદશ કુલકરા ઉક્તાઃ, પરમેતન્નિર્ણેતું ન શક્યતે યદુત્સર્પિણ્યાં દ્વિતીયાર-
કપર્યંતે કુલકરા ભવંતિ ઉત ચતુર્થારકસ્યાદૌ ભવંતિ ? યત એષ નિર્ણયો હ્યનંતર-
ભવિષ્યદુત્સર્પિણ્યનુસારેણ કર્તું શક્યતે, ભવિષ્યદુત્સર્પિણ્યાં ચ કુલકરાનાશ્રિત્ય શાસ્ત્રે ભૂયાન્
વિસંવાદો દૃશ્યતે.

તથાહિ-કાલસપ્તતિકાદીપાલિકાકલ્પાદિષુ ચ દ્વિતીયારકપર્યંતે વિમલવાહનાદયઃ સપ્ત
કુલકરા ઉક્તાઃ, સ્થાનાંગે તુ સપ્તમે સ્થાનકે સપ્ત કુલકરા ઉક્તાઃ, તત્ર સુમતિનામાપિ
નોક્તં, દશમે તુ સીમંકરાદયો દશોક્તાસ્તત્ર સુમતિનામોક્તં પરં પ્રાંતે ન. સમવાયાંગે તુ
સપ્ત તથૈવ, દશ તુ વિમલવાહનાદયઃ સુમતિપર્યંતા ઉક્તાઃ । સ્થાનાંગનવમસ્થાનકે ચ સુમ-
તિપુત્રત્વેન પદ્મનાભોત્પત્તિરુક્તા, તથા જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિસૂત્રે ચ દ્વિતીયારકે કુલકરા મૂલત એવ
નોક્તાઃ, ચતુર્થારકે તુ એકસ્મિન્ પક્ષે મૂલતો નોક્તાઃ, પક્ષાંતરે ચ પંચદશોક્તાસ્તથાહિ-
જાવ ઓસપ્પિણીએ પછિમે તિભાગે વત્તવ્વયા સા ભાણિયવ્વા કુલગરવજ્ઞા ઉસભસામિ-
વજ્ઞા. અણ્ણે પઢંતિ તીસે ણં સમાએ પઢમે તિભાએ ઇમે પણ્ણરસ કુલગરા સમુપ્પજ્જિસ્સંતિ,
તં જહા-સુમદ્દ જાવ ઉસભે સેસં તં ચેવ । દંડનીર્દો પડિલોમાઓ ણેયવ્વાઓ. અત્ર ચ

તે મનુષ્યો સ્વભાવથી જ ન્યાયમાં પ્રવૃત્તિ કરે છે. તેઓ ઉપર શાસન કરવાની જરૂરત જ હોતી
નથી, તેથી તેના શાસક પણ કોઈ હોતા નથી. ૪૨૯.

એ પ્રમાણે અહીં અવસર્પિણીના પ્રતિલોભના ઉચિતપણાથી ઉત્સર્પિણાના ચોથા આરાની
આદિમાં ચોવીશમા તીર્થકરના નિર્વાણ પછી પંદર કુલકરો કહ્યા છે, પણ એનો નિર્ણય કરી શકાય
તેમ નથી કે ઉત્સર્પિણીમાં બીજા આરાને પર્યંતે કુલકરો થાય છે કે ચોથા આરાની આદિમાં થાય છે ?
કારણ કે આ વાતનો નિર્ણય અનંતર થનારી ઉત્સર્પિણીને અનુસારે કરી શકાય છે, પરંતુ ભાવી
ઉત્સર્પિણીમાં કુલકરોને આશ્રયીને ઘણો વિસંવાદ શાસ્ત્રમાં દેખાય છે.

તે આ પ્રમાણે-કાલસપ્તતિકા અને દીવાળીકલ્પ વિગેરેમાં બીજા આરાને પર્યંતે
વિમલવાહનાદિ સાત કુલકરો થશે એમ કહ્યું છે. ઠાણંગજીના સાતમા સ્થાનકમાં પણ સાત કુલકરો
કહ્યા છે. તેમાં સુમતિનું નામ જ નથી. તેના જ દશમાં સ્થાનમાં સીમંકરાદિ દશ કુલકરો કહ્યા છે.
તેમાં સુમતિનું નામ કહ્યું છે, પણ તે છેલ્લું કહ્યું નથી. સમવાયાંગમાં સાત તે પ્રમાણે જ કહ્યા છે અને
દશ તો વિમલવાહનથી સુમતિપર્યંત કહ્યા છે, તથા સ્થાનાંગના નવમા સ્થાનમાં સુમતિ કુલકરના પુત્ર
તરીકે પદ્મનાભની ઉત્પત્તિ કહી છે. તથા શ્રી જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞસિ સૂત્રમાં બીજા આરામાં કુલકરો મૂળથી
જ કહ્યા નથી. ચોથે આરે એક પક્ષે મૂળથી કહ્યા નથી અને પક્ષાંતરે પંદર કહ્યા છે.

તે આ પ્રમાણે-અવસર્પિણીમાં ત્રીજા આરાના છેલ્લા ત્રણ ભાગમાં જે વિષય કહેવાનો છે, તે

ઋષભનામા કુલકરો ન તુ ઋષભસ્વામિનામા તીર્થકૃદિતિ તદ્વૃત્તૌ. એવં ચ કુલકરા- નાશ્રિત્ય દુષ્પમાકાલાનુભાવાદ્વાચનાભેદજનિતેષુ ઉત્સર્પિણીકાલભાવિકુલકરાણાં ભિન્નભિન્ન- નામતાવ્ય- સ્તનામતાન્યૂનાધિકનામતાભિન્નારકભાવિતાભિધાયકેષુ શાસ્ત્રવાક્યેષુ સત્સુ તત્ત્વં સર્વવિદ્વેઘ- મિતિ જ્ઞેયં.

અથ પ્રકૃતં-ક્રમેણાત્યંતસારસ્યા-દ્વ્યુચ્છિન્ને પાવકે સતિ ।

અગ્નિપક્વાન્નાશનાદિ-સ્થિતિર્વિચ્છેત્સ્યતેઽખિલા ॥ ૪૩૦ ॥

ક્રીડિષ્યંતિ યથેચ્છં તે પ્રાદુર્ભૂતૈરનુક્રમાત્ ।

કલ્પદ્રુમૈર્દશવિધૈઃ પૂર્યમાણમનોરથાઃ ॥ ૪૩૧ ॥

પંચપાપશતોતુંગાઃ સ્યુર્નિત્યમશનાર્થિનઃ ।

ઉત્કર્ષતઃ પૂર્વકોટ્યા-યુષોઽન્ન પ્રથમં જનાઃ ॥ ૪૩૨ ॥

એકપલ્યોપમોત્કૃષ્ટા-યુષઃ, ક્રેશોઽન્નમૂઘનાઃ ।

ચતુર્થભક્તે ભોક્તારઃ પર્યંતે તે ચ ભાવિનઃ ॥ ૪૩૩ ॥

પ્રવર્દ્ધમાનપર્યાયે પૂર્ણે તુર્યેઽરકે ક્રમાત્ ।

સુષમા નામ સુખકૃત્ પંચમારઃ પ્રવેક્ષ્યતિ ॥ ૪૩૪ ॥

વિષય કુલકર સિવાય તથા ઋષભદેવ સિવાય બાકીનો અહીં કહેવો. બીજો કહે છે કે- તે ચોથા આરાના પહેલા ત્રીજા ભાગમાં પંદર કુલકરો ઉત્પન્ન થશે. તે આ પ્રમાણે-સુમતિ યાવત્ ઋષભ, બાકી બધાં નામો તે જ પ્રમાણે જાણવા. દંડનીતિ પ્રતિલોમપણે જાણવી. અહીં ઋષભ નામના કુલકર (જુદા) સમજવા. ઋષભસ્વામી નામના તીર્થકર ન સમજવા. એમ તેની વૃત્તિમાં કહ્યું છે. આ પ્રમાણે કુલકરોને આશ્રયીને દુષ્પમાકાળના અનુભાવથી વાચનાભેદજનિત ઉત્સર્પિણી કાળ ભાવી કુલકરોના ભિન્ન ભિન્ન નામ, વ્યસ્ત નામ, ન્યૂનાધિક નામ, તેમજ ભિન્ન આરામાં ઉત્પત્તિ બતાવનારા શાસ્ત્રવાક્યો હોવાથી તત્ત્વ તો જ્ઞાની ભગવંતો જાણે.

હવે પ્રસ્તુત કહે છે- અનુક્રમે ભૂમિ અત્યંત રસવાળી થવાથી અગ્નિનો નાશ થયા બાદ અગ્નિથી પકાવેલું અન્ન ખાવા વિગેરેની સર્વ સ્થિતિ વિચ્છેદ જશે. ૪૩૦.

મનુષ્યો તેમના મનોરથને પૂરનારા પ્રગટ થયેલા દશાંગપ્રકારના કલ્પવૃક્ષોથી યથેચ્છ કીડા કરશે. ૪૩૧.

તે આરાના પ્રારંભમાં પાંચશો ધનુષ્ય ઊંચા શરીરવાળા દરરોજ ભોજનના અર્થી અને કરોડ પૂર્વના ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યવાળા મનુષ્યો થશે. ૪૩૨.

અને તે આરાને અંતે એક પલ્યોપમના ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્યવાળા, એક ગાઉ ઊંચા શરીરવાળા અને એકાંતરે ભોજન કરનારા મનુષ્યો થશે. ૪૩૩.

આ પ્રમાણે વધતા પર્યાયે ચોથો આરો પૂર્ણ થયા બાદ અનુક્રમે સુખને કરનાર પાંચમો સુષમા

એકક્રોશોચ્છિતા એક-પલ્યોપમપરાયુષઃ ।
 તત્રૈકાહંતરાહારા ભાવિનઃ પ્રથમં જનાઃ ॥ ૪૩૫ ॥
 દ્વિક્રોશોદ્ધાશ્ચ પર્યતે દ્વિપલ્યપરમાયુષઃ ।
 ષષ્ઠભક્તકૃતાહાર ભવિષ્યંતિ નરોત્તમાઃ ॥ ૪૩૬ ॥
 અરકે પંચમે પૂર્ણે-ઽથૈવં પર્યાયવૃદ્ધિતઃ ।
 ષષ્ઠોઽરકોઽથ સુષ્મ-સુષમાલ્ભ્યઃ પ્રવેક્ષ્યતિ ॥ ૪૩૭ ॥
 દ્વિક્રોશંતુગાશ્ચાત્રાદૌ દ્વિપલ્યોત્કૃષ્ટજીવિતાઃ ।
 દ્વિદિનાંતરભોક્તારો ભાવિનો ભુવિ યુગ્મિનઃ ॥ ૪૩૮ ॥
 અંતે ક્રોશત્રયોત્તુંગા-સ્ત્રિપલ્યપરમાયુષઃ ।
 ભવિતારો યુગલિન-સ્ત્રિદિનાંતરભોજિનઃ ॥ ૪૩૯ ॥
 ઉત્કૃષ્ટં હ્યરકપ્રાંતે યુગ્મિનામુચ્ચયાદિકં ।
 તેભ્યઃ પૂર્વેષાં તુ તેષાં કિંચિદૂનોનમેવ તત્ ॥ ૪૪૦ ॥
 એવં પંશુલિકાદીનાં વૃદ્ધિરપ્યુદ્ધતાં સ્વયં ।
 કલ્પવૃક્ષાદિભાવાનાં પર્યાયાણાં ચ ભૂયસાં ॥ ૪૪૧ ॥

નામનો આરો પ્રવેશ કરશે. ૪૩૪.

તેના પ્રારંભમાં મનુષ્યો એક કોશ ઊંચા શરીરવાળા, એક પલ્યોપમના ઉત્કૃષ્ટ આયુવાળા અને એકાંતર આહાર કરનારા થશે. ૪૩૫.

એ આરાને અંતે બે ગાઉ ઊંચા શરીરવાળા, બે પલ્યોપમના ઉત્કૃષ્ટ આયુવાળા અને બે દિવસને આંતરે આહાર કરનારા ઉત્તમ મનુષ્યો થશે. ૪૩૬.

એ પ્રમાણે પર્યાયની વૃદ્ધિથી પાંચમો આરો પૂર્ણ થયા બાદ સુષ્મસુષમા નામનો છઠ્ઠો આરો પ્રવેશ કરશે. ૪૩૭.

તેના પ્રારંભમાં બે ગાઉ ઊંચા શરીરવાળા, બે પલ્યોપમના ઉત્કૃષ્ટ આયુવાળા અને બે દિવસને આંતરે ભોજન કરનારા યુગલિક મનુષ્યો પૃથ્વીપર થશે. ૪૩૮.

તે આરાને અંતે ત્રણ ગાઉ ઊંચા શરીરવાળા, ત્રણ પલ્યોપમના ઉત્કૃષ્ટ આયુવાળા અને ત્રણ દિવસને આંતરે ભોજન કરનારા યુગલિકો થશે. ૪૩૯.

આ આરાને પ્રાંતે યુગલિકોના શરીરનું ઉંચપણું વિગેરે ઉત્કૃષ્ટ થશે. તેની પૂર્વેનું તે જ આરાનું શરીર, આયુ વિગેરે કાંઈક કાંઈક ઓછું ઓછું જાણવું. ૪૪૦.

એ પ્રમાણે પાંચમી વિગેરેની વૃદ્ધિ તેમજ કલ્પવૃક્ષાદિ ભાવોનું અનેક પ્રકારના પર્યાયોનું

૧. ઉત્સર્પિણીના ચોથા આરાને અંતે યુગલિકોના શરીરમાં પાંચમી ૬૪, પાંચમા આરાને અંતે ૧૨૮ અને છઠ્ઠા આરાને અંતે ૨૫૬ સજમવી.

एवं पूर्णे कालचक्रे पुनरप्यवसर्पिणी ।
 पुनरुत्सर्पिणीत्येवं कालचक्रं पुनः पुनः ॥ ४४२ ॥
 उन्नमद्य विनमद्य संततं, पारिणामिकगुणेन संगतं ।
 चक्रमेतदसकृद्विवर्तयन्, क्रीडतीव भुवि कालबालकः ॥ ४४३ ॥
 विश्वाश्चर्यदकीर्तिकीर्त्तिविजयश्रीवाचकेंद्रાંતિષ-
 દ્રાજશ્રીતનયોઽતનિષ્ઠ વિનયઃ શ્રીતેજપાલાત્મજઃ ।
 કાવ્યં યત્કિલ તત્ર નિશ્ચિતજગત્તત્ત્વપ્રદીપોપમે ।
 સર્ગઃ પ્રાપદશોષતાં પરિમિતશ્ચારુશ્ચતુસ્ત્રિશતા ॥ ૪૪૪ ॥
 ॥ ઇતિ શ્રીલોકપ્રકાશે ચતુસ્ત્રિશત્તમઃ સર્ગઃ સમાપ્તઃ ॥ શ્રીરસ્તુ ॥

વૃદ્ધિપણું સ્વયમેવ સમજવું. ૪૪૧

એ પ્રમાણે કાળચક્ર પૂર્ણ થયા બાદ ફરીને પણ અવસર્પિણી અને ઉત્સર્પિણી તેમજ પુનઃપુનઃ કાળચક્ર સમજવા. ૪૪૨.

પારિણામિક ગુણોથી સંગત, ઉન્નમ્ર, અને વિનમ્ર એમ સતત પ્રવર્તતું કાળચક્ર વારંવાર ફરતું હોવાથી પૃથ્વીપર તે કાળરૂપી બાળક ક્રીડા કરતું હોય એમ લાગે છે. ૪૪૩.

વિશ્વને આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરનાર છે કીર્તિ જેમની એવા કીર્તિવિજય વાચકેન્દ્રના શિષ્ય અને રાજશ્રી તથા તેજપાળના પુત્ર વિનયવિજયજીએ જે આ કાવ્ય રચ્યું છે. તે આ નિશ્ચિત એવા જગત્તત્ત્વને બતાવવાને માટે પ્રદીપ સમાન કાવ્યમાં સુંદર એવો ચોત્રીશમો સર્ગ સંપૂર્ણ થયો. ૪૪૪.

અથ પંચત્રિંશત્તમઃ સર્ગઃ પ્રારભ્યતે ॥

સ્યાત્પુદ્ગલપરાવર્તઃ કાલચક્રૈરનંતકૈઃ ।
દ્રવ્યક્ષેત્રકાલભાવ-ભેદાત્સ ચ ચતુર્વિધઃ ॥ ૧ ॥
ૐકૈકશ્ચ ભવેદ્ દ્વેધા સૂક્ષ્મબાદરભેદતઃ ।
અઘાનામપ્યથૈતેષાં સ્વરૂપં કિંચિદુચ્યતે ॥ ૨ ॥
ઔદારિકવૈક્રિયાંગા-હારકતૈજસોચિતાઃ ।
ભાષોચ્છ્વાસમનઃ કર્મ-યોગ્યાશ્ચેત્યષ્ટ વર્ગણાઃ ॥ ૩ ॥
સજાતીયપુદ્ગલાનાં સમૂહો વર્ગણોચ્યતે ।
મૌક્તિકાનાં મિથસ્તુલ્ય-ગુણાનામિવ રાશયઃ ॥ ૪ ॥
કુચિકર્ણો યથા નાના-વર્ણાસંખ્યેયધેનુકઃ ।
ચક્રે ગવાં સવર્ણાનાં સમુદાયાન્ પૃથક્ પૃથક્ ॥ ૫ ॥
તથાકૃતે ચાભૂવંસ્તાઃ સુજ્ઞાનાઃ સુગ્રહા યથા ।
તથા તીર્થકરોદિષ્ટાઃ પુદ્ગલવર્ગણા અપિ ॥ ૬ ॥

સર્ગ ૩૫ મો

અનંતા કાળચક્રોથી એક પુદ્ગલપરાવર્તન થાય, તે પુદ્ગલપરાવર્તન દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવ એમ ચાર પ્રકારનું છે. ૧.

તે દરેકના બે પ્રકાર છે. સૂક્ષ્મ અને બાદર-એ રીતે કુલ આઠ પ્રકારના પુદ્ગલપરાવર્તનનું કાંઈક સ્વરૂપ કહેવાય છે. ૨.

ઔદારિક, વૈક્રિય, આહારક, તેજસ, ભાષા, ઉચ્છ્વાસ, મન અને કર્મને યોગ્ય એવી આઠ પ્રકારની વર્ગણાઓ છે. ૩.

પરસ્પર શ્વેતાદિ સમાન ગુણવાળા સજાતીય પુદ્ગલોનો સમૂહ તે (સમાનગુણવાળા) મોતીઓની રાશિની જેમ વર્ગણા કહેવાય છે. ૪.

કુચિકર્ણ નામનો શેઠ જેમ જુદા જુદા વર્ણવાળી અસંખ્યાત ગાયોના સમૂહમાંથી એક સમાન વર્ણવાળી ગાયોના સમૂહને પૃથક્ પૃથક્ રાખતો હતો. ૫.

તેમ કરવાથી તે ગાયો તેને જેમ સુજ્ઞાત અને સુગ્રહ થતી હતી તેમ તીર્થકર કથિત પુદ્ગલ

તથાહિ- એકાકિનઃ સંતિ લોકે યેડનંતાઃ પરમાણવઃ ।
 એકાકિત્વેન તુલ્યાનાં તેષામેકાત્ર વર્ગણા ॥ ૭ ॥
 દ્વ્યણુકાનામનંતાનાં દ્વિતીયા વર્ગણા ભવેત્ ।
 ત્ર્યણુકાનામનંતાનાં તૃતીયા કિલ વર્ગણા ॥ ૮ ॥
 યાવદેવમનંતાનાં ગણ્યપ્રદેશશાલિનાં ।
 સ્કંધાનાં વર્ગણા ગણ્યા દ્વ્યણુકત્વાદિજાતિભિઃ ॥ ૯ ॥
 અસંખ્યેયપ્રદેશાના-મપ્યેકૈકાણુવૃદ્ધિતઃ ।
 અસંખ્યેયા વર્ગણાઃ સ્યુઃ પ્રાગ્વજ્જાતિવિવક્ષયા ॥ ૧૦ ॥
 તથાનંતાણુજાતાનાં સ્કંધાનામપિ વર્ગણાઃ ।
 ભવંત્યેકૈકાણુવૃદ્ધ્યા-ડનંતા ઇતિ જિનૈઃ સ્મૃતં ॥ ૧૧ ॥
 અત્યત્પાણુમયત્વેન સ્થૂલત્વાદખિલા અપિ ।
 ગ્રહે નાયાંતિ જીવાનાં ગ્રહણાનુચિતા ઇતિ ॥ ૧૨ ॥
 અથોલ્લંઘ્યાખિલા એતાઃ સિદ્ધાનંતાંશસંમિતૈઃ ।
 અભવ્યેભ્યોડનંતતુળૈઃ પરમાણુભિરુદ્ગતૈઃ ॥ ૧૩ ॥

વર્ગશાઓ પણ, સારી રીતે સમજી શકાય તેવી અને સારી રીતે ગ્રહણ કરી શકાય તેવી થાય છે. ૬.

તેની વિશેષ સ્પષ્ટતા આ પ્રમાણે છે:- એકાકી (છુટા) એવા જે અનંત પરમાણુઓ લોકમાં રહેલા છે. તે એકાકીપણે તુલ્ય હોવાથી તેની અહીં એક વર્ગશા સમજવી. ૭.

બે અણુવાળા અનંતા (સ્કંધો) ની બીજી વર્ગશા, ત્રણ પરમાણુવાળા અનંતા સ્કંધોની ત્રીજી વર્ગશા. ૮.

એવી રીતે દ્વિઅણુકત્વાદિ જાતિવડે યાવત્ ગણ્ય (સંખ્યાતા) પરમાણુઓવાળા અનંતા સ્કંધોની સંખ્યાતી વર્ગશાઓ જાણવી. ૯.

તેથી એક-એક પરમાણુ વધતા અસંખ્યાતા અસંખ્યાતા પરમાણુઓના અનંતા અનંતા સ્કંધોની પૂર્વની જેમ જાતિની વિવક્ષાએ અસંખ્યાતી વર્ગશા જાણવી. ૧૦.

તેથી એક-એક પરમાણુ વધતાં અનંતા અનંતા પરમાણુઓના સ્કંધોની અનંતી અનંતી વર્ગશાઓ જાતિપણે પણ અનંતી જાણવી-એમ શ્રી જિનેશ્વરે કહ્યું છે. ૧૧.

એ બધી અત્યલ્પ પરમાણુઓવાળી અને સ્થૂલ (અવગાહનાવાળી) હોવાથી જીવોને ગ્રહણ કરવાને અનુચિત હોવાથી ગ્રહણમાં આવતી નથી. ૧૨.

ઉપરની સંખ્યાથી વધુ એટલે સિદ્ધને અનંતમે ભાગે અને અભવ્યથી અનંતગુણ પરમાણુઓથી બનેલા સ્કંધોવડે વિસ્રસા પરિણામે (સ્વભાવે) બનેલી વર્ગશાઓ ઔદારિક શરીર

સ્કંધૈર્યાઃ સ્યુઃ સમારબ્ધા વર્ગણા વિસ્રસાવશાત્ ।
 જઘન્યા ગ્રહણાર્હાઃ સ્યુ-સ્તાઃ કિલૌદારિકોચિતાઃ ॥ ૧૪ ॥
 આભ્યશ્ચૈકૈકાણુવૃદ્ધા મધ્યમા ગ્રહણોચિતાઃ ।
 તાવદ્ જ્ઞેયા યાવદૌદારિકાર્હોત્કૃષ્ટવર્ગણાઃ ॥ ૧૫ ॥
 ઉત્કૃષ્ટૌદારિકાર્હાભ્ય-શ્ચૈકેનાપ્યણુનાધિકાઃ ।
 ભવંતિ પુનરપ્યૌદારિકાનર્હા જઘન્યતઃ ॥ ૧૬ ॥
 તતશ્ચૈકૈકાણુવૃદ્ધા અનર્હા મધ્યમા બુધૈઃ ।
 તાવદ્ જ્ઞેયા પુનર્યાવ-દુત્કૃષ્ટાઃ સ્યુરનર્હકાઃ ॥ ૧૭ ॥
 એતા બહ્વણુનિષ્પન્ન-ત્વાત્સૂક્ષ્માઃ પરિણામતઃ ।
 તત ઔદારિકાનર્હાઃ સ્થૂલસ્કંધોદ્ભવં હિ તત્ ॥ ૧૮ ॥
 યથા યથાણુભૂયસ્ત્વં પરિણામસ્તથા તથા ।
 સ્કંધેષુ સૂક્ષ્મઃ સ્યાત્તેષા-મત્પત્ત્વે સ્થૂલમિષ્યતે ॥ ૧૯ ॥
 ઔદારિકાપેક્ષયૈવ કિલૈતાઃ પ્રચુરાણુકાઃ ।
 સ્યુઃ સૂક્ષ્મપરિણામાશ્ચ વૈક્રિયાપેક્ષયા પુનઃ ॥ ૨૦ ॥
 સ્વત્પાણુજાતત્વાત્સ્થૂલ-પરિણામા અમૂસ્તતઃ ।
 વૈક્રિયાનુચિતાઃ સૂક્ષ્મ-સ્કંધોત્થં પ્રાચ્યતો હિ તત્ ॥ ૨૧ ॥

યોગ્ય જઘન્ય ગ્રહણ પ્રાયોગ્ય જાણવી. ૧૩-૧૪.

એ વર્ગણાઓ કરતાં એક-એક પરમાણુઓ વધારતાં સ્કંધોવાળી વર્ગણાઓ મધ્યમ ગ્રહણ યોગ્ય ત્યાં સુધી જાણવી. કે જ્યાં સુધી ઔદારિક ઉત્કૃષ્ટ ગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણા થાય. ૧૫.

ઉત્કૃષ્ટ ઔદારિક ગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણાથી એક પ્રદેશ વધતી પરમાણુઓવાળી અનંતી ઔદારિકને અયોગ્ય એવી જઘન્ય વર્ગણા જાણવી. ૧૬.

ત્યારપછી એક-એક અણુએ વધતી ઔદારિક અયોગ્ય મધ્યમ વર્ગણાઓ બુધજનોએ ત્યાં સુધી જાણવી કે યાવત્ ઉત્કૃષ્ટ ઔદારિક અનર્હ (અયોગ્ય) વર્ગણા થાય. ૧૭.

એ વર્ગણાઓ ઘણા અણુઓથી બનેલી હોવાથી સ્વભાવે જ સૂક્ષ્મ પરિણામવાળી હોય છે તેથી તે ઔદારિક શરીરને અગ્રહણ પ્રાયોગ્ય છે. કેમકે ઔદારિક શરીર સ્થૂલ સ્કંધોથી ઉત્પન્ન થાય છે. ૧૮.

જેમ જેમ પરમાણુઓનું વધારેપણું થાય છે, તેમ તેમ સ્કંધોને વિષે પરિણામ સૂક્ષ્મ થાય છે અને જેમ જેમ પરમાણુઓ ઓછા હોય છે, તેમ તેમ પરિણામ સ્થૂળ હોય છે. ૧૯.

આ વર્ગણાઓ ઔદારિકને આશ્રયીને જ પ્રચુર અણુઓવાળી અને સૂક્ષ્મ પરિણામવાળી હોય

ઉત્કૃષ્ટૌદારિકાનર્હા યાસ્તા એકાણુનાધિકાઃ ।
 જઘન્યા વૈક્રિયાર્હાઃ સ્યુ-સ્તતો દ્વ્યાઘણુભિર્યુતાઃ ॥ ૨૨ ॥
 મધ્યમા વૈક્રિયાર્હાઃ સ્યુ-સ્તદર્હોત્કૃષ્ટકાવધિ ।
 જઘન્યમધ્યમોત્કૃષ્ટ વૈક્રિયાનુચિતાસ્તતઃ ॥ ૨૩ ॥
 વૈક્રિયાપેક્ષયા ભૂયો-ડણુકાઃ સૂક્ષ્મા અમૂઃ કિલ ।
 આહારકાપેક્ષયા ચ સ્થૂલાઃ સ્તોકાણુકા ઇતિ ॥ ૨૪ ॥ એવમગ્રેડપિ ભાવ્યં.
 જઘન્યમધ્યમોત્કૃષ્ટ-સ્તત આહારકોચિતાઃ ।
 તદનર્હસ્તતસ્ત્રેધા તતશ્ચ તૈજસોચિતાઃ ॥ ૨૫ ॥
 તતસ્તથૈવ ત્રિવિધા-સ્તૈજસાનુચિતાસ્તતઃ ।
 ત્રેધા ભાષોચિતા ભાષા-નુચિતાશ્ચ તતસ્ત્રિધા ॥ ૨૬ ॥
 આનપ્રાણોચિતાસ્ત્રેધા તદનર્હસ્તતસ્ત્રિધા ।
 મનોડર્હસ્તદનર્હશ્ચ ત્રિવિધાઃ સ્યુસ્તતઃ ક્રમાત્ ॥ ૨૭ ॥

છે અને વૈક્રિયની અપેક્ષાએ તો સ્વલ્પ પરમાણુઓથી ઉત્પન્ન થયેલી હોવાથી સ્થૂળ પરિણામવાળી હોય છે. તેથી તે વૈક્રિયને અનુચિત (ગ્રહણને અયોગ્ય) હોય છે; કેમકે તે વૈક્રિય શરીર પૂર્વના ઔદારિક કરતાં વધારે સૂક્ષ્મ સ્કંધોથી ઉત્પન્ન થયેલું હોય છે. ૨૦-૨૧.

ઔદારિકને અયોગ્ય એવી ઉત્કૃષ્ટ વર્ગણા કરતાં એક અણુથી અધિક, તે જઘન્ય વૈક્રિયને ગ્રહણ યોગ્ય વર્ગણા સમજવી. તેમાં બે આદિ ઔણુઓયુક્ત થવાથી મધ્યમ વૈક્રિય યોગ્ય વર્ગણાઓ થાય છે. તે વૈક્રિય યોગ્ય ઉત્કૃષ્ટ વર્ગણા સુધી સમજવી. ત્યારપછી વૈક્રિયને અયોગ્ય એવી જઘન્ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ વર્ગણાઓ જાણવી; ૨૨-૨૩.

કેમકે તે વૈક્રિયની અપેક્ષાએ વધારે અણુઓવાળી અને સૂક્ષ્મ પરિણામવાળી છે; તથા આહારકની અપેક્ષાએ તે સ્થૂળ પરિણામવાળી અને ઓછા અણુઓવાળી હોય છે. ૨૪.

એ પ્રમાણે આગળ પણ સમજવું.

ત્યારપછી આહારકને ઉચિત જઘન્ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ વર્ગણા જાણવી. ત્યારપછી તેને અયોગ્ય ત્રણ પ્રકારની જાણવી. ત્યારપછી તૈજસને ઉચિત ત્રણ પ્રકારની જાણવી. ૨૫.

પછી તૈજસને અનુચિત ત્રણ પ્રકારની જાણવી. પછી ત્રણ પ્રકારની ભાષાને ઉચિત, પછી ત્રણ પ્રકારની ભાષાને અનુચિત. ૨૬.

પછી ત્રણ પ્રકારની આનપ્રાણ (શ્વાસોશ્વાસ) ને ઉચિત, પછી ત્રણ પ્રકારની આનપ્રાણને અનુચિત, પછી ત્રણ પ્રકારની મનને ઉચિત, પછી ત્રણ પ્રકારની મનને અનુચિત એમ અનુક્રમે જાણવું. ૨૭.

જઘન્યમધ્યમોત્કૃષ્ઠાઃ કર્મણામુચિતાસ્તતઃ ।
 ભવંતિ વર્ગણાસ્ત્રેધા યામ્યઃ કર્મ પ્રજાયતે ॥ ૨૮ ॥
 ઇતોઽપ્યૂર્ધ્વ ધ્રુવાચિત્તા-દયો યાઃ સંતિ વર્ગણાઃ ।
 નાર્થાભાવાત્તા ઇહોક્તાઃ પ્રોક્તાસ્ત્વાવશ્યકાદિષુ ॥ ૨૯ ॥
 તદર્થિના ચ તે ગ્રંથા ભાવનીયાઃ સવૃત્તયઃ ।
 ક્ષેત્રાવગાહાદ્યુક્તપ્ત્તાં વર્ગણાનામથોચ્યતે ॥ ૩૦ ॥
 એતા યથોત્તરં સૂક્ષ્મા જ્ઞેયા બહ્વણુકા અપિ ।
 પ્રથમૌદારિકાનર્હ-વર્ગણાયાઃ પ્રભૃત્યથ ॥ ૩૧ ॥
 સર્વા અપ્યંગુલાસંખ્ય-ભાગમાત્રાવગાહનાઃ ।
 યથોત્તરં ચ સૂક્ષ્મત્વા-ત્સ ઋનોનો વિભાવ્યતાં ॥ ૩૨ ॥
 ઔદારિકોચિતા યાવત્ ક્ષેત્રં સ્પૃશતિ વર્ગણા ।
 તદનર્હા તતો ન્યૂનં ભાવ્યા इत्येखिला અપિ ॥ ૩૩ ॥
 ઔદારિકવૈક્રિયાદ્યં-તરાલેષ્વત્ર વર્ગણાઃ ।
 ઉક્તા એકૈકાણુવૃદ્ધ્યા-નર્હા યા ઉભયોરપિ ॥ ૩૪ ॥

પછી જઘન્ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ઠ ત્રણ પ્રકારની કાર્મણને ઉચિત વર્ગણાઓ જાણવી કે જેથી કર્મબંધ થાય છે અર્થાત્ જે કર્મબંધ કરવામાં ઉપયોગી થાય છે. ૨૮.

એની પછી બીજી ધ્રુવ અચિત્તાદિ વર્ગણાઓ છે, પણ તે અહીં જરૂરની ન હોવાથી કહી નથી. આવશ્યકાદિમાં તે કહેલી છે. ૨૯.

તેના અર્થોઓ તે ગ્રંથો વૃત્તિસહિત વાંચવા. હવે ઉપર કહેલી વર્ગણાઓનો ક્ષેત્રાવગાહ વિગેરે કહેવાય છે. ૩૦.

એ વર્ગણાઓ યથોત્તર બહુ પરમાણુઓવાળી હોવા છતાં સૂક્ષ્મ અવગાહવાળી જાણવી., તેમાં પ્રથમ ઔદારિક અનર્હ વર્ગણાઓથી માંડીને બધી વર્ગણાઓ અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગની અવગાહનાવાળી જાણવી. એ અવગાહનાનું ઉત્તરોત્તર સૂક્ષ્મપણું હોવાથી તે અંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ પણ નાનો નાનો જાણવો. ૩૧-૩૨.

ઔદારિકોચિતવર્ગણા જેટલા ક્ષેત્રને અવગાહે (સ્પર્શે) છે, તે કરતાં તેને અનર્હ એવી ત્યારપછીની વર્ગણા ન્યૂનક્ષેત્રને સ્પર્શે છે, એમ ઉત્તરોત્તર બધી વર્ગણાઓ માટે સમજવું. ૩૩.

અહીં ઔદારિક અને વૈક્રિયાદિના અંતરાળે જે વર્ગણાઓ એક-એક અણુએ વધતી અને બંનેને અયોગ્ય કહી છે તે વર્ગણાઓ સિદ્ધને અનંતમે ભાગે અને અભવ્યોથી અનંતગુણી

તાશ્ચ સિદ્ધાનામનંત-તમભાગેન સંમિતાઃ ।
 અભવ્યેભ્યોઽનંતગુણા માનતઃ પરિકીર્તિતાઃ ॥ ૩૫ ॥
 ઔદારિકાઘટકસ્ય જઘન્યા ગ્રહણોચિતાઃ ।
 ઉક્તા યા વર્ગણાસ્તાભ્ય ઉત્કૃષ્ટા ગ્રહણોચિતાઃ ॥ ૩૬ ॥
 સ્વસ્વાનંતતમે ભાગે યાવંતઃ પરમાણવઃ ।
 એકૈકવૃદ્ધૈસ્તાવન્દિ-રધિકાઃ સ્યુઃ કિલાણુભિઃ ॥ ૩૭ ॥
 અત એવાંતરાલે સ્યુર્જઘન્યોત્કૃષ્ટયોસ્તયોઃ ।
 અનંતા વર્ગણા મધ્યા એકૈકાણુવિશેષિતાઃ ॥ ૩૮ ॥
 સર્વાઃ પરિણમંત્યેતા વર્ગણા વિસ્રસાવશાત્ ।
 યથાસ્વમુપયુજ્યંતે તતશ્ચૌદારિકાદિષુ ॥ ૩૯ ॥
 અયોગ્યાઃ સ્યુઃ પુનર્યોગ્યાઃ યોગ્યાઃ પુનરયોગ્યકાઃ-
 પરિણામપરાવર્ત્તા-દ્વિવર્ત્તંતે હિ વર્ગણાઃ ॥ ૪૦ ॥
 ઔદારિકપ્રભૃતય એતાશ્ચાહારકાવધિ ।
 અષ્ટસ્પર્શાઃ પંચવર્ણા-રસા ગંધદ્વયાન્વિતાઃ ॥ ૪૧ ॥
 એકવર્ણરસગંધઃ સ્યાદ્ દ્વિસ્પર્શશ્ચ યદ્યપિ ।
 પરમાણુસ્તથાપ્યેતે સમુદાયવ્યપેક્ષયા ॥ ૪૨ ॥

કહેલી છે. ૩૪-૩૫.

ઔદારિકાદિ આઠ પ્રકારમાં જઘન્ય ગ્રહણોચિત જે વર્ગણાઓ કહી છે, તે કરતાં ઉત્કૃષ્ટ ગ્રહણોચિતવર્ગણાઓ પોતપોતાને અનંતમે ભાગે જેટલા પરમાણુઓ આવે તેટલા પરમાણુઓ પૈકી એક-એક વધારીએ તેટલા પરમાણુઓવડે અધિક હોય છે. ૩૬-૩૭.

એટલે જ તે જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટથી વચ્ચેની એક-એક પરમાણુ વડે વધતી મધ્યમ વર્ગણાઓ અનંતી થાય છે. ૩૮.

એ બધી વર્ગણાઓ સ્વાભાવિક જ પરિણમે છે અને તેથી ઔદારિકાદિને વિષે યથાયોગ્યપણે જોડાય છે. ૩૯.

પ્રથમ અયોગ્યા પછી યોગ્યા, યોગ્યા પછી પાછી અયોગ્યા હોય છે અને તે વર્ગણાઓ પરિણામના પરિવર્તનપણાથી પરાવર્તપણાને પામે છે. ૪૦.

તેમાં ઔદારિકથી આહારક સુધીની વર્ગણાઓ અષ્ટસ્પર્શી, પંચવર્ણી, પંચરસવાળી, અને બે ગંધવાળી હોય છે. ૪૧.

જો કે પરમાણુઓ તો એક વર્ણ, એક રસ, એક ગંધ અને બે સ્પર્શવાળા હોય છે, પરંતુ આઠ સ્પર્શાદિક જે કહેલ છે, તે સમુદાયની (સ્કંધની) અપેક્ષાએ કહેલ છે. ૪૨.

તૈજસાદ્યા વર્ગના અપ્યેવં વર્ણાદિભિ સ્મૃતાઃ ।

સ્પર્શતસ્તુ ચતુઃસ્પર્શ-સ્તેષાં મૃદુલઘુધ્રુવૌ ॥ ૪૩ ॥

અન્યૌ દ્વૌ ચ સ્નિગ્ધશીતૌ સ્નિગ્ધોષ્ણૌ વા પ્રકીર્તિતૌ ।

રૂક્ષોષ્ણૌ રૂક્ષશીતૌ વા વિઙ્ગૈર્વેદ્યો યથાગમં ॥ ૪૪ ॥

અયં પંચસંગ્રહવૃત્તિશતકબૃહટ્ટીકાદ્યભિપ્રાયઃ, કર્મપ્રકૃતિપ્રજ્ઞાપ્ત્યાદ્યભિપ્રાયેણ ત્વેતાસુ સ્નિગ્ધોષ્ણારૂક્ષશીતરૂપમેવ સ્પર્શચતુષ્ટયં સ્યાન્નાન્યદિતિ.

ગ્રહણ અગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણાઓનો ક્રમ. સર્વાગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણા

૧ ઔદારિક ગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણા જઘન્ય-મધ્યમ-ઉત્કૃષ્ટ.	૯ ભાષા ગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણા જઘન્ય-મધ્યમ-ઉત્કૃષ્ટ.
૨ ઔદારિક અગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણા જઘન્ય-મધ્યમ-ઉત્કૃષ્ટ.	૧૦ ભાષા અગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણા જઘન્ય-મધ્યમ-ઉત્કૃષ્ટ.
૩ વૈક્રિય ગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણા જઘન્ય-મધ્યમ-ઉત્કૃષ્ટ.	૧૧ આનપ્રાણ ગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણા જઘન્ય-મધ્યમ-ઉત્કૃષ્ટ.
૪ વૈક્રિય અગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણા જઘન્ય-મધ્યમ-ઉત્કૃષ્ટ.	૧૨ આનપ્રાણ અગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણા જઘન્ય-મધ્યમ-ઉત્કૃષ્ટ.
૫ આહારક ગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણા જઘન્ય-મધ્યમ-ઉત્કૃષ્ટ.	૧૩ મન ગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણા જઘન્ય-મધ્યમ-ઉત્કૃષ્ટ.
૬ આહારક અગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણા જઘન્ય-મધ્યમ-ઉત્કૃષ્ટ.	૧૪ મન અગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણા જઘન્ય-મધ્યમ-ઉત્કૃષ્ટ.
૭ તૈજસ ગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણા જઘન્ય-મધ્યમ-ઉત્કૃષ્ટ.	૧૫ કાર્મણ ગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણા જઘન્ય-મધ્યમ-ઉત્કૃષ્ટ.
૮ તૈજસ અગ્રહણ પ્રાયોગ્ય વર્ગણા જઘન્ય-મધ્યમ-ઉત્કૃષ્ટ.	૧૬ ધ્રુવ અચિત્તાદિ વર્ગણાઓ.

તૈજસાદિ વર્ગણા પણ એ જ રીતે (પ્રથમની ત્રણ પ્રકારની વર્ગણા પ્રમાણે) વર્ણ, ગંધ, રસવરે (પાંચ વર્ણ, પાંચ રસ, બે ગંધવાળી) હોય છે, પરંતુ સ્પર્શથી ચાર સ્પર્શવાળી હોય છે. તેમાં મૃદુ અને લઘુ એ બે સ્પર્શ નિરંતર હોય છે અને બીજા બે સ્નિગ્ધ અને શીત અથવા સ્નિગ્ધ અને ઉષ્ણ હોય છે એમ કહ્યું છે અથવા તો રૂક્ષ અને ઉષ્ણ કે રૂક્ષ અને શીત એ બે હોય છે. એમ વિજ પુરુષોએ આગમથી જાણવું. ૪૩-૪૪.

આ પંચસંગ્રહવૃત્તિ, શતકબૃહટ્ટીકા વિગેરેનો અભિપ્રાય છે. કર્મપ્રકૃતિ અને પ્રજ્ઞાસિ વગેરેના અભિપ્રાયે તો એ વર્ગણાઓમાં સ્નિગ્ધ, ઉષ્ણ, રૂક્ષ અને શીત એ ચાર સ્પર્શ જ હોય છે; બીજા હોતા નથી.

હવે પુદ્ગલપરાવર્ત-સર્વ લોકમાં રહેલા સર્વ પરમાણુઓને એક જીવ ઔદારિક વગેરે સાત

સર્વલોકગતાન્ સર્વા-નળૂનેકોઽસુમાનિહ ।
 ઔદારિકાદિસત્તક-ત્વેન સ્વીકૃત્ય મુંચતિ ॥ ૪૫ ॥
 કાલેન યાવતા કાલ-સ્તાવાનુક્તો જિનેશ્વરૈઃ ।
 દ્રવ્યતઃપુદ્ગલપરા-વર્તો બાદર આગમે ॥ ૪૬ ॥
 આહારકાંગભાવેન સ્વીકૃત્યોત્સર્જનં પુનઃ ।
 ન સંભવેત્સમાળૂનાં મિતવારં હિ તદ્ભવેત્ ॥ ૪૭ ॥
 સત્તાનામથ ચૌદારિ-કાદીનાં મધ્યતઃ પુનઃ ।
 ભાવેનૈકેનૈવ ચૌદારિકાંગત્વાદિનાસુમાન્ ॥ ૪૮ ॥
 સર્વાન્ પરિણમય્યાળૂ-નેક એવ વિમુંચતિ ।
 કાલેન યાવતા તાવાન્ દ્રવ્યતઃ સૂક્ષ્મ ઇષ્યતે ॥ ૪૯ ॥
 સર્વસ્ય લોકાકાશસ્ય પ્રદેશા નિરનુક્રમં ।
 સ્પૃશ્યંતે મરણૈઃ સર્વે જીવેનૈકેન યાવતા ॥ ૫૦ ॥
 તાવાન્ કાલો બાદરઃ સ્યાત્ ક્ષેત્રતઃ પુદ્ગલોઽત્ર ચ ।
 ધાંશા અપૂર્વસ્પૃષ્ટાસ્તે ગણ્યાઃ સ્પૃષ્ટચરાસ્તુ ન ॥ ૫૧ ॥
 યસ્મિન્ વિવક્ષિતે વ્યોમ-પ્રદેશે સ્યાન્મૃતોઽસુમાન્ ।
 પુનસ્તદવ્યવહિત-પ્રદેશે પ્રિયતેઽથ સઃ ॥ ૫૨ ॥

વર્ગણાપણે સ્વીકારીને (ગ્રહણ કરીને) જેટલા કાળે મૂકે તેટલા કાળનું જિનેશ્વરોએ બાદર દ્રવ્ય પુદ્ગલાવર્ત આગમમાં કહ્યું છે. ૪૫-૪૬.

એમાં આહારક વર્જવાનું કારણ એ છે, કે સર્વ પરમાણુઓનું આહારક શરીરપણે સ્વીકાર કરીને મૂકવાનું સંભવી શકે તેમ જ નથી. કારણ કે આખા ભવચક્રમાં પરિમિત (ચાર) વખત જ આહારક શરીર વિકુર્વી શકાય છે. ૪૭.

હવે એ સાત^૧ ઔદારિકાદિ વર્ગણામાંથી કોઈ પણ એક વર્ગણાપણે સર્વ પરમાણુઓને પરિણામીને એક જ જીવ જેટલે કાળે મૂકે તે કાળનું નામ દ્રવ્યથી સૂક્ષ્મ પુદ્ગલપરાવર્ત કહેવાય. ૪૮-૪૯.

લોકાકાશના સર્વ પ્રદેશોને એક જીવ અનુક્રમ વિના મરણવડે જેટલા કાળે સ્પર્શે તેટલા કાળે બાદરક્ષેત્ર પુદ્ગલ પરાવર્ત થાય. એમાં નવા આકાશ પ્રદેશને સ્પર્શે તે ગણવા; પ્રથમ સ્પર્શ કરેલાને ફરી ફરીને સ્પર્શે તે ગણવા નહીં. ૫૦-૫૧.

હવે કોઈપણ વિવક્ષિત આકાશપ્રદેશે જીવ મરણ પામ્યો, ત્યારપછી કોઈ કાળે તેના પછીનાં જ

૧. આહારક વિના.

કાલાંતરે પુનરપિ તૃતીયે તદનંતરે ।
 પ્રિયતે ગણ્યતે સૈષ પ્રદેશઃ ખલુ લેખ્યકે ॥ ૫૩ ॥
 એવં લોકાભ્રમપ્રદેશૈઃ સર્વેરપિ યથાક્રમં ।
 જીવેન મૃત્યુના સ્પૃષ્ટૈઃ સૂક્ષ્મોઽસૌ ક્ષેત્રતો ભવેત્ ॥ ૫૪ ॥
 રૂપપ્રદેશે વ્યવહિતે એકદ્વ્યાદિપ્રદેશકૈઃ ।
 ભવેદ્યન્મરણં તદ્દ્યગ્ન્યતે નાત્ર લેખ્યકે ॥ ૫૫ ॥
 જીવો યદ્યપ્યસંખ્યેયાન્ ખાંશાન્ જઘન્યતોઽપિ હિ ।
 અઘ્નગાઢ્યૈવ પ્રિયતે સંખ્યેયાન્ન તુ કર્હિચિત્ ॥ ૫૬ ॥
 તથાપ્યત્રાવધીભૂત એક એવ વિવક્ષ્યતે ।
 નભઃ પ્રદેશો મરણ-સ્પૃષ્ટોઽન્યેઽસ્પૃષ્ટકા ઇતિ ॥ ૫૭ ॥
 કાલચક્રસ્ય સમયૈર્નિખિલૈર્નિરનુક્રમં ।
 મરણેનાંગિના સ્પૃષ્ટૈઃ કાલતો બાદરો ભવેત્ ॥ ૫૮ ॥
 કાલચક્રસ્ય કસ્યાપિ પ્રિયતે પ્રથમક્ષણે ।
 અન્યસ્ય કાલચક્રસ્ય દ્વિતીયસમયેઽસુમાન્ ॥ ૫૯ ॥
 તૃતીયસ્ય પુનઃ કાલચક્રસ્યૈવ તૃતીયકે ।
 સમયે પ્રિયતે દૈવા-ત્તદૈવાયુ ક્ષયે સતિ ॥ ૬૦ ॥

આકાશપ્રદેશે મરણ પામે, વળી ત્યારપછી કોઈ કાળે તેના પછીનાં પ્રદેશે મરણ પામે તેને ગણત્રીમાં લેવું. ૫૨-૫૩.

એ રીતે ક્રમસર લોકાકાશના સર્વ પ્રદેશોને એક જીવ મૃત્યુવડે સ્પર્શે ત્યારે તેટલા કાળનું સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર પુદ્ગલ પરાવર્તન થાય. ૫૪.

આમાં એક બે વગેરે પ્રદેશોથી વ્યવહિત આકાશપ્રદેશે મરણ પામે તે પ્રદેશો અહીં ગણત્રીમાં લેવાના નથી. ૫૫.

જો કે જીવ જઘન્યથી પણ અસંખ્યાત આકાશપ્રદેશને અવગાહીને જ મરણ પામે છે, સંખ્યાતા પ્રદેશોને સ્પર્શને કદાપિ મરણ પામતો નથી. ૫૬.

તો પણ તેના અવધિભૂત એક આકાશપ્રદેશને જ મરણવડે સ્પર્શેલ ગણવો, બીજાને અસ્પૃષ્ટ ગણવા. ૫૭.

હવે કાળચક્રના સર્વ સમયોને એક જીવ અનનુક્રમે મરણવડે જેટલા કાળે સ્પર્શે તેટલા કાળે બાદર કાળપુદ્ગલ પરાવર્ત થાય. ૫૮.

કોઈ પણ કાળચક્રના પ્રથમ સમયે જીવ મરણ પામે, ત્યાર પછી કોઈ પણ કાળચક્રના બીજા સમયે મરણ પામે, ત્યાર પછી વળી કોઈ પણ કાળચક્રના ત્રીજા સમયે મરણ પામે, એમ અનુક્રમે

કાલચક્રસ્ય સમયૈઃ સર્વૈરેવં યથાક્રમં ।
 મરણેનાંગિના સ્પૃષ્ઠૈઃ સૂક્ષ્મઃ સ્યાદેષ કાલતઃ ॥ ૬૧ ॥
 યત્ર ચાઘદ્વિતીયાદિ-ક્ષણક્રમમતીત્ય ચ ।
 મરણં સ્યાત્કાલચક્રં લેખ્યકે તત્ર ગણ્યતે ॥ ૬૨ ॥
 ભાવતઃ પુદ્ગલપરા-વર્ત્ત સૂક્ષ્મં તથાપરં ।
 ઉપદેષ્ટું યથાશાસ્ત્રં વક્તવ્યાંતરમુચ્યતે ॥ ૬૩ ॥
 એકસ્મિન્ સમયે જીવા યે પૃથ્વીકાયિકાદયઃ ।
 પ્રવિશંત્યવશાઃ કર્મ-નુત્નાઃ સૂક્ષ્માગ્નિકાયિષુ ॥ ૬૪ ॥
 લોકાકાશપ્રમાણાનાં લખંડાનાં મહીયસાં ।
 અસંખ્યાનાં લખપ્રદેશૈઃ પ્રતિમાસ્તેંગિનઃ સ્મૃતાઃ ॥ ૬૫ ॥
 યે પુનઃ પૂર્વમુત્પન્ના-સ્તેજસ્કાયતયાંગિનઃ ।
 પુનર્વિપદ્યોત્પદ્યંતે સ્વકાયેષ્વેવ કર્મભિઃ ॥ ૬૬ ॥
 તે પૂર્વોદ્વિષ્ટસૂક્ષ્માગ્નિ-પ્રવિશન્નીવરાશિષુ ।
 ન લેખ્યકે સમાયાંતિ તે હિ પૂર્વપ્રવિષ્ટકાઃ ॥ ૬૭ ॥
 એકક્ષણપ્રવિશદ્ભ્ય એભ્યઃ સૂક્ષ્માગ્નિકાયિકાઃ ।
 પૂર્વપ્રવિષ્ટા યે તે સ્યુ-રસંખ્યેયગુણાધિકાઃ ॥ ૬૮ ॥

કાળચક્રના સર્વ સમયોને મરણવડે સ્પર્શે ત્યારે તેટલા કાળનું સૂક્ષ્મ કાળપુદ્ગલ પરાવર્તન થાય. ૫૯-૬૧.

જે પહેલો, બીજો, ત્રીજો એમ સમયના ક્રમ સિવાય ગમે તે સમયે કોઈ પણ કાળચક્રમાં મરણ થાય, તે આમાં લેખે લખાય નહીં. ૬૨.

હવે ભાવપુદ્ગલપરાવર્ત સૂક્ષ્મ અને બાદર બંને પ્રકારનું શાસ્ત્ર પ્રમાણે જણાવવાને માટે બીજી રીત બતાવાય છે. ૬૩.

એક સમયે પૃથ્વીકાયિકાદિના જેટલા જીવો પરવશપણે કર્મજી પ્રેરણાથી સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયમાં પ્રવેશ કરે છે, તે જીવો અસંખ્ય લોકાકાશના પ્રદેશપ્રમાણ કહ્યા છે. ૬૪-૬૫.

વળી જે પૂર્વે તેજસ્કાયપણે જીવો ઉત્પન્ન થયેલા છે અને ફરીથી કર્મવડે પોતાની જ કાયમાં મરણ પામીને પાછા ઉત્પન્ન થાય છે, તે પૂર્વોદ્વિષ્ટ સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયમાં પ્રવેશ કરતી જીવરાશિમાં ગણાવાના નથી, કેમકે તે તો પૂર્વે તેમાં પ્રવેશેલા છે. ૬૬-૬૭.

એક સમયે તેમાં (સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયમાં) પ્રવેશ કરતા આ જીવો કરતાં સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયમાં પૂર્વપ્રવિષ્ટ જીવો અસંખ્યગુણા અધિક છે. ૬૮.

યતો જઘન્યતોઽપ્યેતેન્તર્મુહૂર્તાયુષોગિનઃ ।
 પ્રતિક્ષણં ચાસંખ્યેયા ઉત્પદંતે નવા નવાઃ ॥ ૬૯ ॥
 તેભ્યઃ કાયસ્થિતિસ્તેષા-મસંખ્યેયગુણાધિકા ।
 એકૈકસ્ય હ્યસંખ્યેય-કાલચક્રાણિ સા ગુરુઃ ॥ ૭૦ ॥
 તતોઽપ્યસ્યા અનુભાગ-બંધસ્થાનાનિ તાનિ ચ ।
 અસંખ્યેયગુણાન્નિ-સ્યુઃ સંયમસ્થાનકાનિ ચ ॥ ૭૧ ॥
 કાયસ્થિતૌ હ્યેકૈકસ્યાં સ્થિતિબંધા અસંખ્યશઃ ।
 યથા જઘન્યતઃ કાયસ્થિતિરંતર્મુહૂર્તિકા ॥ ૭૨ ॥
 તતઃ પૈરૈકસમયા-ધિકાન્યા દ્વિક્ષણાધિકા ।
 ત્રિક્ષણાભ્યધિકા યાવ-દુત્કૃષ્ટા સર્વતોતિમા ॥ ૭૩ ॥
 એકૈકસ્મિન્નુભાગબંધસ્થાનાન્યસંખ્યશઃ ।
 સ્થિતિબંધે ભવંતીતિ નિર્દિષ્ટં તત્ત્વવેદિભિઃ ॥ ૭૪ ॥
 તથાહુઃ- એગસમયંમિ લોએ સુહુમગણિજિઆઉ જે ઉ પવિસંતિ ।
 તે હુંત સંખલોગ-પ્પેસતુલ્લા અસંખિજ્ઞા ॥ ૭૫ ॥
 તત્તો અસંખગુણિયા અગણિક્કાયા તેસિં કાયઠિઈ ।
 તત્તો સંજમઅણુભાગ-બંધટ્ઠાણાણિ સંખાણિ ॥ ૭૬ ॥

કારણ કે જઘન્યથી પણ એ અંતર્મુહૂર્તના આયુવાળા જીવો પ્રતિક્ષણ નવા નવા અસંખ્યાતા ઉત્પન્ન થાય છે. ૬૯.

તે જીવોની સંખ્યા કરતાં તેની કાયસ્થિતિ અસંખ્યગુણાધિક છે. કેમકે તે દરેકની ઉત્કૃષ્ટી કાયસ્થિતિ અસંખ્યાતા કાળચક્રની છે. ૭૦.

તે કરતાં પણ તે કાયસ્થિતિના અનુભાગબંધસ્થાનો અને સંયમસ્થાનકો અસંખ્યાતગુણા છે. ૭૧.

કેમકે દરેક કાયસ્થિતિમાં સ્થિતિબંધસ્થાન અસંખ્યાતા હોય છે. જેમકે જઘન્યથી કાયસ્થિતિ અંતર્મુહૂર્તની છે તેથી આગળ પહેલી એક સમયાધિક, બીજી બે સમયાધિક, ત્રીજી ત્રિસમયાધિક એમ યાવત્ ઉત્કૃષ્ટ સર્વથી છેલ્લી સ્થિતિ જાણવી. ૭૨-૭૩.

તે એકેક સ્થિતિબંધમાં તેના અનુભાગબંધસ્થાનો અસંખ્યાતા અસંખ્યાતા છે એમ તત્ત્વવેદી મહાત્માઓએ કહ્યું છે. ૭૪.

તે આ પ્રમાણે-“એક સમયે લોકમાં સૂક્ષ્મ અગ્નિકાયમાં જે જીવો પ્રવેશ કરે છે તે અસંખ્યાતા લોકાકાશના પ્રદેશપ્રમાણ અસંખ્યાતા જાણવા. ૭૫.

તે કરતાં અસંખ્યાતગુણા અગ્નિકાય જીવો છે. તેની કાયસ્થિતિ અને તે દરેક સ્થિતિના

एवं च प्रवचनसारोद्धारसूत्रवृत्त्याद्यभिप्रायेण सूक्ष्माग्निकायिकजीवकायस्थितेरनुभाग-
बंधस्थानानि भावपुद्गलपरावर्त्तिनिरूपणायोपक्रांतानि पंचसंग्रहकर्मग्रंथसूत्रवृत्त्यादिषु तु
सामान्यत एवानुभागबंधनस्थानान्युक्तानि,

तथाहि-भावपुद्गलपरावर्त्तमाह-

अणुभागट्ठाणेषु अणंतरपरंपराविभक्तेहि ।

भावंमि बायरो सो सुहुमो सव्वे सणुक्कमसो ॥ ७६A ॥ इति पंचसंग्रहे.

अथात्रानુભાગબંધસ્થાનસ્વરૂપનિરૂપણાયોપક્રમ્યતે ।

प्राग् यानि कर्मयोग्यानि द्रव्याण्युक्तानि तान्यथ ।

स्वाधिष्ठिताभ्रप्रदेशा-वगाढानीह चेतनः ॥ ७७ ॥

उपादाय कर्मतया द्राक् परिणमयत्ययं ।

किंचित्साधर्म्यतो वह्नि-दृष्टાંતોઽત્ર નિરૂપ્યતે ॥ ૭૮ ॥

यथा दहनयोग्यानि द्रव्याणि ज्वलनोऽपि हि ।

स्वगोचरस्थितान्येव प्रापयेद्वह्निरૂપતાં ॥ ૭૯ ॥

न तु स्वविषयातीता-न्यग्नितां नेतुमीश्वरः ।

जीवोऽपि स्वप्रदेशेभ्यो द्रव्यमेवं बहिः स्थितं ॥ ૮૦ ॥

અનુભાગબંધસ્થાન તથા સંયમસ્થાન તેથી અસંખ્યાત ગુણ છે. ૭૬.

આ પ્રમાણે શ્રીપ્રવચનસારોદ્ધારસૂત્ર વૃત્ત્યોદિના અભિપ્રાય વડે સૂક્ષ્મ અગ્નિકાય જીવોની કાયસ્થિતિના અનુભાગબંધસ્થાનો ભાવપુદ્ગલપરાવર્ત કહેવાથી શરૂઆતમાં લીધા છે. પંચસંગ્રહ, કર્મગ્રંથસૂત્રવૃત્ત્યાદિમાં તો સામાન્યથી જ અનુભાગબંધના સ્થાન કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે-અનુભાગબંધના સ્થાન અનંતરને પરંપરપણે (આગળ પાછળ) એમ બધા વેદાય તે બાદરભાવપુદ્ગલપરાવર્તન અને અનુક્રમે તે સર્વ સ્થાનો વેદાય તે સૂક્ષ્મભાવપુદ્ગલપરાવર્તન જાણવું ઈતિ પંચસંગ્રહે. ૭૬ A.

હવે અહીં અનુભાગબંધના સ્થાનનું સ્વરૂપ કહેવાનો આરંભ કરીએ છીએ.

પૂર્વે જે કર્મયોગ્ય દ્રવ્યો કહ્યા છે, તેમાંથી સ્વઅધિષ્ઠિત આકાશપ્રદેશાવગાઢ જે હોય, તેને જ ચેતન ગ્રહણ કરીને તે સમયે જ કર્મપણે પરિણમાવે છે. કાંઈક સાધર્મ્યપણું હોવાથી અગ્નિનું દ્રષ્ટાંત અહીં કહેવામાં આવે છે. ૭૭-૭૮.

અગ્નિ પણ દહન યોગ્ય દ્રવ્યો પોતાના ક્ષેત્રમાં રહેલાને જ અગ્નિપણે પમાડે છે. ૭૮.

જે સ્વવિષયાતીત હોય તેને અગ્નિપણું પમાડી શકતો નથી. (અર્થાત્ તેને બાળી શકતો નથી) તેમ જીવ પણ સ્વપ્રદેશથી બહાર રહેલા કર્મયોગ્ય પુદ્ગલોને પણ કર્મપણું પમાડી શકવાને સમર્થ

નૈવ કર્મયોગ્યમપિ કર્મતાં નેતુમીશ્વરઃ ।

ગૃહ્ણતિ તાનિ જીવશ્ચ સર્વેરાત્મપ્રદેશકૈઃ ॥ ૮૧ ॥

તથાહિ-જીવપ્રદેશાઃ સર્વેઽપિ શૃંખલાવયવા इव ।

સ્યુઃ પરસ્પરસંબંધાઃ પ્રતીકા વપુષીવ વા ॥ ૮૨ ॥

એકસ્મિન્નપિ તજ્જીવ-પ્રદેશે વ્યાપૃતે સતિ ।

સર્વેઽપિ વ્યાપ્રિયંતેઽન્યે ગ્રહીતું કર્મણાં દત્તં ॥ ૮૩ ॥

યથા ઘટાદ્યુપાદાતું કરાગ્રે વ્યાપૃતે સતિ ।

મણિબંધકૂર્પરાંસા-દયોઽપ્યવયવાઃ પરે ॥ ૮૪ ॥

વ્યાપ્રિયંતે મંદમંદ-તરમંદતમં ધ્રુવં ।

એવં સર્વાત્મપ્રદેશ-વ્યાપારઃ કર્મસંગ્રહે ॥ ૮૫ ॥

ઇદં ચ કર્મદ્રવ્યાણાં ગ્રહણં સાદિ ભાવ્યતાં ।

તદ્દ્રવ્યદેશકાલાદૈઃ સ્યાદનાદિપ્રવાહતઃ ॥ ૮૬ ॥

એષાં ચ કર્મદ્રવ્યાણાં ભાગપ્રાપ્તિર્યથા ભવેત્ ।

એકેનાધ્યવસાયેન ગૃહીતાનાં તથોચ્યતે ॥ ૮૭ ॥

ક્રમાન્મહત્તરો ભાગો મહાસ્થિતિકર્મણાં ।

એવં સ્થિત્યનુસારેણ ભાગોઽઘાસ્વપિ કર્મસુ ॥ ૮૮ ॥

થતો નથી. હવે જે સ્વપ્રદેશાવગાઠ હોય તે કર્મયોગ્ય દ્રવ્યોને સર્વ આત્મપ્રદેશો વડે ગ્રહણ કરે છે. ૮૦-૮૧.

તે આ પ્રમાણે-‘જીવના સર્વ પ્રદેશો, સાંકળના અવયવોની જેમ પરસ્પર સંબંધ હોય છે અથવા શરીરના અવયવો જેવા હોય છે.’ ૮૨.

તેમાંનો એક પણ જીવપ્રદેશ કર્મના દળ ગ્રહણ કરવા માટે વ્યાપાર કરે, ત્યારે બીજા બધા પ્રદેશો પણ વ્યાપાર કરે છે. ૮૩.

જેમ ઘટાદિને ઉપાડવા માટે હાથના અગ્રભાગનો ઉપયોગ કરતી વખતે કાંડું, કોણી, ખભા વિગેરે બીજા બધા અવયવો ઓછાવત્તા અંશે પ્રવૃત્તિ કરે છે, તેમ કર્મના સંગ્રહમાં (ગ્રહણ કરવામાં) પણ બધા આત્મપ્રદેશો પ્રવૃત્તિ કરે છે. ૮૪-૮૫.

આ કર્મદ્રવ્યોનું ગ્રહણ દ્રવ્ય, દેશ, કાળાદિની અપેક્ષાએ સાદિ સમજવું, અને પ્રવાહની અપેક્ષાએ અનાદિ સમજવું. ૮૬.

હવે એક અધ્યવસાયવડે ગ્રહણ કરેલા એ કર્મદ્રવ્યોની ભાગપ્રાપ્તિ જે રીતે થાય છે (અર્થાત્ જેવી રીતે ભાગ પડે છે) તે કહેવાય છે. ૮૭.

અનુક્રમે મોટો ભાગ મોટી સ્થિતિવાળા કર્મને મળે છે. એમ સ્થિતિને અનુસારે આઠે કર્મના

આયુષસ્તત્ર સર્વેભ્યઃ સ્તોકો ભાગો ભવેદિહ ।
 સર્વેભ્યોઽત્પસ્થિતિકત્વા-દ્વિશેષાભ્યધિકસ્તતઃ ॥ ૮૯ ॥
 કર્માશાનાં ભવેદ્ભાગઃ કર્મણોર્નામગોત્રયોઃ ।
 પરસ્પરાપેક્ષયા તુ દ્વયોઃ સ્યાદેતયોસ્સમઃ ॥ ૯૦ ॥
 જ્ઞાનદર્શનાવરણાંતરાયાણાં બૃહત્તમઃ ।
 ભાગઃ સ્યાન્નામગોત્રાભ્યાં ત્રયાણાં ચ મિથઃ સમઃ ॥ ૯૧ ॥
 તેભ્યોઽપિ મોહનીયસ્ય ભવેદ્ભાગો બૃહત્તમઃ ।
 ન્યાય્યો મહાસ્થિતેરસ્ય મહતાં હ્યખિલં મહત્ ॥ ૯૨ ॥
 વેદનીયસ્ય ભાગઃ સ્યાન્મોહદત્પસ્થિતેરપિ ।
 સર્વેભ્યોઽપિ મહીયાન્ ય-તત્ર હેતુર્નિશ્ચયતાં ॥ ૯૩ ॥
 ભાગેઽલ્પે વેદનીયસ્ય સ્ફુટત્વં સુખદુઃખયોઃ ।
 નાનુભાવયિતું શક્ત-મિદં તાદૃક્ સ્વભાવતઃ ॥ ૯૪ ॥
 વેદનીયં ચ ભવતિ પ્રભૂતદલિકં યદિ ।
 તદા સ્વફલભૂતે તે સુખદુઃખે સ્ફુટાત્મકે ॥ ૯૫ ॥
 ઈષ્ટે વ્યક્ત્યા દર્શયિતું નાન્યથેત્યંશકલ્પના ।
 એકાધ્યવસાયોપાત્ત-કર્મદ્રવ્યેષુ ભાવ્યતાં ॥ ૯૬ ॥

ભાગ ૫૩ છે. ૮૮.

તેમાં આયુષ્યને સર્વ કરતાં થોડો ભાગ મળે છે, કારણ કે તેની સ્થિતિ સર્વથી અલ્પ છે. તેના કરતાં વિશેષાધિક કર્માશોનો ભાગ નામ અને ગોત્ર એ બે કર્મને મળે છે. પરસ્પરની અપેક્ષાએ તે બંને સરખી સ્થિતિવાળા હોવાથી બંનેને સરખો ભાગ મળે છે. ૮૯-૯૦.

તે કરતાં જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણ અને અંતરાયકર્મને મોટો ભાગ મળે છે. કારણ કે નામગોત્ર કરતાં તેની સ્થિતિ વધારે છે. પરસ્પરમાં તે ત્રણેને સરખો ભાગ મળે છે. (કારણ કે તે ત્રણેની સરખી સ્થિતિ છે.) ૯૧.

તે કરતાં મોહનીયકર્મને મોટો ભાગ મળે છે, તે યોગ્ય છે, કારણ કે તેની સ્થિતિ સર્વથી વધારે છે. એટલે મોટાનું બધું મોટું હોય છે. ૯૨.

વેદનીયકર્મ, મોહનીય કર્મ કરતાં અલ્પ સ્થિતિવાળું હોવા છતાં તેને સર્વ કરતાં વધારે ભાગ મળે છે. કારણકે જો વેદનીયકર્મને અલ્પ ભાગ મળે, તો તેનો તેવા પ્રકારનો સ્વભાવ હોવાથી તે સુખ-દુઃખને સ્પષ્ટપણે અનુભવાવી શકે નહીં. ૯૩-૯૪.

તેથી જો વેદનીયના દળીયા ઘણા હોય તો જ તેના ફલસ્વરૂપ સુખ-દુઃખ સ્પષ્ટ થઈ શકે, આ

સ ચૈકોઽધ્યવસાયઃ સ્યાન્નાનાવૈચિત્ર્યભાજનં ।
 અસ્મિન્નેકસ્વરૂપે હિ ભવેત્કર્માપિ તાદૃશં ॥ ૧૭ ॥
 વિના કારણભેદં હિ કાર્યભેદો ન સંભવેત્ ।
 કર્મવૈચિત્ર્યબીજસ્ય તદસ્યાપિ વિચિત્રતા ॥ ૧૮ ॥
 અયં વિચિત્રતાગર્ભોઽધ્યવસાયઃ સ્વયં વ્રજેત્ ।
 સંક્લેશં વા વિશુદ્ધિં વા તાદૃક્સામ્યપેક્ષયા ॥ ૧૯ ॥
 સામગ્રી ચ દ્રવ્યક્ષેત્ર-કાલભાવાત્મિકા તયા ।
 સંક્લિષ્ઠો વા વિશુદ્ધો વા-ધ્યવસાયઃ શરીરિણામ્ ॥ ૨૦૦ ॥
 કદાપ્યષ્ટવિધે બંધે હેતુર્ભવતિ કર્હિચિત્ ।
 સપ્તવિધે ષડ્વિધે ચ કદાપ્યેકવિધેઽપિ સઃ ॥ ૨૦૧ ॥

ઉક્તં ચ-કહં એગ્જ્ઞવસાયગહિયં દલિયં અટ્ઠવિહાઈ બંધત્તાએ પરિણમઈ ? ઉચ્યતે-
 તસ્સ અજ્ઞવસાણમેવ તારિસં, જેણ અટ્ઠવિહાઈ બંધત્તાએ પરિણમઈ, જહા કુંભગારો મિઈપિં-
 ડેણ સરાવાઈણિ પરિણામેઈ તસ્સ તારિસો પરિણામો, તેણં પરિણામેણં સંજુત્તસ્સ દલિયં
 અટ્ઠવિહાઈત્તાએ પરિણમઈ.

અંશની કલ્પના એક અધ્યવસાયવડે ગ્રહણ કરેલા કર્મદ્રવ્યની જાણવી. ૮૫-૮૬.

તે એક અધ્યવસાય જુદી-જુદી વિચિત્રતા યુક્ત હોય છે. જો કદાચ આ અધ્યવસાય એક જ સ્વરૂપવાળો હોય, તો કર્મ પણ એક જ સ્વરૂપવાળું હોવું જોઈએ. ૮૭.

કેમકે કારણના ભેદ વિના કાર્યનો ભેદ સંભવે નહીં; તેથી કર્મની વિચિત્રતાના બીજરૂપ આવી (અધ્યવસાયની) પણ વિચિત્રતા સમજવી. ૮૮.

આ વિચિત્રતાવાળો અધ્યવસાય પોતાની મેળે તેવા તેવા પ્રકારની સામગ્રીની અપેક્ષાએ સંકલેશને અથવા વિશુદ્ધિને પામે છે. ૮૯.

અને તે સામગ્રી; દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવરૂપ છે, તેના વડે જીવોના અધ્યવસાય સંક્લિષ્ટ કે વિશુદ્ધ થાય છે. ૧૦૦.

તે અધ્યવસાય કોઈ વખત આઠ પ્રકારના બંધમાં, કોઈ વખત સાતપ્રકારનાં બંધમાં, કોઈ વખત છ પ્રકારના બંધમાં અને કોઈ વખત એક પ્રકારનાં બંધમાં હેતુભૂત થાય છે. ૧૦૧.

કહ્યું છે કે-‘એક અધ્યવસાયે ગ્રહણ કરેલા કર્મદ્રવ્યિક આઠ પ્રકારનાં કર્મપણે શા કારણથી પરિણમે ?’

ઉત્તર :- “તેના અધ્યવસાય જ તેવા છે કે જેથી આઠ પ્રકારનાં કર્મપણે પરિણમે છે. જેમ કુંભાર માટીના પિંડને સરાવલા વિગેરે રૂપે પરિણમાવે છે. તેનો તેવો પરિણામ હોય છે તેથી તેવા પરિણામથી યુક્ત કર્મદ્રવ્યિક આઠ પ્રકારનાં કર્મપણે પરિણમે છે.”

પ્રાગ્વદ્ય રચનાંશાનાં સપ્તષટ્વિધબંધયોઃ ।

સર્વત્ર વેદીયાંશો જ્યેષ્ઠોઽન્યેષાં યથાસ્થિતિ ॥ ૧૦૨ ॥

યદા ત્વેકં વેદનીયં કર્મ બધ્નાત્યસૌ તદા ।

સર્વં યોગવશોપાત્તં દલં તસ્યૈવ ભાવ્યતાં ॥ ૧૦૩ ॥

તથોક્તં પંચસંગ્રહે-

જં સમયં જાવડ્યાઈં બંધણ તાણ ઇરિસવિહીણ ।

પત્તેયં પત્તેયં ભાગે નિવ્વત્તણ જીવો ॥ ૧૦૪ ॥

બધ્નાતિ મૂળપ્રકૃતિ-ર્યથાલ્પાલ્પાસ્તથા તથા ।

પ્રદેશબંધમુત્કૃષ્ટં કુરુતેઽલ્પિષ્ટમન્યથા ॥ ૧૦૫ ॥

ન્યાય્યમેતદ્ધાં ધંડાદે-ર્યથાંશઃ પ્રાપ્યતે મહાન્ ।

વિભાજકેષુ સ્તોકેષુ તેષુ ભૂયસ્સુ ચાલ્પકઃ ॥ ૧૦૬ ॥

આહુશ્ચ-જહ જહ ય અપ્પપગઈણ બંધગો તહતહત્તિ ઉક્કોસં ।

કુણઈ પપ્પસબંધં જહત્તયં તસ્સ વદ્ધાસે ॥ ૧૦૭ ॥

ઇહ પૂર્વં કર્મયોગ્ય-વર્ગણાવર્તિનોઽણવઃ ।

સ્વાભાવિકરસાહ્યાઃ સ્યુ-હેતવઃ સર્વકર્મણાં ॥ ૧૦૮ ॥

પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે સાત કે છ પ્રકારની બંધની રચનાના અંશમાં વેદનીયનો અંશ સર્વથી મોટો હોય છે, તે સિવાયના બીજા કર્મોના અંશ પોતપોતાની સ્થિતિ પ્રમાણે હોય છે. ૧૦૨.

જ્યારે આ જીવ એકલું વેદનીયકર્મ જ બાંધે છે, ત્યારે યોગના કારણે ગ્રહણ કરેલ સર્વ દળ તે વેદનીયનાં જ સમજવા. ૧૦૩.

શ્રીપંચસંગ્રહમાં કહ્યું છે કે -‘જે સમયે જેટલા કર્મો બંધાય તે સમયે આ વિધિ પ્રમાણે જીવ દરેકના ભાગની વહેંચણી કરે છે. ૧૦૪.

મૂળ પ્રકૃતિ જેમ જેમ ઓછી બંધાય, તેમ તેમ પ્રદેશબંધ ઉત્કૃષ્ટ કરે અને જેમ જેમ મૂળ પ્રકૃતિ વધારે બંધાય તેમ તેમ (ત્યારે ત્યારે) પ્રદેશબંધ ઓછામાં ઓછું કરે. ૧૦૫.

જુઓ ખંડ વિગેરેના જેમ જેમ વિભાજક (ભાગ પડાવનાર) ઓછા હોય, તેમ તેમ અંશ મોટા મળે અને ભાગ પડાવનાર વધારે હોય ત્યારે અંશ નાનો મળે એ વ્યાજબી જ છે. ૧૦૬.

કહ્યું છે કે-‘જેમ જેમ જીવ અલ્પ પ્રકૃતિઓનો બંધક હોય, તેમ તેમ પ્રદેશબંધ ઉત્કૃષ્ટ કરે અને તેના વ્યત્યાસમાં (ફેરફારમાં) વધારે પ્રકૃતિઓ બંધાતી હોય ત્યારે) જઘન્ય પ્રદેશબંધ કરે. ૧૦૭.

અહીં પ્રથમ કર્મયોગ્ય વર્ગણામાં વર્તતા અણુઓ સર્વ કર્મના હેતુભૂત સ્વાભાવિક રસવાળા હોય છે. ૧૦૮.

યદા તુ જીવૈર્ગૃહ્યંતે તદા તેષુ કિલાણુષુ ।
 કષાયાધ્યવસાયેન ગ્રહણક્ષણ એવ વૈ ॥ ૧૦૯ ॥
 અવિભાગપરિચ્છેદા રસસંબંધિનોઽમિતાઃ ।
 પ્રાદુર્ભવંતિ સર્વેભ્યો જીવેભ્યોઽનંતસંગુણાઃ ॥ ૧૧૦ ॥
 વિવિધાશ્ચ સ્વભાવાઃ સ્યુઃ જ્ઞાનાવારકતાદયઃ ।
 જીવાનાં પુદ્ગલાનાં ચાચિંત્યશક્તિકતા યતઃ ॥ ૧૧૧ ॥
 યથા શુષ્કતૃણાદીનાં પૂર્વં યે પરમાણસઃ ।
 પ્રાયેણૈકસ્વરૂપાઃ સ્યુઃ સ્વાભાવિકરસાસ્તથા ॥ ૧૧૨ ॥
 ગવાદિભિર્ગૃહીતાસ્તે ક્ષીરાદિરસરૂપતાં ।
 સપ્તધાતુપરીણામાન્નાંતિ ચાનેકરૂપતાં ॥ ૧૧૩ ॥
 તથૈકાધ્યવસાયાત્તેષ્વપિ કર્મદલાણુષુ ।
 રસોદ્ભેદોઽનંતભેદો ભવેત્તદ્દર્શ્યતે સ્ફુટં ॥ ૧૧૪ ॥
 તથાહિ-અભવ્યેભ્યોઽનંતગુણૈઃ સિદ્ધાનંતાંશસંમિતૈઃ ।
 નિષ્પન્નાનણુભિઃ સ્કંધા-નાત્માદત્તે પ્રતિક્ષણં ॥ ૧૧૫ ॥
 અવિભાગપરિચ્છેદાન્ કરોત્ત્વેષુ રસસ્ય ચ ।
 સર્વજીવાનંતગુણાન્ પ્રત્યેકં પરમાણુષુ ॥ ૧૧૬ ॥

તેને જ્યારે જીવ ગ્રહણ કરે છે, ત્યારે તે અણુઓમાં સકષાયી અધ્યવસાવડે ગ્રહણ સમયે જ તે રસસંબંધી અવિભાગપરિચ્છેદ સર્વ જીવોથી અનંતગુણા અપરિમિત થઈ જાય છે. ૧૦૯-૧૧૦.

વળી તે પુદ્ગલો જ્ઞાનનો આવરણ કરવાના વિવિધ સ્વભાવવાળા થાય છે, કેમકે જીવ તથા પુદ્ગલો અચિંત્ય શક્તિવાળા છે. ૧૧૧.

જેમ સુકા ઘાસ વિગેરેમાં પૂર્વે જે પરમાણુઓ હોય છે, તે પ્રાયે એક સ્વરૂપવાળા અને સ્વાભાવિક રસવાળા હોય છે. ૧૧૨.

તે ગાયવિગેરેના ગ્રહણ કરવાથી ક્ષીરાદિ રસરૂપતાને તેમજ સપ્તધાતુપણે પરિણમવાથી અનેકરૂપતાને પામે છે. ૧૧૩.

તે જ રીતે એક અધ્યવસાયે ગ્રહણ કરેલા તે કર્મદલાણુમાં રસનો ઉદ્ભેદ અનંત પ્રકારે થાય છે તે બતાવાય છે. ૧૧૪.

અભવ્યથી અનંતગુણા અને સિદ્ધને અનંતમે ભાગે એટલા પરમાણુઓવડે બનેલા સ્કંધોને જીવ પ્રતિક્ષણ ગ્રહણ કરે છે. ૧૧૫.

અને તે પ્રત્યેક પરમાણુમાં રસના અનંતગુણા અવિભાજ્ય અંશોને સર્વ જીવથી અનંતગુણા

યોઽર્હર્દ્ધેન ચ્છિદ્યમાનો રસાંશઃ સર્વવિદ્ધિયા ।
 ન દત્તેશં સોઽવિભાગ-પરિચ્છેદ ઇહ સ્મૃતઃ ॥ ૧૧૭ ॥
 તત્રૈકસમયોપાત્તે કર્મસ્કંધેઽત્ર યેઽણવઃ ।
 સર્વાલ્પિષ્ઠરસાશ્છિદ્ય-માનાસ્તેઽપિ રસાંશકૈઃ ॥ ૧૧૮ ॥
 સર્વજીવાનંતગુણાન્ પ્રયચ્છતિ રસાંશકાન્ ।
 एषां चाल्परसाणूनां निचयो वर्गणादिमा ॥ ૧૧૯ ॥
 અન્યાસાં વક્ષ્યમાણાનાં વર્ગણાનામપેક્ષયા ।
 સ્યુર્ભૂયાંસોઽણવોઽત્રાલ્પ-રસા હિ બહવોઽણવઃ ॥ ૧૨૦ ॥
 રસાવિભાગભાગેન તત એકેન યેઽધિકાઃ ।
 द्वितीया वर्गणा तेषा-मणूनामिह कीर्तिता ॥ ૧૨૧ ॥
 इयं च वर्गणा हीना परमाणुव्यपेक्षया ।
 આઘાયા વર્ગણાયા ય-દેતે તેભ્યો રસાધિકાઃ ॥ ૧૨૨ ॥
 રસાવિભાગભાગસ્યે-ત્યેકૈકસ્ય પ્રવૃદ્ધિતઃ ।
 वर्गणाः परमाणूनां तावद्वाच्या मनीषिभिः ॥ ૧૨૩ ॥

કરે છે. ૧૧૬.

જે રસાંશનો સર્વજ્ઞની બુદ્ધિએ અર્ધ-અર્ધપણે છેદ કરતાં છેવટે અંશ ન થઈ શકે-ભાગ ન પડે તેને અહીં અવિભાગ પરિચ્છેદ કહેવાય છે. ૧૧૭.

તેમાં એક સમયે ગ્રહણ કરેલાં કર્મસ્કંધોમાં જે પરમાણુ સર્વ કરતાં અલ્પ રસવાળા હોય, તે પણ રસાંશવડે છેદાવાથી સર્વ જીવથી અનંતગુણા રસાંશને આપે છે. એવા અલ્પ રસવાળા પરમાણુઓનો જે સમૂહ તે પહેલી વર્ગણા. ૧૧૮-૧૧૯.

આગળ કહેવાશે એવી બીજી વર્ગણાઓની અપેક્ષાએ આ વર્ગણાના અલ્પ રસવાળા પરમાણુઓ બહુ વિશેષ હોય છે, કારણ કે જે અલ્પરસવાળા પરમાણુઓ હોય તે ઘણા હોય છે. ૧૨૦.

પહેલી વર્ગણા કરતાં અવિભાજ્ય રસાંશવડે અધિક એવા જે પરમાણુઓ છે તેવા પરમાણુઓના સમૂહની બીજી વર્ગણા કહી છે. ૧૨૧.

આ વર્ગણા પરમાણુઓની અપેક્ષાએ પહેલી વર્ગણા કરતાં હીન છે, કારણ કે આ બીજી વર્ગણાના અણુઓ પહેલી વર્ગણાના અણુઓ કરતાં અધિક રસવાળા છે. ૧૨૨.

આ પ્રમાણે અવિભાજ્ય એક-એક રસાંશવડે વધતી વર્ગણાઓ બુદ્ધિમાનોએ ત્યાં સુધી

ભવંતિ વર્ગણા યાવ-ત્સિદ્ધાનંતાંશસંમિતાઃ ।
 અભવ્યેભ્યોઽનંતગુણા-સ્તા રસાંશવિશેષિતાઃ ॥ ૧૨૪ ॥
 રસભાગાંશ્ચ યચ્છંતિ સર્વાત્યવર્ગણાણવઃ ।
 સર્વાઘવર્ગણાણુભ્યઃ કિલાનંતગુણાધિકાન્ ॥ ૧૨૫ ॥
 રાશિશ્ચાસાં વર્ગણાનાં સ્પર્ધકં પ્રથમં ભવેત્ ।
 સમૂહો હિ વર્ગણાન્નામિહ સ્પર્ધકમુચ્યતે ॥ ૧૨૬ ॥
 એકૈકેન રસાંશેન વૃદ્ધાશ્ચ પરમાણવઃ ।
 અર્થૈતસ્માન્ન લભ્યંતે પ્રથમસ્પર્ધકાત્પરં ॥ ૧૨૭ ॥
 સર્વજીવાનંતગુણૈ રસાંશૈરેવ ચાધિકાઃ ।
 સંપ્રાપ્યંતે ત એવેદં પૂર્ણં સ્પર્ધકમાદિમં ॥ ૧૨૮ ॥
 ક્રમાદ્રસનિરંશાંશૈ-વૃદ્ધૌ હિ સ્પર્ધકં ભવેત્ ।
 સ્યાદન્યસ્પર્ધકારંભો નિરંશાંશક્રમેનુટૌ ॥ ૧૨૯ ॥
 આઘસ્પર્ધકપર્યંતા-ણુભ્યો યેઽથ રસાંશકૈઃ ।
 સર્વજીવાનંતગુણૈઃ પ્રવૃદ્ધાઃ પરમાણવઃ ॥ ૧૩૦ ॥
 તેષાં ચ સમુદાયઃ સ્યાત્ પ્રથમા વર્ગણા કિલ ।
 દ્વિતીયસ્ય સ્પર્ધકસ્ય તતઃ સ્યાત્પૂર્વવલ્ક્રમઃ ॥ ૧૩૧ ॥

કહેલી જ્યાં સુધી તે વર્ગણાઓ અભવ્યોથી અનંતગુણી અને સિદ્ધના અનંતમા ભાગ જેટલી થાય. ૧૨૩-૧૨૪.

સર્વાત્યવર્ગણાના અણુઓ સર્વાઘવર્ગણામાં રહેલા અણુઓ કરતાં અનંતગુણાધિક રસાંશને આપે છે. (એટલા રસાંશો તેમાં હોય છે.) ૧૨૫.

આ વર્ગણાઓની રાશિ તે પ્રથમ સ્પર્ધક સમજવો, કેમકે અહીં વર્ગણાઓના સમૂહના સ્પર્ધક કહેલા છે. ૧૨૬.

એ પહેલાં સ્પર્ધકથી આગળ એક-એક રસાંશ વધતા પરમાણુઓ લભ્ય થઈ શકે નહીં (જગતમાં હોય જ નહીં), પરંતુ સર્વ જીવોથી અનંતગુણા રસાંશે વધતાં પરમાણુઓ જ લભ્ય થઈ શકે-એ રીતે પહેલું સ્પર્ધક પૂર્ણ થયું જાણવું. ૧૨૭-૧૨૮.

અનુક્રમે રસના નિરંશ અંશોથી વધતા પરમાણુઓ મળે ત્યારે નવા સ્પર્ધકો થાય છે એ અન્ય સ્પર્ધકનો આરંભ નિરંશાંશક્રમનુટિને અંતે થાય છે. ૧૨૯.

પહેલા સ્પર્ધકના છેલ્લા અણુઓની પછી સર્વ જીવથી અનંતગુણા રસાંશવડે વધતા જે પરમાણુઓ હોય, તેનો સમૂહ તે બીજા સ્પર્ધકની પહેલી વર્ગણા છે. ત્યારપછી પૂર્વની જેમ ક્રમ

એકૈકેન રસાંશેન પ્રવૃદ્ધૈઃ પરમાણુભિઃ ।
 આરબ્ધા વર્ગણા યાવ-ત્સિદ્ધાનંતાંશસંમિતાઃ ॥ ૧૩૨ ॥
 એતાસાં વર્ગણાનાં ચ સમુદાયો ભવેદિહ ।
 દ્વિતીયં સ્પર્ધકં પૂર્ણી-ભૂતેઽસ્મિન્ સ્પર્ધકે પુનઃ ॥ ૧૩૩ ॥
 એકદ્વ્યાદૈઃ રસચ્છેદૈ - ન પ્રાપ્યંતેઽણવોઽધિકાઃ ।
 પ્રાપ્યંતે કિં તુ તે સર્વ-જીવાનંતગુણૈર્ધ્રુવં ॥ ૧૩૪ ॥
 અણૂનાં પ્રાગ્વદેતેષાં સમૂહો વર્ગણાદિમા ।
 તૃતીયસ્ય સ્પર્ધકસ્ય તતઃ સ્યાત્પૂર્વવત્ક્રમઃ ॥ ૧૩૫ ॥
 ભવંતિ સ્પર્ધકાન્યેવં પ્રવૃદ્ધાનિ રસાંશકૈઃ ।
 સિદ્ધાનંતતમભાગ-તુલ્યાનીતિ જિના વિદુઃ ॥ ૧૩૬ ॥
 અનુગ્રહાય શિષ્યાણાં દૃષ્ટાંતોઽત્ર નિરૂપ્યતે ।
 અસદ્ભાવસ્થાપનયા વર્ગણાસ્પર્ધકાનુગઃ ॥ ૧૩૭ ॥
 આદ્યસ્ય સ્પર્ધકસ્યાદ્યા વર્ગણા કલ્પ્યતે યથા ।
 રસાંશશતસંયુક્તૈ-રારબ્ધા પરમાણુભિઃ ॥ ૧૩૮ ॥
 અથૈકૈકરસચ્છેદ-વૃદ્ધાણૂત્યાભિરાદિતઃ ।
 દશભિર્વર્ગણાભિઃ સ્યા-ત્પૂર્ણ સ્પર્ધકમાદિમં ॥ ૧૩૯ ॥

સમજવો. ૧૩૦-૧૩૧.

એક-એક રસાંશવડે વધતા પરમાણુઓથી બનેલી વર્ગણાઓ સિદ્ધના અનંતમા ભાગ જેટલી થાય ત્યારે તે વર્ગણાઓના સમુદાયનું બીજું સ્પર્ધક થાય. આ સ્પર્ધક પૂર્ણ થયા બાદ પાછા એક બે વિગેરે રસાંશે વધતા પરમાણુઓ પ્રાપ્ત થતા નથી પરંતુ સર્વ જીવથી અનંતગુણા રસાંશોથી વધતા પરમાણુઓ પ્રાપ્ત થાય છે. ૧૩૨-૧૩૪.

તેવા પરમાણુઓના સમુદાયની ત્રીજા સ્પર્ધકની પહેલી વર્ગણા ત્યારપછી પૂર્વ પ્રમાણે ક્રમ જાણવો. ૧૩૫.

એવી રીતે રસાંશોવડે વધતા પરમાણુઓના સ્પર્ધકો સિદ્ધના અનંતમાં ભાગ પ્રમાણ થાય છે-એમ જિનેશ્વરો કહે છે. ૧૩૬.

અહીં શિષ્યના અનુગ્રહ માટે અસત્કલ્પનાથી વર્ગણા અને સ્પર્ધકને અનુસરતું દ્રષ્ટાંત કહે છે. ૧૩૭.

પહેલા સ્પર્ધકની પહેલી વર્ગણા સો રસાંશવાળા પરમાણુઓથી શરુ કરવી. હવે તે પ્રથમ વર્ગણા કરતાં એક-એક રસાંશથી વધતા અણુઓથી થયેલી દશ વર્ગણાઓવડે (૧૦૮ સુધી) પહેલું

તતો દશોત્તરશત-રસાંશેઃ પરમાણુભિઃ ।
 નાપ્યતે વર્ગનારબ્ધ્યા નાપિ દ્વ્યાદશકાધિકૈઃ ॥ ૧૪૦ ॥
 કિંતુ ત્રિંશશતરસ-ચ્છેદાઢ્યૈઃ પરમાણુભિઃ ।
 પ્રાપ્યતે વર્ગનારબ્ધ્યા દ્વિતીયે સ્પર્ધકેઽગ્રિમા ॥ ૧૪૧ ॥
 તતઃ પુનરપિ પ્રાગ્વ-દ્રસૈકૈકલવાધિકૈઃ ।
 પરમાણુભિરારબ્ધ્યા લભ્યંતે ખલુ વર્ગનાઃ ॥ ૧૪૨ ॥
 ક્રમવૃદ્ધૌ રસાંશાનાં સમાપ્તાનાં સમાપ્યતે ।
 દ્વિતીયં સ્પર્ધકમિતિ સ્યુરનંતાન્યમૂન્યહો ॥ ૧૪૩ ॥
 રસાંશવૃદ્ધૈરણુભિ-રારબ્ધ્યાશ્ચ યથોત્તરં ।
 અત્પાણુકા વર્ગનાઃ સ્યુઃ સ્થાપનાત્ર વિલોક્યતાં ॥ ૧૪૪ ॥
 ઇતિ પ્રતિજ્ઞાતં અનુભાગસ્વરૂપં નિર્વ્યુદ્ધં.
 એતેષાં ચાનુભાગાનાં બંધસ્થાનાન્યસંખ્યશઃ ।
 તેષાં નિષ્પાદકા યેઽધ્ય-વસાયાસ્તેઽપ્યસંખ્યશઃ ॥ ૧૪૫ ॥
 તથાહિ-એકપ્રાદેશિકી શ્રેણિ-ર્યા લોકસ્ય ઘનાકૃતેઃ ।
 અસંખ્યેયતમે તસ્યા ભાગે યેઽભ્રપ્રદેશકાઃ ॥ ૧૪૬ ॥

સ્પર્ધક પૂર્ણ કરવું. ૧૩૮-૧૩૯.

ત્યારપછી એકસો દશ રસાંશવાળા પરમાણુઓથી એટલે એક બે વિગેરે રસાંશોથી વધતા પરમાણુઓ પ્રાપ્ત થતા નથી તેથી બીજી વર્ગણા ત્યાંથી (૧૨૯ સુધી) શરુ થાય નહીં. ૧૪૦.

પરંતુ એકસો ત્રીશ રસાંશવાળા પરમાણુઓ પ્રાપ્ત થાય, એટલે તેટલા રસાંશવાળા પરમાણુઓથી વર્ગણાઓનો આરંભ થાય અને તે બીજા સ્પર્ધકની પહેલી વર્ગણા કહેવાય. ૧૪૧.

ત્યારપછી એક-એક રસાંશથી વધતા પરમાણુઓ પ્રાપ્ત થાય છે. એટલે તેની બીજા વર્ગણાઓ થાય. ૧૪૨.

એ રીતે ક્રમથી વધતા રસાંશોવાળા પરમાણુઓ સમાપ્ત થાય એટલે કે જ્યારે એક રસાંશ વધતા પરમાણુઓ ન મળે ત્યારે બીજું સ્પર્ધક (૧૩૯ સુધી) પૂર્ણ થાય. તે બીજા સ્પર્ધકમાં એવી વર્ગણાઓ અનંતી થાય. ૧૪૩.

પરંતુ એ પ્રમાણે યથોત્તર રસાંશવડે વધતા પરમાણુઓથી આરંભ કરાતી વર્ગણાઓ ઓછા ઓછા પરમાણુઓવાળી થાય, એને માટે અહીં કરેલી સ્થાપના જુઓ. આ પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞાત કરેલું અનુભાગનું સ્વરૂપ કહ્યું. ૧૪૪.

એ અનુભાગનાં બંધસ્થાનો અસંખ્યાતા છે. તેના નિષ્પાદક એવા અધ્યવસાયો પણ અસંખ્યાતા છે. ૧૪૫.

તે આ પ્રમાણે ઘનીકૃત લોકની એક પ્રદેશિકી જે શ્રેણી તેના અસંખ્યાતમા ભાગમાં જેટલા

તાવંતિ યોગસ્થાનાનિ તેષ્યોઽસંખ્યગુણાધિકાઃ ।

ત્રીવ્રતમંદાદયો ભેદા એકૈકપ્રકૃતેઃ સ્મૃતાઃ ॥ ૧૪૭ ॥

પ્રકૃત્યોરવધિજ્ઞાન-દર્શનાવરણાખ્યયોઃ ।

સ્યુર્લોકાનામસંખ્યાનાં ચપ્રદેશૈર્મિતા ભિદઃ ॥ ૧૪૮ ॥

ભેદા અસંખ્યા એવાનુ-પૂર્વીષ્વપિ ચતસૃષુ ।

એવં ભાવ્યા ભિદોઽસંખ્યાઃ પ્રકૃતિષ્વપરાસ્વપિ ॥ ૧૪૯ ॥

તથોક્તં-ઓહિનાનાવરણઓહિદંસનાવરણપર્ગઈઓ અસંખેજ્ઞલોગાગાસપ્પાસમિત્તાઓ તેસિં ચઓવસભેયા વિ તત્તિયા ચેવ, ચઉપ્પહમાણુપુવ્વીણં અસંખેજ્ઞાઓ લોગસ્સ અસંખેજ્ઞઇ ભાગે જત્તિયા આગાસપપાસા તત્તિયાઓ

	પ્રતિપરમાણુમાં રસાંશ				તથા	એકેક વર્ગણામાં પરમાણુ				
રસાંશ	૧૦૦	૧૦૧	૧૦૨	૧૦૩	૧૦૪	૧૦૫	૧૦૬	૧૦૭	૧૦૮	૧૦૯
પરમાણુ	૧૦૦૦	૯૭૫	૯૫૦	૯૨૫	૯૦૦	૮૭૫	૮૫૦	૮૨૫	૮૦૦	૭૭૫
વર્ગણા	પહેલી	બીજી	ત્રીજી	ચોથી	પાંચમી	છઠ્ઠી	સાતમી	આઠમી	નવમી	દશમી

ઉપર પ્રમાણે પહેલું સ્પર્ધક થયા પછી ૧૧૦ થી ૧૨૯ સુધીના રસાંશવાળા પરમાણુ ન મળે, પછી ૧૩૦ થી ૧૩૯ સુધી મળે તેનું બીજું સ્પર્ધક થાય.

પ્રતિપરમાણુ રસાંશ, એકેક વર્ગણામાં પરમાણુ અને બીજા સ્પર્ધકની વર્ગણા

રસાંશ	૧૩૦	૧૩૧	૧૩૨	૧૩૩	૧૩૪	૧૩૫	૧૩૬	૧૩૭	૧૩૮	૧૩૯
પરમાણુ	૭૫૦	૭૨૫	૭૦૦	૬૭૫	૬૫૦	૬૨૫	૬૦૦	૫૭૫	૫૫૦	૫૨૫
વર્ગણા	પહેલી	બીજી	ત્રીજી	ચોથી	પાંચમી	છઠ્ઠી	સાતમી	આઠમી	નવમી	દશમી

આની પછીના સ્પર્ધકો માટે અને વર્ગણાની સંખ્યા માટે ઉપર પ્રમાણે સમજવું.

આકાશપ્રદેશો હોય, તેટલા યોગસ્થાનો જાણવા. તે કરતાં અસંખ્યગુણાધિક ત્રીવ્ર મંદાદિ ભેદો દરેક પ્રકૃતિના કદા છે. ૧૪૬-૧૪૭. તે આ પ્રમાણે

ત્રીવ્રતમ	ત્રીવ્રતર	ત્રીવ્ર
મંદ	મંદતર	મંદતમ
અતિમંદ	અતિમંદતર	અતિમંદતમ

અવધિજ્ઞાનાવરણ અને અવધિદર્શનાવરણ પ્રકૃતિના ભેદો અસંખ્ય લોકાકાશના પ્રદેશ જેટલા છે. ૧૪૮.

ચાર આનુપૂર્વીને વિષે પણ અસંખ્ય ભેદો છે. એ પ્રમાણે બીજી પ્રકૃતિઓમાં પણ અસંખ્ય

एकैकस्मिन्नुक्तयोग-स्थाने प्राप्यंत एव यत् ।

सकला बंधमाश्रित्य पूर्वोक्ताः प्रकृतेर्भिदः ॥ १५० ॥

ततः प्रकृतिभेदाः प्रा-गसंख्येयगुणाधिकाः ।

योगस्थानेभ्यो यदुक्ता-स्तद्युक्तमुपपद्यते ॥ १५१ ॥

उक्तं च-जोगट्ठाणेहिंतो असंखेज्जगुणाओ पगईओ ।

एकेके जोगट्ठाणे वट्टमाणे एयाओ सव्वाओ ॥ १५१A ॥ बंधइति काउं ।

तेभ्यः प्रकृतिभेदेभ्य-श्चासंख्येयगुणाधिकाः ।

स्थितिभेदा जघन्याद्या ज्येष्ठांताः क्षणवृद्धितः ॥ १५२ ॥

स्थितिर्लघ्वी स्थितिस्थानं प्रथमं परिकीर्तितं ।

सैकક્ષણા દ્વિતીયં સા તૃતીયં દ્વિક્ષણાધિકા ॥ ૧૫૩ ॥ इत्यादि.

प्रतिप्रकृतिभेदं य-त्स्थितिभेदा असंख्यकाः ।

ततः प्रकृतिभेदेभ्य-स्तेऽसंख्येयगुणा इति ॥ १५४ ॥

स्थितिर्बंधाध्यवसाया-स्तेभ्योऽसंख्यगुणाधिकाः ।

एकैकस्मिन् स्थितिस्थाने बध्यमाने हि देहिभिः ॥ १५५ ॥

ભેદો જાણવા. ૧૪૮.

તેને માટે કહ્યું છે કે -‘અવધિજ્ઞાનાવરણ અને અવધિદર્શનાવરણ પ્રકૃતિના અસંખ્ય લોકાકાશના જેટલા પ્રદેશો થાય તેટલા ભાગો સમજવા-’ તેના ક્ષાયોપશમિક ભેદો પણ તેટલા જ હોય છે. અને ચાર આનુપૂર્વીનાં ભેદો અસંખ્ય હોય છે. એટલે લોકના અસંખ્યાતમાં ભાગમાં રહેલા આકાશ પ્રદેશ જેટલા હોય છે.

કહેલા દરેક યોગસ્થાને બંધને આશ્રયીને પૂર્વે કહ્યા તેટલા બધા પ્રકૃતિના ભેદ હોય છે. ૧૫૦.

તેથી પ્રથમ પ્રકૃતિભેદો યોગસ્થાનો કરતાં અસંખ્યેય ગુણાધિક જે કહ્યા છે, તે યુક્ત જ છે. ૧૫૧.

કહ્યું છે કે-‘યોગસ્થાનો કરતાં અસંખ્યાતગુણી પ્રકૃતિઓ છે, કારણ કે એકેકે યોગસ્થાને વર્તતો જીવ બધી પ્રકૃતિઓ બાંધે છે. ૧૫૧. A

હવે તે પ્રકૃતિભેદ કરતાં અસંખ્યેયગુણાધિક સ્થિતિભેદો જઘન્યથી માંડીને ઉત્કૃષ્ટ પર્યંત સમય સમયની વૃદ્ધિથી થાય છે. ૧૫૨.

સર્વ કરતાં લઘુ સ્થિતિ તે પહેલું સ્થિતિસ્થાન કહ્યું છે, તેથી એક સમય અધિક તે બીજું બે ક્ષણ અધિક તે ત્રીજું ઈત્યાદિ સ્થિતિસ્થાનો સમજવા. ૧૫૩.

જેથી દરેક પ્રકૃતિભેદે સ્થિતિભેદ અસંખ્યાત થાય છે, તેથી પ્રકૃતિભેદ કરતાં સ્થિતિસ્થાન અસંખ્યાતગુણા સિદ્ધ થાય છે. ૧૫૪.

સ્થિતિબંધના અધ્યવસાય સ્થાન તે કરતાં અસંખ્યગુણાધિક જાણવા, કેમકે જીવોવડે એકેક

તદ્દેતવોઽધ્યવસાયા નાનાજીવવ્યપેક્ષયા ।
 અસંખ્યેયલોકવિય-ઋદેશપ્રમિતાઃ સ્મૃતાઃ ॥ ૧૫૬ ॥
 એભ્યશ્ચાધ્યવસાયેભ્યો-ઽપ્યસંખ્યેયગુણાનિ ચ ।
 જિનૈર્દૃષ્ટાન્યનુભાગ-બંધસ્થાનાનિ કર્મસુ ॥ ૧૫૭ ॥
 જંતોર્લેશ્યાપરીણામ-વિશેષાઃ સંભવંતિ યે ।
 કષાયોદયસંમિશ્રા-સ્તીવ્રમંદાદયોઽમિતાઃ ॥ ૧૫૮ ॥
 જઘન્યાદેકસમય-સ્થિતિકાસ્તે જિનૈઃ સ્મૃતાઃ ।
 ઉત્કર્ષતોઽષ્ટસમય-સ્થિતિકાઃ સમવેદિભિઃ ॥ ૧૫૯ ॥
 સ્યુઃ સાધકતમાસ્તે ચા-નુભાગબંધનં પ્રતિ ।
 તતોઽનુભાગબંધસ્ય સ્થાનાન્યુચ્યંત ઉત્તમૈઃ ॥ ૧૬૦ ॥
 એકૈકસ્મિન્ સ્થિતિબંધા-ધ્યવસાયે હ્યસંખ્યશઃ ।
 દૃષ્ટાઃ કેવલિભિર્નાના-નુભાગબંધહેતવઃ ॥ ૧૬૧ ॥
 કષાયમિશ્રલેશ્યાનાં તીવ્રમંદાદયો ભિદઃ ।
 સ્થિતિબંધાશયેભ્યઃ સ્યુઃ- સ્તદસંખ્યગુણા હિ તે ॥ ૧૬૨ ॥
 અનુભાગસૃજો જીવા-ધ્યવસાયાશ્ચ તે દ્વિધા ।
 કષાયમિશ્રલેશ્યાનાં પરિણામાત્ શુભાશુભાઃ ॥ ૧૬૩ ॥

સ્થિતિસ્થાન બંધાતા હોય ત્યારે તેના હેતુભૂત અધ્યવસાયો અનેક જીવોની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતા લોકાકાશના પ્રદેશપ્રમાણ કહ્યા છે. ૧૫૫-૧૫૬.

એ અધ્યવસાયો કરતાં કર્મસંબંધી અનુભાગના બંધસ્થાન અસંખ્યાતગુણા જિનેશ્વરોએ કહ્યા છે. ૧૫૭.

પ્રાણીઓને કષાયોદયથી યુક્ત તીવ્રમંદાદિ જે લેશ્યાપરિણામ હોય છે તે જઘન્યથી એક સમયની સ્થિતિવાળા અને ઉત્કૃષ્ટથી આઠ સમયની સ્થિતિવાળા સર્વજ્ઞ ભગવંતોએ કહ્યા છે. ૧૫૮-૧૫૯.

તે સ્થાનો અનુભાગબંધના મુખ્ય સાધન હોવાથી ઉત્તમ એવા પરમાત્માએ તેને અનુભાગબંધના સ્થાન કહ્યા છે. ૧૬૦.

એકે-એક સ્થિતિબંધ અધ્યવસાયમાં અસંખ્યાતા અનુભાગબંધના હેતુ કેવળીઓએ કહ્યા છે. ૧૬૧.

તીવ્રમંદાદિ ભેદો કષાય મિશ્ર લેશ્યાના હોય છે તેથી સ્થિતિબંધના અધ્યવસાયો કરતાં તે અસંખ્યાતગુણા હોય છે. ૧૬૨.

તેથી અનુભાગને સર્જનારા જીવોના અધ્યવસાયો કષાયમિશ્ર લેશ્યાના પરિણામને કારણે શુભ

શુભૈરાધત્તેઽનુભાગં ક્ષીરખંડરસોપમં ।
 જીવઃ કર્મપુદ્ગલાના-મન્યૈર્નિબરસોપમં ॥ ૧૬૪ ॥
 પ્રત્યેકમધ્યવસાયા અશુભાશ્ચ શુભાશ્ચ તે ।
 સંખ્યાતિગાનાં લોકાનાં પ્રદેશૈઃ પ્રમિતાઃ સ્મૃતાઃ ॥ ૧૬૫ ॥
 શુભા વિશેષાભ્યધિકાઃ કેવલં કથિતા જિનૈઃ ।
 અશુભાઃ કિંચિદ્ભૂતાઃ સ્યુ-ર્યુક્તિસ્તત્ર નિશમ્યતાં ॥ ૧૬૬ ॥
 યાનેવ રસબંધસ્યા-ધ્યવસાયાન્ ક્રમસ્થિતાન્ ।
 સંક્લિશ્યમાન ઝર્ધ્વોર્ધ્વ-મારોહત્યસુમાનિહ ॥ ૧૬૭ ॥
 વિશુદ્ધ્યમાનસ્તાનેવા-વરોહતિ ક્રમાદધઃ ।
 શુભાનાં પ્રકૃતીનાં તુ રસબંધે વિપર્યયઃ ॥ ૧૬૮ ॥
 સંક્લિશ્યમાનોઽવરોહે-દારોહેચ્છુદ્યમાનકઃ ।
 ઉભયે ચ તતસ્તુલ્યાઃ સૌધસોપાનપંક્તિવત્ ॥ ૧૬૯ ॥
 કેવલં ક્ષપકો યેષ્વ-ધ્યવસાયેષુ સંસ્થિતઃ ।
 ક્ષપકશ્રેણિમારોહે-તેભ્યો નાસૌ નિવર્ત્યતે ॥ ૧૭૦ ॥

અને અશુભ એમ બે પ્રકારના છે. ૧૬૩.

શુભ અધ્યવસાયથી જીવ ક્ષીરખાંડના રસ જેવો અનુભાગ (રસ) ઉત્પન્ન કરે છે, અને એ કરતાં અન્ય (અશુભ અધ્યવસાય) થી લીંબડાના રસ જેવો કટુક રસ ઉત્પન્ન કરે છે. ૧૬૪.

તે શુભ અને અશુભ બંને પ્રકારના અધ્યવસાયો અસંખ્યાતા લોકાકાશના પ્રદેશપ્રમાણ છે. ૧૬૫.

તે બંનેમાં શુભ અધ્યવસાય કાંઈક અધિક જિનેશ્વરોએ કહ્યા છે અને અશુભ અધ્યવસાય કાંઈક ન્યૂન કહ્યા છે. તેમાં જે કારણ છે તે સાંભળો. ૧૬૬.

રસબંધના ક્રમશઃ રહેલા જે અધ્યવસાયો ઉપર જીવ સંક્લિશ્યમાન પરિણામવાળો થઈને ઉપર ઉપર ચડે છે, તે જ અધ્યવસાયથી અનુક્રમે વિશુદ્ધ્યમાન થયેલો નીચે ઉતરે છે પણ શુભ પ્રકૃતિના રસબંધમાં તેથી વિપર્યય છે. ૧૬૭-૧૬૮.

એટલે કે સંક્લિષ્ટ થતો નીચે ઉતરે છે અને વિશુદ્ધ થતો ઉપર ચડે છે. એ રીતે તે બંને મહેલના પગથીયાની શ્રેણિની જેમ તુલ્ય થાય છે. ૧૬૯.

પરંતુ જે અધ્યવસાયોમાં સ્થિત થયેલો, કેવળ ક્ષપક જીવ ક્ષપકશ્રેણીપર આરોહણ કરે છે, તે અધ્યવસાયથી તે પાછો નિવર્તતો નથી. ૧૭૦.

ક્ષપકસ્ય તતઃ શ્રેષ્ઠા-ધ્યવસાયપવ્યપેક્ષયા ।
 ઋચિરેઽધ્યવસાયાઃ પ્રા-ગશુભેભ્યોઽધિકાઃ શુભાઃ ॥ ૧૭૧ ॥
 એભ્યોઽનુભાગબંધસ્ય સ્થાનેભ્યોઽનંતસંગુણાઃ ।
 એકાધ્યવસાયોપાત્તાઃ કર્માર્હદલિકાણવઃ ॥ ૧૭૨ ॥
 તેભ્યોઽપ્યનંતગુણિતાઃ કર્માણુષુ રસાંશકાઃ ।
 તદ્ધ ભાવિતમેવ પ્રાક્ વર્ગણાસ્પર્દ્ધકોક્તિભિઃ ॥ ૧૭૩ ॥
 તથોક્તંપંચસંગ્રહે-સેઢિઅસંખેજ્જંસે જોગટ્ઠાણા તઓ અસંખિજ્ઞા ।
 પગડીમેયા તત્તો ઠિઙ્ઠમેયા હોંતિ તત્તોવિ ॥ ૧૭૪ ॥
 ઠિઙ્ઠબંધજ્ઞવસાયા તત્તો અણુભાગબંધઠાણાણિ ।
 તત્તો કમ્પપણ્ણ-ણંતગુણાતો રસચ્છેયા ॥ ૧૭૫ ॥
 અથ પ્રકૃતં-જીવોનુભાગબંધાધ્ય-વસાયસ્થાનકાન્યથ ।
 મરણેન સ્પૃશત્યેકઃ સર્વાણિ નિરનુક્રમં ॥ ૧૭૬ ॥
 કાલેન યાવતા કાલ-સ્તાવાન્ કેવલિનોદિતઃ ।
 ભાવતઃ પુદ્ગલપરા-વૃર્ત્તો બાદર આગમે ॥ ૧૭૭ ॥
 એતાન્યેવ સ્પૃશત્યેકઃ ક્રમાત્કાલેન યાવતા ।
 ભાવતઃ પુદ્ગલપરા-વર્ત્તઃ સૂક્ષ્મશ્ચ તાવતા ॥ ૧૭૮ ॥

તેથી ક્ષપકના શ્રેષ્ઠ અધ્યવસાયોની અપેક્ષાએ પૂર્વે અશુભ કરતાં શુભ અધ્યવસાયો અધિક કહ્યા છે. ૧૭૧.

એ અનુભાગબંધના સ્થાનો કરતાં એક અધ્યવસાયે ગ્રહણ કરેલા કર્મયોગ્ય દલિકના અણુ અનંતગુણ છે. ૧૭૨.

તેનાથી અનંતગુણ તે કર્માણુઓમાં રસાંશો છે. તે પૂર્વે વર્ગણા અને સ્પર્દ્ધકની વાતમાં બતાવેલ છે. ૧૭૩.

પંચસંગ્રહમાં કહ્યું છે કે-“શ્રેણિના અસંખ્યાતમે ભાગે યોગસ્થાન, તેનાથી અસંખ્યાતગુણ પ્રકૃતિભેદો, તેનાથી અસંખ્યાતગુણ સ્થિતિભેદ, તેનાથી અસંખ્યાતગુણ સ્થિતિભેદનાં અધ્યવસાયસ્થાન, તેનાથી અસંખ્યાતગુણ અનુભાગબંધના સ્થાન, તેનાથી અનંતગુણ કર્મપ્રદેશો અને તેનાથી અનંતગુણ તેમાં રહેલા રસચ્છેદો જાણવા. ૧૭૪-૧૭૫.

જીવ સર્વ અનુભાગબંધના અધ્યવસાય સ્થાનોને અનુક્રમ વિના મરણોવડે જેટલે કાલે સ્પર્શે તેટલા કાલને આગમમાં કેવલીએ ભાવથી બાદરપુદ્ગલપરાવર્ત કહેલ છે. ૧૭૬-૧૭૭.

એ બધા અધ્યવસાય સ્થાનો ક્રમસર જેટલા કાલે સ્પર્શે તેટલા કાલને ભાવથી સૂક્ષ્મપુદ્ગલપરાવર્ત કહેલ છે. ૧૭૮.

અર્થ ભાવ:- કશ્ચિત્સર્વજઘન્યેંગી યઃ કષાયોદયાત્મકે ।

વર્તમાનોઽધ્યવસાય-સ્થાને પ્રાપ્તો મૃતિં તતઃ ॥ ૧૭૯ ॥

ભૂયસાપિ હિ કાલેન સ એવાંગી દ્વિતીયકે ।

આઘાત્પરેઽધ્યવસાય-સ્થાનકે મ્રિયતે યદિ ॥ ૧૮૦ ॥

તદેવ મરણં તસ્ય ગણ્યતે લેખ્યકે બુદ્ધેઃ ।

નાન્યાન્યુક્તમભાવ્દ્ભીનિ તાન્યનંતાન્યપિ સ્ફુટં ॥ ૧૮૧ ॥

કાલાંતરે ચેદ્ભૂયોઽપિ દ્વિતીયસ્માદનંતરે ।

તૃતીયે મ્રિયતે સોઽધ્ય-વસાયસ્થાનકે સ્થિતઃ ॥ ૧૮૨ ॥

તદા તૃતીયં મરણં ગણ્યતે તસ્ય લેખ્યકે ।

ત્યક્તક્રમાણિ શેષાણિ નાનંતાન્યપિ તાન્યહો ॥ ૧૮૩ ॥

એવં ક્રમેણ સર્વાણિ તાનિ કાલેન યાવતા ।

સ્પૃશ્યંતે મ્રિયમાણેન તેન સંસારવારિધૌ ॥ ૧૮૪ ॥

તાવાન્ કાલઃ સ્યાદનંત-કાલંચક્રમિતો મહાન્ ।

ભાવતઃ પુદ્ગલપરા-વર્તઃ સૂક્ષ્મો જિનોદિતઃ ॥ ૧૮૫ ॥

ક્ષેત્રતઃ પુદ્ગલપરા-વર્તો યઃ સૂક્ષ્મ ઈરિતઃ ।

ઉપયોગી માર્ગણાયાં સ એવાદ્રિયતે શ્રુતે ॥ ૧૮૬ ॥

તથોક્તં જીવાભિગમસૂત્રે સાદિ સાંતમિથ્યાદૃષ્ટિસ્થિતિનિરૂપણાધિકારે-‘જે સે સાદૈ સપજ્જવસિએ મિચ્છદ્દિટ્ઠી સે જહણ્ણેણં અંતોમુહુતં, ઉક્કેસેણં અણંતાઓ ઓસપ્પિણિસપ્પિ-
ણિઓ કાલઓ, ખેત્તઓ, અવઙ્ઘં પોગ્ગલપરિયટ્ઠં દેસૂણમિત્યાદિ.

એનો આ સાર છે કે-જે કોઈ જીવ સર્વ જઘન્ય કષાયોદયરૂપ અધ્યવસાય સ્થાને વર્તતો મરણ પામે, ત્યારપછી ઘણે કાલે તે જ જીવ પહેલાથી બીજા અધ્યવસાયસ્થાને જ્યારે મરણ પામે, ત્યારે તે મરણ બુદ્ધજનોએ ગણત્રીમાં લેવું, ઉત્ક્રમભાવી બીજા અન્ય અધ્યવસાયોએ થયેલા મરણ ગણતા નથી કે જે મરણો પ્રગટપણે અનંતા હોય છે. ૧૭૯-૧૮૧.

કાલાંતરે ફરીને તે જ જીવ બીજાથી અનંતર ત્રીજે અધ્યવસાયસ્થાને રહીને મરણ પામે ત્યારે તે ત્રીજું મરણ ગણત્રીમાં ગણાય. બાકીના અનંત મરણો પણ ક્રમ વિનાના અધ્યવસાયવાળા ગણત્રીમાં લેવાતા નથી. ૧૮૨-૧૮૩.

એ પ્રમાણે ક્રમસર સર્વે અધ્યવસાયસ્થાનો જેટલા કાલે મરણવડે આ સંસારવારિધિમાં એક જીવ સ્પર્શે તે અનંતકાલચક્રપ્રમાણ થાય છે. તેને જ જિનેશ્વરોએ ભાવથી સૂક્ષ્મપુદ્ગલ પરાવર્ત કહ્યો છે. ૧૮૪-૧૮૫.

ક્ષેત્રથી સૂક્ષ્મપુદ્ગલપરાવર્ત જે કહેલ છે તે જ માર્ગણામાં ઉપયોગી છે. શ્રુતમાં તેનો જ આદર કરેલ છે. ૧૮૬.

સાંતમિથ્યાદૃષ્ટિસ્થિતિનિરૂપણાધિકારમાં શ્રીજીવાભિગમ સૂત્રમાં કહ્યું છે, કે જે સાદિસપર્થ-

યેડચ્ચે ચ પુદ્ગલપરા-વર્ત્તાઃ સપ્તાત્ર દર્શિતાઃ ।
 તે સ્યુઃ પ્રરૂપણામાત્રં ન ક્વાપ્યેષાં પ્રયોજનં ॥ ૧૮૭ ॥
 બાદરેષુ ચતુર્ધ્વેષુ દર્શિતેષુ યથાવિધિ ।
 ભવંતિ સુગમાઃ સૂક્ષ્મા ઇત્યેવૈષાં પ્રયોજનં ॥ ૧૮૮ ॥
 નન્વત્ર પુદ્ગલપરા-વર્ત્તોઽણૂનાં દશાંતરં ।
 તદ્દ્રવ્યપુદ્ગલપરા-વર્ત્ત એવાસ્તિ નાપરે ॥ ૧૮૯ ॥
 તત્કથં પુદ્ગલપરા-વર્ત્તશબ્દઃ પ્રવર્ત્તતે ।
 ક્ષેત્રશાલાદિભેદેષુ બ્રૂમહે શ્રૂયતામિહ ॥ ૧૯૦ ॥
 પરાવર્ત્તઃ પુદ્ગલાનાં શબ્દવ્યુત્પત્તિકારણં ।
 પ્રવૃત્તિહેતુસ્ત્વનંત-કાલચક્ર પ્રમાણતા ॥ ૧૯૧ ॥
 દ્વાવર્થધર્મો ભજતઃ શબ્દસંબંધહેતુતાં ।
 શબ્દવ્યુત્પાદકઃ શબ્દ-પ્રવૃત્તિજનકોઽપિ ચ ॥ ૧૯૨ ॥
 યો ગચ્છતિ સ ગૌરત્ર શબ્દવ્યુત્પત્તિકૃદ્ગતિઃ ।
 શૃંગસાસ્નાદિમત્ત્વં તુ સાર્થે શબ્દપ્રવૃત્તિકૃત્ ॥ ૧૯૩ ॥

વસિત મિથ્યાદષ્ટિ હોય, તે જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉકૃષ્ટ અસંખ્યાતી ઉત્સર્પિણી-અવસર્પિણી કાલથી, ક્ષેત્રથી દેશોન અપાર્ધ પુદ્ગલપરાવર્ત ઈત્યાદિ.'

અહીં બીજા જે સાત પુદ્ગલપરાવર્તો બતાવ્યો છે, તે પ્રરૂપણા માત્ર સમજવા. તેનું કાંઈપણ પ્રયોજન નથી. ૧૮૭.

ચાર બાદર તો એટલા માટે જ બતાવેલા છે કે તે વિધિપૂર્વક જાણવાથી સૂક્ષ્મપૂદ્ગલપરાવર્તનું જ્ઞાન સારી રીતે થાય છે. એ જ તેનું પ્રયોજન છે. ૧૮૮.

પ્રશ્ન- અહીં જે પુદ્ગલપરાવર્ત પરમાણુઓનું દશ-દશનું જે અંતર કહેવા છે, તે તો દ્રવ્ય પુદ્ગલપરાવર્તમાં છે, બીજામાં નથી. તો પછી ક્ષેત્રકાલાદિ ભેદમાં પુદ્ગલપરાવર્ત શબ્દ કેમ પ્રવર્તે છે? ૧૮૯-૧૯૦.

જવાબ : પુદ્ગલોનો પરાવર્ત એ તો શબ્દોની વ્યુત્પત્તિ માત્ર અર્થ છે; બાકી પ્રવૃત્તિ હેતુ તો અનંત કાલચક્રની પ્રમાણતા છે. ૧૮૯.

શબ્દનાં સંબંધને જણાવનારા અર્થનાં બે ધર્મ હોય છે. ૧ શબ્દવ્યુત્પાદક અને ૨ શબ્દપ્રવૃત્તિજનક. ૧૯૨.

જે ગમન કરે તેને ગો (વૃષભ) કહેવાય તે શબ્દનો વ્યુત્પત્તિકૃત અર્થ છે અને શૃંગ (શીંગડા) તથા ગલકંબલાદિનું હોવું, તે શબ્દનો પ્રવૃત્તિકૃત અર્થ છે. ૧૯૩.

વ્યુત્પત્તિહેતુસત્ત્વેऽપિ પ્રવૃત્તિહેત્વભાવતઃ ।

ગચ્છત્યપિ ગજાશ્વાદૌ ગોશબ્દો ન પ્રવર્તતે ॥ ૧૯૪ ॥

વ્યુત્પત્તિહેત્વભાવેऽપિ ગત્યભાવાત્ સ્થિતે ગવિ ।

પ્રવૃત્તિહેતુસદ્ભાવાત્ ગોશબ્દોઽસૌ પ્રવર્તતે ॥ ૧૯૫ ॥

તથા ક્ષેત્રાદિભેદેષુ શબ્દ એવ પ્રવર્તતે ।

વ્યુત્પત્તિહેત્વભાવેऽપિ પ્રવૃત્તિહેતુયોગતઃ ॥ ૧૯૬ ॥

એતદ્ધ પુદ્ગલપરાવર્તસ્વરૂપ પ્રાયઃ પંચસંગ્રહકર્મગ્રંથપ્રવચનસારોદ્ધારસૂત્રવૃત્ત્યાદ્યનુસારેણ પ્રોક્તં,

શ્રીભગવતીસૂત્રદ્વાદશશતકચતુર્થોદ્દેશકવૃત્તૌ તુ-

ઔદારિકાર્હદ્રવ્યાણિ સર્વાણ્યપ્યેકદેહિના ।

અનુભૂય વિમુચ્યંતે ઔદારિકવપુષ્ટયા ॥ ૧૯૭ ॥

કાલેન યાવતા તાવાન્ ભવત્યૌદારિકાભિધઃ ।

પુદ્ગલાનાં પરાવર્ત ઇત્યુક્તં તત્ત્વદર્શિભિઃ ॥ ૧૯૮ ॥

ભાવ્યાઃ શેષાઃ ષડપ્યેવં વિબુઢૈર્વૈક્રિયાદયઃ ।

આહારકશરીરાર્હ-પુદ્ગલાનાં ત્વસંભવી ॥ ૧૯૯ ॥

પ્રત્યેકમેતે ચાનંત-કાલચક્રમિતા મતાઃ ।

પુદ્ગલાનામનંતત્વા-દેકત્વાદ્ગ્રાહકસ્ય ચ ॥ ૨૦૦ ॥

વ્યુત્પત્તિ હેતુરૂપ શબ્દ હોવા છતાં પણ પ્રવૃત્તિહેતુના અભાવથી ગજ અને અશ્વાદિમાં ગોશબ્દ પ્રવર્તતો નથી. ૧૯૪.

સ્થિર ગાયમાં વ્યુત્પત્તિ હેતુરૂપ ગતિનો અભાવ હોવા છતાં પણ પ્રવૃત્તિ હેતુરૂપ અર્થ હોવાથી ગો શબ્દ પ્રવર્તે છે. ૧૯૫.

તે જ રીતે વ્યુત્પત્તિહેતુનો અભાવ હોવા છતાં પણ પ્રવૃત્તિ હેતુના કારણે ક્ષેત્રાદિ ભેદોમાં પણ પુદ્ગલપરાવર્ત શબ્દ પ્રવર્તે છે. ૧૯૬.

આ પુદ્ગલપરાવર્તનું સ્વરૂપ પ્રાયઃ પંચસંગ્રહ, કર્મગ્રંથ, પ્રવચનસારોદ્ધારસૂત્રવૃત્ત્યાદિને અનુસારે કહેલ છે.

શ્રી ભગવતીસૂત્રના બારમા શતકના ચોથા ઉદ્દેશાની વૃત્તિમાં તો એમ કહ્યું છે કે: “ઔદારિક યોગ્ય સર્વ દ્રવ્યો એક જીવ ઔદારિકશરીરપણે અનુભવીને જેટલા કાલે મૂકે તેટલા કાલનું ઔદારિક નામનું પુદ્ગલપરાવર્ત થાય, એમ તત્ત્વદર્શીઓએ કહ્યું છે. ૧૯૭-૧૯૮.

બાકીના છ વૈક્રિયાદિક પુદ્ગલપરાવર્ત પણ વિબુધોએ તે જ પ્રમાણે ભાવવા. આહારક શરીર યોગ્ય પુદ્ગલો માટે તો અસંભવ છે. ૧૯૯.

એ પ્રત્યેક પુદ્ગલપરાવર્તો, પુદ્ગલો અનંત હોવાથી અને ગ્રાહક એક જ હોવાથી અનંત કાલચક્રપ્રમાણ કહ્યા છે. ૨૦૦.

અતીતાશ્ચ ભવંત્યેતે-ડનંતાઃ સર્વશરીરિણાં ।
 ભવિષ્યંતશ્ચ ભાવ્યતાં પૂર્વોક્તેન્દ્રિયયુક્તિવત્ ॥ ૨૦૧ ॥
 સા ચૈવં-ન ભવંત્યેવ કેષાંચિત્ કેષાંચિદ્ધ ભવંતિ તે ।
 એકદ્વિત્ર્યાદિસંખ્યેયા-ડસંખ્યાનંતા યથાભવં ॥ ૨૦૨ ॥
 કાર્મણસ્તૈજસશ્ચૌદા-રિકાનપ્રાણસંભવૌ ।
 માનસો વાચિકશ્ચાથ વૈક્રિયશ્ચેત્યનુક્રમાત્ ॥ ૨૦૩ ॥
 યથોત્તરં કાલતોડમી સપ્તાનંતગુણાધિકાઃ ।
 ઉપપત્તિં વદંત્યેવં તત્ર પ્રાચીનસૂરયઃ ॥ ૨૦૪ ॥
 સૂક્ષ્મત્વાત્કાર્મણાણૂનાં ગ્રહણાદ્ય પ્રતિક્ષણં ।
 અચિરેણ સમાપ્ત્યંતે તે તત્કાલસ્તતોડલ્પકઃ ॥ ૨૦૫ ॥
 તૈજસાઃ પુદ્ગલાઃ સ્થૂલાઃ કાર્મણાપેક્ષયા તતઃ ।
 કાલોડસ્ય ભૂયાનલ્પં હિ ગૃહ્યતે સ્થૂલમેકદા ॥ ૨૦૬ ॥
 સર્ષપબદરન્યાયાદિતિ શેષઃ ।
 ઔદારિકાણાં સ્થૂલત્વા-દશશ્વદ્ગ્રહણાદપિ ।
 ભૂયાન્ કાલોડસ્ય તે ગ્રાહ્યા યદૌદારિકદેહિના ॥ ૨૦૭ ॥

એવા પુદ્ગલપરાવર્તો સર્વ જીવોએ અતીતકાલે અનંતા કર્યા છે અને પૂર્વે કહેલી ઈન્દ્રિયોસંબંધી યુક્તિની જેમ ભાવી પણ અનંતા થવાના છે. ૨૦૧.

તે આ પ્રમાણે-કેટલાકને ભવિષ્યકાલે ન થાય અને કેટલાકને એક-બે-ત્રણ વિગેરે સંખ્યાતા, અસંખ્યાતા કે અનંતા કાળયુક્ત જેટલું તેને સંસારમાં રહેવાનું હોય તે પ્રમાણે થાય. ૨૦૨.

કાર્મણ તૈજસ, ઔદારિક, શ્વાસોદ્ધ્વાસ, માનસ, વાચિક અને વૈક્રિય-એ સાત અનુક્રમે કાળથી, ઉત્તરોત્તર અનંતગુણાધિક જાણવા. તેની ઉપપત્તિ પ્રાચીન આચાર્યો આ પ્રમાણે કહે છે. ૨૦૩-૨૦૪.

કાર્મણ પરમાણુઓ સૂક્ષ્મ છે અને તેનું ગ્રહણ પ્રતિ સમયે થાય છે. તેથી જલ્દી સમાપ્ત થતો હોવાથી તેનો કાલ અલ્પ કહ્યો છે. ૨૦૫.

તૈજસના પુદ્ગલો કાર્મણની અપેક્ષાએ સ્થૂલ છે તેથી તેનો કાલ કાર્મણથી વધારે કહ્યો છે, કારણકે સ્થૂલ વર્ગણાઓ એક સમયે ઓછી ગ્રહણ કરી શકાય છે. ૨૦૬.

સરસવ ને બોરના ન્યાયથી.

હવે ઔદારિકનું તૈજસ કરતાં સ્થૂલપણું હોવાથી અને નિરંતર ગ્રહણ થતું ન હોવાથી તેનો વધારે કાલ થાય છે, કેમકે તેને ઔદારિક શરીરી જ ગ્રહણ કરે છે. ૨૦૭.

શ્વાસોદ્ધ્વાસના અણુઓ જો કે ઔદારિક કરતાં સૂક્ષ્મ છે તો પણ પર્યાપ્ત જીવો જ ગ્રહણ કરે

આનપ્રાણાણવઃ સૂક્ષ્મા યદ્યપ્યેભ્યસ્તથાપિ તે ।
 પર્યાસૈરેવ ગૃહ્યંતે તત્કાલોઽસ્ય તતો બહુઃ ॥ ૨૦૮ ॥
 સૂક્ષ્મત્વેપિ મનઃપુદ્ગલનાં સ્યાદ્ભૂરિકાલતા ।
 એકાક્ષાદિમહાકાયસ્થિતૌ તેષામનાદૃતેઃ ॥ ૨૦૯ ॥
 ભાષા દ્વ્યક્ષાઘવસ્થાયાં યદ્યપ્યસ્તિ તથાપ્યસૌ ।
 ભૃશં સ્થૂલા મનોઽણુભ્ય-સ્તદત્રાનત્પકાલતા ॥ ૨૧૦ ॥
 ભૂયિષ્ઠકાલભ્યત્વા-દ્વૈક્રિયાંગસ્ય સર્વતઃ ।
 વૈક્રિયઃ પુદ્ગલપરા-વર્તોઽનંતગુણાધિકઃ ॥ ૨૧૧ ॥
 પશ્ચાનુપૂર્વ્યાં સપ્તામી ભૂરિભૂરિતરાઃ સ્મૃતાઃ ।
 જીવસ્ય દીર્ઘકાલીનાઃ સ્તોકાઃ સ્યુર્બહવઃ પરે ॥ ૨૧૨ ॥

ઇત્યાદ્યધિકં ભગવતીવૃત્તિતોઽવસેયં.

એવં વર્ણિતરૂપપુદ્ગલપરાવર્તેરનંતૈર્મિત-
 સ્ત્રૈલોક્યાખિલવસ્તુવૃંદવિદુરૈઃ કાલો વ્યતીતઃ સ્મૃતઃ ।
 એતાસ્માદ્ધ ભવેદનંતગુણિતઃ કાલઃ કિલાનાગતો-
 ઽનાદિઃ સાંત ઇહાદિમસ્તદપરોઽનંતઃ સહાદિઃ પુનઃ ॥ ૨૧૩ ॥

(પર્યાપિપણામાં ૪ ગ્રહણ થાય) તેથી આસોછવાસનો કાલ ઔદારિક કરતાં વધારે થાય છે. ૨૦૮.

તેના કરતાં મનોવર્ગણા (મનના પુદ્ગલો) સૂક્ષ્મ હોવા છતાં પણ એકેન્દ્રિયાદિ મોટી કાયસ્થિતિવાલા જીવો તેને ગ્રહણ કરતા નથી, તેથી તેનો કાલ વધારે થાય છે. ૨૦૯.

ભાષા જો કે બેકેન્દ્રિયાદિ અવસ્થામાં પણ છે તો પણ મનોવર્ગણા કરતાં તે અત્યંત સ્થૂલ હોવાથી તેનો કાલ વધારે થાય છે. ૨૧૦.

વૈક્રિયશરીરી સર્વ કરતાં ઘણા કાળે લભ્ય થતું હોવાથી સર્વ કરતાં વૈક્રિયપુદ્ગલપરાવર્ત અનંતગુણાધિક કાલપ્રમાણ થાય છે. ૨૧૧.

પશ્ચાનુપૂર્વીએ આ સાતે પુદ્ગલપરાવર્તો ઘણા અને અતિઘણા કહ્યા છે, કારણ કે જીવને દીર્ઘકાલીન પુદ્ગલપરાવર્ત થોડા થાય છે અને અલ્પકાલીન વધારે થાય છે. ૨૧૨.

ઈત્યાદિ વિશેષ ભગવતીવૃત્તિથી જાણવું.

ઉપર પ્રમાણે વર્ણિત સ્વરૂપવાળા અનંતપુદ્ગલપરાવર્ત પ્રમાણ કાલ વ્યતીત થયેલ છે એમ ત્રણે લોકના અખિલ વસ્તુસમૂહના જાણનારે (કેવલીઓએ) ઉપર પ્રમાણે વર્ણન કરાયેલા સ્વરૂપવાળા અનંત પુદ્ગલપરાવર્ત કાળ વ્યતીત થયેલ છે-એમ કહ્યું છે.

એ કરતાં અનંતગુણી અનાગતકાળ છે. અતીત કાલ અનાદિસાંત છે અને અનાગતકાલ

તથાહુ:- ઓસપ્પિણી અણંતા પુગ્ગલપરિયટ્ઠો મુણેયવ્વો ।

તે ણંતાતીયદ્ધા અણાગયદ્ધા અણંતગુણા ॥ ૨૧૩ A ॥

યત્પંચમાંગે ગદિતં ત્વનાગતે કાલે વ્યતીતાત્સમયાધિકત્વં ।

આનંત્યસામ્યાદુભયોરનાગતે તદ્વર્તમાનક્ષણસંગતેશ્ચ ॥ ૨૧૪ ॥

એવં ચ-અતીતકાલાદિહ સર્વકાલઃ ક્ષણાધિકઃ સ્યાદ્ દ્વિગુણસ્તથૈવ ।

કાલો વ્યતીતોઽપિ ચ સર્વકાલા-જ્જિનૈઃપ્રણીતઃ સમયોનમર્દ્ધમ્ ॥ ૨૧૫ ॥

કાલોઽખિલોઽનાગતકાલતઃ સ્યાત્ પૂર્વોક્તયુક્ત્યા દ્વિગુણઃ ક્ષણોનઃ ।

ક્ષણાધિકાર્દ્ધં કિલ સર્વકાલા-ત્કાલો ભવિષ્યન્ ભવતીતિ સિદ્ધમ્ ॥૨૧૬॥

તથોક્તં- ‘અણાગતદ્ધાણં તીતદ્ધાણં સમયાહિયાતીતદ્ધાણં અણાગતદ્ધાતો સમયૂણા’

અત્ર વૃત્તિઃ- અતીતાનાગતૌ કાલાવનાદિત્વાનંતત્વાભ્યાં સમાનૌ, તયોશ્ચ મધ્યે ભગવતઃ પ્રશ્નસમયો વર્તતે, સ ચાવિનષ્ટત્વેનાતીતે ન પ્રવિશતિ, इत्यविनष्टत्वसाधर्म्यादनાગતે ક્ષિપ્તઃ, તતઃ સમયાતિરિક્તાનાગતાદ્ધા ભવતિ,

इह कश्चिदाह-अतीताद्धातोऽनागताद्धाऽनंतगुणा, अत एवानंतेनापि कालेन गतेन नासौ क्षीयते इत्यत्रोच्यते-इह समत्वमुभयोरप्यंताभावमात्रेण विवक्षितमिति भगवतीश० २५ उ० ५. ।

સાદિઅનંત છે. ૨૧૩.

અનંતી ઉત્સર્પિણીઓએ એક પુદ્ગલપરાવર્ત જાણવું. એવા અતીતકાલે અનંતા થયા અને અનાગતકાલે તે કરતાં અનંતગુણ થશે. ૨૧૩. A.

પાંચમા અંગમાં ભવિષ્યકાળને ભૂતકાળથી એક સમય અધિક કહ્યો છે, કેમકે બંને અનંત છે. અને એક સમય અધિક વર્તમાન સમયને મેળવવાથી થાય છે. ૨૧૪.

એ પ્રમાણે સર્વકાલ અતીતકાલથી ડબલ તથા એક સમય અધિક થાય છે અને ભૂતકાળ એક સમય ન્યૂન સર્વકાળથી અર્ધપ્રમાણ હોય છે. ૨૧૫.

અનાગતકાલ કરતાં સર્વકાલ પૂર્વોક્ત યુક્તિથી એક ક્ષણ ન્યૂન બમણો થાય અને સર્વકાલ કરતાં ભવિષ્યત્ કાલ ક્ષણાધિકઅર્ધ થાય એમ સમજવું. ૨૧૬.

કહ્યું છે કે-‘અનાગતકાળ અતીતકાળ કરતાં સમયાધિક અને અતીતકાળ અનાગતકાળ કરતાં સમયોન.’ અર્થાત્ અતીત અને અનાગતકાળ અનાદિપણથી અને અનંતપણથી સમાન છે. તે બેની વચ્ચે ભગવંતને પ્રશ્નનો સમય વર્તે છે તે વિનષ્ટ થયેલ ન હોવાથી અતીતકાળમાં પ્રવેશ પામી શકે નહીં, એટલે વિનાશ નહિં થયેલો હોવાથી તેને અનાગતકાળમાં નાખ્યો છે. એટલે અનાગતકાળ સમયાધિક થાય છે.

શિષ્ટોપદિષ્ઠાર્થવચોગરિષ્ઠઃ, ક્ષણાદ્યનેકાત્મવિધો વરિષ્ઠઃ ।
 સ્વહેતુતોજ્જીવિતસર્વલોકો, દિષ્ટ્યા સમાપ્તઃ કિલ દિષ્ટલોકઃ ॥ ૨૧૭ ॥
 વિશ્વાશ્ચર્યદકીર્તિકીર્તિવિજયશ્રીવાચકેદ્રાંતિષ-
 દ્રાજશ્રીતનયોઽતનિષ્ઠ વિનયઃ શ્રીતેજપાલાત્મજઃ ।
 કાવ્યં યત્કિલ તત્ર નિશ્ચિતજગત્તત્ત્વપ્રદીપોપમે
 પંચત્રિંશદ્દેવ પૂર્તિમગમત્સર્ગો નિસર્ગોજ્જ્વલઃ ॥ ૨૧૮ ॥

* ઇતિ શ્રીલોકપ્રકાશે પંચત્રિંશત્તમઃ સર્ગઃ સમાપ્તઃ,
 તત્સમાપ્તૌ ચ સમાપ્તોઽયં દિષ્ટલોકઃ ।

અહીં કોઈ કહે છે કે-અતીતકાળ કરતાં અનાગતકાળ અનંતગુણો છે તેથી જ અનંતો કાળ ગયા છતાં તે ક્ષય પામતો નથી. એ સંબંધમાં કહે છે કે-અહીં બંનેનું સમપાણું જે કહ્યું છે તે અંતના અભાવ માત્રથી જ કહ્યું છે. એ પ્રમાણે ભગવતીશતક ૨૫ ના પાંચમા ઉદ્દેશમાં કહ્યું છે.

શિષ્ટ પુરુષોના કહેલા અર્થને વચનોવડે ગરિષ્ઠ, ક્ષણ (સમય) આદિ અનેક પ્રકારે, વરિષ્ઠ એવો, સ્વહેતુવડે ઉજ્જીવિત કર્યો છે સર્વ લોક જેણે એવો કાલલોક ભાગ્યયોગે સંપૂર્ણપણાને પામ્યો છે. ૨૧૭.

વિશ્વમાં આશ્ચર્યકારક છે કીર્તિ જેની એવા શ્રી કીર્તિવિજયવાચકેદ્રના શિષ્ય અને રાજશ્રી તથા તેજપાળના પુત્ર વિનયે જે કાવ્ય રચ્યું છે, તે આ નિશ્ચિત એવા જગત્ત્રયનું સ્વરૂપ બતાવવાને દીપક સમાન લોકપ્રકાશ નામના ગ્રંથમાં સ્વભાવવડે ઉજ્જીવળ એવો આ પાંત્રીશમો સર્ગ સંપૂર્ણ થયો. ૨૧૮.

ઈતિ લોકપ્રકાશે પંચત્રિંશત્તમઃ સર્ગઃ સમાપ્તઃ
 ઈતિ કાલલોકઃ સમાપ્તઃ

૨૪ ભગવાનનું ચોપનદ્વારનું કોષ્ટક નં.-૧

નં.	ભગવાનના નામ	માતાનું નામ	પિતાનું નામ	નગરીનું નામ	ક્યા દેવલોકમાંથી આવ્યા	લંછન	વર્ણ	રાશિ
		૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
૧.	ઋષભદેવ	મરૂદેવા	નાભિરાજા	વિનીતા	સર્વાર્થ સિદ્ધ	વૃષભ	કાંચન	ધનુ
૨.	અજિતનાથ	વિજયા	જિતશત્રુ	અયોધ્યા	અનુત્તર વિમાન	હસ્તિ	કાંચન	વૃષ
૩.	સંભવનાથ	સેના	જિતારી	શ્રાવસ્તિ	૭ મા ગ્રૈવેયક	તુરગ	કનક	મિથુન
૪.	અભિનંદન સ્વામી.	સિદ્ધાર્થ	સંવર	અયોધ્યા	જયંત વિમાન	વાનર	કનક	મિથુન
૫.	સુમતિનાથ	મંગલા	મેઘ	સાકેત	જયંત વિમાન	કૌંચ	કનક	સિંહ
૬.	પદ્મપ્રભ	સુસીમા	ધર	સુકોશા	૮ મા ગ્રૈવેયક	કમળ	રક્ત	કન્યા
૭.	સુપાર્શ્વનાથ	પૃથ્વી	પ્રતિષ્ઠ	વારાણસી	૬ ઢા ગ્રૈવેયક	સ્વસ્તિક	કનક	તુલા
૮.	ચન્દ્રપ્રભ	લક્ષ્મણા	મહાસેન	ચન્દ્રપુરી	વૈજયન્ત	ચન્દ્ર	ઉજ્જવલ	વૃશ્ચિક
૯.	સુવિધિનાથ	રામા	સુગ્રીવ	કાકદો	આનંત	મકર	ઉજ્જવલ	ધનુ
૧૦.	શીતલનાથ	નંદા	દ્વરથ	ભદ્રિલપુર	પ્રાણત	શ્રીવત્સ	કનક	ધનુ
૧૧.	શ્રેયાંસનાથ	વિષ્ણુ	વિષ્ણુ	સિંહપુરી	અચ્યુત	ગેંડો	કનક	મકર
૧૨.	વાસુપૂજ્ય	જયા	વસુપૂજ્ય	ચંપાપુરી	પ્રાણત	મહિષ	રક્ત	કુંભ
૧૩.	વિમલનાથ	શ્યામા	કૃતવર્મ	કાંપિલ્યપુર	સહાસાર	શૂકર	કનક	મીન
૧૪.	અનંતનાથ	સુયશા	સિંહસેન	અયોધ્યા	પ્રાણત	શ્યેન	કનક	મીન
૧૫.	ધર્મનાથ	સુવ્રતા	ભાનુ	રત્નપુર	વિજય અનુત્તર	વજ્ર	કનક	કર્ક
૧૬.	શાંતિનાથ	અચિરા	વિશ્વસેન	હસ્તિનાપુર	સર્વાર્થ સિદ્ધ	મુગ	કનક	મેષ
૧૭.	કુંથુનાથ	શ્રીદેવી	સૂરરાજા	ગજપુર	સર્વાર્થ સિદ્ધ	મેષ	કનક	વૃષ
૧૮.	અરનાથ	દેવી	સુદર્શન	હસ્તિનાપુર	સર્વાર્થ સિદ્ધ	નંદાવર્ત	કનક	મીન
૧૯.	મલ્લિનાથ	પ્રભાવતી	કુંભ	મિથિલા	જયંત	કુંભ	નીલ	મેષ
૨૦.	મુનિસુવ્રત સ્વામી	પદ્માવતી	સુમિત્ર	રાજગૃહ	અપરાજિત	કૂર્મ	શ્યામ	મકર
૨૧.	નમિનાથ	વપ્રા	વિજય	મિથિલા	પ્રાણત	નીલકમલ	કનક	મેષ
૨૨.	નેમનાથ	શિવા	સમુદ્ર	શૌર્યપુર	અપરાજિત	શંખ	શ્યામ	કન્યા
૨૩.	પાર્શ્વનાથ	વામા	અશ્વસેન	વારાણસી	પ્રાણત	સર્પ	નીલ	તુલા
૨૪.	મહાવીર સ્વામી	ત્રિશલા	સિદ્ધાર્થ	ક્ષત્રિયકુંડ	પ્રાણત	સિંહ	કનક	કન્યા

નં.	ગર્ભ સ્થિતિ		શરીર પ્રમાણ	કલ્યાણક - ૧૦					નક્ષત્ર - ૧૧				
	માસ	દિવસ		અવન	જન્મ	દીક્ષા	કેવળજ્ઞાન	નિર્વાણ	અવન	જન્મ	દીક્ષા	કેવળજ્ઞાન	નિર્વાણ
૧.	૮	૪	૫૦૦ ધ.	જેઠ વદ-૪	ફાગણ વદ-૮	ફાગણ વદ-૮	મહાવદ ૧૦	પોષ વદ-૧૦	ઉત્તરા પાઢા	ઉત્તરા પાઢા	ઉત્તરા પાઢા	ઉત્તરા પાઢા	અભિ-જિતુ
૨.	૮	૨૫	૪૫૦ ધ.	વૈશાખ સુદ-૧૩	મહા સુદ-૮	મહા સુદ-૮	પોષ સુદ-૧૧	ચૈત્ર સુદ-૫	રોહિણી	રોહિણી	રોહિણી	રોહિણી	મૃગશીર્ષ
૩.	૮	૬	૪૦૦ ધ.	ફાગણ સુદ-૮	માગસર સુદ-૧૪	માગસર સુદ-૧૫	કારતક વદ-૫	ચૈત્ર સુદ-૫	મૃગશીર્ષ	મૃગશીર્ષ	મૃગશીર્ષ	મૃગશીર્ષ	આદ્રા
૪.	૮	૨૮	૩૫૦ ધ.	વૈશાખ સુદ-૪	મહા સુદ-૪	મહા સુદ-૧૨	પોષ સુદ-૧૪	વૈશાખ સુદ-૮	અભિચિ	અભિચિ	અભિચિ	અભિચિ	પુષ્ય
૫.	૮	૬	૩૦૦ ધ.	શ્રાવણ સુદ-૨	વૈશાખ સુદ-૮	વૈશાખ સુદ-૮	ચૈત્ર સુદ-૧૧	ચૈત્ર સુદ-૮	મઘા	મઘા	મઘા	મઘા	પુનર્વસુ
૬.	૮	૬	૨૫૦ ધ.	મહા વદ-૬	કાર્તક વદ-૧૨	કાર્તક વદ-૧૩	ચૈત્ર વદ-૧૫	માગસર વદ-૧૧	ચિત્રા	ચિત્રા	ચિત્રા	ચિત્રા	ચિત્રા
૭.	૮	૧૮	૨૦૦ ધ.	ભાદરવા વદ-૮	જ્યેષ્ઠ સુદ-૧૨	જ્યેષ્ઠ સુદ-૧૩	ફાગણ વદ-૬	ભાદરવા વદ-૭	વિશાખા	વિશાખા	વિશાખા	વિશાખા	અનુરાધા
૮.	૮	૭	૧૫૦ ધ.	ચૈત્ર વદ-૫	પોષ વદ-૧૨	પોષ વદ-૧૩	ફાગણ વદ-૭	ભાદરવા વદ-૭	અનુરાધા	અનુરાધા	અનુરાધા	અનુરાધા	જ્યેષ્ઠા
૯.	૮	૨૬	૧૦૦ ધ.	ફાગણ વદ-૬	માગસર વદ-૫	માગસર વદ-૬	કાર્તક વદ-૩	ભાદરવા સુદ-૮	મૂળ	મૂળ	મૂળ	મૂળ	મૂળ
૧૦.	૮	૬	૮૦ ધ.	વૈશાખ વદ-૬	મહા વદ-૧૨	મહા વદ-૧૨	પોષ વદ-૧૪	વૈશાખ વદ-૨	પૂર્વા પાઢા	પૂર્વા પાઢા	પૂર્વા પાઢા	પૂર્વા પાઢા	પૂર્વા પાઢા
૧૧.	૮	૬	૮૦ ધ.	જેઠ વદ-૬	ફાગણ વદ-૧૨	ફાગણ વદ-૧૩	મહા વદ-૦))	શ્રાવણ વદ-૩	શ્રવણ	શ્રવણ	શ્રવણ	શ્રવણ	ધનિષ્ઠા
૧૨.	૮	૨૦	૭૦ ધ.	જેઠ સુદ-૮	ફાગણ વદ-૧૪	ફાગણ વદ-૦))	મહા સુદ-૨	અષાઢ સુદ-૧૪	શત-તારિકા	શત-તારિકા	શત-તારિકા	શત-તારિકા	ઉત્તરા ભાદ્રપદ
૧૩.	૮	૨૧	૬૦ ધ.	વૈશાખ સુદ-૧૨	મહા સુદ-૩	મહા સુદ-૪	પોષ સુદ-૬	અષાઢ વદ-૭	ઉત્તરા ભાદ્રપદ	ઉત્તરા ભાદ્રપદ	ઉત્તરા ભાદ્રપદ	ઉત્તરા ભાદ્રપદ	પુષ્ય
૧૪.	૮	૬	૫૦ ધ.	શ્રાવણ વદ-૭	વૈશાખ વદ-૧૩	વૈશાખ વદ-૧૪	વૈશાખ વદ-૧૪	ચૈત્ર સુદ-૫	રેવતી	રેવતી	રેવતી	રેવતી	રેવતી
૧૫.			૪૫ ધ.	વૈશાખ સુદ-૭	મહા સુદ-૧૩	મહા સુદ-૧૩	પોષ સુદ-૧૫	જેઠ સુદ-૫	પુષ્ય	પુષ્ય	પુષ્ય	પુષ્ય	પુષ્ય
૧૬.	૮	૬	૪૦ ધ.	ભાદરવા વદ-૭	જેઠ વદ-૧૩	જેઠ વદ-૧૪	પોષ સુદ-૮	જેઠ વદ-૧૩	ભરણી	ભરણી	ભરણી	ભરણી	ભરણી
૧૭.	૮	૫	૩૫ ધ.	શ્રાવણ વદ-૮	વૈશાખ વદ-૧૪	ચૈત્ર વદ-૫	મહા સુદ-૩	વૈશાખ વદ-૧	કૃત્તિકા	કૃત્તિકા	કૃત્તિકા	કૃત્તિકા	કૃત્તિકા
૧૮.	૮	૮	૩૦ ધ.	ફાગણ સુદ-૨	માગસર સુદ-૧૦	માગસર સુદ-૧૧	કાર્તક સુદ-૧૨	માગસર સુદ-૧૦	રેવતી	રેવતી	રેવતી	રેવતી	રેવતી
૧૯.	૮	૭	૨૫ ધ.	ફાગણ સુદ-૪	માગસર સુદ-૧૧	માગસર સુદ-૧૧	માગસર સુદ-૧૧	ફાગણ સુદ-૧૨	અશ્વિની	અશ્વિની	અશ્વિની	અશ્વિની	ભરણી
૨૦.	૮	૮	૨૦ ધ.	શ્રાવણ સુદ-૧૫	જેઠ વદ-૮	ફાગણ સુદ-૧૨	ફાગણ સુદ-૧૨	જેઠ વદ-૮	શ્રવણ	શ્રવણ	શ્રવણ	શ્રવણ	શ્રવણ
૨૧.	૮	૮	૧૫ ધ.	આસો સુદ-૧૫	શ્રાવણ વદ-૮	અષાઢ વદ-૮	માગસર સુદ-૧૧	વૈશાખ વદ-૧૦	અશ્વિની	અશ્વિની	અશ્વિની	અશ્વિની	અશ્વિની
૨૨.	૮	૮	૧૦ ધ.	કારતક વદ-૫	શ્રાવણ સુદ-૫	શ્રાવણ સુદ-૬	આસો વદ-૦))	અષાઢ સુદ-૮	ચિત્રા	ચિત્રા	ચિત્રા	ચિત્રા	ચિત્રા
૨૩.	૮	૬	૮૯ ધ.	ચૈત્ર વદ-૪	પોષ વદ-૧૦	પોષ વદ-૧૧	ચૈત્ર વદ-૪	શ્રાવણ સુદ-૮	વિશાખા	વિશાખા	વિશાખા	વિશાખા	વિશાખા
૨૪.	૮	૭	૭૯ ધ.	અષાઢ સુદ-૬	ચૈત્ર સુદ-૧૩	માગસર વદ-૧૦	વૈશાખ સુદ-૧૦	કાર્તક વદ-૦))	ઉત્તરા ફાલ્ગુની	ઉત્તરા ફાલ્ગુની	ઉત્તરા ફાલ્ગુની	ઉત્તરા ફાલ્ગુની	સ્વાતિ

આયુષ્ય - ૧૨

નં.	ગૃહસ્થપણાનું	છાત્રસ્થ કાળ	કેવળીકાળ	સર્વાયુષ્ય	દીક્ષા શિક્ષિકા ૧૩	પ્રથમ પારણું કઈ નગરીમાં ૧૪	કોના હસ્તે ૧૫	કેવળજ્ઞાન વૃક્ષ ૧૬
૧.	૮૩ લાખ પૂર્વ	૧૦૦૦ વર્ષ	૧૦૦૦ વર્ષ ન્યૂન એક લાખ પૂર્વ	૮૪ લાખ પૂર્વ	સુદર્શના	હસ્તિનાપુર	શ્રેયાંસકુમાર	ન્યગ્રોધ (વડ)
૨.	૧ પૂર્વાંગ ૭૧ લાખ પૂર્વ	૧૨ વર્ષ	૧ પૂર્વાંગ અને ૧૨ વર્ષ ન્યૂન ૧ લાખ પૂર્વ	૭૨ લાખ પૂર્વ	સુપ્રભા	અયોધ્યા	બ્રહ્મદત્ત	સમચ્છદ
૩.	૪ પૂર્વાંગ ૫૯ લાખ પૂર્વ	૧૪ વર્ષ	૪ પૂર્વાંગ અને ૧૪ વર્ષ ન્યૂન ૧ લાખ પૂર્વ	૬૦ લાખ પૂર્વ	સિદ્ધાર્થ	શ્રાવસ્તી	સુરેન્દ્રદત્ત	સાલવૃક્ષ
૪.	૮ પૂર્વાંગ ૪૯ લાખ પૂર્વ	૧૮ વર્ષ	૮ પૂર્વાંગ અને ૧૮ વર્ષ ન્યૂન ૧ લાખ પૂર્વ	૫૦ લાખ પૂર્વ	અર્ધસિદ્ધા	અયોધ્યા	ઈન્દ્રદત્ત	પ્રિયાલ
૫.	૧૨ પૂર્વાંગ ૩૯ લાખ પૂર્વ	૨૦ વર્ષ	૧૨ પૂર્વાંગ અને ૨૦ વર્ષ ન્યૂન ૧ લાખ પૂર્વ	૪૦ લાખ પૂર્વ	અભયંકરા	વિજયપુર	પદ્મારાજા	પ્રિયંગુ
૬.	૧૬ પૂર્વાંગ ૨૯ લાખ પૂર્વ	૬ માસ	૧૬ પૂર્વાંગ અને ૬ માસ ન્યૂન ૧ લાખ પૂર્વ	૩૦ લાખ પૂર્વ	નિર્વૃત્તિકરા	બ્રહ્મ સ્થળ	સોમદેવ	છત્રોધ
૭.	૨૦ પૂર્વાંગ ૧૯ લાખ પૂર્વ	૯ માસ	૨૦ પૂર્વાંગ અને ૯ માસ ન્યૂન ૧ લાખ પૂર્વ	૨૦ લાખ પૂર્વ	મનોહરા	પાડલીખંડ	મહેન્દ્ર	શિરીષ
૮.	૨૪ પૂર્વાંગ ૯ લાખ પૂર્વ	૩ માસ	૨૪ પૂર્વાંગ અને ૩ માસ ન્યૂન ૧ લાખ પૂર્વ	૧૦ લાખ પૂર્વ	મનોરમા	પદ્મખંડ	સોમદત્ત	નાગ
૯.	૨૮ પૂર્વાંગ ૧ લાખ પૂર્વ	૪ માસ	૨૮ પૂર્વાંગ અને ૪ માસ ન્યૂન ૧ લાખ પૂર્વ	૨ લાખ પૂર્વ	સૂરપ્રભા	શ્વેતપુર	પુષ્પરાજા	મલ્લી
૧૦.	૭૫ હજાર પૂર્વ	૩ માસ	૩ માસ ન્યૂન ૨૫ હજાર પૂર્વ	૧ લાખ પૂર્વ	શુકપ્રભા	રિષ્ટપુર	પુનર્વસુ	પ્લક્ષ
૧૧.	૬૩ લાખ પૂર્વ	૨ માસ	૨ માસ ન્યૂન ૨૧ લાખ વર્ષ	૮૪ લાખ વર્ષ	વિમલપ્રભા	સિદ્ધાર્થ	નંદરાજા	તિલ્દુક
૧૨.	૧૮ લાખ વર્ષ	૧ માસ	૧ માસ ન્યૂન ૫૪ લાખ વર્ષ	૭૨ લાખ વર્ષ	પૃથિવી	મહાપુર	સુનંદરાજા	પાટલ
૧૩.	૪૫ લાખ વર્ષ	૨ માસ	૨૦ માસ ન્યૂન ૧૫ લાખ વર્ષ	૬૦ લાખ વર્ષ	દેવદિત્રા	ધાન્યકટ	જયરાજા	જમ્બૂ
૧૪.	૨૨૧ લાખ વર્ષ	૩ માસ	૩ માસ ન્યૂન ૭૧ લાખ વર્ષ	૩૦ લાખ વર્ષ	સાગરદત્તા	વર્ધમાન	વિજય	અશ્વત્થ
૧૫.	૭૧ લાખ વર્ષ	૨ માસ	૨ માસ ન્યૂન ૨૧ લાખ વર્ષ	૧૦ લાખ વર્ષ	નાગદત્તા	સોમનસ	ધર્મસિંહ	દધિપર્ણ
૧૬.	૭૫ હજાર વર્ષ	૧ વર્ષ	૧ વર્ષ ન્યૂન ૨૫ હજાર વર્ષ	૧ લાખ વર્ષ	સર્વાર્થ	મંદિરપુર	સુમિત્ર	નંદી
૧૭.	૭૧૨૫૦ વર્ષ	૧૬ વર્ષ	૧૬ વર્ષ ન્યૂન ૨૩૭૫૦ વર્ષ	૮૫૦૦૦ વર્ષ	વિજયા	ચક્રપુર	વ્યાઘ્રસિંહ	તિલક
૧૮.	૬૩૦૦૦ વર્ષ	૩ વર્ષ	૩ વર્ષ ન્યૂન ૨૧ હજાર વર્ષ	૮૪૦૦૦ વર્ષ	વૈજયંતી	રાજપુર	અપરાજિત	ચૂત (આમ્ર)
૧૯.	૧૦૦ વર્ષ	૧ અહોરાત્ર	૧ અહોરાત્ર ન્યૂન ૫૪૮૦૦ વર્ષ	૫૫૦૦૦ વર્ષ	જયંતી	ગિથિલા	વિશ્વસેન	અશોક
૨૦.	૨૨૧ હજાર વર્ષ	૧૧ માસ	૧૧ માસ ન્યૂન ૭૧ હજાર વર્ષ	૩૦,૦૦૦ વર્ષ	અપરાજિતા	રાજગૃહ	બ્રહ્મદત્ત	ચંપક
૨૧.	૭૧ હજાર વર્ષ	૯ માસ	૯ માસ ન્યૂન ૨૧ હજાર વર્ષ	૧૦,૦૦૦ વર્ષ	દેવકુરુ	વીરપુરી	દિત્તારાજા	બહુલ
૨૨.	૩૦૦ વર્ષ	૫૪ દિવસ	૫૪ દિવસ ન્યૂન ૭૦૦ વર્ષ	૧૦૦૦ વર્ષ	દ્વારવાતી	દ્વારિકા	વરદત્ત	વેતસ
૨૩.	૩૦ વર્ષ	૮૪ દિવસ	૮૪ દિવસ ન્યૂન ૭૦ વર્ષ	૧૦૦ વર્ષ	વિશાલા	કોપકટ	ધન્ય	ધાતકી
૨૪.	૩૦ વર્ષ	૧૨ વર્ષ ૬૧ માસ	૨૯ વર્ષ ૫૧ માસ	૭૨ વર્ષ	ચન્દ્રપ્રભા	કોલ્લાક સેત્રિવેશ	બહુલ	સાલ

નં.	મુખ્ય ગણધર ૧૭	ગણધર સંખ્યા ૧૮	પ્રવર્તિની ૧૯	સાધ્વીજી સંખ્યા ૨૦	શ્રાવક નામ ૨૧	શ્રાવક સંખ્યા ૨૨	શ્રાવિકા નામ ૨૩	શ્રાવિકા સંખ્યા ૨૪
૧.	પુંડરિકસ્વામી	૮૪	બ્રાહ્મી-સુંદરી	ત્રણ લાખ	શ્રેયાંસ	૩,૦૫,૦૦૦	સુભદ્રા	૫,૫૪,૦૦૦
૨.	સિંહસેન	૮૫	ફલ્ગુશ્રી	૩,૨૦,૦૦૦	સગર ચક્રી	૨,૮૮,૦૦૦		૫,૪૫,૦૦૦
૩.	ચારુ	૧૦૨	શ્રદ્ધા	૩,૩૬,૦૦૦	મિતસેન	૬,૩૬,૦૦૦		૬,૩૬,૦૦૦
૪.	વજ્રનાભ	૧૧૬	અજિતા	૬,૩૦,૦૦૦	મિત્રવીર્ય	૨,૮૮,૦૦૦		૫,૨૭,૦૦૦
૫.	ચમર	૧૦૦	કાશ્યપી	૫,૩૦,૦૦૦	સત્યવીર્ય	૨,૮૧,૦૦૦		૫,૧૬,૦૦૦
૬.	સૂર્ય	૧૦૭	રતિ	૪,૨૦,૦૦૦	અજિતસેન	૨,૭૬,૦૦૦		૫,૧૫,૦૦૦
૭.	વિદર્ભ	૮૫	સોમા	૪,૩૦,૦૦૦	દાનવીર્ય	૨,૫૭,૦૦૦		૪,૮૩,૦૦૦
૮.	દિન	૮૩	સુમન્ના	૩,૮૦,૦૦૦	મધવા	૨,૫૦,૦૦૦		૪,૮૧,૦૦૦
૯.	વરાહક	૮૮	વારુણી	૧૨,૦૦૦	યુદ્ધવીર્ય	૨,૨૮,૦૦૦		૪,૭૧,૦૦૦
૧૦.	નંદ	૮૧	સુયશા	૧,૦૦,૦૦૬	સીમંધર	૨,૮૮,૦૦૦		૪,૫૮,૦૦૦
૧૧.	કૌસ્તુભ	૭૬	ધારિણી	૧,૦૩,૦૦૦	ત્રિપૃષ્ઠ	૨,૭૯,૦૦૦		૪,૪૮,૦૦૦
૧૨.	સુભૂમ	૬૬	ધરણી	૧,૦૦,૦૦૦	દ્વિપૃષ્ઠ	૨,૧૫,૦૦૦		૪,૩૬,૦૦૦
૧૩.	મંદર	૫૭	વરા	૧,૦૦,૮૦૦	સ્વયંભૂ	૨,૦૮,૦૦૦		૪,૨૪,૦૦૦
૧૪.	યશ	૫૦	પદ્મા	૬૨,૦૦૦	પુરુષોત્તમ	૨,૦૬,૦૦૦		૪,૧૪,૦૦૦
૧૫.	અરિષ્ટ	૪૭	શિવાયા	૬૨,૪૦૦	પુરુષસિંહ	૨,૦૪,૦૦૦		૪,૧૩,૦૦૦
૧૬.	ચક્રાયુધ	૩૬	સુમતિ	૬૧,૬૦૦	કોણાયલ	૨,૮૦,૦૦૦		૩,૮૩,૦૦૦
૧૭.	શંખ	૩૫	દામિની	૬૦૬૦૦	કુબેર	૧,૭૮,૦૦૦		૩,૮૧,૦૦૦
૧૮.	કુંભ	૩૩	રક્ષિતા	૬૦,૦૦૦	સુભૂમ	૧,૮૪,૦૦૦		૩,૭૨,૦૦૦
૧૯.	ભિષક્	૨૮	બંધુમતી	૫૫,૦૦૦	અજિત	૧,૮૩,૦૦૦		૩,૭૦,૦૦૦
૨૦.	મલ્લિ	૧૮	પુષ્પવતી	૫૦,૦૦૦	વિજિત	૧,૭૨,૦૦૦		૩,૫૦,૦૦૦
૨૧.	શુભ	૧૭	અનિલા	૪૧,૦૦૦	હરિષેષ	૧,૭૦,૦૦૦		૩,૪૮,૦૦૦
૨૨.	વરદત્ત	૧૮ મતાંતરે ૧૧	યક્ષદિના	૪૦,૦૦૦	કૃષ્ણ (શંખઃ)	૧,૬૮,૦૦૦	મહા સુવ્રતા	૩,૩૬,૦૦૦
૨૩.	શુભ મતાંતરે આર્ય દિન	૮	પુષ્પચૂલા	૩૮,૦૦૦	સૂર્ય	૧,૬૪,૦૦૦	સુનંદા	૩,૩૮,૦૦૦
૨૪.	ઈન્દ્રભૂતિ	૧૧	ચંદના	૩૬,૦૦૦	શ્રેણિક (સૂર્ય)	૧,૫૮,૦૦૦	સુલસા	૩,૧૮,૦૦૦

નં.	યક્ષ ૨૫	યક્ષિણી ૨૬	કેવળી ૨૭	મનઃ પર્થવ- જ્ઞાની ૨૮	અવધિ- જ્ઞાની ૨૯	ચૌદપૂર્વી ૩૦	વૈક્રિય લઘ્વિવાન ૩૧	વાદી ૩૨	સામાન્ય મુનિ ૩૩
૧.	ગોમુખ	ચક્રકેશરી	૨૦,૦૦૦	૧૨૬૫૦ અથવા ૧૨૭૫૦	૮૦૦૦	૪૭૫૦	૨૦૬૦૦	૧૨૬૫૦	૪૧૬૬
૨.	મહાયક્ષ	અજિતપ્રભા	૨૦,૦૦૦	૧૨૫૫૦	૮૪૦૦	૩૭૨૦	૨૦૪૦૦	૧૨૪૦૦	૨૧૪૮૫
૩.	ત્રિમુખ	દુરિતારિ	૧૫,૦૦૦	૧૨૧૫૦	૮૬૦૦	૨૧૫૦	૧૮૮૦૦	૧૨૦૦૦	૧૨૮૧૮૮
૪.	ઈશ્વર	કાલી	૧૪,૦૦૦	૧૧૬૫૦	૮૮૦૦	૧૫૦૦	૧૮૦૦૦	૧૧,૦૦૦	૨૩૨૮૩૪
૫.	તુંબરુ	મહાકાલી	૧૩,૦૦૦	૧૦૪૫૦	૧૧,૦૦૦	૨૪૦૦	૧૮૪૦૦	૧૦૬૫૦	૨૫૪૨૦૦
૬.	કુસુમ	અચ્યુતા	૧૨,૦૦૦	૧૦,૩૦૦	૧૦,૦૦૦	૨૩૦૦	૧૬૧૦૮	૮૬૦૦	૨૬૮૫૮૫
૭.	માતંગ	શાંતા	૧૧,૦૦૦	૮૧૫૦	૮૦૦૦	૨૦૩૦	૧૫૦૩૦	૮૪૦૦	૨૪૫૦૨૫
૮.	વિજય	જ્વાલા	૧૦,૦૦૦	૮,૦૦૦	૮,૦૦૦	૨,૦૦૦	૧૪,૦૦૦	૭૬૦૦	૨૦૦૩૦૭
૯.	અજિત	સુતારા	૭,૫૦૦	૭,૫૦૦	૮૪૦૦	૧૫૦૦	૧૩,૦૦૦	૬૦૦૦	૧૫૬૦૧૨
૧૦.	બ્રહ્મા	અશોકા	૭૦૦૦	૭૫૦૦	૭૨૦૦	૧૪૦૦	૧૨,૦૦૦	૫૮૦૦	૫૮૦૧૮
૧૧.	મનુજ	શ્રીવત્સા	૬૫૦૦	૬૦૦૦	૬૦૦૦	૧૩૦૦	૧૧,૦૦૦	૫૦૦૦	૪૮૧૨૪
૧૨.	કુમાર	પ્રવરા (ચંડા)	૬૦૦૦	૬૦૦૦	૫૪૦૦	૧૨૦૦	૧૦,૦૦૦	૪૭૦૦	૩૮૬૩૪
૧૩.	પન્મુખ	વિજયા	૫૫૦૦	૫૫૦૦	૪૮૦૦	૧૧૦૦	૮,૦૦૦	૩૬૦૦	૩૮૪૪૩
૧૪.	પાતાલ	અંકુશા	૫૦૦૦	૫૦૦૦	૪૩૦૦	૧૦૦૦	૮,૦૦૦	૩૨૦૦	૩૮૪૫૦
૧૫.	કિન્નર	પન્નગા	૪૫૦૦	૪૫૦૦	૩૬૦૦	૮૦૦	૭,૦૦૦	૨૮૦૦	૪૦૬૫૭
૧૬.	ગરુડ	નિર્વાણી	૪૩૦૦	૪૦૦૦	૩૦૦૦	૮૦૦	૬૦૦૦	૨૪૦૦	૪૧૪૬૪
૧૭.	ગંધર્વ	અચ્યુતા	૩૨૦૦	૩૩૪૦	૨૫૦૦	૬૭૦	૫૧૦૦	૨૦૦૦	૪૩૧૫૫
૧૮.	યક્ષેન્દ્ર	ધારિણી	૨૮૦૦	૨૫૫૧	૨૬૦૦	૬૧૦	૭૩૦૦	૧૬૦૦	૩૨૫૦૬
૧૯.	કૂબર	વૈરૂટ્યા	૨૨૦૦	૧૭૫૦	૨૨૦૦	૬૬૮	૨૮૦૦	૧૪૦૦	૨૮૮૫૪
૨૦.	વરુણ	અચ્છુપ્તા	૧૮૦૦	૧૫૦૦	૧૮૦૦	૫૦૦	૨૦૦૦	૧૨૦૦	૨૧૧૮૨
૨૧.	ભટ્ટકુટિ	ગાંધારી	૧૬૦૦	૧૨૫૦ અથવા ૧૨૬૦	૧૬૦૦	૪૫૦	૫૦૦૦	૧૦૦૦	૮૦૮૩
૨૨.	ગોમેધ	અંબા	૧૫૦૦	૧૦૦૦	૧૫૦૦	૪૦૦	૧૫૦૦	૮૦૦	૧૧૨૮૮
૨૩.	વામન (પાશ્વ)	પદ્માવતી	૧૦૦૦	૭૫૦	૧૪૦૦	૩૫૦	૧૧૦૦	૬૦૦	૧૦૭૮૦
૨૪.	માતંગ	સિદ્ધાધિકા	૭૦૦	૫૦૦	૧૩૦૦	૩૦૦	૭૦૦	૪૦૦	૧૦૦૮૮

નં.	કુલ મુનિ ૩૪	સમ્યક્ત્વ પામ્યા પછીના ભવોની સંખ્યા ૩૫	બે તીર્થંકર વચ્ચે અંતર ૩૬	નર્વાણ સ્થાન ૩૭	શ્લોક નં. ૩૮
૧.	૮૪૦૦૦	૧૩		અષ્ટાપદ	૩૮ થી ૨૩૧
૨.	૧૦૦૦૦૦	૩	૭૨ લાખ પૂર્વ ન્યૂન અને ૮૮ પક્ષ અધિક ૫૦ લાખ કોડ સાગરોપમ	સમ્મેત શિખર	૩૧૮ થી ૩૪૧
૩.	૨૦૦૦૦૦	૩	૬૦ લાખ પૂર્વ ન્યૂન ૩૦ લાખ કોડ સાગરોપમ	સમ્મેત શિખર	૩૪૫ થી ૩૬૫
૪.	૩૦૦૦૦૦	૩	૫૦ લાખ પૂર્વ ન્યૂન ૧૦ લાખ કોડ સાગરોપમ	સમ્મેત શિખર	૩૬૮ થી ૩૮૦
૫.	૩૨૦૦૦૦	૩	૪૦ લાખ પૂર્વ ન્યૂન ૮ લાખ કોડ સાગરોપમ	સમ્મેત શિખર	૩૮૩ થી ૪૨૦
૬.	૩૩૦૦૦૦	૩	૩૦ લાખ પૂર્વ ન્યૂન ૮૦ હજાર કોડ સાગરોપમ	સમ્મેત શિખર	૪૨૩ થી ૪૪૩
૭.	૩૩૦૦૦૦	૩	૨૦ લાખ પૂર્વ ન્યૂન ૮ હજાર કોડ સાગરોપમ	સમ્મેત શિખર	૪૪૬ થી ૪૭૦
૮.	૨૫૦૦૦૦	૭	૧૦ લાખ પૂર્વ ન્યૂન ૮૦૦ કોડ સાગરોપમ	સમ્મેત શિખર	૪૭૪ થી ૪૮૨
૯.	૨૦૦૦૦૦	૩	૨ લાખ પૂર્વ ન્યૂન ૮૦ કોડ સાગરોપમ	સમ્મેત શિખર	૪૮૫ થી ૫૧૪
૧૦.	૧૦૦૦૦૦	૩	૧ લાખ પૂર્વ ન્યૂન ૮ કોડ સાગરોપમ	સમ્મેત શિખર	૫૧૭ થી ૫૪૧
૧૧.	૮૪૦૦૦	૩	૮૪ લાખ વર્ષ ૧૦૦ સાગરોપમ ન્યૂન ૧ કોડ સાગરોપમ	સમ્મેત શિખર	૫૪૪ થી ૫૬૪
૧૨.	૭૨૦૦૦	૩	૭૨ લાખ વર્ષ ન્યૂન ૫૪ સાગરોપમ	ચંપાપુરી	૫૬૭ થી ૫૮૬
૧૩.	૬૮૦૦૦	૩	૬૦ લાખ વર્ષ ન્યૂન ૩૦ સાગરોપમ	સમ્મેત શિખર	૫૮૮ થી ૬૧૧
૧૪.	૬૬૦૦૦	૩	૩૦ લાખ વર્ષ ન્યૂન ૮ સાગરોપમ	સમ્મેત શિખર	૬૧૪ થી ૬૩૫
૧૫.	૬૪૦૦૦	૩	૧૦ લાખ વર્ષ ન્યૂન ૪ સાગરોપમ	સમ્મેત શિખર	૬૩૭ થી ૬૫૬
૧૬.	૬૨૦૦૦	૧૨	૦૧૧ પલ્યોપમ અને ૧ લાખ વર્ષ ન્યૂન ૩ સાગરોપમ	સમ્મેત શિખર	૬૮૮ થી ૭૧૩
૧૭.	૬૦૦૦૦	૩	૮૫૦૦૦ હજાર વર્ષ ન્યૂન અર્ધ પલ્યોપમ	સમ્મેત શિખર	૭૧૫ થી ૭૩૪
૧૮.	૫૦૦૦૦	૩	૧ હજાર કોડ વર્ષ અને ૮૪૦૦૦ વર્ષ ન્યૂન ૦૧ પલ્યોપમ	સમ્મેત શિખર	૭૩૭ થી ૭૫૮
૧૯.	૪૦૦૦૦	૩	૫૫ હજાર વર્ષ ન્યૂન ૧૦૦૦ કોડ વર્ષ	સમ્મેત શિખર	૭૬૬ થી ૭૮૦
૨૦.	૩૦૦૦૦	૮	૩૦ હજાર વર્ષ ન્યૂન ૫૪ લાખ વર્ષ	સમ્મેત શિખર	૭૮૪ થી ૮૧૩
૨૧.	૨૦૦૦૦	૩	૧૦ હજાર વર્ષ ન્યૂન ૬ લાખ વર્ષ	સમ્મેત શિખર	૮૧૬ થી ૮૩૬
૨૨.	૧૮૦૦૦	૮	૧ હજાર વર્ષ ન્યૂન ૫ લાખ વર્ષ	ગિરનાર	૮૪૪ થી ૮૭૪
૨૩.	૧૬૦૦૦	૧૦	૮૩૬૫૦ વર્ષ	સમ્મેત શિખર	૮૮૪ થી ૯૧૩
૨૪.	૧૪૦૦૦	૨૭	કોઈક અધિક ૧૭૮ વર્ષ.	પાવાપુરી	૯૫૭ થી ૧૧૨૧

નં.	કયા દેશમાં વિચરણ ૩૯	પ્રમાદકાળ ૪૦	દેવદૂષ્ય ૪૧	લગ્ન ૪૨	દીક્ષા સમયે તપ ૪૩	સાથે દીક્ષિત સંખ્યા ૪૪	ચારિત્ર મહાભવન ૪૫	દીક્ષા સમય ૪૬
૧.	આર્ય અનાર્ય	એક અહોરાત્ર	સંવત્સરસુધી	વિવાહિત	ચતુર્થભક્ત	૪૦૦૦	સિદ્ધાર્થ	પશ્ચિમાહે
૨.	આર્ય	બિલકુલ નહીં	કાયમ	વિવાહિત	ચતુર્થભક્ત	૧૦૦૦	સહસ્રામ્ર	પશ્ચિમાહે
૩.	આર્ય	બિલકુલ નહીં	કાયમ	વિવાહિત	ચતુર્થભક્ત	૧૦૦૦	સહસ્રામ્ર	પશ્ચિમાહે
૪.	આર્ય	બિલકુલ નહીં	કાયમ	વિવાહિત	ચતુર્થભક્ત	૧૦૦૦	સહસ્રામ્ર	પશ્ચિમાહે
૫.	આર્ય	બિલકુલ નહીં	કાયમ	વિવાહિત	નિત્યભક્ત	૧૦૦૦	સહસ્રામ્ર	પૂર્વાહે
૬.	આર્ય	બિલકુલ નહીં	કાયમ	વિવાહિત	નિત્યભક્ત	૧૦૦૦	સહસ્રામ્ર	પશ્ચિમાહે
૭.	આર્ય	બિલકુલ નહીં	કાયમ	વિવાહિત	નિત્યભક્ત	૧૦૦૦	સહસ્રામ્ર	પશ્ચિમાહે
૮.	આર્ય	બિલકુલ નહીં	કાયમ	વિવાહિત	નિત્યભક્ત	૧૦૦૦	સહસ્રામ્ર	પશ્ચિમાહે
૯.	આર્ય	બિલકુલ નહીં	કાયમ	વિવાહિત	નિત્યભક્ત	૧૦૦૦	સહસ્રામ્ર	પશ્ચિમાહે
૧૦.	આર્ય	બિલકુલ નહીં	કાયમ	વિવાહિત	નિત્યભક્ત	૧૦૦૦	સહસ્રામ્ર	પશ્ચિમાહે
૧૧.	આર્ય	બિલકુલ નહીં	કાયમ	વિવાહિત	નિત્યભક્ત	૧૦૦૦	સહસ્રામ્ર	પૂર્વાહે
૧૨.	આર્ય	બિલકુલ નહીં	કાયમ	વિવાહિત	નિત્યભક્ત	૬૦૦	વિહારગેહ	પશ્ચિમાહે
૧૩.	આર્ય	બિલકુલ નહીં	કાયમ	વિવાહિત	નિત્યભક્ત	૧૦૦૦	સહસ્રામ્ર	પશ્ચિમાહે
૧૪.	આર્ય	બિલકુલ નહીં	કાયમ	વિવાહિત	છટ્ટ	૧૦૦૦	સહસ્રામ્ર	પશ્ચિમાહે
૧૫.	આર્ય	બિલકુલ નહીં	કાયમ	વિવાહિત	છટ્ટ	૧૦૦૦	વપ્રક	પશ્ચિમાહે
૧૬.	આર્ય	બિલકુલ નહીં	કાયમ	વિવાહિત	છટ્ટ	૧૦૦૦	સહસ્રામ્ર	પશ્ચિમાહે
૧૭.	આર્ય	બિલકુલ નહીં	કાયમ	વિવાહિત	છટ્ટ	૧૦૦૦	સહસ્રામ્ર	પશ્ચિમાહે
૧૮.	આર્ય	બિલકુલ નહીં	કાયમ	વિવાહિત	છટ્ટ	૧૦૦૦	સહસ્રામ્ર	પશ્ચિમાહે
૧૯.	આર્ય	બિલકુલ નહીં	કાયમ	બ્રહ્મચારી	અક્રમ	૩૦૦	સહસ્રામ્ર	પૂર્વાહે
૨૦.	આર્ય	બિલકુલ નહીં	કાયમ	વિવાહિત	છટ્ટ	૧૦૦૦	નીલગુહા	પશ્ચિમાહે
૨૧.	આર્ય	બિલકુલ નહીં	કાયમ	વિવાહિત	છટ્ટ	૧૦૦૦	સમસામ્ર	પશ્ચિમાહે
૨૨.	આર્ય અનાર્ય	બિલકુલ નહીં	કાયમ	બ્રહ્મચારી	છટ્ટ	૧૦૦૦	સહસ્રામ્ર	પૂર્વાહે
૨૩.	આર્ય અનાર્ય	બિલકુલ નહીં	કાયમ	વિવાહિત	અક્રમ	૩૦૦	આશ્રમપદ	પૂર્વાહે
૨૪.	આર્ય અનાર્ય	અંતર્મુહૂર્ત	સંવત્સરસુધી	વિવાહિત	છટ્ટ	એકલા	જ્ઞાતખંડ	પશ્ચિમાહે
	શ્લોક નં. ૯૯૩	૯૯૭	૯૯૯	૧૦૦૪	૧૦૦૬	૧૦૦૭	૧૦૦૮	૧૦૧૨

નં.	પારણા વખતે આહાર ૪૭	કેવલજ્ઞાન સમયે તપ ૪૮	કયા આસને સિદ્ધ ૪૯	નિર્વાણ સમયે તપ ૫૦	નિર્વાણ કેટલા સપ્ત ૫૧	મોક્ષ ગમનસમય ૫૨	અનુતરોપ- પાતિક સંખ્યા ૫૩	મોક્ષ માર્ગની શરુઆત ૫૪	કેટલી પાટ સુધી સિદ્ધિ ગમન ૫૫
૧.	ઈશ્વરસ	અક્રમ	પર્યંકાસને	છ ઉપવાસે	૧૦,૦૦૦	પૂર્વાહને	૨૨૯૦૦	એક અંતર્મુહૂર્ત	અસંખ્યાત પટ્ટાધિપ મહાત્માઓની
૨.	પરમાત્ર	છઠ્ઠ	કાયોત્સર્ગાસને	માસક્ષમણ	૧૦૦૦	પૂર્વાહને	જાણવામાં નથી આવ્યું	એક દિવસે	સંખ્યાતાપાટ
૩.	પરમાત્ર	છઠ્ઠ	કાયોત્સર્ગાસને	માસક્ષમણ	૧૦૦૦	અપરાહને	"	એક દિવસે	સંખ્યાતાપાટ
૪.	પરમાત્ર	છઠ્ઠ	કાયોત્સર્ગાસને	માસક્ષમણ	૧૦૦૦	પૂર્વાહને	"	એક દિવસે	સંખ્યાતાપાટ
૫.	પરમાત્ર	છઠ્ઠ	કાયોત્સર્ગાસને	માસક્ષમણ	૧૦૦૦	પૂર્વાહને	"	એક દિવસે	સંખ્યાતાપાટ
૬.	પરમાત્ર	છઠ્ઠ	કાયોત્સર્ગાસને	માસક્ષમણ	૩૦૮	અપરાહને	"	એક દિવસે	સંખ્યાતાપાટ
૭.	પરમાત્ર	છઠ્ઠ	કાયોત્સર્ગાસને	માસક્ષમણ	૫૦૦	પૂર્વાહને	"	એક દિવસે	સંખ્યાતાપાટ
૮.	પરમાત્ર	છઠ્ઠ	કાયોત્સર્ગાસને	માસક્ષમણ	૧૦૦૦	પૂર્વાહને	"	એક દિવસે	સંખ્યાતાપાટ
૯.	પરમાત્ર	છઠ્ઠ	કાયોત્સર્ગાસને	માસક્ષમણ	૧૦૦૦	અપરાહને	"	એક દિવસે	સંખ્યાતાપાટ
૧૦.	પરમાત્ર	છઠ્ઠ	કાયોત્સર્ગાસને	માસક્ષમણ	૧૦૦૦	પૂર્વાહને	"	એક દિવસે	સંખ્યાતાપાટ
૧૧.	પરમાત્ર	છઠ્ઠ	કાયોત્સર્ગાસને	માસક્ષમણ	૧૦૦૦	પૂર્વાહને	"	એક દિવસે	સંખ્યાતાપાટ
૧૨.	પરમાત્ર	ચતુર્થભક્ત	કાયોત્સર્ગાસને	માસક્ષમણ	૬૦૦	અપરાહને	"	એક દિવસે	સંખ્યાતાપાટ
૧૩.	પરમાત્ર	છઠ્ઠ	કાયોત્સર્ગાસને	માસક્ષમણ	૬૦૦૦	પૂર્વરાત્રિએ	"	એક દિવસે	સંખ્યાતાપાટ
૧૪.	પરમાત્ર	છઠ્ઠ	કાયોત્સર્ગાસને	માસક્ષમણ	૭૦૦૦	પૂર્વ રાત્રિએ	"	એક દિવસે	સંખ્યાતાપાટ
૧૫.	પરમાત્ર	છઠ્ઠ	કાયોત્સર્ગાસને	માસક્ષમણ	૧૦૮	પાછલીરાત્રે	"	એક દિવસે	સંખ્યાતાપાટ
૧૬.	પરમાત્ર	છઠ્ઠ	કાયોત્સર્ગાસને	માસક્ષમણ	૮૦૦	પૂર્વ રાત્રિએ	"	એક દિવસે	સંખ્યાતાપાટ
૧૭.	પરમાત્ર	છઠ્ઠ	કાયોત્સર્ગાસને	માસક્ષમણ	૧૦૦૦	પૂર્વરાત્રિએ	"	એક દિવસે	સંખ્યાતાપાટ
૧૮.	પરમાત્ર	છઠ્ઠ	કાયોત્સર્ગાસને	માસક્ષમણ	૧૦૦૦	પાછલીરાત્રે	"	એક દિવસે	સંખ્યાતાપાટ
૧૯.	પરમાત્ર	અક્રમ	કાયોત્સર્ગાસને	માસક્ષમણ	૫૦૦	પૂર્વ રાત્રિએ	"	એક દિવસે	સંખ્યાતાપાટ
૨૦.	પરમાત્ર	છઠ્ઠ	કાયોત્સર્ગાસને	માસક્ષમણ	૧૦૦૦	પૂર્વ રાત્રિએ	"	એક દિવસે	સંખ્યાતાપાટ
૨૧.	પરમાત્ર	છઠ્ઠ	કાયોત્સર્ગાસને	માસક્ષમણ	૧૦૦૦	પાછલીરાત્રે	"	એક દિવસે	સંખ્યાતાપાટ
૨૨.	પરમાત્ર	અક્રમ	પર્યંકાસને	માસક્ષમણ	૫૩૬	પૂર્વ રાત્રિએ	૧૬૦૦	બે વર્ષે	આઠ પાટ
૨૩.	પરમાત્ર	અક્રમ	કાયોત્સર્ગાસને	માસક્ષમણ	૩૩	પૂર્વ રાત્રિએ	૧૨૦૦	ત્રણ વર્ષે	ચાર પાટ
૨૪.	પરમાત્ર	છઠ્ઠ	પર્યંકાસને	બે ઉપવાસે	એકલા	પાછલીરાત્રે	૮૦૦	ચાર વર્ષે	ત્રણ પાટ
શ્લો. નં.	૧૦૧૩	૧૦૧૭	૧૦૩૬	૧૦૩૭	૧૦૩૮	૧૦૪૩	૧૦૯૯	૧૧૦૭	૧૧૦૬

ગણધરો સંબંધી યંત્ર - ૨

વીરપ્રભુશિખ્ય	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	સુધર્માશિખ્ય
ગણધરનામ	ઈન્દ્રભૂતિ	અગ્નિ ભૂતિ	વાયુભૂતિ	વ્યક્ત	સુધર્મા	મંડિત પુત્ર	મૌર્ય મૌર્યપુત્ર	અકપિત	અગલ ભાતા	મેતાર્થ	પ્રભાસ	જંબકુમાર
નગરનામ	ગોબર	ગોબર	ગોબર	કોલ્લાક સં.	કોલ્લાક સં.	મૌર્ય સં.	મૌર્ય સં.	ભિથિલા	કોશલા	તુંગીક સં.	રાજગૃહ	રાજગૃહનગર
પિતાનામ	વસુભૂતિ	વસુભૂતિ	વસુભૂતિ	ધનમિત્ર	ધમ્મિલ	ધનદેવ	મૌર્ય	દેવ	વસુ	દત્ત	બલ	શ્રષભદત્ત
માતાનામ	પૃથ્વી	પૃથ્વી	પૃથ્વી	વારુણી	ભદ્રિલા	વિજયા	વિજયા	જયંતી	નંદા	વરુણદેવી	અતિભદ્રા	ધારિણી
જન્મનક્ષત્ર	જ્યેષ્ઠા	કૃત્તિકા	સ્વાતિ	શ્રવણ	ઉત્તરા ફાલ્ગુની	મધ્યા	રોહિણી	ઉત્તરા પાશ્વ	મૃગશીર્ષ	અશ્વિની	પુષ્ય	ધારિણી
ગૃહસ્થપણે	૫૦	૫૫૬	૪૨	૫૦	૫૦	૫૩	૬૫	૪૮	૪૬	૩૬	૧૬	૧૬
છાંદસ્યપણે	૩૦	૧૨	૧૦	૧૨	૪૨	૧૪	૧૪	૯	૧૨	૧૦	૮	૨૦
કેવલીપણે	૧૨	૧૬	૧૮	૧૮	૮	૧૬	૧૬	૨૧	૧૪	૧૬	૧૬	૪૪
સર્વાયુ	૮૨	૮૪	૭૦	૮૦	૧૦૦	૮૩	૬૫	૭૮	૭૨	૬૨	૪૦	૮૦
શિખ્યપરિવાર	૫૦૦	૫૦૦	૫૦૦	૫૦૦	૫૦૦	૩૫૦	૩૫૦	૩૦૦	૩૦૦	૩૦૦	૩૦૦	૫૦૦
ગોત્ર	ગૌતમ	ગૌતમ	ગૌતમ	ભારદ્વાજ	અગ્નિ વેશ્ય	વાશિષ્ઠ	કાશ્યપ	ગૌતમ	હારિતા યન	ક્રીડીન	ક્રીડીન	કાશ્યપ

ચક્રવર્તી અંગે યંત્ર - ૩ સર્ગ-૩૩

નંબર	ચક્રવર્તી નામ	નગરી	માતા	પિતા	દેહમાન	આયુષ્ય	સ્ત્રીરત્ન	દીક્ષા વખતે મુનિ પરિવાર	ગતિ	કયા તીર્થંકરના શાસનમાં	શ્લોક નં
૧.	ભરત	અયોધ્યા	સુમંગલા	આદિનાથ	૫૦૦ ધનુ.	૮૪ લાખ પૂર્વ	સુભદ્રા	૧૦,૦૦૦	મોક્ષ	આદિનાથ	૧ થી ૫
૨.	સગર	અયોધ્યા	યશોમતી	સુમિત્રવિજય	૪૫૦ ધનુ.	૭૨ લાખ પૂર્વ	ભદ્રા	૧,૦૦૦	મોક્ષ	અજિતનાથ	૬ થી ૮
૩.	મધવા	શ્રાવસ્તી	ભદ્રા	સમુદ્ર વિજય	૪૨૧૧ ધનુ.	૫ લાખ વર્ષ	સુનંદા	૧૦૦૦	ત્રીજા દેવલોકમાં	ધર્મનાથ તથા શાંતિનાથના આંતરમાં	૧૦ થી ૧૨
૪.	સનકુમાર	હસ્તિનાપુર	સહદેવી	અશ્વમેન	૪૧૧૧ ધનુ.	૩ લાખ વર્ષ	જયા	૧૦૦૦	ત્રીજા દેવલોકમાં	ધર્મનાથ તથા શાંતિનાથના આંતરમાં	૧૩ થી ૨૭
૫.	શાંતિનાથ	હસ્તિનાપુર	અચિયા	વિશ્વમેન	૪૦ ધનુ.	૧ લાખ વર્ષ	વિજયા	૧૦૦૦	મોક્ષ	શાંતિનાથ	૨૮
૬.	કુંથુનાથ	ગજપુર	શ્રીદેવી	સૂરરાજ	૩૫ ધનુ.	૮૫ હજાર વર્ષ	કૃષ્ણાશ્રી	૧૦૦૦	મોક્ષ	કુંથુનાથ	૨૮
૭.	અરનાથ	હસ્તિનાપુર	દેવી	સુદર્શન	૩૦ ધનુ.	૮૪ હજાર વર્ષ	સુરશ્રી	૧૦૦૦	મોક્ષ	અરનાથ	૨૮
૮.	સુભમ	હસ્તિનાપુર	તારા	કૃતવીર્ય	૨૮ ધનુ.	૬૦,૦૦૦ વર્ષ	પદ્માશ્રી	૧૦૦૦	૭ મી નરક	અરનાથને મલ્લિનાથના આંતરમાં	૨૮ થી ૮૩
૯.	મહાપદ્મ	વાહારસ્તી	જ્યોત્ષ્ણા	પદ્મોત્તર	૨૦ ધનુ.	૩૦,૦૦૦ વર્ષ	વસુંધરા મદનાવલી	૧૦૦૦	મોક્ષ	મુનિસુવ્રત	૮૪ થી ૧૧૮
૧૦.	હરિષેષ	કપિલપુર	મેરા	મહાહરિ	૧૫ ધનુ.	૧૦,૦૦૦ વર્ષ	દેવી	૧૦૦૦	મોક્ષ	નરિનાથ	૧૨૦ થી ૧૨૪
૧૧.	જય	રાજગૃહ	વપ્રા	અશ્વમેન	૧૨ ધનુ.	૩,૦૦૦ વર્ષ	લક્ષ્મીવતી	૧૦૦૦	મોક્ષ	નરિનાથને નેમનાથના આંતરમાં	૧૨૫ થી ૧૨૭
૧૨.	બ્રહ્મદત્ત	કપિલપુર	સુલની	બ્રહ્મ	૭ ધનુ.	૭૦૦ વર્ષ	કુરુમતી	-	૭ મી નરક	નેમનાથને પાર્શ્વનાથના આંતરમાં	૧૨૮ થી ૧૮૪

વાસુદેવ અંગે યંત્ર - ૪ સર્ગ-૩૩

નંબર	વાસુદેવ નામ	નગરી	માતા	પિતા	પૂર્વભવનું નિયાત્રું	દેહમાન	આયુષ્ય	ગતિ	ગોત્ર	કયા તીર્થકરના શાસ્ત્રમાં	પ્રતિ	શ્લોક નં.
૧	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨
૧.	ત્રિપૂષ્	પોતનપુર	મૃગાવતી	પ્રજાપતિ	આત્મત બળવાળો અને દેવોથી અજ્ય થાઉં	૮૦ ધનુષ્ય	૮૪ લાખ વર્ષ	ભમી નરક	ગૌતમ	શ્રેયાસનાથ	અશ્વગીવ	૧૦૮ થી ૨૧૫
૨.	દ્વિપૂષ્	દારવતી	ઉમા	બ્રહ્મ	વિધ્યશક્તિનો વિનાશ કરનાર થાઉં	૭૦ ધનુ.	૭૨ લાખ વર્ષ	કક્કી નરક	ગૌતમ	વાસુપૂજ્ય	તારક	૨૧૬ થી ૨૧૮
૩.	સ્વયંભૂ	દારવતી	પૃથ્વી	રુદ્ર	બલિરાજાને મારનારો થાઉં	૬૦ ધનુ.	૬૦ લાખ વર્ષ	કક્કી નરક	ગૌતમ	વિમલનાથ	મેરક	૨૨૦ થી ૨૨૪
૪.	પુરુષોત્તમ	દારવતી	સીતા	સોમ	સ્ત્રીના હરણ કરનારને મારનારો થાઉં	૫૦ ધનુ.	૩૦ લાખ વર્ષ	કક્કી નરક	ગૌતમ	અનંતનાથ	મધુ કેટભ	૨૨૫ થી ૨૨૮
૫.	પુરુષદર્શિહ	અશ્વપુર	અમ્મકા	શિવ	પૂર્વશત્રુનો ઘાત કરનાર થાઉં	૪૫ ધનુ.	૧૦ લાખ વર્ષ	કક્કી નરક	ગૌતમ	ધર્મનાથ	નિશુંભ	૨૨૯ થી ૨૩૨
૬.	પુરુષપુંડરીક	ચક્રપુર	લક્ષ્મીવતી	મહાશિવ	સ્ત્રીનું હરણ કરનારને મારનાર થાઉં	૨૮ ધનુ.	૬૫ લાખ વર્ષ	કક્કી નરક	ગૌતમ	અમરનાથને સુભમ ચક્રીના આંતરામાં	બલિ	૨૩૩ થી ૨૩૬
૭.	દત્ત	વારાણસી	શેષવતી	અગ્નિદર્શિહ	મંત્રીને મારનારો થાઉં	૨૬ ધનુ.	૫૬ લાખ વર્ષ	પમી નરક	ગૌતમ	સુભમને મલ્લિનાથના આંતરામાં	પ્રહલાદ	૨૩૭ થી ૨૪૧
૮.	લક્ષ્મણ	રાજગૃહ	સુમિત્રા	દશરથ	બળવાન થાઉં અને અનંગ સુંદરી મારી પ્રાણપ્રિયા થાય	૧૬ ધનુ.	૧૨ લાખ વર્ષ	૪મી નરક	કાશ્યપ	મુનિસુવરને નરિનાથના આંતરામાં	રાવણ	૨૪૨ થી ૩૬૪
૯.	કૃષ્ણ	મથુરા	દેવકી	વસુદેવ	લીકોનો આત્મત વલ્લભ થાઉં	૧૦ ધનુ.	૧૦૦૦ વર્ષ	૩જી નરક	કાશ્યપ	નેત્રિનાથ આંતરામાં	જયારંધ	૩૬૫ થી ૩૮૧

બળદેવ અંગે યંત્ર-પ સર્ગ-૩૩ શ્લોક નં. ૩૮૨ થી ૩૮૬

નંબર	બળદેવ-નામ	નગરી	પિતા	આયુષ્ય	કયા દેવલોકથી આવન	તેના પૂર્વ ભવના નામ	ગતિ
૧.	અચલ	પોતનપુર	પ્રજાપતિ	૮૫ લાખ વર્ષ	અનુત્તર	વિશ્વનંદી	મોક્ષ
૨.	વિજય	દ્વારવતી	બલ	૭૫ લાખ વર્ષ	"	સુબુદ્ધિ	"
૩.	ભદ્ર	"	સદ્ર	૬૫ લાખ વર્ષ	"	સાગરદત્ત	"
૪.	સુપ્રભ	"	સોમ	૫૫ લાખ વર્ષ	મહાશુક	* અશોક	"
૫.	સુદર્શન	અશ્વપુર	શિવ	૧૭ લાખ વર્ષ	"	લલિત	"
૬.	આનંદ	ચક્રપુર	મહાશિવ	૮૫ હજાર વર્ષ	"	વરાહ	"
૭.	નંદન	વારાણસી	અગ્નિસિંહ	૬૫ હજાર વર્ષ	બ્રહ્મલોક	ધનસેન	"
૮.	રામચન્દ્ર	રાજગૃહ	દશરથ	૧૫ હજાર વર્ષ	"	અપરાજિતે	"
૯.	બલભદ્ર	મથુરા	વસુદેવ	૧૨૦૦ વર્ષ	"	લલિતરાજ	બ્રહ્મલોક

રુદ્ર અંગે યંત્ર - ૬ સર્ગ-૩૩

નંબર	રુદ્રના નામ	ગતિ	કયા તીર્થકરના શાસનમાં	શ્લોક નં.
૧.	ભીમાવલિ	સાતમી નરક	ઋષભદેવ	
૨.	જિતશત્રુ	"	અજિતનાથ	
૩.	રુદ્ર	છઠી નરક	સુવિધિનાથ	૪૦૧
૪.	વિશ્વાનલ	"	શીતલનાથ	
૫.	સુપ્રતિષ્ઠ	"	શ્રેયાંસનાથ	થી
૬.	અચલ	"	વાસુપૂજ્ય	
૭.	પુંડરીક	"	વિમલનાથ	૪૦૫
૮.	જિતધર	પાંચમી નરક	અનંતનાથ	
૯.	જિતનામ	ત્રીજી નરક	ધર્મનાથ	
૧૦.	પેઢાલ	"	શાંતિનાથ	
૧૧.	સત્યકી	"	મહાવીર સ્વામી	

॥ श्री आदिनाथाय नमः ॥
श्रीमद्-विनय-विजयोपाध्याय-विरचितः
श्रीभावलोकप्रकाशः

अथ गुर्जर-भाषानुवाद-समेतः

श्रीभावलोकप्रकाशः प्रारभ्यते

॥ अथ षट्त्रिंशत्तमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

शंखेश्वरं प्रणिदधे प्रकटप्रभावं, त्रैलोक्यभावनिवहावगमस्वभावं ।
भावारिवारणहरिं हरिसेवनीयं वामेयमीश्वरममेयमहोनिधानं ॥ १ ॥
स्वरूपं भावलोकस्य यथगममथ ब्रुवे ।
गुरुश्रीकीर्तिविजय-दीपोद्योतितहृद्गृहः ॥ २ ॥
स्वतस्तैर्हेतुभिर्वा तत्तद्रूपतयात्मनां ।
भवनान्यौपशमिका-दयो भावाः स्मृता इति ॥ ३ ॥
भवन्त्यमीभिः पर्यायैर्यद्वोपशमनादिभिः ।
जीवानामित्यमी भावा-स्ते च षोढा प्रकीर्तिताः ॥ ४ ॥

श्री भावलोक प्रकाश

सर्ग ३५ भो

वामाभाતાના પુત્ર, પ્રગટ પ્રભાવવાળા, ત્રણ લોકમાં રહેલા ભાવોના સમૂહના સ્વભાવને જાણનારા, ભાવશત્રુરૂપ ગજનું નિવારણ કરવા માટે સિંહસમાન, ઈન્દ્રોથી સેવનીય અને અત્યંત તેજના નિધાન એવા શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથનું અમે ધ્યાન કરીએ છીએ. ૧.

શ્રી કીર્તિવિજય ગુરુ મહારાજરૂપ દીપ વડે પ્રકાશિત થયેલ છે હૃદયરૂપી ગૃહ જેનું એવો હું જ (વિનય વિજય) હવે જેમ આગમમાં કહ્યું છે, તેમ ભાવલોકનું સ્વરૂપ કહું છું. ૨.

પોતાની મેળે અથવા તે તે હેતુઓથી તે તે રૂપપણે આત્માનું જે થવું તે ઔપશમિકાદિ ભાવો કહેલા છે. ૩.

અથવા આ ઉપશમનાદિ પર્યાયોથી જીવોના આવા ભાવો થાય છે. તે ભાવ છ પ્રકારના કહ્યા છે. ૪.

આઘસ્ત્રૌપશમિકો દ્વિતીયઃ ક્ષાયિકાહ્વયઃ ।
 ક્ષાયોપશમિકો ભાવ-સ્તાર્તીયીકો નિરૂપિતઃ ॥ ૫ ॥
 તુર્ય ઔદયિકો ભાવઃ પંચમઃ પારિણામિકઃ ।
 દ્વયાદિસંયોગનિષ્પન્નઃ ષષ્ઠઃ સ્યાત્સાન્નિપાતિકઃ ॥ ૬ ॥
 યઃ પ્રદેશવિપાકાભ્યાં કર્મણામુદયોઽસ્ય યત્ ।
 વિષ્કંભણં સ એવૌપશમિકસ્તેન વા કૃત્તઃ ॥ ૭ ॥
 ક્ષયઃ સ્યાત્કર્મણામાત્યંતિકોચ્છેદઃ સ એવ યઃ ।
 અથવા તેન નિર્વૃત્તો યઃ સ ક્ષાયિક ઇષ્યતે ॥ ૮ ॥
 અભાવઃ સમુદીર્ણસ્ય ક્ષયોઽથોપશમઃ પુનઃ ।
 વિષ્કંભિતોદયત્વં ય-દનુદીર્ણસ્ય કર્મણઃ ॥ ૯ ॥
 આખ્યામુખ્યાં નિર્વૃત્તઃ ક્ષાયોપશમિકાભિધઃ ।
 ભાવસ્તૃતીયો નિર્દિષ્ટઃ ક્ષ્યાતોઽસૌ મિશ્ર ઇત્યપિ ॥ ૧૦ ॥
 ઉદયાવલિકાયાં ય-ત્રવિષ્ટં ક્ષીણંમેવ તત્ ।
 તદન્યત્તુ ભવેત્કર્મ, શેષમત્રોપશાંતિમત્ ॥ ૧૧ ॥
 વહેર્વિધ્યાતશેષસ્ય ભસ્મચ્છન્નસ્ય સામ્યભૃત્ ।
 ક્ષીણોપશાંતં સ્યાત્કર્મે-ત્યવસ્થાદ્વિતયાન્વિતં ॥ ૧૨ ॥
 નન્દૌપશમિકાન્દ્રાવો ભિદ્યતે નૈષ કર્મ યત્ ।
 તત્રાપિ ક્ષીણમુદિત-મુપશાંતં ભવેત્પરં ॥ ૧૩ ॥

પહેલો ઔપશમિક, બીજો ક્ષાયિક, ત્રીજો ક્ષાયોપશમિક, ચોથો ઔદયિક, પાંચમો પારિણામિક અને છઠ્ઠો બે-ત્રણ વિગેરે ભાવોના સંયોગથી બનેલો સાન્નિપાતિક. ૫-૬.

હવે તે ભાવોનું સ્વરૂપ કહે છે-

જે પ્રદેશ અને વિપાક બન્ને પ્રકારે કર્મના ઉદયને રોકવો, તે ઔપશમિક અથવા તેથી ઉત્પન્ન થયેલ આત્માનો ભાવ તે ઔપશમિક. કર્મોનો જે આત્યંતિક ઉચ્છેદ, તે ક્ષાયિક અથવા તેથી નિષ્પન્ન થયેલ ભાવ તે ક્ષાયિક કહેવાય છે. ૭-૮.

ઉદીર્ણ કર્મોનો અભાવ તે ક્ષય અને અનુદીર્ણ કર્મના ઉદયને રોકી દેવો તે ઉપશમ. આ બન્ને (ક્ષય અને ઉપશમ)વડે ઉત્પન્ન થયેલો ભાવ તે ત્રીજો ક્ષાયોપશમિક ભાવ કહેલો છે. તેનું બીજું નામ મિશ્ર પણ કહેવાય છે. ૯-૧૦.

આ ભાવમાં ઉદયાવલીમાં પ્રવિષ્ટ થયેલા કર્મનો ક્ષય અને શેષકર્મ ઉપશાંત થાય છે. ૧૧.

અગ્નિ બુઝાઈ ગયા બાદ બાકી રહેલો અગ્નિ જેમ રાખથી ઢંકાઈ જાય, તેની સમાન અવસ્થાને ધારણ કરતું કર્મ ક્ષીણ અને ઉપશાંત થાય છે. ૧૨.

પ્રશ્ન : 'ઔપશમિક ભાવથી આ ભાવ જુદો પડી શકશે નહીં, કારણ કે તે ભાવમાં પણ ઉદિતનો ક્ષય અને અનુદિત ઉપશાંત હોય છે. ૧૩.

અત્રોચ્યતે-સ્યાક્ષયોપશમે કર્મ-પ્રદેશાનુભવાત્મકઃ ।

ઉદયોઽપ્યનુભાગં તુ નૈષાં વેદયતે મનાક્ ॥ ૧૪ ॥

પ્રદેશૈરપ્યુપશમે કર્મણામુદયોઽસ્તિ ન ।

વિશેષોઽયમુપશમ-ક્ષયોપશમયોઃ સ્મૃતઃ ॥ ૧૫ ॥

આગમશાસ્ત્ર-સે ણૂણં ભંતે ણેરહ્યસ્સ વા તિરિક્ખજોણિયસ્સ વા મણુસ્સસ્સ વા દેવસ્સ વા જે કહે કમ્મે, ણત્થિ ણં તસ્સ અવેયહિત્તા મોક્ખો ? હંતા ગો ! સે કેણટ્ઠેણં ભંતે ! એવં વુદ્ધિતિ ? એવં ખલુ ગો ! મણુ દુવિહે કમ્મે પત્તે, તં પદેસકમ્મે ય અણુભાવકમ્મે ય, તત્થ ણં જં પદેસકમ્મં તં નિયમા વેદેહ, તત્થ ણં જં તં અણુભાવકમ્મં તં અત્થેગતિયં વેદેતિ, અત્થેગતિયં નો વેદેતિ, ણાતમેયં અરહતા, વિણ્ણાયમેતં અરહતા, અયં જીવે હમં કમ્મં અજ્ઞોવગમિયાય વેદણા વેદિસ્સતિ, અયં જીવે હમં કમ્મં ઉવક્કમિયા વેદણા વેદિસ્સતિ, અહાકમ્મં અહાનિકરણં જહા જહા તં ભગવયા દિટ્ઠ, તહા તહા વિપરિણમિસ્સતીતિ, સે તેણટ્ઠેણં એવં વુદ્ધિતિ.

યઃ કર્મણાં વિપાકેના-નુભવઃ સોદયો ભવેત્ ।

સ એવૌદયિકો ભાવો નિવૃત્તસ્તેન વા તથા ॥ ૧૬ ॥

ય એવ જીવાજીવાનાં સ્વરૂપાનુભવં પ્રતિ ।

પ્રહ્લીભાવઃ પરીણામઃ સ એવ પારિણામિકઃ ॥ ૧૭ ॥

ઉત્તર : ‘ક્ષયોપશમ ભાવમાં કર્મોનો પ્રદેશાનુભવરૂપ ઉદય હોય છે, વિપાકાનુભાવ હોતો નથી અને ઉપશમ ભાવમાં તો પ્રદેશથી પણ કર્મોનો ઉદય હોતો નથી. આ ઉપશમ અને ક્ષયોપશમમાં તફાવત છે.’ ૧૪-૧૫.

આગમમાં આ પ્રમાણે કહ્યું છે કે -‘હે ભગવંત ! નારકીને તિર્યચોને, મનુષ્યોને તથા દેવોને તેના કરેલા જે કર્મો તેનો વિદ્યા વિના તો ક્ષય થતો જ નથી ને ?’ ભગવંત કહે છે કે ‘થાય છે પણ ખરો.’ ગૌતમ સ્વામી પૂછે છે કે - ‘હે પ્રભુ ! આપ એમ શા કારણે કહો છો ?’ પ્રભુ કહે છે કે - ‘હે ગૌતમ ! મેં કર્મ બે પ્રકારના કહ્યા છે. ૧ પ્રદેશ કર્મ અને ૨ અનુભાવ કર્મ. તેમાં જે પ્રદેશકર્મ છે, તે તો નિશ્ચયે વેદાય છે અને જે અનુભાવ કર્મ છે. તેમાંથી કોઈક વેદાય છે ને કોઈક વેદાત્તાં નથી. આ અરિહંતે જાણેલું છે અને અરિહંતે વિશેષ રીતે જાણેલું છે કે આ જીવ કર્મને વિપાકોદયથી વેદશે અને આ જીવ કર્મ પ્રદેશોદય દ્વારા વેદશે. જે કર્મ જેવા નિકરણપણે જેવી જેવી રીતે ભગવંતે જોયું છે, તે કર્મ તેવી રીતે વિશેષ પરિણામ પામશે એમ સમજવું. આ કારણે એમ કહેલું છે.

હવે જે કર્મનો વિપાકવડે અનુભવ તે ઉદય કહેવાય છે. અને જે ઉદય તે જ ઔદયિક ભાવ કહેવાય છે. અથવા તે ઉદયથી ઉત્પન્ન થયેલો જે ભાવ તે ઔદયિક ભાવ સમજવો. ૧૬.

જે જીવ કે અજીવને સ્વરૂપાનુભવ કરવામાં જે તત્પરતા તે જ પરિણામ કહેવાય છે. તેને જ પારિણામિક ભાવ જાણવો. ૧૭.

પરિણામેન નિવૃત્ત ઇતિ ચાત્ર ન સંભવેત્ ।
 અસ્યાં નિરુક્તૌ સાદિત્વં જીવત્વાદેઃ પ્રસજ્યતે ॥ ૧૮ ॥
 અત્ર ચાદ્યાસ્ત્રયઃ પ્રાદુર્ભવેયુઃ કર્મઘાતતઃ ।
 રજોઘ્રમવિગમે તિગ્મ-રશિમકાંતિકલાપવત્ ॥ ૧૯ ॥
 સર્વતો દેશતશ્ચેતિ વિઘાતઃ કર્મણાં દ્વિધા ।
 આઘઃ સ્વવીયપિર્ક્ષોઽન્યઃ સકર્માત્મપ્રયોગજઃ ॥ ૨૦ ॥
 તુર્યસ્તુ ભાવઃ સ્વોપાત્ત-કર્મોદયસમુદ્ભવઃ ।
 સુરામંદોદયાદ્ગીત-નૃત્તહાસ્યાદિભાવવત્ ॥ ૨૧ ॥
 પારિણામિકભાવસ્તુ નિર્દિષ્ઠો નિનિમિત્તકઃ ।
 અત એવ સ્વાર્થિકોઽત્ર પ્રત્યયો રાક્ષસાદિવત્ ॥ ૨૨ ॥
 આદિમાશ્ચ ત્રયો ભાવા જીવાનામેવ નિશ્ચિતાઃ ।
 અંતિમૌ તૌ પુનર્જીવા-જીવાસાધારણૌ સ્મૃતૌ ॥ ૨૩ ॥
 એકત્ર દ્વયાદિભાવાનાં સન્નિપાતોઽત્ર વર્તનં ।
 યો ભાવસ્તેન નિર્વૃત્તઃ સ ભવેત્સાન્નિપાતિકઃ ॥ ૨૪ ॥

પરિણામવડે નિવૃત્ત થયેલો, બનેલો ભાવ તે પારિણામિક ભાવ એવો અર્થ અહીં સંભવતો નથી, કેમ કે તેવી વ્યુત્પત્તિ કરવાથી તો જીવતત્વાદિ સાદિ થાય. ૧૮.

૨૪ અને વાદળના દૂર થવાથી પ્રગટ થતી સૂર્યની કાંતિની જેમ આ ભાવોમાં પ્રથમના ત્રણ ભાવો કર્મના ઘાતથી ઉત્પન્ન થાય છે. ૧૯.

કર્મનો વિઘાત સર્વથી અને દેશથી એમ બે પ્રકારે થાય છે. તેમાં પહેલા (સર્વથી વિઘાત) સ્વ (આત્મ) વીર્યની અપેક્ષાથી થાય છે અને બીજો (દેશથી વિઘાત) સકર્મ એવા આત્માના પ્રયોગથી થાય છે. ૨૦.

મદિરાપાનના ઉદયથી થતા ગીત, નૃત્ય હાસ્યાદિ ભાવની જેમ ચોથો (ઔદાયિક) ભાવ પોતાના બાંધેલા કર્મના ઉદયથી ઉત્પન્ન થાય છે. ૨૧.

પાંચમો પારિણામિક ભાવ નિર્નિમિત્તક (આત્માના વીર્ય કે ક્રિયાની અપેક્ષા રહિત) કહ્યો છે. તેથી અહીં રાક્ષસાદિ શબ્દની જેમ સ્વાર્થમાં ફક્ પ્રત્યય સમજવો. ૨૨.

આ પાંચ પૈકી પ્રથમના ત્રણ ભાવો જીવોને જ હોય છે-અને ચોથોને પાંચમો એ બે ભાવ-જીવ અજીવ બન્નેને સાધારણ કહ્યા છે. ૨૩.

એકત્ર બે વિગેરે ભાવોનો જે સંયોગપૂર્વક જે વર્તન તેથી ઉત્પન્ન થતો ભાવ તે સાન્નિપાતિક ભાવ કહ્યો છે. ૨૪.

કર્મગ્રંથસૂત્રવૃત્તિતત્ત્વાર્થભાષ્યભાવપ્રકરણાદિષ્વયમેવ ભાવષટ્કોદ્દેશક્રમઃ, અનુયોગદ્વાર-
સૂત્રમહાભાષ્યસૂત્રવૃત્ત્યાદિષુ તુ ઔદયિકૌપશમિકક્ષાયિકક્ષાયોપશમિકપારિણામિકસાન્નિ-
પાતિકા ભાવા इति. તત્ર કર્મગ્રંથાદિસૂત્રેષુ યત્રવચનોક્તક્રમલંઘનં તત્ર લાઘવં કાલ-
સ્વામિભેદતારતમ્યં ચ હેતુમાનંતિ.

આંતર્મૌહૂર્તિકત્વેન યત આઘોડલ્પકાલિકઃ ।

તથાલ્પસ્વામિક इति પ્રથમં સ પ્રરૂપિતઃ ॥ ૨૫ ॥

ન પ્રાપ્નુયુર્યદવહવઃ પરિણામમિદેદશં ।

ભાવસ્તદૌપશમિકો મિતસ્વામિક જ્ઞાષ્યતે ॥ ૨૬ ॥

ભૂરિભેદો ભૂરિકાલો ભૂરિસ્વામિક એવ ચ ।

ક્ષાયિકો હ્યૌપશમિકા-ત્તદુક્તસ્તનંતરં ॥ ૨૭ ॥

ક્ષાયોપશમિકઃ પશ્ચા-ત્ક્ષાયિકાત્તત એવ ચ ।

એવમૌદયિકઃ પ્રોક્તઃ ક્ષાયોપશમિકાદનુ ॥ ૨૮ ॥

તતો ભૂરિકર્મયોગાત્ સ્વામિસાધર્મ્યતોડપિ ચ ।

યુક્તં ક્ષાયોપશમિકા-દન્વૌદયિકશંસનં ॥ ૨૯ ॥

કર્મગ્રંથ સૂત્રવૃત્તિ, તત્ત્વાર્થભાષ્ય, ભાવપ્રકરણાદિમાં આ પ્રમાણે જ છે. છ ભાવના ઉદ્દેશનો ક્રમ કહેલો છે. અનુયોગદ્વાર સૂત્ર અને મહાભાષ્ય સૂત્રની વૃત્ત્યાદિમાં તો ઔદયિક, ઔપશમિક, ક્ષાયિક, ક્ષાયોપશમિક, પારિણામિક અને સાન્નિપાતિક એ પ્રમાણે ક્રમ કહેલો છે. તેમાં કર્મગ્રંથાદિ સૂત્રોમાં જે પ્રવચનોક્ત ક્રમનું ઉલ્લંઘન કરેલું છે, તેમાં લાઘવ અને કાળ સ્વામી અને ભેદનું તારતમ્ય જ હેતુ ભૂત છે. તે આ પ્રમાણે.

પ્રથમ ઉપશમ ભાવ કહેલ છે, કેમ કે તે અંતર્મુહૂર્તની સ્થિતિવાળો હોવાથી અલ્પકાલિક છે અને તેના સ્વામી પણ અલ્પ હોય છે. ૨૫.

કારણ કે અહીં તેવા પ્રકારના પરિણામને ઘણા જીવો પામતા નથી, તેથી આ ઔપશમિક ભાવના સ્વામી થોડા કલા છે. ૨૬.

ક્ષાયિકભાવ, ઔપશમિક ભાવથી ઘણા ભેદવાળો, ઘણા કાળની સ્થિતિવાળો અને ઘણા સ્વામીવાળો હોવાથી ત્યાર પછી (બીજો) કહેલો છે. ૨૭.

અને તે જ કારણથી ક્ષાયિકની પછી ક્ષાયોપશમિક ભાવ કહેલો છે. ઔદયિક ભાવ પણ તે જ કારણથી ક્ષાયોપશમિકની પછી કહેલો છે. ૨૮.

ઘણા કર્મોના યોગવાળો હોવાથી અને સ્વામીના સાધર્મ્યપણાથી ક્ષાયોપશમિકની પછી ઔદયિક કહેલ છે, તે યુક્ત છે. ૨૯.

અત્યંતભિન્નઃ પૂર્વભ્યો મહાવિષય એવ યત્ ।
 પારિણામિક્ક ઇત્યુક્તો ભાવાદૌદયિકાદનુ ॥ ૩૦ ॥
 પૂર્વેષાં દ્વયાદિસંયોગાદાવિર્ભવતિ યત્રનુ ।
 તદ્યુક્તમુદિતઃ સર્વ-પર્યંતે સાન્નિપાતિકઃ ॥ ૩૧ ॥
 દૌ નાવદ્વાદશાથૈવ-વિંશતિશ્ચ ત્રયઃ ક્રમાત્ ।
 ણામુત્તરભેદાઃ સ્યુસ્ત્રિપંચાશ્ચ મીલિતાઃ ॥ ૩૨ ॥
 ઔ૦ ૨ ક્ષાયિ૦ ૧ ક્ષાયો૦ ૧૮ ઔદ૦ ૨૧ પા૦ ૩ સર્વ૦ ૫૩ ।
 સાન્નિપાતિકભાવસ્તુ ષડ્વિંશતિવિધો ભવેત્ ।
 તત્રોપયુક્તાઃ ષડ્ભેદા વિંશતિસ્ત્વપ્રયોજકાઃ ॥ ૩૩ ॥
 સમ્યક્ત્વં યદ્ભવત્યાદૌ ગ્રંથિભેદાદનંતરં ।
 સ્યાદ્દ્યઘોપશમશ્રેણ્યાં સમ્યક્ત્વં ચરણં તથા ॥ ૩૪ ॥
 દ્વાવૌપશમિકૌ ભાવૌ પ્રોક્તાવેતૌ મહર્ષિભિઃ ।
 બ્રૂમહે ક્ષાયિકસ્યાથ નવભેદાન્ યથાગમં ॥ ૩૫ ॥
 યે જ્ઞાનદર્શને સ્યાતાં નિર્મૂલાવરણક્ષયાત્ ।
 સમ્યક્ત્વં યદ્ધ સમ્યક્ત્વ-મોહનીયક્ષયોદ્ભવં ॥ ૩૬ ॥

પૂર્વના બધા ભાવોથી અત્યંત ભિન્ન હોવાથી અને મહાવિષયવાળો હોવાથી ઔદયિક ભાવની પછી પારિણામિક ભાવ કહેલો છે. ૩૦.

પૂર્વના ભાવોમાંથી બે-ત્રણ વિગેરેના સંયોગથી ઉત્પન્ન થતો હોવાથી સર્વના છેડે સાન્નિપાતિક ભાવ કહેલ છે, તે યુક્ત જ છે. ૩૧.

પૂર્વોક્ત ભાવોના અનુક્રમે બે, નવ, અઢાર, એકવીશ અને ત્રણ એ પ્રમાણે ઉત્તર ભેદો છે. તે એકત્ર કરતાં ૫૩ ભેદ થાય છે. ૩૨.

(ઔપશમિકના ૨, ક્ષાયિકના ૮, ક્ષાયોપશમિકના ૧૮, ઔદયિકના ૨૧ અને પારિણામિકના ૩, કુલ ૫૩)

સાન્નિપાતિક ભાવ ૨૬ પ્રકારનો છે. તેમાં ઉપયોગી ભેદ ૬ છે, બાકીના ૨૦ ઉપયોગમાં આવનારા નથી. ૩૩.

અનાદિ મિથ્યાત્વીને ગ્રંથિભેદ થવાથી પ્રથમ ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ થાય છે અને ઉપશમ શ્રેણિ માંડે ત્યારે ઉપશમ ભાવનું સમક્તિ અને ચારિત્ર બન્ને થાય છે. ૩૪.

તેથી મહર્ષિઓએ એ રીતે ઔપશમિક ભાવ બે પ્રકારે કહેલ છે. હવે ક્ષાયિક ભાવના નવ ભેદ આગમાનુસારે કહેવાય છે. ૩૫.

જ્ઞાનાવરણીય અને દર્શનાવરણીય કર્મ નિર્મૂળ થવાથી જે કેવળજ્ઞાને અને કેવળદર્શન પ્રાપ્ત

ચારિત્રં યદ્ધ ચારિત્ર-મોહનીયક્ષયોત્થિતં ।
 યાશ્ચ દાનાઘંતરાય-પંચકક્ષયસંભવાઃ ॥ ૩૭ ॥
 દાનલાભભોગવીર્યો-પભોગલબ્ધયોઽદ્ભુતાઃ ।
 નવામી ક્ષાયિકા ભાવા ભવેયુઃ સર્વવેદિનાં ॥ ૩૮ ॥
 મતિશ્રુતાવધિમનઃ પર્યાયાણાં ચતુષ્ટયં ।
 મત્યજ્ઞાનશ્રુતાજ્ઞાન-વિભંગા ઇતિ ચ ત્રયં ॥ ૩૯ ॥
 યતો જ્ઞાનાવરણીય-ક્ષયોપશમસંભવા ।
 તતઃ ક્ષાયોપશમિકા ભાવાઃ સત્તોદિતા અમી ॥ ૪૦ ॥
 જ્ઞાની સમ્યક્ત્વયોગેના-ઽજ્ઞાની મિથ્યાત્વવાંશ્ચ સઃ ।
 ક્ષાયોપશમિકત્વં તદજ્ઞાનાનામપિ સ્ફુટં ॥ ૪૧ ॥
 અવક્ષુશ્ચક્ષુરવધિ-ર્દર્શનાનીતિ ચ ત્રયં ।
 દર્શનાવરણીયાલ્લ-ક્ષયોપશમસંભવં ॥ ૪૨ ॥
 સમ્યક્ત્વં યદનંતાનુ-બંધિદર્શનમોહયોઃ ।
 ભવેક્ષયોપશમતઃ ક્ષાયોપશમિકં તતઃ ॥ ૪૩ ॥

થાય છે તે બે ૨, સમક્ષિત મોહનીયના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થતું ક્ષાયિક સમક્ષિત ૩, ચારિત્ર મોહનીયના ક્ષયથી ઉત્પન્ન થતું ક્ષાયિક (યથાખ્યાત) ચારિત્ર ૪ અને દાનાદિક પાંચ અંતરાયનો ક્ષય થવાથી ઉત્પન્ન થતા ક્ષાયિક ભાવના દાન ૫, લાભ ૬, ભોગ ૭, ઉપભોગ ૮ અને વીર્ય ૯ આ નવ પ્રકાર ક્ષાયિક ભાવના છે. તે સર્વજ્ઞને પ્રાપ્ત થાય છે.^૧ ૩૬-૩૮.

હવે ક્ષાયોપશમિક ભાવના અઢાર ભેદ કહેવાય છે : મતિ, શ્રુત, અવધિ અને મનઃ પર્યવજ્ઞાન-એ ચાર અને મતિ, અજ્ઞાન, શ્રુત અજ્ઞાન તથા વિભંગજ્ઞાન એ ત્રણ અજ્ઞાન - કુલ ૭ જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ભેદ ક્ષાયોપશમિક ભાવના કહેવાય છે. ૩૯-૪૦.

તેમાં સમ્યક્ત્વના સંયોગથી જીવ જ્ઞાની કહેવાય છે અને મિથ્યાત્વના સંયોગથી અજ્ઞાની કહેવાય છે તેથી અજ્ઞાનોને માટે પણ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનું ક્ષાયોપશમિકપણું સિદ્ધ થાય છે. (૭) ૪૧.

ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન અને અવધિદર્શન એ ત્રણ દર્શનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થાય છે. (૮-૧૦) ૪૨.

અનંતાનુબંધી ચતુષ્ક અને દર્શન મોહનીયના ક્ષયોપશમથી થતું સમ્યક્ત્વ તે પણ ક્ષાયોપશમિક કહેવાય છે. (૧૧) ૪૩.

૧. ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ છદ્મસ્થને પણ હોઈ શકે છતાં પણ અહિં ક્ષાયિક ભાવો ૯ સર્વજ્ઞ ભગવંતને હોય એમ જે કહ્યું, તે સંપૂર્ણ નવે - નવ સર્વજ્ઞ ભગવંતને જ હોય તેમ સમજવું.

યદ્ દ્વાદશકષાયાદિ-ચારિત્રમોહકર્મણઃ ।
 ભવેત્ક્ષયોપશમતઃ ચારિત્રં તાદૃશં તતઃ ॥ ૪૪ ॥
 સંકલ્પક્તુષ્ણાત્રાણાતિ-પાતાદેર્યન્નિવર્તનં ।
 આરંભોત્થાદનિવૃત્તિઃ સંયમાસંયમો હ્યયં ॥ ૪૫ ॥
 ઇષ ચારિત્રમોહસ્ય ચત્કષાયાષ્ટકાત્મનઃ ।
 ભવેત્ક્ષયોપશમતઃ, ક્ષાયોપશમિકસ્તતઃ ॥ ૪૬ ॥
 દાનાદિલબ્ધયઃ પંચ છદ્મસ્થાનાં ભવતિ યાઃ ।
 ક્ષાયોપશમિક્યો વિઘ્ન-ક્ષયોપશમજા-હિ તાઃ ॥ ૪૭ ॥
 ભાવા અષ્ટાદશાપ્યેવં ક્ષાયોપશમિકા ઇમે ।
 કર્મક્ષયોપશમતો યદ્ભવંત્યુક્તયા દિશા ॥ ૪૮ ॥
 અથાજ્ઞાનમસિદ્ધત્વ-મસંયમ ઇમે ત્રયઃ ।
 લેશ્યાષ્ટકં કષાયાણાં ગતીનાં ચ ચતુષ્ટયં ॥ ૪૯ ॥
 વેદાસ્ત્રયોઽથ મિથ્યાત્વં ભાવા इत्येकविंशतिः ।
 કર્મણામુદયાજ્ઞાતા-સ્તત ઔદયિકાઃ સ્મૃતાઃ ॥ ૫૦ ॥

બાર કષાયદિ ચારિત્ર મોહનીય કર્મના ક્ષયોપશમથી જે ચારિત્ર (સર્વ વિરતિ) પ્રાપ્ત થાય, તે ક્ષાયોપશમિક ભાવનું ચારિત્ર કહેવાય છે. (૧૨) ૪૪.

સંકલ્પીને (નિરપેક્ષપણે નિરપરાધી ત્રસ જીવની) હિંસાદિથી જે અટકવું અને આરંભ (વિગેરે) થી ઉત્પન્ન થયેલી હિંસાદિથી ન અટકવું, તે સંયમાસંયમ (દિશવિરતિ) છે. (૧૩) ૪૫.

આ દેશવિરતિ, ચારિત્ર મોહનીયના આઠ કષયોના ક્ષયોપશમથી પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી તે ક્ષાયોપશમિક સમજવી. ૪૬.

છદ્મસ્થ જીવોને દાનાદિ પાંચ લબ્ધિઓ અંતરાય કર્મના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન (પ્રાપ્ત) થાય છે, તેથી તે પાંચ ક્ષાયોપશમિકો સમજવી. (૧૪ થી ૧૮) ૪૭.

એ પ્રમાણે ક્ષયોપશમ ભાવના ૧૮ ભેદ સમજવા કે જે ઉપર કહ્યા પ્રમાણે કર્મોના ક્ષયોપશમથી ઉત્પન્ન થાય છે.^૧ ૪૮.

હવે ઔદયિક ભાવના ૨૧ ભેદ કહેવાય છે. અજ્ઞાન, અસિદ્ધત્વ, અસંયમ, છ લેશ્યા, ચાર કષાય, ચાર ગતિ, ત્રણ વેદ અને એક મિથ્યાત્વ - આ ૨૧ પ્રકાર કર્મોના ઉદયથી જીવને પ્રાપ્ત થાય છે, તેથી તે ઔદયિક ભાવ કહેવાય છે. ૪૯-૫૦.

૧. ચાર પ્રકારના જ્ઞાન, ત્રણ પ્રકારના અજ્ઞાન, પ્રથમના ત્રણ દર્શન, સમક્ષિ, દેશવિરતિ, સર્વવિરતિ અને દાન, લાભ, ભોગ, ઉપભોગ અને વીર્ય રૂપ પાંચ પ્રકારની લબ્ધિ. કુલ અઠાર ભેદ ક્ષયોપશમ ભાવના જાણવા.

અતત્ત્વે તત્ત્વબુદ્ધ્યાદિ-સ્વરૂપં ભૂરિદુઃખદં ।

મિથ્યાત્વમોહોદયજ-મજ્ઞાનં તત્ર કીર્તિતં ॥ ૫૧ ॥

યદભ્યાધાયિ-જહ દુઃખયણમવયણં કુચ્છિયસીલં અસીલમસર્ઈ ॥

મન્નઈ તહ નાણંપિ હુ મિચ્છદિટ્ઠિસ્સ અન્નાણં ॥ ૫૨ ॥

અસિદ્ધત્વમપિ જ્ઞેય-મષ્ટકર્મોદયોદ્ભવં ।

પ્રત્યાખ્યાનાવરણીયો-દયાદ્ય સ્યાદસંયમઃ ॥ ૫૩ ॥

લેશ્યાઃ કષાયનિષ્પંદં ઇતિ યેષાં મતં મતં ।

તેષાં મતે કષાયાખ્ય-મોહોદયભવા ઇમાઃ ॥ ૫૪ ॥

યેષાં મતે ત્વષ્ટકર્મ-પરિણામાત્મિકા ઇમાઃ ।

અષ્ટકર્મોદયાત્તેષાં મતેઽસિદ્ધત્વવન્મતાઃ ॥ ૫૫ ॥

યેષાં યોગપરીણામો લેશ્યા ઇતિ મતં મતં ।

તેષાં ત્રિયોગિજનક-કર્મોદયભવા ઇમાઃ ॥ ૫૬ ॥

ઇતિ કર્મગ્રંથવૃત્ત્યભિપ્રાયઃ, તત્ત્વાર્થવૃત્તૌ ચ મનોયોગપરીણામો લેશ્યા ઇત્યુક્તં, તથાહિ-
નનુ કર્મપ્રકૃતિભેદાનાં દ્વાવિંશં શતં પ્રકૃતિગણનયા પ્રસિદ્ધમાન્માયેન ચ તત્ર લેશ્યાઃ ન
પરિપઠિતાસ્તદેતત્કથમુચ્યતે-વક્ષ્યતે નામકર્મણિ મનઃપર્યાપ્તિઃ, પર્યાપ્તિશ્ચ કરણવિશેષો, યેન
મનોયોગ્યપુદ્ગલાનાદાય ચિંતયતિ, તે ચ મન્યમાનાઃ પુદ્ગલાઃ સહકરણાન્મનોયોગ ઉચ્યતે,

તેમાં અતત્ત્વમાં તત્ત્વબુદ્ધિ વિગેરે સ્વરૂપવાળું, અત્યંત દુઃખ આપનારું અને મિથ્યાત્વ
મોહનીયથી ઉત્પન્ન થનારું અજ્ઞાન કહેલું છે. ૫૧.

કહ્યું છે કે - 'જેમ દુર્વચન તે અવચન અને અસતીનું ખરાબ શીલ તે અશીલ કહેવાય તેમ
મિથ્યા દ્રષ્ટિનું જ્ઞાન પણ અજ્ઞાન કહેવાય છે. ૫૨.

આઠે પ્રકારના કર્મોના ઉદયથી ઉત્પન્ન થતું અસિદ્ધત્વ છે પ્રત્યાખ્યાનાવરણીય કષાયના
ઉદયથી અસંયમ પ્રાપ્ત થાય છે. ૫૩.

જેના મતે કષાયના ઝરણારૂપ લેશ્યા છે, તેના મતે કષાયમોહનીયના ઉદયથી ઉત્પન્ન થયેલી છ
લેશ્યાઓ છે. ૫૪.

જેના મતે અષ્ટકર્મના પરિણામરૂપ લેશ્યા છે, તેના મતે અસિદ્ધત્વની જેમ અષ્ટ કર્મોદય જન્ય
લેશ્યા સમજવી. ૫૫.

અને જેના મતે યોગપરિણારૂપ લેશ્યા છે, તેના મતે ત્રણ યોગને ઉત્પન્ન કરનાર કર્મોદયથી
ઉત્પન્ન થયેલી લેશ્યા સમજવી. ૫૬.

આ પ્રમાણે કર્મગ્રંથ વૃત્તિનો અભિપ્રાય છે. તથા તત્ત્વાર્થવૃત્તિમાં મનોયોગના પરિણામરૂપ

મનોયોગપરિણામશ્ચ લેશ્યા ઇતિ.

एवं मतत्रयेऽपि यथास्वं लेश्यानामंतर्भावे वाच्यः । अत्र मतत्रयैतं पटीयोऽन्ये चानीदशे इत्यादि द्रव्यलोके लेश्याधिकारे प्रपंचितमस्ति.

કષાયાઃ સ્યુઃ ક્રોધમાન-માયાલોભા ઇમે પુનઃ ।

કષાયમોહનીયાહ્ય-કર્મોદયસમુદ્ભવાઃ ॥ ૫૭ ॥

ગતયો દેવમનુજ-તિર્યગ્નરકલક્ષણાઃ ।

ભવંતીહ ગતિનામ-કર્મોદયસમુદ્ભવાઃ ॥ ૫૮ ॥

નોકષાયમોહનીયો-દયોદ્ભૂતાભવંત્યથ ।

સ્ત્રીપુનંપુસકાભિહ્યા વેદાઃ હેદાશ્રયા ભૃશં ॥ ૫૯ ॥

મિથ્યાત્વમપિ મિથ્યાત્વ-મોહનીયોદયોદ્ગતં ।

एवमौदयिका भावा व्याख्याता एकविंशतिः ॥ ६० ॥

નનુ નિદ્રાદયો ભાવા-સ્તત્તત્કર્મોદયોદ્ગતાઃ ।

अन्येऽपि संति तत्केयं गणनात्रैकविंशतेः ॥ ६१ ॥

લેશ્યા કહી છે, તે આ પ્રમાણે-

પ્રશ્ન : કર્મપ્રકૃતિના ૧૨૨ ભેદની પ્રસિદ્ધ આભ્યા પ્રમાણે ગણના કરતાં તેમાં લેશ્યા આવતી નથી, તો તમે મનોયોગના પરિણામરૂપ તેને કેમ કહી છે ?

ઉત્તર : ‘આગળ નામકર્મમાં મનઃપર્યાપ્તિ કહેવાશે. તે પર્યાપ્તિ કરણવિશેષ છે, કે જે કરણ વડે મનોયોગ્ય પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરી ચિંતવન કરાય છે, તે મનરૂપ થયેલા પુદ્ગલો સહકારી કારણ હોવાથી મનોયોગ કહેવાય છે. તે મનોયોગના પરિણામરૂપ લેશ્યા છે એમ સમજવું.’

ઉપર પ્રમાણે ત્રણ મતમાં યથાયોગ્યપણે લેશ્યાનો અંતર્ભાવ સમજવો. ‘આ ત્રણ મતમાં છેલ્લો મત ઠીક છે અને પહેલા બે મત બરાબર નથી.’ ઈત્યાદિ દ્રવ્યલોકમાં લેશ્યાધિકારમાં સવિસ્તર કહેલું છે.

કષાય મોહનીય કર્મના ઉદયથી ક્રોધ, માન, માયા, લોભ કષાયો થાય છે. ૫૭.

દેવ, મનુષ્ય તિર્યચ અને નારકીરૂપ ચાર ગતિ છે, તે ગતિનાકર્મના ઉદયથી પ્રાપ્ત થાય છે. ૫૮.

અત્યંત ખેદ આપનાર સ્ત્રી, પુરુષ અને નપુંસક નામના ત્રણ વેદનો નોકષાયમોહનીયકર્મના ઉદયથી પ્રાપ્ત થાય છે. ૫૯.

મિથ્યાત્વ મોહનીયના ઉદયથી મિથ્યાત્વ પ્રાપ્ત થાય છે. આ પ્રમાણે ઔદયિક ભાવના ૨૧ ભેદનું વિવરણ સમજવું. ૬૦

પ્રશ્ન : તે તે કર્મના ઉદયથી જીવને પ્રાપ્ત થતા નિદ્રાદિ ભાવ વિગેરે બીજા ઘણા ભાવો છે, તો

અત્રોચ્યતે-યથાસંભવમેષ્વેવાં-તર્ભાવ્યા અપરેડપિ તે ।

સાવર્ણ્યસાહચર્યાભ્યા-માક્ષેપાદ્વોપલક્ષણાત્ ॥ ૬૨ ॥

નિદ્રાપંચકમાક્ષિત્ત-મજ્ઞાનગ્રહણાદ્યતઃ ।

સ્યાદજ્ઞાનં મોહનીયા-વરણદ્વિતયોદયાત્ ॥ ૬૩ ॥

ગતિગ્રહણતઃ શેષ-નામકર્મભિદાં વ્રજઃ ।

આક્ષિત્તયેડવિનાભાવા-ત્સાવર્ણ્યાદ્વોપલક્ષ્યતે ॥ ૬૪ ॥

આયૂંષિ દેવનીયે દ્વે ગોત્રે દ્વે ઇત્યમૂન્યપિ ।

આક્ષિપ્યંતેડત્ર ગત્યૈવા-ડનન્યથાભાવતઃ ખલુ ॥ ૬૫ ॥

જાત્યાદિનામગોત્રાયુ-વેદાનાં કર્મણાં ધ્રુવં ।

ભવધારણહેતૂના-મસત્યેકતરેડપરિ યત્ ॥ ૬૬ ॥

ગતિર્ન સંભવત્યેવા-ડવ્યભિચારિ તતઃ સ્ફુટં ।

જ્ઞેયમેષાં સાહચર્ય-મર્હત્યપિ તથેક્ષણાત્ ॥ ૬૭ ॥

હાસ્યાદિ ષટ્કમાક્ષિત્તં વેદાનાં ગ્રહણાદિહ ।

યદેતેડવ્યભિચારેણ વેદોપગ્રહકરિણઃ ॥ ૬૮ ॥

ઔદયિક ભાવના ભેદની સંખ્યા ૨૧ ની જ કેમ કહી છે ? ૬૧.

ઉત્તર : 'સાવર્ણ્યવડે (સમાનતા) સાહચર્યવડે (સાથે રહેવું) આક્ષેપથી (અથાપિત્તિથી) અને ઉપલક્ષણથી (એના જેવા બીજા લક્ષણોથી) પ્રાપ્ત થતા બીજા ભાવોનો યથાસંભવ અંતભાવ ૨૧ ભેદમા કરી લેવો. ૬૨.

જેમકે અજ્ઞાનના ગ્રહણમાં નિદ્રાપંચક સમાઈ જતો હોવાથી તેમાં આક્ષેપ (સમાવેશ) કરવો. કારણ કે જે અજ્ઞાન છે તે મોહનીય અને જ્ઞાનાવરણીય તથા દર્શનાવરણીય એ બે પ્રકારના આવણરૂપ કર્મના ઉદયથી જ થાય છે. ૬૩.

ગતિ ગ્રહણ કરવાથી નામકર્મની બીજી પ્રકૃતિઓના સમૂહનો તેમાં આક્ષેપ*કરી લેવો કારણ કે તે પ્રકૃતિઓનો ઉદય ગતિ વિના થતો નથી તેથી અથવા તો તેના સાવર્ણ્યપણાથી તેનું ઉપલક્ષણ કરી લેવું. ૬૪.

આયુકર્મ, બે પ્રકારનું વેદનીય અને બે પ્રકારનું ગોત્રકર્મ તેનો પણ ગતિથી જ આક્ષેપ કરી લેવો, કારણ કે તેનો ઉદય પણ ગતિ વિના થતો નથી. ૬૫.

જાત્યાદિ નામકર્મ, ગોત્ર, આયુ અને વેદનીયકર્મ કે જે ભવધારણના હેતુભૂત છે, તેમાંથી એકનો પણ અભાવ હોય, તો ગતિનામ સંભવે જ નહીં, તેથી તેનું અવ્યભિચારીપણું પ્રગટ જ છે અને સાહચર્યપણું પણ તે જ પ્રકારે સિદ્ધ છે. ૬૬-૬૭.

ત્રણ વેદના ગ્રહણ કરવાથી હાસ્યાદિ ષટ્કનો તેમાં સમાવેશ કરી લેવો. કારણ કે તે સહજ

યદ્વા કષાયગ્રહણા-દ્વાસ્યાદીનાં પરિગ્રહઃ ।

સાવર્ણ્યાત્સહચારાદ્ય કષાયનોકષાયયોઃ ॥ ૬૯ ॥

इत्यर्थतस्तत्त्वार्थवृत्तौ. कर्मग्रंथवृत्तावप्युक्तं-ननु निद्रापंचकसातादिवेदनीयरत्यरति-
प्रभृतयः प्रभुततरभावा अन्येऽपि कर्मोदयजन्याः संति, तत्किमित्येतावंत एवेति निर्दिष्टाः ?
सत्यं, उपलक्षणत्वादन्येऽपि दृष्टव्याः, केवलं पूर्वशास्त्रेषु प्राय एतावंत एव निर्दिष्टा दृश्यन्ते,
इत्यत्राप्येतावंत एवास्माभिः प्रदर्शिता इति.

जीवत्वमथ भव्यत्वं-मभव्यत्वमिति त्रयः ।

स्युः. पारिणामिका भावा नित्यमीदृक्स्वभावतः ॥ ७० ॥

यदभव्यो न भव्यत्वं भव्यो वा नैત્યભવ્યતાં ।

કદાપ્યજીવા જીવત્વં જીવો વા ન હ્યજીવતામ્ ॥ ૭૧ ॥

जीव एवात्र जीवत्व स्वार्थिकः प्रत्ययो ह्ययं ।

भाविसिद्धिर्भवेद्भव्यः सिद्धयनर्हस्त्वभव्यकः ॥ ७२ ॥

भावः संति परेऽप्यस्ति-त्वादयः पारिणामिकाः ।

કિંતુ જીવાજીવસાધા-રણા इत्यत्र नोदिताः ॥ ७३ ॥

રીતે વેદોદયને વધારનારા છે. ૬૮.

અથવા ચાર કષાય ગ્રહણ કરવાથી હાસ્યાદિ ષટ્કનો તેમાં સમાવેશ કરી લેવો. કારણ કે કષાય અને નોકષાયનું સાવર્ણ્યપણું અને સહચારીપણું છે. ૬૯.

આ પ્રમાણે અર્થથી તત્ત્વાર્થવૃત્તિમાં કહેલ છે કર્મગ્રંથની વૃત્તિમાં પણ કહ્યું છે કે -નિદ્રાપંચક, સાતાદિ વેદનીય, રતિ-અરતિ વિગેરે ઘણા ભાવો બીજા પણ કર્મોદયજન્ય છે, તે છતાં આટલા (૨૧) જ ઔદયિકભાવ કેમ કહ્યા છે ? તેનો ઉત્તર આપે છે કે, 'તારુ કહેવું સત્ય છે, પરંતુ ઉપલક્ષણથી બીજા ભેદો પણ ગ્રહણ કરી લેવા કેવળ પૂર્વ શાસ્ત્રોમાં પ્રાયઃ આટલા જ ભેદ બતાવ્યા છે તેથી અમે પણ અહીં તેટલા જ ભેદ કહ્યા છે.'

હવે જીવત્વ, ભવ્યત્વ અને અભવ્યત્વ એ ત્રણ ભેદ, નિરંતર એવો સ્વભાવ હોવાથી પારિણામિક ભાવના કહેલા છે. ૭૦.

કારણ કે અભવ્ય કદાપિ ભવ્ય થતો નથી, ભવ્ય અભવ્ય થતો નથી, અજીવ જીવત્વ પામતો નથી અને જીવ અજીવત્વ પામતો નથી. ૭૧.

જીવ તે જ જીવત્વ એ રીતે અહીં સ્વાર્થમાં ત્વ પ્રત્યય સમજવો. જેની ભાવિકાળે સિદ્ધિ થવાની છે, તે ભવ્ય અને જે સિદ્ધિને અયોગ્ય છે, તે અભવ્ય જાણવા. ૭૨.

અસ્તિત્વાદિ બીજા પણ પારિણામિક ભાવ છે, પરંતુ તે જીવ અને અજીવને સાધારણ હોવાથી

જીવસ્યૈવ પરં યે સ્યુર્ન ત્વજીવસ્ય કર્હિચિત્ ।

તે ત્રિપંચાશદત્રોક્તાઃ સદૌપશમિકાદયઃ ॥ ૭૪ ॥

તથોક્તં તત્ત્વાર્થભાષ્યે-જીવત્વભવ્યત્વાભવ્યત્વાદીનિ ચ । જીવત્વં ભવ્યત્વમભવ્યત્વ-
મિત્યેતે ત્રયઃ પારિણામિકા ભાવા ભવંતિ.

આદિગ્રહણં કિમર્થમિત્યત્રોચ્યતે-અસ્તિત્વમન્યત્વં કર્તૃત્વં ભોક્તૃત્વં ગુણવત્ત્વમ-
સર્વગતત્વમનાદિકર્મસંતાનબદ્ધત્વં પ્રદેશવત્ત્વમરૂપત્વં નિત્યત્વમિત્યવમાદયોઽપ્યનાદિપારિણા-
મિકા જીવસ્ય ભાવ ભવંતિ । ધર્માદિભિસ્તુ સમાના इत्याદિગ્રહणेन सूचिता इति ।

અજીવાનાં કર્તૃત્વભોક્તૃત્વાદિકં ચૈવં તત્ત્વાર્થટીકાયાં-કર્તૃત્વં સૂર્યકાંતેઽપિ સવિતૃકિ-
રણગોમયસંગમાદુપલભ્યતેઽગ્નિનિર્વૃત્તાવેતત્સામાન્યં,

ભોક્તૃત્વં મદિરાદિષ્વત્યંતં પ્રસિદ્ધં, ભુક્તોઽનયા ગુડ ઇતિ.

ક્રોધાદિમત્ત્વાદગુણવત્ત્વં જ્ઞાનાદ્યાત્મકત્વાદ્વા પરમાણ્વાદાવપિ ગુણવત્ત્વમેકવર્ણા-
દિત્વાત્સમાનં,

અનાદિકર્મસંતાનબદ્ધત્વમિતિ કાર્મણશરીરમપ્યનાદિકર્મસંતાનબદ્ધમિતિ ચેતનાચેતન-
યોર્ધર્મસામ્યં, ભાષ્યકારઃ પુનરપ્યાદિગ્રહણં કુર્વન્ જ્ઞાપયત્યત્રાનંતર્ધર્મકમેક, તત્રાશક્યાઃ
પ્રસ્તારયિતું સર્વે ધર્માઃ પ્રતિપદં, પ્રવચનજ્ઞેન પુંસા યથાસંભવમાયોજનીયાઃ, ક્રિયાવત્ત્વં પર્યા-
યોપયોગિતા પ્રદેશાષ્ટકનિશ્ચલતા એવંપ્રકારાઃ સંતિ ભૂયાંસ ઇતિ.

અહીં કહેવામાં આવ્યા નથી. ૭૩.

ઉપર જે ઔપશમિકાદિ ભાવના ત્રેપ્પન ભેદ કહેવામાં આવ્યા છે, તે જીવને જ હોય છે, કદી
પણ અજીવને હોતા નથી. ૭૪.

શ્રી તત્ત્વાર્થભાષ્યમાં કહ્યું છે કે-‘જીવત્વ, ભવ્યત્વ અને અભવ્યત્વ વિગેરે. એટલે જીવત્વ,
ભવ્યત્વ ને અભવ્યત્વ એ ત્રણ ભેદ પારિણામિક ભાવના છે.’

અહીં આદિ શબ્દ શા માટે ગ્રહણ કર્યો છે ? તે કહેવાય છે-‘અસ્તિત્વ, અન્યત્વ, કર્તૃત્વ,
ભોક્તૃત્વ, ગુણવત્ત્વ, અસર્વગતત્વ, અનાદિકર્મસંતાનબદ્ધત્વ, પ્રદેશવત્ત્વ, અરૂપત્વ, નિત્યત્વ વિગેરે
પણ અનાદિ પારિણામિક ભાવો જીવના હોય છે. તે ધર્માસ્તિકાયાદિ અજીવોની સાથે પણ સમાન
હોય છે. એમ આદિ શબ્દના ગ્રહણથી સૂચ્યું છે.’

હવે અજીવોનું કર્તૃત્વ, ભોક્તૃત્વ વિગેરે આ પ્રમાણે તત્ત્વાર્થ ટીકામાં કહ્યું છે-સૂર્યકાંતને વિષે
પણ સૂર્યના કિરણ અને છાણના સંગમથી અગ્નિ ઉત્પન્ન કરવામાં કર્તૃત્વ ઉપલબ્ધ થાય છે. તેથી તે
રીતે સામાન્યતા છે.

ભોક્તૃત્વ મદિરાદિને વિષે અત્યંત પ્રસિદ્ધ છે જેમકે આણે (મદિરાએ) ગોળ ખાધો છે. એ

સાન્નિપાતિકભાવાનં કુર્મહિઽથનિરૂપણમ્ ।
 તત્ર સ્યુર્દિકસંયોગા દશ તે નામતસ્ત્વમી ॥ ૭૫ ॥
 આઘઃ સ્યાદૌપશમિક-ક્ષાયિકાઘ્યસમન્વયે ।
 દ્વિતીયસ્ત્વૌપશમિક-ક્ષાયોપશમિકાન્વયે ॥ ૭૬ ॥
 તૃતીયશ્ચૌપશમિકૌ-દયિકાઘ્યસમાગમે ।
 ચતુર્થ ઔપશમિક-પારિણામિકસંયુતૌ ॥ ૭૭ ॥
 ક્ષાયિકક્ષાયોપશમિકાન્વયોત્યસ્તુ પંચમઃ ।
 ક્ષાયિકૌદયિકાભ્યાં ચ ષષ્ઠો ભંગઃ સમન્વયે ॥ ૭૮ ॥
 સપ્તમસ્તુ ક્ષાયિકેણ પારિણામિકસંગમે ।
 અષ્ટમઃ સ્યાદૌદયિક-ક્ષાયોપશમિકાન્વયે ॥ ૭૯ ॥
 પારિણામિકમિશ્રાભ્યાંમિશ્રાભ્યાં નવમો મતઃ ।
 દશમઃ સ્યાદૌદયિક-પારિણામિકયોગજઃ ॥ ૮૦ ॥
 ત્રિકસંયોગજા ભંગા દશ તત્રાયમાદિમઃ ।
 ક્ષયક્ષયોપશમજો-પશમત્થૈઃ સમાગતૈઃ ॥ ૮૧ ॥

રીતે ભોક્તૃત્વ પણ સમાન છે.

હવે ક્રોધાદિવાળો હોવાથી અથવા જ્ઞાનાદિવાળો હોવાથી જેમ જીવને વિષે ગુણવત્ત્વ છે. તેમ પરમાણું વિગેરેને વિષે પણ એક - ગુણવણ્ટિ હોવાથી ગુણવત્ત્વની સમાનતા છે.

તથા અનાદિ કર્મ સંતાન બદ્ધત્વ બાબત વિચાર કરતાં કાર્મણ શરીર પણ અનાદિ કર્મ સંતાન બદ્ધ છે. એ પ્રમાણે ચેતન અને અચેતનના ધર્મનું સામ્યપણું છે. ભાષ્યકાર વળી ફરીથી આદિ શબ્દને ગ્રહણ કરીને અહીં જીવ અને અજીવને અનંત ધર્મવાળા કહે છે, તેથી તે સર્વે ધર્મો દરેક પદે જુદા પાડવા અશક્ય છે; પ્રદેશાષ્ટકનિશ્ચલતા (આઠ રૂચક પ્રદેશનું નિશ્ચલપણું) ઈત્યાદિ અનેક પ્રકારો પણ સમાન છે.

હવે સાન્નિપાતિક ભાવોનું નિરૂપણ કરીએ છીએ. તેમાં દ્વિકસંયોગી દશ ભાંગા થાય છે. તેના નામ આ પ્રમાણે ૧. ઔપશમિક અને ક્ષાયિક, ૨. ઔપશમિક અને ક્ષાયોપશમિક, ૩. ઔપશમિક અને ઔદયિક, ૪. ઔપશમિક અને પારિણામિક, ૫. ક્ષાયિક અને ક્ષાયોપશમિક, ૬. ક્ષાયિક અને ઔદયિક, ૭. ક્ષાયિક અને પારિણામિક, ૮. ઔદયિક અને ક્ષાયોપશમિક, ૯. પારિણામિક અને ક્ષાયોપશમિકને ૧૦ ઔદયિક અને પારિણામિક. ૭૫-૮૦.

હવે ત્રિકસંયોગી ૧૦ ભાંગા બતાવે છે--

૧. ક્ષાયિક, ક્ષાયોપશમિક અને ઔપશમિક, ૨. ક્ષાયિક, ઔદયિક અને ઔપશમિક, ૩.

ક્ષાયિકૌદયિકાખ્યૌપ-શમિકાખ્યૈર્દ્વિતીયકઃ ।
 તૃતીયશ્ચૌપશમિક-ક્ષાયિકપારિણામિકૈઃ ॥ ૮૨ ॥
 ઔદયિકૌપશમિકક્ષાયોપશમિકૈઃ પરઃ ।
 પારિણામૌપશમિક-ક્ષાયોપશમિકૈઃ પરઃ ॥ ૮૩ ॥
 સ્યાત્ષષ્ઠશ્ચૌપશમિકૌ-દયિકપારિણામિકૈઃ ।
 ક્ષાયિકૌદયિકક્ષાયો-પશમિકૈસ્તુ સત્તમઃ ॥ ૮૪ ॥
 પારિણામિકમિશ્રાખ્ય-ક્ષાયિકૈરૃષ્ટમઃ સ્મૃતઃ ।
 નવમઃ સ્યાદૌદયિક-ક્ષાયિકપારિણામિકૈઃ ॥ ૮૫ ॥
 પારિણામિકમિશ્રાખ્યૌ-દયિકૈર્દશમોઽપિ ચ ।
 ચતુઃસંયોગજાઃ પંચ ભંગાસ્તે ત્વમી શ્રુતાઃ ॥ ૮૬ ॥
 ક્ષાયિકશ્ચૌપશમિકઃ ક્ષાયોપશમિકોઽપિ ચ ।
 ઔદયિકશ્ચેત્યમીભિ-ર્યોગે પ્રથમભંગકઃ ॥ ૮૭ ॥
 ક્ષાયિકોઽથૌપશમિકઃ : ક્ષાયોપશમિકાહ્વયઃ ।
 પારિણામિક ઇત્યેષાં યોગે ભંગો દ્વિતીયકઃ ॥ ૮૮ ॥
 ક્ષાયિકૌપશમિકાખ્યૌ પારિણામિક ઇત્યપિ ।
 ઔદયિકશ્ચેત્યમીષાં યોગે ભંગસ્તૃતીયકઃ ॥ ૮૯ ॥
 ક્ષાયોપશમિકશ્ચૌપ-શમિકૌદયિકાહ્વયૌ ।
 પારિણામિક ઇત્યેષાં યોગે ભંગસ્તુરીયકઃ ॥ ૯૦ ॥
 ક્ષાયિકૌદયિકાખ્યૌ ક્ષાયોપશમિકાહ્વયઃ ।
 પારિણામિક એતેષાં યોગે ભંગસ્તુ પંચમઃ ॥ ૯૧ ॥

ઔપશમિક, ક્ષાયિક, અને પારિણામિક, ૪. ઔદયિક, ઔપશમિક અને ક્ષાયોપશમિક, ૫. પારિણામિક, ઔપશમિક અને ક્ષાયોપશમિક, ૬. ઔપશમિક, ઔદયિક અને પારિણામિક, ૭. ક્ષાયિક, ઔદયિક અને ક્ષાયોપશમિક, ૮. પારિણામિક, ક્ષાયોપશમિક અને ક્ષાયિક, ૯. ઔદયિક, ક્ષાયિક, અને પારિણામિક, ૧૦. પારિણામિક, ક્ષાયોપશમિક અને ઔદયિક. ૮૧-૮૬.

હવે ચતુઃ સંયોગી પાંચ ભંગા કહે છે--

૧. ક્ષાયિક, ઔપશમિક, ક્ષાયોપશમિક અને ઔદયિક, ૨. ક્ષાયિક, ઔપશમિક, ક્ષાયોપશમિક અને પારિણામિક, ૩. ક્ષાયિક, ઔપશમિક, પારિણામિક અને ઔદયિક, ૪. ક્ષાયોપશમિક, ઔપશમિક, ઔદયિક અને પારિણામિક, ૫. ક્ષાયિક, ઔદયિક, ક્ષાયોપશમિક અને પારિણામિક. ૮૭-૯૧.

પંચમસંયોગજશ્ચૈકઃ સ્યાદૌપશમિકાદિભિઃ ।

પંચભિઃ સન્નિપતિતૈઃ ષડ્વિંશતિરમી સમે ॥ ૧૨ ॥

સત્તમો દ્વિકયોગોત્થો નવમો દશમોઽપિ ચ ।

ત્રિયોગજૌ ચતુર્યોગે ભંગૌ ચતુર્થપંચમૌ ॥ ૧૩ ॥

૧. દ્વિક સંયોગી-૧૦

૧. ઔપશમિક-ક્ષાયિક
૨. ઔપશમિક-ક્ષાયોપશ.
૩. ઔપશમિક ઔદયિક
૪. ઔપશમિક-
પારિણામિક.
૫. ક્ષાયિક-ક્ષાયોપશમિક.
૬. ક્ષાયિક-ઔદયિક.
૭. ક્ષાયિક-પારિણામિક.
૮. ક્ષાયોપશમિક-ઔદયિક.
૯. ક્ષાયોપશમિક-પારિણામિક.
૧૦. ઔદયિક-પારિણામિક.

ત્રિક સંયોગી-૧૦

૧. ઔપ. ક્ષાયિક-ક્ષાયોપશ.
૨. ઔપ. ક્ષાયિક-ઔદયિક
૩. ઔપ. ક્ષાયિક-પારિણામિક
૪. ઔપ. ક્ષાયોપ.-ઔદયિક
૫. ઔપ. ક્ષાયોપ.-પારિણામિક
૬. ઔપ. ઔદયિક-પારિણામિક
૭. ક્ષાયિક-ક્ષાયોપ.-ઔદયિક
૮. ક્ષાયિક-ક્ષાયોપ.-પારિણામિક
૯. ક્ષાયિક-ઔદયિક-પારિણામિક
૧૦. પારિણામિક ક્ષાયોપશમિક-
ઔદાયિક-

ચતુઃ સંયોગી-૫

૧. ઔપ. ક્ષાયિક
ક્ષાયોપ-ઔદયિક.
૨. ઔપ. ક્ષાયિક
ક્ષાયોપ-પારિણામિક.
૩. ઔપ. ક્ષાયિક
ઔદયિક-પારિણામિક.
૪. ઔપ. ક્ષાયોપ
ઔદયિક-પારિણામિક.
૫. ક્ષાયિક-ક્ષાયોપશમિક
ઔદયિક-પારિણામિક.
૧. ઔપશમિક, ક્ષાયિક,
ક્ષાયોપશમિક, ઔદયિક
પારિણામિક.

આ કુલ ૨૬ ભાંગામાંથી નીચેના ૬ ભંગ ઉપયોગી છે. ૨૦ નામમાત્ર છે.

૧. દ્વિક સંયોગી-ક્ષાયિક, પારિણામિક.
૨. ત્રિક સંયોગી-ક્ષાયિક, ઔદયિક,
પારિણામિક.
૩. ત્રિક સંયોગી-ક્ષાયોપશમિક, ઔદયિક,
પારિણામિક.
૪. ચતુઃ સંયોગી-ઔપશમિક,
ક્ષાયોપ-ઔદયિક, પારિણામિક.
૫. ચતુઃ સંયોગી-ક્ષાયિક, ક્ષાયોપ,
ઔદયિક, પારિણામિક.
૬. પંચ સંયોગી ઉપર પ્રમાણે.

પંચ સંયોગી એક ભાંગો ઉપર જણાવેલાં પાંચ ભાવોના સંયોગથી થાય છે. એ રીતે કુલ ૨૬ ભાંગા થાય છે.^૧ ૮૨.

એમાં દ્વિક સંયોગી ૧. સાતમો, ત્રિક સંયોગી બે- નવમો અને દશમો, ચતુઃસંયોગી બે- ચોથો

ઉપરનામાંથી પ્રથમ ભંગ સિદ્ધમાં હોય, બીજો ભંગ સર્વજ્ઞને હોય, ત્રીજો-ચોથો અને પાંચમો ચારે ગતિમાં પ્રાપ્ત થાય અને છઠ્ઠો ક્ષાયિક સમકિતી ઉપશમ શ્રેણી માંડનાર મનુષ્યને હોય.

एकः पंचकसंयोगी षडमी सान्निपातिकाः ।

जीवेषु संभवन्त्यन्ये विंशतिः संभवोज्झिताः ॥ ९४ ॥

યત્તુ તત્ત્વવૃત્તાવેવમુક્તં, ણામેવૌપશમિકાદીનાં દ્વિકાદિયોગેન સાન્નિપાતિકો નિષ્પ-
દ્યતે ષડ્વિંશતિવિકલ્પઃ. તત્રૈકાદશ વિરોધિત્વાસંભવંતસ્યક્તા વિકલ્પાઃ પંચદશોપાત્તાઃ
સંભવિનઃ, પ્રશમરતૌ ષષ્ઠ ઇત્યન્યઃ પંચદશભેદ ઇતિ વચનાદિતિ તદભિપ્રાયં સમ્યગ્ ન વિદ્યઃ,
યતોડનુયોગદ્વારવૃત્તાવેવમુક્તં, તદેવમેકો દ્વિકસંયોગભંગકો, દ્વૌ દ્વૌ ત્રિકયોગચતુષ્કયોગ-
ભંગકૌ, એકસ્ત્વયં પંચકયોગ ઇત્યેતે ષડ્ભંગકા અત્ર સંભવિનઃ પ્રતિપાદિતાઃ, શેષાસ્તુ
સંયોગમાત્રતયૈવ પ્રરૂપિતા ઇતિ સ્થિતં.

एतेषु च षट्षु भंगकेषु मध्ये एकस्त्रिकसंयोगो, द्वौ चतुष्क योगावित्येते त्रयोऽपि
प्रत्येकं चतसृष्वपि गतिषु संभवतीति निर्णीतमिति, गतिचतुष्टयभेदात्ते किल द्वादश वक्ष्यन्ते.
ते तु शेषा द्विकत्रिकपंचकयोगलक्षणास्त्रयो भंगाः सिद्धकेवल्युपशांतमोहानां यथाक्रमं
निर्णीतास्ते च यथोक्तैकस्थानसंभवित्वात्त्रय एवैत्यनया विवक्षया सान्निपातिको भावः
स्थानांतरे पंचदशविध उक्तो दृष्टव्यः यदाह-अविरुद्धसन्निवाइय-भेया एते पणरसन्ति'

અને પાંચમો અને પાંચ સંયોગી ૧ એ પ્રમાણે કુલ ૬ સાન્નિપાતિક ભાંગા જીવમાં સંભવે છે. બાકીના
વીશ સંભવતા નથી. ૮૩-૮૪.

तत्त्वार्थ वृत्तिमां એમ કહ્યું છે કે-‘એ ઔપશમિકાદિ ભાવોના દ્વિકાદી યોગથી સાન્નિપાતિક
ભાવના ૨૬ વિકલ્પ થાય છે, તેમાંના ૧૧ વિકલ્પ વિરોધી હોવાથી સંભવતા નથી તેથી તે તજી દેવા,
બાકીના ૧૫ વિકલ્પો સંભવે છે, તે ગ્રહણ કરવા, તેનો તેમ જ પ્રશમરતિમાં છઠ્ઠો સાન્નિપાતિક ભાવ
૧૫ ભેદવાળો કહ્યો છે એમ કહ્યું છે તેનો અભિપ્રાય અમે સમ્યગ્ રીતે જાણી શકતા નથી,^૧ શ્રી
અનુયોગદ્વારની વૃત્તિમાં એમ કહ્યું છે કે ‘એક દ્વિકસંયોગી ભાંગો, બે બે ત્રિકસંયોગી ને ચતુઃસંયોગી
ભાંગા અને એક પંચસંયોગી ભાંગો- એ પ્રમાણે છ ભંગ સંભવે છે.’ તેથી કહ્યા છે; બાકીના ભંગો
સંયોગ માત્રથી થતા હોવાથી કહેલા છે.’

હવે એ છ ભાંગામાં એક ત્રિકસંયોગી ને બે ચતુઃ સંયોગી એમ ત્રણ ભાંગા ચારે ગતિમાં
સંભવે છે એમ નિર્ણય કર્યો છે. એટલે તેને ચાર ગતિવડે ગુણત્વા ૧૨ ભેદ થાય છે. બાકી એક
દ્વિકસંયોગી, એક ત્રિકસંયોગી અને એક પંચસંયોગી એ ત્રણ ભાંગા સિદ્ધમાં, કેવળીમાં અને
ઉપશાંતમોહીમાં અનુક્રમે સંભવે છે. એટલે તેના ત્રણ અને ઉપર જણાવેલા બાર એમ કુલ ૧૫
સાન્નિપાતિક ભાવના ભેદ આ પ્રકારે થાય છે. તેથી તે અનુસારે બીજા સ્થાનોમાં સાન્નિપાતિક ભાવ
પંદર પ્રકારનો કહેલો છે એમ જાણવું. કહ્યું છે કે - આ અવિરુદ્ધ એવા સાન્નિપાતિક ભેદ પંદર છે.

સાન્નિપાતિકના ૨૬ ભેદમાં સંભવિત ભેદ છ કહ્યા છે, તેમાં દ્વિકસંયોગી સાતમો ક્ષાયિક અને

૧. પ્રશમરતિમાં જે ૧૫ ભેદ કહ્યા છે તેનો અભિપ્રાય તો ૬ ભેદ જે સંભવે છે. તેના ઉત્તર ભેદ ૧૫ થાય છે તે જ કહેલ જણાય છે.

संभवत्सु च षट्स्वेषु सप्तमो द्विकयोगजः ।
सिद्धानामेव निर्दिष्टः क्षायिकपारिणामिकः ॥ ९५ ॥
ज्ञानादिकाक्षायिकं ह्येषां जीवत्वं पारिणामिकं ।
सिद्धानामन्यभावानां हेत्वभावादसंभवः ॥ ९६ ॥
त्रिकसंयोगजो यस्तु नवमः प्राग्निरूपितः ।
स सर्वज्ञे क्षायिकान्ध्यौ-दयिकपारिणामिकः ॥ ९७ ॥
जीवत्वादि अतस्तस्य वर्तते पारिणामिकं ।
औदयिकी नगगतिर्ज्ञानादि क्षायिकं तथा ॥ ९८ ॥
त्रिकसंयोगजो यस्तु दशमः प्राक् प्रदर्शितः ।
स चतुर्धा भवेन्मिश्रौ-दयिकपारिणामिकः ॥ ९९ ॥
यतः क्षायोपशमिका-नीन्द्रियाणि भवंत्यथ ।
औदयिकी श्वभ्रगति-र्जीवत्वं पारिणामिकं ॥ १०० ॥
एवं तिर्यगादिगत्य-भिलापेन त्रयः परे ।
भवन्ति भगंकास्ते स्वयं यं वाच्या विवेकिभिः ॥ १०१ ॥
चतुस्संयोगजौ यौ च भंगौ तुरीयपंचमौ ।
प्रत्येकं तावपि स्यातां गतिभेदाच्चतुर्विधौ ॥ १०२ ॥

પારિણામિક રૂપ ભેદ સિદ્ધમાં જ કહેલો છે. ૯૫.

તેમને જ્ઞાનાદિ ક્ષાયિક ભાવના છે અને જીવત્વ પારિણામિક ભાવનું છે. સિદ્ધમાં બીજા ભાવોના હેતુનો અભાવ હોવાથી બીજા ભાવોનો અસંભવ છે. ૯૬

ત્રિક સંયોગી નવનો ભંગસાધિક, ઔદયિક અને પારિણામિકરૂપ છે તે સર્વજ્ઞમાં સંભવે છે. ૯૭.

તેમને જવત્પાદિ પારિણામિક ભાવનું, ઔદયિકી નરગતિ ઔદયિક ભાવની અને જ્ઞાનાદિ ક્ષાયિક ભાવના છે. ૯૮.

ત્રિક સંયોગી દશમો ભંગ જે ક્ષાયોપશમિક, ઔદયિક અને પારિણામિક રૂપ છે તે ચાર પ્રકારે છે; ૯૯.

કેમકે ક્ષાયોપશમિકી ઈન્દ્રિયો, ઔદયિકી નરકગતિ અને પારિણામિક ભાવનું જીવત્વ નરક ગતિવાળા જીવોને હોય છે. ૧૦૦.

તે જ પ્રમાણે તિર્થંક, મનુષ્ય અને દેવગતિ માટે પણ પ્રરૂપણા વિવેકી સજ્જનોએ કરી લેવી. ૧૦૧.

ચતુ:સંયોગી જે ચોથો ને પાંચમો બે ભંગ સંભવિત કહ્યા છે, તે પણ ચારે ગતિમાં હોવાથી ચાર

તથાહિ - સમ્યકત્વમૌપશમિકં કૃતત્રિપુંજદેહિનાં ।

ખાનિ મિશ્રાણિ જીવત્વં સ્યાત્તેષા પારિણામિકં ॥ ૧૦૩ ॥

ગતિર્ભવત્યૌદયિકી યદેષાં નરકાદિકા ।

ચતુઃસંયોગજસ્તુર્ય-શ્ચતુર્ભેદો ભવેદિતિ ॥ ૧૦૪ ॥

સમ્યકત્વ ક્ષાયિકં ખાનિ મિશ્રાણિ પારિણામિકં ।

જીવત્વમેવૌદયિકી ગતિઃ સ્યાન્નરકાદિકા ॥ ૧૦૫ ॥

ચતુઃ સંયોગજશ્ચૈવં પંચમોઽપિ ચતુર્વિધઃ ।

નૃણામુપશમશ્રેણ્યાં પંચસંયોગજઃ પુનઃ ॥ ૧૦૬ ॥

યો હિ ક્ષાયિકસમ્યકત્વી મનુજઃ પ્રતિપદ્યતે ।

વિશુદ્ધયોપશમશ્રેણી ક્ષાયિકં તસ્ય દર્શનં ॥ ૧૦૭ ॥

ચારિત્રં ચૌપશમિકં તન્મોહોપશમાદ્યવેત્ ।

ગતિરૌદયિકી ખાનિ ક્ષાયોપશમિકાન્યથ ॥ ૧૦૮ ॥

જીવત્વમથ ભવ્યત્વં ભવેતાં પારિણામિકે ।

પંચસંયોગજસ્યૈક-વિધસ્યૈવં હિ સંભવઃ ॥ ૧૦૯ ॥

સાન્નિપાતિકભેદાનાં પળ્લાં સંભવિનામિતિ ।

ઉક્તા ભેદાઃ પંચદશા પ્રતિભેદવિવક્ષયા ॥ ૧૧૦ ॥

પ્રકારના સમજવા. ૧૦૨.

તે આ રીતે - ત્રણ પુંજ કરેલા જીવનું ઔપશમિક ભાવનું સમ્યક્ત્વ^૧ ક્ષાયોપશમિકી ઈન્દ્રિયો, પારિણામિક ભાવનું જીવત્વ અને ઔદયિકી નરકાદિ ગતિ-એ રીતે ચતુઃસંયોગી ચોથો ભંગ ૪ ગતિ આશ્રયી ચાર પ્રકારે સમજવી. ૧૦૩-૧૦૪.

અને ચતુઃ સંયોગી પાંચમા ભંગમાં ક્ષાયિકભાવનું સમક્તિ, ક્ષાયોપશમિકી ઈન્દ્રિયો, પારિણામિકભાવનું જીવત્વ અને ઔદયિકી ભાવની નરકાદિગતિ સમજવી. એ રીતે તેના પણ ચાર ગતિ આશ્રયી ચાર પ્રકાર સમજવા. ૧૦૫-૧૦૬.

પંચસંયોગી એક ભંગ મનુષ્યને ઉપશમશ્રેણિમાં લભ્ય થાય છે; કેમકે જે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વી મનુષ્ય વિશુદ્ધિ વડે ઉપશમશ્રેણિ માંડે તેને ક્ષાયિકભાવનું સમક્તિ, મોહનીય કર્મનો ઉપશમ કરવાથી ઉપશમ ભાવનું ચારિત્ર, ઔદયિકી મનુષ્ય ગતિ, ક્ષાયોપશમિકી ઈન્દ્રિયો અને જીવત્વ તથા ભવ્યત્વ પારિણામિક ભાવનું આ પ્રમાણે પંચસંયોગી એક ભંગનો સંભવ છે. ૧૦૭-૧૦૮.

એ પ્રમાણે સાન્નિપાતિક ભાવના છ અને ૧૫ પ્રતિભેદ વિવક્ષાપૂર્વક કહ્યા. ૧૧૦.

૧. અહીં ત્રણ પુંજની જે હકીકત છે, તેનો હેતુ સમજાતો નથી.

જીવેષુ ષડમી ભાવા યથાસંભવમાહિતાઃ ।

અજીવેષુ ત્વૌદયિક-પારિણામિકસંજ્ઞકૌ ॥ ૧૧૧ ॥

તથાહિ-ધર્માધર્માપ્રાસ્તિકાય-કાલેષુ પારિણામિકઃ ।

એક એવાનાઘનંતૌ નિર્દિષ્ટઃ શ્રુતપારગૈઃ ॥ ૧૧૨ ॥

ચલનસ્થિત્યુપષ્ટંભા-વકાશદાનધર્મકાઃ ।

સર્વદામી પરિણત્તઃ પરિણામેન તાદશા ॥ ૧૧૩ ॥

આવલ્યાદિપરીણામો-રરીકારાન્નિરંતરં ।

અનાઘનંતો ભાવઃ સ્યા-ત્કાલસ્ય પારિણામિકઃ ॥ ૧૧૪ ॥

વર્તનાલક્ષણઃ કાલઃ ક્ષણાવલ્યાદિકઃ પરઃ ।

ઇતિ દ્વેધા નિગદિતઃ કાલઃ કેવલશાલિભિઃ ॥ ૧૧૫ ॥

તેન તેન સ્વરૂપેણ વર્તન્યેઽર્થા જગત્સુ યે ।

તેષાં પ્રયોજકત્વં ય-દ્વર્તના સાં પ્રકીર્તિતા ॥ ૧૧૬ ॥

સા લક્ષણં લિંગમસ્ય વર્તનાલક્ષણસ્તતઃ ।

સર્વક્ષેત્રદ્રવ્યભાવ-વ્યાપી કાલો ભવત્યયં ॥ ૧૧૭ ॥

સમયાવલિકાદિસ્તુ સમયક્ષેત્રવર્તિષુ ।

દ્રવ્યાદિષ્વસ્તિ ન તતો બહિર્વર્તિષુ તેષ્વયં ॥ ૧૧૮ ॥

ઉપર પ્રમાણે છ ભાવ જીવને વિષે જે રીતે સંભવે છે તે કહ્યા. હવે અજીવને વિષે ઔદયિક અને પારિણામિક બે ભાવ હોય છે. તે આ રીતે-ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય અને કાળ એ ચારને વિષે એક પારિણામિક ભાવ અનાદિ અનંત સ્થિતિવાળો છે, એમ શ્રુતપારગામીઓએ કહ્યું છે. ૧૧૧-૧૧૨.

પ્રથમના ત્રણ ચાલવા-સ્થિર રહેવામાં ટેકારૂપ અને અવકાશ આપવાના સ્વભાવ રૂપ પારિણામથી યુક્ત છે. ૧૧૩.

કાલ પદાર્થમાં આવલી-સમય આદિ પારિણામને સ્વીકારવા રૂપ અનાદિ અનંત એવો પારિણામિક ભાવ નિરંતર રહેલો છે. ૧૧૪.

કાળને વર્તનાલક્ષણ અને સમય આવલી વિગેરે એમ બે પ્રકારે કેવળજ્ઞાનીઓએ કહ્યો છે. ૧૧૫.

તે તે સ્વરૂપે જે પદાર્થો જગતમાં વર્તે છે તેમાં જે નિમિત્ત છે તેને વર્તના કહેલી છે. ૧૧૬.

તે વર્તના લક્ષણવાળો કાળ સર્વ ક્ષેત્ર, દ્રવ્ય અને ભાવમાં વ્યાપીને રહેલો છે. ૧૧૭.

અને સમય આવલીકાદિ કાળ અઢીઢીપવર્તી દ્રવ્યાદિમાં છે; બહારના દ્રવ્યાદિમાં નથી. ૧૧૮.

અન્યાન્યસમયોત્પત્તે-રેકક્ષણાત્મકોઽપ્યયં ।
 આવલ્યાદિપરીણામં સદા પરિણમત્યહો ॥ ૧૧૯ ॥
 સ્યાતુદ્ગલાસ્તિકાયે તુ સાદ્યંતઃ પારિણામિકઃ ।
 ભવેદૌદયિકોઽપ્યસ્મિન્ ભાવઃ સ્કંધેષુ કેષુચિત્ ॥ ૧૨૦ ॥
 સ્કંધાનાં દ્વયણકાદીનાં સાદ્યંતઃ પારિણામિકઃ ।
 તેન તેન સ્વરૂપેણ સાદ્યંતપરિણામતઃ ॥ ૧૨૧ ॥
 સ્યાદેવં પરમાણૂનાં સાદ્યંતઃ પારિણામિકઃ ।
 સ્કંધાંતર્ભાવતો વર્ણ-ગંધાદિવ્યત્યયાદપિ ॥ ૧૨૨ ॥
 અનંતાણ્વાત્મકાઃ સ્કંધા યે જીવગ્રહણોચિતાઃ ।
 સ્યાત્પારિણામિકો ભાવ-સ્તેષામૌદયિકો ઽપિ ચ ॥ ૧૨૩ ॥
 શરીરાદિનામકર્મો-દયેન જનિતો યથા ।
 ઔદારિકાદિસ્કંધાનાં તત્તદ્દેહતયોદયઃ ॥ ૧૨૪ ॥
 યે જીવગ્રહણાનર્હાઃ સ્કંધાઃ સૂક્ષ્માશ્ચ યેઽણવઃ ।
 તેષાં નૌદયિકો ભાવઃ કેવલં પારિણામિકઃ ॥ ૧૨૫ ॥
 ઉદય એવૌદયિક ઇતિ વ્યુત્પત્ત્યપેક્ષયા ।
 કર્મસ્કંધેષ્વૌદયિકો ભાવો ભવતિ તદ્યથા ॥ ૧૨૬ ॥

અન્ય અન્ય સમયની ઉત્પત્તિથી આ એક સમયત્મક કાળ પણ આવલીકાદિ પરિણામરૂપ સદા પરિણમે છે. ૧૧૯.

પુદ્ગલાસ્તિકાયમાં પારિણામિક ભાવ સાદિ સાંત છે. અને ઔદયિક ભાવ પણ કેટલાક સ્કંધોમાં સાદિ સાંતપણે છે. ૧૨૦.

દ્વયણકાદિ સ્કંધોમાં તે તે સ્વરૂપે સાદિ સાંત પરિણામ હોવાથી પારિણામિક ભાવ સાદિસાંત છે. ૧૨૧.

પરમાણુઓ પણ સ્કંધાદિ સ્વરૂપે પરિણમતો હોવાથી તથા તેના વર્ણ-ગંધાદિકનો ફેરફાર થતો હોવાથી તે પરમાણુઓનો પણ પારિણામિકભાવ સાદિસાંત હોય છે. ૧૨૨.

અનંત પરમાણુરૂપ જે સ્કંધો જીવને ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે તેમાં પારિણામિક ભાવ હોય છે, તથા શરીરાદિ નામકર્મના ઉદયથી જનિત ઔદયિકભાવ પણ હોય છે. જેમકે ઔદરિકાદિ સ્કંધોનો તે તે દેહરૂપે ઉદય થાય છે માટે. ૧૨૩-૧૨૪.

જે જીવને ગ્રહણ કરવાને અયોગ્ય સ્કંધો છે અને સૂક્ષ્મ એવા છુટા પરમાણુઓ છે તેને ઔદયિક ભાવ નથી; કેવળ પારિણામિક ભાવ જ છે. ૧૨૫.

ઉદય તે જ ઔદયિકી એવી વ્યુત્પત્તિની અપેક્ષાએ અર્થ થતો હોવાથી કર્મસ્કંધોને વિષે

ક્રોધાદીનાં ય ઉદયો જીવાનાં જાયતે સ વૈ ।
 કર્મસ્કન્ધોદયો જ્ઞેયઃ કર્મસ્કન્ધાત્મકા હિ તે ॥ ૧૨૭ ॥
 કર્મસ્કન્ધાશ્રિતા એવં નન્વૌપશમિકાદયઃ ।
 સંભવંતઃ કથં ભાવા અજીવેષુ ન કીર્તિતાઃ ॥ ૧૨૮ ॥
 સત્યં તે સંભવંત્યેવ તેષાં કિંચ નિરૂપણે ।
 અવિવક્ષૈવ હેતુત્વં નિભર્તિ પ્રાક્તનાદતા ॥ ૧૨૯ ॥
 ભવત્વૌદયિકોઽપ્યેવં સંભવન્નવિવક્ષિતઃ ।
 સમાને સંભવે પંક્તિ-ભેદોઽયં કથમર્હતિ ॥ ૧૩૦ ॥
 સત્યમેષ પંક્તિભેદો વિજ્ઞૈઃ કૈશ્ચિન્નિરાકૃતઃ ।
 અજીવેષૂદિતો યતૈઃ કેવલં પારિણામિકઃ ॥ ૧૩૧ ॥

તથોક્તં કર્મગ્રંથવૃત્તૌ-નન્વેવં કર્મસ્કન્ધાશ્રિતા ઔપશમિકાદયો ભાવા અજીવાનાં સંભવંત્યસ્તેષામપિ ભળનં પ્રાપ્નોતિ, સત્યં, તેષામવિવક્ષિતત્વાદત એવ કૈશ્ચિદજીવાનાં પારિણામિક એવ ભાવોઽભ્યુપગમ્યત ઇતિ.

ઔદયિક ભાવ છે તે આ પ્રમાણે. ૧૨૬.

જીવોને ક્રોધાદિનો જે ઉદય થાય છે તે કર્મસ્કન્ધોનો ઉદય જાણવો, કારણ કે તે કર્મસ્કન્ધ સ્વરૂપ છે. ૧૨૭.

પ્રશ્ન : ‘એ રીતે ગણતાં તો ઔપશમિકાદિભાવો પણ કર્મસ્કન્ધાશ્રિત જ છે તો તે ભાવો અજીવને વિષે કેમ કહ્યા નથી ?’ ૧૨૮.

ઉત્તર : ‘તારું કહેવું સત્ય છે તે રીતે ભાવોપણ સંભવે છે. પરંતુ તેના નિરૂપણમાં પૂર્વ પુરુષોએ તે વિવક્ષા નથી લીધી. ૧૨૯.

પ્રશ્ન : ‘જો સંભવ છતાં તેની વિવક્ષા કરી નથી તો ઔદયિક માટે પણ તે જ રીતે માનવું જોઈએ, કેમકે સમાન હકીકતમાં એવો પંક્તિભેદ કેમ યોગ્ય ગણાય ?’ ૧૩૦.

ઉત્તર : ‘તારું કહેવું સત્ય છે. કેટલાક સુજોએ એવા પંક્તિભેદનું નિવારણ કર્યું છે. તેથી અજીવોમાં એકલો પારિણામિકભાવ જ કહ્યો છે. ૧૩૧.

તેને માટે કર્મગ્રંથની વૃત્તિમાં કહ્યું છે કે, ‘પ્રશ્ન : કર્મસ્કન્ધાશ્રિત ઔપશમિકાદિ ભાવો અજીવોમાં સંભવે છે તો તે ભાવો પણ કહેવા જોઈએ.

ઉત્તર : ‘તારું કહેવું સત્ય છે, પરંતુ તેમાં તે ભાવોની અવિવક્ષા જ કારણભૂત છે. તેથી જ કેટલાક આચાર્યો અજીવોને એકલો પારિણામિક ભાવ જ કહે છે.’

ઉપર પ્રમાણે જીવ તથા અજીવને આશ્રયીને ભાવો સમ્યક્ પ્રકારે નિરૂપિત કર્યા, હવે કર્મોને

જીવાજીવાશ્રિતા ભાવા इति सम्यगनिरूपिताः ।
 अधिकृत्याथ कर्माणि कुर्मो भावप्ररूपणं ॥ १३२ ॥
 क्षાયिकश्चૐપશમિકો मिश्रश्च पारिणामिकः ।
 तथૐदयिक इत्येते पंचापि मोहनीयके ॥ १३३ ॥
 ज्ञानदर्शनावरणां-तारायेषु च कर्मसु ।
 भावा भवन्ति चत्वार एवૐપશમિકં વિના ॥ १૩૪ ॥
 तत्रापि केवलज्ञान-दर्शनावरणाख्ययोः ।
 विपाकोदयविष्कंभा-भावान्मिश्रो न संभवेत् ॥ १૩૫ ॥
 वेदनीयनाમગોત્રા-યુષાં તુ ત્રય એવ તે ।
 વિના મિશ્રૐપશમિકૌ પરિણામક્ષયોદયાઃ ॥ ૧૩૬ ॥
 તત્ર ચ- ક્ષય અત્યંતિકોચ્છેદઃ સ્વવિપાકોપપાદનમ્ ।
 उदयः परिणामस्तु जीवांशैर्मिश्रताभृशं ॥ १૩૭ ॥
 યદ્વા-તત્તદ્વ્યક્ષેત્રકાલા-ધ્યવસાયવ્યપેક્ષયા ।
 संक्रमादितया वा यः परिणामः स एव सः ॥ ૧૩૮ ॥
 ઉપશમોઽત્રાનુદયા-વસ્થા ભસ્માવૃતાગ્નિવત્ ।
 સ મોહનીય એવ સ્યાન્ન જાત્વન્યેષુ કર્મ ચ ॥ ૧૩૯ ॥

આશ્રયીને ભાવોનું નિરૂપણ કરે છે. ૧૩૨.

મોહનીય કર્મમાં ક્ષાયિક, ઔપશમિક, ક્ષાયોપશમિક, ઔદયિક અને પારિણામિક-એ પાંચે ભાવો હોય છે. ૧૩૩.

જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય અને અંતરાય એ ત્રણ કર્મમાં ઔપશમિક વિના ચાર ભાવો જ હોય છે. ૧૩૪.

તેમાં પણ કેવળજ્ઞાનાવરણ અને કેવળ દર્શનાવરણનો વિપાકોદય અટકતો ન હોવાથી ક્ષાયોપશમિક ભાવ સંભવતો નથી. (ક્ષાયિક ભાવ સંભવે.) ૧૩૫.

વેદનીય, નામ, ગોત્ર અને આયુ-એ ચાર કર્મને ક્ષાયોપશમિક અને ઔપશમિક વિના પારિણામિક, ક્ષાયિક અને ઔદયિક એ ત્રણ ભાવ હોય છે. ૧૩૬.

તેમાં ક્ષય તે આત્યંતિક ઉચ્છેદ, પોતાના વિપાકને આપે તે ઔદયિક અને જીવાંશ સાથે અત્યંત મિશ્રતા તે પારિણામિક. ૧૩૭.

અથવા તે તે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને અધ્યવસાયની અપેક્ષાએ અથવા સંક્રમાદિપણે જે પરિણમવું તે પારિણામિક ભાવ છે. ૧૩૮.

ઉપશમ એટલે ભસ્મથી ઢાકેલા અગ્નિ જેવી અનુદય અવસ્થા તે ભાવ, મોહનીય કર્મને જ હોય

સર્વોપશમ એવાયં વિજ્ઞેયો ન તુ દેશતઃ ।
 યદેશોપમસ્તુ સ્યા-દન્યેષામપિ કર્મણાં ॥ ૧૪૦ ॥
 ચતુર્ણાં ઘાતિનામેવ ક્ષયોપશમ ઇષ્યતે ।
 કર્મસ્વષ્ટાસ્વપીહ સ્યુઃ પરિણામક્ષયોદયાઃ ॥ ૧૪૧ ॥
 નૃતિર્યગ્દેવનરક-રૂપે ગતિચતુષ્ટયે ।
 પંચાપિ ભાવા જ્ઞેયા ય - જીવત્વં પારિણામિકં ॥ ૧૪૨ ॥
 સમ્યક્ત્વમૌપશમિકં ક્ષાયિકં ચૈન્દ્રિયાણિ ચ ।
 ક્ષાયોપશમિકાન્યાસુ ગતિરૌદયિકી ભવેત્ ॥ ૧૪૩ ॥
 તૌ દ્વાવેવ સિદ્ધગતૌ ક્ષાયિકપારિણામિકૌ ।
 જ્ઞાનાદિ ક્ષાયિકં તત્ર જીવત્વં પારિણામિકં ॥ ૧૪૪ ॥
 એવં ચ-ગત્યાદિમાર્ગણાદ્વારે-ષ્વેવં સ્યુર્નિયતાસ્ત્રયઃ ।
 ક્ષાયિકૌપશમિકૌ તુ ભજનીયૌ યથાયથં ॥ ૧૪૫ ॥
 યત્ક્ષાયિકૌપશમિક-ભાવયોઃ સતિ સંભવે ।
 વાચ્યાઃ પંચાન્યથા મિશ્રૌ-દયિકપારિણામિકાઃ ॥ ૧૪૬ ॥

છે, બીજા કર્મોને હોતો નથી. ૧૩૮.

અહીં સર્વથી ઉપશમ સમજવો પણ દેશથી સમજવો નહીં; કારણ કે દેશથી ઉપશમ તો બીજા કર્મોનો પણ થાય છે. ૧૪૦.

ક્ષયોપશમ ચાર ઘાતી કર્મનો જ હોય છે અને પારિણામિક, ક્ષાયિક અને ઔદયિક આ ત્રણ ભાવ આઠે કર્મોને હોય છે. ૧૪૧.

કર્મ	જ્ઞાનાવ	દર્શના	વેદનીય	મોહનીય	આયુષ્ય	નામ	ગોત્ર	અંતરાય
ભાવ	૪	૪	૩	૫	૩	૩	૩	૪

હવે ચાર ગતિ આશ્રયી ભાવો કહે છે. મનુષ્ય, તિર્યચ, દેવ અને નરકરૂપ ચારે ગતિમાં પાચે ભાવો હોય છે. તે આ પ્રમાણે-પારિણામિક ભાવનું જીવત્વ, ઔપશમિક અને ક્ષાયિક ભાવનું સમ્યક્ત્વ ક્ષાયોપશમિકી ઈન્દ્રિયો અને ઔદયિકી ગતિ. ૧૪૨-૧૪૩.

સિદ્ધગતિમાં ક્ષાયિક ને પારિણામિક બે ભાવ જ હોય છે. તેમાં ક્ષાયિક જ્ઞાનાદિ અને પારિણામિક જીવત્વ. ૧૪૪.

એ રીતે ગત્યાદિ માર્ગણાદ્વારોને વિષે પણ નિયત ત્રણ ભાવ ક્ષાયોપશમિક, ઔદયિક અને પારિણામિક હોય છે, પરન્તુ ક્ષાયિક અને ઔપશમિક એ બે ભાવ તો કથંચિત્ હોવાથી ભજનારૂપ છે. ૧૪૫.

ક્ષાયિક અને ઔપશમિકનો જ્યાં સંભવ હોય ત્યાં પાંચ ભાવ કહેવા, તે સિવાય ક્ષાયોપશમિક,

एवं कर्मस्वमी भावा यथाम्नायं निरूपिताः ।
 अथो गुणस्थानकेषु कुर्मो भावप्ररूपणां ॥ १४७ ॥
 सम्यग्दृष्टयादिषु गुण-स्थानकेषु चतुर्ष्विह ।
 भावास्त्रयोऽथ चत्वारो लभ्यन्ते किल तद्यथा ॥ १४८ ॥
 त्रयः क्षायोपશમિક-सम्यग्दृष्टेर्भवन्ति यत् ।
 गतिरौदयिकी तेषां जीवत्वं पारिणामिकं ॥ १४९ ॥
 क्षायोपશમिकं सम्यग्दर्शनं चेन्द्रियाणि च ।
 चत्वारश्चौપશમિક-क्षાયिकदर्शनस्पृशः ॥ १५० ॥
 सम्यकत्वमौપશમिकं तेषां वा क्षાયिकं भवेत् ।
 मिश्राणि खानि जीवत्वं गतिश्चात्रापि पूर्ववत् ॥ १५१ ॥
 अनिवृत्तिबादराख्य-सुसूक्ष्मसंपराययोः ।
 चत्वारः पंच वा भावा-स्त्रयस्तत्र च पूर्ववत् ॥ १५२ ॥
 सम्यकत्वमौપશમિકं શ્રેણાવુપશમસ્પૃશિ ।
 ક્ષાયિકં ક્ષપકશ્રેણ્યાં દ્વિધાપ્યેવં ચતુષ્ટયે ॥ ૧૫૩ ॥
 પંચમસ્ત્વૌપશમિક-ચારિત્રાન્વય ઇષ્યતે ।
 શાસ્ત્રાંતરે તત્કથિત-મનયોર્ગુણયોરપિ ॥ ૧૫૪ ॥

ઔદયિક અને પારિણામિક એ ત્રણ ભાવ કહેવા. ૧૪૬.

એ પ્રમાણે કર્મને વિષે આ ભાવો યથામ્નાય નિરૂપિત કર્યા. હવે ગુણસ્થાનોને વિષે ભાવની નિરૂપણ કરવામાં આવે છે. ૧૪૭.

સમ્યગ્દષ્ટિ વિગેરે ચાર (ચોથું, પાંચમું, છઠ્ઠું અને સાતમું) ગુણસ્થાનોને વિષે ત્રણ અથવા ચાર ભાવ હોય છે, તે આ પ્રમાણે ૧૪૮.

ક્ષાયોપશમિક સમ્યગ્દષ્ટિને ત્રણ ભાવ હોય છે. ઔદયિકી ગતિ, પારિણામિક જીવત્વ અને ક્ષાયોપશમિક સમ્યકત્વ અને ઈન્દ્રિયો; તથા ઔપશમિક અથવા ક્ષાયિક સમકિતીને ચાર ભાવ હોય છે. તેને ઔપશમિક સમ્યકત્વ અથવા ક્ષાયિક સમ્યકત્વ, ક્ષાયોપશમિકી ઈન્દ્રિયો અને પારિણામિક જીવત્વ તથા ઔદયિકીગતિ પૂર્વવત્ જાણવી. ૧૪૯. ૧૫૧.

અનિવૃત્તિબાદર અને સૂક્ષ્મસંપરાય એ બે નવમા, દશમા ગુણસ્થાનકે ચાર અથવા પાંચ ભાવ હોય છે. તેમાં ત્રણ તો પૂર્વવત્. ૧૫૨.

અને ઉપશમશ્રેણિવાળાને ઔપશમિક સમ્યકત્વ અને ક્ષપક શ્રેણિવાળાને ક્ષાયિક સમકિત એટલે બેમાંથી એક ઉમેરતાં ચાર ભાવ થાય. ૧૫૩.

અને પાંચમો ભાવ ક્ષાયિક સમકિતી ઉપશમશ્રેણિ માંડે ત્યારે ઉપશમ ભાવનું ચારિત્ર હોવાથી

તથોક્તં કર્મગ્રંથવૃત્ત-एषामेव चतुर्गणामध्ये ऽनिवृत्तिबादरसूक्ष्मसंपरायगुणस्थानकद्व-
यवर्त्तिनोऽप्यौपશમિકचारित्रस्य शास्त्रांतरे प्रतिपादनादौपशमिकचारित्रप्रक्षेपेत्त पंचम इति.

તથોપશાંત મોહેઽપિ ચત્વારઃ પંચ વા સ્મૃતાઃ ।

પંચ ક્ષાયિકસમ્યકત્વ-ભૂતોઽન્યસ્ય ચતુષ્ટયં ॥ ૧૫૫ ॥

ચત્વારોઽપૂર્વકરણે ક્ષીણમોહે ચ તે સ્મૃતાઃ ।

ત્રયસ્તુ પૂર્વવન્મિશ્રૌ-દયિકપારિણામિકાઃ ॥ ૧૫૬ ॥

સમ્યકત્વં ક્ષાયિકં ક્ષીણમોહે ભાવસ્તુરીયકઃ ।

ક્ષાયિકં વૌપશમિક-મપૂર્વકરણે પુનઃ ॥ ૧૫૭ ॥

મિથ્યાદૃષ્ટૌ તથા સાસ્વા-દને મિશ્રગુણેઽપિ ચ ।

સયોગિકેવલ્યાખ્યે ચાઽયોગિકેવલિસંજ્ઞકે ॥ ૧૫૮ ॥

પંચસ્વમીષુ પ્રત્યેકં ત્રયો ભાવા ઉદાહૃતાઃ ।

તત્રાઘત્રિતયે મિશ્રૌ-દયિકપારિણામિકાઃ ॥ ૧૫૯ ॥

અત્યદ્વયે ત્વૌદયિકક્ષાયિકપારિણામિકાઃ ।

જ્ઞાનાદિ ક્ષાયિકં શેષૌ ગતિજીવત્વગોચરૌ ॥ ૧૬૦ ॥

ઔપશમિક વધે છે. આ બે ગુણઠાણે તે પ્રમાણે હોવાનું શાસ્ત્રાંતરમાં પણ કહ્યું છે. ૧૫૪.

શ્રી કર્મગ્રંથવૃત્તિમાં કહ્યું છે-એ ચાર ભાવમાં અનિવૃત્તિ બાદર અને સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણસ્થાનકવર્તી જીવોને પણ ઔપશમિક ચારિત્રનું બીજા શાસ્ત્રમાં કહેલું હોવાથી ઔપશમિક ભાવનું ચારિત્ર ઉમેરવાથી પાંચ ભાવ થાય છે.

તથા ઉપશાંતમોહ અગ્યારમે ગુણઠાણે પણ ચાર અથવા પાંચ ભાવ કહ્યા છે, તેમાં પાંચ ક્ષાયિક સમકિતીને અને બીજાને ચાર ભાવ સમજવા. ૧૫૫.

અપૂર્વકરણ-આઠમે અને ક્ષીણમોહ બારમે ચાર ભાવ કહ્યા છે, તેમાં ત્રણ તો પૂર્વવત્ ક્ષાયોપશમિક, ઔદયિક અને પારિણામિક. ૧૫૬.

ઉપરાંત બારમે ગુણઠાણે ક્ષાયિક સમકિત હોવાથી ક્ષાયિક ભાવ ચોથો સમજવો ને અપૂર્વકરણે ઔપશમિક અથવા ક્ષાયિક સમકિત હોવાથી એક ભાવ ઉમેરતાં ચાર ભાવ થાય છે. ૧૫૭.

મિથ્યાદૃષ્ટિ, સાસ્વાદન અને મિશ્ર-એ ત્રણ ગુણઠાણે તેમજ સયોગી તેરમે અને અયોગી ચૌદમે ગુણઠાણે પાંચ ભાવો પૈકી ત્રણ ભાવ કહ્યા છે. તેમાં પ્રથમના ત્રણ ગુણઠાણે ક્ષાયોપશમિક, ઔદયિક અને પારિણામિક છે અને છેલ્લા બે ગુણઠાણે ઔદયિક, ક્ષાયિક અને પારિણામિક સમજવા. એટલે જ્ઞાનાદિ ક્ષાયિકભાવના અને ગતિ તથા જીવત્વ બીજા બે ભાવના જાણવા. ૧૫૮-૧૬૦.

ભાવાઃ સ્વામ્યાદિભેદેન વિશિષ્ટૈવં નિરૂપિતાઃ ।

સામાન્યતઃ સંભવિનો ભાવાન્ વચ્ચિ ગુણેષ્વથ ॥ ૧૬૧ ॥

ત્રયસ્ત્રિણુ ગુણસ્થાને-ષ્વાદ્યેષુ તે ચ પૂર્વવત્ ।

તુર્યાદિષ્વદ્યસુ પુનઃ પ્રત્યેકં પંચ કીર્તિતાઃ ॥ ૧૬૨ ॥

તથાહિ-સમ્યક્ત્વમૌશમિકં ચતુર્થાદિગુણાદ્યકે ।

ક્ષાયિકં ચ ચતુર્થાદિ-ષ્વેકાદશસુ સંભવેત્ ॥ ૧૬૩ ॥

મિશ્રં સમ્યક્ત્વેન્દ્રિયાદિ ચતુર્થાદિચતુષ્ટયે ।

ખચારિત્રે ચાદ્યમાદૌ ત્રય એકાદશે તુ ખં ॥ ૧૬૪ ॥

ગતિઃ સર્વત્રૌદયિકી જીવત્વં પારિણામિકં ।

એવં ભાવિત એતેષુ ભાવપંચકસંભવઃ ॥ ૧૬૫ ॥

ક્ષીણમોહે ચ ચત્વાર-સ્ત ઔપશમિકં વિના ।

અંત્યદ્વયે ત્રયો ભાવા મિશ્રૌપશમિકૌ વિના ॥ ૧૬૬ ॥

પંચાપ્યેવં મૂલભેદા ગુણસ્થાનેષુ ભાવિતાઃ ।

એતેષ્વેવાથ ભાવાનાં પ્રતિભેદાન્ પ્રતન્મહે ॥ ૧૬૭ ॥

ઉપર પ્રમાણે સ્વામી આદિના ભેદથી વિશેષ રીતે ચૌદ ગુણસ્થાનકે ભાવો કહ્યા. હવે સામાન્ય સંભવિત ભાવ ગુણ સ્થાનોમાં કહે છે. ૧૬૧.

પહેલાં ત્રણ ગુણસ્થાનમાં ત્રણ ભાવ પૂર્વ પ્રમાણે છે. ચોથાથી અગ્યારમા સુધી આઠ ગુણસ્થાનમાં દરેકમાં પાંચ ભાવ કહ્યા છે. ૧૬૨.

તે આ પ્રમાણે-ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ ચોથાથી અગ્યારમા સુધીના આઠ ગુણસ્થાને હોય છે. ચોથાથી ચૌદમા સુધી અગ્યાર ગુણસ્થાને ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ હોય છે. ૧૬૩.

ચોથાથી સાતમા સુધી ચાર ગુણઠાણે ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ અને ઈન્દ્રિયાદિ હોય છે. આઠમા વિગેરે ત્રણ ગુણઠાણે ઈન્દ્રિયો અને ચારિત્ર બન્ને ક્ષાયોપશમ ભાવના હોય છે, અને અગ્યારમે ઈન્દ્રિયો જ ક્ષાયોપશમ ભાવની હોય છે. ૧૬૪.

ગતિ સર્વત્ર ઔદયિકી હોય છે, જીવત્વ પારિણામિક ભાવનું હોય છે. આ પ્રમાણે એ આઠ ગુણઠાણે પાંચ ભાવોનો સંભવ કહ્યો. ૧૬૫.

ક્ષીણમોહ ગુણઠાણે ઔપશમિક વિના ચાર ભાવ હોય છે અને છેલા બે (૧૩-૧૪) ગુણસ્થાને ક્ષાયોપશમ અને ઉપશમ વિના ત્રણ ભાવ હોય છે. ૧૬૬.

એ પ્રમાણે પાંચ મૂળભેદ ગુણસ્થાનોમાં કહ્યા હવે ગુણસ્થાનોમાં તે તે ભાવોના ઉત્તર ભેદ કહેવાય છે. ૧૬૭.

દશ મિથ્યાદૃષ્ટિસાસ્વા-દનયોર્ગુણયોઃ સ્મૃતાઃ ।
 ક્ષાયોપશમિકાઋચ્યસ્ય પ્રતિભેદા જિનૈર્યથા ॥ ૧૬૮ ॥
 વિઘ્નક્ષયોપશમજાઃ પંચ દાનાદિલઙ્ઘ્યઃ ।
 અજ્ઞાનત્રિતયં ચક્ષુ-રચક્ષુર્દર્શને ઇતિ ॥ ૧૬૯ ॥
 ભેદા દ્વાદશ મિશ્રાઋચ્યે સમ્યક્ત્વં મિશ્રરૂપક ।
 દાનાદિપંચકં જ્ઞાન-દર્શનાનાં ત્રયં ત્રયં ॥ ૧૭૦ ॥
 જ્ઞાનાજ્ઞાનાન્યતરાંશ-બાહુલ્યમિહ સંભવેત્ ।
 ક્વંચિત્ક્વચિદ્વોભયાંશ-સમતા વાત્ર યદ્યપિ ॥ ૧૭૧ ॥
 તથાપિ વિજ્ઞૈર્જ્ઞાનાંશ-બાહુલ્યસ્ય વિવક્ષયા ।
 ઉક્તં જ્ઞાનત્રયં મિશ્ર-ગુણસ્થાને ગુણાશ્રયૈઃ ॥ ૧૭૨ ॥
 અસ્મિંશ્ચ યદ્ગુણસ્થાને દર્શનત્રયમીરિતં ।
 તદ્દ સૈદ્ધાંતિકમતા-પેક્ષયેતિ વિભાવ્યતાં ॥ ૧૭૩ ॥

ચૌદ ગુણસ્થાને મૂળ ભાવનું યંત્ર.

ગુણઠાણું	મિ.	સા.	મિ.	અ.	દે.	પ્ર.	અપ્ર.	નિ.	અનિ.	સૂક્ષ્મ	ઉપ.	ક્ષીણ	સ.	અયોગી
કેટલામું	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪
મૂલભાવ	૩	૩	૩	૫	૫	૫	૫	૫	૫	૫	૫	૫	૩	૩

મિથ્યાદૃષ્ટિ અને સાસ્વાદન ગુણસ્થાને ક્ષાયોપશમિક ભાવના દશ ભેદ જિનેશ્વરોએ કહ્યા છે, તે આ પ્રમાણે ૧૬૮.

અંતરાયકર્મના ક્ષયોપશમથી દાનાદિ પાંચ લઙ્ઘિઓ, ત્રણ અજ્ઞાન, ચક્ષુ અને અચક્ષુદર્શન એમ દશ સમજવા. ૧૬૮.

મિશ્રગુણઠાણે ક્ષયોપશમભાવના બારભેદ કહ્યા છે- મિશ્રરૂપ સમ્યક્ત્વ, દાનાદિ પાંચ લઙ્ઘિઓ, જ્ઞાન ત્રણ અને દર્શન ત્રણ કુલ ૧૨. ૧૭૦.

જો કે અહીં કોઈ ઠેકાણે જ્ઞાન કે અજ્ઞાનમાંથી કોઈના પણ અંશની બહુલતા સંભવે છે અથવા ક્વચિત્ ઉભયાંશનું સમપણું પણ સંભવે છે. ૧૭૧.

તો પણ જ્ઞાનાંશની બહુલતાની અપેક્ષાએ વિજ પુરૂષોએ અહીં ગુણાશ્રયભૂત મિશ્રગુણસ્થાને ત્રણ જ્ઞાન કહેલ છે. ૧૭૨.

આ મિશ્રગુણસ્થાને જે દર્શન ત્રણ કહેલ છે, તે સૈદ્ધાંતિકના મતની અપેક્ષાએ વિભંગજ્ઞાનમાં અવધિદર્શન માનેલું હોવાથી સમજવા. ૧૭૩.

સ્યુદ્ધાદશૈવાવિરત-સમ્યગ્દશ્યપિ મિશ્રવત્ ।
 ક્ષાયોપશમિકં મિશ્ર-સ્થાને સમ્યક્ત્વમત્ર તુ ॥ ૧૭૪ ॥
 દ્વાદશસ્વેષુ સદેશ-વિરતિક્ષેપતઃ સ્મૃતાઃ ।
 ક્ષાયોપશમિકા ભાવા-સ્ત્રયોદશૈવ પંચમે ॥ ૧૭૫ ॥
 એતેભ્યો દેશવિરતિ-ત્યાગે દ્વાદશ યે સ્થિતાઃ ।
 તેષ્વેવ સર્વવિરતિ-મનોજ્ઞાનસમન્વયે ॥ ૧૭૬ ॥
 ષષ્ઠસપ્તમયોર્ભાવા ભવંત્યેતે ચતુર્દશ ।
 ક્ષાયોપશમિકાચ્છેન સમ્યક્ત્વેન વિના ત્વમી ॥ ૧૭૭ ॥
 ત્રયોદશાષ્ટમે ભાવા નવમે દશમેऽપિ ચ ।
 અષ્ટમાદિષુ સમ્યક્ત્વં ક્ષાયોપશમિકં ન યત્ ॥ ૧૭૮ ॥
 એકાદશદ્વાદશયો-ગુણસ્થાનકયોરમી ।
 વિના ક્ષાયોપશમિકં ચારિત્રં દ્વાદશોદિતાઃ ॥ ૧૭૯ ॥
 એકાદશે ગુણસ્થાને યદૌપશમિકં પરં ।
 ચારિત્રં ક્ષાયિકં ચ સ્યાત્ કેવલં દ્વાદશે ગુણ ॥ ૧૮૦ ॥
 દર્શનત્રિતયં જ્ઞાન-ચતુષ્કં લઙ્ઘિપંચકં ।
 અમી ભાવા દ્વાદશોપ-શાંતક્ષીણવિમોહયોઃ ॥ ૧૮૧ ॥

અવિરત સમ્યગ્દષ્ટિ નામના ચોથા ગુણસ્થાને ક્ષાયોપશમિક ભાવના ૧૨ ભેદ મિશ્રગુણઠાણાની જેમ સમજવા. માત્ર અહીં મિશ્રને સ્થાને સમ્યક્ત્વ કહેવું. ૧૭૪.

પાંચમે ગુણઠાણે આ બારમાં એક દેશવિરતિ મળવાથી ક્ષાયોપશમિક ભાવના ૧૩ પ્રકાર સમજવા. ૧૭૫.

એ તેરમાંથી દેશવિરતિ નીકળી જવાથી બાકીના જે ૧૨ રહ્યા તેમાં સર્વવિરતિ અને મનઃ પર્યવજ્ઞાન મળવાથી છઠ્ઠે સાતમે ગુણસ્થાને ૧૪ ભેદ હોય છે. આઠમે, નવમે અને દશમે ગુણસ્થાને ક્ષાયોપશમ સમકિત વિના બાકીના ૧૩ ભેદ હોય છે. કારણકે આઠમે, નવમે અને દશમે ગુણસ્થાને ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ હોતું નથી. ૧૭૬-૧૭૮.

અગ્યારમે અને બારમે ગુણસ્થાને પણ ક્ષાયોપશમિક ચારિત્ર વિના ૧૨ ભેદ હોય છે, ૧૭૮.

કારણકે અગ્યારમે ગુણસ્થાને કેવળ ઔપશમિક અને બારમે ગુણસ્થાને કેવલ ક્ષાયિક ચારિત્ર જ હોય છે. ૧૮૦.

ઉપશાંત મોહ અને ક્ષીણમોહ ગુણસ્થાને ત્રણ દર્શન, ચાર જ્ઞાન અને દાનાદિ લઙ્ઘિપંચક આ બાર પ્રકાર ક્ષાયોપશમ ભાવના હોય છે. (તેરમે, ચૌદમે ગુણસ્થાને ક્ષાયોપશમિક ભાવ હોતો જ

इति क्षायोपशमिक-प्रतिभेदा विभाविताः ।
 गुणस्थानेष्वौदयिक-प्रतिभेदान् ब्रवीम्यथः ॥ १८२ ॥
 अज्ञानाद्या औदयिका भावा य एकविंशतिः ।
 सर्वेऽपि ते स्युर्मिथ्यात्व-गुणस्थाने शरीरिणां ॥ १८३ ॥
 सास्वादने च मिथ्यात्वं विना त एव विंशतिः ।
 अज्ञानेन विनैकोन-विंशतिर्मिश्रतुर्ययोः ॥ १८४ ॥
 वेदाः ३ कषाया ४ गतयो ४ लेश्या ६ आसंयमोऽपि ९ च ।
 असिद्धत्व ? ममी तुर्य-तृतीयगुणयोः स्मृतः ॥ १८५ ॥
 एकोनविंशतेरेभ्यो देवश्चभ्रगती विना ।
 शेषाः सप्तदश ख्याता गुणस्थाने हि पंचमे ॥ १८६ ॥
 नरतिर्यग्गती लेश्या असिद्धत्वमसंयमः ।
 वेदाः कषाया इत्येते स्युर्गुणे देशंसंवरे ॥ १८७ ॥
 प्रमत्ते च पंचदश भावा औदयिकाः स्मृताः ।
 उदयेऽत्र भवेतां य-त्रतिर्यग्गस्यसंयमौ ॥ १८८ ॥

નથી.) ૧૮૧.

આ પ્રમાણે ક્ષાયોપશમિક ભાવના પ્રતિભેદ કહ્યા. હવે ગુણસ્થાનોએ ઔદયિકભાવના પ્રતિભેદો કહીએ છીએ. ૧૮૨.

અજ્ઞાનાદિ જે એકવીશ પ્રકાર ઔદયિકભાવના કહ્યા છે તે સર્વે મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાને રહેલા જીવોને હોય છે. ૧૮૩.

સાસ્વાદને મિથ્યાત્વ વિના તે જ વીશ હોય છે. ત્રીજા અને ચોથા ગુણ સ્થાને અજ્ઞાન વિના ૧૮ હોય છે. ૧૮૪.

તે આ પ્રમાણે - ૩ વેદ, ૪ કષાય, ૪ ગતિ, ૬ લેશ્યા, ૧ અસંયમ, ૧ અસિદ્ધત્વ કુલ ૧૮ ત્રીજા અને ચોથા ગુણસ્થાને કહેલા છે. ૧૮૫.

પાંચમે ગુણસ્થાને આ ઓગણીશમાંથી દેવ અને નરકગતિ વિના બાકીના ૧૭ પ્રકાર હોય છે. ૧૮૬.

તે આ પ્રમાણે-નર અને તિર્યચ ૨ ગતિ, ૬ લેશ્યા, ૧ અસિદ્ધત્વ, ૨ અસંયમ, ૩ વેદ અને ૪ કષાય- આ સત્તર દેશવિરતિ ગુણસ્થાને હોય છે. ૧૮૭.

પ્રમત્ત ગુણઠાણે તિર્યચ ગતિ અને અસંયમ એ બે ઉદયમાં ન હોવાથી બાકીના ૧૫ પ્રકાર ઔદયિક ભાવના હોય છે. ૧૮૮.

અપ્રમત્તે દ્વાદશાઘ-લેશ્યાત્રયવિનાકૃતાઃ ।
 કષાયઃ ૪ વેદ ૩ નૃગતિ ૧-ત્ર્યંત્યલેશ્યમસિદ્ધતા ॥ ૧૮૯ ॥
 નવમાષ્ટમયોસ્તેજઃ-પદ્મલેશ્યે વિના દશ ।
 નૃગત્યસિદ્ધતા શુક્લ-લેશ્યાવેદકષાયકાઃ ॥ ૧૯૦ ॥
 લોભઃ સંજ્વલનઃ શુક્લઃ-લેશ્યા નૃ-ગત્યસિદ્ધતે ।
 ચત્વાર એવૌદયિકા ભવંતિ દશમે ગુણે ॥ ૧૯૧ ॥
 આઘાસ્ત્રયઃ કષાયા ય-ત્ત્રયો વેદા ષડપ્યમી ।
 ભાવા ઔદયિકાઃ સૂક્ષ્મ-સંપરાયે ભવંતિ ન ॥ ૧૯૨ ॥
 એકાદશે વિના લોભં દ્વાદશેઽપિ ત્રયોદશે ।
 ત્રયોત્યંત્યલેશ્યાસિદ્ધત્વ-મનુષ્યગતિલક્ષણાઃ ॥ ૧૯૩ ॥
 અસિદ્ધત્વં ચ નૃગતિર્દ્વૌ ગુણસ્થાનકોત્તિમે ।
 લેશ્યા ન સ્યાત્તત્ર યસ્મા-દયોગિત્વમલેશ્યતા ॥ ૧૯૪ ॥
 એવમૌદયિકા ભાવા ગુણસ્થાનેષુ ભાવિતાઃ ।
 તથોપશમિકૌ ભાવૌ ભાવયામો ગુણેષ્વથ ॥ ૧૯૫ ॥

અપ્રમત્ત ગુણઠાણે પ્રથમની ત્રણ લેશ્યા વિના બાર હોય છે, તે આ પ્રમાણે- ૪ કષાય, ૩ વેદ, ૧ મનુષ્યગતિ, ૩ છેલ્લી લેશ્યા અને ૧ અસિદ્ધત્વ. ૧૮૯.

આઠમે નવમે ગુણઠાણે તેજો અને પદ્મ બે લેશ્યા વિના ૧૦ હોય છે તે આ પ્રમાણે- ૧ નરગતિ, ૧ અસિદ્ધત્વ, ૧ શુક્લ લેશ્યા, ૩ વેદ ને ૪ કષાય. ૧૯૦.

દશમે ગુણઠાણે ૧ નરગતિ, ૧ અસિદ્ધત્વ, ૧ શુક્લ લેશ્યા અને ૧ સંજ્વલન લોભ-એ ચાર ઔદયિકભાવના પ્રકાર હોય છે. ૧૯૧.

કારણકે પ્રથમના ત્રણ કષાય અને ત્રણ વેદ એ છ ઔદયિક ભાવના પ્રકાર સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણઠાણે હોતા નથી ૧૯૨.

અગ્યારમે, બારમે અને તેરમે પણ લોભ વિના બાકીના અંત્ય (શુક્લ) લેશ્યા, નરગતિ અને અસિદ્ધત્વ એ ત્રણ હોય છે. ૧૯૩.

ચૌદમે ગુણઠાણે લેશ્યા વિના મનુષ્યગતિ અને અસિદ્ધત્વ એ બે પ્રકાર હોય છે કારણ કે અહીં અયોગીપણું હોવાથી લેશ્યા હોતી નથી. ૧૯૪.

આ પ્રમાણે ઔદયિક ભાવના ઉત્તર ભેદો ગુણઠાણે કહ્યા. હવે ઔપશમિક ભાવના બે ભેદ ગુણસ્થાનો વિષે કહેવાય છે. ૧૯૫.

સમ્યકત્વમૌપશમિકમેકં તુર્યાદિપંચકે ।
 તાદક્સમ્યકત્વચારિત્રે નવમાદિત્રયે પુનઃ ॥ ૧૯૬ ॥
 ચારિત્રમૌપશમિકં નવમાદિગુણત્રયે ।
 શાસ્ત્રાંતરેષુ યત્પ્રોક્તં કૈશ્ચિત્તેષાં મતં હ્યદઃ ॥ ૧૯૭ ॥
 યેષાં મતે તુ નવમે દશમે ચ ગુણાસ્પદે ।
 મિશ્રોત્થં સ્યાદ્વ્રતં કૃત્સ્નં તન્મોહાનુપશાંતિતઃ ॥ ૧૯૮ ॥
 તન્મતે ત્વૌપશમિકં વ્રતમેકાદશે ગુણે ।
 પૂર્વે તુ મન્વતે સદ્વ-ત્સત્સામીપ્યાદનાગતં ॥ ૧૯૯ ॥
 ઇત્યૌપશમિકૌ ભાવૌ ગુણસ્થાનેષુ ભાવિતૌ ।
 પ્રતિભેદા વિભાવ્યંતે ક્ષાયિકસ્ય ગુણેષ્વથ ॥ ૨૦૦ ॥
 સમ્યક્ત્વં ક્ષાયિકં પ્રોક્તં તુરીયાદિગુણાષ્ટકે ।
 ક્ષીણમોહે ચ ચારિત્ર-સમ્યક્ત્વે ક્ષાયિકે ઉભે ॥ ૨૦૧ ॥
 લબ્ધયઃ પંચ દાનાઘાઃ કેવલે જ્ઞાનદર્શને ।
 તથા સમ્યક્ત્વચારિત્રે નવેત્યંત્યગુણદ્વયે ॥ ૨૦૨ ॥

ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ રૂપ ભેદ ચોથાથી પાંચ (ચોથાથી આઠમા સુધીના) ગુણસ્થાનક સુધી હોય છે અને ઉપશમભાવનું સમકિત અને ચારિત્ર એ નવમાથી ત્રણ (૯-૧૦-૧૧) ગુણઠાણે હોય છે. ૧૯૬.

નવમાદિ ત્રણ ગુણસ્થાને બીજા શાસ્ત્રોમાં ઔપશમિક ચારિત્ર કહેલ છે. તેમના મતે આ હકીકત સમજવી. ૧૯૭.

પરંતુ જેમના મતે નવમે, દશમે ગુણસ્થાને ક્ષયોપશમ ભાવનું ચારિત્ર કહ્યું છે તે સમગ્ર ચારિત્ર મોહનો ઉપશમ કરેલો ન હોવાથી કહ્યું છે. ૧૯૮.

તેમના મત પ્રમાણે ઔપશમિક વ્રત અગીયારમા ગુણસ્થાનકે હોય છે પહેલાં તો સત્સામીપ્યથી અનાગત માનવામાં આવ્યું હતું. ૧૯૯.

આ પ્રમાણે ઔપશમિક ભાવો ગુણસ્થાનકમાં ભાવિત કરેલ છે. હવે ક્ષાયિક ગુણના અન્ય ભેદો કહેવામાં આવે છે. ૨૦૦.

ચતુર્થાદિ ગુણાષ્ટકમાં સમ્યક્ત્વને ક્ષાયિક કહ્યું છે. ક્ષીણમોહમાં ચારિત્ર તથા સમ્યક્ત્વને ક્ષાયિક કહેલ છે. ૨૦૧.

છેલ્લા બે ગુણ સ્થાનકે પાંચ દાનાદિ લબ્ધિ, કેવલજ્ઞાન, કેવલદર્શન, સમ્યક્ત્વ, અને ચારિત્ર

ઇત્યેવં ક્ષાયિકા ભેદા ગુણસ્થાનેષુ ભાવિતાઃ ।
 પારિણામિકભાવસ્ય પ્રતિભેદાનથ બ્રુવે ॥ ૨૦૩ ॥
 અભવ્યત્વં ચ ભવ્યત્વં તથા જીવત્વમિત્યમી ।
 મિથ્યાદૃષ્ટિગુણસ્થાને ભાવાઃ સ્યુઃ પારિણામિકાઃ ॥ ૨૦૪ ॥
 દ્વિતીયાદિક્ષીણમોહ-પર્યંતેષુ ગુણેષુ ચ ।
 સ્યાતાં જીવત્વભવ્યત્વે અભવ્યત્વવિનાકૃતે ॥ ૨૦૫ ॥
 સ્યાદેકમેવ જીવત્વં ચરમે ચ ગુણદ્વયે ।
 સપ્રભેદા ગુણસ્થાનેષ્વેવં ભાવાઃ પ્રરૂપિતાઃ ॥ ૨૦૬ ॥
 કથં ન નનુ ભવ્યત્વ-ભાવોતિમગુણદ્વયે ।
 નિર્વાણગમનાર્હો હિ ભવ્યોઽર્હદ્વિર્યતઃ સ્મૃતઃ ॥ ૨૦૭ ॥
 અત્રોચ્યતે-પ્રત્યાસન્ભાવિસિદ્ધા-વસ્થાયાં તદભાવતઃ ।
 અત્રાપિ ભવ્યત્વાભાવઃ શાસ્ત્રકૃદ્ધિર્વિવક્ષિતઃ ॥ ૨૦૮ ॥
 યદ્વાઽપરેણ કેનાપિ હેતુના ન વિવક્ષિતં ।
 ભવ્યત્વમિહ શાસ્ત્રેષુ નોક્તમસ્માભિરપ્યતઃ ॥ ૨૦૯ ॥
 સાન્નિપાતિકભાવોઽથ ગુણસ્થાનેષુ ભાવ્યતે ।
 અનેકથા સ ચ યથા ગુણસ્થાનં પરાપરૈઃ ॥ ૨૧૦ ॥

એ નવ પ્રકાર કહેલ છે. ૨૦૨.

આ પ્રમાણે ગુણ સ્થાનમાં ક્ષાયિકના ભેદો ભાવિત કરેલ છે. હવે પારિણામિક ભાવના ભેદોનું કથન કરાય છે. ૨૦૩.

મિથ્યાદૃષ્ટિ ગુણસ્થાને અભવ્યત્વ અને ભવ્યત્વ તથા જીવત્વ એ રીતે ત્રણ પ્રકારે પારિણામિક ભાવ થાય છે. ૨૦૪.

દ્વિતીયાદિ ક્ષીણમોહ પર્યંતના ગુણ સ્થાનમાં અભવ્યત્વ વિના જીવત્વ અને ભવ્યત્વ હોય છે. ૨૦૫.

છેલ્લા બે ગુણઠાણે એક જીવત્વ જ હોય છે. આ પ્રમાણે ઉત્તરભેદો સહિત ગુણસ્થાનોમાં પાંચ ભાવો કહ્યા. ૨૦૬.

પ્રશ્ન : ‘ભવ્યત્વ છેલ્લા બે ગુણઠાણે કેમ કહ્યું નથી ? કારણ કે તીર્થંકરોએ ભવ્યનો અર્થ નિર્વાણ ગમનને યોગ્ય કહેલ છે.’ ૨૦૭.

ઉત્તર : ‘સિદ્ધાવસ્થા અતિ નજીકમાં પ્રાપ્ત થવાની હોવાથી ભવ્યત્વની અપેક્ષા ન હોવાથી અહીં પણ ભવ્યત્વનો અભાવ શાસ્ત્રકારોએ કહેલો છે. ૨૦૮.

અથવા બીજા કોઈ પણ હેતુથી ભવ્યત્વની વિવક્ષા શાસ્ત્રમાં એ બે ગુણઠાણે કરી નથી તેથી અમે પણ કહેલ નથી.’ ૨૦૯.

હવે સાન્નિપાતિક ભાવને ગુણસ્થાનોમાં કહેવાય છે. તે ભાવ ગુણસ્થાનોના પરાપરપણાથી

યાવતાં યત્ર ભાવાનાં ભેદા યાવત ઈરિતાઃ ।
 તેષાં તત્ર ગુણસ્થાને કૃતે સંકલને સતિ ॥ ૨૧૧ ॥
 સ્યાત્તાવન્દેદનિષ્પત્તો ભાવોઽયં સાન્નિપાતિકઃ ।
 નામગ્રાહં ગુણસ્થાનેષ્વેષોઽથ પરિભાવ્યતે ॥ ૨૧૨ ॥
 મિથ્યાદષ્ટાવૌદયિક-ભાવા યથૈકવિંશતિઃ ।
 દશ ક્ષાયોપશમિક્કા-સ્ત્રયશ્ચ પારિણામિકાઃ ॥ ૨૧૩ ॥
 એવં ભાવાશ્ચતુસ્ત્રિંશ-જ્ઞાતાઃ સંકલિતાઃ સમે ।
 ચતુસ્ત્રિંશન્દેદજાત-સ્તતોઽત્ર સાન્નિપાતિકઃ ॥ ૨૧૪ ॥
 ભવેત્સાસ્વાદને ચૈષ દ્વાત્રિંશન્દેદભાવિતઃ ।
 ત્રયસ્ત્રિંશન્દેદજાતો મિશ્રે સ્યાત્સાન્નિપાતિકઃ ॥ ૨૧૫ ॥
 પંચત્રિંશન્દેદભૂતો ગુણસ્થાને તુરીયકે ।
 પંચમે ચ ચતુસ્ત્રિંશ-ત્રતિભેદસમુદ્ભવઃ ॥ ૨૧૬ ॥
 પ્રમત્તે ચ ત્રયસ્ત્રિંશ-દ્ભેદજઃ સાન્નિપાતિકઃ ।
 અપ્રમત્તગુણસ્થાને ત્રિંશન્દેદસમુત્થિતઃ ॥ ૨૧૭ ॥
 સત્ત્રિંશતિભેદોત્થો ગુણસ્થાનેઽયમષ્ટમે ।
 નવમે ચ ગુણસ્થાને સોઽષ્ટાવિંશતિનિર્મિતઃ ॥ ૨૧૮ ॥
 સ સૂક્ષ્મસંપરાયે સ્યાદ્ દ્વાવિંશતિસમુદ્ભવઃ ।
 તથોપશાંતમોહેઽયં ભેદવિંશતિભાવિતઃ ॥ ૨૧૯ ॥
 ક્ષીણમોહેઽયમેકોન-વિંશતિપ્રતિભેદજઃ ।
 સ સયોગિનિ સર્વજ્ઞે ત્રયોદશભિદુદ્ભવઃ ॥ ૨૨૦ ॥

અનેક પ્રકારે થાય છે. ૨૧૦.

પરંતુ પાંચ મૂળભાવના ઉત્તર ભેદો જે જે ગુણસ્થાને જેટલો જેટલા કહ્યા છે, તેનો સરવાળો કરવાથી સાન્નિપાતિક ભાવના ઉત્તરભેદની સંખ્યા આવી શકશે. એટલા માટે નામગ્રહણપૂર્વક સાન્નિપાતિક ભાવો, ગુણસ્થાનોમાં વિચારાય છે. ૨૧૧-૨૧૨.

મિથ્યાદષ્ટિ ગુણઠાણે ઔદયિક ભાવના ૨૧, ક્ષાયોપશમિક ભાવના ૧૦, પારિણામિક ભાવના ૩ એમ કુલ ૩૪ ઉત્તરભેદ થાય છે, તેથી પહેલે ગુણઠાણે સાન્નિપાતિક ભાવના ૩૪ ભેદ હોય છે. ૨૧૩-૨૧૪.

સાસ્વાદનમાં ૩૨, મિશ્રમાં ૩૩, ચોથે ગુણસ્થાને ૩૫, પાંચમે ૩૪, પ્રમત્તે ૩૩, અપ્રમત્ત ગુણસ્થાને ૩૦, આઠમે ૨૭, નવમે ૨૮, સૂક્ષ્મસંપરાયે ૨૨, ઉપશાંતમોહે ૨૦, ક્ષીણમોહે ૧૮, સયોગી સર્વજ્ઞ ગુણસ્થાનકે ૧૩, અને અયોગી ગુણસ્થાને બાર ભેદ સાન્નિપાતિક ભાવના હોય છે. આ બધા ભેદો પૂર્વે કહી ગયા પ્રમાણે સમજવા. ૨૧૫-૨૨૧.

અયોગિનિ દ્વાદશભિર્ભેદૈઃ સ્યાત્સાત્રિપાતિકઃ ।

જ્ઞેયા ભેદાસ્તુ સર્વેડમી સર્વત્રોક્તાનુસારતઃ ॥ ૨૨૧ ॥

અત્ર નવમદશમયોગુણસ્થાનયોરૌપશમિકચારિત્રાંગીકારપક્ષે દ્વાવૌપશમિકૌ ભાવૌ, અન્યથા ત્વેક એવેતિ જ્ઞેયં.

ચતુર્ભંગ્યાથ ભાવ્યંતે ભાવા ઔદયિકાદયઃ ।

સાઘંત ૧ સાઘનંતા ૨ ના-દિસાંતા ૩ નાઘનંતકાઃ ૪ ॥ ૨૨૨ ॥

ગત્યાદિરત્રૌદયિકઃ સાદિઃ સાંતો ભવેઘતઃ ।

નૃદેવતિર્યગ્નરક-ગતીનાં સાદિસાંતતા ॥ ૨૨૩ ॥

સાદિશ્ચાનંતં ઇત્યેષ ભંગસ્ત્વત્ર ન સંભવેત્ ।

સાદિકાનાં ગતીનાં ય-દનંતત્વમસંભવિ ॥ ૨૨૪ ॥

અનાદયોડપિ મિથ્યાત્વા-દય ઔદયિકાશ્ચ યે ।

ભવ્યાનાશ્રિત્ય વિજ્ઞેયા-સ્તેડત્ર ભંગે તૃતીયકે ॥ ૨૨૫ ॥

અભવ્યાપેક્ષયા ત્વેતે ભાવ્યા ભંગે તુરીયકે ।

ભાવનૈવં કષાયાદિ-ભાવાનાં ક્રિયતે યથા ॥ ૨૨૬ ॥

અહીં નવમા દશમા ગુણસ્થાને ઔપશમિક ચારિત્ર અંગીકાર કરનારના પક્ષથી બે ઔપશમિક ભાવ હોય છે, અન્યથા એક હોય છે એમ સમજવું.

ગુણસ્થાન સંખ્યા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪
ગુણસ્થાન નામ	મિ.	સા.	મિ.	અ.	દે.	પ્ર.	અપ્ર.	નિ.	અનિ.	સૂક્ષ્મ	ઉપ	ક્ષીણ	સ.	અ.
ક્ષાયોપશમિક ભેદ	૧૦	૧૦	૧૨	૧૨	૧૩	૧૪	૧૪	૧૩	૧૩	૧૩	૧૨	૧૨	૦	૦
ઔદયિક ભેદ	૨૧	૨૦	૧૮	૧૮	૧૭	૧૫	૧૨	૧૦	૧૦	૪	૩	૩	૩	૨
ઔપશમિક ભેદ	૦	૦	૦	૧	૧	૧	૧	૧	૨ અથવા ૧	૨ અથવા ૧	૨	૦	૦	૦
ક્ષાયિક ભેદ	૦	૦	૦	૧	૧	૧	૧	૧	૧	૧	૧	૨	૮	૮
પારિજ્ઞામિક ભેદ	૩	૨	૨	૨	૨	૨	૨	૨	૨	૨	૨	૨	૧	૧
સાત્રિપાતિક ભેદ	૩૪	૩૨	૩૩	૩૫	૩૪	૩૩	૩૦	૨૭	૨૮ અથવા ૨૭	૨૨ અથવા ૨૧	૨૦	૧૮	૧૩	૧૨

હવે ઔદયિક ભાવ ચતુર્ભંગીવડે કહેવાય છે-૧. સાદિ સાંત, ૨. સાદિ અનંત, ૩. અનાદિ સાંત અને ૪. અનાદિ અનંત. ૨૨૨.

અહીં ગતિ આદિ ઔદયિકભાવ સાદિ સાંત હોય છે, કારણ કે નર, દેવ તિર્યક્ અને નરકગતિની સાદિ સાંતતા છે. ૨૨૩.

સાદિ અનંત ભંગ અહીં સંભવતો જ નથી, કારણકે ગતિનું સાદિ પશું છે તેથી તેનું અનંત પશું અસંભવિત છે. ૨૨૪.

મિથ્યાત્વાદિ ઔદયિક ભાવ ભવ્યોને આશ્રયીને અનાદિ સાંત જાણવા. અને અભવ્યોને

વેદત્રયં ચ મિથ્યાત્વં કષાયાણાં ચતુષ્ટયં ।
 લેશ્યાશ્ચ ષડસિદ્ધત્વ-મજ્ઞાનાસંયમાવપિ ॥ ૨૨૭ ॥
 અમી ઔદયિકાઃ સપ્ત-દશ ભવ્યવ્યપેક્ષયા ।
 ભંગે તૃતીયે તુર્યે ચ ભંગેઽભવ્યવ્યપેક્ષયા ॥ ૨૨૮ ॥
 સમ્યક્ત્વમૌપશમિકં ચારિત્રમપિ તાદૃશં ।
 દ્વાવૌપશમિકાવેતૌ-કેવલં સાદિસાંતકૌ ॥ ૨૨૯ ॥
 આદિ સમ્યક્ત્વલાભે ય-ચ્છ્રેણ્યાં વેદમવાપ્યતે ।
 ચારિત્રમપ્યુપશમ-શ્રેણ્યામેવેદમાપ્યતે ॥ ૨૩૦ ॥
 તયોશ્ચાવશ્યપાતેન ભંગોઽત્ર પ્રથમઃ સ્થિતઃ ।
 તદાશ્રિત્યૌપશમિકં શૂન્યા ભંગાસ્ત્રયઃ પરે ॥ ૨૩૧ ॥
 ચારિત્રં ક્ષાયિકમથ દાનાદિલબ્ધિપંચકં ।
 આશ્રિત્ય ક્ષાયિકો ભાવો ભંગે સ્યાત્સાદિસાંતકે ॥ ૨૩૨ ॥
 તથોક્તં મહાભાષ્યે-સમ્પત્તચરિતાઈ સાઈસતો યે ઉવસમિઓ ।
 દાણાફલલ્હિપણગં ચરણં પિ અ ખાઈઓ ભાવો ॥ ૨૩૨A ॥
 નનુ ચારિત્રમસ્ત્યેવ સિદ્ધસ્યાપીતિ તત્કથં ।
 તત્સાધનંતે ભંગે સ્યાદત્રાકર્ણયતોત્તરં ॥ ૨૩૩ ॥

આશ્રયીને અનાદિ અનંત જાણવા કષાયાદિ ભાવોની નીચે મુજબ છે. ૨૨૫-૨૨૬.

ત્રણ વેદ, મિથ્યાત્વ, ૪ કષાય, ૬ લેશ્યા, અસિદ્ધત્વ અજ્ઞાન અને અસંયમ રૂપ ૧૭ ઔદયિક ભાવ ભવ્યની અપેક્ષાએ ત્રીજા ભંગમાં અને અભવ્યની અપેક્ષાએ ચોથા ભંગમાં જાણવા. ૨૨૭-૨૨૮.

ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્ર એ બન્ને કેવળ સાદિસાંત જ સમજવા. ૨૨૯.

કારણ કે આદિ સમ્યક્ત્વના લાભ વખતે અને ઉપશમ શ્રેણિ માંડતી વખતે ઉપશમ ભાવનું સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થાય છે. અને ચારિત્ર પણ ઉપશમ ભાવનું ઉપશમ શ્રેણિમાં જ પ્રાપ્ત થાય છે. ૨૩૦.

ઉપશમભાવમાંથી જીવનું અવશ્ય પતન થતું હોવાથી તેમાં સાદિ સાંત ભાંગો જ ઘટે છે. બાકીના ત્રણ નહિ. ૨૩૧.

ક્ષાયિક ભાવમાં ક્ષાયિક ચારિત્ર અને દાનાદિ લબ્ધિ પંચકને આશ્રયીને ક્ષાયિકભાવ સાદિ સાંત ભાંગે છે. ૨૩૨.

મહાભાષ્યમાં કહ્યું છે કે-‘ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ અને ચારિત્ર અને ક્ષાયિક ભાવની દાનાદિ પાંચ લબ્ધિ અને ચારિત્ર સાદિ સાંત ભાંગે છે.’ ૨૩૨. A.

પ્રશ્ન : સિદ્ધને પણ ચારિત્ર હોય છે એમ કહેલ છે, તો ક્ષાયિકભાવનું ચારિત્ર સાદિ અનંત ભાંગે હોવું જોઈએ ? ૨૩૩.

ન ચરિત્રી નાચરિત્રી ન ચરિત્રાચરિત્ર્યપિ ।

સિદ્ધા એવંવિધાઃ પ્રોક્તાઃ પંચમાંગે જિનેશ્વરૈઃ ॥ ૨૩૪ ॥

‘સિદ્ધે નો ચરિતી’ ઇત્યાદિ ચ તત્સૂત્રં.

સમ્યક્ત્વં ક્ષાયિકમથ કેવલે જ્ઞાનદર્શને ।

ઇત્યેતત્રયમાશ્રિત્ય ક્ષાયિકઃ સાદ્યનંતકઃ ॥ ૨૩૫ ॥

શેષૌ તુ ભંગકાવત્ર શૂન્યાવેવ સ્થિતાવુભૌ ।

અનાદિસાંતોઽનાદ્યંતઃ ક્ષાયિકઃ સંભવેત્ર યત્ ॥ ૨૩૬ ॥

ઇચ્છંતિ સિદ્ધસ્યાપ્યન્યે ચારિત્રં લબ્ધિપંચકં ।

સિદ્ધત્વેઽપિ હિ નિર્મૂલ-મેતદાવરણક્ષયાત્ ॥ ૨૩૭ ॥

એષામાવરણાભાવે-ઽપ્યસત્ત્વં યદિ કલ્પ્યતે ।

ક્ષીણમોહાદિકેષ્વેવં તદભાવઃ પ્રસજ્યતે ॥ ૨૩૮ ॥

તદેતન્મતમાશ્રિત્ય ચારિત્રે લબ્ધિપંચકે ।

સિદ્ધેષુ સ્વીકૃતે સાદ્ય-નંતઃ સ્યાત્ક્ષાયિકઃ પરં ॥ ૨૩૯ ॥

શેષા ભંગાસ્ત્રયઃ શૂન્યાઃ ક્ષાયિકસ્યાપ્યપેક્ષયા ।

ભંગવ્યવસ્થા ક્રિયતે ક્ષાયોપશમિકેષ્વથ ॥ ૨૪૦ ॥

છાદ્યસ્થિકાનિ જ્ઞાનાનિ ચત્વાર્યાશ્રિત્ય નિશ્ચિતં ।

ક્ષાયોપશમિકો ભાવઃ સાદિઃ સાંત ઇતિ સ્મૃતઃ ॥ ૨૪૧ ॥

ઉત્તર : સિદ્ધને ન ચરિત્રી, ન અચરિત્રી, ન ચરિત્રાચરિત્રી-એવા પ્રકારના પાંચમા અંગમાં શ્રી જિનેશ્વરે કહેલા છે. ૨૩૪.

“સિદ્ધે નો ચરિતી” ઈત્યાદિ તે વિષયનું સૂત્ર છે.

ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ અને કેવળજ્ઞાન તથા કેવળ દર્શન એ ત્રણ ભેદને આશ્રયીને ક્ષાયિકભાવ સાદિ અનંત ભાંગે છે. ૨૩૫.

બાકીના બે ભંગ આ ભાવમાં શૂન્ય છે, કારણ કે અનાદિ સાંત અને અનાદિ અનંત એ બન્ને ભાંગા ક્ષાયિકભાવમાં સંભવતા નથી. ૨૩૬.

અન્ય આચાર્યો સિદ્ધને પણ ચારિત્ર અને દાનાદિ લબ્ધિપંચક માને છે, કેમકે સિદ્ધત્વમાં એના આવરણોનો સમૂળ નાશ થયેલો છે. ૨૩૭.

અને એના આવરણનાં અભાવ આદિમાં પણ જો તે હોવા છતાં અસત્ માનીએ તો ક્ષીણમોહ આદિમાં પણ તેનો અભાવ પ્રાપ્ત થશે. ૨૩૮.

એમના મતને આશ્રયીને ચારિત્ર અને દાનાદિ લબ્ધિ પંચક, સિદ્ધમાં સ્વીકારીએ તો તે છ પ્રકારનો ક્ષાયિકભાવ પણ સાદિ અનંત ભાંગે ગણી શકાય. ૨૩૯.

એટલે બાકીના ત્રણે ભંગ ક્ષાયિકની અપેક્ષાએ શૂન્ય ગણાય. હવે ક્ષાયોપશમિકને આશ્રયીને ભંગ વ્યવસ્થા કહેવાય છે. ૨૪૦.

છાદ્યસ્થિક ચાર જ્ઞાનને આશ્રયીને ક્ષાયોપશમિક ભાવ સાદિ સાંત જ કહેલો છે. ૨૪૧.

ભંગો દ્વિતીયઃ શૂન્યોઽત્રાપ્યેષાં સમ્યકત્વસંશ્રયાત્ ।
 યદુત્પાતોતંત્ર પુનર્મિથ્યાત્વે કેવલેઽપિ ચ ॥ ૨૪૨ ॥
 મત્યજ્ઞાનશ્રુતાજ્ઞાને સ્યાતાં ભવ્યવ્યપેક્ષયા ।
 અનાદિસાંતે તુર્યે ચ ભંગેઽભવ્યવ્યપેક્ષયા ॥ ૨૪૩ ॥
 ક્ષાયોપશમિકોઽચક્ષુર્દર્શનાપેક્ષયા ભવેત્ ।
 ભંગે તૃતીયે ભવ્યના-મભવ્યાનાં તુરીયકે ॥ ૨૪૪ ॥
 વિભંગજ્ઞાનમવધિ-ચક્ષુષી કિલ દર્શને ।
 દાજ્ઞાદ્યા લબ્ધયઃ પંચ સંયમૌ દેશસર્વતઃ ॥ ૨૪૫ ॥
 સમ્યકત્વમેષામિત્યેકા-દશાનાં ચ વ્યપેક્ષયા ।
 ક્ષાયોપશમિકો ભાવઃ સાદ્યંતઃ કેવલં ભવેત્ ॥ ૨૪૬ ॥

વિશેષાવશ્યકસૂત્રવૃત્ત્યોસ્તુ કેનાપિ હેતુના ષણ્ણામેવ ક્ષાયોપશમિકાનાં ભંગકવ્ય-
 વસ્થોક્તા, તતઃ શેષાણામચક્ષુર્દર્શનાદીનાં દ્વાદશાનાં યથાસંભવમસ્માભિર્લિખિતેતિ જ્ઞેયં.

પારિણામિકભાવોઽપિ સર્વપુદ્ગલગોચરઃ ।
 સાદિઃ સાંતંત્ર વિજ્ઞેયઃ પર્યાયપરિવૃત્તિતઃ ॥ ૨૪૭ ॥
 શૂન્ય એવ ભવેદ્ભંગો દ્વિતીયોઽત્રાપિ પૂર્વવત્ ।
 સાદીનાં દ્વ્યણુકાદીનાં હ્યનંતત્વમસંભવિ ॥ ૨૪૮ ॥
 તથા ભવતિ ભવ્યત્વમાશ્રિત્ય પારિણામિકઃ ।
 અનાદિસાંતઃ સિદ્ધા હિ નાભવ્યા ન ચ ભવ્યકાઃ ॥ ૨૪૯ ॥

બીજો ભાંગો અહીં પણ શૂન્ય સમજવો. કારણ કે તે (જ્ઞાનો) ની ઉત્પત્તિ સમક્તિને આશ્રયીને છે. અને તેનો અંત પાછો મિથ્યાત્વે જાય ત્યારે અથવા કેવળજ્ઞાન પામે ત્યારે થાય છે. ૨૪૨.

મતિ અજ્ઞાન અને શ્રુતઅજ્ઞાન ભવ્યની અપેક્ષાએ અનાદિ સાંત છે અને અભવ્યની અપેક્ષાએ અનાદિ અનંત છે. ૨૪૩.

અચક્ષુદર્શન સંબંધી ક્ષાયોપશમિક ભાવ ભવ્યોને ત્રીજે ભાંગે છે અને અભવ્યોને ચોથે ભાંગે છે. ૨૪૪.

વિભંગજ્ઞાન, અવધિ તથા ચક્ષુદર્શન, દાનાદિ પાંચ લબ્ધિ, દેશવિરત્તિ, સર્વવિરત્તિ તથા સમ્યક્ત્વ -એ અગ્યાર પ્રકારને અંગે ક્ષાયોપશમિકભાવ કેવળ સાદિ સાંત ભાંગે છે. ૨૪૫-૨૪૬.

વિશેષાવશ્યક સૂત્ર અને તેની વૃત્તિમાં કોઈ કારણસર ક્ષાયોપશમિકના છ પ્રકારની જ ભંગ વ્યવસ્થા કહી છે (એટલે અમે છ ભેદની વિવક્ષા તે પ્રમાણે કહી છે.) અને બાકીના અચક્ષુ દર્શનાદિ બાર પ્રકારની ભંગ વ્યવસ્થા યથાસંભવ અમે લખી છે એમ સમજવું.

પારિણામિક ભાવ કે જે સર્વ પુદ્ગલ વિષયક છે, તે પર્યાયની પરાવૃત્તિથી સાદિ સાંત છે. ૨૪૭.

બીજા ભંગ અહીં પણ પૂર્વવત્ શૂન્ય છે, કારણ કે દ્વ્યણુકાદિ સ્કંધો સાદિ છે, તેથી અનંત ન હોઈ શકે. ૨૪૮.

ભવ્યત્વ આશ્રયી પારિણામિક ભાવ અનાદિ સાંત ભાંગે છે, કારણ કે સિદ્ધો અભવ્ય પણ નથી

તથોક્તં-‘સિદ્ધે ન ભવ્યે નો અભવ્યે’ ઇતિ.

અભવ્યત્વં ન જીવત્વં ચાશ્રિત્યાનાદ્યનંતકઃ ।

સ્યાત્પારિણામિકો ભાવો-ડનયોર્યન્નોદ્ભવક્ષયૌ ॥ ૨૫૦ ॥

એવમુક્તચતુર્ભંગ્યા યા ભાવાનામવસ્થિતિઃ ।

સા ભાવકાલ ઇત્યુક્તો મહાભાષ્યપ્રણેતૃભિઃ ॥ ૨૫૧ ॥

સાઈસપજ્ઞવસિઓ ચઉભંગવિભાગભાવણા એથ ।

ઉદય્યાઈયાણં તં જાણસુ ભાવકાલં તુ ॥ ૨૫૨ ॥

ઈત્યાદ્યર્થતો વિશેષાવશ્યકસૂત્રવૃત્ત્યોઃ ।

ભાવાનાં ભગવદુપજ્ઞશાસ્ત્રદૃષ્ટ્યા, દિગ્માત્ર ગદિતમિહાતિમાત્રતુષ્ટ્યા ।

પૂર્ણેડસ્મિન્નિતિ ગુણભાજિ ભાવલોકે, ગ્રંથોડયં સમુદવહત્સમાપ્તિલક્ષ્મીં ॥ ૨૫૩ ॥

વિશ્વાશ્ચર્યદકીર્તિકીર્તિવિજયશ્રીવાચકેન્દ્રાંતિષ-

દ્રાજશ્રીતનયોડતનિષ્ઠ વિનયઃ શ્રીતેજપાલાત્મજઃ ।

કાવ્યં યત્કિલ તત્ર નિશ્ચિતજગત્તત્ત્વપ્રદીપોપમે,

ષટ્ત્રિંશત્તમ એષ નિર્ભરરસઃ સર્ગઃ સમાપ્તઃ સુખં ॥ ૨૫૪ ॥

ઈતિ શ્રીલોકપ્રકાશે ષટ્ત્રિંશત્તમઃ સર્ગઃ સમાપ્તઃ ॥ શ્રીરસ્તુ ॥

અને ભવ્ય પણ નથી. ૨૪૯.

કહ્યું છે કે - “સિદ્ધ ભવ્ય પણ નથી. અભવ્ય પણ નથી.” ઈતિ.

અભવ્યત્વ અને જીવત્વને આશ્રયીને પારિણામિક ભાવ અનાદિ અનંત છે. કારણ કે એ બેનો ઉદ્ભવ કે ક્ષય નથી. ૨૫૦.

આ પ્રમાણે કહેલી ચતુર્ભંગીવડે ભાવોની જે અવસ્થિતિ કહી, તેને જ મહાભાષ્યના પ્રણેતાઓએ ભાવકાળ કહેલો છે. ૨૫૧.

તેમણે કહ્યું છે કે ઔદયિક આદિ ભાવોની સાદિ સપર્યવસિત આદિ ચતુર્ભંગીની વિચારણા તે જ ભાવકાલ છે. ૨૫૨.

ઈત્યાદિ અર્થથી વિશેષાવશ્યક સૂત્રવૃત્તિમાં કહેલ છે.

ભગવંતના કહેલા શાસ્ત્રની દૃષ્ટિથી અહીં અમે ભાવોનું દિશામાત્ર સ્વરૂપ અતિ હર્ષ વડે કહ્યું છે. ગુણના ભાજનરૂપ આ ભાવલોક પૂર્ણ થતાં આ ગ્રંથ પણ સમાપ્તિરૂપી લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત થાય છે. ૨૫૩.

વિશ્વને આશ્ચર્ય આપનાર છે કીર્તિ જેમની એવા શ્રીકીર્તિવિજય ઉપાધ્યાયના શિષ્ય અને રાજશ્રી અને તેજપાળના પુત્ર, વિનયવંત વિનયવિજયે કહેલા નિશ્ચિત એવા જગતના તત્ત્વને પ્રદર્શિત કરવામાં દિપકસમાન આ લોકપ્રકાશ ગ્રંથમાં નિર્ભર રસવાળો આ છત્રીશમો સર્ગ સુખપૂર્વક સમાપ્ત થયો છે. ૨૫૪.

॥ ઈતિ શ્રી લોકપ્રકાશે ૩૬ મો સર્ગ સમાપ્ત ॥

ભાવલોક સમાપ્ત

॥ अथ सप्तत्रिंशत्तमः सर्गः प्रारभ्यते ॥

पार्श्वशंखेश्वरोत्तंसं प्रणम्य परमेश्वरं ।
लोकप्रकाशग्रंथस्य करोम्युक्तार्थबीजकं ॥ १ ॥
मंगलाचरणं तावदभिधेयप्रयोजने ।
शिष्टप्रासादनौद्धत्य-त्यागो ग्रंथस्य नाम च ॥ २ ॥
अंगुलयोजनरज्जु-मल्याब्धिनिरूपणानि गुणकारः ।
भागाहृतिसंख्येया-संख्यानंतानि चादिमे सर्गे ॥ ३ ॥
द्रव्यक्षेत्रकालभाव-लोकानां नाममात्रतः ।
आख्याय धर्माधर्माभ्र-सिद्धाख्यातिर्द्वितीयके ॥ ४ ॥
द्वारैः सप्तत्रिंशता यैरुक्ताः संसारिणोगिनः ।
सर्गे तृतीयके तेषां द्वाराणामस्ति विस्तृतिः ॥ ५ ॥
पृथ्वीकायादयः सूक्ष्माः सर्गे तुर्येऽथ पंचमे ।
त एव बादराः षष्ठे तिर्य्यो द्वीन्द्रियादयः ॥ ६ ॥
मनुष्याः सप्तमे देवा अष्टमे नवमे पुनः ।
नारका दशमे जन्मसंवेधः सर्वदेहिनां ॥ ७ ॥
महाल्पबहुताकर्म-प्रकृतीनां च कीर्तनं ।
एकादशे पुद्गलास्ति-कायस्वरूपवर्णनं ॥ ८ ॥ इति द्रव्यलोकः ।

सर्ग ३७ भो

श्री શંખેશ્વરમંડન પરમ ઐશ્વર્યવાન્ શ્રી પાર્શ્વનાથ પરમાત્માને નમસ્કાર કરીને શ્રી લોકપ્રકાશ ગ્રંથનું બીજક-પૂર્વે કહી ગયેલ હકીકતની અનુક્રમશિકા કહું છું. ૧.

મંગલાચરણ, અભિધેય, પ્રયોજન, શિષ્ટ પ્રસાદન, ઉદ્ધતાઈનો ત્યાગ, ગ્રંથનું નામ. ૨.

અંગુલ-યોજન-રજ્જુ-પલ્લોપમ અને સાગરોપમનું સ્વરૂપ, ગુણાકાર, ભાગાકાર, સંખ્યેય, અસંખ્યેય, અને અનંતના પ્રકારો વિગેરે પ્રથમ સર્ગમાં કહું છું. ૩.

બીજા સર્ગમાં દ્રવ્યલોક, ક્ષેત્રલોક, કાળલોક અને ભાવલોકનું નામમાત્રથી જ વર્ણન અને ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશાસ્તિકાય અને સિદ્ધનું સ્વરૂપ બતાવેલું છે. ૪.

ત્રીજા સર્ગમાં જે ૩૭ દારોવડે સંસારી જીવોનું સ્વરૂપ બતાવવાનું છે, તે દારનું વિસ્તારથી સ્વરૂપ બતાવેલ છે. ૫.

ચોથા સર્ગમાં પૃથ્વીકાયાદિ પાંચ સૂક્ષ્મ સ્થાવરનું સ્વરૂપ કહું છે. પાંચમા સર્ગમાં પૃથ્વીકાયાદિ પાંચ બાદર સ્થાવરનું સ્વરૂપ કહું છે. છઠ્ઠા સર્ગમાં દ્વીન્દ્રિયાદિ તિર્ય્યોનું, સાતમા સર્ગમાં મનુષ્યોનું, આઠમા સર્ગમાં દેવોનું, નવમા સર્ગમાં નારકોનું અને દશમા સર્ગમાં સર્વ જીવોના જન્મનો સંવેધ કહ્યો છે. ૬-૯.

તેમજ દશમા સર્ગમાં મોટું અલ્પબહુત્વ અને કર્મપ્રકૃતિઓનું સ્વરૂપ કહું છે તથા અગ્યારમા

ક્ષેત્રલોકેઽથ લોકસ્ય સામાન્યેન નિરૂપણં ।
 દિશાં નિરૂપણં લોકે રજુલુકકીર્તનં ॥ ૯ ॥
 સંવર્તિતસ્ય લોકસ્ય સ્વરૂપં ચ નિદર્શનં ।
 મહત્તાયામસ્ય રત્ન-પ્રભાપૃથ્વીનિરૂપણાં ॥ ૧૦ ॥
 વ્યંતરાણાં નગરાદિ-સમૃદ્ધિપરિકીર્તનં ।
 ઇત્યાદિ દ્વાદશે સર્ગે સવિશેષં નિરૂપિતં ॥ ૧૧ ॥
 સ્વરૂપં ભવનેશાનાં તર્દિદ્રાણાં ચ વર્ણિતા ।
 સામાનિકાગ્રપત્યાદિ-સંપત્સર્ગે ત્રયોદશે ॥ ૧૨ ॥
 ચતુર્દશે ચ સપ્તાનાં નરકાણાં નિરૂપણં ।
 પ્રસ્તટસ્થિતિલેશ્યાયુ-વેદનાદ્યુક્તિપૂર્વકં ॥ ૧૩ ॥
 સર્ગે પંચદશે તિર્ય-ગ્લોકે દ્વીપાબ્ધિશંસનં ।
 જંબૂદ્વીપસ્ય જગતી-દ્વારતત્ત્વામિવર્ણનં ॥ ૧૪ ॥
 ક્ષેત્રસ્ય ભરતસ્યાથ વૈતાલ્યસ્ય ચ ભૂમૃતઃ ।
 સગુહસ્ય સકૂટસ્ય ગિરેર્હિમવતોઽપિ ચ ॥ ૧૫ ॥
 પદ્મદ્વસ્ય શ્રીદેવ્યા ગંગાદિસરિતામપિ ।
 દાઢાનગાંતરદ્વીપ-તદ્વાસિયુગ્મિવર્ણનં ॥ ૧૬ ॥

સર્ગમાં પુદ્ગલાસ્તિકાયના સ્વરૂપનું વર્ણન છે. આ રીતે ૧૧ સર્ગમાં દ્રવ્યલોક પૂર્ણ થાય છે ૮.

ક્ષેત્રલોકના બારમા સર્ગમાં સામાન્યથી ક્ષેત્રનું નિરૂપણ, દિશાનું નિરૂપણ, લોકમાં રજજુ અને ખંડનું સ્વરૂપ, સંવર્તિત લોકનું સ્વરૂપ અને તેની મહત્તા અને આયામ ઉપર દષ્ટાંત તથા રત્નપ્રભા વિગેરે પૃથ્વીનું નિરૂપણ, વ્યંતરોની નગરાદિ સમૃદ્ધિનું વર્ણન આ સર્વનું વિસ્તાર પૂર્વક નિરૂપણ કરેલ છે. ૯-૧૧.

તેરમા સર્ગમાં ભવનપતિનું સ્વરૂપ તથા તેના ઈન્દ્રોના નામ થતા તેના સામાનિક દેવો, અગ્રમહિષી વિગેરેની સંપદા વિસ્તારથી કહી છે. ૧૨.

ચૌદમા સર્ગમાં સાત નરકનું નિરૂપણ તેના પ્રસ્તર, દરેક પ્રસ્તરે શરીરસ્થિતિ, લેશ્યા, આયુ અને વેદના વિગેરેનું વર્ણન છે. ૧૩.

પંદરમા સર્ગમાં તિર્યક્લોકનું સ્વરૂપ અસંખ્યાત દ્વીપ-સમુદ્રનું વર્ણન, જંબૂદ્વીપની જગતિનું અને તેના દ્વારનું તેમજ તેના સ્વામીનું વર્ણન છે. આ સર્ગમાં વિજયદેવની ઋદ્ધિનું બહુ વિસ્તારથી વર્ણન છે. ૧૪.

સોળમા સર્ગમાં ભરતક્ષેત્ર, વૈતાલ્ય પર્વત, તેની ગુફાઓ તથા કૂટો, હિમવંતપર્વતો, પદ્મદ્રહ, શ્રીદેવી, ગંગા વિગેરે નદીઓ, લવણસમુદ્રમાં નીકળેલી બે પર્વતની આઠ દાઢાઓ, તેની ઉપર રહેલા અંતરદ્વીપો, તેમાં રહેલા યુગલિકો, હૈમવંત ક્ષેત્ર, તેમાં રહેલ વૃત્તવૈતાલ્ય, મહાહિમવંતપર્વત, તેની ઉપરના દ્રહમાંથી નીકળતી નદીઓ અને તેના પર રહેલ દ્રહ અને કૂટો, હરિવર્ષક્ષેત્ર, નિષધપર્વત,

તતો હૈમવતક્ષેત્ર-તદ્વૈતાદ્યાદ્રિવર્ણનં ।
 તતો મહાહિમવતઃ સરિચ્છુંગદ્વદસ્પૃશઃ ॥ ૧૭ ॥
 ક્ષેત્રસ્ય હરિવર્ષસ્ય નિષધાદ્રેશ્ચ વર્ણનં ।
 શીતાશીતોદયોઃ પંચ-દ્વદવત્યોશ્ચ ષોડશે ॥ ૧૮ ॥
 દેવકુરુત્તરકુરુ-પૂર્વાપરવિદેહકાઃ ।
 સામાન્યતશ્ચતુર્ધૈતિ, મહાવિદેહવર્ણનં ॥ ૧૯ ॥
 વિજયાનાં વક્ષસ્કારાં-તર્નદીનાં ચ કીર્તનં ।
 વિજયેષુ ચ વૈતાદ્ય-ષટ્કુંડનગરીસ્થિતિઃ ॥ ૨૦ ॥
 ગંધમાદનસન્માલ્ય-વતોશ્ચ ગજદંતયોઃ ।
 ઉત્તરાણાં કુરુણાં ચ વિસ્તરેણ નિરૂપણં ॥ ૨૧ ॥
 યમકાદ્યોદ્ધવાનાં ચ કાંચનક્ષમાભૂતામપિ ।
 જંબૂતરોઃ સકૂટસ્ય સાધિપસ્ય નિરૂપણં ॥ ૨૨ ॥
 સૌમનસવિદ્યુત્પ્રભ-ગજદંતનિરૂપણં ।
 સ્થિતિર્દેવકુરુણાં ચ વિચિત્રચિત્રભૂતોઃ ॥ ૨૩ ॥
 હાવાનાં કાંચનાદ્રીણાં તરોઃ શાલ્મલિનોઽપિ ચ ।
 ઇત્યાદિ વર્ણનં વ્યક્ત્યા સર્ગે સપ્તદશે કૃતં ॥ ૨૪ ॥
 મેરુશ્ચતુર્વનઃ કૂટ-મેખલાચૂલિકાદિયુક્ ।
 સામિષેકશિલશ્ચાષ્ટ-દશે સર્ગે નિરૂપિતઃ ॥ ૨૫ ॥

શીતા શીતોદા નદી અને પાંચ પાંચ દ્રહોનું વર્ણન છે. ૧૫-૧૮.

સત્તરમા સર્ગમાં દેવકુરુ અને ઉત્તર કુરુક્ષેત્ર, પૂર્વ અને પશ્ચિમ મહાવિદેહ, આ પ્રમાણે સામાન્યથી ચાર પ્રકારના મહાવિદેહનું વર્ણન, તેમાં રહેલા વિજયો, વક્ષસ્કાર પર્વતો, અંતર્નદીઓ, વિજયમાં રહેલ વૈતાદ્ય, તેના છ ખંડ અને મુખ્ય નગરીઓ, ગંધમાદન અને માલ્યવંત, ગજદંતોનું વર્ણન, ઉત્તરકુરુક્ષેત્રનું વિસ્તારથી નિરૂપણ. યમકાદ્રિ, દ્રહો, કંચનગિરિઓ, જંબૂવૃક્ષ તેના અધિપતિનું વર્ણન, સૌમનસ - વિદ્યુત્પ્રભ ગજદંતોનું વર્ણન, દેવકુરુ ક્ષેત્રનું વર્ણન, તેમાં રહેલા ચિત્ર અને વિચિત્ર પર્વતો, દ્રહો, કંચનગિરિઓ, શાલ્મલીવૃક્ષો વિગેરેનું વર્ણન છે. ૧૮-૨૪.

અઢારમા સર્ગમાં મેરુપર્વતનું વર્ણન, તેના ચાર વન, તેમાં આવેલા કૂટો, મેરુની ત્રણ મેખલા, ઉપર આવેલી ચૂલીકા અને પાંડુકવનમાં આવેલ તીર્થકરોના જન્માભિષેકની શિલાઓ અને સિંહાસનોનું વર્ણન છે. ૨૫

ઓગણીશમા સર્ગમાં નીલવંતપર્વત, તેની ઉપર કૂટો, દ્રહ, તેની અધિષ્ઠાયક દેવી, દ્રહમાંથી નીકળતી શીતા અને નારીકાંતા નદીનું નામમાત્ર વર્ણન રમ્યકુક્ષેત્ર, રુક્મિપર્વત, હૈરણ્યવંત ક્ષેત્ર શિખરીપર્વત, ઐરાવત ક્ષેત્ર, તેના છ ખંડ અને મધ્યની નગરી વગેરેનું વર્ણન, ક્ષેત્ર અને પર્વતાદિનું ઉત્તરદક્ષિણમાં સામ્યપણું, તેમજ સર્વ પર્વતો, કૂટો, વિદ્યાધરની શ્રેણીઓ, તે ઉપરના નગરો, કુલ

ગિરેર્નીલવતઃ કૂટ-હૃદદેવ્યાદિશાલિનઃ ।
 શીતાનારીકાંતયોશ્ચ નામમાત્રેણ વર્ણનં ॥ ૨૬ ॥
 ક્ષેત્રસ્ય રમ્યકાઘ્યસ્ય રુક્મિણોઽપિ ચ ભૂભૃતઃ ।
 હૈરણ્યવતવર્ષસ્ય ગિરેઃ શિખરિણોઽપિ ચ ॥ ૨૭ ॥
 ક્ષેત્રસ્યૈરવતાઘ્યસ્ય ષટ્કંડસ્ય પુરીસ્પૃશઃ ।
 વર્ણનં ચ ક્ષેત્રશૈલા-દીનાં સામ્યનિરૂપણં ॥ ૨૮ ॥
 સર્વાગ્રમદ્રિકૂટાનાં ચેતશ્રેણીપુરામપિ ।
 નંદીકુંડહૃદાદીનાં ચક્રિરત્નાર્હતામપિ ॥ ૨૯ ॥
 ચંદ્રસૂર્યગ્રહાદીનાં સઙ્ગબૂદ્ધીપવર્તિનાં ।
 એકોનવિંશે સર્ગેઽત્ર સર્વમિત્યાદિ વર્ણિતં ॥ ૩૦ ॥
 વિસ્તૃતા પંચભિદ્વરૈઃ સૂર્યેદ્વોર્મંડલાદિભિઃ ।
 ચારીતિર્ભયોગશ્ચ દિનવૃદ્ધિક્ષયાદિ ચ ॥ ૩૧ ॥
 ધ્રુવરાહોઃ પર્વરાહો-સ્તિથ્યુત્પત્તેશ્ચ શંસનં ।
 દારૈશ્ચ પંચદશભિર્નક્ષત્રાણાં નિરૂપણં ॥ ૩૨ ॥
 ઇત્યાદિ વિંશતિતમે સર્વે સર્ગે નિરૂપિતં ।
 એકવિંશેઽત્ર સર્ગેઽથ વર્ણનં લવણોદધેઃ ॥ ૩૩ ॥
 સશિખસ્ય સપાતાલ-કુંભસ્ય દ્વીપશાલિનઃ ।
 સુસ્થિતાદિસુરાઢ્યસ્ય ચંદ્રાર્કાદિદ્યુતિસ્પૃશઃ ॥ ૩૪ ॥ યુગ્મં
 ધાતકીકુંડકાલોદ-વર્ણનં પૂર્વવત્તતઃ ।
 દ્વાવિંશે વર્ણિતં સર્ગે પૃથક્ક્ષેત્રાદિકીર્ત્તનૈઃ ॥ ૩૫ ॥
 તથૈવ પુષ્કરાર્ઢ્યસ્ય માનુષોત્તરભૂભૃતઃ ।
 તોઽખિલનરક્ષેત્રે ક્ષેત્રશૈલાદિસંગ્રહઃ ॥ ૩૬ ॥

નદીઓ, પ્રપાતકુંડો, દ્રહો, ચક્રવર્તી, તેના રત્નો, અરિહંતો, તથા જંબૂદ્વીપવર્તી સૂર્ય, ચંદ્ર, ગ્રહાદિની એકંદર સંખ્યા વિગેરે સર્વ છે. ૨૬-૩૦.

વીશમા સર્ગમાં મંડલાદિ પાંચ દ્વારવડે સૂર્ય-ચંદ્રની ગતિની રીત વિસ્તારથી બતાવી છે અને તેની સાથે નક્ષત્રના યોગનું, દિનવૃદ્ધિ અને ક્ષયાદિનું, ધ્રુવરાહનું, અને પર્વરાહનું, તિથિની ઉત્પત્તિનું અને પંદર દ્વારોવડે નક્ષત્રોનું નિરૂપણ કરેલ છે. ૩૧-૩૨.

એકવીશમા સર્ગમાં લવણસમુદ્રનું, તેની શિખાનું પાતાલ-કળશાઓનું, એ સમુદ્રમાં રહેલા દ્વીપોનું, સુસ્થિતાદિ દેવનું અને ચંદ્ર-સૂર્યાદિ જ્યોતિષીઓનું વર્ણન કરેલું છે. ૩૩-૩૪.

બાવીશમા સર્ગમાં જુદા જુદા ક્ષેત્રાદિના નિરૂપણ પૂર્વક ધાતકીખંડનું અને કાલોદધિનું પૂર્વવત્ વર્ણન બતાવવામાં આવ્યું છે. ૩૫.

તેવીશમા સર્ગમાં પુષ્કરાર્ઢ્ય દ્વીપનું અને માનુષોત્તર પર્વતનું વર્ણન આપેલું છે. અને નરક્ષેત્ર

તતઃ શાશ્વતચૈત્યાનાં સર્વસંખ્યાનિરૂપણં ।
 ત્રયોવિંશેઽખિલં સર્ગે વિવિચ્યેત્યાદિ વર્ણિત ॥ ૩૭ ॥
 નૃક્ષેત્રાત્પરતશ્ચંદ્ર-સૂર્યાદિશ્રેણિકીર્તનં ।
 પુષ્કરાલ્બિક્ષીરવર-દ્વીપાલ્બ્યાદિનિરૂપણં ॥ ૩૮ ॥
 ક્રમાત્રંદીશ્વરદ્વીપ-ચૈત્યાદ્યાલ્બ્યાનવિસ્તૃતિઃ ।
 ઇત્યાદ્યુક્તં ચતુર્વિંશે સ્વયંભૂરમણાવધિ ॥ ૩૯ ॥
 પંચવિંશે સ્થિરચંદ્ર-જ્યોતિશ્ચક્રવ્યવસ્થિતિઃ ।
 ઋધ્ધર્વલોકેઽથ સૌધર્મે-શાનયોર્દેવલોકયોઃ ॥ ૪૦ ॥
 વિમાનાવલયઃ પુષ્પાવકીર્ણાશ્ચ યથાસ્થિતિઃ ।
 વિમાનમાનપ્રાસાદ-પરિપાટ્યઃ સભા અપિ ॥ ૪૧ ॥
 ઉત્પંદ્યતે યથા દેવો અભિષિચ્યંત એવ તે ।
 પૂજયંતિ યથા સિદ્ધાન્ યથા ભોગાંશ્ચ ભુંજતે ॥ ૪૨ ॥
 યાદૃક્સ્વરૂપાભાષાં ચ યાં ભાષંતે સુધાભુજઃ ।
 ભવંતિ દેવ્યો યાદૃશ્યઃ સેવંતે ચ રતં યથા ॥ ૪૩ ॥
 આહારો યાદૃગેષામુ-ચ્છ્વાસશ્ચ યાવદંતરઃ ।
 યથા મનુષ્યલોકેઽમી આયાંતિ સ્નેહયંત્રિતાઃ ॥ ૪૪ ॥
 પ્રેમ્ણા વશીકૃતા યાંતિ યાવતીષુ મહીષ્વધઃ ।
 મધ્યેમહર્દ્ધિકં યાંતિ યથાવધિદશો યથા ॥ ૪૫ ॥

(અઢીદ્વીપ) માં આવેલા સમસ્ત ક્ષેત્ર અને પર્વતાદિનો સંગ્રહ કરેલો છે, તેમ જ સર્વ શાશ્વત ચૈત્યોની સંખ્યાનું વિસ્તાર સાથે નિરૂપણ કર્યું છે. ૩૬-૩૭.

ચોવીશમા સર્ગમાં મનુષ્ય ક્ષેત્રની બહાર આવેલા સ્થિર જ્યોતિષી પૈકી સૂર્ય ચંદ્રની શ્રેણિનું વર્ણન કર્યું છે. તથા પુષ્કરવર સમુદ્ર, ક્ષીરવરદ્વીપ ક્ષીરવર સમુદ્ર વગેરેનું વર્ણન, અનુક્રમે આવતા નંદીશ્વરદ્વીપનું અને તે દ્વીપમાં આવેલા શાશ્વતા ચૈત્યોનું વિસ્તારથી વર્ણન અને અંતે સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર સુધીનું વર્ણન આપેલું છે. ૩૮-૩૯.

પચીશમા સર્ગમાં ચર અને સ્થિર એવા ચંદ્રાદિ જ્યોતિષીની વ્યવસ્થિતિનું સવિસ્તર વર્ણન છે.

છવીશમા સર્ગમાં ઉર્ધ્વલોકનું વર્ણન શરૂ થાય છે. તેમાં સૌધર્મ અને ઈશાન દેવલોકની હકીકત, તેના વિમાનોની શ્રેણિઓ, પુષ્પાવકીર્ણ વિમાનો, તેનું માન, તેનાં પ્રાસાદની અને સભાઓની પરિપાટી, નવો દેવ કેવી રીતે ઉત્પન્ન થાય ?, તેના અભિષેકની હકીકત, તેના વડે કરાતી સિદ્ધોની પૂજા, તેનાથી ભોગવાતા ભોગ, દેવોના સ્વરૂપનું વર્ણન, દેવો કેવી ભાષા બોલે છે ? દેવીઓના સ્વરૂપનું વર્ણન, તેની સાથેના વિલાસનું (કામકીડાનું) વર્ણન, તેમનો કેવા પ્રકારનો આહાર ? અને તેઓ આહાર અને શ્વાસોચ્છ્વાસ કેટલે અંતરે લે છે ? મનુષ્ય લોકમાં સ્નેહના આકર્ષણથી તેમનું આવવું, તેમના વશીકરણથી કેટલી નરક પૃથ્વી સુધી તેમનું જવું, મહર્દ્ધિક દેવસ્વરૂપ, તથા તેમના

લોકપાલાગ્રમહિષી-સામાનિકાદિશાલિનો: ।
 શક્તિસંપદ્ધિવરણં સૌધર્મેશાનનાથયો: ॥ ૪૬ ॥
 ષડ્વિંશતિતમે સર્ગે ઇત્યાદ્યખિલમીરિતં ।
 સપ્તવિંશે તત: સર્ગે તૃતીયતુર્યનાકયો: ॥ ૪૭ ॥
 વર્ણનં બ્રહ્મલોકસ્ય તમસ્કાયસ્ય મૂલત: ।
 કૃષ્ણારાજી તદ્વિમાન-લોકાંતિકસુધાભુજાં ॥ ૪૮ ॥
 સ્વર્ગસ્ય લાંતકસ્યાથ સકિલ્વિષિકનાકિન: ।
 જમાલેશ્ચરિતં શુક્રસહસ્રારાદિવર્ણનં ॥ ૪૯ ॥
 યાવદચ્યુતનાકસ્ય કીર્તનં રામસીતયો: ।
 ચરિતં તદનુ ગ્રૈવે-યકાનુત્તરવર્ણનં ॥ ૫૦ ॥
 તત: સિદ્ધશિલાખ્યાનં લોકાંતસ્ય ચ સંશનં ।
 ઇત્યાદિવર્ણનૈરેવં ક્ષેત્રલોક: સમાપિત: ॥ ૫૧ ॥ ઇતિ ક્ષેત્રલોક: ॥
 દિષ્ટલોકેઽથ કાલસ્ય યુક્તિવ્યક્તિર્મતદ્વયે ।
 ઋતૂનાં વર્ણનં ષણ્ણાં નિક્ષેપા: કાલગોચરા: ॥ ૫૨ ॥
 સમયાવલિકાક્ષુલ્લ-ભવાદિપરિકૌર્તનં ।
 ઘટીમુહૂર્તિવસ-પક્ષમાસાદિશંસનં ॥ ૫૩ ॥
 સૂર્યર્તુચંદ્રનક્ષત્રા-ભિવર્દ્ધિતાહ્વયા: ક્રમાત્ ।
 માસા વર્ષાણ્યથૈતેષા-મુપપત્યાદિવર્ણનં ॥ ૫૪ ॥

અવધિજ્ઞાનનું પ્રમાણ તથા લોકપાલ, અગ્રમહિષી (ઈન્દ્રાણી) સામાનિક વિગેરે દેવોથી શોભતા એવા સૌધર્મેન્દ્ર અને ઈશાનેન્દ્રની શક્તિ અને સંપત્તિનું વર્ણન વિગેરે આપેલું છે. ૪૦-૪૬.

સત્તાવીશમા સર્ગમાં ત્રીજા અને ચોથા દેવલોકનું વર્ણન, પાંચમા બ્રહ્મદેવલોકનું વર્ણન, તેને અંગે મૂળથી નીકળેલા તમસ્કાયનું, કૃષ્ણરાજનું અને તેના (કૃષ્ણરાજના) અંતરે રહેલા લોકાંતિકના વિમાનોનું વર્ણન, લાંતક દેવલોકનું વર્ણન, ત્રણ પ્રકારના કિલ્બિષિક દેવોનું વર્ણન, જમાલીનું ચરિત્ર, શુક્ર, સહસ્રારાદિ દેવલોકોનું યાવત્ અચ્યુત દેવલોક સુધીનું વર્ણન, રામ-સીતાનું ચરિત્ર, ગ્રૈવેયક અને અનુત્તર વિમાનોનું વર્ણન, ત્યારપછી સિદ્ધશિલાનું અને લોકાંતે રહેલા સિદ્ધોનું વર્ણન આપેલું છે. આ પ્રમાણે ૧૬ સર્ગમાં [૧૨ થી ૨૭ સુધીમાં] ક્ષેત્રલોક પૂર્ણ કરેલો છે. ૪૭-૫૧.

ત્રીજો કાળલોક :- ૨૮ મા સર્ગમાં કાળને દ્રવ્ય તરીકે માનવા સંબંધી બે મતને આશ્રયીને યુક્તિની સ્પષ્ટતા, છ ઋતુનું વર્ણન, કાળગોચર નિક્ષેપા, સમય, આવલી, ક્ષુલ્લકભવનું વર્ણન, ઘડી, મુહૂર્ત, દિવસ, પક્ષ, માસ વિગેરેનું વર્ણન, સૂર્ય, ઋતુ, ચંદ્ર, નક્ષત્ર અને અભિવર્દ્ધિત એમ પાંચ પ્રકારના માસ, વર્ષ અને તેની ઉપપત્તિનું વર્ણન, યુગની આદિ ક્યારે થાય ? દરેક યુગમાં આવતા માસ, ઋતુ, અયનો અને દિવસોનું પ્રમાણ, અધિકમાસ, અવમરાત્રિઓ અને વિષુવત્ની આવૃત્તિ કરણો ઋતુ, અયન અને નક્ષત્રાદિ સાથે ચંદ્રમાનો યોગ, તેના કરણો, સૂર્યના કરણો, બીજા બવાદિ

યુદસ્યાદિર્યુગે માસ-ત્વચનાનિ દિનાનિ ચ ।
 અધિમાસાવમરાત્રા-વૃત્તયો વિષુવંતિ ચ ॥ ૫૫ ॥
 કરણાન્યૃત્વચનાદે-ર્નક્ષત્રાનયનં વિધોઃ ।
 રવેશ્ચ કરણાન્યેષાં બવાદિકરણાન્યપિ ॥ ૫૬ ॥
 પૌરુષ્યાદિપરીમાણં તસ્માત્તિથ્યાદિનિશ્ચયઃ ।
 સર્ગેઽષ્ટાવિંશતિત્રમે ઇત્યાદિ યુગવર્ણનં ॥ ૫૭ ॥
 યુગોઽપ્તભૃત્યબ્દશત-સહસ્રાદિક્રમેણ ચ ।
 શ્રીર્ષપ્રહેલિકાંતાંક-સ્વરૂપપ્રતિપાદનં ॥ ૫૮ ॥
 અરત્રયસ્યાદદ્યસ્યાવ-સર્પિણ્યાં વર્ણનં સ્થિતેઃ ।
 કલ્પદ્યુગ્મિલોકાદે-રેકોનાત્રિંશ આદૃતં ॥ ૫૯ ॥
 અર્હતાં પદ્ધતિઃ સર્વા નિર્વાણાવધિ જન્મતઃ ।
 ઉક્તા ત્રિંશત્તમે સર્ગે એકત્રિંશે તતઃ પુનઃ ॥ ૬૦ ॥
 ચક્રિદિગ્વિજયઃ સંપન્નિધિરત્લાદિરસ્ય ચ ।
 સામાન્યતઃ શાર્દૂંગસીરિ-પ્રતિવિષ્ણવાદિકીર્તનં ॥ ૬૧ ॥
 સર્ગે દ્વાત્રિંશત્તમેઽથ સંક્ષેપાત્પ્રાગ્ભવાદિતઃ ।
 જિનાનાં વૃષભાદીનાં ચરિત્રસ્ય નિરૂપણં ॥ ૬૨ ॥
 એતસ્યામવસર્પિણ્યાં વર્ણનં જાતજન્મનાં ।
 ત્રયસિંશે ચક્રિવિષ્ણુબલદેવાદિસન્નૃણાં ॥ ૬૩ ॥

કરણો, પૌરુષી વિગેરેનું પરિમાણ તેનાવડે તિથિ આદિનો નિશ્ચય વિગેરે બતાવેલ છે. ૫૨-૫૭.

૨૮ મા સર્ગમાં યુગથી માંડીને સો, હજાર વિગેરેના ક્રમથી શ્રીર્ષપ્રહેલિકા સુધીના અંકોનું નિરૂપણ, અવસર્પિણીના પહેલા ત્રણ આરાનું વર્ણન તેમજ કલ્પવૃક્ષ અને યુગલિકાદિનું વર્ણન આપેલું છે. ૫૮-૫૯.

ત્રીશમા સર્ગમાં જિનેશ્વરોની જન્મથી માંડીને નિર્વાણ પર્યંતની સર્વ પરિસ્થિતિનું વિસ્તારથી વર્ણન કર્યું છે. ૬૦.

૩૧ મા સર્ગમાં ચક્રવર્તીના દિગ્વિજયની હકીકત, તેની સંપત્તિનું વર્ણન, નવનિધિ અને ચૌદ રત્નોનું વર્ણન તથા વાસુદેવ, બળદેવ અને પ્રતિવાસુદેવનું સામાન્ય વર્ણન આપેલું છે. ૬૧.

૩૨ મા સર્ગમાં ઋષભાદિ ચોવીસે જિનેશ્વરોનું પૂર્વભવથી માંડીને સંક્ષેપથી ચરિત્ર વર્ણવેલું છે. ૬૨.

૩૩ મા સર્ગમાં અવસર્પિણીમાં થયેલા ચક્રવર્તી, વાસુદેવ, બળદેવ વિગેરે સત્પુરુષોનું ચરિત્ર વર્ણવેલું છે. ૬૩.

અરસ્ય પંચમસ્યાથ સ્વરૂપેણ નિરૂપણં ।
 અરેઽસ્મિન્ પંચમે યે ચોદયાસ્તત્સૂરયશ્ચ યે ॥ ૬૪ ॥
 તેષાં નામાનિ સર્વાગ્ર-માચાર્યાદિમહાત્મનાં ।
 હ્યાતા તતોઽરકે ષઠે ધર્મોચ્છેદાદિકા સ્થિતિઃ ॥ ૬૫ ॥
 ગિરેઃ શત્રુંજયસ્યાથ વૃદ્ધિહાન્યાદિશંસનં ।
 બિલવાસિજનાવસ્થો-ત્સર્પિણ્યાં ચ તથોત્ક્રમાત્ ॥ ૬૬ ॥
 ષણ્ણામરાણાં પર્યાય-વૃદ્ધ્યાહ્યાનં યથાક્રમં ।
 એતદુત્સર્પિણીભાવિ-જિનચક્રયાદિકીર્તનં ॥ ૬૭ ॥
 ઇત્યાદિકં ચતુસ્ત્રિંશે સર્ગે સર્વં નિરૂપિતં ।
 પંચત્રિંશેઽથ પુદ્ગલ-પરાવર્ત્તશ્ચતુર્વિધઃ ॥ ૬૮ ॥
 ઔદારિકાદિકા કર્મણાંતા યા વર્ગણાશ્ચ ॥
 અનુભાગસ્પર્દ્ધકાનિ કર્મણાં પરમાણુષુ ॥ ૬૯ ॥
 એષાં સ્વરૂપં માનં ચા-તીતાનાગતકાલયોઃ ।
 સંપૂર્ણો દિષ્ટલોકોઽય-મિત્યાદિપરિકીર્તને ॥ ૭૦ ॥
 ભાવલોકેઽથ ભાવાનાં ષણ્ણાં સમ્યગ્નિરૂપણં ।
 સર્ગે ષટ્ત્રિંશ ઇત્યેવં ભાવલોકઃ સમર્થિતઃ ॥ ૭૧ ॥
 એભિર્વિચારૈર્મણિરત્સારૈઃ, પૂર્ણઃ સુવર્ણોઽદલંકૃતિશ્ચ ।
 સમૌક્તિકશ્રીર્વિબુધાદતોઽયં, ગ્રંથોઽસ્તુ સિદ્ધ્યૈ જિનરાજકોશઃ ॥ ૭૨ ॥
 અનાભોગો ભૂયાન્ન સદનુભવઃ શાસ્ત્રવિભવો,
 ન સામગ્રી તાદૃગ્ ન પટુધના વાક્યરચના ।

૩૪ મા સર્ગમાં આ પાંચમા આરાના સ્વરૂપનું નિરૂપણ અને તેમાં થનારા ઉદયો તથા આચાર્યોનું વર્ણન, તેમના નામો અને એ મહાત્માઓની કુલસંખ્યા બતાવી છે. ત્યાર પછી છઠ્ઠા આરાના પ્રારંભમાં થનારા તીર્થોચ્છેદાદિ સ્થિતિ, શત્રુંજયગિરિની વૃદ્ધિ-હાનિ અને છઠ્ઠા આરામાં બિલવાસી થનારા મનુષ્યાદિનું વર્ણન આપ્યું છે. તેમજ ઉત્સર્પિણીમાં ઉત્કૃષ્ટપણે થનારા જિન તથા ચક્રી વિગેરેનું વર્ણન આપવામાં આવ્યું છે. ૬૪-૬૭.

૩૫ મા સર્ગમાં ચાર પ્રકારના પુદ્ગલપરાવર્તનનું સ્વરૂપ, ઔદારિકથી માંડીને કર્મણ સુધીની આઠે વર્ગણાનું સ્વરૂપ, કર્મના પરમાણુઓમાં રહેલા અનુભાગના સ્પર્દ્ધકોનું સ્વરૂપ, અતીત, અનાગતકાળનું માન ઇત્યાદિ વર્ણન વડે દિષ્ટ (કાળ) લોક સંપૂર્ણ કરેલો છે. ૬૮-૭૦.

૩૬ મા સર્ગમાં ભાવલોકનું સ્વરૂપ આપેલું છે, તેમાં છ ભાવોનું સમ્યક્ પ્રકારે નિરૂપણ કર્યું છે ભાવલોક સમાપ્ત કર્યો છે. ૭૧.

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે સારભૂત વિચારરૂપ મણિરત્નોવડે પૂર્ણ, સુવર્ણના ઉદ્યત અલંકારવાળો

શ્રિયં સત્યપ્યેવં યદયમભજદ્ ગ્રંથનૃપતિઃ,
 કૃતી હેતુસ્તત્રોલ્લસતિ સુમનઃ કોવિદકૃપા ॥ ૭૩ ॥
 સંતઃ શાસ્ત્રસુધોર્મિધૌતરુચયો યે પૂર્ણચંદ્રાગજાઃ ।
 વંદ્યાસ્તેઽથ મયા કવિત્વકુમુદોલ્લાસેઽનવદ્યોદ્યમાઃ ।
 યેઽપિ દ્વેષસિતિત્વષોઽતિકઠિનાસ્તાન્વસ્તુતઃ સંસ્તુતાન્
 મન્યે પ્રસ્તુકાવ્યકાંચનકષાન્ સમ્યક્પરીક્ષાક્ષમાન્ ॥ ૭૪ ॥
 વિશ્વાશ્ચર્યદકીર્ત્તિકીર્તિવિજયશ્રીવાચકેંદ્રાંતિષ-
 દ્રાજશ્રીતનયોઽતનિષ્ઠ વિનયઃ શ્રીતેજપાલાત્મજઃ ।
 કાવ્યં યત્કિલ તત્ર નિશ્ચિતજગત્તત્ત્વે શ્રિતઃ પૂર્ણતાં
 સપ્તત્રિંશ ઉદીતચિદ્રવિરુચિઃ સર્ગોઃ નિસર્ગોઽજ્વલઃ ॥ ૭૫ ॥
 ॥ ઇતિ શ્રીલોકપ્રકાશે સપ્તત્રિંશત્તમઃ સર્ગ સમાપ્તઃ । તત્સમાપ્તૌ ચ સમાપ્તોઽયં
 શ્રીલોકપ્રકાશઃ ॥ શ્રીરસ્તુ ॥

(સારાવર્ણ અને અલંકારવાળો) મૌકિતિક (મુક્તિ) ની શોભાવાળો અને વિબુધજનોએ સ્વીકારેલો જિનરાજના કોશરૂપી આ ગ્રંથ, ભવ્યજનોની સિદ્ધિને માટે હો. ૭૨.

આ ગ્રંથમાં સદનુભવવાળો શાસ્ત્ર વિભવ નથી, ઘણે ઠેકાણે અનાભોગ (સ્ખલના) થયેલ હશે, તેવા પ્રકારની સામગ્રી નથી, તેમ જ એવી સુંદર વાક્ય રચના પણ નથી; તો પણ આ ગ્રંથરૂપી નૃપતિ જે શોભાને પામે છે તેમાં વિદ્વજજનોની કૃપા જ ઉત્તમ હેતુભૂત છે. ૭૩.

શાસ્ત્રરૂપી અમૃતના તરંગોવડે ઉજ્જવળ થયેલા અને પૂર્ણચન્દ્રના વડીલબંધુ જેવા, તેમ જ કવિતારૂપી કમળને વિકસ્વર કરવામાં નિર્મળ ઉદયમવાળા એવા જે સત્પુરુષો છે. તે તો મારે વંદ છે જ, પણ જેઓ દ્વેષરૂપી સૂર્ય જેવા અતિ કઠોર છે તેઓને પણ પ્રસ્તુત કવિતારૂપી સુવર્ણને કસવામાં કસોટી જેવા-સમ્યક્ પ્રકારે પરીક્ષા કરવામાં સમર્થ હોવાથી હકીકતમાં હું સ્તવેલા જ માનું છું. ૭૪.

સકલ જગતને આશ્ચર્ય પમાડનારી છે કીર્તિ જેની એવા કીર્તિવિજય ઉપાધ્યાયના શિષ્ય અને માતા રાજશ્રી તથા પિતા તેજપાલના પુત્ર વિનયવિજય ઉપાધ્યાયે આ કાવ્યગ્રંથની રચના કરી છે તે જગતના તત્ત્વને નિશ્ચય કરનારા આ ગ્રંથમાં ઉદય પામેલા જ્ઞાનરૂપી સૂર્યની કાંતિસમાન અને સ્વભાવથી જ ઉજ્જવળ એવો આ સાડનીસમો સર્ગ પૂર્ણ થયો છે. ૭૫.

॥ अथ ग्रंथकर्तुः प्रशस्तिः ॥

श्रेयः श्रीवर्द्धमानो दिशतु शतमखश्रेणिभिः स्तूयमानः,
स क्ष्माभृत्सेव्यपादः कृतसदुपकृतिर्गोपतिनूर्तनो वः ।
कालेऽप्यस्मिन् प्रदोषे कटुकुमतिकुहूकल्पितध्वांतपोषे,
प्रादुष्कुर्वीति गावः प्रसृमरविभवा मुक्तिमार्गं यदीयाः ॥ १ ॥ (स्रग्धरा)
तत्पट्टेयेंद्रभूतेरनुज उदभवच्छ्रीसुधर्मा गणीन्द्रो,
जंबूस्तत्पट्टदीपः प्रभव इति भवांभोधिनीस्तस्य पट्टे ।
सूरिः शय्यंभवोऽभूत्स मनकजनकस्तत्पदांभोजभानु-
स्तत्पट्टैरावर्तेद्रो जनविदितयशाः श्रीयशोभद्रसूरिः ॥ २ ॥ (स्रग्धरा)
तत्पट्टभारधुर्यो, गणधरवर्यो श्रियं दधाते द्वौ ।
संभूतविजयसूरिः सूरिः श्रीभद्रबाहुश्च ॥ ३ ॥ (आर्या)
श्रीस्थूलभद्र उदियाय तयोश्च पट्टे, जातौ महागिरिसुहस्तिगुरु ततश्च ।
पट्टे तयोः श्रियमुभौ दधतुर्गणींद्रौ, श्रीसुस्थितो जगति सुप्रतिबद्धकश्च ॥ ४ ॥ (वसन्तति)
तत्पट्टभूषणमणिर्गुरुर्दिन्द्रिन्नः, श्रीदिन्नसूरिरथ तस्य पदाधिकारी ।
पट्टे रराज गुरुसिंहगिरिस्तदीये, स्वामी च वज्रगुरुरस्य पदे बभूव ॥ ५ ॥ (वसन्त)

ग्रंथकर्तानी प्रशस्ति :

शतमખ (ઈન્દ્રો-ધુવડો) ની શ્રેણિઓવડે સ્તુતિ કરાતા. ક્ષ્માભૃત (રાજાઓ-પર્વતો) વડે જેના પાદ (પગ-કિરણ) સેવાય છે, તથા જે સર્વ પ્રાણીઓ ઉપર ઉપકાર કરે છે. એવા નવીન સૂર્ય જેવા તે શ્રી વર્ધમાનસ્વામી તમોને કલ્યાણ આપો, કે જેની વિસ્તારના વૈભવવાળી ગો (વાણી-કિરણ) કટુ કુમતિરૂપી અમાવાસ્યા સંબંધી અંધકારનું (અજ્ઞાનનું) પોષણ કરનારા આવા પ્રદોષ (દોષવાળા-સાંજના) સમયે પણ મુક્તિમાર્ગને પ્રકાશિત કરે છે. ૧.

તે શ્રી વર્ધમાનસ્વામીની પાટે શ્રી ઈન્દ્રભૂતિ (ગૌતમ) ગણધરના નાના ગુરુભાઈ શ્રી સુધર્માસ્વામી ગણધર થયા, તેની પાટના દીપકરૂપ શ્રી જંબૂસ્વામી થયા. તેની પાટે સંસાર સમુદ્રમાં નૌકાસમાન શ્રીપ્રભવ સ્વામી થયા. તેના ચરણકમળને વિકસ્વર કરવામાં સૂર્યસમાન શ્રી શય્યંભવસૂરિ થયા. તે મનકના પિતા હતા. તેની પાટે ઐરાવતેન્દ્ર-જેવા અને લોકમાં પ્રસિદ્ધ યશવાળા શ્રી યશોભદ્રસૂરિ થયા. ૨.

તેની પાટરૂપી ભારને વહન કરવામાં વૃષભસમાન અને ગણધરને વિષે શ્રેષ્ઠ એવા સંભૂતવિજયસૂરિ અને શ્રી ભદ્રબાહુસૂરિ શોભતા હતા. ૩.

તે બન્નેની પાટે શ્રી સ્થૂલભદ્રસૂરિ ઉદય પામ્યા. ત્યાર પછી શ્રી મહાગિરિ અને શ્રી સુહસ્તી નામના સૂરિ થયા. તે બન્નેની પાટે શ્રી સુસ્થિત અને શ્રી સુપ્રતિબદ્ધક નામના બન્ને ગણીન્દ્રો જગતમાં શોભતા હતા. ૪.

તેમના પદરૂપી ભૂષણના મણિસમાન શ્રી ઈન્દ્રદિન્ન નામના ગુરુ થયા. તેના પટ્ટના અધિકારી

શ્રીવજ્રસેનસુગુરુર્ભિભરાંભૂવ, પટ્ટં તદીયમથ ચંદ્રગુરુઃ પદેઽસ્ય ।
 સામંતભદ્રગુરુરુત્તમસ્ય પટ્ટે ચક્રેઽસ્ય પટ્ટમભજદ્ગુરુદેવસૂરિઃ ॥ ૬ ॥ (વસન્ત)
 પ્રઘોતનસ્તદનુ તસ્ય પદે ચ માન-દેવસ્તદીયપદભૃદ્ગુરુમાનતુંગઃ ।
 વીરસ્તતોઽથ જયદેવ ઇતશ્ચ દેવા-નંદસ્તતશ્ચ ભુવિ વિક્રમસૂરિરાસીત્ ॥ ૭ ॥ (વસન્ત)
 તસ્માદ્ભૂવ નરસિંહ ઇતિ પ્રતીતઃ, સૂરિઃ સમુદ્ર ઇતિ પટ્ટપતિસ્તદીયઃ ।
 સૂરિઃ પદેઽસ્ય પુનરપ્યજનિષ્ઠ માન-દેવસ્તતશ્ચ વિબુધપ્રભસૂરિરાસીત્ ॥ ૮ ॥ (વસન્ત)
 જયાનંદઃ પટ્ટે શ્રિયમપુષ્પદમ્યાંસ્ય ચ રવિ-પ્રભસ્તત્પટ્ટેશઃ સમજનિ યશોદેવમુનિરાટ્ ।
 તતઃ પ્રઘુન્નાખ્યો ગુરુરુદયતિસ્માથ પુનર-પ્યભૂન્માનાદેવો ગુરુવિમલચંદ્રશ્ચ તદનુ ॥ ૯ ॥
 (શિખરિણી)

તસ્માદુઘોતનાખ્યો ગુરુરભવદિતઃ સર્વદેવો મુનીન્દ્ર-
 સ્તસ્માચ્છ્રીદેવસૂરિસ્તદનુ પુનરભૂત્સર્વદેવસ્તતશ્ચ ।
 જજ્ઞાતે સૂરિરાજૌ પ્રગુણગુણયશોભદ્રસન્નેમિચંદ્રૌ,
 વિહ્યાતૌ ભૂતલેઽસ્મિન્નવિરતમુદિતૌ નૂતનૌ-પુષ્પદંતૌ ॥ ૧૦ ॥ (સમ્પ્રધરા)
 મુનિચંદ્રમુનિસ્તતોઽદ્ભુતોઽથાઽજિતદેવશ્ચ તદંતિષદ્વરેણ્યઃ ।
 અપરઃ પુનરસ્ય શિષ્યમુખ્યો, ભુવિ વાદી વિદિતશ્ચ દેવસૂરિઃ ॥ ૧૧ ॥ (ઔપચ્છન્દઃ)

શ્રી દિત્ર નામના સૂરિ થયા. તેની પાટે શ્રી સિંહગિરિ નામના ગુરુ શોભતા હતા. તેની પાટે શ્રી વજ્રગુરુસ્વામી થયા. ૫.

તેના પટ્ટને શ્રી વજ્રસેનગુરુ ધારણ કરતા હતા. તેને સ્થાને શ્રી ચન્દ્રગુરુ થયા. તેના પટ્ટ પર શ્રી સામંતભદ્ર ગુરુ ઉત્પત્તિ કરનાર થયા. તેની પાટે શ્રી દેવસૂરિ નામના ગુરુ થયા. ૬.

ત્યારપછી શ્રી પ્રઘોતનસૂરિ થયા. તેને સ્થાને શ્રી માનદેવસૂરિ થયા. તેના પટ્ટને ધારણ કરનાર શ્રી માનતુંગ નામના ગુરુ થયા. ત્યારપછી શ્રી વીર નામના સૂરિ થયા. ત્યારપછી શ્રી જયદેવસૂરિ થયા. ત્યારપછી શ્રી દેવાનંદસૂરિ અને ત્યાર પછી પૃથ્વી પર શ્રી વિક્રમ નામના સૂરિ થયા. ૭.

ત્યારપછી શ્રી નરસિંહ નામે પ્રસિદ્ધ સૂરિ થયા. તેના પટ્ટના સ્વામી શ્રી સમુદ્ર નામના સૂરિ થયા. તેને સ્થાને શ્રી માનદેવસૂરિ અને ત્યારપછી શ્રી વિબુધપ્રભસૂરિ થયા. ૮.

તેના પટ્ટ ઉપર શ્રી જયાનંદસૂરિ શોભતા હતા. તેની પાટે શ્રી રવિપ્રભસૂરિ થયા. તેની પાટના સ્વામી શ્રી યશોદેવ મુનિરાજ થયા. ત્યારપછી શ્રી પ્રઘુન્ન નામના ગુરુ ઉદય પામ્યા. ત્યારપછી શ્રી માનદેવ થયા. ત્યારપછી શ્રી વિમલચન્દ્ર ગુરુ થયા. ૯.

ત્યારપછી શ્રી ઉઘોતન નામના ગુરુ થયા. ત્યારપછી શ્રી સર્વદેવ નામના મુનીન્દ્ર થયા. ત્યારપછી શ્રી દેવસૂરિ અને ત્યારપછી ફરીથી શ્રી સર્વદેવ નામના બીજા સૂરિ થયા. ત્યારપછી આ ભૂતલને વિષે પ્રસિદ્ધ, નિરંતર ઉદય પામેલા નવીન સૂર્ય-ચન્દ્ર જેવા ઘણા ગુણવાળા શ્રી યશોભદ્ર અને શ્રી નેમિચન્દ્ર નામના સૂરિરાજ થયા. ૧૦.

ત્યારપછી અદ્ભુત એવા શ્રી મુનિચન્દ્ર નામના મુનિ થયા. ત્યારપછી તેના શિષ્યોમાં શ્રેષ્ઠ

અજિતદેવગુરોરભવત્પદે, વિજયસિંહ ઇતિ પ્રથિતઃ ક્ષિતૌ ।
 તદનુ તસ્ય પદં દધતાવુભા-વભવતાં ગણભારધુરંધરૌ ॥ ૧૨ ॥ (દ્રુતવિ)
 સોમપ્રભસ્ત્ર ગુરુઃ શતાર્થી, સતાં મણિઃ શ્રીમણિરત્નસૂરિઃ ।
 પટ્ટે મણિ શ્રીમણિરત્નસૂરે-ર્જજ્ઞે જગદ્ગુરુર્ગરીયાન્ ॥ ૧૩ ॥ (ઉપજાતિ)
 તેષામુભાવતિષ્ઠાવભૂતાં. દેવેન્દ્રસૂરિર્વિજયાદ્ય ચંદ્રઃ ।
 દેવેન્દ્રસૂરેરભવદ્ય વિદ્યા-નંદસ્તથા શ્રીગુરુધર્મઘોષઃ ॥ ૧૪ ॥ (ઇન્દ્ર)
 શ્રીધર્મઘોષાદજનિષ્ઠ સોમ-પ્રભોઽસ્ય શિષ્યાશ્ચ યુગપ્રમેયાઃ ।
 ચતુર્દિગુત્પન્નજનાવનાય, યોદ્ધા ઇવ પ્રાપ્તવિશુદ્ધબોધાઃ ॥ ૧૫ ॥ (ઉપજાતિઃ)
 શ્રીવિમલપ્રભસૂરિઃ, પરમાનંદશ્ચ પદ્મતિલકશ્ચ ।
 સૂરિવરોઽપ્યથ સોમ-પ્રભપટ્ટેશશ્ચ સોમતિલકગુરુઃ ॥ ૧૬ ॥ (આર્યા)
 શિષ્યાસ્ત્રયસ્તસ્ય ચ ચંદ્રશેખરઃ, સૂરિર્જયાનંદ ઇતીહ સૂરિરાટ્ ।
 સ્વપટ્ટસિંહાસનભૂમિવાસવઃ શિષ્યસ્તૃતીયો ગુરુદેવસુંદરઃ ॥ ૧૭ ॥ (ઉપજાતિઃ)
 શ્રીદેવસુંદરગુરોરથ પંચ શિષ્યાઃ, શ્રીજ્ઞાનસાગરગુરુઃ કુલમંડનશ્ચ ।
 ચંચદ્ગુણશ્ચ ગુણરત્નગુરુર્મહાત્મા, શ્રીસોમસુંદરગુરુર્ગુરુસાધુરત્નઃ ॥ ૧૮ ॥ (વસન્ત)

એવા શ્રી અજિતદેવ અને બીજા તેના મુખ્ય શિષ્ય શ્રી દેવસૂરિ નામના વાદી પૃથ્વીપર પ્રસિદ્ધ થયા. ૧૧.

તેમાંના શ્રી અજિતદેવ ગુરુને સ્થાને પૃથ્વી પર પ્રસિદ્ધ એવા શ્રી વિજયસિંહસૂરિ થયા. ત્યારપછી તેના પટ્ટને ધારણ કરનારા, ગચ્છના ભારને વહન કરવામાં ધુરંધર એવા બે સૂરિ થયા. ૧૨.

તેમાં પહેલા શ્રી સોમપ્રભ ગુરુ શતાર્થી (એક ગાથાના સો અર્થ કરનારા) હતા અને બીજા શ્રી મણિરત્નસૂરિ સત્પુરુષોના મણિસમાન હતા. ત્યારપછી શ્રી મણિરત્નસૂરિના પટ્ટ ઉપર મણિ સમાન શ્રી જગદ્ગુરુ નામના મોટા સૂરિ થયા. ૧૩.

તેમના શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિ અને શ્રી વિજયચન્દ્રસૂરિ એ બે મુખ્ય શિષ્યો થયા. ત્યારપછી શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિના શિષ્ય શ્રી વિદ્યાનંદસૂરિ અને શ્રી ધર્મઘોષ ગુરુ થયા. ૧૪.

શ્રી ધર્મઘોષની પછી તેના શિષ્ય શ્રી સોમપ્રભસૂરિ થયા. તેને ચાર દિશામાં ઉત્પન્ન થયેલા મનુષ્યોનું રક્ષણ કરવા માટે યોદ્ધાઓ જેવા ચાર શિષ્યો વિશુદ્ધ બોધને પામેલા થયા. ૧૫.

તેમના નામ આ પ્રમાણે શ્રી વિમલપ્રભસૂરિ ૧, પરમાનંદસૂરિ ૨, પદ્મતિલકસૂરીશ્વર ૩, અને શ્રી સોમતિલક નામના ગુરુ ૪, એ સર્વે સોમપ્રભસૂરિના પટ્ટેશ હતા. ૧૬.

તે સોમતિલક સૂરિના ત્રણ શિષ્યો હતા. શ્રી ચન્દ્રશેખરસૂરિ, શ્રી જયાનંદ નામના સૂરિરાજ અને પોતાના પટ્ટરૂપી સિંહાસન ઉપર ભૂમીન્દ્ર (રાજા) સમાન ત્રીજા શિષ્ય શ્રી દેવસુંદર ગુરુ થયા. ૧૭.

ત્યારપછી શ્રી દેવસુંદર ગુરુના પાંચ શિષ્યો થયા. શ્રી જ્ઞાનસાગર ગુરુ ૧, દેદીપ્યમાન

શ્રીદેવસુંદરમુનીશ્વરપટ્ટનેતુઃ શ્રીસોમસુંદરગુરોરપિ પંચ શિષ્યાઃ ।

તત્ર સ્વપટ્ટવિયદંગણભાનુમાલી, મુખ્યોત્તિષદગ્ધરો મુનિસુંદરાખ્યઃ ॥ ૧૯ ॥ (વસન્ત)

અન્યે શ્રીજયચંદ્રઃ સૂરિઃ શ્રીભુવનસુંદરાહ્વાથ ।

શ્રીજિનસુંદરસૂરિ-ર્જિનકીર્તિશ્ચેતિ સૂરીંદ્રાઃ ॥ ૨૦ ॥ (આયા)

મુનિસુંદરસૂરિપટ્ટભાનુ-ર્ગુરુરાસીદથ રત્નશેખરાખ્યઃ ।

દધદસ્ય પદં બભૂવ લક્ષ્મી-પદયુક્ત સાગરસૂરિરીશ્વરાચર્યઃ ॥ ૨૧ ॥ (ઔપચ્છન્દઃ)

સુમતિસાધુગુરુસ્તદનુ પ્રભા-મુદંવહદ્ધદસ્ય પદં પ્રભુઃ ।

પદમદીપિપદસ્ય ચ હેમયુગ્-વિમલસૂરિરુદાત્તગુણોદયઃ ॥ ૨૨ ॥ (દ્રુત)

પટ્ટ તસ્ય બભૂવુર્ગ્રતપસો વૈરંગિકાગ્રેસરા,

આનંદાદ્વિમલાહ્વાયા ગણભૃતો ભવ્યોપકારોધ્ધુરાઃ ।

યે નેત્રેભશરામૃતઘૃતિમિતે (૧૫૮૨) વર્ષે ક્રિયોદ્ધારત-

શ્ચક્રુ સ્વાં જિનશાસનસ્ય શિખરે કીર્તિં પતાકામિવ ॥ ૨૩ ॥ (શાર્દૂલ)

પ્રમાદાપ્રચ્છન્નં ચરણતરણિં મંદકિરણં પુનશ્ચક્રે દીપ્ર રુચિરરુચિરબ્દાત્યય ઇવ ।

સૃજન્ પદ્મોલ્લાસં સુવિશદપથશ્ચંદ્રમધુરો, દિદીપે નિઃપંકઃ સ ઇહ ગુરુરાનંદવિમલઃ

॥ ૨૪ ॥ (શિખરિણી)

ગુણવાળા શ્રી કુલમંડનસૂરિ ૨, મહાત્મા શ્રી ગુણરત્ન ગુરુ ૩, શ્રી સોમસુંદર ગુરુ ૪, અને શ્રી સાધુરત્ન ગુરુ ૫. ૧૮.

ત્યારપછી શ્રી દેવસુંદર મુનીશ્વરની પાટના નેતા જે શ્રી સોમસુંદર ગુરુ હતા તેને પણ પાંચ શિષ્યો હતા. તેમાં પોતાના પટ્ટરૂપી ગગનાંગણમાં સૂર્યસમાન મુખ્ય શિષ્ય શ્રી મુનિસુંદર નામના ગણધર હતા. ૧૯.

બીજા શ્રી જયચન્દ્રસૂરિ, ત્રીજા શ્રી ભુવનસુંદર નામના, ચોથા શ્રી જિનસુંદર સૂરિ અને પાંચમા શ્રી જિનકીર્તિસૂરીન્દ્ર થયા. ૨૦.

ત્યારપછી શ્રી મુનિસુંદરસૂરિના પટ્ટ ઉપર સૂર્યસમાન શ્રી રત્નશેખર નામના ગુરુ થયા. તેમના પટ્ટને ધારણ કરનાર અને રાજાઓને પણ પૂજવાલાયક, લક્ષ્મી શબ્દ વડે યુક્ત સાગર એટલે શ્રી લક્ષ્મીસાગર સૂરિ થયા. ૨૧.

ત્યારપછી તેના પદને ધારણ કરનાર અને સાધુઓના ગુરુ શ્રી સુમતિ નામના પ્રભુ (સૂરિ) પ્રભાને વહન કરતા હતા, તેના પદને મોટા ગુણના ઉદયવાળા હેમશબ્દ સહિત વિમલ એટલે શ્રી હેમવિમલસૂરિ દીપાવવા લાગ્યા. ૨૨.

તેની પાટે ઉગ્ર તપવાળા, વૈરાગ્યવંતમાં અગ્રેસર અને ભવ્યોનો ઉપકાર કરવામાં તત્પર એવા શ્રી આનંદ વિમલ નામના ગણધર થયા. તેમણે સંવત ૧૫૮૨ વર્ષે ક્રિયાનો ઉદ્ધાર કરીને જિનશાસનના શિખર ઉપર પતાકાની જેમ કીર્તિને ફેલાવી હતી. ૨૩.

પદ્મ એટલે કમળનો અને બીજા પદ્મમાં પદ્મા એટલે જ્ઞાનાદિક લક્ષ્મીનો ઉલ્લાસ કરતા, નિર્મળ

વિજયદાનગુરુસ્તદનુ દ્યુતિં, તપગણેઽધિકભાગ્યનિધિર્દધૌ ।

શ્રુતમહોદધિરેધિતસદ્વિધિ-વિંધુયશા જિનધર્મધુરંધરઃ ॥ ૨૫ ॥ (દ્રુતવિ)

પ્રભૂત્વદ્ તસ્યોલ્લસિતવિજયો હીરવિજયો, ગુરુર્ગૌર્વાણૌઘપ્રથિતમહિમાસ્મિન્નપિ યુગે ।

પ્રબુદ્ધોન્મેચ્છેશોઽપ્યકબરનૃપો યસ્ય વચસા, દયાદાનોદારો વ્યતનુત મહીમાર્હતમયીં

॥ ૨૬ ॥ (શિખરિણી)

તદનુ વિજયસેનસૂરિરાજ-સ્તપગણરાજ્યધુરં દધાર ધીરઃ ।

અકબરનૃપતેઃ પુરો જયશ્રી-ર્યમવવરીદુરુવાદિવૃંદદત્તા ॥ ૨૭ ॥ (ઔપચ્છન્દઃ)

જયતિ વિજયદેવઃ સૂરિરેતસ્ય પદ્મે મુકુટમણિરિવોદ્યત્કીર્તિકાંતિપ્રતાપઃ ।

પ્રથિતપૃથુતપઃ શ્રીઃ શુદ્ધધીરિંદ્રભૂતેઃ, પ્રતિનિધિરતિદક્ષો જંગમઃ કલ્પવૃક્ષઃ ॥ ૨૮ ॥

(માલિની)

તેન શ્રીગુરુનાહિતો નિજપદે દીપોપમોઽદીપિત્,

સૂરિઃ શ્રીવિજયાદિસિંહસુગુરુઃ પ્રાજ્યૈર્મહોભિર્જગત્ ।

ભૂમૌ સ પ્રતિબોધ્ય ભવ્યનિવહાન્ સ્વર્ગેઽપ્યથ સ્વર્ગિણઃ,

પ્રાપ્તો બોધયિતું ગુરૌ વિજયિનિ પ્રેમાણમુત્સૃજ્ય નઃ ॥ ૨૯ ॥ (શાર્દૂલ)

માર્ગવાળા અને પાપરૂપી પંકરહિત એવા તે આનંદ વિમલ નામના ગુરુ ચંદ્રની જેમ મનોહર દીપતા હતા. શરદશ્ક્તુની જેમ મનોહર કાંતિવાળા તેમણે પ્રમાદરૂપી વાદળાથી ઢંકાયેલા અને તેથી જ મંદ કિરણોવાળા (મંદ તેજવાળા) ચારિત્રરૂપી સૂર્યને દેદીપ્યમાન કર્યો હતો. ૨૪.

ત્યારપછી તેમની પાટે તપગચ્છમાં અધિક ભાગ્યના નિધિસમાન, શ્રુતના સાગર સમાન, સારા વિધાનને વૃદ્ધિ પમાડનાર, ચંદ્ર જેવા ઉજ્જવળ યશવાળા અને જિનધર્મમાં ધુરંધર એવા શ્રી વિજયદાન નામના ગુરુ કાંતિને ધારણ કરતા હતા. ૨૫.

તેમની પાટે વિજય વડે ઉલ્લાસ પામતા શ્રી હીરવિજય નામના ગુરુ થયા તેમનો મહિમા આ કલિયુગમાં પણ દેવોના સમૂહે વિસ્તાર્યો હતો. તેમના વચનથી મ્લેચ્છના સ્વામી અકબર બાદશાહ પણ બોધ પામ્યા હતા તથા દયા અને દાનમાં ઉદાર એવા તેમણે આખી પૃથ્વી અરિહંતના ધર્મમય કરી હતી. ૨૬.

ત્યારપછી તેમની પાટે ધીર એવા શ્રી વિજયસેન સૂરિરૂપે તપગચ્છરૂપી રાજ્યની ધૂસરીને ધારણ કરી. તેમને અકબર બાદશાહની સમક્ષ મોટા વાદીઓના સમૂહે આપેલી જય લક્ષ્મી વરી હતી. ૨૭.

તેમની પાટે મુકુટના મણિની જેમ જેની કીર્તિરૂપી કાંતિનો પ્રતાપ દેદીપ્યમાન હતો, જેની મોટી તપ લક્ષ્મી વિસ્તાર પામી હતી એવા તથા શુદ્ધ બુદ્ધિવાળા, ઈન્દ્રભૂતિ (ગૌતમ) ગણધરની પ્રતિકૃતિરૂપ, અતિ દક્ષ અને જંગમ કલ્પવૃક્ષ જેવા શ્રી વિજયદેવ નામના સૂરિ થયા. ૨૮.

તે શ્રીગુરુએ (વિજય દેવસૂરિએ) પોતાની પાટે સ્થાપન કરેલા સૂરિ શ્રી વિજયસિંહ નામના સુગુરુ દીપકની જેમ પોતાના વિશિષ્ટ તેજ વડે જગતને દીપાવવા લાગ્યા. તેઓ પૃથ્વી પર

તદનુ પટ્ટપતિર્વિહિતોઽધુના, વિજયદેવતપાગણભૂભૃતા ।

ગુણગણપ્રગુણોઽતનુભાગ્યભૂર્વિજયતે ગણભૃદ્વિજયપ્રભઃ ॥ ૩૦ ॥ (દ્રુતવિલખિતમ્)

નિર્ગ્રંથઃ શ્રીસુધર્માભિધગણધરતઃ કોટિકઃ સુસ્થિતાર્યા-

દ્વંદ્રઃ શ્રીચંદ્રસૂરેસ્તદનુ ચ વનવાસીતિ સામંતભદ્રાત્ ।

સૂરેઃ શ્રીસર્વદેવાદ્વટગણ ઇતિ યઃ શ્રીજગદ્વંદ્રસૂરે-

ર્વિશ્વે હ્યાતસ્તપાખ્યો જગતિર્ વિજયતામેષ ગચ્છો ગરીયાન્ ॥ ૩૧ ॥ (સ્રગ્ધરા)

ઇતશ્ચ-શ્રીહિરવિજયસૂરી-શ્વરશિષ્યૌ સૌદરાવભૂતાં દ્વૌ ।

શ્રીસોમવિજયવાચક-વાચકવરકીર્તિવિજયાખ્યૌ ॥ ૩૨ ॥ (આયા)

તત્ર કીર્તિજયસ્ય કિં સ્તુમઃ. સુપ્રભાવમમૃતઘુતેરિવ ।

યત્કરાતિશયતોઽજનિષ્ટ મ-ત્પસ્તરાદપિ સુધારસોઽસકૌ ॥ ૩૩ ॥ (રથોદ્ધતા)

પ્રતિક્રિયાં કાં યદુપક્રિયાણાં. ગરીયસીનામનુસર્તુમીશે ।

જ્ઞાનાદિદાનૈરુપચર્ય સોઽયં, ચૈઃ કલ્પિતઃ કીટકણોઽપિ કુંભી ॥ ૩૪ ॥ (ઉપજાતિઃ)

વિનયવિજયનામા વાચકસ્તદ્વિનેયઃ,

સમદૃભદણુશક્તિર્ગ્રંથમેનં મહાર્થ ।

ભવ્યજનોના સમૂહને પ્રતિબોધ કરીને પોતાના ગુરુ વિજયમાન (વિદ્યમાન) છતાં દેવોને પ્રતિબોધ કરવા માટે અમારા પ્રેમનો ત્યાગ કરીને સ્વર્ગમાં ગયા. ૨૯.

ત્યારપછી હમણાં શ્રી વિજય દેવ નામના તપગચ્છના સ્વામીએ પોતાની પાટના સ્વામી તરીકે સ્થાપન કરેલા, મોટા ગુણ સમૂહને ધારણ કરનાર અને મોટા ભાગ્યના સ્થાનરૂપ શ્રી વિજયપ્રભ નામના ગણધર વિજય પામે છે. ૩૦.

શ્રી સુધર્મા નામના ગણધરથી નિર્ગ્રંથ નામનો ગણ (ગચ્છ) પ્રસિદ્ધ થયો, શ્રી સુસ્થિતિ આચાર્યથી કોટિક નામનો ગણ, શ્રી ચંદ્રસૂરિથી ચંદ્ર નામનો ગણ, (વનમાં રહેનારા) શ્રી સામંતભદ્રથી વનવાસી એવા નામનો ગણ, શ્રી સર્વદેવ નામના સૂરિથી વટ ગણ એવા નામનો ગણ પ્રસિદ્ધ થયો; તથા શ્રી જગચંદ્ર નામના સૂરિથી વિશ્વમાં જે તપ નામનો ગણ પ્રસિદ્ધ થયો, તે મોટો ગચ્છ જગતમાં વિજય પામો. ૩૧.

અહીં શ્રી હિરવિજયસૂરીશ્વરના બે શિષ્યો શ્રી સોમવિજય વાચક (ઉપાધ્યાય) અને વાચકવર શ્રી કીર્તિ વિજય નામનાં સહોદર ભાઈઓ હતાં. ૩૨.

તેમાં ચંદ્રની જેવા શ્રી કીર્તિ વિજયના સુપ્રભાવની અમે શી રીતે સ્તુતિ કરી શકીએ ? કે જેના હાથના (ચંદ્ર પક્ષે કિરણના) અતિશયથી મારા જેવા પત્થરમાંથી પણ આવો અમૃતરસ ઝર્પો છે. ૩૩.

તેમના મોટા ઉપકારોનો પ્રતિકાર કરવાને માટે હું જ્ઞાનાદિના દાનથી ઘણો ઉપકાર કરું તો પણ સમર્થ થઈ શકું તેમ નથી કેમકે તેઓએ મને એક લઘુકીટને પણ હાથી જેવો કરી દીધો છે. ૩૪.

તેમના શિષ્ય અલ્પ શક્તિવાળા વિનય વિજય નામના ઉપાધ્યાયે (મેં) આ મોટા અર્થવાળો ગ્રંથ

તદિહ કિમપિ યત્સ્યાત્કૂળ્ણમુત્સૂત્રકાઘં,
 મયિ વિહિતકૃપૈસ્તત્કોવિદૈઃ શોધનીયં ॥ ૩૫ ॥ (માલિની)
 સચ્છાયે સુમનોરમેઽતિફલદે કાવ્યેઽત્ર લીલાવને,
 પ્રાજ્ઞોદિંદિરમોદકે સહદયશ્રેણીમરાલાશ્રિતે ।
 દોષઃ કંટકિશાખિવદ્યદિ ભવેન્મન્યે ગુણત્વેન તં,
 યેન વ્યર્થમનોરથસ્તનુદ્ગ્ નોદ્ધઃ ક્ષલઃ ક્ષિદ્યતે ॥ ૩૬ ॥ (શાર્દૂલ)
 ઉત્તરાધ્યયનવૃત્તિકારકૈઃ, સુષ્ટુ ભાવવિજયાખ્યવાચકૈઃ ।
 સર્વશાસ્ત્રનિપુણૈર્યથાગમં, ગ્રંથ ઇષ સમશોધિ સોઘમૈઃ ॥ ૩૭ ॥ (રથોદ્ધતા)
 જિનવિજયાભિધગણયો, ગ્રંથેઽસ્મિન્નકૃષતોઘમં સુતરાં ।
 લિખિતપ્રથમાદર્શાઃ શોધનલિખનાદિપટુમતયઃ ॥ ૩૮ ॥ (આયા)
 વસુખાશ્ચેંદુપ્રમિતે (૧૭૦૮), વર્ષે હર્ષેણ જીર્ણદુર્ગપુરે ।
 રાધોજ્વલપંચમ્યાં, ગ્રંથઃ પૂર્ણોઽયમજનિષ્ઠ ॥ ૩૯ ॥ (આયા)
 એતદ્ગ્રંથગ્રંથન-પ્રચિતાત્સુકૃતાત્રિરંતરં ભૂયાત્ ।
 શ્રીજિનધર્મપ્રાપ્તિઃ, શ્રોતુઃ કર્તુશ્ચ પઠિતુશ્ચ ॥ ૪૦ ॥ (આયા)

રચ્યો છે, તેથી આ ગ્રંથમાં કાંઈ પણ ઉત્સૂત્રાદિ ભૂલચૂક થઈ હોય, તે મારા પર કૃપા કરીને પંડિતોએ શુદ્ધ કરવી. ઉપ.

સારી^૧ છાયાવાળા, અતિ મનોહર, મોક્ષાદિ મોટા ફળને આપનારા, પંડિતો રૂપી ભમરાને આનંદ આપનારા અને સજ્જનોની શ્રેણિરૂપી હંસોએ આશ્રય કરેલા આ કાવ્યરૂપી કીડાવનમાં જો કદાચ કોઈક કાંટાવાળા વૃક્ષની જેમ દોષ રહી ગયો હોય, તો તેને હું ગુણકારક (સારો) માનું છું, કેમકે તેથી તેવી દોષદષ્ટિવાળો ખલરૂપી ઉંટ વ્યર્થ મનોરથવાળો થઈને ખેદ પામે નહીં. ઉંફ.

શ્રી ઉત્તરાધ્યયનની વૃત્તિને કરનારા અને સર્વશાસ્ત્રમાં નિપુણ એવા શ્રી ભાવવિજય નામના ઉપાધ્યાયે આગમને અનુસરીને યત્નપૂર્વક આ ગ્રંથ સુધાર્યો છે. ઉંઉ.

શોધવું અને લખવું વિગેરે કાર્યમાં નિપુણ બુદ્ધિવાળા, શ્રી જિનવિજય નામના ગણિએ આની પ્રથમ પ્રત લખીને આ ગ્રંથમાં ઘણો સારો ઉદમ કર્યો છે. ૩૮.

સંવત ૧૭૦૮ વર્ષે વૈશાખ શુકલ પંચમીને દિવસે જીર્ણદુર્ગ (જુનાગઢ) પુરમાં આ ગ્રંથ પૂર્ણ થયો છે. ૩૯.

આ ગ્રંથ રચતાં પ્રાપ્ત થયેલા સુકૃતથી શ્રોતાને, કતાને અને ભણનારને નિરંતર જિનધર્મની

૧. પૂર્વના ગ્રંથને અનુસરીને જે કહેવું તે તેની છાયા કહેવાય છે.

દ્રવ્યક્ષેત્રાદિભાવા ય ઇહ નિગદિતાઃ શાશ્વતાસ્તીર્થકૃદ્ધિ-
 ર્જીવા વા પુદ્ગલો વા કલિતનિજકલાઃ પર્યવાપેક્ષયા તે ।
 યાવત્તિષ્ઠંતિ તાવજ્ઞગતિ વિજયતાં ગ્રંથકલ્પદ્રુમોઽયં,
 વિદ્વદ્વૃંદારકાર્ચ્યઃ પ્રમુદિતસુમનાઃ કલ્પિતેષ્ઠાર્થસિદ્ધિઃ ॥ ૪૭ ॥ (સ્રગ્ધરા)

ઇતિ 'શ્રીલોકપ્રકાશનામા ગ્રંથઃ સંપૂર્ણઃ ।
 શ્રીરસ્તુ । ગ્રંથાગ્રં (શ્લોકસંખ્યા) ૨૦૬૨૭ ।

પ્રાપ્તિ થાઓ. ૪૦.

તીર્થકરોએ આ જગતમાં દ્રવ્ય, ક્ષેત્રાદિક જે ભાવો-પદાર્થો કહ્યા છે તથા જીવ અને પુદ્ગલો જે પોતપોતાની કળા-અંશ સહિત કહ્યા છે, તે સર્વ પર્યાયની અપેક્ષાએ જ્યાં સુધી રહે ત્યાં સુધી ઉત્તમ વિદ્વાનોને પૂજવાલાયક અને દેવોને આનંદ આપનાર તથા ઈષ્ટ અર્થની સિદ્ધિને કરનાર આ ગ્રંથરૂપી કલ્પવૃક્ષ જગતમાં વિજયવંત વર્તો. ૪૧.

ઇતિ શ્રી લોકપ્રકાશનામા ગ્રંથઃ સંપૂર્ણઃ ।

